

Ruimte voor Recreatie

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie voor de provincie West-Vlaanderen 2009-2018



Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven



Genieten. Het zit in ons.

VOORWOORD

Tijdens een internationaal congres in 1933 is in het Handvest van Athene aangegeven met welke hoofdfuncties men bij het bouwen van steden rekening moest houden. Op voorstel van Le Corbusier is daarin aan de toen bestaande hoofdfuncties 'wonen, werken, verkeer' de functie 'recreatie' toegevoegd. Voor de beroemde Franse architect was het toen reeds duidelijk dat recreatie een basisvoorwaarde is voor het goed kunnen functioneren van de mens als individu en als onderdeel van de samenleving.

Intussen is openluchtrecreatie zo'n vanzelfsprekend onderdeel van het dagelijkse leven dat mensen verwonderd opkijken als je zegt dat daar ook beleid voor wordt gemaakt! Dat het strand in West-Vlaanderen bijna geheel vrij toegankelijk is, en uitgerust met allerlei voorzieningen, en dat je in heel wat Vlaamse bossen kan wandelen, paardrijden en mountainbiken, is evenwel niet zo vanzelfsprekend. Het is evenmin evident dat het hele West-Vlaamse grondgebied over een bewegwijzerd fietsnetwerk beschikt, of dat je op oude spoorlijnen veilig en vrij kan fietsen.

De Provincie West-Vlaanderen neemt sedert bijna 40 jaar het voortouw inzake het recreatiebeleid. Via de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw en sinds 2000 via het autonoom Provinciebedrijf Westtoer, werkt de Provincie aan een kwalitatief recreatief aanbod dat tegemoet komt aan een belangrijke maatschappelijke behoefte. In aanvang waren de inspanningen geconcentreerd op de recreatieve groendomeinen en oude spoorlijnen. Sedert enkele decennia staan ook de recreatieve ontsluiting van het buitengebied en de ontwikkeling van marktconforme recreatieve producten voorop.

Tot de opmaak van een coherente, onderbouwde en actiegerichte beleidsvisie is het evenwel nooit gekomen. Het strategisch beleidsplan openluchtrecreatie voor de provincie West-Vlaanderen 2009-2018 dat voor u ligt is het eerste dat voor de provincie werd opgemaakt. Het document maakt een grondige inventaris en evaluatie van het bestaande recreatieve aanbod in West-Vlaanderen, en verschaft een inzicht in de recreatieve vraag. Vanuit deze informatie, en rekening houdend met een aantal maatschappelijke en recreatieve tendensen, worden strategische krachtlijnen geformuleerd voor het beleid rond openluchtrecreatie tot 2018. Van het strategisch beleidsplan verschijnt een synthese met actiegerichte maatregelen en een planhorizon tot 2013.

Het strategisch beleidsplan openluchtrecreatie, goedgekeurd in de Provincieraad van 28 mei 2009, wordt een beleidsinstrument voor de Provincie West-Vlaanderen en Westtoer, maar eveneens een richtkader voor het lokale of het Vlaamse beleid dat raakvlakken met de openluchtrecreatie heeft. De opmaak van het plan maakt deel uit van de beheersovereenkomst die Westtoer met de Provincie West-Vlaanderen heeft afgesloten.

De grondige aanpak van het planningsproces en het brede draagvlak bij de recreatiesector en aanverwante beleidsmakers moeten garant staan voor de succesvolle opvolging van dit strategisch beleidsplan.

Patrick Van Gheluwe

Gedeputeerde voor Toerisme
Voorzitter van Westtoer apb

INLEIDING

1. Algemeen

Sedert 1997 opteert de Provincie West-Vlaanderen voor een regionale, gebiedsgerichte aanpak van toerisme en recreatie. Tussen 1999 en 2004 werd voor elk van de vier toeristische regio's (Kust, Brugse Ommeland, Leiestreek en Westhoek) een strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie opgemaakt. Het plan voor de Westhoek onderging in 2008 een actualisatie. Dat van de Kust in 2009.

In deze plannen gaat heel wat aandacht naar recreatieve productontwikkeling, maar nog meer naar het vermarkten van de regio's in binnen- en buitenland als toeristische bestemming. Een belangrijke klemtoon ligt op de toeristische productontwikkeling, het verblijfstoerisme, de positionering van de regio's en het marketingbeleid.

De vergrijzing van de bevolking, de evolutie in de recreatieve vraag en de snelle ontwikkeling van nieuwe technologieën vormen belangrijke uitdagingen voor de beleidsmakers. Bovendien rijst na de realisatie van de succesvolle fietsnetwerken de vraag: wat moet er op recreatief vlak nu nog gebeuren?

Het is tijd voor een grondige evaluatie van het tot op heden gevoerde recreatiebeleid en voor een blik vooruit. Voor het eerst in West-Vlaanderen wordt in een toekomst- en actiegerichte beleidsvisie de focus gericht op de recreatiemogelijkheden voor de bevolking. Gezonde ontspanning is immers niet alleen cruciaal voor het mentale en fysieke welzijn van de mensen, maar ook voor de tewerkstelling en de welvaart.

2. Afbakening van het onderwerp: waarover gaat het?

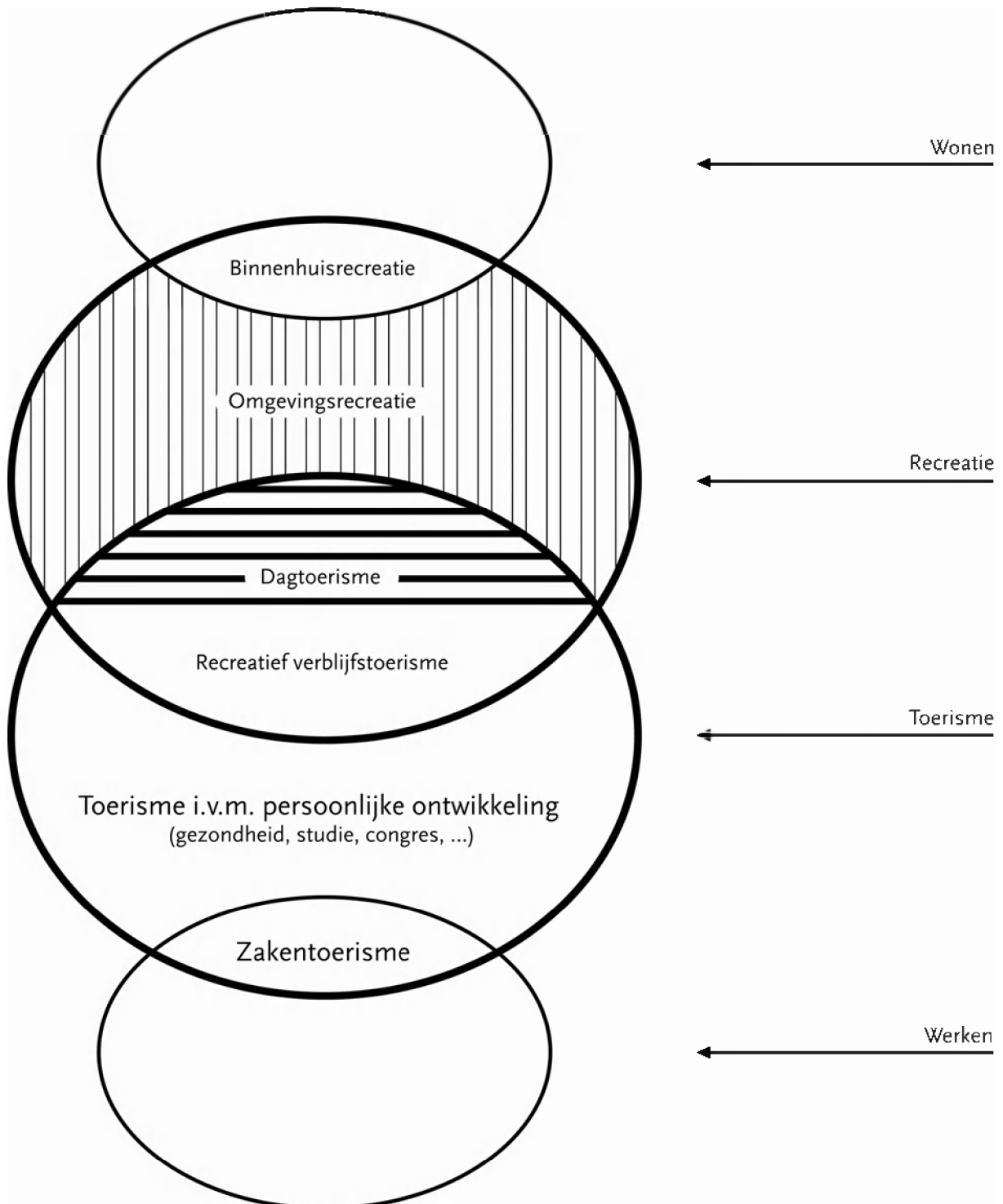
Het beleidsplan heeft betrekking op de openluchtrecreatieve activiteiten in de brede zin van het woord. Dit betekent alle activiteiten die vrijwillig, in de vrije tijd én in de open lucht in de publieke ruimte in de provincie West-Vlaanderen worden ondernomen, gericht op het bevredigen van de eigen behoeften aan ontspanning. Het gaat dus over recreatie door de West-Vlaamse bevolking in haar eigen leefomgeving en door toeristen op vakantie in West-Vlaanderen. Het Oost-Vlaamse gedeelte van de Leiestreek wordt in de beleidsvisie niet meegenomen.

De vrije tijd wordt beschouwd als de tijd die een persoon over heeft na aftrek van arbeidstijd en bezigheden als eten, slapen, lichaamsverzorging, huishouden, pendeltijd tussen woon- en werkplaats, verzorging van kinderen, vervullen van de godsdienstplicht e.a.

Binnenhuisrecreatie (lezen, knutselen, TV-kijken, gezelschapsspelen e.a.), sport (waarbij een competitief element speelt), luchtrecreatie (bv. zweefvliegen) en recreatie die zich overwegend op particulier terrein afspeelt (jacht) worden buiten beschouwing gelaten. Het verblijfstoerisme, gebonden aan specifieke recreatieve activiteiten zoals wandelen en fietsen (bv. trekkerskamperen) wordt wel behandeld. Zowel de plaatsgebonden recreatievormen als de op verplaatsing gerichte recreatie worden behandeld. Het accent van het beleidsplan ligt op de recreatieve kernactiviteiten zoals wandelen, fietsen, toeren, paardrijden en varen, maar ook de problematiek van minder beoefende recreatievormen komt aan bod (skeeleren, jetski, e.a.). Cruciaal in het recreatievraagstuk is de rol van de provinciedomeinen en de groene assen.

Voor een goed begrip is het wenselijk de termen 'recreatie', 'toerisme' en aanverwante terminologie eenduidig te definiëren (BOERJAN, P. en LOWYCK, E., 1995). We maken hiervoor gebruik van de grafische voorstelling in Afbeelding 1.

Afbeelding 1. De relatie tussen recreatie en toerisme (Boerjan, P. & Lowyck, E., 1995).



Recreatie wordt gedefinieerd als het geheel van gedragingen die een mens in zijn vrije tijd vrijwillig onderneemt of ondergaat, waarvan wordt verondersteld dat ze primair gericht zijn op het bevredigen van de eigen verlangens naar ontspanning als belevingsactiviteit.

Toerisme omvat het geheel van interrelaties en verschijnselen die verband houden met de verplaatsing naar het tijdelijk verblijf van mensen in een andere dan de alledaagse omgeving, d.i. bij wijze van vrijetijdsbesteding, d.i. in de context van persoonlijke ontwikkeling (congreestoerisme, studie, gezondheidstoerisme), d.i. in het kader van de beroepsuitoefening (zakentoeisme). Men spreekt van toerisme vanaf het moment dat men zich met recreatieve doeleinden ten minste 20 kilometer verplaatst en er 2 uren verblijft.

Toerisme kan in functie van de duur verder onderverdeeld worden in dagtoerisme (géén overnachting) en verblijfstoerisme (minstens één overnachting).

In bovenstaand schema komt tot uiting dat recreatie vier verschillende gebieden omvat:

- binnenhuisrecreatie
- omgevingsrecreatie
- dagtoerisme
- recreatief verblijfstoerisme

Het onderscheid tussen omgevingsrecreatie en dagtoerisme is dat omgevingsrecreatie zich voordoet in de eigen woon- en leefomgeving en dagtoerisme een recreatievorm is waarbij men de eigen leefomgeving verlaat. In de praktijk treedt vaak een schemerzone tussen beide begrippen op.

3. Opzet van het beleidsplan

Het strategisch beleidsplan openluchtrecreatie stelt zich tot doel de bakens uit te zetten voor het recreatiebeleid van de Provincie West-Vlaanderen tot 2018. Het is een sectornota waarvan de beleidslijnen moeten doorwerken in andere beleidsvelden zoals sport, ruimtelijke ordening, landbouw, natuur en cultuur, en dit op alle beleidsniveaus. Het Provinciebestuur en Westtoer nemen als 'spelers op het middenveld' een schakel- en makelaarsfunctie op tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid enerzijds en tussen overheden en private actoren anderzijds. Het beleidsplan vormt daartoe een nuttig werkinstrument.

De opzet van het plan is tevens het bundelen en analyseren van het beschikbare cijfer- en informatiemateriaal met betrekking tot openluchtrecreatie in West-Vlaanderen. Deze schat aan informatie vormt een handig naslagwerk en is een basis voor beleidsvoorbereiding en verder onderzoek. Voor de opmaak van het beleidsplan kon evenwel geen bijkomend onderzoek worden verricht.

De opmaak van het strategisch beleidsplan vormde ook de aanleiding tot een kritische evaluatie van het gevoerde beleid en een stevige inhoudelijke gedachtenwisseling over de aandachtspunten voor de toekomst. Deskundigen uit diverse beleidsniveaus en sectoren en uit de private sector dragen de krachtlijnen van het plan. Dit draagvlak is van wezenlijk belang voor de slaagkansen van de actiepunten die in het beleidsplan opgenomen werden.

Niet in het minst wil dit beleidsdocument concrete ideeën aanreiken en actiegericht zijn. Heel wat actiepunten zijn hapklaar en kunnen zo in projecten worden omgezet. Het plan moet ook de efficiënte inzet van middelen stimuleren.

4. Het proces

Aan de opmaak van het voorliggende strategisch beleidsplan openluchtrecreatie in West-Vlaanderen is een complex proces vooraf gegaan.

Het beleidsplan werd opgemaakt door de afdeling productontwikkeling van Westtoer en begeleid door het Adviescomité voor Openluchtrecreatie van de provincie West-Vlaanderen dat als klankbordgroep fungeerde.

Het planningsproces werd op gang getrokken met een tweedaagse brainstorming van de afdeling productontwikkeling in 2005. Daarna volgde een lange periode van literatuuronderzoek, dataverzameling, veldwerk en bilaterale gesprekken met externe deskundigen, overheidsinstanties (waaronder het Agentschap voor Natuur en Bos en het

intern netwerk recreatie van de VLM West-Vlaanderen) en toeristische actoren. Kladteksten werden intern bij Westtoer doorgesproken met de directie, de regiomanagers en de specialisten van de afdeling productontwikkeling. Ook in de regionale overlegplatforms, in de provinciale Werkgroep Platteland, in het Coördinatieteam Leefomgeving, het Coördinatieteam Economie, de 5^{de} Commissie Toerisme en Recreatie en de deputatie van de provincie West-Vlaanderen werd het plan besproken. Het werd uiteindelijk bekrachtigd door de Provincieraad op 28 mei 2009.

Voor de opmaak van het plan werd de methodologie van de toeristische strategische planning gehanteerd. Deze wordt gedefinieerd als 'een continu, dynamisch proces dat erop gericht is het toeristisch-recreatieve aanbod van een gegeven regio binnen gegeven randvoorwaarden doelgericht en marktgericht te ontwikkelen teneinde permanente stimulansen te scheppen voor de toeristisch-recreatieve functies en activiteiten van het betrokken gebied' (VAN PRAET, J. en VALCKE, S., 2007).

Het strategisch planningsproces omvat de volgende stappen:

Stap 1: Waar moet het met de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen naartoe?

Een omschrijving van de missie en de langetermijndoelstellingen voor het recreatiebeleid in de provincie West-Vlaanderen.

Stap 2: Wat biedt West-Vlaanderen als recreatieve regio?

Deze stap omvat een kritische analyse van het recreatieve aanbod en beleid, gevolgd door een oplistijng van sterken/zwakten en kansen/bedreigingen. De belangrijkste aandachtspunten voor het toekomstige recreatiebeleid worden samengevat in een heldere probleemformulering.

Stap 3: Wat willen we bereiken?

Nu bekend is hoe het staat met de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen, kunnen strategische doelstellingen worden geformuleerd.

Stap 4: Welke acties willen we op korte en middellange termijn realiseren?

In deze stap wordt West-Vlaanderen als recreatief product geconceptualiseerd en worden de strategische krachtlijnen uitgezet voor beleid, voor productontwikkeling en -beheer, voor marketing en communicatie en voor kennismanagement.

Stap 5: Uitvoeren van de acties

Dit is de belangrijkste stap en het uiteindelijke doel van het strategisch planningsproces.

Stap 6: Opvolging en evaluatie van de uitgevoerde acties

Op regelmatige tijdstippen moet worden nagegaan in hoeverre de acties worden uitgevoerd zoals gepland en in hoeverre zij beantwoorden aan de geformuleerde doelstellingen.

In dit beleidsplan worden de stappen 1 tot en met 4 doorlopen. De uitvoering van de acties is voorzien tot de planhorizon van 2018. In de tussenliggende periode zullen de acties en hun effecten regelmatig worden geëvalueerd en bijgesteld.

Door de betrokkenheid van diverse actoren op verschillende niveaus, zowel bestuurlijk als vanuit de recreatiesector, verwerft het strategisch plan een belangrijk draagvlak, dat garanties biedt op de realisatie ervan.

Westtoer houdt eraan iedereen die heeft bijgedragen tot de opmaak van dit strategisch beleidsplan van harte te danken. Het gaat onder meer over alle aanwezigen op de diverse overlegmomenten en in het bijzonder de leden van het Adviescomité voor Openluchtrecreatie in West-Vlaanderen. Verder is een woord van dank verschuldigd aan de directie en de personeelsleden van Westtoer apb, de deputatie en de personeelsleden van de Provincie West-Vlaanderen, de vzw Westkans, het provinciaal toegankelijkheidsplatform, de Provinciale Visserijcommissie van West-Vlaanderen, de vzw Grote Routepad, het Agentschap voor Natuur en Bos, de Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust, de NV Waterwegen en Zeekanaal, het subteam Kustjachthavens en

het subteam Binnenvaartwegen van het Vlaams Overleg Waterrecreatie, de Coördinatieteams Leefomgeving en Economie en de Werkgroep Platteland van de Provincie West-Vlaanderen, de Regionale Overleg Platforms en de Adviesgroepen Toerisme en Recreatie van de West-Vlaamse toeristische regio's.

STAP I: Waar moet het met de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen naartoe?

Het is van belang om van bij de aanvang van het strategisch planningsproces de krijtlijnen te trekken waarbinnen de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen zich op lange termijn kan ontwikkelen. Een consensus over de uitgangspunten laat toe om de situatieanalyse en de probleemformulering gericht te kunnen aanpakken. Het strategisch beleidsplan stelt zich tot doel de langetermijnvisie te vertalen naar realistische perspectieven op middellange termijn.

MISSIE

De globale **missie** (mission statement) van de Provincie West-Vlaanderen en Westtoer met betrekking tot het openluchtrecreatief beleid in de provincie West-Vlaanderen kan als volgt worden verwoord:

Het instandhouden en verder ontwikkelen van een duurzaam, kwalitatief en toegankelijk aanbod aan mogelijkheden voor openluchtrecreatie in de provincie West-Vlaanderen

met het oog op:

- het welzijn (de maatschappelijke behoeften) van de West-Vlaamse bevolking en de toeristen en recreanten van buiten de provincie;
- het creëren van welvaart voor de inwoners van West-Vlaanderen;
- de valorisatie en de ontwikkeling van natuur, landschap en cultuurhistorisch erfgoed;

en met als aandachtspunten:

- de afstemming van de recreatie op de draagkracht van natuur, milieu, landbouw en landschap;
- het streven naar een sociaal-cultureel draagvlak voor openluchtrecreatie;
- de (financiële) laagdrempeligheid: recreatie binnen ieders bereik;
- een marktconforme aanpak rond productontwikkeling en promotie;
- een gezond evenwicht tussen overheidsbeleid en privaat recreatief ondernemerschap;
- veiligheid.

DOELSTELLINGEN OP LANGE TERMIJN

Het doel van het beleid met betrekking tot openluchtrecreatie op de langere termijn is meervoudig:

- (1) Het voorzien van voldoende, kwalitatieve en ruimtelijk gespreide recreatieruimte in de woonomgeving
- (2) Het realiseren van veilige, belevingsvolle en toegankelijke recreatieve netwerken in het buitengebied, met aansluiting op de steden
- (3) Het uitbreiden van (toegankelijke) bossen en natuurgebieden
- (4) Het verder opwaarderen van het landschap als 'resource' en decor voor het recreatief gebeuren
- (5) Het actualiseren en ontwikkelen van een kwalitatief, duurzaam en marktconform aanbod aan man-made recreatievoorzieningen
- (6) Het bewaken van het democratisch karakter en de toegankelijkheid van de openluchtrecreatie voor de bevolking
- (7) Het creëren van een wetgevend en planologisch kader voor het bevorderen van de investeringen door de private sector
- (8) Het streven naar een permanent monitoringsysteem voor de kwantificering van de openluchtrecreatieve activiteiten (kennismanagement)
- (9) Het bevorderen van een duurzame recreatiemobiliteit
- (10) Het werken aan een zonering van recreatievormen in ruimte en tijd
- (11) Het opzetten van efficiënte (geautomatiseerde) beheers- en onderhoudssystemen voor recreatieve voorzieningen

STAP II: Analyse en evaluatie van het actuele aanbod en beleid m.b.t. openluchtrecreatie in West-Vlaanderen

DEEL 1: SITUATIEANALYSE

1. Interne analyse

1.1 Situering van de provincie West-Vlaanderen

1.1.1 Algemene situering

De provincie West-Vlaanderen is de enige Vlaamse provincie die grenst aan de Noordzee. Ze wordt verder omringd door de provincie Zeeland (Nederland) in het noorden, de provincies Oost-Vlaanderen en Henegouwen in het oosten en de région Nord-Pas de Calais (Frankrijk) in het zuiden (zie Kaart 1).

West-Vlaanderen omvat acht arrondissementen (Brugge, Diksmuide, Ieper, Kortrijk, Oostende, Roeselare, Tielt, Veurne) en telt 64 gemeenten.

Op 1 januari 2008 telde de provincie West-Vlaanderen 1.150.487 inwoners (FOD ECONOMIE). Dat is circa 19 % van de Vlaamse bevolking. Met een totale oppervlakte van 314.466,7 hectare (23,25 % van de totale Vlaamse oppervlakte) is West-Vlaanderen de grootste provincie van Vlaanderen. De bevolkingsdichtheid (366 inwoners/km²) ligt een stuk beneden het Vlaamse gemiddelde van 456 inwoners/km². De stedelijke bevolking concentreert zich in vier regionale steden: Brugge, Oostende, Roeselare en Kortrijk. Verspreid over de provincie situeren zich de kleine steden Veurne, Diksmuide, Poperinge, Ieper, Menen, Waregem, Tielt, Torhout, Blankenberge en Knokke-Heist. Opmerkelijk is de ontwikkeling van de kustlijn tot een verstedelijkt lint. De Noord-Franse metropool Lille-Roubaix-Tourcoing sluit bijna naadloos aan op de sterk verstedelijkte Kortrijkse regio.

Met 78 % van de oppervlakte onbebouwd, behoort West-Vlaanderen tot een van de meest open en landelijke provincies van Vlaanderen. Een derde van alle Vlaamse landbouwareaal en een derde van alle Vlaamse landbouwbedrijven liggen in West-Vlaanderen. De landbouw is voor West-Vlaanderen dan ook van groot belang en stelde in 2007 20.745 mensen tewerk, dat is 4,5 % van de West-Vlaamse beroepsbevolking en bijna een derde van alle Vlamingen die in de landbouw werken (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2008).

De industriële activiteiten komen geconcentreerd voor in het noorden en het zuidoosten van de provincie. Kenmerkend voor West-Vlaanderen is de sterke ontwikkeling en verspreiding van de kleine en middelgrote ondernemingen.

Onder meer door de aanwezigheid van de Vlaamse Kust neemt het toerisme in West-Vlaanderen een belangrijke plaats in. Bijna de helft van alle overnachtingen in Vlaanderen wordt in West-Vlaanderen geboekt.

1.1.2 Landschappelijke structuur

1.1.2.1 De betekenis van het landschap voor de recreant

Het landschap vormt als 'de dynamische samenwerking aan het aardoppervlak tussen de niet-levende natuur, de levende natuur en de mens' het decor waarbinnen de openluchtrecreatie zich afspeelt. Uit onderzoek in Nederland blijkt dat natuur en landschap de voornaamste redenen zijn waarom toeristen en recreanten naar een bepaald gebied gaan, gevolgd door de mogelijkheid om bepaalde recreatievormen als wandelen, fietsen en andere te kunnen uitoefenen (BUREAU STROBAND, 1996).

Van de middeleeuwen tot de renaissance (16-17^{de} eeuw) stelde men zich het paradijs voor als een gecultiveerde ruimte, waarin de mens heerste over de natuur. Pas vanaf de romantiek in de 19^{de} eeuw komt hierin verandering. Denk aan de grillige Engelse landschapstuinen.

Tegenwoordig hanteren recreanten veelal het 'romantisch natuurideaal' als referentielandschap: een landschap met de illusie van lage menselijke beïnvloeding en hoge natuurlijke zelfregulatie (ELZINGA, G. en VAN TOL, A., 1995). Met andere woorden: de meest aantrekkelijke recreatieve landschappen zijn deze waar de mens het nog niet 'verknoid' heeft. En dat zijn in Vlaanderen net de zeldzaamste landschappen!

Een landschap wordt als recreatief interessant ervaren als het variatie biedt in landgebruik, vegetatie, structuur en bebouwing, als de horizon weinig verstoord is, als er enig reliëf is en als er voldoende visuele differentiatie is. Dit betekent dat het landschap contrastrijk moet zijn en enige dieptewerking moet hebben. Het moet bovenal rust en harmonie uitstralen.

Nederlands onderzoek leert dat strand en duinen, reliëfrijk heuvelland en bosgebieden de grootste recreatieve aantrekkelijkheid uitoefenen. Open cultuurland met weinig afwisseling wordt door recreanten het minst op prijs gesteld (BUREAU STROBAND, 1996).

De geschiktheid van het landschap voor het beoefenen van recreatieve activiteiten wordt o.m. bepaald door:

De **bereikbaarheid** van het landschap (externe ontsluiting). De grootste recreatiebehoefte situeert zich in de onmiddellijke woonomgeving (straat, wijk, dorp, stad). Voor recreatieactiviteiten buiten de woonomgeving staat een vlotte en verkeersveilige bereikbaarheid voorop. Door verstedelijking, lintbebouwing, barrièrewerking door verkeersinfrastructuur en het verdwijnen van 'trage wegen' gaat de bereikbaarheid van het landelijk gebied – de recreatieruimte bij uitstek – achteruit. Ook subjectieve gevoelens zoals verkeersveiligheid beïnvloeden de (mentale) bereikbaarheid van het landschap. Regio's die vanuit de stedelijke gebieden vlot en veilig bereikbaar zijn, hebben bij de recreant een voetje voor. Ook parkeer- en onthaalvoorzieningen zijn hierbij belangrijk.

De **toegankelijkheid** van het landschap (interne ontsluiting). We onderscheiden hierbij:

- De bestuurlijk-juridische toegankelijkheid. Deze heeft te maken met de mate waarin wegen en paden openbaar of privaat zijn en met de mate van openstelling van bossen en natuurgebieden door de overheid en door particuliere terreinbezitters. Het open of gesloten karakter kan tijdelijk dan wel permanent zijn, al dan niet vooraf aangekondigd of kan ook ruimtelijk gezoned zijn.
- De fysiek-ruimtelijke toegankelijkheid. Deze heeft betrekking op de densiteit van het netwerk aan recreatiewegen. Door het verdwijnen van buurtwegen, door ruilverkavelingen en schaalvergroting in de landbouw, door het afsluiten van wegen na de aanleg van nieuwe verkeersinfrastructuur, door het inbuizen van bevaarbare waterlopen of het bouwen van te lage bruggen kan de toegankelijkheid en daarmee de aantrekkelijkheid van een landschap flink beperkt worden.
- De sociaal-culturele toegankelijkheid. Dit is onder meer de mate waarin lokale gemeenschappen gastvrij zijn ten aanzien van recreanten.

De **fysieke verschijningsvorm** van het landschap: reliëf, natuur, bos (landschappelijke harmonie, totaalindruk van het gebied)

De **cultuurhistorische kenmerken** van het landschap

De **technische vereisten** van specifieke recreatievormen: voorzieningen voor wandelen, fietsen, paardrijden e.a.

De **belevingswaarde** van het landschap. Het begrip beleven duidt in de psychologie op een gebeuren in het bewustzijn, van direct innerlijk begrijpen en ervaren (in tegenstelling tot reflectief begrijpen) van een stuk werkelijkheid, waaraan een betekenis wordt gehecht. Theorieën uit de omgevingspsychologie leren dat om hoog te worden gewaardeerd, een landschap aan twee fundamentele behoeften moet voldoen: het moet begrijpelijk zijn (ordelijk, samenhangend, niet te veel informatie bevattend) en het moet boeiend zijn

(verscheiden, verrassend)(STAATS, H., 1988). De beleving van het landschap heeft ook te maken met de zintuiglijke waarneming en met elementen als stilte en duisternis.

Naast de landelijke landschappen komt ook het stedelijke landschap in beeld als het over openluchtrecreatie gaat. Niet alleen voor wonen en werken, maar ook voor recreëren zijn binnensteden steeds meer in trek. Recreanten en toeristen worden niet enkel aangetrokken door winkelmogelijkheden en horeca, maar ook door het ruime en verscheiden aanbod aan culturele, (cultuur)historische, museale en architecturale voorzieningen en de bijhorende evenementen. De aantrekkingskracht van een stad wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van de bebouwde omgeving (architectuur, monumenten, infrastructuur) en de vormgeving van de publieke ruimte. Men spreekt over de man-made aantrekkings-elementen.

1.1.2.2 Het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte

Circa 23 % van West-Vlaanderen is bebouwd. Daarmee scoort de provincie opmerkelijk beter dan andere Vlaamse provincies (Vlaams gemiddelde is 27,3 %) (FOD ECONOMIE). Het dichtbouwen verloopt ook minder snel dan elders. Een kwart van alle onbebouwde percelen in Vlaanderen ligt in West-Vlaanderen. Ook de bevolkingsdichtheid situeert zich met 366 inwoners per vierkante kilometer ver beneden het Vlaamse gemiddelde (456 inw./km²). Een open en minder dicht bevolkt gebied dus, dat op het eerste zicht heel wat potenties biedt voor openluchtrecreatie. Anderzijds is West-Vlaanderen zeer sterk versnipperd, door het langste verkeersnet van gewest- en provinciewegen in Vlaanderen (een kwart van alle Vlaamse gewest- en provinciewegen ligt in West-Vlaanderen) en door de schaarse en uiteengerafelde oppervlakte aan bos- en natuurgebied. In 2003 lag 12,3 % (3.472 ha) van de Vlaamse natuur- en bosreservaten in West-Vlaanderen. De West-Vlaamse bossen en woeste gronden maken slechts respectievelijk 6 en 8 % uit van de totale oppervlakte Vlaamse bossen en woeste gronden. West-Vlaanderen telt 85 beschermde landschappen.

Het overgrote deel van de West-Vlaamse grondoppervlakte wordt ingenomen door agrarisch gebied. Land- en tuinbouw nemen 66 % van de kadastrale oppervlakte van de provincie in (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2008).

De ruimte met een exclusief recreatieve hoofdbestemming is dus bijzonder schaars in West-Vlaanderen. Ook de oppervlakte bos- en natuurgebied – belangrijke resources voor openluchtrecreatie – scoort laag.

Daartegenover staat een toeristisch-recreatieve vraag die de hoogste is van heel Vlaanderen. Zowat de helft van de totale Vlaamse capaciteit van hotels, campings en vakantie dorpen bevindt zich in West-Vlaanderen. Van alle Vlaamse vakantiecentra ligt 93 % in de kustprovincie. En 43 % van de Vlaamse hoeve – en plattelandsuitbatingen is er te vinden. West-Vlaanderen telt jaarlijks tussen 10 en 15 miljoen toeristische overnachtingen.

Conclusie: de recreatieve paradox. Er is in West-Vlaanderen een grote (en toenemende) recreatieve druk van (dag)toeristen en lokale bevolking, terwijl de ruimte voor recreatie bijzonder schaars is. Recreatief medegebruik van ruimten met een niet-recreatieve hoofdfunctie (zoals natuur, landbouw, bos, maar evengoed cultuur- of industriële landschappen) vormt dan ook de enige manier om de recreatiemogelijkheden in de provincie West-Vlaanderen veilig te stellen. Er moet worden gezocht naar een formule waarbij het maatschappelijk rendement en de functionaliteit van de open ruimte en de natuur worden verhoogd, zonder de draagkracht ervan te overschrijden.

Zowel de recreatiesector als de natuur- en landbouwsector kunnen uit recreatief medegebruik voordeel halen. De natuursector vergroot er haar draagvlak voor natuurbehoud- en ontwikkeling mee en kan door de aanleg van recreatiedomeinen en groene recreatieve corridors haar areaal natuur aanzienlijk vergroten. De agrarische sector heeft het economisch steeds moeilijker en probeert door verbreding (hoevetoerisme, dagrecreatie, thuisverkoop van hoeveproducten) een graantje mee te pikken van de recreatie in West-Vlaanderen. Circa 5 % van de West-Vlaamse landbouwbedrijven haalt een bijkomend inkomen uit deze nevenactiviteiten. Het gaat over 527 bedrijven in 2007 (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2008).

Het West-Vlaamse landschap is ruimtelijk erg verscheiden en rijk aan gradiënten: van laag (De Moeren: onder het zeeniveau) tot hoog (De Kemmelberg: 156 meter), van nat (de

polders) tot droog (de zandstreek), van zout (de zee) tot zoet (waterlopen in het binnenland) en van natuurlijk (de kustduinen) tot industrieel en stedelijk (havens, industriegebieden, steden). Het landschap in West-Vlaanderen is in essentie een cultuurlandschap. Er is geen vierkante meter grond die nog niet op de schop is gegaan. De basis voor de huidige landschappen werd al miljoenen jaar geleden gelegd. IJstijden, wind, rivieren en andere fysische processen gaven het landschap vorm door middel van sedimentatie en erosie en droegen het basislandschap zo'n 1.000 jaar geleden over aan de mens. Een millennium lang inpolderen, bomen hakken, steden bouwen, wegen, spoorwegen en kanalen aanleggen, gewassen telen en ruilverkavelen resulteerde in het landschap dat we vandaag kennen.

Bodemkundig valt West-Vlaanderen ruwweg uiteen in drie regio's: de kustpolders, de zandstreek en de zandleemstreek. Die bodemstructuur vormt samen met het reliëf en de hydrografie het fysisch systeem, dat aan de basis ligt van de ontwikkelingen inzake landbouw, ecologie, nederzettingsstructuur en economie.

In wat volgt, wordt West-Vlaanderen ingedeeld in een aantal gebieden die enerzijds een landschappelijke eenheid vertonen (reliëf, bodemgebruik, bebouwing) en anderzijds specifieke recreatieve mogelijkheden bieden (zie Kaart 2).

De Kust

De Vlaamse Kuststrook omvat een smalle strook van 67 kilometer lengte en nauwelijks een paar kilometer breedte. Het Kustlandschap wordt gekenmerkt door een opvallende parallelle sequentie van vrij jonge morfologische eenheden, ontstaan onder invloed van zee en wind. De kust wordt geassocieerd met een sterk gecompartmenteerd en lineair verstedelijkt landschap met grote eenheden natuur.

De Noordzee is een onmetelijke watervlakte met uitgebreide mogelijkheden voor waterrecreatie onder (diepzeeduiken), in (zwemmen en spelen) en op (zeilen, motorbootvaren, windsurfen e.a.) het water. Er zijn jachthavens in Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge en Zeebrugge. De zee is niet enkel voor actieve recreanten van belang. Haar eindeloze vergezichten met voorbijschuivende vaartuigen, haar steeds wisselende kleur en karakter, de zilte geur, de zonsondergangen op zee en de bijna permanent aanwezige zeewind maken van de Noordzee één van de meest unieke decors voor toeristen en recreanten. Voor veel mensen is de aanwezigheid van de zee op zich al een reden om een dag, weekend of vakantie in West-Vlaanderen door te brengen.

De stranden van de Vlaamse Kust zijn zo mogelijk nog een belangrijkere 'resource' voor het kusttoerisme. Op een korte onderbreking ter hoogte van de vier haveningangen na, vormen de stranden een ononderbroken zandlint tussen De Panne en Knokke. Hun breedte is afhankelijk van de getijden en varieert van nul tot enkele honderden meter. De stranden zijn dé recreatieruimte bij uitstek in West-Vlaanderen: ruim, vrij toegankelijk en met een boeiend en afwisselend decor bestaande uit de Noordzee, de duinen en de badplaatsen met hun zeedijken. De variatie in bodemgesteldheid (nat zand versus droog zand), breedte (hoog water versus laag water) en weersgesteldheid (warm en zonnig versus koud en guur) maakt het aanbod aan recreatiemogelijkheden op de stranden schier onbepaald: van skimboarden en hengelen aan de waterlijn over strandzeilen en kitesurfen op het natte strand tot zonnen en spelen op het droge strand.

De stranden staan bloot aan diverse morfologische processen zoals erosie en aanvoer van zand door wind en getijdenstromen. Stranderosie is deels natuurlijk, maar kan ook veroorzaakt worden door de aanwezigheid van havendammen en strandpieren. Op sommige plaatsen, zoals in De Haan, is zandsuppletie noodzakelijk om het strand te behouden. Op andere plaatsen (Zeebrugge, Heist) kent het strand dan weer een spontane aangroei. Zowat een kwart van de lengte van het strand sluit aan op duin- of natuurgebieden in het achterland.

Het strand gaat via de zeereep over in de duinen, een gevarieerd en reliëfrijk landschap dat in breedte varieert van enkele tientallen meters tot enkele kilometers. De Vlaamse kustduinen vormen de laatste getuigen van een eertijds veel uitgestrekter areaal en zijn alleen daarom al van uitzonderlijke betekenis. Ze doen zich in verschillende gedaanten voor, gaande van kale

zandvlakte over natte duinpanne en grasland tot struweelduin en duinbos. Op een aantal plaatsen, onder meer aan de Westkust, komen nog natuurlijke duin-polderovergangen voor. De duinen spelen een belangrijke rol in de natuurlijke kustverdediging en zijn als biotoop van onschatbare waarde. Daarnaast wordt op diverse plaatsen in de duinen drinkwater gewonnen, al dan niet na infiltratie van oppervlaktewater. Veel duingebieden vormen grote open ruimten en zijn aldus ruimtelijk structurerend voor de Kust in haar geheel en voor de badplaatsen in het bijzonder. Ze verhinderen het dichtslippen van de Kust tot één lintvormige badstad en zorgen voor verscheidenheid en ruimtelijke kwaliteit in de badplaatsen. Maar de duingordel is meer dan een aangenaam decor om in te wonen of op vakantie te gaan, en een verwijzing naar het oorspronkelijke natuurlandschap aan de Kust. Ze vormt een aantrekkelijke en unieke gebruikruimte voor tal van recreatieve activiteiten, zowel voor de lokale bewoners, dagtoeristen als verblijfstoeristen. De zeeoeverduinen zijn voor strandgebruikers interessant als uitwijkplaats bij sterke wind en hoog water. Vooral in de onmiddellijke nabijheid van de bewaakte badzones en concentraties van verblijfsaccommodatie kennen deze duinen een vrij intensief recreatief gebruik. Stationaire vormen van recreatie zoals windvrij zonnebaden, picknicken en spelen, en mobiele recreatievormen zoals wandelen en joggen, mountainbiken en paardrijden worden frequent beoefend in de duinen. Vijf provinciale wandelroutes verkennen de mooiste natuurgebieden aan de Kust en in 2008 werd tussen De Panne en Nieuwpoort het wandelnetwerk Westkust geopend. Fietsers komen aan hun trekken op de Kustfietsroute, een 86 kilometer lang fietstraject, bewegwijzerd in twee richtingen, dat in 2004 in gebruik werd genomen. De Kustfietsroute maakt zoveel mogelijk gebruik van vrijliggende fietspaden en doorkruist op een aantal plaatsen de duinen. Ook voor liefhebbers van natuurobservatie bieden de duinen uitgelezen kansen. Verder zijn golfterreinen in De Haan en Knokke gelegen in waardevol duingebied, evenals een aantal kampeerterreinen. Een aantal daarvan werd inmiddels geherlocaliseerd of gesloten. De Provincie West-Vlaanderen beschikt aan de Kust over het toeristisch domein van Raversijde, over het Zeebos in Blankenberge en sedert 2006 ook over het Provinciaal Natuurpark Zwin in Knokke. Een belangrijke uitvalsbasis voor de verkenning van de Vlaamse (West)kustduinen vormt het Vlaams Bezoekers- en Natuureducatiecentrum 'De Nachtegaal' in De Panne.

Het massatoerisme heeft de Kust in 150 jaar tijd omgevormd van een natuurrijk en dunbevolkt gebied met verspreide vissers- en landbouwdorpen aan de binnenduinrand tot een lineair verstedelijkt gebied met ruim 210.000 inwoners. De stedelijke ontwikkeling is in hoofdzaak geënt op het toerisme, dat de kuststreek een vrij hoog uitrustingsniveau verschaft. Heel wat voorzieningen worden evenwel enkel seizoensgebonden gebruikt. De seizoensspreiding van het toerisme zorgt sedert enkele jaren ook buiten de piekperiodes voor activiteit aan de Kust. Oostende vormt binnen de kuststreek het zwaartepunt als goed uitgeruste regionale stad. Daarnaast hebben Knokke-Heist, Blankenberge en in mindere mate Koksijde en Nieuwpoort een hoger uitrustingsniveau dan de andere badplaatsen. De steden en badplaatsen aan de Kust bieden een totale logiescapaciteit van ruim een half miljoen bedden. Samen met de lokale bewoners (waaronder een groot aandeel gepensioneerden) en een massa dagtoeristen vormt de Kust aldus de belangrijkste recreatieve markt van (West-)Vlaanderen. De meeste mensen zijn voor hun recreatieve activiteiten aangewezen op de onmiddellijke omgeving (zee, strand, duinen). Heel wat recreanten zwermen – zeker bij minder goed weer – de polders en het hinterland in. Het komt er dus op aan een degelijk recreatief aanbod te voorzien aan de kust zelf, evenals veilige, vlotte en aantrekkelijke verbindingen naar de recreatieve mogelijkheden van het hinterland.

De recreatiemogelijkheden van de badplaatsen zelf omvatten onder meer indoor-activiteiten (musea, attracties, reca, lunaparken), sport (indoor en outdoor) en verder fietsen, wandelen en spelen op de zeedijken, de pleinen en de openbare weg.

Zee, strand en duinen oefenen op veel Belgen en buitenlanders een grote aantrekkingskracht uit. De Kust vormt dan ook de belangrijkste toeristische bestemming van België. Het aantal dagtoeristen aan de kust loopt op tot ruim 18 miljoen per jaar met pieken van 200.000 bezoekers per dag.

De polders

De polders vormen in West-Vlaanderen een geomorfologische en landschappelijke entiteit die zich situeert tussen de Kust in het noorden en de zandleem- en leemgebieden in het zuiden. Ze maken deel uit van een brede kustvlakte die zich uitstrekt van Artesië tot Denemarken. Het landschap van de polders is vrij jong en is het resultaat van de strijd tussen mens en zee. Na de laatste ijstijd steeg de zeespiegel en zette de zee zand en slib af in een wadmilieu met getijdengeulen. Deze opvulling door de zee werd meerdere keren onderbroken door de vorming van zeewerende kustduinen, waarachter zich kustveenmoerassen ontwikkelden. Vanaf de Romeinse tijd trok de zee zich verder terug en slibde de kustvlakte op tot een schorregebied. Van zodra dat droog genoeg was begonnen vooral de grote abdijen aan de aanleg van dijken en het inpolderen van het nieuwe land. De voormalige getijdengeulen (kreeken) manifesteren zich nu als droge, zandige kreekruggronden die lichtjes uitsteken boven de laaggelegen, natte komgronden met klei en ingeklonken veen in de ondergrond. Voor het overige vormen de polders een biljartvlak landschap dat zich volledig onder de 5-meter-hoogtelijn situeert. Het is grotendeels een door de mens gemaakt landschap, doorsneden door kanalen, vaarten, geleden en trekgrachten die het neerslagwater opvangen en via een arsenaal van sluizen, schotten, stuwen en pompen naar zee afvoeren. Restanten van oude kreeken vinden we nog in de Historische Polders van Oostende (Zoutekreek, Grote en Kleine Keignaert) en in de Polders van Lapscheure. Het landschap van de polders is kaal en open, met weidse vergezichten. Opgaand groen is schaars en manifesteert zich vaak als (al dan niet geknotte) bomenrijen langs wegen en kanalen. Er zijn geen bossen. Akkerbouw en veeteelt zijn de belangrijkste ruimtegebruikers in dit gebied. De percelen zijn er vrij groot, de hoeven sterk verspreid en vaak monumentaal van karakter. De bewoning situeert zich verspreid over kleine kerndorpen en stadjes zoals Veurne, Gistel, Oudenburg en Damme. De polders schurken zich in het zuiden aan tegen de IJzervallei en de bossen rond Brugge, en in het noorden tegen de dichtbebouwde kust met een vaak dominante skyline in het noorden.

Binnen het vrij monotone polderlandschap komen – als enclaves – een aantal opmerkelijke landschappelijke eenheden voor.

Droogmakerijen

De grensoverschrijdende Moeren ten westen van Veurne vormen een abstract tekentafellandschap, geklemd tussen de Oude Duinen van Adinkerke-Ghyvelde in het noorden en het Plateau van Izenberge in het zuiden. Het uitgestrekte, kale akkerbouwgebied, met zijn rastervormig wegen- en slotennet ligt ruim een meter onder het gemiddelde zeeniveau. Het is de restant van een moerasgebied dat reeds in de 17^{de} eeuw aan de hand van een ringdijk en 23 vizelwindmolens werd drooggelegd. Het gebied biedt weinig potenties voor natuur en is vooral landschappelijk en historisch van betekenis. Er bevinden zich nog enkele windmolens, een kasteel en enkele waardevolle hoeven. De Ringslotwandroute, de Moerenfietsroute en de Cobergherfietsroute van Westtoer verkennen dit bijzondere gebied.

De Lage Moeren van Meetkerke, ten westen van Brugge, is een vergelijkbaar laaggelegen en boomloos gebied, dat in de 17^{de} eeuw werd drooggemalen. De natte (micro)reliëfrijke graslanden zorgen hier voor een belangrijke natuurwaarde.

De toponiemen Moere-Blote en Moere-Nieuwland, tussen Gistel en Ichtegem, wijzen op een gelijkaardig graslandcomplex met een zeer dicht slotennet.

Komgronden

Ten zuiden van het polderdorp Lampernisse strekt zich een open, gaaf en aaneengesloten weilandencomplex van ongeveer 1.100 hectaren uit. Het omvat een aantal komgronden, afgewisseld met uitlopende kreekruggronden. Het gebied is gespaard gebleven van veen-, klei-, en zandwinning, verstedelijking en de aanleg van verkeersinfrastructuur. Het heeft daarom een belangrijke archeologische, historisch-geografische en landschappelijke getuigeniswaarde. En het is bovendien een van de stilste plaatsen van Vlaanderen! Het wordt voor recreanten ontsloten via de Zannekinwandroute.

Ook het weidencomplex van de Uitkerkse Polder is voor de avifauna van Europese betekenis.

Het Plateau van Izenberge

Het zandleemplateau van Izenberge vormt een bult in de laaggelegen polders en wordt ruwweg ingesloten door de Moeren in het noorden, de N8 in het oosten en de IJzervallei in het zuiden. De overgang met het poldergebied wordt gekenmerkt door een aantal kwelzones met specifieke vegetatie. Er zijn nog heel wat kleine landschapselementen. De bewoning komt verspreid voor en in grote kern- en pleindorpen. Het is een vruchtbaar akkerbouwgebied met potenties voor recreatief medegebruik. Op meerdere plaatsen zijn horeca-faciliteiten aanwezig.

De natuurwaarden in de polders zijn vooral te vinden in een aantal graslandcomplexen met een eigen microreliëf, sloten en poelen. Tal van vogelsoorten komt er foerageren, rusten en broeden. Verder zijn in de polders vooral de kreekrelicten en het wijd vertakte netwerk van polderwaterlopen van belang.

Op verscheidene plaatsen in de polders hebben veen-, klei-, en zandwinningsplassen doen ontstaan. Een aantal daarvan heeft een exclusieve natuurfunctie gekregen (Viconia-kleiputten in Stuivekenskerke, De Hoge Dijken in Jabbeke-Oudenburg), andere worden ook recreatief gebruikt (Put van Nieuwkapelle, Markeyputten in Adinkerke, Roksempot, Klein Strand in Jabbeke, Polderwind in Zuienkerke, Sint-Pietersplas in Brugge). Bepaalde watervlakken werden aangelegd met het oog op waterberging zoals het spaarbekken op de IJzer in Nieuwpoort en het spaarbekken op de Koolhofvaart. De spuikommen van Oostende en Blankenberge waren dan weer bedoeld om de haventoeegangen vrij te houden. Sommige recente plassen liggen er nog onbestemd bij zoals de zandwinningsputten van de E40 in Adinkerke. Het aantal en de inrichting van deze waterplassen voldoet niet aan de manifeste en toenemende vraag naar recreatieplassen voor water- en oevergebonden recreatie vanuit overwegend de stedelijke gebieden.

De polders zijn flink doorsneden door allerlei lijninfrastructuren, waarvan er een aantal van recreatieve betekenis is. Het kanalenet is bijzonder uitgebreid en omvat de volgende bevaarbare waterwegen: Lokanaal, het Kanaal Nieuwpoort-Veurne-Dunkerque, het Kanaal Plassendale-Nieuwpoort, het Kanaal Brugge-Oostende en het Boudewijnkanaal. Op deze vaarwegen is naast beroepsvaart ook pleziervaart in allerlei vormen mogelijk: passagiersvaart, toervaart, kano- en kajakvaart e.a. Er zijn 6 jachthavens, gericht op de toervaart, naast enkele tientallen aanmeersteigers en andere faciliteiten. Bruggen en sluisen worden bediend voor de pleziervaart. Er is haast geen enkele gemeente in de polders die niet per boot bereikbaar is! Niet bevaarbaar zijn de Bergenvaart, het Kanaal Brugge-Damme-Sluis, het Leopoldkanaal en het Schipdonkkanaal. Samen met het uitzonderlijk dichte netwerk van onbevaarbare waterlopen van Eerste en Tweede Categorie, vormen zij een paradijs voor de hengelaars. Een groot aantal waterlopen is langs één of twee oevers uitgerust met jaagpaden waarop gefietst en/of gewandeld kan worden. Deze assen vormen de ruggengraat van het recreatief basisnetwerk. Ze worden aangevuld door de recreatieve groene assen die de Provincie West-Vlaanderen heeft ontwikkeld op verlaten spoorwegbeddingen. Voor het poldergebied gaat het over de Frontzate (Diksmuide-Nieuwpoort) en de Groene 62 (Torhout-Oostende). Het afgelopen decennium heeft de Vlaamse Landmaatschappij in het kader van ruilverkavelingsprojecten en het Landinrichtingsproject De Westhoek tientallen kilometers nieuwe recreatiepaden in de polders aangelegd.

De Provincie West-Vlaanderen bezit in de polders twee recreatiedomeinen: het Fort van Beieren langs de Damse Vaart in Koolkerke en het nog in te richten domein langs de IJzer in Diksmuide.

De polders vormen bij uitstek een fietslandschap. Het eerder grootschalige, open en vlakke landschap, met weidse vergezichten en een beperkte variatie, en waar de wind regeert, is voor wandelaars minder aantrekkelijk. De weinige wandelcircuits die Westtoer in de polders uitstippelde, zijn dan ook meestal gekoppeld aan een natuurkern (Lampernisse) of aan cultuurhistorisch of landschappelijk erfgoed (Lissewege, Fortem). Zes provinciale fietsroutes vertrekken vanuit de polders. De regio wordt bediend door de fietsnetwerken van de Westhoek, de Kust en het Brugse Ommeland. Tussen Diksmuide en Nieuwpoort en ten noorden van Brugge werden themaroutes op het fietsnetwerk uitgewerkt. Diverse landelijke fietsroutes en GR-paden doorkruisen het vlakke poldergebied. Ook drie autoroutes, enkele ruitercircuits en mountainbikeroutes doen de polders aan. De streek is verder rijk aan

restaurants en cafés, logiesmogelijkheden (waaronder hoevelogies) en bezienswaardigheden en vormt een belangrijk overloopgebied voor de kust, vanwaar veel recreatieve tochten in de polders vertrekken. De recreatieve zwaartepunten van de polders bevinden zich in Bachten de Kupe (Westhoek) en in de Zwinstreek. Diksmuide, Veurne, Brugge en Damme zijn de belangrijkste uitvalsbases voor de verkenning van de polders. Specifieke bezoekerscentra, gericht op het onthaal en de dispatching van recreanten in de polders, bevinden zich in Merkem (Isera-boot), Woumen (Vlaams bezoekerscentrum De Otter), Uitkerke (Bezoekerscentrum Uitkerkse Polder) en Damme (Huyse de Grote Sterre). De belangrijkste sector waarmee de recreatie wordt geconfronteerd is de landbouw. De polders vormen een uitgelezen gebied voor het werken aan recreatief medegebruik.

De IJzer- en Handzamevallei

De IJzer is de enige rivier die op Belgisch grondgebied (Nieuwpoort) in de Noordzee uitmondt. De stroom is 78 kilometer lang en ontspringt op 35 meter hoogte in het Noord-Franse Lederzeele. De bovenloop van de IJzer kronkelt zich in een smalle vallei door het rurale 'bocagelandschap', een zachtgolvende en dunbevolkte landbouwstreek met nog heel wat hagen en houtkanten. Stroomafwaarts de Frans-Belgische grens krijgt de IJzervallei een asymmetrisch profiel. Aan de noordzijde wordt de vallei begrensd door het steil oplopende plateau van Izenberge (16 meter), een vruchtbaar akkerbouwgebied. De zuidzijde van de vallei bestaat tussen de Frans-Belgische grens en Diksmuide uit vlakke en laaggelegen graslanden, die bij hoge waterstanden dienst doen als natuurlijk bufferbekken: de IJzerbroeken. Dit open gebied wordt nauwelijks bewoond en er zijn haast geen wegen. De zijbeken van de IJzer wiggen er als groene vingers uit in het aangrenzende zandleemgebied. De uitgestrekte graslanden zijn dooraderd met beken en afwateringskanaaltjes, plassen en poelen. Rietkragen en groepjes of rijen (knot)wilgen zorgen voor wat aankleding. In de navel van de IJzerbroeken ligt het natuurgebied De Blankaart (180 ha), een restant van een middeleeuwse ontvening. Het gebied is verder ook nog een aantal oude aanzitputten (voor de jacht op waterwild) en een van de vier overgebleven eendekooien in Vlaanderen rijk. Grote oppervlakten weiland en hooiland zijn aangekocht en/of in beheer bij het Agentschap voor Natuur en Bos en Natuurpunt vzw.

Net stroomafwaarts Diksmuide drijft de Handzamevallei een groene wig tussen het zandige Houtland en de steilrand van Esen. Het open weiden- en hooilandenlandschap aan weerszijden van de grotendeels gekanaliseerde Handzamevaart en de Krekelbeek oefent net zoals de IJzerbroeken een grote aantrekkingskracht uit op vogels van allerlei pluimage. Daarom, en ook door de omvang en het unieke karakter van deze overstroombare valleigebieden in Vlaanderen en zelfs West-Europa, rusten op de IJzer- en de Handzamevallei een hele reeks beschermingsmaatregelen (Gewestplan, EG-Vogelrichtlijn, Ramsar-conventie, Ecologisch Impulsgebied).

Andere belangrijke natuurkernen in de IJzervallei zijn het Eversambos (28 ha) in Stavele, de Put van Nieuwkapelle, het Vlaams Natuurreservaat Viconiakleiputten (32 ha) in Stuivekenskerke en het Vlaams Natuurreservaat De IJzermonding (128 ha) in Nieuwpoort. In zijn benedenloop kronkelt de IJzer tussen twee dijken door de vlakke en open polders naar Nieuwpoort, waar een sluizencomplex de afwatering naar zee regelt. De IJzermonding zelf is een estuarium, met bijzonder waardevolle slikken en schorren.

Langs de oever van de IJzer liggen een aantal kleine dorpen en gehuchten zoals Roesbrugge, Stavele, Elzendamme, Fintele, Tervate en Sint-Joris. Diksmuide en Nieuwpoort zijn de enige stadjes langs de stroom.

De IJzer is naast een waterloop met een belangrijke functie voor natuur, waterafvoer, drinkwaterwinning en scheepvaart ook een structurerende recreatieve as van zowat 41 kilometer in de Westhoek. Tussen Elzendamme en Nieuwpoort kan de stroom met de fiets worden gevolgd. Het jaagpad op de linkeroever tussen de Frans-Belgische grens en Elzendamme wordt prioritair voor wandelaars voorbehouden. De IJzer vormt een belangrijke dorsale as in het fietsnetwerk Westhoek en wordt in het tracé van meerdere landelijke fietsroutes en GR-paden opgenomen. Zeven provinciale fietsroutes komen langs de IJzer. Westtoer stippelde 4 bewegwijzerde wandelroutes in de IJzervallei en 1 wandelroute in de Handzamevallei uit. De IJzeroevers worden verder frequent gebruikt door skaters, auto- en motortoeristen en hengelaars. Tussen bron en monding van de IJzer werden in 2001 10 recreatieve halteplaatsen ingericht. Het gaat om origineel vormgegeven houten schuilhuisjes met informatieborden, fietsenstallingen en picknicktafels.

De IJzer is bevaarbaar voor gemotoriseerde vaartuigen vanaf Fintele tot in Nieuwpoort. Er kan tijdelijk ook doorgevaren worden tot in Roesbrugge. Beroepsscheepvaart is er (momenteel) niet. Diverse passagiersboten cruisen op de IJzer en toervaartboten kunnen aanmeren in de jachthavens van Diksmuide en Nieuwpoort. Kajakvaarders beschikken over meerdere verhuurbases en speciale kanosteigers.

De IJzer roept ook een sterke culturele connotatie op. Naast de scheepvaart- en bewoningsgeschiedenis trekt vooral het oorlogsverleden de aandacht. Tal van begraafplaatsen, musea, gedenktekens en monumenten herinneren aan de Eerste Wereldoorlog, toen de IJzer het front vormde en de natuurlijke grens van de strategische onderwaterzetting die de strijd een nieuwe wending gaf.

De IJzer- en Handzamevallei bieden tal van logiesmogelijkheden en zijn rijk voorzien van reca-zaken. Toegangspoorten voor de IJzervallei zijn de Isera-boot in Merkem (bezoekerscentrum en startplaats voor (begeleide) fietstochten en wandelingen), het Vlaams Bezoekerscentrum De Otter in het kasteel De Blankaart in Woumen en de Diensten voor Toerisme van Diksmuide en Nieuwpoort.

De zuidelijke IJzervlakte

De zuidelijke IJzervlakte wordt begrensd door de IJzervallei in het noorden, de heuvelstreek in het zuiden en de hoogte van Westrozebeke in het oosten. Het reliëf is er vlak tot zacht ondulerend. De hoogte neemt langzaam toe vanaf de IJzervallei naar het zuiden en bereikt een maximum van 60 meter ter hoogte van Abele (Helleketelbos). Het reliëf bestaat uit brede glooiende dalen en interfluvia, gemodelleerd door de zuidwest-noordoost georiënteerde middenlopen van de Heidebeek, de Vleterbeek, de Kimmelbeek en de Ieperlee. De bodem is er overwegend zandlemig. Lokaal dagzoomt het kleiig tertiair substraat. Op deze gronden komen vaak bossen voor, zoals het Helleketelbos.

Het betreft een oud cultuurlandschap dat vanaf de middeleeuwen werd ontgonnen. Het bodemgebruik is overwegend agrarisch met een lichte dominantie van akkerland ten opzichte van weiland. Het landschap is half-open tot open. De landelijke bewoning en de hoeven zijn zeer sterk verspreid, hier en daar gebundeld in kleine gehuchten en dorpen. Ieper en Poperinge zijn de enige stedelijke centra. De Rug van Westrozebeke vormt de waterscheiding tussen het IJzer- en het Leiebekken. Kenmerkend zijn er de kleine bosjes, de panoramische zichten en de verspreide bewoning met kleine kerndorpen.

De natuurwaarden van het gebied situeren zich in de aanwezigheid van een aantal structurerende beekvalleien (Bommelaarsbeek, Heidebeek, Grote Kimmelbeek, Vleterbeek, Ieperlee), grote boscomplexen (Sixtusbos, Helleketelbos, Galgebossen, Palingbeek en Gasthuisbossen, Polygoonbos en Bos van Houthulst), kasteelparken (Elverdinge, Vlamertinge, Brielen, Boezinge, Proven en Voormezele) en kleine landschapselementen. Elementen van inwendige landschapsdifferentiatie zijn verder: cultuurtaaluds, onregelmatige en kleine percelen met kleurschakeringen volgens de teelten, de hoppevelden rond Poperinge en de landschappelijke relictten uit de Eerste Wereldoorlog (mijnkraters, militaire begraafplaatsen, bunkers e.a.).

Het gebied is doorsneden door een groot aantal radiaal-concentrische wegen, gericht op Poperinge en Ieper, en door een uitgebreid net van kleine landbouwontsluitingswegen. Deze laatste vormen de basis van de recreatieve ontsluiting van de regio voor fietsers. Het gebied maakt deel uit van het Fietsnetwerk Westhoek en vormt het decor voor een zestal provinciale recreatieve fietsroutes. Het aantal provinciale recreatieve wandelroutes in deze vrij uitgestrekte regio is beperkt tot drie. De Provincie West-Vlaanderen beschikt er over twee provinciedomeinen: de Palingbeek en de Gasthuisbossen. Zij heeft de oude spoorlijn Boezinge-Kortemark ingericht als recreatieve groene as. Andere structurerende assen met recreatieve betekenis zijn het Kanaal Ieper-IJzer en het verwezen kanaal Ieper-Komen. Het eerste is bevaarbaar voor gemotoriseerde pleziervaart tot in Ieper (jachthaven) en is voorzien van wandel- en fietspaden langs de oevers. Het tweede kanaal is niet langer bevaarbaar en is overwegend voor fietsers van belang. Het verzorgt de verbinding met de Leie-as in Wallonië.

Het grootste deel van de bossen is openbaar en ten minste gedeeltelijk ontsloten voor wandelaars. Het meest interessante wandelgebied bevindt zich in de zone van de Ieperboog, ten zuidoosten van Ieper. Hier heeft Westtoer in 2007 een wandelnetwerk geopend. Stedelijk recreatief groen bevindt zich in het stadspark van Poperinge langs de Vleterbeek, langs de vestingen en in de Verdronken Weiden van Ieper. De belangrijkste onthaalpunten voor recreanten in dit gebied zijn – naast de lokale diensten voor toerisme – het bezoekerscentrum

Isera van vzw De Boot in Merkem, het bezoekerscentrum De Palingbeek en dat van de stad Ieper in de Lakenhallen. De watervlakken (bufferbekkens) van Dikkebus en Zillebeke zijn geschikt voor zachte waterrecreatie (roeien, zeilen) en wandelen. Het Bellewaerdepark ten oosten van Ieper is één van de belangrijkste pretparken in Vlaanderen. Horecafaciliteiten concentreren zich in de steden Ieper en Poperinge en verder in het Hoppeland en de bosgordel ten zuiden van Ieper.

Het heuvelland

Meer dan de andere landschappen in West-Vlaanderen, legt de reliëfrijke heuvelzone die de zuidelijke IJzervlakte omarmt getuigenis af van zijn geologische verleden. De West-Vlaamse heuvels maken deel uit van een lange heuvelrij die zich uitstrekt van Noord-Frankrijk tot het Hageland, en met een hoogte die nergens onder de 50 meter daalt. Een noordelijke heuvelrij omvat van west naar oost de Zwarteberg (152 m), de Vidaigneberg (138 m), de Baneberg (143 m), de Rodeberg (135 m), de Scherpeberg (125 m), de Kemmelberg (156 m) en de hoogte van Wijtschate (82 m) met een langzaam dalende lob naar het zuiden tot Mesen en verder noordwaarts uitlopend over Hollebeke (54 m), Zandvoorde, Beselare, Westrozebeke en Hooglede (50 m). De heuvels vormen geen doorlopende kam. Ze zijn langerekt en bovenaan vrij vlak, en verbonden door brede zadels. Ze bepalen welk neerslagwater naar de IJzer of naar de Leie vloeit en scheiden de zandleemstreek van de leemstreek. Ten zuiden van de Douvevallei situeert zich een tweede heuvelrug, een stuk lager en vlakker en met een sterke zuidhelling: de Rijselberg (43 m), de Ravensberg (73 m), de Zwarte Molen (80 m), de hoogte van Nieuwkerke (80 m) en de Rozenberg (63 m). Vanuit de vlakke polders en de Leievallei gezien, vormen de West-Vlaamse Heuvels een indrukwekkend decor. Wie de hoogten beklimt, wordt beloond met schitterende vergezichten. Het heuvelgebied vormt een erosief reliëf, waarvan de hoofdtrekken miljoenen jaren geleden werden vastgelegd. Het ligt op de kustlijn van de Diestiaanzee, die zich vanaf 7 miljoen jaar geleden in noordoostelijke richting terugtrok en een laag silexknollen en ijzerhoudend zand achterliet. De sedimenten verweerden tot ijzerzandsteenbanken die hardnekkig weerstand boden tegen de agressieve erosie die het tertiair plateau vooral tijdens de ijstijden teisterde. Erosieve hellingsprocessen onder gematigde en periglaciaire omstandigheden zorgden voor een verdere afvlakking van het reliëf. Tientallen beken en riviertjes werken ook nu nog aan de vorm van de heuvels. Ze ontspringen uit bronnen die opgelijnd voorkomen op een drietal bronniveaus. Het belangrijkste niveau situeert zich op een ondoordringbare Paniseliaan-kleilaag op 80 meter hoogte. Een aantal bovenmaatse bronnen heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan van indrukwekkende amfiteatervormige dalhoofden zoals het Hellegat op de Rodeberg en de zuidflank van de Scherpeberg. Bronnen verraden zich in het landschap door de aanwezigheid van toefjes bos of lintvormig groen. Het bronniveau vormt de grens van de landbouwactiviteit op de heuvelflanken. De heuveltoppen werden grotendeels herbebost nadat ze in de Eerste Wereldoorlog zowat kaal geschoten waren.

De heuvelstreek is een half-open, kleinschalig en sterk gevarieerd cultuurlandschap waarvan de inrichting teruggaat tot de Keltische tijd. Het gebied heeft een hoge biologische waarde door de talrijke gradiënten van hoog naar laag en van droog naar nat en met een rijke verscheidenheid aan biotopen en kleine landschapselementen. De landbouw is evenwel de determinerende factor in de morfologie van het landschap. De landelijke bewoning is sterk verspreid en hier en daar geconcentreerd in dorpen en gehuchten. Het landschap is weinig versneden. Er zijn geen kanalen, spoorwegen, autosnelwegen of hoogspanningsleidingen. Het dense net aan onverharde wegen, het reliëf en de landschappelijke verscheidenheid maken van de heuvelstreek een uitgelezen plek voor openluchtrecreatieve en toeristische activiteiten. Westtoer stippelde er drie wandelroutes en een fietsroute uit, alsook enkele ruiter- en mountainbikeroutes. De heuvels vormen het decor voor diverse GR-paden en voor het eerste (en grensoverschrijdende) wandelnetwerk van West-Vlaanderen. Op bepaalde tijdstippen en plaatsen is de recreatieve druk op de noordelijke heuvelrij zo groot dat er conflicten ontstaan tussen recreatie en natuur en tussen recreatievormen onderling. Horecazaken schieten op en langs de heuvels en in de dorpen als paddenstoelen uit de grond, met problemen van ontsluiting en parkeren als gevolg. De toppen van de Rode- en de Zwarteberg zijn geworden tot zuivere recreatielandschappen met winkels, speelparken en horeca-zaken. De heuvelstreek is eveneens een concentratiegebied voor groepsverblijf en jeugdlogies. De Provincie West-Vlaanderen werkt sedert het eind van de jaren 1990 aan de uitbouw van een

provinciedomein op en rond de Kemmelberg. Het streekbezoekerscentrum De Bergen in Kemmel is het ideale vertrekpunt voor een verkenning van de regio.

Het Houtland met de oude veldgebieden

Het gebied ten zuiden van Brugge en de polders en ten noorden van de lijn Kortemark-Ruiselede wordt het Houtland genoemd (DE FOUR, K. (red.), 2004). Het is het hart van het historische graafschap Vlaanderen. De oorspronkelijke zandgronden werden in de middeleeuwen als landbouwgrond bewerkt tot ze verarmd en uitgeput raakten en niet langer rendabel waren. Ze evolueerden tot wastines, onvruchtbare 'woeste gronden'. Het gebied van het historische Bulskampveld (ca. 7500 hectare) dat loopt van Vloethemveld en Merkemveld over Rooiveld en Kampveld naar het huidige Bulskampveld en Sint-Pietersveld, was van de 16^{de} tot de 18^{de} eeuw het grootste heidegebied van Vlaanderen. Onder Oostenrijks bewind werden de heidegebieden in cultuur gebracht en opgewaardeerd tot bos of akkerland. Deze bossen trokken in de 18^{de}-19^{de} eeuw rijke Brugse adel aan die er kastelen en buitenverblijven optrok.

Vandaag is het Houtland een zacht tot licht golvend, landelijk agrarisch gebied, gekenmerkt door verspreide bewoning en kleine kernen. Torhout vormt de stedelijke kern van het gebied. De provinciehoofdplaats Brugge bevindt zich net op de noordrand van het Houtland. De zanderige ondergrond verklaart de aanwezigheid van boomkwekerijen, groententeelt en sierteelt. Het aandeel weiden en grasland is relatief hoog. De sterke aanwezigheid van de intensieve varkensteelt ligt aan de basis van een ruime oppervlakte groenvoedergewassen, waaronder maïs. Het Houtland omvat een vrij gesloten en – naar West-Vlaamse normen – uitzonderlijk bosrijk landschap. De grootste boscomplexen zijn o.m.: bossen van Koekelare, Vloethemveld, Beisbroek, Tudor, Tillegembos, Merkemveld, Groenhovebos, Rijckeveld, Kampveld, Lippensgoed, Vagevuurbossen, Vortebossen. Opmerkelijk is het rasterpatroon van dreven. Deze ontginningsdreven doen grote vierkante blokken ontstaan, waarvan sommige worden ingevuld door bos en andere door kleinschalige land- en tuinbouw. Naast de groendomeinen en kasteelparken zijn ook de heiderelicten en een aantal meanderende beekvalleien (Rivierbeek, Hertsbergebeek) kenmerkend voor het Houtland. De cuesta van Oedelem-Zomergem sluit aan bij de oude veldgebieden. Het is een licht golvend landschap met typische steilranden. Er komen grote vierkante blokken bos, akkers en weilanden voor. Ten westen van Torhout schurkt het Plateau van Wijnendale zich tegen het Houtland aan. Het is een heuvelachtig gebied op de overgang tussen de zandstreek en de zandleemstreek met o.m. het oude Wijnendalebos, de Ruidenberg en enkele riviervalleien. De Assebroekse Meersen ten oosten van Brugge vormen dan weer een laaggelegen, open en onbebouwd overstromingsgebied, bestaande uit een complex van graslanden, doorsneden door populieren- en knotwilgenrijen.

Het Houtland is flink doorsneden door bundels van lijninfrastructuur zoals autosnelwegen, hoofdwegen, spoorwegen en het Kanaal Gent-Oostende. Deze lijnbundels knagen aan de landschappelijke kwaliteiten van het gebied en vormen ruimtelijke barrières die vooral vanuit recreatief oogpunt nadelig zijn.

De Provincie West-Vlaanderen heeft in het Houtland drie groen- en recreatiedomeinen uitgebouwd: d' Aertrijcke, Tillegembos en Lippensgoed-Bulskampveld. Drie gedesaffekteerde spoorwegbeddingen doorkruisen het gebied: de Groene 62, de Vloethemveldzate en de Abdijenroute. De enige andere as met een recreatieve betekenis is het Kanaal Gent-Oostende met zijn schitterende natuurgebieden en jaagpaden. Die laatste maken deel uit van het fietsnetwerk Brugse Ommeland, dat zich over het hele Houtland uitstrekt. Het kanaal zelf wordt druk bevaren door toervaarders, passagiersvaarders en kanovaarders. Er bevinden zich goed uitgeruste jachthavens in Brugge en Beernem.

De regio leent zich uitstekend als fietsgebied. Een vijftal provinciale fietsroutes bedient de streek en ook een aantal GR-paden en landelijke fietsroutes doorkruist het gebied. Acht wandelingen verkennen de aantrekkelijke stukjes van het Houtland, die meestal samenvallen met boscomplexen en natuurgebieden. Het gebied is ook een aantal bewegwijzerde ruitercircuits rijk. De zuidelijke helft van het Houtland leent zich omwille van haar landschappelijke kwaliteiten iets minder voor openluchtrecreatie dan de noordelijke helft.

Wie het Houtland wil intrekken, start zijn verkenning best in het bezoekerscentrum bij het kasteel van Wijnendale of in het Bulskampveldkasteel. Vanzelfsprekend vormt ook Brugge een uitvalsbasis voor het Houtland.

Het Plateau van Tielt

Het Plateau van Tielt vormt de meest zuidelijke uitloper van het Brugse Ommeland. Het is een zachtgolvend open landschap dat met de cuesta van Tielt een hoogte van 50 meter bereikt. De vruchtbare zandleembodem verklaart het historisch belang van de intensieve landbouw in de regio. De groententeelt (al dan niet onder glas) komt voor in de ruime omgeving van Tielt: Ardooie, Wingene, Pittem, Meulebeke. Vanuit de (Brugse) zandstreek heeft ook de intensieve veeteelt (varkens) zich in het gebied verspreid. De Tieltse regio bevindt zich in het spanningsveld van het grootstedelijk centrum Gent en de regionale steden Brugge, Kortrijk en Roeselare. Het nederzettingpatroon is vrij diffuus door de veelheid van historisch gegroeide en sterk verspreide bewoning. Bossen en natuurgebieden zijn er bijzonder schaars op enkele kleine bosjes, zoals het Vijverbos, na. Het provinciedomein 't Veld (44 hectare) in Ardooie vormt een belangrijk recreatief knooppunt in de regio. Van hieruit vertrekt de enige provinciale wandelroute die het Tieltse rijk is. Landschappelijk verdienen verder nog de omgeving van de Poelberg en de Poekebeek een vermelding. Men vindt er onder meer soortenrijke graslanden met houtkanten en ruigtebegroeiing. Een aantal windmolens die op de hoger gelegen plaatsen in dit golvende gebied werden geplaatst, vormen markante elementen in het landschap. Er werd oorspronkelijk vooral graan en veevoeder mee gemalen. Deze regio wordt het Tieltse Molenland genoemd.

Door het gebrek aan structurerende recreatieve assen (kanalen, oude spoorwegbeddingen) en groendomeinen, de intensieve landbouw en de sterke versnippering van het landschap is de Tieltse regio als recreatiegebied op West-Vlaams niveau van minder groot belang. Het werd in het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan dan ook niet geselecteerd als toeristisch-recreatieve regio. Dit neemt niet weg dat de streek potenties biedt voor de lokale omgevingsrecreatie. De stad Tielt is eveneens rijk aan erfgoed. In 2007 werd er een streekbezoekerscentrum geopend, dat als uitvalsbasis voor een bezoek aan de Tieltse regio fungeert. Vier provinciale fietsroutes schurken zich aan tegen de voet van het Plateau van Tielt. Geen enkele heeft Tielt als startplaats. De regio wordt wel bediend door het Fietsnetwerk Brugse Ommeland.

Het verstedelijkte gebied Roeselare-Kortrijk

De driehoek Hoogdele-Wervik-Dentergem werd in het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan evenmin als het Plateau van Tielt geselecteerd als toeristisch-recreatieve regio. Het is een versnipperd gebied, gekenmerkt door een verspreide bewoning en een grondgebonden, geïndustrialiseerde landbouw. De intensieve groententeelt is gelinkt aan de aanwezigheid van de veiling in Roeselare. Het gebied is overwegend vlak, behalve in de noordwestelijke hoek van de streek (Hoogdele, Moorslede), waar zachte heuvelruggen met kleine landschapselementen en beekbegeleidende graslanden het landschap bepalen. De regio is bijzonder sterk versneden door verkeersassen en spoorwegen. De toenemende lintbebouwing en verspreide bewoning vervagen het regelmatig verspreide kernenpatroon van de zogenoemde 'middenruimte' van West-Vlaanderen. Het gebied kent een grote economische dynamiek, die zich vertaalt in de sterk geïndustrialiseerde en verstedelijkte as van het Kanaal Roeselare-Leie en in een sterk verspreide (en soms zonevreemde) bedrijvigheid. Het landschap is met andere woorden weinig homogeen en vrij ongestructureerd. Roeselare bedient als regionaal centrum een gebied dat zich uitstrekt tot in de aanpalende arrondissementen Ieper, Diksmuide en Tielt. De kleine stad Izegem leunt, langs het Kanaal Roeselare-Leie, tegen Roeselare aan.

De Mandelvallei vormt de enige natuurlijke structurerende as in het gebied. Maar de vallei is sterk verstoord door menselijk ingrijpen. Als gevolg van de ontwikkeling van Roeselare en Izegem zijn grote delen van de Mandel ingekokerd. Enkel tussen Passendale en Roeselare en tussen Ingelmunster en de Leie is de oorspronkelijke vallei nog herkenbaar. Op veel plaatsen werd de Mandel rechtgetrokken en ontstonden afgesneden meanders. De Oude Mandelbeek is een belangrijke zijbeek van de Mandel. In de valleien van beide beken komt nog heel wat grasland voor. Andere gebieden met natuurwaarde zijn onder meer het provinciedomein Sterrebos, de kleiputten in Roeselare en de Koekuitbossen in Moorslede. Het Rhodesgoedbos in Izegem wordt verder uitgebreid. Met het inrichten van provinciedomeinen in Roeselare (Sterrebos), Izegem (Wallemote-Wolvenhof), Ardooie ('t Veld), Wakken (Baliekouter) en Gullegem (Bergelen) komt de Provincie West-Vlaanderen een eind tegemoet aan de recreatieve behoeften van de lokale bevolking. Een vijftal provinciale wandelcircuits ontsluit de regio, evenals een viertal fietsroutes en een paar ruiterroutes. De oude spoorwegbedding

tussen Roeselare en Menen (Kezelbergrouwe) is een belangrijke recreatieve as in het gebied. Het Kanaal Roeselare-Leie is bevaarbaar voor schepen tot 1.350 ton en is ook voor de waterrecreatie van belang. Via de historische drietrapssluis van Ooigem kunnen toervaarders tot in Roeselare varen, met aanlegplaatsen in Izegem en Ingelmunster. De goede waterkwaliteit van het kanaal maakt het ook tot een uitstekend hengewater. Langs de autovrije jaagpaden op de oevers komen de fietsers dan weer aan hun trekken. Het Fietsnetwerk Leiestreek overspant het hele gebied. De structurerende recreatieve assen werden bewegwijzerd met flespalen. Het toeristisch belang van de regio Roeselare-Kortrijk is eerder gering. Des te groter is de lokale behoefte aan mogelijkheden voor omgevingsrecreatie dicht bij huis.

De Leievallei

De Leie is een laaglandrivier van 180 kilometer lang die ontspringt in Lisbourg (Frankrijk) en uitmondt in de Schelde in Gent. De vallei van de Leie is in het landschap vrij goed herkenbaar en vormt een nog tamelijk aaneengesloten gebied in een sterk verstedelijkte regio. De rivier werd in de afgelopen 200 jaar meermaals rechtgetrokken, verbreed en verdiept en ziet er op veel plaatsen uit als een ordinaar scheepvaartkanaal met betonnen oevers. De vele stukjes oude rivierloop en de afgesneden meanders vormen thans een kralensnoer van waardevolle natuurgebiedjes in de Leievallei. Samen met een aantal parkbossen (Leiebos Wevelgem), vroegere zandwinningsputten en restanten van de Gaverbeekse Meersen zijn zij het enige groen in de regio. De herinrichting van de doortocht door Kortrijk betekent het sluitstuk van de herkalibrering van de Leie. Tussen Deinze en Gent (Oost-Vlaanderen) heeft de Leie haar oorspronkelijke, meanderende karakter kunnen bewaren.

De relatief vochtige bodems van de Leievallei waren zeer geschikt voor industriële landbouwgewassen zoals vlas en tabak. Tabak werd vanaf het midden van de 17^{de} eeuw in Wervik en omgeving verbouwd en verwerkt. In de 19^{de} eeuw werd de vlaseelt nog belangrijker, onder meer door de uitstekende rootkwaliteiten van de Leie (de Golden River). Langs de West-Vlaamse Leie heeft zich vanaf de 19^{de} eeuw en vooral in de naoorlogse periode een sterke economische (en industriële) ontwikkeling voorgedaan. De inplanting van belangrijke infrastructuurbundels in de Leievallei (spoor, wegen, autosnelwegen) is daar tegelijkertijd oorzaak en gevolg van. Tussen Wervik en Waregem slijt de bebouwde ruimte langzaam dicht. De steden Kortrijk, Waregem en Menen hebben een belangrijke verzorgende rol, met Kortrijk als dominant regionaal verzorgingscentrum. De dynamiek van de regio Kortrijk breidt uit naar de Franse metropool Lille-Roubaix-Tourcoing. In deze dichtbevolkte regio is de behoefte aan recreatiemogelijkheden groot, terwijl het aanbod aan natuur en recreatieluimte bijzonder schaars is. De Provincie West-Vlaanderen kwam deels tegemoet aan deze vraag met de inrichting van de provinciedomeinen De Gavers in Harelbeke, Bergelenput in Gullegem en Baliekouter in Wakken. Ten zuiden van de stad Kortrijk en in Waregem is de aanleg van een stadsrandbos voorzien. De Leie-eilanden in Wervik (De Balokken) en Menen kregen een groene en recreatieve bestemming. De Neerbeekwandelroute (Bissegem) is het enige provinciale wandelcircuit in de Leievallei. De jaagpaden langs weerszijden van de Leie worden dankbaar ingeschakeld in het Fietsnetwerk Leiestreek en in een vijftal provinciale fietsroutes. De afgesneden Leiemeanders bekoren heel wat hengelaars, terwijl de Leie zelf druk bevaren wordt door passagiersboten en toervaarders. Er zijn jachthaventjes of aanmeerplaatsen in Wervik, Menen, Kortrijk, Kuurne, Harelbeke en Waregem. Er zijn twee snelvaartzones voor waterski en jetski afgebakend. In Harelbeke en Menen komen kajakkers aan hun trekken.

De Leievallei heeft op cultuurhistorisch en industrieel-archeologisch vlak heel wat te bieden. Kortrijk vormt als historische stad de ideale uitvalsbasis voor een recreatief bezoek aan de Leievallei. In 2006 ging er een nieuw streekbezoekerscentrum voor Kortrijk en de Leiestreek open. Andere toeristisch-recreatieve knooppunten zijn Wervik en Menen. In Waregem worden o.m. met de hippodroom en het BLOSO-ruitersportcentrum de paardenliefhebbers verwend.

Het Leie-Schelde-interfluvium

Het interfluvium tussen Leie en Schelde, met een mix van zandleem en leem in de bodem, vormt een reliëfrijke en sterk versneden uitloper van de Vlaamse Ardennen. Het gebied is relatief dun bevolkt. De bewoning komt verspreid voor in kleinere dorpen op de flanken van de heuvelruggen. Landbouw vormt het belangrijkste bodemgebruik. De regio is rijk aan kleinere bosgebieden die vaak voorkomen op steile hellingflanken ter hoogte van bronniveaus. De belangrijkste zijn o.m. het Argendaal- en Bellegembos, het Mortagnebos, het Orveytbos, het Grandvalbos, het Kraaibos, het Kooigembos en de Spitaelbossen op en rond de Tiegemberg. Het landschap is aangekleed met nog heel wat kleine landschapselementen zoals hagen, houtkanten, poelen en bomenrijen. Knotbomen vormen de relictten van een coulissenlandschap. Op een beperkt aantal locaties na ontbreken vergezichten door de sterke compartimentering door bebouwing en groen. Het gebied wordt in noord-zuidrichting doorsneden door het Kanaal Bossuit-Kortrijk. Deze vaarweg werd halfweg de 19^{de} eeuw gegraven als verbinding tussen de Leie en de Schelde. Ondanks de verbredingswerken van de jaren 1970, wordt het kanaal slechts beperkt door vrachtschepen bevaaren. De waterweg vormt bij uitstek een recreatieve as met interessante natuurgebieden zoals de Vaarttaluds langs zijn oevers. Het interfluvium wordt eveneens doorkruist door diverse stukken oude spoorwegbedding die werden ingericht als groene recreatieas (Trimaarzate).

Het Leie-Schelde-interfluvium is een aantrekkelijk gebied voor routegebonden recreatie (fietsen, wandelen) in de achtertuin van de sterk verstedelijkte regio Kortrijk-Waregem. Het vormt een potentieel overloopgebied voor de overrecreatie op de heuvels van de Vlaamse Ardennen. Uitvalsbases voor de recreatieve verkenning van dit gebied zijn Kortrijk en het Pompgebouw van Bossuit (Bezoekerscentrum VVV West-Vlaamse Scheldestreek). De regio wordt bediend door vier provinciale fietsroutes en een aantal mountainbikeroutes en maakt deel uit van het fietsnetwerk Leiestreek. Een vijftal provinciale wandelroutes verkent de mooiste hoekjes van de streek. Het Kanaal Bossuit-Kortrijk biedt mogelijkheden voor toervaart, snelvaart (waterski, jetski en wakeboarden), roeien en kanovaren. Verspreid over het interfluvium komen in beperkte mate kleinschalige logiesmogelijkheden, reca en toeristische bezienswaardigheden voor.

De Scheldevallei

De Scheldevallei maakt deel uit van de zgn. Vlaamse Vallei: het resultaat van een uitschuring van materiaal tijdens de recentste interglaciale periode en een eolische opvulling met zand tijdens de laatste ijstijd. De Scheldevallei wordt gekenmerkt door een microreliëf van dekzandruggen. De Schelde manifesteert zich in haar vallei met haar door hoge populieren afgezoomde oevers. Meer natuur komt voor in de Scheldemeersen en in een reeks afgesneden meanders.

De Schelde is een druk bevaaren waterweg van internationaal niveau. Ze vormt voor toervaarders een belangrijke vaarverbinding tussen de regio Gent enerzijds en Wallonië en Noord-Frankrijk anderzijds. De Schelde is vooral een doorvaartroute. Er zijn jachthavens en aanmeerplaatsen in Bossuit en in Kerkhove. Ook snelvaarders komen op het West-Vlaamse stuk van de Schelde aan hun trekken. De stroom is vooral voor fietsers een recreatieve snelweg in oost-west-richting, met befietsbare jaagpaden op beide oevers. Tegelijk vormt de Schelde ook vaak een barrière voor recreatieve verbindingen in noord-zuid-richting. Vertrekpunt voor een verkenning van de Scheldevallei is het bezoekerscentrum voor de Scheldestreek in het pompgebouw van Bossuit. Er bevindt zich eveneens een cafetaria en men kan er overnachten in trekkershutten.

De steden

Het patroon van stedelijke relaties in West-Vlaanderen wordt niet gedomineerd door één grootstedelijk centrum. Brugge en Kortrijk zijn de belangrijkste regionaalstedelijke centra, gevolgd door Roeselare in het centrum van de provincie. De invloed van de grootstad Lille op het zuidelijk deel van de provincie neemt toe. De Kust wordt gezien als één lang verstedelijkt lint, met Oostende als zwaartepunt en met de Koninklijke Baan en de Kusttram als verbindende elementen. Knokke-Heist, Blankenberge en in mindere mate Nieuwpoort en Koksijde hebben een uitrustingsniveau dat hoger is dan de andere badplaatsen. Ieper, Tielt,

Waregem, Veurne, Torhout, Menen, Poperinge, Izegem en Diksmuide zijn goed tot minder goed uitgeruste kleine steden.

In het provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen wordt de volledige kuststrook geselecteerd als toeristisch-recreatief netwerk van primair belang. De stedelijke gebieden en de kusthoofddorpen worden aangeduid als toeristisch-recreatieve knooppunten.

De afgelopen decennia doen de West-Vlaamse steden grote inspanningen om hun inrichtingsachterstand in te lopen. De publieke ruimte ondergaat belangrijke transformaties en ook op architecturaal vlak is vernieuwing merkbaar. Stadsparken worden heraangelegd (Koningin Maria Hendrikapark Oostende, Frimoutpark Poperinge, Leieoevers Kortrijk), er is aandacht voor het water in de stad (Portus Dixmuda in Diksmuide, jachthaven Veurne, Polderfront Nieuwpoort, Leiewerken Kortrijk, Coupure Brugge), pleinen en straten worden heraangelegd. Stadsrandbossen rijzen uit de grond. Projecten zoals Canal Link (Kanaal Roeselare-Leie) lanceren voorstellen om de mogelijkheden voor natuur en recreatie in stedelijke en industriële omgevingen te vergroten. Bij stedelijke herinrichting staat de aandacht voor de zwakke weggebruiker (fietsers, wandelaar, mensen met een beperking) voorop. Er komen (veiligere) fietspaden en voetwegels bij. Hoewel recreanten vaak de stad ontvluchten, vormen de steden ook belangrijke recreatieve knooppunten en centra voor informatieverstrekking en overnachting en uitvalsbases voor de verkenning van het buitengebied. De West-Vlaamse fietsnetwerken laten de steden dan ook niet links liggen. Zowel de stadsbesturen zelf als Westtoer werken aan wandel- en fietsroutes, erfgoedroutes en ontdekkingscircuits in de stadskernen.

Door het vervagen van de grenzen tussen functionele tijdsbesteding en vrijetijdsbesteding en de opkomst van de belevingseconomie ontstaan nieuwe concepten zoals retailparken en leisurecentra. Retailparken zijn winkelcentra met recreatieve faciliteiten zoals outlet- en shoppingcenters (Ring Shopping Center Kuurne), meubelboulevards (Gaverzicht), bioscoopcomplexen (Oostende, Kortrijk, Brugge) en sportcomplexen (Sleuyter Arena Oostende, gepland voetbalstadion Club Brugge). Leisurecentra zijn dan weer vrijetijdsactiviteiten in combinatie met retail zoals historische binnensteden met winkels (Brugge), attractieparken en (subtropische) zwembadcomplexen met winkels.

Voor het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte staan de volgende grote uitdagingen voorop:

- Werken aan de kwaliteit van de landschappen, zowel de visuele kwaliteit, de natuurlijke als de milieukwaliteit
- Het voorzien van kwaliteitsvol ingerichte recreatiedomeinen in de nabijheid van omvangrijke, al dan niet seizoensgebonden, bevolkingsconcentraties
- Het realiseren van recreatieve netwerken voor de ontsluiting van het buitengebied, in verbinding met de woon- en verblijfsconcentraties
- Verlichten van de recreatieve druk op de meest kwetsbare natuur- en bosgebieden en streven naar een spreiding van de recreatieve druk in de ruimte en de tijd
- Voorzien van recreatiemogelijkheden dicht-bij-huis, dit wil zeggen op wandel- of fietsafstand

1.1.2.3 Structuurbepalende elementen voor recreatie in het West-Vlaamse landschap

De Noordzee

West-Vlaanderen is de enige Vlaamse (Belgische) provincie die grenst aan de zee. De Belgische territoriale zee maakt deel uit van het continentaal plat van de Noordzee, een maritieme vlakte die zich uitstrekt langs de Noordzee, van de kliffen van de Boulonnais tot in Denemarken en wordt wel eens de 'elfde provincie' genoemd. De Belgische territoriale wateren bevinden zich binnen een zone van 12 zeemijl van de kust, die zelf 67 kilometer lang is. Het Kanaal vormt één van de drukst bevaren en geëxploiteerde (visserij, pijpleidingen, stortplaatsen, zandwinningen, windmolens e.a.) wateren ter wereld. De Noordzee is vrij ondiep, met een zandige bodem en een onderwaterreliëf van zandbanken. Deze vormen de broedkamer van honderden soorten vissen, schaaldieren en ander zeeleven, die op zich dan weer grote vogelpopulaties aantrekken. De warme golfstroom en het milde klimaat in Vlaanderen warmen het zeewater in de zomer op tot aanvaardbare temperaturen die de

Noordzee geschikt maken als zwemwater. Dat had men in de tweede helft van de 19^{de} eeuw ook al begrepen toen de heilzame werking van het zeewater de eerste badgasten naar kuuroorden zoals Oostende aantrok. Zwemmen en spelen in zee blijven populaire activiteiten voor de meeste kusttoeristen. De golfslag is niet overmatig en het zwemmen is er veilig in de bewaakte zones. De kwaliteit van het zeewater wordt nauwgezet gevolgd door de Vlaamse Milieumaatschappij en is globaal als goed te beoordelen.

De zee is bij uitstek geschikt voor het beoefenen van diverse vormen van watersport en waterrecreatie. Naast de klassieke activiteiten zoals zeilen, motorbootvaren, windsurfen, waterskiën en kajakken, duiken steeds nieuwe recreatievormen op: golfsurfen, rafting, kite-surfing, jetski, sea-riding, para-sailing, wave-karting e.a. Deze activiteiten worden beoefend vanuit de kusthavens of vanop het strand. Ook het diepzeeduiken in de Noordzee wordt steeds populairder. Vanop het strand vertrekken enkele amfibieboten voor boottochten op zee. 's Zomers vaart een klokvaste passagiersboot tussen Oostende en Nieuwpoort. Binnenkort worden ook windmolencruises naar de Thorntonbank mogelijk. Er zijn 4 jachthavens met in totaal ruim 3.000 ligplaatsen.

De estuariene zones

Langs de Vlaamse Kust komen twee estuariene gebieden voor, restanten van de eertijds veel uitgestrektere estuaria van de IJzer (de enige stroom die op Belgische grondgebied in zee uitmondt) en de Zvingeul. Deze uitzonderlijk waardevolle natuurgebieden worden gekenmerkt door de aanwezigheid van slikken en schorren en door een natuurlijke en ononderbroken overgang tussen zee, strand, slikken, schorren en duinen.

Het Vlaams natuurreservaat De IJzermonding in Nieuwpoort is 128 hectare groot en is gelegen langs de rechteroever van de IJzermonding. Het is het resultaat van een grootschalig natuurherstelproject waarbij tussen 1995 en 2005 ruim 250.000 m³ opgespoten slib werd afgegraven, een marinebasis en een woning ontmanteld en wegens uitgebroken. Het vormt een pleisterplaats voor zeldzame flora en fauna en nu en dan wordt er een zeehond waargenomen. Het natuurgebied is eigendom van de afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en is onder meer bereikbaar via een voet- en fietsveer ter hoogte van het strand. In het kader van het Kustactieplan 2000-2004 van de Vlaamse regering en met de steun van de Europese Unie en Toerisme Vlaanderen hebben de afdeling Natuur en Westtoer in 2005 voorzieningen voor bezoekersonthaal in het natuurreservaat geplaatst. Een netwerk van fiets- en wandelpaden, educatieve borden, observatiepunten en zitbanken maakt het voor recreanten mogelijk het gebied te verkennen en van de natuur te genieten.

Het Zwin in Knokke-Heist is met zijn 150 hectaren het grootste slikken- en schorregebied van Vlaanderen. Het is het resultaat van de geleidelijke verzanding en indijking van de Zvingeul. Tegenwoordig is een menselijk ingrijpen noodzakelijk om de geul in open verbinding met de zee te houden en het waardevolle estuarium te behoeden voor volledige verzanding. De relatieve uitgestrektheid, de natuurlijke overgangen tussen schorren en duinen en de talrijk aanwezige gradiënten (zand-klei, zout-zoet, nat-droog, voedselrijk-voedselarm) verklaren de waarde en de zeldzaamheid van deze biotoop. Het Zwin was tot in 2005 eigendom van een private organisatie (Compagnie du Zoute). Bezoekers werden er ontvangen in een educatief vogelpark. Het eigenlijke natuurreservaat was enkel onder begeleiding toegankelijk. In de loop van 2005-2006 werd de overdracht geregeld naar het Agentschap voor Natuur en Bos (het eigenlijke natuurreservaat) en de Provincie West-Vlaanderen (het vogelpark). Hierdoor komt een flinke brok natuur in overheidshanden terecht en kan er nu worden gewerkt aan een regeling voor het recreatief medegebruik van dit schitterende gebied.

De stranden

De zandstranden van de Vlaamse Kust behoren tot de breedste van alle Noordzeekusten. Ze vormen een continue strook langs de kust, slechts hier en daar onderbroken door strandhoofden (golfbrekers) en door de haveningangen. Ze zijn zacht hellend naar zee toe en zijn daardoor perfect geschikt voor het baden in zee en voor het beoefenen van diverse strandporten en andere recreatieve activiteiten. Een enquête bij kusttoeristen in commerciële logiesvormen leert dat bijna 4 op 5 van de ondervraagden gaat wandelen op strand of dijk of in de duinen (PROVINCIALE DIENST TOERISME EN RECREATIE WEST-VLAANDEREN en WES, 1999). Op het strand worden onder meer volgende recreatievormen

beoefend: wandelen, joggen, zonnen, spelen, strandvolleyballen, strandvliegeren, powerkitten, frisbee, paardrijden, zeilwagenrijden, speedsailen, paragliden. Aan de waterlijn vind je zeehengelaars, skimboarders en mensen die pootje baden. In Bredene werd het eerste naaktstrand van de Vlaamse Kust geopend. Nergens in West-Vlaanderen wordt door zoveel mensen tegelijk, op zo'n smalle strook grond, gerecreëerd. Opmerkelijk hierbij is de sterke concentratie van deze activiteiten in de tijd. De actieve en sportieve recreatie vindt overwegend plaats tussen juli en september, met een piek tijdens de vakantiemaanden juli en augustus. In het tussenseizoen en steeds vaker ook in de winter komen passieve recreanten zoals wandelaars aan hun trekken. Op een weekdag in de winter ben je op het strand soms alleen. Vermits diverse recreatievormen elkaar kunnen hinderen gelden op de stranden afspraken voor een zonering in de ruimte en in de tijd. Zo is het zeilwagenrijden slechts toegelaten in bepaalde zones, en kan het paardrijden op het strand tijdens het toeristisch seizoen enkel 's morgens en 's avonds. Verspreid over de Kust bevinden zich 75 bewaakte bad- en strandzones, goed voor ruim 27 kilometer. De stranden zijn uitgerust met strandreddersposten, sanitair, verdwaalpalen en EHBO-posten. Daarnaast bevinden zich op de stranden en op de zeedijken honderden al dan niet tijdelijke constructies zoals strandcabines, sportvelden, surf- en zeilclubs en andere. Om hierin enige structuur aan te brengen maakte de Provincie West-Vlaanderen voor elke kustgemeente een 'Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplan Strand en Dijk'. Deze 10 RUP's werden op 19 september 2005 door de Vlaamse regering goedgekeurd.

In elk geval kan het strand, met zijn beperkte oppervlakte en zijn intensieve gebruik, beschouwd worden als de belangrijkste recreatieruimte van West-Vlaanderen.

De duinen

De duinen vormen nog zo'n uniek landschap dat enkel in West-Vlaanderen voorkomt. Ze maken deel uit van de overgang tussen de zee en de polders en komen versnipperd voor langs de hele kustlijn, in breedte variërend tussen 100 meter en 3 kilometer. Van het oorspronkelijk zeer uitgestrekte duinenareaal (circa 6.000 hectare in het begin van de 20^{ste} eeuw) blijft langs de Vlaamse Kust nog slechts 3.800 hectare over. Daarvan is 2.500 hectare groen ingekleurd op de gewestplannen en is 1.100 hectare beschermd in uitvoering van het Duinendecreet uit 1993. De Vlaamse overheid bezit thans circa 45 % van het resterende duinareaal en coördineerde sedert het begin van de jaren 1990 heel wat natuurherstelprojecten: afbraak marinebasis Nieuwpoort (1999-2001), Home Georges Theunis in Oostduinkerke (1995), Swimming Pool in Knokke (2004), RWZI Groenendijk (2005), Nordic in Blankenberge en verwijderen van o.a. Camping Cosmos in Lombardsijde. Het aankoopritme van kustnatuurgebieden door de Vlaamse overheid is opgedreven van 5,5 hectare per jaar tussen 1965 en 1997 tot 74 hectare per jaar tussen 1998 en 2006.

De West-Vlaamse duinengordel vormt een gevarieerd landschap met heel wat reliëf: van laaggelegen duinpannen tot De Hoge Blekker in Koksijde met een hoogte van 33 meter. Zee, wind en plantengroei hebben in de loop der eeuwen een waaiër aan duinenlandschappen gecreëerd, waarvan de benamingen alvast tot de verbeelding spreken: de zeereep met hier en daar nog echte duinkliffen, chaotische duinlandschappen met windgeulen, uitblazingsvalleien en ketelduintjes, paraboolduinen met sikkelvormige duinruggen, wandelduinen die zich langzaam in zuidelijke richting verplaatsen en verder nog stuifduinen, kalkrijke duingraslanden, vochtige duinpannen, duinbossen en een unieke duinbeek (de Beek-Zonder-Naam in Koksijde). De kalkarme, humusrijke en beboste Oude Duinen van Adinkerke-Ghyvelde zijn één van de laatste restanten van de oorspronkelijke Atlantische duinengordel in Noordwest Europa.

De duinengordel van de Vlaamse Kust kan worden opgesplitst in een aantal grote eenheden:

De grote duincomplexen aan de west- en oostkust

Het Vlaams natuurreservaat De Westhoek (336,5 ha) in De Panne en het natuurgebied van het Zwin in Knokke (150 ha) hebben door hun omvang een structuurbepalend karakter voor de hele Kust.

De gedifferentieerde duinengordel tussen de Franse grens en Westende-Bad

- De zone van het Calmeynbos, de Oosthoekduinen en de Houtsaegeerduinen (De Panne)

- Het complex van duinen en binnenduinen dat de overgang maakt van zee naar polders in Koksijde met de Schipgatduinen, de Doornpanne, de Hoge Blekker, de Noordduinen, de Fluithoek en de Belvedere
- Het duinencomplex van Ter Yde in Oostduinkerke met de Zeebermduinen, de Plaatsduinen, het Hannecartbos, de Kartuizerduinen en de Oostvoorduinen

De versnipperde zeereepduinen tussen Westende-Bad en de havengeul van Oostende

De gesloten zeereepduinen en restanten van een paraboolduinengordel tussen Oostende en Blankenberge

- De duinengordel in Bredene
- De Paelsteenpanne in De Haan
- Het duinengebied tussen De Haan en Wenduine

De duinen tussen Blankenberge en de Nederlandse grens

- De Fonteintjes tussen Blankenberge en de haven van Zeebrugge
- Het Willemspark tussen Heist en Duinbergen
- Het duinencomplex van het Blinkaartbos en het Koningsbos in Knokke
- De Zwinbosjes in Knokke

Er wordt vastgesteld dat de recreatieve druk op de duinen op bepaalde plaatsen en tijdens welbepaalde periodes groot is en de draagkracht van het natuurlijk systeem dreigt te overschrijden. De zeereepduinen, gelegen tussen het strand en de N34 (Koninklijke Baan), staan het meest onder druk. Toeristen en recreanten parkeren hun wagen langs de weg en doorkruisen de duinen in de richting van het strand. Daarbij wordt vaak afgeweken van de afgebakende paden. Overbetreding, vernieling van embryonale en andere duinvegetatie en achterlaten van afval kunnen de gevolgen zijn. Grote stukken duin worden vanuit natuurbehoudsdoelstellingen of omwille van de kustverdediging afgesloten voor het publiek. Andere delen zijn evenmin toegankelijk omdat ze privaat eigendom zijn. Toch blijkt uit onderzoek van 48 duingebieden aan de Vlaamse Kust dat zowat de helft ruim tot zeer ruim toegankelijk is (WESTTOER, 2008). In Nederland is 12 % van het duingebied permanent afgesloten voor recreatie (DIEGENBACH, S. en HERBERT, L., 1994). Een kwart van de duinen is er tijdelijk open, bv. buiten het broedseizoen of als er geen schietoefeningen van militairen plaats vinden.

Anderzijds hebben zowel het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust als het Agentschap voor Natuur en Bos de afgelopen jaren heel wat inspanningen gedaan om respectievelijk duindoorgangen in te richten en gebieden uit te rusten met recreatieve paden en voorzieningen zoals infoborden, wandelpaden, rustbanken en uitkijpunten. De opmaak van natuurrichtplannen draagt bij tot een betere structurering van de recreatie in kwetsbare gebieden. Ook sommige gemeenten en drinkwatermaatschappijen (zoals de IWVA) zijn tegemoet gekomen aan de verzuchtingen van de recreant door het openstellen en inrichten van hun terreinen. De Vlaamse Landmaatschappij heeft in de Oosthoekduinen in De Panne en in de Noordduinen in Koksijde gewerkt aan de integrale inrichting van de duinen in functie van natuurbehoud, landschap en recreatie. Westtoer realiseerde een wandelnetwerk in de duinen van de Westkust tussen De Panne en Nieuwpoort. Er werden ook verscheidene wandelroutes uitgestippeld in de kustduinen.

Waterlopen

De provincie West-Vlaanderen beschikt als laaggelegen en vlakke kustprovincie over een bijzonder uitgebreid netwerk van waterwegen (zie Kaart 3). Dat net omvat rivieren en gekanaliseerde rivieren, kanalen, polderwaterlopen, afvoersloten, geleden, beken en grachten. De IJzer is de enige stroom die in West-Vlaanderen in de Noordzee uitmondt. Dat waterwegenstelsel vervult uiteenlopende functies: van waterafvoer en scheepvaart over (drink)watervoorziening en natuur tot recreatie en landschap.

Afhankelijk van hun omvang en betekenis worden de waterlopen in diverse types onderverdeeld, met afzonderlijke beheerders.

De bevaarbare waterwegen

De waterwegen die in het Algemeen Scheepvaartreglement als *bevaarbaar* worden gecatalogeerd, vallen in West-Vlaanderen onder de bevoegdheid van de Vlaamse NV Waterwegen en Zeekanaal, afdeling Bovenschelde, met uitzondering van het Boudewijnkanaal dat beheerd wordt door de Maatschappij voor de Brugse Zeevaartinrichtingen (MBZ) en het Kanaal Brugge-Sluis waarvan de Provincie West-Vlaanderen het beheer waarneemt.

De totale lengte van de bevaarbare waterwegen in West-Vlaanderen bedraagt 275,5 km, als volgt verdeeld :

- IJzer: 41,1 km
- Lokanaal: 14,3 km
- Kanaal Ieper-IJzer: 15,1 km
- Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke (West-Vlaams grondgebied): 18,7 km
- Kanaal Veurne-Sint-Winoxbergen (Bergenvaart, West-Vlaams grondgebied): 11 km
- Kanaal Plassendale-Nieuwpoort: 21 km
- Kanaal Gent-Oostende, waarvan: Gent-Brugge (West-Vlaams grondgebied): 15,5 km
Brugge-Oostende : 19,5 km
Ringvaart Brugge : 6 km
- Boudewijnkanaal: 12 km
- Kanaal Brugge-Sluis (Damse Vaart, West-Vlaams grondgebied), waarvan
Brugge-Siphon: 6 km
Siphon-grens: 6,2 km
- Kanaal Roeselare-Leie: 16,5 km
- Leie (West-Vlaams grondgebied): 39 km
- Kanaal Bossuit-Kortrijk: 15,2 km
- Bovenschelde (West-Vlaams grondgebied): 16,6 km
- Spierekanaal (West-Vlaams grondgebied): 1,8 km

Een aantal van deze waterwegen is echter niet (meer) bevaarbaar voor gemotoriseerde pleziervaartuigen. Het zijn :

- IJzer vanaf Roesbrugge tot de Frans-Belgische grens (2,5 km). Het bevaren van de IJzer tussen Fintele en Roesbrugge wordt toegelaten vanaf 1 juli tot het einde van het vaarseizoen.
- Kanaal Veurne-Sint-Winoxbergen (11 km) : werd als scheepvaartweg reeds in de vorige eeuw verwaarloosd. Thans onbevaarbaar wegens te smal, geringe diepgang en fysische hindernissen (lage bruggen, stuwsluizen).
- Kanaal Brugge-Sluis. De 'Damse Vaart' werd na de Tweede Wereldoorlog in twee stukken gesneden door de aanleg van een duiker (siphon) onder het Schipdonkkanaal en het Leopoldkanaal. Daardoor werd alvast het gedeelte tussen Oostkerke en Sluis (6,2 km) ontoegankelijk voor de scheepvaart. Toen nabij de Dampoortsluis een dam in het kanaal werd gelegd, werd ook het gedeelte tussen Brugge en Oostkerke (6 km) afgesloten van de rest van het waterwegennet.
- Spierekanaal (1,8 km). Werd sinds 1985 door de scheepvaart verlaten en lange tijd als scheepvaartweg niet meer onderhouden. Er bestaan concrete plannen voor een heropening van het kanaal, dat in verbinding staat met het Canal de Roubaix, in 2009.

In totaal is 27,5 km als 'bevaarbare waterweg' gecatalogeerd water in West-Vlaanderen niet toegankelijk of bevaarbaar voor de scheepvaart. Dat maakt dat de werkelijke lengte van de voor de scheepvaart geschikte waterwegen in West-Vlaanderen 248 km bedraagt.

Op de meeste van deze waterwegen is er nog beroepsscheepvaart. Daartoe worden de diepte en de vrije doorvaarthoogte op peil gehouden en worden de bruggen en sluisen bediend. Dit hele net ligt ook open voor de pleziervaart. Op Tielt, Mesen en Torhout na zijn alle West-Vlaamse steden via het water bereikbaar voor toervaarders en voor de passagiersvaart. Het waterwegennet is niet alleen vrij dicht en goed gespreid, het staat bovendien in verbinding met de binnenwateren van Noord-Frankrijk en de rest van Vlaanderen. Via de havens van Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge is ook de Noordzee bereikbaar. Met uitzondering van de

kleine lus Veurne-Nieuwpoort-Diksmuide-Lo-Reninge is het varen van een circuit binnen West-Vlaanderen niet mogelijk. West-Vlaanderen biedt de toervaarder een gevarieerd vaarwater aan (van de smalle kanalen in de Westhoek over de IJzer en de gekanaliseerde Schelde tot het zeekanaal Brugge-Zeebrugge), vrij van stromingen en getijden en met een vrij beperkte beroepsvaart. De waterwegen brengen de pleziervaarder in contact met alle West-Vlaamse landschapstypes, met de grote steden, kleine dorpjes, watergebonden erfgoed en natuurgebieden. De afgelopen 15 jaar werd flink geïnvesteerd in voorzieningen voor de toervaart en de passagiersvaart. Maar ook locatiegebonden vormen van waterrecreatie zoals hengelen, waterski, jetski, roeien en kanovaren komen op de West-Vlaamse waterwegen aan hun trekken. In de winter kan er soms op de waterwegen worden geschaatst. Ze zijn ook vaak het decor voor allerlei evenementen zoals badkuipraces, triathlons, vlottentochten, roeien en kajakwedstrijden en andere.

Langs de rivieren de IJzer, de Leie en de Schelde komen een aantal afgesneden riviermeanders voor. Ze zijn ontstaan door een spontane verlegging van de rivier of door het rechttrekken ervan door de mens. Vooral langs de Leie en de Schelde zijn deze rivierbochten vrij fors en geven ze vaak aanleiding tot het ontstaan van (schier)eilanden. Bepaalde van deze eilanden, zoals in Menen en Wervik (De Balokken) kregen een recreatieve bestemming. De afgesneden bochten zelf zijn nu meestal natuurgebieden geworden, met mogelijkheden voor recreatief medegebruik door natuurliefhebbers, hengelaars, fietsers en wandelaars.

Kenmerkend voor de bevaarbare waterwegen zijn de jaagpaden of trekwegen langs hun oevers (zie Kaart 3). Ze dienden ooit om vracht- en passagiersschepen te voet of met een paard van op de oever voort te trekken. Tegenwoordig zijn grote stukken ervan omgevormd tot wegen voor gemotoriseerd verkeer. Maar gelukkig heeft de Vlaamse overheid op tijd het nut van deze paden ingezien voor recreatie en natuurontwikkeling. Meerdere kilometers jaagpaden werden de afgelopen jaren verhard en geschikt gemaakt voor voetgangers, fietsers, skeelers en ruiters. Ze vormen thans essentiële en onmisbare verbindingstukken in de netwerken voor routegebonden recreatie. De jaagpaden zijn veilig, autovrij en aantrekkelijk en vormen vaak de kortste verbinding tussen twee plaatsen. Daarom worden ze ook in het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk ingeschakeld.

Op meerdere plaatsen verbinden fiets- en voetgangersbrugjes de oevers van de waterwegen. In Nieuwpoort (IJzermonding), Oostende (havengeul), Blankenberge (havengeul) en Oostkerke (Damse Vaart, Kobus) zorgt een veerbootje voor de noodzakelijke oeververbinding.

De onbevaarbare waterlopen

De wet van 28 december 1967 betreffende de onbevaarbare waterlopen verdeelt de onbevaarbare waterlopen in drie categorieën en kent het beheer ervan toe aan verschillende instanties:

- Waterlopen van de 3^{de} categorie omvatten het gedeelte vanaf het punt van oorsprong (waterbekken ten minste 100 ha) tot aan de eerste gemeentegrens (1.834 km in West-Vlaanderen). Het beheer van deze waterlopen is in handen van de gemeenten (indien niet in een polder of watering gelegen).
- Waterlopen van de 2^{de} categorie omvatten het deel van de waterlopen vanaf de eerste gemeentegrens tot waar het stroomgebied 5.000 ha bedraagt (1.701 km in West-Vlaanderen). Het beheer van deze waterlopen wordt waargenomen door de provincies (indien niet in de polder of watering gelegen).
- Stroomafwaarts van dit punt en tot de plaats waar de waterloop als bevaarbaar wordt geklasseerd, behoort een waterloop tot de 1^{ste} categorie (299 km in West-Vlaanderen). Het beheer ervan valt onder de bevoegdheid van de Vlaamse overheid.

In bepaalde regio's wordt het beheer van de onbevaarbare waterlopen overgedragen aan de Polderbesturen.

Langs de waterlopen van de 2^{de} en de 3^{de} categorie komen voornamelijk hengelaars aan hun trekken. De waterkwaliteit verbetert langzaam en grote investeringen werden de afgelopen jaren verricht in functie van een natuurvriendelijke inrichting van de waterlopen: ecologische oevers, paaiplaatsen e.a.

De polderwaterlopen van de 1^{ste} categorie zijn vaak bij uitstek geschikt voor het kanovaren. Ze zijn vrij breed, ondiep en vrij van gemotoriseerde pleziervaart en hindernissen. Maar het varen op deze *onbevaarbare* waterlopen kan noch worden verboden, noch worden toegestaan. Een juridisch vacuüm en een lacune in de wetgeving op de onbevaarbare waterlopen staan initiatieven voor het ontwikkelen van kanoroutes in de weg. Toch wordt het varen gedoogd op de Handzamevaart, de Zuidlede (Oost-Vlaanderen) en de Kleine Nete (Antwerpen). Tijdens strenge winters wordt op deze waterlopen geschaatst, wat vaak niet ongevaarlijk is.

De onbevaarbare waterlopen vervullen een belangrijke rol in verband met het vervolledigen en verfijnen van het recreatief netwerk in het buitengebied. Op heel wat oeverstroken wordt plaats gemaakt voor wandelaars, fietsers en hengelaars. Vooral langs de polderwaterlopen in de Westhoek kwamen de afgelopen jaren in het kader van Landinrichting of ruilverkaveling nieuwe fiets- en wandeltrajecten tot stand. Vaste en vlottende brugjes zorgen voor de noodzakelijke oeververbindingen.

Onder de niet-geklasseerde waterlopen verstaat men tenslotte de allerkleinste beekjes en grachten.

Waterplassen

In West-Vlaanderen komen verscheidene watervlakken voor. Een aantal daarvan is op natuurlijke wijze ontstaan, zoals de oude kreken. De vijver van De Blankaart in Woumen ontstond na veenwinning in de middeleeuwen, in andere putten werd klei gestoken voor de baksteenproductie. Sommige werden gegraven als aanzitput of eendekooi. Maar de meeste plassen werden in de recente geschiedenis door de mens aangelegd als spui- of spaarbekken voor drinkwater, als bufferbekken of voor zandwinning voor de aanleg van de autosnelwegen. De meeste zijn dus 'man made', zijn vrij diep en hebben kunstmatige, veelal steile oevers.

De watervlakken variëren in omvang van 1 tot 85 hectare en komen vrij verspreid over de provincie voor. Ze liggen steeds geïsoleerd in het landschap en zijn – met uitzondering van het spaarbekken op de IJzer in Nieuwpoort - niet verbonden met het net van bevaarbare waterwegen.

Kaart 4 situeert de belangrijkste watervlakken in West-Vlaanderen.

Een aantal plassen werd specifiek ingericht in functie van de water- en oeverrecreatie. Vaak is de recreatieve druk er zeer groot. Soms doen er zich ook conflicten voor tussen recreatievormen onderling, maar meestal met de natuur. Op een aantal watervlakken gebeurt het recreëren in de schemerzone van wat wel en niet toegelaten is. Sommige putten zijn publiek toegankelijk, andere worden privaat geëxploiteerd. In elk geval is de vraag naar waterplassen waar men in openlucht kan zonnen, zwemmen en spelevaren groter dan het aanbod. Vooral in de sterk verstedelijkte regio Kortrijk-Roeselare ontbreekt het aan kwalitatief ingerichte recreatieplassen.

Groene assen

De Provincie West-Vlaanderen beschikt over een uitgestrekt netwerk van gedesaffecteerde (in onbruik geraakte) spoorlijnen. Ze werden aangekocht of gehuurd van de NMBS. Het gaat over een totale lengte van circa 111 kilometer, als volgt verdeeld over de verschillende trajecten (zie Kaart 5):

- Groene 62 (Torhout-Oostende): 20 km
- Frontzate (Diksmuide-Nieuwpoort): 15 km
- Trimaarzate (Avelgem-Spiere en Avelgem-Heestert): 18 km
- Abdijenroute (Brugge-Maldegem): 11 km
- Kezelbergrouete (Roeselare-Menen): 9 km
- Vrijbosroute (Boezinge-Kortemark): 20 km
- Storroute (Zonnebeke-Roeselare): 13 km
- Vloethemveldzate (Zedelgem): 5 km

Daarnaast beheert de Provincie ook nog een gedeelte van het Kanaal Brugge-Sluis:

- Damse Vaart (Brugge-Damme): 13 km

Dit brengt het totaal op 124 kilometer groene assen, samen goed voor een oppervlakte van circa 271 hectare. Samen met de provinciedomeinen vormen deze assen de kern van het territoriaal provinciaal beleid met betrekking tot groen en openluchtrecreatie. De oude spoorlijnen kregen een naam, de sporen en dwarsliggers werden uitgebroken en de zates werden toegankelijk gemaakt voor fietsers, wandelaars en/of ruiters. Ze werden daartoe verhard of half verhard met gestabiliseerd zand, ternair zand of asfalt met recuperatiemateriaal. Ze kregen een beperkte uitrusting van recreatieve infrastructuur zoals infoborden en zitbanken. De kruispunten met wegen voor gemotoriseerd verkeer werden beveiligd en de nodige wettelijke signalisatie werd aangebracht. De Frontzate onderging een transformatie in 2001-2002. Onder impuls van de Vlaamse Landmaatschappij en met steun van het ruilverkavelingscomité Stuivekenskerke en de Provincie West-Vlaanderen werd de zate volledig heringericht met aandacht voor natuur en landschap, recreatieve en historisch-culturele voorzieningen en beheer. In 2003 kreeg de Vloethemveldzate een basisuitrusting: verharding in ternair zand en elementaire signalisatie.

De oude spoorlijnen worden zowel door utilitair als recreatief verkeer gebruikt. Ze worden ingeschakeld in diverse lusvormige en langeafstandsfietsroutes, maken deel uit van de fietsnetwerken en worden eveneens opgenomen in provinciale wandelroutes, rutterroutes en mountainbikeroutes. De groene assen vormen ook belangrijke migratieassen en refugia voor fauna en flora.

De oude spoorlijnen werden in het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen geselecteerd als toeristisch-recreatieve lijnelementen.

Van de Frontzate, de Groene 62, de Abdijenroute, de Vrijbosroute, de Damse Vaart en de Vloethemveldzate is een wandel- en fietsgids verschenen.

Naast de Provincie hebben ook diverse gemeenten stukjes oude spoorlijn verworven. Het gaat onder meer over Ieper, Nieuwpoort, Zwevegem en Waregem (tussen station en grens met Anzegem). Een gedeelte van de betreffende tracés is opgenomen in recreatieve routes en netwerken, een ander deel is omgevormd tot openbare weg of is bebouwd.

Provinciedomeinen

De bijzonder lage bebossingsindex en de bijna marginale oppervlakte toegankelijk groen in de jaren 1960 in West-Vlaanderen zetten het toenmalige Provinciebestuur er toe aan te investeren in openbare groen- en recreatievoorzieningen. In 1963 werden 44 hectaren van het Tillegembos aangekocht. Het concept van de provinciedomeinen was geboren. Bijna 45 jaar later beschikt de Provincie West-Vlaanderen over 17 provinciedomeinen met een totale oppervlakte van circa 1.470 hectare (zie Kaart 5 en Tabel 1). Daarvan zijn drie vierden bebost. Deze domeinen vormen het speerpunt van het provinciaal natuurbeleid. Ze zijn – met uitzondering van de centrale en noordelijke Westhoek – vrij evenwichtig over de provincie verspreid. Ze worden in de mate van het mogelijke uitgerust met allerhande recreatieve infrastructuur zoals parkings, cafetaria, bezoekerscentra, recreatieve routes voor wandelaars, fietsers, ruiters, mountainbikers en joggers, infoborden, hengelsteigers en natuureducatieve voorzieningen.

In 2006 nam de Provincie de Spanbroekmolenkrater, een grote bomkrater tussen Kimmel en Wijtschate, in beheer. Er werden reeds een aantal beheers- en inrichtingswerken uitgevoerd.

De populariteit van de provinciedomeinen bleek uit het onderzoek naar de openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking in 1996 door de Dienst Toerisme en Recreatie van de Provincie (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 1998). Jaarlijks maken ruim 400.000 West-Vlamingen bijna 7 miljoen trips in de West-Vlaamse groendomeinen. De drie populairste provinciedomeinen zijn Lippensgoed-Bulskampveld, Tillegem en De Gavers. De laatste twee zijn niet toevallig gelegen bij een grote bevolkingsconcentratie.

Tabel 1. Provinciedomeinen in West-Vlaanderen

Naam	Gemeente	Opp. (ha)	Recreatiemogelijkheden
Raversijde	Oostende	49	Openluchtmuseum Atlantikwall, Memoriaal Prins Karel, Archeologische site Walraversijde, openbaar wandelpark, cafetaria
Zeebos	Blankenberge, Brugge	41	Fietsen, wandelen, speelplein, speelbos
Natuurpark Zwin	Knokke-Heist	18	Vogelpark, shop, cafetaria, wandelen, natuurobservatie
Fort van Beieren	Koolkerke (Brugge)	27	Wandelen, cafetaria
Tillegembos	Sint-Michiels (Brugge)	112	Wandelen, cafetaria met speeltuin, kasteel, rosmolen, trekkershutten
Domein d'Aertrycke	Torhout	49	Wandelen, cafetaria
Lippensgoed-Bulskampveld	Beernem	232	Wandelen, fietsen, hengelen, paardrijden, bezoekerscentrum Bulskampveld, cafetaria met speeltuin, kruidentuin, wagenmakerij
Kemmelberg	Heuvelland	102	Wandelen, wandelnetwerk, Kemmelbergwandelaroute, fietsen, bezoekerscentrum De Bergen, horeca
Palingbeek	Zillebeke (Ieper)	242	Wandelen, fietsen, mountainbiken, hengelen, bezoekerscentrum, educatieve tuin, cafetaria, Astro-Lab Iris
Gasthuisbossen	Zillebeke (Ieper), Zonnebeke	210	Wandelen, Gasthuisbossenwandelaroute, mountainbiken
Sterrebos	Rumbeke (Roeselare)	27	Wandelen, cafetaria, kasteel
't Veld	Ardooi	44	Wandelen, hengelen, natuurobservatie, cafetaria
Wallemote-Wolvenhof	Izegem	23	Wandelen, speelbos
Baliekouter	Wakken (Dentergem)	41	Wandelen
Bergelen	Gullegem (Wevelgem)	47	Wandelen, natuurobservatie
De Gavers	Harelbeke, Deerlijk	184	Wandelen, fietsen, mountainbiken, paardrijden, zeilen, windsurfen, hengelen, natuurobservatie, zwemmen, duiken, Koutermolen, cafetaria, trekkershutten
-	Diksmuide	22	Nog geen inrichting
TOTAAL		1.470	

Bossen

Met een bosindex van 2,3 % is West-Vlaanderen veruit de bosarmste provincie van Vlaanderen (zie Kaart 6). De totale oppervlakte bos in West-Vlaanderen bedraagt amper 7.322 hectare. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat de bodem in West-Vlaanderen zeer geschikt is voor de landbouw (klei en zandleembodem). In Nederland is bijna 11 % van de totale landoppervlakte bebost (AgriHolland BV, 2009). Het grootste deel van de bossen in de kustprovincie ging in de middeleeuwen voor de bijl. Een spectaculaire bevolkingstoename (opkomst van de steden) en een economische opleving veroorzaakten een grote vraag naar landbouwgronden. In de tweede helft van de 18^{de} eeuw was nog 10 % van West-Vlaanderen bebost (Ferrariskaart). De recente mechanisatie van de landbouw, verbeterde ontwateringsmogelijkheden en groeiende economische activiteiten drongen de bossen verder terug naar armere (zandige) en zeer natte gronden.

Tabel 2. Bos in Vlaanderen in 2000 (Agentschap voor Natuur en Bos)

Provincie	Openbaar bos (ha)	Privé-bos (ha)	Totale bosoppervlakte (ha)	Bosindex (%)
Antwerpen	11.248	35.285	46.533	16,2
Limburg	18.860	31.229	50.089	20,6
Oost-Vlaanderen	2.833	14.136	16.969	5,6
Vlaams-Brabant	6.660	18.808	25.468	12,0
West-Vlaanderen	3.845	3.477	7.322	2,3
Vlaanderen	43.446	102.935	146.381	10,8

Van alle West-Vlaamse bossen is 52,5 % in openbaar bezit. Dit is veel meer dan het Vlaamse gemiddelde van 30 %. De Vlaamse overheid en de Provincie hebben in West-Vlaanderen de voorbije decennia grote inspanningen geleverd om bossen te verwerven en aan te planten. In die mate zelfs dat West-Vlaanderen de enige provincie is waar het bosbestand tussen 1990 en 2000 is toegenomen. Tussen 1994 en 2005 plantte het West-Vlaamse Provinciebestuur 142 hectare nieuw bos aan. Tussen 1990 en 2005 is door het Agentschap voor Natuur en Bos in de regio Ieper-Poperinge-Heuvelland alleen al 100 hectare bos aangeplant. 22,5 % van alle Vlaamse wandelbossen (dat zijn toegankelijke bossen waar het beheer en de promotie op recreatie gericht zijn) bevindt zich in West-Vlaanderen. Het grote aantal privé-boseigenaars (naar schatting 68.000 in Vlaanderen) bestaat voor circa 80 % uit kleine eigenaars (boseigendommen kleiner dan 2 ha). Het bos in West-Vlaanderen is dus niet enkel fysiek versnipperd, maar ook naar eigendomsstructuur. Dit bemoeilijkt het beheer en de ontsluiting van de bossen voor recreanten.

Tabel 3. Evolutie van de bosoppervlakte tussen 1990 en 2000 (Agentschap voor Natuur en Bos)

Provincie	Bosoppervlakte in 1990 (ha)	Bosoppervlakte in 2000 (ha)	Vershil (ha)
Antwerpen	49.339	46.533	- 2.806
Limburg	52.153	50.088	- 2.065
Oost-Vlaanderen	17.662	16.969	- 693
Vlaams-Brabant	26.110	25.468	- 642
West-Vlaanderen	7.223	7.322	+ 99
Vlaanderen	152.488	146.381	- 6.107

Dat bossen een belangrijke sociale functie vervullen, spreekt voor zich. Vlaams onderzoek toont aan dat 80 % van de bevolking minstens één maal per jaar een bos bezoekt (1999, afdeling Bos en Groen). Dat is meer dan welke sporttak of welk pretpark ook. Er is vooral veel vraag naar bossen nabij de grote bevolkingsconcentraties, op 'slipperafstand' van de woning zoals men dat in Nederland zegt. Men gaat uit van een behoefte van 1 hectare bos per 100

inwoners. Dat betekent dat de provincie West-Vlaanderen behoefte heeft aan 11.484 hectare toegankelijk bos. Dit cijfer wordt bij lange niet gehaald. De stadsrandbossen maken deel uit van het vernieuwde stedenbeleid dat meer mensen terug in de stad wil laten wonen. Voor een stadsrandbos is een minimum oppervlakte van 50 à 100 hectare vereist opdat het bos een voldoende grote recreatieve draagkracht zou vertonen en opdat de andere functies van het bos niet onder de recreatieve druk zouden lijden. Brugge heeft zijn Tillegembos en de domeinen Tudor en Beisbroek en Rijckevelde. Roeselare koestert het kleine Sterrebos en de Kleiputten en Ieper heeft de provinciedomeinen De Palingbeek en de Gasthuisbossen in de achtertuin. Oostende werkt aan een stadsrandbos van 150 hectare en Bredene voorziet een bosgebied naast de Spuikom. In de sterk verstedelijkte regio Kortrijk komt het Preshoekbos (120 ha) langzaam van de grond. Ook kleinere centra zoals Poperinge, Veurne, Diksmuide, Tielt en Waregem hebben behoefte aan randstedelijk groen.

De voorbije jaren vond het concept 'speelbos' ingang. Het is een veelgebruikt begrip dat niet gedefinieerd wordt in het bosdecreet, en dat verwijst naar speelzones waar 'occasioneel gebruik van het bos' toegelaten is, buiten de boswegen. Het zijn kleine bossen of delen van grotere bossen die permanent of gedurende een bepaalde periode toegankelijk zijn voor spelende en ravottende kinderen en jongeren onder de 18 jaar, zowel individueel als in groep (jeugdbewegingen e.a.). De term 'speelzone' wordt pas in 1999 officieel na de wijziging van het uitvoeringsbesluit van het bosdecreet uit 1993. Speelzones worden op het terrein aangeduid met een specifiek bord en zijn opgenomen in het toegankelijkheidsreglement van elk bos.

Speelbossen kunnen tegen een stootje en zorgen ervoor dat meer kwetsbare bosgedeelten met rust worden gelaten. Ze komen doorgaans voor nabij kernen van bewoning of bij groepsverblijfscentra. In speelbossen zijn geen aangelegde paden en ook nauwelijks verboden. Fantasie, creativiteit en avontuur staan voorop. Kinderen kunnen er hutten bouwen, in bomen klimmen, slootje springen en veel meer.

In 1998 werd tussen de Vlaamse minister van Leefmilieu, de Vlaamse Jeugdraad en de toenmalige afdeling Bos en Groen en de Vlaamse Bosbouwvereniging een protocol afgesloten omtrent het spelen in en het recreatief medegebruik van bossen door het jeugdwerk. De actie Go4Nature richt zich tot alle jeugdbewegingen, natuurbeherende instanties, overheden en particuliere terreineigenaars in Vlaanderen en betoelaagt projecten rond natuurbeheer, natuureducatie en recreatief medegebruik van bossen en natuurgebieden.

Vele openbare bossen beschikken over een (minimale) inrichting in functie van de ontsluiting voor de recreant. De grootste boscomplexen zijn ten minste voorzien van een parking en een infobord met plattegrond van het bos. Een aantal bossen beschikt over een educatief leerpad (bosleerpad e.a.): Wijnendalebos, Rijckevelde, Helleketelbos, Lippensgoed-Bulskampveld. Bepaalde bossen en provinciedomeinen hebben hun eigen interne wandelcircuit, al dan niet bewegwijzerd. In de Galgebossen zette het Agentschap voor Natuur en Bos een Blote Voetenpad uit. In het Praatbos en het Lappersfortbos een Poëziewandeling. In de domeinbossen van Koekelare kan men een arboretum bezoeken, in Tudor en Bulskampveld een kruidentuin, Rijckevelde heeft een heemtuin, toegankelijk voor blinden. Bezoekerscentra zijn aanwezig in Bulskampveld, Beisbroek, De Palingbeek, de Oosthoekduinen (bij Calmeynbos) en bij de Kemmelberg.

In tegenstelling tot veel andere landen was het bos in Vlaanderen lange tijd ontoegankelijk voor het grote publiek. Pas sinds 1970 werd een beperkt aantal openbare bossen opengesteld voor de bevolking. Het duurde tot 1993 alvorens de bostoegankelijkheid werd geregeld in een uitvoeringsbesluit van het Bosdecreet (1990). Dat uitvoeringsbesluit werd in 1996 en 1999 gewijzigd. De algemene stelregel luidt: 'Alle bossen zijn op de boswegen toegankelijk voor voetgangers, tenzij de toegang uitdrukkelijk wordt verboden'. Onder boswegen verstaat men wegen in een bos die bewust zijn aangebracht. Sluikwegen en sleepsporen van houtexploitatie zijn geen boswegen en dus ontoegankelijk. Een pad waar slechts één voetganger tegelijkertijd kan passeren, wordt niet als bosweg beschouwd, tenzij dat zo is opgenomen in het toegankelijkheidsreglement.

Zo'n toegankelijkheidsreglement bestaat uit een tekst die de toegankelijkheid van een bos(gedeelte) omschrijft en een kaart van het bos. Daarop staan de verschillende uitgestippelde routes voor wandelaars, fietsers en ruiters, evenals de speelzones.

Het bosdecreet en zijn uitvoeringsbesluiten maken onderscheid tussen de volgende bosgebruikers:

Voetgangers

Elk bos is vrij toegankelijk voor voetgangers, op voorwaarde dat ze op de boswegen blijven. Rolstoelgebruikers en fietsers jonger dan 9 jaar worden ook als voetganger beschouwd. In speelzones mag men de boswegen verlaten met een groep min-18-jarigen en begeleiders.

Fietsers en mountainbikers

Fietsen kan enkel op de specifiek aangeduide fiets- en mountainbikeroutes.

Ruiters

Ruiters kunnen enkel terecht op de aangeduide ruitersporen.

Gemotoriseerde voertuigen

Zijn verboden in het bos.

Op 14 december 2007 werd door de Vlaamse regering een nieuw ontwerpbesluit goedgekeurd betreffende de toegankelijkheid van bossen en natuurgebieden. Daarin worden vooreerst de mogelijkheden voor wandelrecreatie en andere niet-storende recreatie uitgebreid. Voor de jeugd worden speelzones gedefinieerd. Kampeeders kunnen voortaan terecht op zogenaamde bivakzones (voor paalkamperen). Voor de beheerders/eigenaars van bossen en natuurgebieden wordt meer rechtszekerheid geschapen, onder meer door een duidelijk systeem van toegangs- en verbodsborden in te voeren. De eigenaars en beheerders zullen ook zelf een toegankelijkheidsregeling voor hun eigen bossen en natuurgebieden kunnen uitwerken en vaststellen.

Afhankelijk van de weersomstandigheden gaat in Nederland 5 tot 10 % van de bevolking tijdens het weekend in het bos wandelen. Als we dit extrapoleren naar West-Vlaanderen betekent dit een recreatieve druk van 100.000 mensen. Algemeen wordt aangenomen dat de sociale waarde van de (West-)Vlaamse bossen belangrijker is dan de directe economische waarde.

Natuurgebieden

West-Vlaanderen staat niet bekend als groene provincie. Ondanks de aanwezigheid van onder meer de duinen, het Zwin en de polders beschikt West-Vlaanderen slechts over 10 % (10.291 ha) van de Vlaamse Natura-2000-gebieden (zie Kaart 6). De provincies Limburg en Antwerpen herbergen samen 60 % van de totale oppervlakte. Slechts 0,65 % van het West-Vlaamse grondgebied is beschermd als natuurgebied, tegenover 1,6 % van de Vlaamse oppervlakte (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2003). Zowat 54,2 % van de natuurreservaten is in beheer van terreinbeherende verenigingen (zoals Natuurpunt vzw), 45,1 % in het beheer van het Agentschap voor Natuur en Bos en 0,7 % in beheer van particulieren of lokale overheden (WES, 2006). Op een aantal duingebieden en De Blankaart na zijn de natuurgebieden in West-Vlaanderen (zeer) beperkt in oppervlakte, soms maar enkele hectare groot. De versnippering is enorm. Nochtans bieden grotere aaneengesloten natuurgebieden veel voordelen. Ze bieden een betere garantie op het behoud van de biodiversiteit, de soorten krijgen meer leefruimte ter beschikking, er is een betere buffering tegen milieuschade (verdroging, vermesting), natuurlijke processen komen er beter tot hun recht (verstuiwen van zandduinen) en ze zijn minder kwetsbaar voor recreatie.

Er is een sterke concentratie van toegankelijke natuurgebieden aan de Kust (duinen), in de centrale en zuidelijke Westhoek en in de polders van het Brugse Ommeland. De Leiestreek en het zuiden van het Brugse Ommeland zijn bijzonder natuurarm. Steeds meer kleine natuurkernen en groene linten worden door de Vlaamse, provinciale of lokale overheid en particuliere natuurverenigingen verworven en in beheer genomen. Aan de Westkust alleen werd tussen 1998 en 2008 ruim 281 hectare kustduinen door de Vlaamse overheid aangekocht. Van de thans resterende 3.800 hectare duinen aan de Vlaamse Kust zijn er nog

steeds 2.100 hectare niet verworven. De Vlaamse overheid bezit thans circa 1.347 hectare duingebied. De aankoop van duingebieden is geen sinecure als gevolg van de versnipperde eigendomsstructuur, grondspeculatie en de wens van eigenaars om hun tuin in de duinen uit te breiden. Als de oppervlakte en de draagkracht het toelaten wordt door het Agentschap voor Natuur en Bos gestreefd naar een (beperkte) toegankelijkheid en wordt er recreatieve en natuureducatieve infrastructuur voorzien. Sommige grotere natuurgebieden werden zelfs uitgerust met een bezoekerscentrum: VBNC De Nachtegaal in De Panne, VBC De Otter in Diksmuide en BC De Doornpanne in Koksijde. Kwetsbare gebieden zijn vaak enkel onder begeleiding toegankelijk. Westtoer draagt bij tot het toegankelijk en bekend maken van deze gebieden door landschapswandelroutes en fiets- en wandelnetwerken op de natuurkernen te enten. Ook landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling hebben de afgelopen jaren heel wat bijkomende natuur gecreëerd. Tot slot droegen diverse natuurherstelprojecten (zoals DANAH, FEYDRA e.a.) bij tot de herinrichting of opwaardering van de natuur.

Waar de recreatieve functie van het bos expliciet ingeschreven staat in het Bosdecreet, is dit minder het geval voor natuurgebieden. In het beheersplan dat voor elk erkend Vlaams natuurreservaat wordt opgesteld, worden bepalingen met betrekking tot het recreatieve en educatieve medegebruik opgenomen. De openstelling wordt geregeld in een toegankelijkheidsreglement dat deel uitmaakt van het beheersplan. De openstelling gebeurt steeds op basis van een beoordeling die gestoeld is op de draagkracht van het gebied, maar ook op wetenschappelijke selectiecriteria, de kostprijs en de sociale vraag. Volgens het besluit van de Vlaamse regering van 29/06/1999 kunnen erkende natuurreservaten subsidies aanvragen voor openstelling van het gebied en voor onthaal van bezoekers. Recreatief medegebruik van natuurgebieden wordt doorgaans gedoogd op de aangelegde paden. De provincies Antwerpen en West-Vlaanderen zijn koplopers als het gaat over de oppervlakte opengesteld natuurgebied met bezoekerscentra, zoals blijkt uit onderstaande tabel (WES, 2006).

Tabel 4. Oppervlakte opengestelde natuurgebieden met bezoekerscentra in Vlaanderen

Regio	Oppervlakte (ha)	%
Antwerpen	2.555,7	53,5
Limburg	350,8	7,3
Oost-Vlaanderen	321,5	6,7
Vlaams-Brabant	433,6	9,1
West-Vlaanderen	1.114,9	23,3
TOTAAL	4.776,5	100,0

Speelruimte in de natuur (of struinnatuur) – vergelijkbaar met de speelbossen – is slechts op enkele plaatsen voorzien: Oosthoekduinen, Zwinduinen en –Polders. Het Steunpunt Jeugd, de Vlaamse Jeugdraad en Natuurpunt vzw maakten in 2004 afspraken over het recreatief medegebruik van natuurreservaten en legden deze vast in het charter 'Jeugdwerking en Natuurbehoud'. Op initiatief van het Coördinatiepunt Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden werd in overleg met o.m. het Agentschap MDK-afdeling Kust, het Agentschap voor Natuur en Bos, Horizon Educatief, het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, het Steunpunt Jeugd vzw, het VLIZ en de provinciale jeugddienst in 2002 een olijsting gemaakt van duingebieden die in aanmerking komen om als 'speelduin' te worden geklassificeerd.

Reliëf

West-Vlaanderen maakt deel uit van de Noordwest-Europese kustvlakte en is in globaliteit vrij laaggelegen. Toch wordt de kustprovincie gekenmerkt door een opmerkelijke reliëfverscheidenheid (zie Kaart 7).

De kustvlakte omvat de stranden, de duinen en de polders, met een gemiddelde hoogte van 3 tot 5 meter boven de zeespiegel. De duinen bereiken plaatselijk een hoogte van enkele tientallen meter, met als piek de Hoge Blekker in Koksijde (35 meter). De vlakke polders worden dan weer getypeerd door een microreliëf van kreekruggen (langgerekte ruggen van 3 tot 4 meter hoogte) en komgronden (depressies van 1 à 2 meter diepte). De droogmakerijen

van De Moeren, De Meetkerkse Moeren en de historische polders van Oostende vormen dan weer biljartvlakke eilanden binnen de polders.

Tussen de kustvlakte en de Leievallei bevindt zich een reeks van opeenvolgende ruggen en depressies: het plateau van Izenberge, het plateau van Wijnendaele, de cuesta van Oedelem (20 m), de depressie van Beernem, de cuesta van Hertsberge, de cuesta van Tielt (50 m), de depressie van Ardoorie, de rug van Hooglede en de rug van Westrozebeke (50 m). De West-Vlaamse Heuvels domineren het landschap ten zuiden van Poperinge en Ieper. Deze getuigenheuvels met een toplaag van ijzerzandsteen boden weerstand tegen de erosie en bereiken hoogtes tot 156 meter (de Kemmelberg), 143 meter (de Rodeberg) en 150 meter (De Zwarteberg).

De valleien van Leie en Schelde zijn onderdeel van de 'Vlaamse Vallei' en vormen laagterrassen met een microreliëf van dekzandruggen. De randen van het zacht ondulerende Leie-Schelde-interfluvium zijn vaak sterk ingesneden.

Met uitzondering van de getuigenheuvels in het zuidwesten van de provincie vormt het reliëf van West-Vlaanderen niet het natuurlijk decor voor specifieke vormen van sport of openlucht recreatie. Bergsporten zoals alpinisme, skiën, deltavliegen, canyoning en bergwandelen kunnen er niet worden beoefend. Het heuvelland biedt mountainbikers wel een paar uitdagende parcours met stevige beklimmingen en sportieve afdalingen. De zetelift Cordoba tussen de Rodeberg en de Baneberg benadrukt het reliëfrijk karakter van de 'West-Vlaamse bergen'. Voor wandelaars levert een zacht heuvelend landschap dan weer veel variatie, windluwe hoekjes en wisselende vergezichten op.

1.1.3 Ontsluiting

1.1.3.1 Algemeen

De provincie West-Vlaanderen kent een uitstekende interne en externe ontsluiting (zie Kaart 8). West-Vlaanderen wordt in zowat alle richtingen doorkruist door autosnelwegen van internationaal en Vlaams niveau, in totaal 185 kilometer. 1.521 kilometer gewest- en provinciewegen en 10.495 kilometer gemeentewegen verfijnen de wegenstructuur tot een dicht netwerk (FOD ECONOMIE). De luchthavens van Oostende en Wevelgem verzekeren internationale luchtverbindingen, terwijl de zeehavens van Oostende en Zeebrugge zowel personen- als goederenvervoer over zee garanderen. De beroeps- en de pleziervaart beschikken over een net van 248 kilometer bevaarbare waterwegen, dat in verbinding staat met andere Vlaamse en Noord-Franse waterwegen en met de Noordzee. De Vlaamse kust beschikt over vier zeer goed uitgeruste jachthavens.

Het spoorwegennet van de NMBS bedient alle regio's van de provincie en verzekert vlotte verbindingen met het binnenland en met Frankrijk. Een uniek en bijzonder succesvol gegeven is de kusttram. Een dubbel tramspoor verbindt De Panne met Knokke-Heist. De vervoersmaatschappij De Lijn vervoert op topdagen in de zomer tot 35.000 reizigers.

De basismobiliteit in de meer landelijke gebieden wordt verzekerd door een dicht netwerk van buslijnen.

Volgende knelpunten stellen zich m.b.t. het personenvervoer:

- Structurele groei van de automobiliteit. De verspreide bewoning met vaak kleine en afgelegen kernen weerspiegelt zich in een hoog autobezit en een relatief grote auto-afhankelijkheid, voornamelijk in het buitengebied.
- Verkeersleefbaarheid van woonkernen in de doortochten van regionale wegen
- Verkeersonveiligheid langs gewest- en provinciewegen door verspreide bebouwing en lintbebouwing
- Vervoersarmoede in delen van het landelijk gebied waar rationalisering van spoor- en busvervoer leiden tot een onderontwikkeld openbaar vervoer en een grotere afhankelijkheid van de automobiliteit. Het gaat om de Westhoek, het interfluvium Schelde-Leie, de regio Tielt en in mindere mate het gebied tussen Roeselare en Brugge.
- Structurele files op de wegen rond de grotere steden tijdens de spits die zowel het particulier autoverkeer, het handelsverkeer als het openbaar vervoer hinderen.

- Structurele files op de aanvoerwegen naar de kust op toeristische topmomenten. Deze overbezetting van het wegennet aan en naar de kust gaat ten koste van de verkeersleefbaarheid, maar ook ten koste van de toeristische aantrekkingskracht van het kustproduct zelf!

1.1.3.2 Recreatieve ontsluiting

Recreatieve ontsluiting heeft te maken met de mate van toegankelijkheid van een gebied voor recreanten, m.a.w. de mogelijkheden om diep in een gebied door te dringen, de maaswijdte van het wegen- en padennet.

Het grootste deel van de openluchtrecreatieve activiteiten is gericht op verplaatsingen, al dan niet in circuitvorm en al dan niet routegebonden. Voor deze verplaatsingen te voet, per fiets, te paard, per boot en met de auto of motor beschikt de recreant in West-Vlaanderen over een bijzonder uitgestrekt netwerk van wegen, paden en waterlopen, dat volgende categorieën omvat:

Gewest- en provinciewegen: 1.521,2 kilometer. Deze verbinden de stedelijke centra met elkaar en worden druk gebruikt door het gemotoriseerd verkeer. Vele van deze wegen zijn uitgerust met fietspaden, al dan niet vrijliggend en al dan niet aan twee kanten van de weg. Deze fietspaden zijn o.m. van belang voor het functioneel fietsverkeer. Zuiver recreatief verkeer wordt zo veel mogelijk geweerd van de gewest- en provinciewegen.

Gemeentewegen: 10.495,0 kilometer. Dit zijn kleinere, lokale wegen met een geringer breedteprofiel en in beperkte mate voorzien van fietspaden. De smalste, meest rustige van deze gemeentewegen zijn bij uitstek geschikt voor recreatief verkeer en worden dan ook ingeschakeld in allerlei fietsroutes en fietsnetwerken.

Jaagpaden. West-Vlaanderen telt 275,5 kilometer 'bevaarbare waterweg' op zijn grondgebied. Alle bevaarbare kanalen en rivieren zijn van oudsher langs een of twee oevers voorzien van jaagpaden of trekwegen, oorspronkelijk bedoeld om de schepen met paarden of te voet voort te trekken. Sommige van deze paden zijn verdwenen of omgevormd tot autowegen. Meerdere kilometers jaagpad werden de afgelopen jaren door de waterwegbeheerder omgevormd tot recreatiepad. Deze paden zijn veilig, aantrekkelijk en vlak en hebben een aanzienlijke lengte. Ze zijn dus bij uitstek geschikt als fietsassen. Ze vormen samen met de oude spoorwegbeddingen de ruggengraat van het recreatief padennet in West-Vlaanderen.

Oude spoorwegbeddingen. De afgelopen 50 jaar werden door de NMBS vele tientallen kilometer spoorwegen uit dienst genomen of gedesaffecteerd. Hoewel een aantal stukken in particulier bezit is gekomen, is de Provincie West-Vlaanderen er in geslaagd het overgrote deel van deze oude beddingen op te kopen of in huur te nemen en opnieuw in te richten als groene recreatieas. Met de recente verwerving en inrichting van de oude spoorlijn Staden-Kortemark (Vrijbosroute) bereikt het net van groene assen in de provincie West-Vlaanderen een lengte van 111 kilometer. Deze autovrije, veilige en natuurrijke assen vormden tot in de jaren 1990, samen met de provinciedomeinen, de basis van het ruimtelijk-recreatieve beleid van de Provincie West-Vlaanderen.

Oude buurtspoorwegen. Van het eind 19^{de} eeuwse-begin 20^{ste} eeuwse uitgestrekte buurtspoorwegennet met paardentrams en later mazouttrams, blijft nauwelijks nog iets over. Enkel van de verbinding Diksmuide-Roeselare blijft nog 300 meter bewaard in Houthulst, een 600 meter kan nog worden afgewandeld van de lijn Ieper-Nieuwkerke in Nieuwkerke en je kan nog een stukje fietsen op de oude tramlijn Assebroek-Oedelem. Het onwaarschijnlijk dicht openbaar vervoersnet van de buurtspoorwegen is even snel weer in het landschap opgegaan als het verschenen is. Een gemiste kans voor het voldoen aan de sterke recreatieve behoefte van vandaag!

Buurtwegen. Tussen 1845 en 1860 legde de Bestendige Deputatie van West-Vlaanderen zowat 241 Atlassen van de Buurtwegen vast. Deze atlassen vormden een inventaris van de bestaande buurtwegen in de West-Vlaamse gemeenten. Dit onwaarschijnlijk uitgestrekte netwerk van buurtwegen met een openbare of met een private bedding had in de tweede helft

van de 19^{de} en in het begin van de 20^{ste} eeuw een grote economische en sociale betekenis. De voorbije eeuw is een groot deel van deze buurtwegen verhard tot weg voor gemotoriseerd verkeer. Veel buurt- en voetwegen zijn ook verdwenen door stilzwijgende feitelijke inname of door formeel juridische afschaffing. Pas de voorbije decennia komt een beweging op gang om de resterende 'trage wegen' te behouden en te herwaarderen, omwille van hun cultuurhistorische en ecologische waarde, maar vooral omwille van hun betekenis voor de realisatie van aantrekkelijke en veilige recreatieve netwerken. Heel wat buurtwegen, voetwegen en kerkwegen worden door Westtoer opgenomen in bewegwijzerde recreatieve circuits en netwerken. Eind 2007 rondde de Provincie West-Vlaanderen de digitalisering en actualisering van de Atlas der Buurtwegen af. Het ging meer concreet om 241 Atlasboeken die 334 overzichtskaarten, 3.216 detailkaarten en 914 tabellen omvatten. Daarnaast werden 3.031 wijzigingsdossiers teruggevonden. De West-Vlaamse burger en private organisaties krijgen via het internet en de provinciale website toegang tot de Atlas der Buurtwegen en haar wijzigingen. Het Geoloket Trage Wegen is toegankelijk via www.qiswest.be. De gemeentebesturen en de provinciale diensten krijgen toegang tot de Atlas en de wijzigingsdocumenten via het extranet en kunnen, mede doordat zij beschikken over ArcGIS-software, diverse kaartlagen manipuleren en combineren.

Erfdienstbaarheden van doorgang. Een erfdienstbaarheid is een beperking van het privaat eigendomsrecht in functie van het:

- algemeen belang: publiekrechtelijke erfdienstbaarheid, toegekend door de rechtbank op basis van het Burgerlijk Wetboek, voor iedereen toegankelijk, ook wel servitudewegen genoemd
- belang van een of meer privé-personen: privaatrechtelijke erfdienstbaarheid, vastgelegd in een notariële akte, niet publiek toegankelijk

Nieuwe recreatiewegen. Onder impuls van ruilverkaveling, natuur- en landinrichting worden vaak nieuwe stukken recreatieweg aangelegd. De Vlaamse Landmaatschappij maakte een (onvolledige) schatting van het aantal kilometer paden dat in het afgelopen decennium werd aangelegd. Het gaat in totaal om ruim 72 kilometer nieuwe paden, waarvan 25 kilometer wandelpad, 29 kilometer fiets- en wandelpad, 13,5 kilometer ruiterspad en 5 kilometer mountainbikepad. Ook de Provincie/Westtoer en gemeenten zorgen af en toe voor het wegwerken van een recreatief mobiliteitsknelpunt door het aanleggen van kleine stukjes verbindingsweg, tunnels en bruggen.

Wegen in bossen en natuurgebieden. In principe zijn bossen en natuurgebieden conform het bos- en natuurdecreet enkel toegankelijk op de paden.

Dijkwegen. In beheer bij polders en wateringen.

Andere trage wegen. Dit zijn o.m. paden die spontaan gegroeid zijn door het gebruik en onder geen enkel juridisch statuut vallen. Het betreft vaak verbindingen tussen bestaande buurtwegen. Deze spontaan gegroeide trage wegen kunnen wel een openbaar karakter verkrijgen door een dertigjarige verjaring: indien dergelijke weg gedurende dertig jaar ondubbelzinnig werd gebruikt voor openbaar verkeer, kan de gemeente door verjaring een publiekrechtelijke erfdienstbaarheid van doorgang verkrijgen. Dit kan wel gepaard gaan met complexe juridische procedures.

Waterwegen. Ruim 248 kilometer bevaarbare waterweg ligt open voor de passagiersvaart, de toervaart, het roeien en de kano- en kajakvaart in West-Vlaanderen. De meeste van deze vaarwegen moet de pleziervaart delen met de beroepsvaart. West-Vlaanderen is een van de waterrijkste provincies van Vlaanderen. Het beschikt over een uitgebreid net van 'onbevaarbare waterlopen', dit zijn kleinere waterlopen beheerd door het Vlaamse Gewest (1^{ste} categorie), de provincie (2^{de} categorie) of de gemeenten (3^{de} categorie). Ook de Polderbesturen spelen een belangrijke rol bij het beheer van deze waterlopen. Hoewel heel wat van de waterlopen 1^{ste} Categorie bij uitstek geschikt zijn voor de recreatievaart, wordt er niet of nauwelijks op gevaren. Er bestaat op Vlaams niveau een grote juridische onduidelijkheid omtrent het recreatief medegebruik van deze wateren. De afgelopen 15 jaar

werden in het kader van ruilverkavelings- en landinrichtingswerken verscheidene kilometers oeverstroken langs 'onbevaarbare waterlopen' ingericht in functie van natuur en routegebonden recreatie: wandelpaden, ruitersporen, fietspaden, hengelpaden.

1.1.4 Klimaat

Het weer in West-Vlaanderen staat onder invloed van een gematigd zeeklimaat. De watermassa van de Noordzee en de warme Golfstroom zorgen voor zachtere winters en koelere zomers (VANHOVE, N. en THEYS, J. (red.), 1990).

De gemiddelde luchttemperatuur bedraagt 10 °C. De gemiddelde dagelijkse maxima liggen in augustus rond 20°C (Kust) tot 22°C (binnenland). De gemiddelde dagelijkse minima schommelen in januari tussen 0°C (Kust) en -1°C (binnenland).

West-Vlaanderen is met zijn 700 mm neerslag per jaar de droogste Belgische provincie. De droogste maand is februari (circa 45 mm), de natste maand is oktober (75 mm).

De meest dominante windrichting is zuidwestelijk, iets minder frequent waait de wind uit noordoostelijke richting.

De kuststreek wordt gekenmerkt door een specifiek microklimaat. Het klimaat is gematigd en oceanisch, met zachte gemiddelde jaartemperaturen en een relatief lage totale neerslag.

In grote lijnen verschilt het weer aan de Kust met het weer in het binnenland op de volgende punten (PROVOOST, S. e.a., 1996 en BELPAEME, K. & KONINGS, Ph., 2004):

- De gemiddelde luchttemperatuur is aan de Kust hoger in de winter en lager in de zomer;
- De dagelijkse en maandelijks temperatuurschommelingen zijn geringer;
- Het kustgebied ontvangt iets minder neerslag (670 mm per jaar) dan het binnenland (780 mm per jaar in Brussel). Aan de westkust (650 mm) regent het iets minder dan aan de oostkust (725 mm);
- Het aantal uren zonneshijns is met 1.700 uren per jaar hoger dan in het binnenland (1.550 uren in Brussel)
- De Kust wordt gekenmerkt door een typische zeebries die op zonnige dagen in het voorjaar en de vroege zomer uit zee landinwaarts waait. De windsnelheden aan de kust kunnen tot 20 % hoger zijn dan elders in de provincie.
- In de zomer ontstaat boven zee soms mist die lang kan blijven hangen

Deze karakteristieken van het zeeklimaat gaan gepaard met een hoog jodiumgehalte in de lucht en een bijna permanente aanwezigheid van wind. Dit gezonde klimaat heeft in het verleden bijgedragen tot het kuurtoerisme en tot de vestiging van diverse revalidatiecentra en sanatoria.

Het weer aan de Kust is mee bepalend voor de opkomst van dagtoeristen en voor de recreatieve activiteiten die de toeristen en recreanten aan de kust ondernemen. In de zomermaanden lokt de minste zonnestraal tienduizenden mensen naar het strand om er te zonnen en te baden. Bij bewolkt weer trekken recreanten massaal de stad en de natuur in om te gaan wandelen of zoeken ze het hinterland op om te fietsen en/of cultuur op te snuiven.

De invloed van de Noordzee en van de Zeeuwse wateren laat zich tussen april en augustus tot 40 kilometer landinwaarts voelen (DENIS, J. (red.), 1992).

1.2 Inventarisatie van de voorzieningen

1.2.1 Route- en trajectgebonden recreatie

1.2.1.1 Inleiding

In verband met route- en trajectgebonden recreatie worden heel wat termen door elkaar gebruikt. Voor een goed begrip van onderstaande tekst wordt daarom gepoogd een aantal termen eenduidig te definiëren.

Pad, weg, baantje, wegel: fysieke lijnvormige infrastructuur in het terrein, verhard, half verhard of onverhard, waarop men zich kan voortbewegen

Traject: baanvak of gedeelte van een weg; een afstand

Tracé: een schets of een afgebakende aslijn van een ontworpen lijnvormige infrastructuur zoals een weg, spoorweg of kanaal

Spoor: smal, onverhard pad, veelal ontstaan door het veelvuldig gebruik door recreanten, waarbij indrukken of afdrucken worden nagelaten: ruiterspoor (met hoefafdrucken), wandelspoor (met voetafdrucken), fietsspoor (met wielafdrucken) e.a.

Piste: term uit het Frans die af en toe wordt gebruikt voor het benoemen van een recreatieweg, bv. mountainbikepiste

Route: een voor recreanten uitgestippeld parcours dat in het terrein werd bewegwijzerd aan de hand van fysieke infrastructuur (routebordjes, wegwijzers, klinknagels): fietsroute, wandelroute, ruiterroute, mountainbikeroute, kanoroute, autoroute. Een recreatieve route kan lusvormig (gesloten circuit) zijn, waarbij het vertrek- en eindpunt samenvallen. De lengte kan variëren van enkele kilometers (erfgoedwandelroute) tot vele honderden kilometers (Vlaanderenfietsroute). Een route kan ook doorgaand zijn, waarbij het vertrek- en eindpunt niet samenvallen: Kustfietsroute, Noordzeefietsroute. Doorgaans worden routes beschreven in een brochure met kaart of een topogids.

Tocht: een voor recreanten uitgestippeld parcours dat niet in het terrein werd bewegwijzerd, maar waarbij meestal een wegbeschrijving (op papier, via GPS, via MP3 of PDA) beschikbaar is.

Parcours: een (te) doorlopen weg; de door deelnemers aan een wegwedstrijd eens of meermalen af te leggen weg

Netwerk: een samenhangend geheel van veilige en aantrekkelijke recreatiewegen die met elkaar verbonden zijn. Een netwerk is gesloten als elke weg die er deel van uitmaakt verbonden is met een andere weg die er eveneens deel van uitmaakt. Waar twee of meer wegen elkaar kruisen ontstaat een knooppunt, vandaar de term knooppuntennetwerk. Elk knooppunt krijgt een nummer. De maaswijdte van een netwerk staat in functie tot de snelheid waarmee de recreant er zich op beweegt. Een wandelnetwerk heeft een kleinere maaswijdte dan een fietsnetwerk. De recreatieve netwerken in West-Vlaanderen zijn in twee richtingen bewegwijzerd met knooppuntborden en doorverwijzingsborden. Andere Vlaamse provincies gebruiken de term 'fietsroutenetwerk'. De Provincie spreekt over een 'functioneel fietsroutenetwerk', waarmee een net van fietspaden voor woon-werk en woon-schoolverkeer wordt bedoeld.

1.2.1.2 Wandelen

Lusvormige wandelroutes

Provinciale wandelroutes

Landschapswandelroutes

Om een antwoord te bieden op de manifeste vraag naar kwalitatieve en permanente wandelcircuits in West-Vlaanderen, is de toenmalige West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw halfweg de jaren '90 gestart met de uitvoering van een ambitieus plan om de provincie West-Vlaanderen te voorzien van een gebiedsdekkend aanbod van recreatieve wandelroutes. Voor de selectie van deze 'vijfsterrenwandelingen' zoals ze aanvankelijk werden genoemd, ontwikkelde de WVT vzw een reeks criteria met betrekking tot de

wegkeuze, de bewegwijzering, de bebording en de aanmaak van een routekaart. Deze criteria werden in 2000 door Toerisme Vlaanderen in Vlaamse richtlijnen gegoten.

Sedert 2001 neemt Westtoer de productie van de West-Vlaamse provinciale wandelroutes voor zijn rekening. Eind 2009 beschikt West-Vlaanderen over 50 bewegwijzerde wandelcircuits conform de richtlijnen van Toerisme Vlaanderen en in de vernieuwde Westtoerhuisstijl met de lichtgroene kleur (zie Kaart 9). De gemiddelde lengte van de wandelroutes bedraagt 8,3 kilometer. Het totale aanbod aan bewegwijzerde wandeltracés bedraagt 415,2 kilometer. Alle wandelroutes werden in één richting bewegwijzerd met beige zeshoekige bordjes met groen opschrift die bevestigd zijn op een houten plank of paal. Op de startplaats staat een viertalig startbord in bedrukte volkern, vastgemaakt aan een drager van geborstelde inox. Het bord omvat een grote kleurenfoto als blikvanger, met daarnaast een plattegrond met het wandelcircuit en een korte routebeschrijving. Voor elke wandelroute is een ploofolder in vierkleurendruk beschikbaar met een gedetailleerde kaart (schaal 1/7.500) op de ene zijde en een wegbeschrijving en thematische streekinformatie op de andere zijde. De brochures worden per stuk te koop aangeboden voor €2,00 of gegroepeerd in regiowandelboxen.

Tabel 5. Provinciale landschapswandelroutes in West-Vlaanderen

Landschapswandelroute	Startplaats	Lengte (km)
DE KUST		
Doornpannewandelroute	Oostduinkerke (Koksijde)	8,0
Duinbossenwandelroute	De Haan	10,3
Hazegraswandelroute	Knokke-Heist	5,5
Koolhofwandelroute	Nieuwpoort	7,8
Ter Ydewandelroute	Oostduinkerke (Koksijde)	7,1
Westhoekwandelroute	De Panne	14,4
HET BRUGSE OMMELAND		
Ardoovieveldwandelroute	Ardoorie	8,2
Beverhoutsveldwandelroute	Oedelem (Beernem)	9,8
Doeverenwandelroute	Zedelgem	5,7
Heihoekwandelroute	Lichtervelde	7,2
Kampveldwandelroute	Waardamme (Oostkamp)	9,1
Meersenwandelroute	Ver-Assebroek (Brugge)	6,8
Moereveldwandelroute	Torhout	7,6
Parochieveldwandelroute	Doomkerke (Ruisselede)	8,5
Ryckeveldewandelroute	Sijsele	6,4
Ter Doestwandelroute	Lissewege	5,5
Wildenburgwandelroute	Wildenburg (Wingene)	6,7
Oedelembergwandelroute	Oedelem	11,5
Meetkerkse Moerenwandelroute	Meetkerke	14,8
DE LEIESTREEK		
Argendaalwandelroute	Bellegem (Kortrijk)	10,8
Boerenkrijgwandelroute	Geluwe (Wervik)	8,3
Bouvriewandelroute	Bossuit (Avelgem)	5,5
Kleine Kluiswandelroute	Gijzelbrechtegem (Anzegem)	7,5
Koekuitwandelroute	Moorslede	8,2
Kruisekewandelroute	Kruiseke (Wervik)	6,5
Mirawandelroute	Avelgem	12,2
Mortagnewandelroute	Spiere (Spiere-Helkijn)	10,2
Neerbeekwandelroute	Bissegem (Kortrijk)	6,0
Oosthovewandelroute	Rollegem-Kapelle (Ledegem)	13,0
Pompeschitterswandelroute	Dadizele (Moorslede)	8,7
Streuveldswandelroute	Ingoogem	7,3
Orveytwandelroute	Moen	7,0

DE WESTHOEK		
Beverdijkwandelroute	Pollinkhove (Lo-Reninge)	8,2
Blankaartwandelroute	Woumen (Diksmuide)	9,6
Dode IJzerwandelroute	Roesbrugge (Poperinge)	6,8
Drie Grachtenwandelroute	Merkem (Houthulst)	6,5
Galgebossenwandelroute	Elverdinge (Ieper)	6,5
Gasthuisbossenwandelroute	Zillebeke (Ieper)	11,3
Geuzenwandelroute	Nieuwkerke (Heuvelland)	9,6
Heksenwandelroute	Beselare (Zonnebeke)	8,2
Kemmelbergwandelroute	Kemmel (Heuvelland)	9,4
Pannendorpwandelroute	Fortem (Alveringem)	8,1
Ringslotwandelroute	Houtem (Veurne)	9,0
Sint-Sixtuswandelroute	Westvleteren (Vleteren)	7,1
Tweebergenwandelroute	Westouter (Heuvelland)	7,2
Zannekinwandelroute	Lampernisse (Diksmuide)	6,4
Bethoosterse Broekenwandelroute	Esen (Diksmuide)	9,2
Kraters en Mijnenwandelroute	Wijtschate (Heuvelland)	7,0
Brabanthoekwandelroute	Vleteren	6,3
Koekelarebergwandelroute	Koekelare	6,7
TOTAAL		415,2

Bij de keuze van de wandelroutes wordt er gestreefd naar een evenwichtige spreiding over het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen. Het zwaartepunt van het wandelrouteaanbod ligt evenwel in gebieden met veel natuur en een aantrekkelijk landschap: Westkust, IJzervallei, Heuvelland, Scheldevallei, bossen rond Brugge. Witte gaten zijn voorlopig nog de centrale Westhoek, de middenkust, de polders van het Brugse Ommeland en de Leievallei.

De wandelroutes komen tot stand in nauwe samenwerking met Vlaamse overheidsdiensten (Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaamse Landmaatschappij), lokale besturen, natuurverenigingen (Natuurpunt) en socio-culturele verenigingen (Pasar). Vaak gaat het om bestaande wandelingen die opgewaardeerd worden. Verkeersveiligheid, aantrekkelijkheid en variatie van het parcours staan voorop. Er wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van onverharde paden. Af en toe worden nieuwe stukjes pad aangelegd of brugjes gebouwd. Andere recreatieve randinfrastructuur blijft beperkt tot klaphekjes en zitbanken.

Erfgoedwandelroutes

Westtoer beschikt over 17 erfgoedwandelroutes, waarvan 10 aan de Kust, 2 in het Brugse Ommeland, 3 in de Leiestreek en 2 in de Westhoek (zie Kaart 10). De erfgoedwandelroutes zijn tussen 2,0 en 4,5 kilometer lang. Een aantal ervan is bewegwijzerd met metalen klinknagels en voorzien van een startbord. Ze verbinden de meest interessante erfgoedsites in de boeiendste West-Vlaamse stadjes en worden uitgewerkt in overleg met de Provinciale Dienst Cultuur. Alle erfgoedwandelroutes worden gebundeld in een handige erfgoedbox. Een routebeschrijving is beschikbaar voor €2,00.

Tabel 6. Provinciale erfgoedwandelroutes in West-Vlaanderen

Erfgoedwandelroute	Startplaats	Lengte (km)
DE KUST		
Blankenberge	St.-Rochuswijk	3,7
Bredene	Visserskapel	4,1
De Haan	Tramhuisje	3,0
De Panne	Villa Le Chalutier	4,2
Duinbergen	Stübbenpark	3,0
Nieuwpoort	Infokantoor Zeedijk	2,9
Oostende	Voormalig postgebouw	4,4
St.-Idesbald	Infokantoor Zeedijk	3,8
Westende	Villa Les Zéphirs	2,0
Zeebrugge	Oude vissershaven	2,5
HET BRUGSE OMMELAND		
Damme	Huyse de Grote Sterre	3,2
Tielt	Mulle de Terschueren	2,4
DE LEIESTREEK		
Roeselare	De Coninckplein	4,0
Kortrijk	Streekbezoekerscentrum	2,9
Menen	Schuttershof	3,8
DE WESTHOEK		
Poperinge	Markt	2,8
Veurne	Markt	3,5
TOTAAL		56,2

De selectiecriteria die Toerisme Vlaanderen hanteert bij de keuze van de stadswandelingen zijn gelijk aan deze voor de wandelroutes in een landelijke omgeving, met uitzondering van de criteria voor het type wegenis (autovrij/autoluw, gebruik maken van voetpaden, rekening houden met de toegankelijkheid voor personen met een beperking). Verder wordt in de voorschriften voor de weergave van de route op kaart vermeld dat er een kaart dient te worden gebruikt met straatnaamvermeldingen en aanduiding van de meest interessante bezienswaardigheden van de stad.

De provinciale wandelroutes van Westtoer worden te koop aangeboden bij Westtoer in Brugge en bij de lokale en erkende Diensten voor Toerisme en VVV's. Ook sommige musea, bezoekerscentra en horecazaken bieden het wandelproduct te koop aan. De brochures kunnen eveneens schriftelijk, telefonisch en via elektronische weg (Internet) besteld worden. Ze worden vervolgens opgestuurd.

Andere wandelroutes

Naast de provinciale Westtoerwandelroutes is er nog een ruim aanbod van **andere wandelroutes**, al dan niet met startbord, folder of bewegwijzering, beschikbaar voor de recreant. Zowel gemeenten, belangengroeperingen (landbouworganisaties, Pasar, de Vlaamse wandel- & omnisport federatie vzw, Aktivia, de Vlaamse Wandelfederatie e.a.) als wandelorganisaties ontwikkelen wandelcircuits. Vele daarvan beschikken over een startbord en bewegwijzering conform de normen van Toerisme Vlaanderen. Het gaat niet alleen om landschapswandelroutes. Er zijn ook een aantal kwalitatieve stads- en dorpswandelroutes uitgewerkt zoals bv. Stadslinck in Diksmuide en de Vestingwandelroute in Ieper. Wandelingen worden ook gebundeld aangeboden in boeken en mappen: Lannoo, N.G.I. e.a.

Natuurpunt stippelde in haar natuurreservaten meerdere wandelroutes uit. Daarvan werd een selectie opgenomen in de Fiets- en Wandelgids van Natuurpunt die in 2006 verscheen. Het wandelrouteaanbod van Natuurpunt is terug te vinden op www.natuurpunt.be/wandelen. Opmerkingen over dat aanbod kunnen via e-mail worden gemeld. In de Uitkerkse Polder werd een Park & Walk-terrein geopend. Recreanten worden er aangemoedigd om de auto te laten staan aan de rand van het natuurgebied en te voet de natuur in te trekken.

TreinTramBus, de voormalige Bond van Trein-, Tram- en Busgebruikers (BTTB), werkte samen met Natuurpunt en De Lijn 5 niet-bewegwijzerde wandeltochten uit in aantrekkelijke natuurgebieden in Vlaanderen. Deze '**Groene halte-wandelingen**' zijn vlot bereikbaar met het openbaar vervoer en hebben een minimumfrequentie van één bus/tram/trein per uur, ook in het weekend. Van elke wandeling werd een brochure uitgegeven met een wandelkaart, uitvoerige routebeschrijving en uitgebreide informatie over openbaar vervoer, recreatie en toerisme. Het West-Vlaamse circuit is 7,5 kilometer lang en bevindt zich in de Uitkerkse Polder in Blankenberge.

Ook de **regionale landschappen** laten zich niet onbetuigd. Het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels en het Regionaal Landschap IJzer en Polder werken aan een gezamenlijk aanbod van wandelingen in het landelijk gebied. 'Verhalen voor onderweg' is een reeks van handige wandelboekjes met themawandelingen van 2 tot 15 kilometer lengte. Ze bevatten uniek fotomateriaal en zijn doorspekt met boeiende verhalen en onbekende anekdotes. De wandelingen zijn niet bewegwijzerd. Elk wandelboekje bevat een uitgebreide routebeschrijving en een handige uitklapkaart. Deze kwalitatieve wandelreeks wordt door Westtoer in haar recreatief productaanbod opgenomen.

Tabel 7. Themawandelingen van de regionale landschappen in De Westhoek

Themawandeling	Startplaats	Lengte (km)
Van the Bluff naar die grosse Bastion	Ieper	4,3 - 7,5 - 10
De Slag om de Kemmelberg	Kemmel (Heuvelland)	5 - 10
Sagen en Legenden in Krombeke	Krombeke (Poperinge)	6,5
Onthaasten op jaagpaden	Ieper	6,5 - 10 - 15
Van Sint-Ricquiers naar (H)oeren	Alveringem	5 - 5,5
Kunst-Vol-Poperinge	Poperinge	2,4 - 5,2
Flirten met de grens	Abele (Poperinge)	8,2
We wanen ons in Parijs	Poperinge	6,2
Huib Hoste en het modernisme in Wervik en Zonnebeke	Wervik en Zonnebeke	1,0 - 1,9
In het spoor van de landadel	Krombeke (Poperinge)	3,7 - 7,2 - 10,4
Beselare Heksendorp	Beselare (Zonnebeke)	8
Op Vrijbosvoeten...	Houthulst	6
Arthur Merghelynck: een edelman, zijn kasteel en zijn dorp	Beauvoorde (Veurne)	2,5 - 7,5

Het Regionaal Landschap Houtland werkte samen met het psychiatrisch centrum Sint-Amandus het **educatief natuurpad** Sint-Amandus uit, een wandelparcours van 1,6 kilometer met knuppelpaden, picknicktafels en vier unieke kunstwerken.

Daarnaast hebben ook de **nieuwe technologieën** het recreatief wandelen ontdekt. Op het internet zijn tegenwoordig tientallen sites te vinden waarvan wandelsuggesties kunnen worden uitgeprint of gedownload. Er bestaan digitale wandelrouteplanners (zoals www.grootwandelboekvlaanderen.be) waarbij men via het internet een zelf samengestelde wandeling in pdf-formaat kan uitprinten of downloaden op GPS. Aktivia ontwikkelde een service waarbij je het aanbod aan wandeltochten in een gemeente of provincie kan opvragen via SMS. Ook wandeltoepassingen via PDA/GDA, GSM, i-pod (podcast), MP3 e.a. vinden stilaan hun weg naar de markt. Het concept 'Bloody Fields of Flanders' en de iWalk in Ronse zijn daar voorbeelden van.

Met de digitale stappenteller of pedometer verkrijgt de wandelaar informatie over het aantal gezette stappen, de afgelegde afstand en de hoeveelheid verbruikte calorieën.

Nordic walking

Nordic walking (www.nordicwalking.be) of wandelen met stokken is flink op weg om dé nieuwe rage op wandelgebied te worden. De nieuwe sport waaide op het eind van de jaren 1990 over uit Finland, waar cross country skiërs (langlaufers) het 'stokwandelen' in de zomer gebruiken als alternatieve trainingsvorm. Nordic Walking lijkt op langlaufen, maar dan zonder ski's, waarbij met speciaal ontwikkelde poles (stokken) zwaaibewegingen worden gemaakt. Typisch kenmerk van de sport vormt de diagonaaltechniek, waarbij de buig- en strekspieren van de armen, de spieren in nek en schouders en de rug-, buik- en bilspieren worden getraind. Bij de juiste toepassing van de techniek wordt 90 % van alle spieren in het lichaam aangesproken. Nordic Walking zorgt ook voor een lagere belasting van de gewrichten en voor een hoger energieverbruik dan bij het wandelen. De sport kan op elk moment op elk soort terrein worden beoefend. Het is een leuk en sociaal sportgebeuren waarbij niet alleen jonge of getrainde mensen, maar ook ouderen en mensen met overgewicht of met een beperking zich kunnen uitleven. Het verdient aanbeveling om initiatie te volgen vooraleer men met de stokken op stap gaat. Bij Aktivia alleen al zijn reeds 60 instructeurs Nordic Walking opgeleid. De Nordic Walking-beoefenaars worden ook in België steeds groter in aantal. In Nederland werd in 2006 de eerste Nordic Walkingroute geopend, gevolgd door een eerste Nordic Walkingnetwerk.

Het aanbod aan wandelroutes is zo overweldigend dat niemand nog het overzicht behoudt. Sommige routes worden druk bewandeld, zijn aantrekkelijk en hebben een kwalitatieve brochure. Andere worden nauwelijks nog verkocht, zijn niet meer in gebruik of de bewegwijzering laat te wensen over. Hoewel steeds meer initiatiefnemers zich oriënteren naar de richtlijnen van Toerisme Vlaanderen, blijft het aanbod zeer divers en onoverzichtelijk en niet geüniformiseerd. De vaak lage kwaliteit van de route, de bewegwijzering en de routebeschrijving is ten nadele van de recreant.

Langeafstandswandelroutes

De vzw Grote Routepad (www.groteroutepad.be) stippelde in West-Vlaanderen een uitgebreid net aan langeafstandswandelroutes uit, de bekende GR-paden. Deze niet-lusvormige wandelroutes worden bewegwijzerd met wit-rode verftekens of stickers. Ze worden jaarlijks tijdens de winter door vrijwilligers gecontroleerd en krijgen een onderhoudsbeurt vanaf de lente. Het aanbod is (provincie)grensoverschrijdend. Vlaanderen telt circa 2.500 km GR-paden, West-Vlaanderen circa 550 km (zie Kaart 11). De West-Vlaamse GR-paden worden beschreven in de volgende topogidsen:

GR 5A Wandelronde van Vlaanderen: deel Zuid: Oostende-Kemmel-Menen-Ronse: 200 km
GR 5A Wandelronde van Vlaanderen: deel Noord: Antwerpen-Hulst-Brugge-Oostende: 205 km
GR 128 Vlaanderenroute West: Kemmel-Roeselare-Gent-Aalst: 195 km
GR 129 Dwars door België: Brugge-Dinant deel A: Brugge-Oudenaarde-Ronse: 96 km
GR 130 Krekengebied-IJzervallei: Maldegem-Sint-Joris-Hertsberge-Diksmuide-Stavele-Roesbrugge: 101 km
Streek-GR IJzer: Buyssechere-Roesbrugge-Nieuwpoort: 105 km

Wandelnetwerken

Naast het aanbod aan korte wandellussen en langeafstandswandelroutes bleek bij de wandelaar de behoefte te bestaan aan bewegwijzerde wandelingen van middellange afstand (halve dag, dag, weekend). Ook de vrijheid om zelf een wandelroute te kunnen samenstellen werd vooropgesteld. Vanuit deze behoefte en in navolging van het fietsnetwerkconcept startte Westtoer in 2004 met de realisatie van wandelnetwerken in West-Vlaanderen (zie Kaart 12). Zij deed dat samen met de Antwerpse Kempen in het kader van een pilootproject, ondersteund door Toerisme Vlaanderen. Een wandelnetwerk wordt in twee richtingen bewegwijzerd met knooppuntborden en doorverwijzingsborden. Het zijn rechthoekige witte plaatjes met rode tekstopdruk, bevestigd op vierkante houten palen. Van het wandelnetwerk Heuvelland werd in 2004 een proefkaart uitgegeven. Het netwerk en de kaart werden uitgebreid geëvalueerd aan de hand van een bevraging. Het wandelnetwerk Heuvelland en de

definitieve kaart op schaal 1/10.000 (in scheurvrij en waterbestendig papier) werden officieel in gebruik genomen in de zomer van 2005.

Een wandelnetwerk vereist doorgaans de aanleg en/of openstelling van nieuwe wandelpaden en de bouw van kleinschalige infrastructuur zoals brugges, klaphekjes en knuppelpaden. Er wordt gestreefd naar circa 50 % onverharde en verkeersvrije paden. Een wandeling starten kan best in een instappunt: het is vlot bereikbaar, er is gratis parkeergelegenheid, er staat een infobord en er is aansluiting op het openbaar vervoer.

Tabel 8. Wandelnetwerken in West-Vlaanderen

Naam	Opening	Gemeente(n)	Oppervlakte	Aantal knooppunten	Aantal km wandelpaden
Heuvelland	2005	Heuvelland	1.852 ha	142	98,3 km (48,6 km onverhard)
Ieperboog	2007	Ieper	4.074 ha	69	101,4 km (45,9 km onverhard)
Westkust	2008	De Panne, Koksijde, Nieuwpoort	4.500 ha	104	130 km (43,0 km onverhard)

1.2.1.3 Fietsen

Lusvormige fietsroutes

Provinciale fietsroutes

De toenmalige West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw startte in het begin van de jaren '90 met de realisatie van een reeks lusvormige bewegwijzerde fietsroutes. Voor de selectie van deze fietscircuits ontwikkelde de WVT vzw een reeks criteria met betrekking tot de wegkeuze, de bewegwijzering, de bebording en de aanmaak van een routekaart. Deze criteria werden in 1997 door Toerisme Vlaanderen in Vlaamse richtlijnen omgezet.

Sedert 2001 neemt Westtoer de productie van de West-Vlaamse provinciale fietsroutes voor zijn rekening. In 2003 beschikte West-Vlaanderen over 36 bewegwijzerde fietscircuits conform de richtlijnen van Toerisme Vlaanderen en in de vernieuwde Westtoer-huisstijl met de oranje kleur (zie Kaart 13). Daarmee bereikte het fietsrouteplan zijn voltooiing. De gemiddelde lengte van de fietsroutes bedraagt 44,4 kilometer. Het totale aanbod aan bewegwijzerde fietstracés bedraagt 1.598 kilometer. Alle fietsroutes werden in één richting bewegwijzerd met zeshoekige metalen bordjes met rood opschrift die bevestigd zijn aan metalen palen. Op de startplaats staat een viertalig startbord in bedrukte volkern, vastgemaakt aan een drager van geborsteld inox. Het bord omvat een grote kleurenfoto als blikvanger, met daarnaast een plattegrond met het fietscircuit en een korte routebeschrijving. Voor elke fietsroute is een ploofolder in vierkleurendruk beschikbaar met een gedetailleerde kaart (schaal 1/25.000) op de ene zijde en een wegbeschrijving en thematische streekinformatie op de andere zijde. De brochures worden per stuk te koop aangeboden voor €2,00 of gebundeld per 36 in een handige kartonnen fietsbox voor €50,00.

Bij de keuze van de fietsroutetrajecten werd er gestreefd naar een evenwichtige spreiding over het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen. Verkeersveiligheid, aantrekkelijkheid en variatie van het parcours staan voorop. Er wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van autovrije en autoluwe paden. Af en toe worden nieuwe stukjes pad aangelegd of brugges gebouwd. Andere recreatieve randinfrastructuur blijft beperkt tot een aantal zitbanken en picknicktafels.

Tabel 9. Provinciale fietsroutes in West-Vlaanderen

Fietsroute	Startplaats	Lengte (km)
DE KUST		
Breduinafietsroute	Bredene	45
Cobergherfietsroute	Adinkerke (De Panne)	51
Gentelefietsroute	Blankenberge	33
Lange Lisfietsroute	Nieuwpoort	39
Oude Dijkenfietsroute	De Haan	43
Riante Polderfietsroute	Heist (Knokke-Heist)	44
Schoorbakkefietsroute	Middelkerke	44
Veurne-Ambachtfietsroute	Koksijde	48
HET BRUGSE OMMELAND		
Beverhoutsfietsroute	Beernem	38
Bulskampveldfietsroute	Beernem	43
Kastelenfietsroute	Sint-Michiels (Brugge)	47
Maerlantfietsroute	Damme	52
Wastinefietsroute	Egem (Pittem)	50
Wijnendalefietsroute	Wijnendale (Torhout)	58
DE LEIESTREEK		
Bedevaartfietsroute	Dadizele (Moorslede)	40
Gaverbeekfietsroute	Waregem	31
Gitsbergfietsroute	Roeselare/Hooglede	45
Goedendagfietsroute	Kortrijk	45
Kommiezenfietsroute	Menen	50
Leie-Scheldefietsroute	Bossuit (Avelgem)	49
Mandeldalfietsroute	Sint-Baafs-Vijve (Wielsbeke)/Wakken (Dentergem)	44
Spierevalleifietsroute	Bossuit (Avelgem)	40
Tabaksfietsroute	Wervik	45
Waterhoekfietsroute	Bossuit (Avelgem)	50
Weverijfietsroute	Ingelmunster	41
DE WESTHOEK		
Bakelandtfietsroute	Langemark (Langemark-Poelkapelle)	46
Boterlandfietsroute	Diksmuide	44
De Moerenfietsroute	Beauvoorde (Veurne)	39
Fleternafietsroute	Oostvleteren (Vleteren)	46
Frontierenfietsroute	Watou (Poperinge)	41
Hoppelandfietsroute	Poperinge	43
IJzerbroekenfietsroute	Lo-Reninge	41
Krekedalfietsroute	Diksmuide	47
Schrefefietsroute	Reningelst (Poperinge)	46
Vredesfietsroute	Ieper	45
West-Vlaamse Bergenfietsroute	Kemmel (Heuvelland)	45
TOTAAL		1.598

Andere fietsroutes

Naast de provinciale Westtoerfietsroutes is er nog een ruim aanbod van **andere fietsroutes**, al dan niet met startbord, folder of bewegwijzering, beschikbaar voor de recreant. Deze zijn van wisselende kwaliteit. Zowel gemeenten, belangengroeperingen (Natuurpunt, landbouworganisaties, Pasar e.a.) als recreatieorganisaties hebben in het verleden fietscircuits ontwikkeld. Fietsroutes worden ook gebundeld aangeboden in boeken en mappen: Lannoo, N.G.I., Fiets- en wandelgids Natuurpunt, Standaard Uitgeverij, Geocart, De Rouck e.a.

Daarnaast hebben ook de **nieuwe technologieën** het recreatief fietsen ontdekt. Op het internet zijn tientallen sites te vinden waarvan fietssuggesties kunnen worden uitgeprint of gedownload. Deze zogenaamde digitale fietsrouteplanners laten de gebruiker toe om zelf een route te kiezen of zelfs samen te stellen aan de hand van een aantal criteria zoals lengte, hellingsgraad, start- en eindpunt. Ook het GPS-fietsen zit in de lift. In het kader van het Interreg IIIA-project RANDO ontwikkelde Toerisme Vlaanderen in 2005 een GPS fietsarrangement van 260 kilometer. Dit vierdaags of zesdaags arrangement liet de fietser vanuit Gent/Kortrijk kennis maken met de Leiestreek, de Westhoek en de Vlaamse Ardennen. GPS-fietstochten, al dan niet met POI's (Points Of Interest) kunnen veelal gratis van het internet worden geplukt. Ook fietstoepassingen via PDA/GDA (zoals de verhalenfluisteraar in Limburg: een combinatie van GPS, audio en video), MP3, podcast en GSM vinden stilaan hun weg naar de markt. Via het routebureau Zeeland kun je tegen betaling de knooppuntnummers van diverse fietsroutes verkrijgen via sms.

In Langemark-Poelkapelle werden in de loop van 2006 16 luisterzuilen/verhaalpalen geplaatst langs het fietsnetwerk. Je kunt er een volksverhalenroute afrijden en onderweg luisteren naar oude streekverhalen.

Langeafstandsfietsroutes

De langeafstandsfietsroutes (LF-routes) zijn doorgaande, bewegwijzerde routes die verscheidene regio's doorkruisen en gedurende meerdere dagen kunnen gevolgd worden (zie Kaart 14). Ze richten zich tot het doelpubliek van de fietsvakantiegangers. Bij het uitstippelen van deze routes zijn diverse instanties betrokken.

De West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw en de Stichting Landelijk Fietsplatform Nederland lagen in 1989 aan de basis van de **LF1 Noordzeeroute**, een doorgaande route van 370 kilometer tussen Den Helder (NL) en Boulogne-sur-Mer (F). Ze is in twee richtingen (a en b) bewegwijzerd aan de hand van rechthoekige metalen bordjes op metalen palen. De signalisatie wordt door Westtoer beheerd. Een topogids met routekaarten, wegbeschrijvingen en bezienswaardigheden is beschikbaar via de Nederlandse uitgeverij Buijten en Schipperheijn.

In het kader van het Kustactieplan van de Vlaamse regering ontwikkelde Westtoer tussen 2002 en 2006 de **Kustfietsroute** tussen De Panne en Knokke. Dit 86 kilometer lange traject verbindt alle badplaatsen via aantrekkelijke en veilige fietswegen. Ze vormt een onderdeel van de internationale North Sea Cycle Route en van het Kustfietspad der Lage Landen. De Kustfietsroute werd in twee richtingen bewegwijzerd aan de hand van rechthoekige metalen bordjes op metalen palen. Westtoer staat in voor de plaatsing en het onderhoud van de signalisatie. De Kustfietsroute is thans opgenomen in het fietsnetwerk van de Kust, maar behoudt door haar eigen bewegwijzering haar functie als langeafstandsfietsroute. Ze onderscheidt zich eveneens door de aanwezigheid van kenmerkende doelenbewegwijzering aan de hand van flespalen met opvallende windvaan/anemometer in de vorm van een fietswiel. De route werd verder ook uitgerust met eigenzinnig vormgegeven rustpunten, een oriëntatiepunt en een vogelkijkwand. Er is geen afzonderlijke brochure beschikbaar, maar de route kan wel van het Internet worden geplukt (www.kustfietsroute.com).

De 800 kilometer lange **Vlaanderenfietsroute** is dan weer een initiatief van Toerisme Vlaanderen. De lusvormige route doorkruist de 5 Vlaamse provincies en is samengesteld uit stukken van diverse LF-routes. Ze is bedoeld voor meerdaagse fietsvakanties, maar kan ook in dagtrajecten afgereden worden. In de brochure 'Vlaanderen Vakantieland' zijn uitgewerkte fietsarrangementen langs deze route beschikbaar. Op de Vlaanderenfietsroute is een netwerk van bijna 150 trekkershutten geënt, eenvoudige overnachtingsmogelijkheden voor 4 personen in houten chalets. De fietsroute werd in twee richtingen bewegwijzerd met rechthoekige metalen bordjes op metalen palen. Toerisme Vlaanderen staat in voor het beheer hiervan. Er is een handige topogids met gedetailleerde kaarten op schaal 1/50.000 en heel wat nuttige informatie beschikbaar.

De vzw Grote Routepaden stippelde daarnaast een net van landelijke fietsroutes uit, bewegwijzerd met geel-blauwe markeringen (www.groteroutepaden.be). Het gaat om de LF51 **Gravejansroute** (van Antwerpen tot aan de Kust, 220 km), de LF52 **Guldensporenroute**

(van Zeebrugge naar Armentières, 128 km), de LF53 **Artevelderoute** (van Gent naar De Panne, 134 km) en de LF39 **Flandriensroute** (van Breskens naar Watten, 203 km). Voor elk van deze routes werd een topogids op de markt gebracht.

Fietsnetwerken

Het fietsnetwerkconcept werd halfweg de jaren '90 bedacht door de Provincie Limburg en het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en komt tegemoet aan de vraag naar langere fietsroutes en vooral naar meer keuzevrijheid voor de fietser. Een fietsnetwerk kan worden gedefinieerd als een samenhangend netwerk van aantrekkelijke en veilige fietswegen. Op de kruising van twee of meer fietstrajecten ontstaat een knooppunt, dat een nummer krijgt. Aan de hand van deze knooppuntnummers kunnen fietsers een eigen fietsroute uitstippelen. Een fietsnetwerk wordt in twee richtingen bewegwijzerd met knooppuntborden en doorverwijzingsborden. Het zijn rechthoekige witte bordjes met groene tekstopdruk, bevestigd aan metalen palen. De startplaatsen worden inrijpunten genoemd: er staat een infobord, ze zijn vlot bereikbaar, er is parkeergelegenheid en er zijn bijkomende voorzieningen zoals sanitair en horeca. De verschillende toeristische regio's beschikken sedert het voorjaar van 2006 elk over een fietsnetwerk, waardoor het hele grondgebied van de provincie West-Vlaanderen bedekt is (zie Kaart 15). De totale lengte van het fietsnetwerk in West-Vlaanderen bedraagt 2.580 kilometer (in één richting). Daarvan is bijna 18 % autovrij. Het netwerk telt 640 knooppunten. Het fietsnetwerk is de verzameling van het beste wat West-Vlaanderen voor de fietser te bieden heeft: de meest aantrekkelijke en autovrije paden, de mooiste landschappen, bossen en natuurgebieden en de boeiendste steden en dorpen. Heel wat fietspaden, bruggen e.a. werden speciaal voor het fietsnetwerk aangelegd. West-Vlaanderen beschikt over 6 fietsnetwerkkarten op schaal 1/50.000, uitgebracht op scheurvrij en waterbestendig papier (zie Kaart 16). Ook voor het Oost-Vlaamse deel van de Leiestreek is een fietsnetwerkkart beschikbaar.

Tabel 10. Fietsnetwerken in West-Vlaanderen

Fietsnetwerk	Knooppunten	Autovrij (km)	Autovrij (%)	Niet autovrij (km)	Niet autovrij (%)	Totale lengte (km)
Westhoek	218	82,9	9,5	793,2	90,5	876,1
Brugse Ommeland	197	144,2	18,6	629,6	81,4	773,8
Leiestreek	162	166,5	25,3	492,5	74,7	659,0
Kust	63	67,4	24,8	203,9	75,2	271,3
West-Vlaanderen	640	461,0	17,9	2119,2	82,1	2.580,2

Themafietstochten

In 2005 is Westtoer gestart met de uitgave van themafietstochten (zie Kaart 17). Het betreft circuits van ongeveer 35 kilometer lengte die bijna volledig gebruik maken van de trajecten en de knooppunten van het fietsnetwerk. Ze worden dus niet afzonderlijk bewegwijzerd. Van elke themafietstocht verschijnt een handige pocket met thematische diepte-informatie en (historisch) beeldmateriaal en een uitklapkaart. Het is een product voor de meerwaardezoekers.

Tabel 11. Provinciale themafietstochten in West-Vlaanderen

Themafietstocht	Lengte (km)	Startplaats(en)	Centraal thema
DE KUST			
Fietsen tussen weidevogels en vriezeganzen	22,0 of 44,0	Lissewege	Natuur

HET BRUGSE OMMELAND			
Forten en dijken	33,8 of 41,5	Brugge	Forten en dijken
Buitengoed	55,0	Brugge	Kastelen
Abdijen en kastelen	46,0	Brugge	Abdijen, kastelen
Tieltse Molenland	45,8	Ruiselede	Molens
DE LEIESTREEK			
Vlas	40,3	Kortrijk	Vlas
DE WESTHOEK			
Graan	37,0	Veurne	Graan
Fietsen tussen Otter en Zeehond	Tocht 1: 48,5 Tocht 2: 32	Woumen/Nieuwpoort	Natuur
Nooit meer oorlog	37,5	Diksmuide	Eerste Wereldoorlog
Ieperboog	35,0	Ieper	Eerste Wereldoorlog
Pop	34,0	Poperinge	Eerste Wereldoorlog
De Mijnslag van 1917	28,6	Ieper	Mijnslag 1917

Functioneel fietsnetwerk Provincie

Tussen het Vlaamse Gewest en de vijf Vlaamse provincies is in 1998 een overeenkomst afgesloten voor de opmaak van een provinciaal bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk. Dit netwerk werd in de periode 1999-2000 door de provincies uitgetekend op basis van een gemeenschappelijke methodiek en uniforme kwaliteitseisen. Het is samenhangend en gebiedsdekkend, is hiërarchisch opgebouwd, heeft een maximale maaswijdte van 3,5 kilometer en is complementair met het recreatief fietsnetwerk. Het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk verbindt via de kortste weg kernen en attractiepolen en is in eerste instantie bestemd voor de afwikkeling van woon-werk-, woon-school- of woon-winkelverkeer. Het recreatief medegebruik van de geselecteerde fietsverbindingen wordt vanzelfsprekend niet uitgesloten. Bij de opbouw van het netwerk ligt een belangrijk accent op de multimodale benadering: de plaats van de fiets als onderste schakel in de vervoersketen. Zo speelt de fiets een rol in het voor- en natransport bij openbaar vervoer (bike & ride) en carpooling.

Het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk omvat op Vlaams niveau zowat 11.000 kilometer fietswegen. Daarvan heeft het Vlaamse gewest circa 3.800 kilometer in beheer, de provincies en gemeenten respectievelijk 500 en 6.700 kilometer. Het provinciaal functioneel fietsroutenetwerk West-Vlaanderen bedraagt 1.909 kilometer, waarvan in 2005:

- 517 kilometer beveiligd conform het vademecum fiets;
- 171 kilometer met een acceptabel veiligheidsniveau;
- 1.221 kilometer onveilig of zonder fietsvoorzieningen.

In 2001 is tussen het Vlaamse gewest en de provincies een nieuwe overeenkomst afgesloten om het bovenlokale fietsroutenetwerk effectief te realiseren en de bevolking en de lokale besturen te informeren, sensibiliseren en ondersteunen. Er werden educatieve campagnes opgezet in samenwerking met het onderwijs (fietspooling, dode hoek, fietsverlichting, schoolfietsroutekaarten, lessen aan de West-Vlaamse Politie school e.a.), alsook fietscampagnes (Met Belgerinkel naar de Winkel, Fiets naar Kyoto). Informatie werd verspreid via brochures en websites. Tussen 2001 en 2007 (5 jaar) investeerde het Provinciebestuur van West-Vlaanderen bijna 7 miljoen EUR (exclusief personeelskosten) in het provinciaal fietsbeleid. Bijna 350.000 EUR ging naar sensibilisatie- en informatieprojecten. Heel wat nieuwe fietspaden werden aangelegd. Vaak gaat het om fietspaden langs drukke gewest- en provinciewegen, die voor recreanten weinig interessant zijn. Het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk in de provincie West-Vlaanderen is niet specifiek bewegwijzerd.

Voor de periode 2005-2008 sloot de Provincie West-Vlaanderen met de Vlaamse overheid de overeenkomst 'Uitbouw van het instrumentarium voor de ondersteuning van het bovenlokaal fietsbeleid' af. Deze overeenkomst houdt voor de Provincie onder meer in:

- Het opvolgen van de investeringsprogramma's fietsinfrastructuur bij de verschillende wegbeheerders,
- Het streven naar een prioritaire aanpak van de zwaarste knelpunten,
- Het uitwerken van inrichtingscriteria,
- Het streven naar een eenvormige bewegwijzering,
- Communicatie naar de burger en naar lokale besturen,
- Sensibilisatie en promotie van het fietsgebruik,
- Jaarlijkse rapportering van de vooruitgang in de uitbouw van het netwerk.

De oprichting van een Fietsfonds in 2007 met middelen van de Vlaamse, provinciale en lokale overheden betekende een nieuwe impuls voor de realisatie van kwalitatieve fietsinfrastructuur in West-Vlaanderen. 40 % van de kosten voor de aanleg van fietspaden wordt gedragen door de Vlaamse overheid, 60 % door de Provincie. Voor 2007 bedroeg de inbreng van de Provincie circa 2 miljoen EUR.

Fietsverhuur

In de provincie West-Vlaanderen is er een uitgebreid netwerk van fietsverhuurmogelijkheden voorhanden. Zowel overheden, openbare vervoersmaatschappijen, de sociale tewerkstellingssector als de privésector bieden rijwielen te huur aan. Het aanbod is evenwel niet evenwichtig verspreid over de provincie. Het zwaartepunt ligt aan de Kust met 79 verhuurpunten. De Westhoek en het Brugse Ommeland tellen respectievelijk 20 en 21 verhuurplaatsen. In de Leiestreek zijn 8 fietsverhuurders actief.

De kwaliteit van de verhuurde fietsen verbetert en er worden steeds meer verschillende types van fietsen aangeboden: stadsfietsen, trekkingfietsen, tandems, zonnefietsen (met hulpmotor op zonnepanelen) e.a. In een aantal gevallen kunnen de fietsen op vraag van de klant vervoerd worden. Fietszakken, kinderzitjes, helm en herstelgerief worden doorgaans gratis meegegeven. Voor het huren van een fietskar of meerijfiets moet extra worden betaald. Huren van fietsen op een bepaalde plaats en achterlaten van deze fietsen op een andere plaats is slechts beperkt mogelijk. Vermits steeds meer mensen hun eigen fietsen met de wagen vervoeren – daar zijn tegenwoordig allerlei draagsystemen voor beschikbaar - richt de fietsverhuur zich op een vrij beperkte doelgroep. Vaak is de verhuur gekoppeld aan het logies. Een overzicht:

Provincie West-Vlaanderen

Vanuit het Provinciehuis Boeverbos kunnen ongeveer een 90-tal dames- en herenfietsen, 4 tandems, drie driewielers, enkele kinderfietsjes en 2 rolstoelfietsen (waarvan één met een elektrische assistentmotor) worden gehuurd. Men mikt hiermee vooral op scholen en andere groepen.

Tabel 12. Fietsverhuur door de Provincie West-Vlaanderen in de periode 2001-2007

Jaar	Aantal verhuurde fietsen
2001	2.097
2002	1.841
2003	1.917
2004	1.983
2005	1.954
2006	1.163
2007	1.820

In 2006 werden minder fietsen verhuurd. Dit komt door het feit dat het Jeugdstadion in Ieper werd afgebroken en er voorlopig geen fietsen worden verhuurd. De Provincie biedt ook 10 fietsen te huur aan vanuit haar provinciedomein Bulskampveld. In 2006 werd daar 101 keer een fiets verhuurd. Ook kunnen fietsen op vraag worden getransporteerd naar een overeengekomen locatie.

NMBS-stations

De volgende West-Vlaamse NMBS-stations verhuren toerismefietsen: Brugge (90 stuks), Blankenberge (35 stuks), De Panne (12 stuks), Knokke (55 stuks), Oostende (40 stuks) en Ieper (20 stuks). De fietsen zijn te huur voor een halve (6,50 EUR) of een hele (9,50 EUR) dag en moeten worden terruggegeven in het station waar ze werden gehuurd. In Brugge, Blankenberge, Knokke en Oostende kan dat het hele jaar door, in De Panne en Ieper enkel tussen 1 april en 1 oktober. Er zijn noch kinderfietsen, noch kinderstoeltjes beschikbaar. In de brochure B-dagtrips van de NMBS worden suggesties voor het fietsen van provinciale fietsroutes en fietsnetwerken opgenomen. Het aantal stations met fietsverhuur is de laatste jaren verminderd.

In juni 2007 opende de NMBS in twee Antwerpse stations een fietspunt. Je kan er fietsen huren, bewaakt stallen en laten herstellen. Ook in Kortrijk en Brugge is de uitbouw van een dergelijk fietspunt voorzien.

Lokale besturen en VVV's

De Stad Oostende biedt gratis fietsen aan bij het station en het Koningin Maria Hendrikapark. In de Leiestreek worden fietsen verhuurd in het Pompgebouw Bossuit en in het Streekbezoekerscentrum voor Kortrijk en de Leiestreek.

Sociale tewerkstellingsprojecten

Veloods (Waregem), 't Verzet (Deinze), vzw Mobiel (Kortrijk, 800 fietsen) en Hoevefietsen Ter Kerst (Gits) zijn sociale tewerkstellingsplaatsen die fietsen verhuren. Velomobile (Roeselare) verhuurt fietsen i.s.m. de sociale tewerkstellingsplaats De Kringwinkel en De Sepappe uit Harelbeke doet dat i.s.m. de sociale tewerkstellingsplaats Mobiel uit Kortrijk.

Privésector

Naast vele tientallen fietsmakers bieden ook een aantal particuliere buitensportorganisaties fietsen te huur aan, zoals bv. vzw 't Buitenbeentje (Diksmuide), Adventure Bike & Scooter Renting (Brugge), Kijkuit (Beernem), Outside (Poperinge) e.a. De fietsverhuurders aan de Kust verhuren ook vaak Cuiss-taxen (billekarren), scooters, skeelers, rolschaatsen en andere vervoermiddelen op wielen. De gemiddelde verhuurprijs per dag voor een fiets aan de kust bedraagt €12,11 (TRAJECT, 2006). Steeds meer logiesvoorzieningen (hotels, gastenkamers, hoeve- en plattelandstoerisme e.a.) beschikken tegenwoordig over een aantal fietsen die ze al dan niet tegen betaling aan hun gasten aanbieden.

Van de 832 logiesaanbieders in de groene regio's (Westhoek, het Brugse Ommeland en de Leiestreek) beschikken er 331 over (huur)fietsen. Dit komt neer op bijna 40 % van het totaal aantal logiesaanbieders.

Tabel 13. Fietsverhuur door logiesaanbieders in West-Vlaanderen (2008)

Regio	Aantal logies	Aantal logies die fietsen verhuren
Westhoek	428	169
Leiestreek	230	53
Brugse Ommeland	174	109
TOTAAL	832	331

Fietsherstel

West-Vlaanderen is goed voorzien van fietsherstellers, met een overwicht aan de Kust. Maar buiten de openingsuren zijn fietsers hiermee onvoldoende geholpen. Automaten met fietsonderdelen voor ongefotuneerde fietsers (vergelijk het met een broodautomaat) zijn in de provincie niet beschikbaar. De eerste automaat voor fietsbanden in België is in 2007 bij een fietshandelaar in Landen (Vlaams-Brabant) geplaatst. In Damme heeft de Nederlandse ANWB in samenspraak met de Toerisme Damme een rijwielhulpkist opgehangen aan de gevel van het infokantoor 'Huyse De Grote Sterre'. Deze voorziening is eveneens aanwezig in Hotel De Stokerij in Oudenburg. Fietsers met pech vinden er allerlei klein gereedschap en een EHBO-doos waarvan ze gratis gebruik kunnen maken. De kist is afgesloten met een sleutel die bij een VVV of horecazaak in de buurt kan worden bekomen. Bij het Dienstencentrum Van Volden in Brugge is een fietspomp met drukkometer gratis ter beschikking voor fietspassanten.

In Zeeuws-Vlaanderen heeft de ANWB een uitgebreid net van dergelijke rijwielhulpkisten opgehangen.

Mobiele pechverhelping voor fietsers (naar het voorbeeld van VTB-VAB of Touring Wegenhulp voor autopech) is in West-Vlaanderen onbestaande. In de Leiestreek doet 't Veloodje / De Ponyhoeve (Wevelgem) wel de pechverhelping voor de fietsers van het GPS-fietsarrangement van Toerisme Vlaanderen. Andere sociale tewerkstellingsplaatsen (zoals Mobiel, Veloods en 't Verzet) staan ter beschikking voor fietsers (individueel of groepen) met pech die bij hen een fiets huurden. Bij Velomobile krijgen fietshuurders onmiddellijk al een herstelkit mee.

In Nederland zijn er inmiddels al bijna 40 mobiele fietsmakers actief, waarvan 18 verenigd in FietsNED en 16 in de Nederlandse Vereniging voor Mobiele fietsmakers (NEVEMO). Samen vormen ze een landelijke fietswegenwacht. Voor €19,95 per jaar koop je als fietser een Pechpas die je recht geeft op kosteloze reparatie bij pech onderweg (exclusief onderdelen) en gratis vervoer van fiets en berijder naar het vertrekpunt (indien reparatie onderweg niet kan). In Vlaanderen is nog maar één mobiele fietsmaker actief, in de regio Lochristi (Oost-Vlaanderen).

Fietsenstalling

Fietsrecreanten beschikken over steeds meer gesofisticeerde fietsen. Het spreekt voor zich dat zij die op een veilige manier willen stallen wanneer zij de fiets achterlaten voor een stads- of museumbezoek, een wandeling, rustpauze of overnachting. Fietsrekken zijn op veel plaatsen wel aanwezig, maar vaak verkeren ze in slechte toestand of bieden ze technisch onvoldoende steun (bv. gleuven in de grond vol slib en bladafval, inox veren waar het voorwiel schuin in staat e.a.). Niemand wil na een museumbezoek zijn dure fiets met een geplooid voorwiel terugvinden. Bovendien zijn fietsrekken zelden overdekt en bieden ze onvoldoende mogelijkheden om de fiets veilig te sluiten. Ook niet alle logiesvoorzieningen beschikken over een veilige en comfortabele fietsenberging.

Fietstrekkers met bagage worden helemaal aan hun lot overgelaten. Een bezoek aan een attractie is voor hen vaak onmogelijk door het gebrek aan veilige berging van hun fietstassen. Slechts af en toe kan bagage in bewaring worden gegeven in de vestiaire van een museum, bij de dienst voor toerisme of in het bagagedepot van een groot spoorwegstation. Vaak tegen betaling. Afsluitbare fietskluizen waar fiets + bagage inpassen zijn er niet.

Ketenmobiliteit

De mogelijkheden om gecombineerde trajecten te ondernemen met de fiets en het openbaar vervoer zijn beperkt. Het vervoeren van de eigen fiets met de trein kost €5,00 (fietskaart) per rit of €8,00 (vrijkaart) voor een dag (meerdere ritten)(prijzen geldig vanaf 1 februari 2008). Dit is enkel voor de fiets en exclusief het treinticket. Per treinstel kunnen maximaal 5 fietsen worden vervoerd. Soms beschikt een trein over een afzonderlijk fietsrijtuig. In de piekuurtreinen worden geen fietsen meegenomen. Bovendien zijn de perrons van vele stations niet verhoogd en is het een hele karwei om de fiets in de trein te krijgen. Het meenemen van je fiets op de trein is dus allesbehalve een evidentie. Veel hangt af van de drukte en van de bereidwilligheid van de treinwachter. De indruk leeft dat de NMBS het vervoer van fietsen eerder ontmoedigt dan promoot.

Toch opende de NMBS-Holding, in samenwerking met de federale overheid en het Vlaamse gewest, in het voorjaar van 2007 fietspunten in of nabij de stations van Brugge en Kortrijk. Een fietspunt levert volgende diensten: toezicht op en onderhoud van fietsstallingen, fietsverhuur aan treinreizigers, pendelaars, studenten en toeristen, verhuur van bedrijfsfietsen en klein fietsherstel. De fietspunten zijn minstens van maandag tot vrijdag van 7 tot 19 uur geopend. Ook dienstverlening tijdens het weekend wordt niet uitgesloten. Voor de uitbating van de fietspunten wordt een beroep gedaan op mensen uit de sociale economie (opleiding en tewerkstelling van kansengroepen). In een latere fase komen ook kleinere stations aan de beurt.

De B-dagtripformule 'Trein + huurfiets' biedt een treinreis heen en terug in 2^{de} klas en een huurfiets voor een dag vanaf €11,50 tot €19,90 per persoon, afhankelijk van de leeftijd en de afstand tussen het vertrek- en het verhuurstation. De fietsen moeten in het zelfde station worden ingeleverd waar ze werden gehuurd. In West-Vlaanderen komen de stations van Brugge, Blankenberge, De Panne, Knokke, Oostende en Ieper hiervoor in aanmerking. Enkel

de provincie Limburg biedt de mogelijkheid een fiets te huren in Hasselt, Tongeren of Sint-Truiden en ze in één van deze drie stations naar keuze opnieuw in te leveren.

Fietsvervoer met de tram is in theorie toegelaten, maar wordt door De Lijn niet aangemoedigd. Capaciteitsproblemen liggen hiervoor aan de basis. Er is te weinig tijd en plaats voor het in- en uitladen van fietsen in de overvolle kusttrams.

Halfweg 2008 is Westtoer gestart met de uitvoering van het Kustactieplanproject 'KUST-fietsen'. Dat pilootproject beoogt het in de praktijk uittesten van de combinatie huurfiets/Kusttram gedurende enkele maanden in het zomerseizoen.

Fietsvriendelijke logies

Sinds 2004 beschikt Toerisme Vlaanderen over een lijst van criteria voor de erkenning en labeling van fietsvriendelijke logiesvoorzieningen (www.vlaanderen-vakantieland.be/fietsvriendelijk). Zowel hotels, logiesverstrekende bedrijven, kampeerterrinen, kampeerverblijfparken, vakantieparken, jeugdherbergen en centra 'toerisme voor allen' komen in aanmerking.

De verplichte criteria die gelden voor elke logiesvorm zijn:

1. Gelegen zijn op maximum 5 kilometer van een erkende fietsroute of een erkend fietsnetwerk
2. Kennis hebben over de erkende fietsroute(s) en informatie kunnen geven over een fietsvriendelijke aanrijroute
3. Aanbieden van fietskaarten en toeristische informatie
4. Aanbieden van een overdekte en afgesloten fietsenstalling
5. Informatie geven over andere fietsvriendelijke logies en ze kunnen reserveren
6. Fietsen verhuren of informatie kunnen geven over fietsverhuur in de omgeving
7. Informatie geven over de dichtstbijzijnde fietsherstelplaatsen
8. Ter beschikking stellen van fietsreparatieset met materiaal voor dringende reparaties
9. Mogelijkheid om kleding te drogen
10. EHBO-set ter beschikking

Daarnaast zijn er nog verplichte criteria per logiesvorm. Zo moeten hotels, jeugdherbergen en verblijfscentra gasten voor één nacht aanvaarden, een gezond en evenwichtig ontbijt aanbieden, een lunchpakket kunnen meegeven en een warme maaltijd kunnen aanbieden of informatie kunnen geven over warme maaltijden in de omgeving. Kampeerterrinen moeten minstens vijf plaatsen aanbieden voor fietstoeristen op doorreis.

Verder moeten hoteluitbaters nog voldoen aan twee van de volgende vier criteria: het aanbieden van vervoer tot openbaar vervoer, bagageservice, fietsarrangementen of een privéparkeerplaats voor auto's voor meerdere dagen. Kampeerterrinen moeten eveneens twee extra diensten aanbieden uit vier mogelijkheden: kookgelegenheid, kampeerwinkel, cafetaria of restaurant voor lichte snack, maaltijd of ontbijt en de mogelijkheid tot het afsputten van fietsen.

Halfweg 2008 verkregen al 96 West-Vlaamse logiesverblijven het label, waarvan 23 in de Westhoek, 13 in het Brugse Ommeland, 11 in de West-Vlaamse Leiestreek en 49 aan de Kust. Voor de binnen- en buitenlandse promotie van de fietsvriendelijke logies doet Toerisme Vlaanderen een beroep op haar logiesbrochure, de brochure Vlaanderen Vakantieland, de kaart Kamperen en Fietsen, de consumentenwebsite en de brochures m.b.t. trekkershutten en LF-routes. Daarnaast worden variabele promotiekanalen gehanteerd zoals de gids Bett&Bike Fahrradfreundliche Gastbetriebe in Flandern (ADFC), joint-promotions en pers.

Afbeelding 2. Het logo fietsvriendelijk logies 2009



Fietsvriendelijke restaurants en cafés

Voor de labeling van fietsvriendelijke restaurants en cafés staan de provinciale toeristische federaties in. De labeling van fietscafés in West-Vlaanderen gebeurde in 2009. Westtoer paste daarvoor een aantal verplichte en enkele bijkomende criteria toe.

Verplichte criteria:

1. De fietsuitbatingen zijn op Westvlaams grondgebied gelegen en richten zich tot het grote publiek zonder enige uitsluiting.
2. Beschikken over een geldig vestigingsattest om hetzij de activiteit van drankgelegenheden uit te baten, hetzij de activiteit van restaurant uit te baten (kopie te bezorgen aan Westtoer)
3. Aanwezigheid van een fietsenstalling voor 10 fietsen, liefst overdekt, op het terrein van het café/restaurant of in de onmiddellijke omgeving (ong. 20 m). De mogelijkheid moet geboden worden om de fiets aan vast te maken zodat fietsers een slot kunnen bevestigen.
4. Aanwezigheid sanitaire ruimte met mogelijkheid tot oprispen (standaarduitrusting: proper wasbakje met handdoek, zeep in een voldoende grote ruimte)
5. Een EHBO-kit ter beschikking hebben (zie bijlage 1 voor precieze omschrijving).
6. Aanbieden van fietskaarten van de erkende routes en netwerken, fiets- en toeristische informatie (regiofolder, fietsfolder, fietskaarten).
7. Een elementaire fietsreparatieset ter beschikking stellen, evenals een fietspomp (zie bijlage 2)
8. Informatie bieden over de dichtstbijzijnde fietsherstelplaatsen en fietsverhuur in de omgeving.
9. Tijdens het seizoen (april-september) min. 4 dagen op 7 de ganse dag geopend zijn vanaf 11u00 (afhankelijk van het weer) en zeker alle weekends en feestdagen.
10. Ligging van het fietscafé op max. 1 km fietsafstand van een erkend recreatieve fietsroute, het LF-routenetwerk of een erkend fietsroutenetwerk, over een verkeersveilige aanrijroute.
11. Aanbieden van warme en koude dranken.

12. Een engagement om minstens 2 jaar, vanaf datum van goedkeuring, aan alle verplichte en min. 2 bijkomende criteria te voldoen.

Optionele criteria:

1. Nuttigen van de eigen picknick toegelaten voor individuele fietsers mits het nuttigen van een consumptie. Voor grote groepen kan dat evt. wel na reservatie vooraf.
2. Mogelijkheid bieden kleding te drogen (droogrek of droogkast) of afgeven van kledij aan uitbater die kledij voor de recreant droogt.
3. Informatie bieden over fietsvriendelijke verblijven in de omgeving.
4. Indien men over een vestigingsattest als traiteur of restaurateur beschikt: aanbieden van regionale gerechten streekproducten of -dranken.
5. Indien men niet over een vestigingsattest als traiteur of restaurateur beschikt: de beperkte kaart van snacks aanbieden.
6. Over een terras beschikken (zomer).
7. Minstens een kleine koude en warme hap aanbieden (chips, snoep, gedroogde worst e.d. vallen hier buiten beschouwing).

77 fietsvriendelijke uitbatingen in West-Vlaanderen werden gebundeld in een pocketbrochure die gratis wordt meegegeven bij elke verkochte fietsnetwerkkartaart.

Afbeelding 3. Het logo fietsvriendelijk café/restaurant 2009



1.2.1.4 Mountainbiken

De toenemende vraag naar mogelijkheden om te mountainbiken zette BLOSO er in de jaren '90 toe aan een specifiek routeaanbod voor mountainbikers te ontwikkelen. Dit bestond uit diverse bewegwijzerde routes, verspreid over Vlaanderen. Deze permanente routes zijn uniform in één richting bewegwijzerd. Vaak bestaat een route uit meerdere lussen, variërend in lengte en moeilijkheidsgraad. Elke route kreeg ook een startbord en een folder met routekaart (zie Kaart 18).

Tabel 14. BLOSO-mountainbikeroutes in West-Vlaanderen

Mountainbikeroute	Gemeente	Bewegwijzering	Lengte (km)
DE KUST			
Ringslot	De Panne	groen	25 of 30
Schorre Oostende	Oostende	groen	25
HET BRUGSE OMMELAND			
Beernem	Beernem	groen	30
De Vlaamsche Leeuwen	Torhout/Ichtegem	groen blauw	25 30
Breughel Molen	Wingene/Ruiselede	groen blauw	23 36
De Akspoele	Tielt	groen blauw rood	15 10 20
Pallieter	Pittem	blauw rood	24,5 13
De Bossenroute	Jabbeke	groen blauw	32 10
DE LEIESTREEK			
Burensportdienst	Anzegem/Deerlijk/ Harelbeke/Zwevegem	groen blauw rood	22 32 30
De Bekentocht	Meulebeke/Ingelmunster	groen blauw rood	14,5 21 13,5
Tonteroute	Zwevegem	rood	38
Brigand	Ingelmunster	groen rood	15 20
DE WESTHOEK			
Dijkenroute	Diksmuide	groen blauw	37 11
Gustave Bourgois	Zonnebeke	groen rood blauw	15,5 11,5 11
(geen specifieke naam)	Poperinge	blauw	37
(geen specifieke naam)	Ieper	groen	31
(geen specifieke naam)	Nieuwkerke	Blauw	41
(geen specifieke naam)	Kemmel	Groen Rood	27 37
TOTAAL			788,5

Bepaalde gemeenten (zoals Oostkamp) hebben een gemeentelijke mountainbikeroute ontwikkeld.

In 2003 werd de Provinciale Mountainbikecommissie opgericht. Bedoeling is om in overleg tussen de provinciale Sportdienst, BLOSO, Westtoer, de Regionale Landschappen, de wielervederaties en het Agentschap voor Natuur en Bos de bestaande routes te evalueren en te revaloriseren en het onderhoud te optimaliseren. Verder wordt de opportuniteit van nieuwe mountainbikeroutes onderzocht en worden conflicten met natuur besproken.

Aanvullend op het BLOSO-aanbod zijn de provinciale sportdienst (www.west-vlaanderen.be/sport) en Westtoer in 2005 gestart met de ontwikkeling van een reeks nieuwe mountainbikeroutes in West-Vlaanderen, volgens welbepaalde kwaliteitscriteria. Ze worden op dezelfde manier bewegwijzerd als de BLOSO-routes en beschikken over een startbord en een routekaart in de Westtoer-huisstijl (gele kleur)(zie Kaart 18).

Tabel 15. Mountainbikeroutes ontwikkeld door de provinciale sportdienst en Westtoer

Mountainbikeroute	Gemeente	Bewegwijzering	Lengte (km)
DE LEIESTREEK			
Boerhovenroute	Zwevegem/Kortrijk/ Spiere-Helkijn	3 lussen groen blauw rood	114,5 39 37,5 38
WK 2007 Mountainbikeroute	Hooglede/Gits	2 lussen blauw rood	52 28 24
Sjouwersroute	Menen/Kortrijk	2 lussen rood + geel rood + geel	45,1 22,8 26,4
Roulariusroute	Roeselare	1 lus: blauw	41,0
DE WESTHOEK			
Heuvelrugroute	Houthulst/Staden/ Langemark- Poelkapelle/Moorslede	3 lussen groen blauw rood	114 32 36,5 45,5
Poggioroute	Koekelare/Gistel	1 lus: rood	42,9
TOTAAL			409,5

Twee keer per jaar wordt door de provinciale sportdienst in samenwerking met BBR, WBV, FALOS, BEL en BLOSO een West-Vlaamse mountainbikekalender uitgegeven, waarin alle toertochten worden opgenomen.

Vanaf 2009 wordt gewerkt aan de integratie van de BLOSO- en de provinciale routes in een uniforme huisstijl op Vlaams niveau, conform de richtlijnen van de Vlaamse Stuurgroep Mountainbike.

Voorzieningen voor mountainbikers

Op meerdere plaatsen zijn mountainbikes te huur. Die locaties komen vaak overeen met de regio's waar zich bewegwijzerde mountainbikeroutes bevinden. Zowel de Provincie West-Vlaanderen, lokale sportdiensten als particulieren bieden mountainbikes aan. Slechts hier en daar bestaat ook de mogelijkheid om de eigen mountainbike af te spoelen na de tocht of om een douche te nemen. Dit is meestal enkel mogelijk na afspraak.

1.2.1.5 Paardrijden en mennen

De belangstelling voor de recreatieve wandelruiterij in West-Vlaanderen neemt toe. Dat blijkt niet alleen uit het aantal maneges, rijbanen, paardenpensions, ruiterscholen en stoeterijen dat in het landschap verschijnt, maar ook uit de resultaten van een onderzoek uit 1997 naar de participatiegraad van de West-Vlaamse bevolking aan openluchtrecreatieve activiteiten. De toename van de paardenhouderij neemt in Nederland zelfs zulke vormen aan dat men er spreekt over de 'verpaarding' of 'horsificatie' van het landschap. Onder meer het Besluit van

de Vlaamse Regering van 28 november 2003 op de toelaatbare functiewijzigingen van gebouwen, gelegen buiten de geëigende bestemmingszone (artikel 9), maakt het eenvoudiger om paarden te houden in het buitengebied. In Vlaanderen zijn naar schatting ongeveer 200.000 personen actief bezig met paarden (De Boitselier, J. e.a., 2009). Het aantal paarden in Vlaanderen wordt op minstens 120.000 geschat. De toenemende interesse voor het recreatief paardrijden en mennen vertaalt zich evenwel niet in een stijgende verkoop van ruiterroutebrochures. In 2008 werden door Westtoer slechts een 800-tal ruitersbrochures verkocht.

De Provincie West-Vlaanderen, de toenmalige West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw en Westtoer hebben de wandelruiterij steeds ondersteund. Reeds in de jaren 1970 publiceerde de WVT een nota over de verantwoording en de uitbouw van ruiterspaden in West-Vlaanderen. Onder meer in het kader van de Europese Interregprogramma's vanaf de eerste helft van de jaren 1990 werd fasegewijs gewerkt aan de uitbouw van een evenwichtig gespreid aanbod van ruiters- en menroutes. De volgende routes zijn momenteel beschikbaar:

Tabel 16. Provinciale ruiters- en menroutes in West-Vlaanderen

Routenaam	Doelgroep	Startplaats	Lengte (km)
DE KUST			
Westkustruiterroutes	ruiters	De Panne/ Koksijde	42
HET BRUGSE OMMELAND			
Bulskampveldroute	ruiters en menners	Beernem	18
Groenhoveroute	ruiters	Torhout	23
Ryckevelderoute	ruiters en menners	Oedelem	17,6
DE LEIESTREEK			
Cross-Countryroute	ruiters	Waregem	16
Bouveloroute	menners	Wortegem- Petegem/Waregem	38
Gaverroute	ruiters	Deerlijk/ Harelbeke	8
Menokkeroute	ruiters	Wervik	25
Roterijroute	ruiters	Lauwe (Menen)	14
Trimardroute	ruiters	Spiere (Spiere- Helkijn)	30
Zilveren Spoor- en Bergelenroute	ruiters	Moorsele (Wevelgem)	29
Kerstenburgroute	ruiters	Dentergem	18
DE WESTHOEK			
Plokkersroute	ruiters en menners	Abele (Poperinge)	17
Polygoneroute	ruiters	Zonnebeke	27
Rodeberguiterroute	ruiters	Heuvelland	17,2
Vleterenruiterroute	ruiters	Vleteren	22,0
TOTAAL			361,8

De provincie West-Vlaanderen beschikt in totaal over 361,8 kilometer provinciale ruiterroutes (zie Kaart 19). Vier routes zijn ook geschikt voor het mennen van paarden. Ook deze vorm van paardensport zit in de lift. Daarnaast hebben een aantal gemeenten en ruiterverenigingen of maneges eigen routes ontwikkeld. Elke provinciale route is lusvormig en in één richting bewegwijzerd aan de hand van zeshoekige bordjes op houten palen. Er is een startbord voorzien. Voor elke route is een brochure met kaart, routebeschrijving en nuttige informatie beschikbaar. Alle routes situeren zich in de onmiddellijke omgeving van één of meerdere maneges, die meestal ook het vertrekpunt vormen. Er zijn geen doorgaande ruiterroutes beschikbaar die toelaten meerdaagse tochten te ondernemen. In de provincie West-Vlaanderen zijn naar schatting 72 maneges, paardenhouderijen en andere actief, waarvan 20

aan de Kust, 20 in het Brugse Ommeland, 20 in de Leiestreek en 12 in de Westhoek. In vele daarvan kan een opleiding worden gevolgd.

Het centrale deel van West-Vlaanderen heeft voor de wandelruiter weinig te bieden. De verschillende circuits liggen te ver van elkaar om ze tot een netwerk te kunnen verbinden. Het realiseren van gescheiden ruiterroutes is bijzonder moeilijk en complex door het gebrek aan voor ruiters en menners toegankelijke groendomeinen en onverharde paden. Bovendien ontstaan vaak conflicten met andere recreanten (mountainbikers, wandelaars) die van dezelfde paden gebruik maken. Ook de confrontatie met het gemotoriseerde wegverkeer stelt de nodige problemen. Op de stranden is de toegankelijkheid voor ruiters strikt gereguleerd per gemeente.

Op bepaalde plaatsen worden huifkartochten georganiseerd (o.m. in Alveringem en in Poperinge). Een stadsverkenning in een paardenkoets met gids kan in Brugge en Oostende.

1.2.1.6 Auto- en motortoeren

Toeristische autoroutes ontstonden in bijna alle Europese landen in de jaren '70-'80 als gevolg van de opkomende automobieliteit. Ook West-Vlaanderen werd toeristisch ontsloten voor 'Koning Auto'. In de jaren '90 werd het concept van de toeristische autoroutes herdacht onder invloed van een groeiend milieubesef en de toenemende aandacht voor verkeersveiligheid en alternatieve vervoersmodi (waaronder fietsen). Toerisme Vlaanderen stelde nieuwe richtlijnen op voor wegkeuze, bewegwijzering, infobord en routebeschrijving.

Omstreeks 2000 pakte de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw uit met een totaal vernieuwd aanbod van 10 autoroutes in West-Vlaanderen, goed voor 774 kilometer bewegwijzerd parcours (zie Kaart 20). De routes werden meer objectgericht geconcipeerd, eerder dan landschapsgericht. Voor de verbinding tussen aandachtspunten (musea, stadjes, dorpen e.a.) werd gekozen voor secundaire wegen. De kleinere wegen werden vermeden zodat de verkeersveiligheid van de fietser en de wandelaar niet in het gedrang komt. Elke route kreeg een nieuw startbord, een uniforme bewegwijzering met zeshoekige borden op metalen palen en een boekje met kaart en routebeschrijving. De autoroutes zijn geografisch perfect verspreid over de provincie.

De belangrijkste doelgroepen voor het autotoeren zijn ouderen en mensen die slecht te been zijn, personen met een beperking en gezinnen met kleine kinderen die ook bij minder goed weer een uitstap willen maken. Autoroutes ontsluiten diverse kleinere attracties en centra die niet goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer. Ze vormen ook een goede leidraad voor mensen die een ruimer gebied thematisch willen benaderen. De autoroutes zijn bij voorbeeld bijzonder populair bij Britse oorlogstoeristen in de Westhoek.

Het bestaande autorouteaanbod komt onvoldoende tegemoet aan de wensen van de motorrijders. De routes zijn daarvoor te kort en beschikken ook niet over GPS-coördinaten of een roadbook. Motorrijders maken ook graag gebruik van kleine, landelijke wegen, waar ze dan met de fietsers conflicteren. De vraag naar uitgestippelde routes voor motorrijders groeit. West-Vlaanderen telde op 1 augustus 2007 38.979 motorrijwielen. Dat is 28,6 % meer dan in 2000 (FOD Economie (Directie Statistiek) en Dienst Inschrijving van voertuigen van de FOD Mobiliteit en Vervoer).

Tabel 17. Provinciale toeristische autoroutes in West-Vlaanderen

Autoroute	Startplaats	Lengte (km)
DE KUST		
Hoeveroute	Oostende	76
HET BRUGSE OMMELAND		
Houtlandroute	Torhout	81
Molenlandroute	Tielt	82
Permekeroute	Jabbeke	72
Uilenspiegelroute	Damme	74

DE LEIESTREEK		
A. Rodenbachroute	Roeselare	64
Streuvelsroute	Kortrijk	70
DE WESTHOEK		
Bachten-de-Kuperoute	Veurne	94
IJzerfrontroute	Diksmuide	79
In Flanders Fielsroute	Ieper	82
TOTAAL		774

1.2.2 Waterrecreatie

Definities

De praktijk leert dat er nogal wat begripsverwarring bestaat als het gaat over waterrecreatie in al zijn vormen. Tal van termen en begrippen worden naast en door elkaar gehanteerd. Een greep uit het aanbod : waterrecreatie, watersport, watertoerisme, riviertoerisme, pleziervaart, recreatievaart, recreatietoervaart, toervaart, passagiersvaart, riviervaart, ...

In essentie kunnen de meeste termen in drie categorieën ondergebracht worden :

- (1) Termen die verwijzen naar "recreatie" (bv. waterrecreatie, recreatievaart)
- (2) Termen die verwijzen naar "toerisme" (bv. riviertoerisme, watertoerisme)
- (3) Termen die verwijzen naar "sport" (bv. watersport, zeilsport, hengelsport)

Onder oeverrecreatie of amfibische recreatie verstaat men o.m. fietsen, wandelen, paardrijden, hengelen, rolschaatsen, ..

Inleiding

De ontwikkeling van de watersport en de waterrecreatie in (West-)Vlaanderen is een vrij recent gegeven. Pas in de jaren 1960-1970 werd de democratisering van de watersport ingezet onder impuls van BLOSO. De klemtoon lag toen op de kleinzeilerij en het zeezeilen, gevolgd door het windsurfen. In die periode werden de eerste kustjachthavens aangelegd. In het rapport 'Toeristisch-recreatieve ontwikkeling en ordening van Vlaanderen' uit 1974 pleitte het toenmalige Commissariaat-Generaal voor Toerisme voor de verdere uitbouw van de kustjachthavens en voor het inrichten van de waterwegen van de Westhoek voor de toervaart. In 1975 hield de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw een studiedag over de recreatieve valorisatie van de West-Vlaamse binnenwateren. Maar tot het begin van de jaren 1990 waren er in West-Vlaanderen nauwelijks voorzieningen voor de pleziervaart. De bruggen en sluizen werden op zon- en feestdagen niet bediend, en de waterkwaliteit was abominabel. Het begrip *pleziervaart* was dan ook een eufemisme!

De kentering kwam er pas na de regionalisering van de bevoegdheden over de waterwegen in 1989 en met het opzetten van een proefproject voor de bediening van bruggen en sluizen op zon- en feestdagen in juli en augustus in de Westhoek. Het grote succes hiervan noopte het Vlaamse Gewest in 1990 tot de invoering van het waterwegenvignet ter compensatie van de gratis bediening van de kunstwerken. De verbeterde toegankelijkheid van het waterwegennet werd door het Provinciebestuur van West-Vlaanderen aangegrepen om de pleziervaart verder te stimuleren. Particuliere watersportverenigingen werden via een Provinciaal subsidiereglement aangemoedigd om te investeren in onthaalinfrastructuur voor de toervaart (aanmeersteigers met voorzieningen, sanitair, ...). In het kader van grensoverschrijdende Europese samenwerkingsprogramma's (Interreg I en II) werd het voorzieningenaanbod verder uitgebreid (jachthavens, aanmeerplaatsen, trailerhellingen, bewegwijzering, onthaalinfrastructuur) en werd een promotie- en informatiecampagne voor waterrecreatie en pleziervaart opgezet. Inmiddels investeren ook de Vlaamse overheid en de gemeentebesturen fors in infrastructuur en promotie ten behoeve van de pleziervaart, zowel aan de kust als in het binnenland. Zo lanceerde Promotie Binnenvaart Vlaanderen halfweg 2007 de meertalige website www.waterrecreatie.be. Tal van particuliere initiatieven met

betrekking tot bootverhuur en passagiersboottochten kwamen van de grond. De waterrecreatie is uitgegroeid tot een vast onderdeel van het recreatief product 'West-Vlaanderen'.

Toervaart

De afgelopen 15 jaar werden heel wat plaatsen langs de binnenwateren in West-Vlaanderen uitgerust met een jachthaven voor de toervaart (zie Kaart 21). Jachthavens beschikken in principe over aanlegsteigers met water en elektriciteit voor boten met een vaste ligplaats en voor passanten, over sanitaire voorzieningen en over een onthaalgebouw/clubhuis. Sommige havens bezitten bijkomende voorzieningen zoals een trailerhelling of bootlift. Toervaarders kunnen brandstof bunkeren in Ieper, Diksmuide, Nieuwpoort, Kuurne en Izegem. Milieustations voor de inname van sanitair afvalwater en bilgewater zijn aanwezig langs de binnenwateren in Diksmuide, Nieuwpoort en Veurne. De West-Vlaamse binnenjachthavens tellen circa 700 vaste ligplaatsen.

Tabel 18. Overzicht van de jachthavens op de binnenwateren in West-Vlaanderen

Gemeente	Watersportclub/ exploitant	Vaste ligplaatsen	Passanten- plaatsen	Brand- stof	Milieu- station
Veurne	Stad Veurne	32	10	-	X
Nieuwpoort	VVW Westhoek	215	30	X	X
Diksmuide	De IJzervaarders	71	6	X	X
Ieper	VVW Ieperlee	10	-	X	-
Brugge	VVW Flandria	80	12	-	-
Brugge	VPF-haven Coupure	-	40	-	-
Brugge	Brugse Zeil- en Jachtclub	15	-	-	-
Beernem	Beernemse Watersportvereniging	90	9	-	-
Waregem	Waregem Yachtclub vzw	45	5	-	-
Izegem	Izegemse Watersportvereniging	80	6	X	-
Kuurne	Kuurnse Watersportvereniging	39	2	-	-
Wervik	VPF	-	6	-	-
Avelgem	KLORON	33	10	-	-
	TOTAAL	710	136	-	-

Buiten de jachthavens zijn de waterwegen uitgerust met tientallen aanmeersteigers met in totaal ruim 200 ligplaatsen, veelal gekoppeld aan een dorp of bezienswaardigheid, vaak ook vrijliggend in het landschap. Op de waterwegen in West-Vlaanderen vindt men gemiddeld om de 5 kilometer een aanlegplaats.

Speciaal voor de pleziervaart worden de bruggen en sluizen op de West-Vlaamse waterwegen (met uitzondering van deze op het Kanaal Bossuit-Kortrijk) tussen 1 mei en 30 september ook op zon- en feestdagen bediend. Op de IJzer stroomopwaarts Fintele geldt een beperkte bediening tussen 14 juli en 30 oktober.

Op initiatief van het Provinciebestuur van West-Vlaanderen en de vzw Promotie Binnenvaart Vlaanderen werd een netwerk van 46 informatiemodules voor de pleziervaart uitgebouwd langs de waterwegen. Het modulair signalatiesysteem geeft de voorzieningen van elke stopplaats aan en verwijst naar de nabijgelegen jachthavens en aanmeerplaatsen.

Toervaartboten kunnen in West-Vlaanderen enkel gehuurd worden bij Connoisseur Belgium/Crown Blue Line in Nieuwpoort. Dit bedrijf beschikt over een vloot van 17 verhuurboten en trekt daarmee een breed internationaal publiek aan.

In 2000 gaf de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw, in samenwerking met de Provincies West- en Oost-Vlaanderen en met de steun van de Europese Unie, de Toeristische Vaargids voor West- en Oost-Vlaanderen, Vlaams- en Waals-Brabant, Brussel, Henegouwen en Nord Pas-de-Calais uit. Deze gids is inmiddels uitgeput en dus niet meer beschikbaar. In

2001 bracht de WVT vzw voor hetzelfde gebied een vaarkaart uit. Deze kaart is in 2009 door Promotie Binnenvaart Vlaanderen vzw geactualiseerd en heruitgegeven.

Passagiersvaart

Men onderscheidt diverse vormen van passagiersvaart. Er is vooreerst een ruim en goed gespreid aanbod aan chartervaartuigen beschikbaar, dat kan afgehuurd worden zonder vast vaarschema: rederij Seastar, Alfa Trips, Boottochten Reni, Beneluxrederij, Gentse Barge, rederij Euro Line, rederij Hubrouck, de Oude Tjalk, rederij Franlis e.a.

Daarnaast onderhouden meerdere schepen – vaak enkel in het hoogseizoen – klokvast vaarverbindingen tussen een aantal steden. Het gaat o.m. om de volgende verbindingen:

- Oostende-Nieuwpoort (rederij Seastar)
- Nieuwpoort-Diksmuide (rederij Seastar)
- Brugge-Damme (rederij Doornzele NV)
- Gent-Brugge (Benelux rederij)

De Zomerboottochten van Toerisme Leiestreek telden in de zomer van 2008 bijna 3.000 passagiers.

De passagiersschepen beschikken over een aantal specifieke aanmeersteigers. Daarnaast kunnen ze aanmeren aan bestaande kaaimuren en bij een aantal bruggen en sluizen. Op een beperkt aantal plaatsen kunnen rolstoelgebruikers aan boord gaan.

Rondvaarten in steden zijn enkel mogelijk op de Reien in Brugge. Havenrondvaarten worden aangeboden in Nieuwpoort (rederij Seastar) en Zeebrugge (rederij Euro-Line). In diverse badplaatsen (Koksijde, Nieuwpoort) steken amfibievaartuigen in zee voor een korte rondvaart voor de kust. Vanuit de kusthavens kun je meevaren met een vissersboot (zoals de Crangon) om op garnalen te vissen of een hengel uit te gooien. Met de Franlis kun je vanuit Oostende zeevogeltrips maken op de Noordzee. Binnenkort worden ook windmolencruises naar de Thorntonbank mogelijk. In Diksmuide bestaat de mogelijkheid om een kleine boot te huren met of zonder schipper voor een rondvaart op de IJzer en de Handzamevaart (vzw 't Buitenbeentje).

The Outsider biedt sedert enkele jaren vanuit Nieuwpoort vaarvakanties voor groepen aan in de Westhoek en de regio Brugge.

Hotelschepen zijn een recente verschijning op de West-Vlaamse rivieren en kanalen. Meerdaagse vaarvakanties op passagiersschepen (barging of river-cruising) zijn een trend in Nederland, Duitsland en de Verenigde Staten. Ook in België wordt tegenwoordig een aantal riviercruises aangeboden (De Vier Vaargetijden, Golden Odyssey, MS Zwaantje, Victor Hugo). 'Le Rijssel' combineert meerdaagse vaartochten met overnachtingen in hotels. River-cruising vormt een ideale manier om een regio te ontdekken aan een ontspannend tempo, zonder zich zorgen te moeten maken over transport, logies en maaltijden.

Vanuit een aantal kusthavens worden rondvaarten met (historische) (zeil)schepen aangeboden: De Nele en De Rupel vanuit Oostende, de Scute vanuit Blankenberge, de Antwerp Flyer vanuit Nieuwpoort. Ook voor zeezeildopen en andere (zeil)tochten in groep kan men in de kustjachthavens terecht.

Kustjachthavens

De Vlaamse Kust telt 3.500 ligplaatsen voor zeil- en motorvaartuigen, verspreid over 12 jachtclubs in vier badplaatsen. Deze ligplaatsen vertegenwoordigen circa een derde van het totaal aantal ligplaatsen in Vlaanderen. Op de Mercatorjachthaven in Oostende na staan alle havens in rechtstreekse verbinding met de Noordzee, waardoor ze dag en nacht en quasi onafhankelijk van het getij toegankelijk zijn. De jachthaven van Nieuwpoort is met zijn 1.800 ligplaatsen veruit de grootste van de Vlaamse Kust en de tweede grootste van Noord-West Europa (na La Rochelle in Frankrijk). Het aantal bezoekersplaatsen in de kustjachthavens is beperkt. Passanten nemen tijdelijk de plaatsen in van vaste liggers wanneer zij de haven hebben verlaten.

Tabel 19. Capaciteit van de Vlaamse Kustjachthavens

Jachtclub	Exploitant	Aantal ligplaatsen	Brandstof	Milieustation
NIEUWPOORT				
VVW Nieuwpoort	vzw	950	X	X
Watersportkring Luchtmacht	vzw	380		
Koninklijke Yacht Club Nieuwpoort	vzw	400	X	X
OOSTENDE				
Mercatorjachthaven	Stad Oostende	280		X
Royal Yacht Club Oostende	vzw	150		
North Sea Yacht Club	vzw	100		
BLANKENBERGE				
VONA	vzw	70	X	X
VVW Blankenberge	vzw	300	X	X
Vrije Noordzeezeilers	vzw	150	X	X
Royal Scarphout Yachtclub	vzw	300	X	X
Vlaamse Vereniging van Hengelsportverbonden	vzw	55		
ZEEBRUGGE				
Royal Belgian Sailing Club		250	X	
Westhinder Marina	privaat	40		
Vereniging van Zeebrugse Sportvissers		46		
Zeebrugse boothengelaars		15		
Bollaard	vzw	20		
TOTAAL		3.506		

De bestaande jachthavens zijn doorgaans zeer goed uitgerust met alle denkbare voorzieningen. De natte basisinfrastructuur (havenkom, vlottende steigers en toegangstrappen, trailerhellingen e.a.) wordt gerealiseerd en gefinancierd door de Vlaamse overheid. De vingerpielen, nutsleidingen en walinfrastructuur zijn voor rekening van de havenexploitanten. Met uitzondering van de Mercatorjachthaven (Stad Oostende) en de Westhinder Marina in Zeebrugge (private onderneming) zijn dit watersportclubs met een vzw-statuuat.

De zeehavens van Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge staan via sluizen in verbinding met de binnenwateren.

In Blankenberge werd de uitbreiding van de jachthaven voltooid in 2004. Op de linkeroever van de IJzer in Nieuwpoort wordt gewerkt aan een uitbreiding van de jachthaven met een 75-tal ligplaatsen. Ook in Zeebrugge wordt nagedacht over een uitbreiding door de inname van de voormalige hellingen van de scheepswerven. Oostende voorziet de renovatie van het Vuurtorendok, waarna de RYCO kan herlocaliseren. In Nieuwpoort bevindt de uitbreiding van de Novus Portusjachthaven met een 600-tal ligplaatsen zich nog in de planfase.

In de kustjachthavens is eveneens plaats voorbehouden voor de pleziervaartuigen die de 'recreatieve vissrij' of 'sportvisserij' beoefenen.

Snelvaart

Snelvaart omvat diverse vormen van gemotoriseerde waterrecreatie zoals het varen met een speedboot, waterski en jetski.

Waterski omvat in totaal 7 disciplines: klassiek, racing, blootvoets, wakeboarden, disabled, showski en kabelski. Voor het waterskiën is – behalve bij kabelski – altijd een boot nodig. Deze kan vanuit een jachthaven vertrekken of via een trailerhelling of botenkraan te water worden gelaten.

Op de bevaarbare waterwegen is snelvaart enkel toegelaten in de daarvoor voorziene en op het terrein gemarkeerde snelvaartzones (zie Kaart 21). De hoogst toegelaten snelheid bedraagt in die zones 60 km/uur. Bij het kruisen van varende, lossende of gemeerde schepen moet de snelheid verminderd worden tot 10 km/uur. De snelvaartzones komen geconcentreerd voor in de zuidelijke helft van de provincie. Dit heeft te maken met de breedte en de oeverstructuren van de waterwegen.

Tabel 20. Snelvaartzones in West-Vlaanderen

Waterweg	Gemeente	Lengte (meter)	Watersportclub
Snelvaart en waterski			
Kanaal Gent-Oostende	Beernem	4.896	Beernemse Watersport Vereniging
Kanaal Roeselare-Leie	Izegem	2.403	Izegemse Watersport Vereniging
Kanaal Roeselare-Leie	Ingelmunster/Oostrozebeke/Wielsbeke	4.578	WSWI De Wante
Leie	Kuurne	1.879	Kuurnse Watersport Vereniging
Leie	Wervik	1.400	Jachthaven Wervik
Leie	Waregem	1.250	Waregem Yachtclub
Kanaal Bossuit-Kortrijk	Avelgem	3.600	Skibo, O'Neill Wakeboard Center
Bovenschelde	Avelgem	1.300	Skibo, O'Neill Wakeboard Center
Bovenschelde	Wallonië/Spiere-Helkijn	10.660	
Jetski			
Leie	Waregem	2.700	Waregem Yachtclub

Ook op een aantal afgesloten watervlakken wordt aan snelvaart gedaan: Klein Strand in Jabbeke, Vijverhof in Wevelgem en De Kluiten in Oudenburg.

Negen clubs maken deel uit van 'West-Vlaanderen Waterski' (www.west-vlaanderenwaterski.be): Izegemse Watersport Vereniging (Izegem), Beernemse Watersport Vereniging (Beernem), Free Style Ski-Team en West-Vlaams Showteam (Wevelgem), Waterskiclub De Hoge Dijken (Oudenburg), Skibo en O'Neill Wakeboard Center (Avelgem), Waterskiclub Klein Strand (Jabbeke) en De Wante (Ingelmunster)

Op zee is het waterskiën en het varen met een waterscooter, jetboot, jetski of ander soortgelijk vaartuig enkel toegestaan mits het vaartuig een lengte heeft van minstens 2,5 meter en mits men vertrekt en aankomt in een jachthaven. Het is in elk geval verboden om van op het strand in zee te steken. Vermits jetski's korter dan 2,5 meter niet over een vlaggenbrief kunnen beschikken, kunnen ze nergens te water worden gelaten. Het jetskiën is dus feitelijk verboden/onmogelijk aan het strand, op zee en in de kusthavens.

De voorbije jaren duiken allerhande nieuwe vormen van snelle waterrecreatie op, zowel op zee als op de binnenwateren. Het gaat o.m. over knee-boarding, parasailing, wavekarting, airchasing, skurfing, powerski en surfjet.

Kano-, kajakvaren en roeien

Onder **kanovaren** verstaat men het varen in een open, Canadese kano, waarbij men zich in de kijkrichting voortbeweegt met enkelbladige peddels. Het kanovaren is afkomstig van de indianen. Het wordt voornamelijk recreatief en op individuele basis beoefend. Het kanovaren leent zich tot het varen van meerdaagse tochten, vermits de bagage in de boot kan worden meegenomen.

Een kajak is dan weer een kleiner, veelal gesloten vaartuig, afkomstig van de eskimo's, waarbij de voortbeweging in de kijkrichting gebeurt aan de hand van dubbelbladige peddels zonder steunpunt op het vaartuig. Met uitzondering van het (spele)varen met gehuurde kajaks, wordt het **kajakken** vooral in clubverband beoefend. Het is sterk sportief en competitief van inslag. In West-Vlaanderen zijn 11 kajakclubs actief, met gezamenlijk ruim 1.000 leden. Zij organiseren vaak recreatieve toertochten, maar ook (internationale) wedstrijden zoals kajakpolo.

Bij het **roeien** bedient men zich van één of twee enkelbladige riemen met een vast draaipunt op de boot. Men verplaatst zich in de richting, tegengesteld aan de kijkrichting. Met uitzondering van het spelevaren met kleine roeibootjes op een aantal plassen wordt het roeien doorgaans in verenigingsverband beoefend. Het is sterk gericht op sport en competitie. Er zijn roeiclubs in Brugge, Dudzele, Zwevegem, Oostende en Harelbeke.

Kanovaren, kajakken en roeien kunnen in principe beoefend worden op alle bevaarbare waterwegen en op zee. Een aantal waterwegen is evenwel niet zo geschikt voor het recreatief varen omwille van de onveiligheid (beroepsvaart), de slechte waterkwaliteit en/of de onaantrekkelijkheid (hoge en kunstmatige oevers, verstedelijkt landschap). Het meest aantrekkelijk voor het recreatief kanovaren, kajakken en roeien zijn de waterwegen van de Westhoek en het Kanaal Bossuit-Kortrijk. De ligging van deze waterwegen laat niet toe om kleine circuits te varen. Op diverse plaatsen werd de afgelopen jaren geïnvesteerd in specifieke infrastructuur zoals lage kanosteigers en trappen. Op een aantal plaatsen zijn kajaks/kano's te huur. Er zijn zowel vaste verhuurlocaties, waarbij men ter plaatse een circuit vaart, als mobiele verhuurders die afvaarten en toertochten met vervoer naar start- en/of aankomstplaats organiseren.

Tabel 21. Verhuur van kano's, kajaks en roeiboten in West-Vlaanderen

(deel)Gemeente	Verhuurder	Type vaartuigen	Watervlak(ken)
Roesbrugge (Poperinge)	Drukkerij Schoonaert	kajaks	IJzer
Merkem (Houthulst)	vzw De Boot	kajaks fluisterboten	Kanaal Ieper-IJzer en IJzer
Diksmuide	vzw 't Buitenbeentje	kajaks kano's	IJzer, Kanaal Ieper-IJzer, Lokanaal
Nieuwpoort	Kompas Camping	kajaks	Spaarbekken IJzer
Nieuwpoort	The Outsider Coast	kajaks	Kanaal Plassendale-Nieuwpoort, IJzer, Noordzee
Beernem	De Kijkuit	kajaks kano's	Kanaal Gent-Oostende, IJzer, Leie
Kortrijk	Provincie	kajaks	De Gavers
Dikkebus (Ieper)	Restaurant Dikkebusvijver	pedalo's roeiboortjes aquabikes	Dikkebusvijver
Ieper	't Eilandje	roeiboortjes	vestinggracht

Ook op een aantal waterlopen die als *onbevaarbaar* werden geklasseerd, zoals de polderwaterlopen van de Westhoek, de Handzamevaart en het Blankenberg Vaartje, wordt af en toe gevaren. Deze waterlopen zijn aantrekkelijk voor kanovaarders en kajakkers omwille van hun gevarieerd, bochtig en groen karakter en omwille van de rust. Langs de Handzamevaart in Diksmuide zijn zelfs specifieke voorzieningen zoals verlaagde oevers en meerringen voor de kanovaarders aangebracht. Maar het varen op *onbevaarbare waterlopen* bevindt zich in een juridisch vacuüm. Het kan noch worden toegelaten, noch worden verboden. Daardoor diende de realisatie van een kanoroute in de Westhoekpolders te worden stopgezet, hoewel er financiële middelen voorzien waren vanuit de Landinrichting, de Europese Unie en de Provincie West-Vlaanderen. Op de Kleine Nete in Antwerpen en de Zuidlede in Oost-Vlaanderen is wel een kanoroute gerealiseerd. De Werkgroep Ecologisch Waterbeheer van de Commissie voor Integraal Waterbeheer buigt zich over de problematiek van het varen op onbevaarbare waterlopen en onderzoekt of één en ander kan binnen de bestaande wetgeving, dan wel of er nieuwe wetgeving noodzakelijk is.

Kajakken, kanovaren en roeien zijn ook mogelijk op een aantal waterplassen: Sint-Pietersplas in Brugge, Dikkebusvijver in Ieper, Vestingsgracht in Ieper en De Gavers in Kortrijk/Harelbeke.

Op zee worden het kanovaren en kajakken slechts sporadisch beoefend. Roeiers zie je er helemaal niet. Wind, golfslag en stromingen vormen de grote hinderpalen. Toch wordt een kleine groep behendige en ervaren zeekajakkers precies door die ontstuimigheid aangetrokken. De Vlaamse Noordzee Kajakvaarders is een vereniging die de beoefenaars van het brandingvaren en surfkajakken groepeerd.

Er zijn voor de kano- en kajakvaarders in West-Vlaanderen geen specifieke (bewegwijzerde) routes uitgestippeld. Zij moeten zich behelpen met de beschikbare vaarkaarten voor toervaarders.

Zeilen

In de waterrijke kustprovincie zijn heel wat mogelijkheden aanwezig voor de grote zeilsport en voor de kleinzeilerij.

Zeilen op zee kan vanaf bepaalde insteekzones op het strand (brandingzeilen, zie 1.2.3. strandrecreatie) met een eigen of gehuurde trailerbare zeilboot. Grotere (kajuit)zeilboten kiezen zee vanuit één van de vier kustjachthavens in Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge of Zeebrugge. Een aantal mensen beschikt over een eigen boot, maar zeezeilen kan ook met een gehuurde boot of met een chartervaartuig met schipper. BLOSO, de Vlaamse Zeezeilschool en andere instanties verzorgen degelijke cursussen zeezeilen voor alle leeftijden. Het vaarseizoen loopt tussen april en oktober. Naast dagtochten worden ook meerdaagse zeilvakanties gehouden waarbij elke dag een andere haven wordt aangelopen. Hoewel het zeezeilen voor een groot stuk gedemocratiseerd is, blijft het voor veel mensen een dure en onbereikbare vorm van vrijetijdsbesteding. De zeilschepen worden steeds groter en exclusiever, de leden van de watersportclubs vergrijzen. Daarom organiseren sommige jachtclubs steeds meer activiteiten en opleidingen voor jongeren. Ook de zeescouts bezorgen veel kinderen een eerste kennismaking met de zeilsport.

Het grote publiek kan ook via vaartochten met historische zeilschepen als de Nele, de Rupel en de Scute genieten van een tochtje op de Noordzee.

Verscheidene spaarbekkens, vijvers en grondwinningsplassen in West-Vlaanderen, alsook het zeekanaal Brugge-Zeebrugge (Boudewijnkanaal) zijn geschikt voor de kleinzeilerij. Diverse zeilclubs, zeilscholen en jeugdverenigingen (zeescouts) hebben langs de oevers van deze plassen zeilactiviteiten uitgebouwd. Het zeilen op de binnenwateren is dan ook niet zozeer een individuele, als wel een verenigingsgebonden aangelegenheid. Het gaat om de volgende watervlakken: Spaarbekken IJzer in Nieuwpoort, Spuikom in Oostende, Plas Polderwind in Zuienkerke, Sint-Pietersplas in Brugge, Dikkebusvijver in Ieper en De Gavers in Kortrijk/Harelbeke. Toerzeilen op de bevaarbare binnenwateren is door de beperkte vrije doorvaarthoogte en diepgang niet mogelijk. Er zijn in West-Vlaanderen dan ook geen echte zeiljachthavens op de binnenwateren. Het huren van kleine zeilboten buiten de kust is niet mogelijk.

Windsurfen

Het windsurfen of plankzeilen is na een explosieve ontwikkeling eind de jaren '70 begin de jaren '80 een trendsport bij uitstek. Op het eind van de jaren '80 werd het aantal surfplanken in België op ruim 30.000 geschat (VAKANTIEGENOEGENS, 1992). Momenteel gaat men uit van circa 20.000 windsurfers in België. De Landelijke Windsurfing Federatie verenigt in een veertigtal clubs ruim 10.000 leden. In West-Vlaanderen zijn er bijna 20 clubs actief op zee en op de binnenwateren.

Het rechtstaand zeilen op een drijvende plank waaide over uit Amerika en sprak vooral jongeren aan. Het gaf een belangrijke impuls aan de democratisering van de watersport. Het surfmateriaal is sterk geëvolueerd en geperfectioneerd en is zeer trendgevoelig. Rond het (wind)surfen is een specifieke (jongeren)cultuur gegroeid met eigen muziekstijl, kledij en beeldvorming. Gezien het fysieke contact met het water is het windsurfen sterk temperatuurgebonden. Het actieve windsurfseizoen loopt van april tot oktober, hoewel meer en meer surfers zich ook in het voor- en najaar en zelfs in de winter op het water wagen. Het op zee wettelijk verplichte isothermisch pak is daarbij een must! Bijna twee derde van de surfers beschikt over eigen materiaal. In bepaalde clubs kunnen zeilen en surfplanken gehuurd worden. Bij het BLOSO en een aantal particuliere zeilscholen kunnen initiatiecursussen worden gevolgd.

Het windsurfen of plankzeilen op zee wint steeds meer aan populariteit. Een kern van geharde windsurfers bedwingt golven en wind met raceboards, freestyle en waveboards. Het windsurfen op zee gebeurt vanuit strandclubs of in individueel verband (vanaf bepaalde insteekzones). Het planzeilen is toegestaan in de daartoe voorziene zones langs de kust en maximaal een halve zeemijl (926 meter) van de laagwaterlijn verwijderd, tussen zonsopgang en zonsondergang en bij een windkracht van maximaal 6 beaufort. Het is niet toegestaan in de kusthavens.

Op de volgende watervlakken in het binnenland wordt het windsurfen beoefend: Spaarbekken IJzer in Nieuwpoort, Dikkebusvijver in Ieper, Spuikom Oostende, Plas Polderwind in Zuienkerke, Sint-Pietersplas in Brugge, het Vijverhof in Wevelgem en De Gavers in

Harelbeke/Deerlijk. De meeste plassen zijn uitgerust met een club, sanitair en andere voorzieningen. Andere moeten het zonder infrastructuur stellen.

Veren en watertaxi's

Volgende veerdiensten zorgen voor de overzet van wandelaars (en fietsers):

Nieuwpoort: IJzermonding (voetveer)

Oostende: havengeul (voetveer)

Blankenberge: havengeul (voetveer)

Oostkerke: Damse Vaart (voet- en fietsveer Kobus)

Duiken

De mogelijkheden voor het beoefenen van de duiksport in open water zijn in West-Vlaanderen beperkt. Er wordt (op wrakken) gedoken in de Noordzee en in diepe plassen zoals de Sint-Pietersplas in Brugge, Drie Vijvers in Adinkerke (15 meter diep, toegankelijk mits duikvergunning) en in De Gavers in Harelbeke/Deerlijk. Daar werd in de zomer van 2006 een nieuw polyvalent zwempaviljoen/duikcentrum geopend met kleedruimtes, toiletten, douches, duikponton en parkeergelegenheid voor o.a. duikers. In de Lac van Loppem (7 meter diep) wordt gedoken door duikclub Barracuda. De meeste duikclubs geven trainingssessies in overdekte zwembaden als voorbereiding op duikexpedities in het buitenland. Een zeer populaire duikbestemming voor West-Vlamingen is de Oosterschelde in Zeeland.

De West-Vlaamse Vereniging voor Onderwatersport vzw (www.wevos.be) telt 42 aangesloten duikclubs. Vulstations voor zuurstofflessen zijn aanwezig in Brugge, Aalbeke, Oostende, Oostduinkerke en Kortrijk.

Er bestaan concrete plannen voor het realiseren van een duiktank in een oud reservoir op de site Transfo in Zwevegem.

Zwemmen in open lucht

Zwemmen in open lucht kan in West-Vlaanderen op de volgende publiek toegankelijke locaties (zie Kaart 21):

- In zee: de Vlaamse Kust beschikt over 75 bewaakte bad- en strandzones. Ruim 1.300 strandredders bewaken tijdens het toeristisch seizoen tussen 10.30 en 18.30 uur bijna 30 kilometer strand.
- In de openluchtzwembaden van Izegem, Wielsbeke, Kortrijk, Oostduinkerke, Oostende, Blankenberge
- In de volgende waterplassen: Put van Nieuwkapelle (geen inrichting, enkel gedoogd), Klein Strand (Jabbeke, met zwemstrand), Lac van Loppem (Zedelgem, met zwemstrand, Brugse Ijsberen), De Gavers (Kortrijk, met zwemstrand en zwempaviljoen: toiletten douches, EHBO, kleedruimtes, redderslokaal, toezicht in juli en augustus), Het Vijverhof (Wevelgem). De recreatieve druk op deze plassen is op warme zomerse dagen vaak enorm. Steeds meer mensen zoeken daarom 's zomers verkoeling in de kanalen, waar de zwemwaterkwaliteit nog niet wordt gehaald. Het algemeen scheepvaartreglement doet geen uitspraken over zwemmen of baden in de bevaarbare waterwegen. Artikel 43 van het Politie- en scheepvaartreglement voor de Belgische territoriale zee, de havens en stranden van de Belgische kust (K.B. 04.08.1981) stelt wel dat het verboden is te zwemmen en te baden in de kusthavens. In een aantal plassen zijn de recreatieve voorzieningen (sanitair, bewaking, parking e.a.) afwezig of ondermaats van kwaliteit. Sanering dringt zich op.

In het recente verleden werden de openluchtzwembaden van Nieuwpoort, Ieper en Westouter (Rodeberg) gesloten. Het aantal private openluchtzwembaden en plonsbaden in tuinen is de afgelopen jaren dan weer sterk toegenomen. Onderzoek van de distributiefederatie Fedis wijst uit dat ruim een kwart van de Belgische bevolking over een 'zwembad' zou beschikken. Het grootste deel daarvan zijn gezinnen met jonge kinderen. Twee derde heeft een opblaasbaar bad, bij een kwart is het monteerbaar en 10 % heeft een ingebouwd zwembad. Ook het aantal natuurlijke zwemvijvers neemt snel toe. Dit neemt niet weg dat er een sterke behoefte bestaat aan bijkomende publieke locaties voor recreatief openluchtzwemmen in West-

Vlaanderen. Vooral op grotere afstand van de kust en nabij de verstedelijkte regio Kortrijk-Roeselare laat de nood zich voelen.

De kwaliteit van het zwemwater wordt zowel in zee als in een aantal recreatieplassen op regelmatige basis gecontroleerd door de Vlaamse Milieumaatschappij. De resultaten van het periodisch onderzoek worden bekend gemaakt via de media en via informatieborden. Slechts af en toe wordt een zwemverbod ingesteld omwille van te slechte waterkwaliteit. Dat gebeurt vaak na periodes van hevige regenval, wanneer de riooloverstorten in werking treden. In tegenstelling tot de plassen in het binnenland dingen de badplaatsen van de Vlaamse kust niet mee naar de Blauwe Vlag, die voor een hoge kwaliteit van het zwemwater staat.

Volgens de Vlaamse Gezondheidsinspectie zijn bij de Vlarem vergunningsverlening voor open zwemgelegenheden volgende aspecten van belang:

op het vlak van veiligheid:

- aanwezigheid van voldoende gediplomeerde en getrainde redders en toezichhouders;
- aanwezigheid van EHBO-materiaal;
- aanwezigheid van telefoon voor oproep hulpdiensten;
- geen onverwachte diepteveranderingen;
- langzaam afhellende bodem van op 'het strand', zowat in en uit het water komen niet bemoeilijkt wordt;
- geen kwetsende objecten op de bodem.

op het vlak van infectieziektenpreventie:

- goede waterkwaliteit die de richtwaarden voor indicatororganismen niet overschrijdt;
- geen lozingen in het water;
- een goed afval- en ongediertepreventieprogramma ter voorkoming van een toenemende rattenpopulatie (leptospirosepreventie);
- geen input van koelwater (preventie amoebenencephalitis).

Hengelen

Het hengelen is een klassieke en democratische vorm van vrijetijdsbesteding, geschikt voor alle leeftijden en voor personen met een beperking. Men kan hengelen in zee (van op het strand, een staketsel of een boot), in de bevaarbare en onbevaarbare waterlopen (van op de oever of een boot) en in openbare en private hengelvijvers. West-Vlaanderen is zeer waterrijk en bezit een grote variatie aan hengelwater: van de polderwaterlopen in de Westhoek en het Brugse Ommeland over de rivieren en kanalen, afgesneden riviermeanders van Leie en Schelde tot vestingsgrachten van steden.

Hengelen op de openbare wateren kan het hele jaar door met uitzondering van de paaiperiode tussen 15 april en 30 mei. De verbeterde waterkwaliteit heeft ertoe geleid dat er tijdens de gesloten tijd onder bepaalde voorwaarden ook op de grote kanalen kan gehengeld worden. Voor het hengelen in openbare wateren is een visverlof vereist. Kinderen jonger dan 14 jaar, die vergezeld zijn van hun vader, moeder of voogd, die een visverlof bezitten, zijn ervan vrijgesteld. De niet vergezeld kinderen mogen vissen met één hengel met een visverlof. Dit jeugdverlof is gratis, maar wel verplicht. Bij het vissen op de bevaarbare waterlopen mag men gebruik maken van de oever over maximum 1,5 meter breedte vanaf het hoogste peil van het water. Een bijkomende toestemming is vereist voor het vissen in het havengedeelte van het Boudewijnkanaal, in de onbevaarbare wateren waar het visrecht aan de eigenaar van de oever behoort en in de kreek en polderwaterlopen waarvan het onderhoud ten laste van de Polders en Wateringen valt. In de poldergebieden 'Noordwatering van Veurne', 'Nieuwe Blankenbergse Polder' en 'Middenkustpolder' behoort het visrecht toe aan de Provinciale Visserijcommissie. Het aantal verkochte visverloven in Vlaanderen is de afgelopen decennia zowat gehalveerd. In 1980 werden er nog 106.067 verkocht, in 2006 waren dat er nog 56.789, waarvan 2.108 jeugdverloven. Intussen zit het hengelen opnieuw in de lift en worden meer hengelverloven uitgereikt. Niet enkel de jeugd, maar ook de categorie van de 60-plussers doet het weer beter. De verkoop van het groot visverlof, dat o.m. recht geeft op nachtvisserij, wadend vissen of bootvisserij, kent sinds 2003 een spectaculaire toename. De opbrengsten uit de verkoop van de visverloven worden geïnvesteerd in visuitzettingen, het verwerven van visrechten (bv. door de Provinciale Visserijcommissie in polderwaterlopen) of

het bouwen van hengelinfrastructuur zoals hengelsteigers, parkeerterreinen en infoborden. Het fonds wordt ook aangewend om paaiplaatsen aan te leggen en zorgt dat de recrutering van vis op een natuurlijke wijze wordt bevorderd. De Provinciale Visserijcommissie van West-Vlaanderen rustte enkele tientallen hengelplaatsen, verspreid over de provincie, uit met een hengelbord waarop o.m. een gedragscode wordt weergegeven.

Het Vlaams Visserijfonds en de Provinciale Visserijcommissie van West-Vlaanderen geven diverse praktische hengelkaarten en informatiebrochures voor de hengelaar uit, zoals de 'Vislijn' en de 'Gids voor de sportieve visser' die elke hengelaar krijgt bij de aanschaf van zijn visverlof. Er verschenen ook brochures over de verontreiniging in paling, de code van goede hengelpraktijk, vissterfte, de herkenning van vissoorten en een jeugdeducatieve brochure over vissen en hun biotoop.

De recreatieve visserij of sportvisserij op de Noordzee omvat het garnalvissen binnen de 3-mijlszone en het zeehengelen. Deze pleziervaartuigen moeten voorzien zijn van een niet-commerciële vlaggenbrief en krijgen een ligplaats in de kustjachthavens. Daarnaast varen nog een aantal vaartuigen uit die het zeehengelen op commerciële basis organiseren.

IJsschaatsen

IJsschaatsen is meer dan elke andere waterrecreatievorm weersafhankelijk. Het moet minstens een tiental opeenvolgende dagen streng vriezen alvorens men de schaatsen kan aanbinden en het natuurijs kan betreden. Vanaf een ijsdikte van 12 cm kan het schaatsen door het gemeentebestuur officieel worden toegestaan.

In de strenge winter van 1996-1997 kon voor het laatst op grote schaal op natuurijs worden geschaatst in West-Vlaanderen. In de winter van 2008-2009 werd ook beperkt geschaatst. De waterrijke provincie biedt uitstekende mogelijkheden voor het schaatsen. Populair zijn vooral de Damse Vaart en de waterplassen in steden en dorpen. Schaatstoertochten zoals de Westhoekrace en Brugge-Sluis-Brugge (Zwinstedentocht) trekken duizenden deelnemers.

Heel wat Nederlandse steden en gemeenten beschikken over een sportpiste of weide die bij vorst kan omgevormd worden in een ijsbaan. In West-Vlaanderen heeft enkel Heist een skeelerpiste van 400 meter waar 's winters een 5 cm dikke ijslaag kan op aangebracht worden. Op de kanalen doet infrastructuur aangelegd voor hengelaars of kanovaarders, zoals pontons en trappen, in veel gevallen dienst voor de schaatsers.

Het alternatief voor natuurijs vormt de schaatsbaan. De overdekte ijspistes van het Boudewijnpark in Brugge en Finlandia in Gullegem registreerden in het winterseizoen 2007-2008 gezamenlijk ruim 125.000 individuele schaatsbeurten. Tijdens de kerstperiode leggen heel wat steden en gemeenten een tijdelijke schaatspiste aan.

1.2.3 Strandrecreatie

Met uitzondering van Nieuwpoort bezit elke badplaats aan de Vlaamse kust een of meerdere *droge jachthavens*. Dit zijn de zogenaamde *strandclubs* die de uitvalsbasis vormen voor diverse water- en strandporten. De 19 clubs tellen gezamenlijk zowat 5.000 vaste, overwegend jonge, leden (MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2003). De meeste verenigingen organiseren ook initiatiecurssussen en stages. Huur van materiaal is veelal mogelijk, maar doorgaans enkel voor leden.

De meeste clubs kregen hun stek toegewezen in het begin van de jaren 1980, toen de overheid op initiatief van het BLOSO locaties aan de kust aanduidde waar watersporters in zee konden steken. Vermits aan deze zones een zwembod werd gekoppeld, vinden we ze overwegend terug aan de randen van de badplaatsen, soms zelfs in de duinen. De infrastructuur (sanitair, clubhuis, berging) werd in de loop der jaren door de strandclubs zelf opgetrokken. Inmiddels werd de zonevreemde inplanting van de meeste clubgebouwen geregulariseerd via de Provinciale RUP's 'Strand en Dijk', goedgekeurd door de Vlaamse regering op 19 september 2005. Vermits een aantal clubs slechts over een kortlopende concessie beschikt, blijven investeringen in het clubgebouw vaak uit, waardoor deze niet altijd een aanwinst zijn voor de publieke omgeving. Er doen zich ook problemen voor in verband met de sanitaire afwatering van bepaalde clubgebouwen. In het voorjaar van 2007 zette Westtoer samen met een aantal strandclubs een Kustactieplanproject op het getouw om te werken aan de kwaliteit van de publieke voorzieningen bij de clubs.

Tabel 22. Strandclubs in West-Vlaanderen

Strandclub	Gemeente	Te beoefenen strand- en watersporten
LAZEF Zeilwagenschool	De Panne	Zeilwagenrijden
Royal Sand Yacht Club	De Panne	Zeilwagenrijden
Side Shore Surfers	De Panne	Volleybal, speedsailen, windsurfen, boogieboarden, wakeboarden
Koksijde Yachting Club	Sint-Idesbald (Koksijde)	Zeilen, windsurfen, kitesurfen
Sand Yacht Club Oostduinkerke	Oostduinkerke (Koksijde)	Zeilen, windsurfen, zeilwagenrijden, kitesurfen
Surfclub Windekind	Oostduinkerke (Koksijde)	Windsurfen, golfsurfen, speedsailen, wakeboarden, kitesurfen, beachvolleybal
VVW Westende	Westende (Middelkerke)	Windsurfen, golfsurfen, kitesurfe, zeekajak, zeerafting, body- en skimboard, speedsailen, zeilwagenrijden
VVW Outside	Oostende	Windsurfen, beachvolleybal e.a.
Ostend Sailing & Racing Club	Oostende	Zeilen, zeilwagenrijden
Twins Club	Bredene	Windsurfen, zeilen, kiteboarden
Beachclub De Windhaan	De Haan	Zeilen, surfen, body- en skimboard, zeeraften, wakeboarden, waterski, skibanaan, beachvolleybal e.a.
Offshore Surfclub	Blankenberge	Golfsurfen, windsurfen, wake- en boogieboarden, speedsailen, zeekajak, kiteboarden, beachvolley en beach soccer
Rustyhouse	Zeebrugge	Golf-, wind- en kitesurfen, beachvolley
Beachclub Heist	Knokke-Heist	Zeilen, wind-, fun-, golf- en kitesurfen, zee- en surfkajak, rafting, body- en skimboarden, waterski, wakeboard, skibanaan, beachgames
Royal Belgian Sailing Club Duinbergen	Duinbergen (Knokke-Heist)	Zeilen, windsurfen, kiteboarden
RiverWoods Channel-Club Het Zoute	Knokke-Heist	Zeilen, wind-, fun- en golfsurfen, kitesurf, body- en skimboard, surfkajak, waterski, wakeboard, beachgames
Royal Belgian Sailing Club Het Zoute	Knokke-Heist	Zeilen, windsurfen
Surfers Paradise	Knokke-Heist	Windsurfen, kiteboarden, boogie- en skimboarden, speedsailen, skateboarden, kanovaren, peddleboarden, beachgames

Een populaire vorm van actieve strandrecreatie vormt het **strandzeilen** (strandsurfen, landboarden of speedsailen). Strandzeilen gebeurt op een plank met vier wielen en een zeil. Het geldt als winters alternatief voor het gewone windsurfen op zee en wordt dan ook vooral door surfers en op individuele basis beoefend. Een aantal strandclubs biedt materiaal te huur aan en verzorgt lessen. Deze recreatievorm is sterk weer- en tijafhankelijk (wind, laag tij).

Het **zeilwagenrijden** werd in het begin van de vorige eeuw door de gebroeders Dumont in De Panne geïntroduceerd. De brede, harde zandstranden tussen De Panne en Oostduinkerke

lenen zich bij laag tijdstip uitstekend om tegen hoge snelheden door de strandplassen te scheren. Ook in Middelkerke, Oostende, Bredene en Heist kan men zeilwagenrijden. De zeilwagenrijders liggen of zitten op een zeilwagen met drie wielen en een vaste mast. Er zijn aan de Vlaamse kust een vijftal clubs met in totaal ongeveer 1.000 leden. Deze clubs verhuren materiaal en staan in voor de organisatie van initiatielessen en (internationale) wedstrijden. Het zeilwagenrijden wordt het hele jaar door beoefend met een piekperiode tussen september en maart. Het vindt plaats op brede stranden die niet onderbroken worden door golfbrekers. Het is gebonden aan gemeentelijke reglementeringen i.v.m. het gebruik van de stranden (o.a. bewaakte badzones). De Landelijke Zeilwagenfederatie (LAZEF vzw) werkte een uniforme reglementering uit m.b.t. voorrangsregels, gedragscodes en veiligheid die internationaal wordt toegepast.

Op het strand zien permanent **nieuwe recreatievormen** het licht. We vermelden zee-rafting, kite-surfing, vliegeren, parasailing, wave-karting, skimboarding, power-kiting, beachvolleybal, frisbee/boomerang, kitebuggying en aerobics naast klassiekers zoals joggen, zonnen, wandelen, spelen, paardrijden en strandhengelen.

1.2.4 Golf

De golfsport kent de afgelopen jaren een opmerkelijke groei. Daar zitten de vergrijzing van de bevolking en de toename van het besteedbaar budget voor vrijetijdsactiviteiten zeker voor iets tussen. Ook bij de jeugd bestaat interesse, maar dan eerder voor initiatie en voor het golfen op meer toegankelijke en kleinschalige golfterreinen. De golfsport is een relatief weeronafhankelijke activiteit. West-Vlaanderen beschikt over de volgende 9 golfterreinen (zie Kaart 22):

Tabel 23. Golfterreinen in West-Vlaanderen

Naam golfterrein	Website	Gemeente	Aantal holes	Toegankelijkheid
DE KUST				
Royal Ostend Golf Club	www.golfoosten.de.be	Bredene/De Haan	18	Privaat (club)
Royal Zoute Golf Club	www.zoute.be	Knokke-Heist	2 x 18	Privaat (club)
Approach Golf		Knokke-Heist	12	Openbaar (met initiatie)
Compact Golf		Lombardsijde (Middelkerke)	6	Openbaar (met golfschool)
Wellington	www.wellingtongolf.be	Oostende	9	Privaat (club)
HET BRUGSE OMMELAND				
Damme Golf & Country Club	www.golf.be/damme	Damme	18 + 9	Privaat (club)
DE LEIESTREEK				
Waregem Golf Club	www.golf.be/waregem	Waregem	18	Openbaar met initiaties
DE WESTHOEK				
Golf & Country Club de Palingbeek	www.golfpalingbeek.com	Ieper	18 + 9	Privaat Golfschool Indooroefenterrein
Ieper Open Golf	www.ieperopengolf.be	Ieper	9	Privaat Oefenterrein

Er bestaan concrete uitbreidingsplannen voor de golfterreinen van Damme en Lombardsijde. In Oostduinkerke komt een publieke ecogolf met twee 3-holes-terreinen, één 9-holes-terrein

en één 18-holes-terrein. In een behoeftenstudie van de Koninklijke Belgische Golf Federatie (84) worden nieuwe golfterreinen voorgesteld in Knokke-Heist (Isabellapark, 18 holes), Blankenberge (ecogolf, nabij Zeebos, 9 holes en golfschool) en Nieuwpoort (Lenspolder). Hoewel de golfsport populariseert, heeft zij nog steeds een eerder elitair karakter. Dit heeft te maken met de vrij hoge (financiële) toegankelijkheidsdrempel. De meeste golfterreinen worden door een private club geëxploiteerd. Het eenmalige instapgeld en het jaarlijkse lidgeld zijn heel duur. 'Green fees' (eenmalige toegang tot een golfterrein) zijn zeer schaars en eveneens duur. De vele wedstrijden die door de clubs worden georganiseerd leggen dan weer een hypotheek op de toegankelijkheid voor green fees. De kleinere terreinen van de Compact Golf in Lombardsijde en de Approach Golf in Knokke-Heist zijn veeleer democratisch van karakter en trekken via hun golfscholen mensen aan die met het golfen willen kennismaken. Heel wat (delen van) golfterreinen liggen planologisch zonevreemd en vormen interessante habitats voor fauna en flora. Geen enkel golfterrein biedt mogelijkheden voor recreatief medegebruik door wandelaars, fietsers of ruiters.

1.2.5 Rolschaatsen, skeelers en skateboards

Het skeelers, inline-skaten of toerskaten hebben aan het rolschaatsen een nieuwe impuls gegeven. Diverse indoor- en outdoorpistes trekken een overwegend jong publiek aan. Maar ook vlakke asfaltweggetjes en jaagpaden langs de waterwegen zijn ideaal voor een fikse toertocht met de rolschaatsen. Het skaten gebeurt zowel individueel als in clubverband, zuiver recreatief of in competitieverband. Er zijn in West-Vlaanderen diverse skeelerclubs actief. Uitgestippelde, bewegwijzerde en beschreven skeelerroutes zijn er in West-Vlaanderen niet. Oostende beschikt over een outdoor skeelerpiste. In het BLOSO-centrum Julien Saelens in Assebroek is een skeelerpiste van 250 meter aangelegd, in Heist een piste van 400 meter. De slechte kwaliteit van veel fietspaden drijft skeelers naar de openbare weg, wat vaak gevaarlijke situaties oplevert.

Ook het skateboarden blijft een populaire vrijetijdsbesteding, vooral voor tieners en twintigers. Zij beoefenen hun hobby op straten en pleinen en maken daarbij dankbaar gebruik van boordstenen, trappen en leuning. Veel gemeenten beschikken over een skatepark met specifieke toestellen. De Panne heeft met de voorzieningen op het Koningsplein het grootste skaterrein van Vlaanderen. Het neusje van de zalm voor skaters is de skatebowl, zoals deze langs de Leie in Kortrijk. Ook Oostende heeft voorzieningen voor skaters bij de Veiling en de Velodroom. De skate-infrastructuur in De Panne, Oostende, Kortrijk en Wevelgem (The Zumiez-indoor) heeft een bovenlokale functie. Skatespots in België en Nederland staan gebundeld in de 'Skateboarding spotguide of the lowlands'. De nieuwste trend is het mountainboarden of 'snow'boarden op een plank met wieltjes. Skipistes in gras met een lift komen hiervoor in aanmerking.

1.2.6 Quadrijden

In 2001 werden in Vlaanderen 929 quads ingeschreven. In 2006 waren dat er al meer dan 4.000. Het aantal ingeschreven trikes (motorvoertuig met 3 wielen) nam toe van 38 in 2001 tot 68 in 2005.

Vermits er in West-Vlaanderen geen specifieke quadroutes of oefenterreinen voor quads bestaan, maken quadrijders gebruik van bestaande onverharde paden. Ze komen daarbij vaak in conflict met andere recreanten (wandelaars, ruiters, mountainbikers), met natuurorganisaties of terreinbeheerders (zowel overheden, landbouwers en andere particulieren). De problematieken zijn onder meer: lawaaihinder, kapotrijden van de onverharde paden zodat ze in slijkpistes worden herschapen, agressie en gevaar voor zachte recreanten, vernietiging van landbouwgewassen e.a. De meeste problemen doen zich voor in de regio Heuvelland, in de IJzervallei en aan de Kust. Uit het behoeftenonderzoek gemotoriseerde sporten in Vlaanderen, uitgevoerd in 2001 door het WES in opdracht van de Vlaamse overheid en BLOSO bleek onder meer dat het tekort aan crossterreinen het wildrijden in de hand werkt. Bijna een derde van de West-Vlaamse ondervraagden geeft aan wild te rijden, omdat je het dichterbij huis kan doen, omdat het leuk en spannend is en omdat er geen circuits zijn. Het wildrijden gebeurt voornamelijk in het landelijk gebied (51,9 %) en in bosgebieden (26,6 %).

De meeste quadrijders rijden op individuele basis, maar steeds meer onder hen beginnen zich te verenigen. Inmiddels worden ook al quadtoertochten georganiseerd. Quads kunnen onder meer worden gehuurd bij een aantal buitensportorganisaties (zoals Outside in Poperinge) en bij fietverhuurders aan de Kust. Er worden ook steeds meer arrangementen aangeboden: van begeleide off road rondritten voor een vrijgezellenfeest tot teambuilding en andere. Steeds meer jagers gebruiken de quad als hulpmiddel bij het wildbeheer.

Volgens de wegcode zijn gehomologeerde quads toegelaten op de openbare weg, dus in principe ook op onverharde veldwegen. Behalve op die wegen waar de gemeente gemotoriseerd verkeer verbiedt of beperkt, zoals op veldwegen waar alleen landbouwvoertuigen mogen rijden. Sommige quads zijn evenwel ingeschreven als landbouwvoertuig. In bossen en natuurgebieden is gemotoriseerd verkeer verboden, tenzij voor onderhoudswerken. Het Agentschap voor Natuur en Bos plant regelmatig controleacties, vaak in samenwerking met de lokale politie.

Onder impuls van het Westhoekoverleg en in samenwerking met de Vlaamse Vereniging voor Steden en Gemeenten kwam een ontwerp van gemeentelijk politiereglement tot stand dat het quadrijden – letterlijk – in betere banen moet leiden. De stad Veurne en de gemeenten De Panne en Lo-Reninge hebben een dergelijk gebiedsdekkend reglement inmiddels goedgekeurd. De implementatie ervan houdt onder meer het plaatsen van specifieke verkeersborden in, alsook de handhaving van het reglement. Deze regelgeving wordt door het Agentschap Wegen en Verkeer gecontesteerd. In de praktijk blijkt ook dat verschillende gemeenten een andere aanpak hanteren (en bij voorbeeld andere verkeersborden gebruiken) om het probleem onder controle te krijgen. Ook de milieureglementering wordt soms ingeschakeld. De regionale landschappen spelen een belangrijke sensibiliserende rol in verband met de quadproblematiek.

1.2.7 Volkssporten

West-Vlaanderen kent een rijke traditie aan volkssporten. Het 'bollen' is een van de meest populaire volkssporten. Naar gelang het soort bolbaan waarop wordt gespeeld (boltra, rollebaan) onderscheidt men verschillende varianten. Bij het 'trabollen' wordt met een platte bol op een kuipvormige bolbaan gespeeld. De baan is ongeveer 18 meter lang en 2,50 meter breed. In het midden is de baan ongeveer 20 centimeter lager dan aan de rand. Het 'krulbollen' heeft 's zomers plaats op zandige buitenbanen, 's winters op binnenbanen. Het 'gaaibollen' heeft dan weer plaats op een opklapbare houten constructie.

De meeste bolbanen worden geëxploiteerd door lokale clubs, al dan niet bij cafés. Op sommige banen kunnen ook individuele bezoekers of groepen terecht. Er zijn nog tientallen banen, verspreid over de hele provincie.

Andere volkssporten en spelen zijn o.a. beugelen, kegelen, liggend wipschieten, pietjesbak, vogelpik, sjoelbak, en het nog steeds zeer populaire petanque (jeu de boules). Liefhebbers van volkssporten kunnen onder meer terecht bij de vzw 't Keunekot in Sijsele en bij de vzw De Spielberg in Het Labyrint in Kemmel of kunnen in Poperinge de 50 kilometer lange Volkssportenroute volgen, een fiets- of autotocht langs een achttal herbergen met typische volksspelen.

De vzw Vlaamse Traditionele Sporten (VlaS), gevestigd in Brugge, werkt aan de bekendmaking en de promotie van volkssporten in Vlaanderen.

1.2.8 Oriëntatiesport

Oriëntatiesport is ontstaan in Noorwegen waar meer dan een eeuw geleden reeds de eerste wedstrijden werden ingericht. Het is een avontuurlijke en natuurvriendelijke sport in open lucht waarbij deelnemers een omloop afleggen tussen verschillende controlepunten die op een kaart zijn aangeduid. Op de controleposten staat een oriëntatiepaal met ingebouwde knijptang, waarmee de controlekaart kan worden geponst. Meer en meer wordt een elektronische kaart (de emit-badge) gebruikt als registratiesysteem. De sporter zoekt zelf zijn weg naar de controlepunten aan de hand van kaart en kompas. Het is een familiegebeuren, waaraan iedereen kan deelnemen. Competitieve en recreatieve oriëntatielopen worden over de hele wereld georganiseerd op de meest diverse terreinen en zijn vooral in Skandinavië erg populair. In België deed de oriëntatiesport zijn intrede in 1966. Vlaanderen en Wallonië tellen

samen ongeveer 2.600 leden. Het Vlaams Verbond voor Oriënteringssporten (www.orientatie.org) overkoepelt 5 Vlaamse clubs, waarvan geen enkele zich in West-Vlaanderen bevindt. De provincie beschikt wel over 4 vaste initiatieparcours: Sint-Pietersplas (6 palen), Provinciedomein Lippensgoed-Bulskampveld (15 palen), Provinciedomein De Gavers (45 palen) en Provinciedomein De Palingbeek (15 palen). In tegenstelling tot andere provincies geeft de West-Vlaamse buitendienst van het Agentschap voor Natuur en Bos geen toelating voor het houden van oriëntatielopen in haar bossen en natuurgebieden. Afgeleide disciplines zijn MTB-O (met de mountainbike), TRAIL-O (vooral beoefend door personen met een fysieke handicap) en RAIDS (meerdaagse lange-afstandoriëntatielopen).

1.2.9 Joggen

Het succes van initiatieven zoals 'Start-to-Run' leert dat de belangstelling voor joggen, trimmen en lopen leeft en groot is. Het lopen staat in de top-5 van de populairste sporten, en beleeft na een eerste golf in de jaren 70 nu een heropleving. Waar in 1999 zowat 7 % van de Vlamingen geregeld liep, was dat in 2006 al 14,3 %. Hiervan is 39 % vrouw. Joggen is niet leeftijds- en seizoengebonden, vergt nauwelijks uitrusting (op een paar goede loopschoenen na) en is gezond en goedkoop. Vermits de meeste mensen lopen in hun eigen woonomgeving is er een duidelijke vraag naar geschikte joggingparcours aansluitend bij de steden en bevolkingsconcentraties. Geschikte parcours zijn vlot bereikbaar (of met parking), veilig en voldoen aan enkele technische kenmerken i.v.m. de wegverharding (zachte ondergrond). Bovendien wensen joggers te beschikken over een kilometeraanduiding langs het parcours. Diverse gemeenten hebben de afgelopen jaren geïnvesteerd in joggingparcours, trimpaden of Finse loop pistes (met drainagesysteem en houtschorsbedekking). Voorbeelden zijn onder meer Oostende (Maria Hendrikapark) en Poperinge.

1.2.10 Onthaal- en infopunten en bezoekerscentra

Recreanten kunnen in West-Vlaanderen terecht voor informatie over recreatiemogelijkheden en voor het volledige recreatieve productaanbod van de provincie bij Westtoer en het Provinciaal Infocentrum Tolhuis in Brugge. Daarnaast beschikken de 66 lokale VVV's en diensten voor toerisme over een uitgebreid lokaal en regionaal aanbod.

In de provincie West-Vlaanderen is verder een uitgebreid en goed gespreid aanbod van (streek)bezoekerscentra, kinderboerderijen en educatieve tuinen aanwezig (zie Kaart 23). Vele zijn het initiatief van een gemeente of van de Provincie. Een aantal is privaat initiatief, vaak ondersteund door lokale, Provinciale, Vlaamse of Europese middelen. We behandelen hier enkel die centra die verbonden zijn aan bossen of natuurgebieden of waar informatie over de recreatiemogelijkheden in de regio aanwezig is. De klassieke musea en bezoekersattracties komen dus niet aan bod.

Tabel 24. Bezoekerscentra en kinderboerderijen in West-Vlaanderen

Gemeente	Naam	Recreatie- mogelijkheden	Educatief aanbod	Cafetaria
Beernem	BC Bulskampveld	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	X
Merkem (Houthulst)	De Boot	Wandelen, (zonne)fietsen, varen	X	X
Koksijde	De Doornpanne	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	-
Harelbeke	De Gavers	Wandelen, fietsen, varen	X	X
De Panne	VBNC De Nachtegaal	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	X
Diksmuide	VBC De Otter	Wandelen, fietsen	X	-
Zillebeke (Ieper)	De Palingbeek	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	X
Sint-Andries (Brugge)	Natuurcentrum Beisbroek	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	X
Knokke-Heist	Natuurcentrum Het Zwin	Wandelen, fietsen, vogelpark	X	X
Oudenburg	NEC De Grote Zaagbek	Wandelen	X	X
Gullegem	NEC De Rand	Wandelen	-	-
Kortrijk	BC De Libel	Wandelen	X	-
Kortrijk	NEC De Steenoven	Wandelen	-	-
Kuurne	NEC Het Slot	Wandelen, natuurleerpad	X	-
Tiegem	NEC Sint- Arnoldus	Wandelen, natuurleerpad	X	-
Blankenberge	BC Uitkerkse Polder	Wandelen, fietsen, natuurleerpad	X	-
Kemmel (Heuvelland)	BC De Bergen	Wandelen, fietsen	X	-
Koksijde	Ten Duinen 1138	Wandelen, fietsen	X	X
Damme	Huyse De Grote Sterre	Wandelen, fietsen, varen	X	-
Ieper	BC Ieper/Westhoek	Wandelen, fietsen	-	-
Avelgem	Pompgebouw Bossuit	Wandelen, fietsen, varen	X	X
Deerlijk	Bokkeslot	Kinderboerderij	X	X
Oostende	De Lange Schuur	Kinderboerderij	X	X
Nieuwpoort	De Lenspolder	Kinderboerderij	X	X
Assebroek (Brugge)	De Zeven Torentjes	Kinderboerderij	X	X
Torhout	D'Oude Smelterij	Kinderboerderij, wandelen, natuurleerpad	X	X
Marke (Kortrijk)	Van Clé	Kinderboerderij	X	X
Oost-Vleteren	Zonnegloed	Kinderboerderij	X	X
Waregem	De Krekel	Kinderboerderij	X	?

1.2.11 Recreatieve verblijfsinfrastructuur (zie Kaart 24)

In het kader van dit beleidsplan beperken we ons tot de bespreking van de verblijfsvormen die van belang zijn voor de natuurgerichte en de rondtrekkende recreant. Steeds meer mensen ondernemen meerdaagse fiets- en wandeltochten doorheen West-Vlaanderen en zoeken daarbij specifieke vormen van verblijfsaccommodatie. Naast de klassieke hotels en gastenkamers (waaronder van de vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen) beschikt West-Vlaanderen over kampeerterreinen, trekkershutten en kampeerautoterreinen.

Om het onthaal in de logiesvoorzieningen beter af te stemmen op de noden van de fietser stelde Toerisme Vlaanderen in 2004 richtlijnen op voor het toekennen van een label aan fietsvriendelijke logies. In 2008 bezaten 96 West-Vlaamse logies het label 'fietsvriendelijk'. Het wordt door Toerisme Vlaanderen toegekend.

Kampeerterreinen

West-Vlaanderen telt in totaal 116 campings, waarvan twee derden (residentiële) kampeerverblijfparken, vaak met vaste bewoning. Vijf van de acht vergunde vakantieparken in Vlaanderen liggen aan de Kust. De provincie telt ruim 40 % van het totaal aantal kampeerinrichtingen in Vlaanderen en zowat de helft van het totaal aantal plaatsen, maar bezet maar 22 % van de totale Vlaamse oppervlakte aan kampeerterreinen (WES, 2006). Slechts 12 terreinen bevinden zich niet aan de Kust. Het aantal standplaatsen voor fiets- en wandeltrekkers is beperkt. Deze plekken komen steeds meer in de verdrinking. Daartegenover staat een toenemende vraag naar kleinschalige en natuurgerichte kampeermogelijkheden met beperkte maar kwalitatieve voorzieningen. Het paalkamperen zoals dat in Nederland bestaat is in Vlaanderen niet toegelaten. Natuurkampeerterreinen, zoals deze van Staatsbosbeheer in Nederland, zijn onbestaande. Daarenboven is de geografische spreiding van de kampeervoorzieningen in West-Vlaanderen van die aard dat trekkers het vaak moeilijk krijgen om op wandel- of fietsafstand een overnachtingsmogelijkheid te vinden.

De Bond Beter Leefmilieu en Toerisme Vlaanderen riepen recent de 'Groene Sleutel' in het leven, een ecolabel voor campings die zuinig omspringen met water en energie, aan afvalpreventie en -sortering doen en werknemers en bezoekers aanzetten tot milieuvriendelijk gedrag (www.groenesleutel.be). Het is de Vlaamse variant van de 'Green Key', het internationale groene keurmerk voor toeristische accommodaties.

Een proefproject rond kamperen voor jeugdgroepen in het provinciedomein Lippensgoed-Bulskampveld was succesvol. Het domein krijgt vanaf 2009 navolging van De Palingbeek, Tillegembos en De Gavers. De provinciale Groendienst houdt de boekingen bij.

Trekkershutten

Trekkershutten zijn eenvoudige houten chalets met 4 slaapplekken en een voorziening om te koken. Ze worden geplaatst op kampeer- of recreatieterreinen of bij andere logiesvoorzieningen zoals hotels of groepsverblijven. Sanitair en een watertappunt moeten zich in de onmiddellijke omgeving bevinden. Het huren van een trekkershut kost 34,00 EUR per nacht (tarief 2008). Het concept is overgewaaid uit Nederland. Toerisme Vlaanderen werkte een netwerk van trekkershutten in Vlaanderen uit dat zich ent op de Vlaanderen Fietsroute. In West-Vlaanderen staan in totaal 46 trekkershutten, verspreid over 18 locaties, en goed voor bijna 3.700 overnachtingen in 2008 (Vlaanderen: 10.901). Ruim de helft van de trekkershutten bevindt zich aan de Kust. Lacunes situeren zich langs de Vlaanderen Fietsroute tussen Gent en Brugge, aan de oostkust en tussen de westkust en het Ieperse.

Tabel 25: Evolutie van het aantal overnachtingen in trekkershutten in West-Vlaanderen (Bron: reserveringscentrale Trekkershutten, 2009)

Jaar	Aantal trekkershutten	Aantal overnachtingen
1996	25	1.539
1997	25	1.752
1998	30	1.862
1999	36	2.084
2000	39	2.299
2001	41	2.362
2002	41	2.519
2003	40	2.732
2004	48	3.333
2005	48	3.486
2006	42	3.596
2007	46	3.850
2008	46	3.693

Nederlanders zijn goed voor bijna een derde van alle overnachtingen in de Vlaamse trekkershutten. Zij trekken graag naar West- en Oost-Vlaanderen. Bij Belgen zijn vooral Antwerpen en Limburg in trek. Het grootste aantal reserveringen vindt plaats in de topmaanden juli en augustus (samen 49 %). Tijdens de herfst- en wintermaanden (september tot en met maart) is de bezetting laag: 21 %.

Voorzieningen voor kampeerauto's

De kampeerauto's vormen een belangrijke groeiemarkt. In 2006 werden in België 2.200 nieuwe kampeerauto's ingeschreven. Dat is 60 % meer dan in 2000. Tot voor kort konden mobilhomes enkel terecht op kampeerterrainen en op een aantal gewone parkeerterreinen met specifieke signalisatie (verkeersbord E9h). En zonder bijkomende voorzieningen. Het tekort aan standplaatsen is schrijnend. In veel (kust)gemeenten wordt wild geparkeerd met alle problemen van afval, sanitair en visuele verstoring vandien.

Sedert 18 juli 2006 is er een ministerieel besluit van kracht dat voorziet in de mogelijkheid voor gemeenten en particulieren om subsidie te ontvangen voor de inrichting van een kampeerautoterrein.

Inmiddels beschikt West-Vlaanderen over 4 vergunde kampeerautoterreinen: De Zwerver in Nieuwpoort (privaat, 28 kampeerautoplaatsen), Interparking in Brugge (Stad Brugge, 37 standplaatsen), Kanaaloever in Beernem (6 standplaatsen) en Kompas Camping in Westende (35 standplaatsen). Daarnaast zijn er aan de Kust nog 6 vergunde kampeerterrainen/kampeerverblijfparken met in totaal 24 vergunde kampeerautoplaatsen. De stad Oostende keurde een BPA goed waarin de aanleg van een kampeerautoterrein op het Provinciedomein van Raversijde mogelijk wordt. In De Panne is er belangstelling vanuit de private sector voor de aanleg van een terrein.

Andere logiesmogelijkheden voor recreanten

De vereniging '**Vrienden op de fiets**' stelt aan haar leden (jaarbijdrage €7,00) een netwerk van ruim 3.200 logeeradressen in o.m. Nederland, België en Duitsland ter beschikking aan de vriendenprijs van €16,00 per persoon per nacht. België telt ruim 150 gastadressen, waarvan het merendeel in Vlaanderen ligt. Doelpubliek zijn wandelaars en fietsers die een meerdaagse tocht maken.

Het **paalkamperen** (maximaal 2 tenten met maximaal 10 personen mogen maximaal 48 uur geplaatst worden in de ruimte tot 10 meter rond een paal) is opgenomen in het nieuwe besluit van de Vlaamse regering betreffende de toegankelijkheid van bossen en natuurreservaten.

De **vzw De Boot** bouwt in De Westhoek een 'boothuttennetwerk' uit. Het betreft schepen op diverse locaties in de streek waar men met weinig luxe maar in alle rust kan overnachten in de roef of in het ruim. In 2006 logeerden 774 mensen bij vzw De Boot (www.deboot.be).

In 2007 gaf de Duitse fietsersbond ADFC in samenwerking met Toerisme Vlaanderen een **Bett&Bike-gids** uit met 230 overnachtingsadressen voor fietsers in Vlaanderen (www.bettundbike.de).

1.2.12 Doelgroepgerichte recreatievoorzieningen

1.2.12.1 Recreatievoorzieningen voor personen met een handicap

Circa 14 % van de Belgen, bijna anderhalf miljoen mensen, heeft een langdurige ziekte of handicap die hen parten speelt in het gewone leven. Daarbij komt nog een miljoen 65-plussers, van wie een op drie beperkingen ondervindt in het dagelijks leven. Een enorme groep mensen dus, die net als iedereen behoefte heeft aan een zinvolle vrijetijdsbesteding in de open lucht.

Steeds vaker worden (delen van) recreatieve routes of andere voorzieningen toegankelijk gemaakt voor personen met een fysieke of mentale handicap. Hieronder volgt een niet limitatief overzicht van de voorzieningen in West-Vlaanderen.

In Heuvelland ontwikkelde de Stichting Marguerite Yourcenar met de steun van het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels het rolstoelwandelnetwerk 'Met zicht op de bergen'. Het netwerk strekt zich ten noorden van Westouter uit op geasfalteerde en grintwegen en is 23 kilometer lang. Het is niet bewegwijzerd, maar er is een degelijke folder met kaart en streekinformatie beschikbaar.

Ook een gedeelte van het wandelnetwerk Ieperboog, dat Westtoer samen met het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels en de Stad Ieper ontwikkelde, is voor rolstoelgebruikers toegankelijk. De gemeente Staden beschikt ook over een rolstoelroute.

In 2003 voerde Westkans (West-Vlaams Bureau voor Gelijke Kansen en Toegankelijkheid vzw) in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen een onderzoek uit in alle badplaatsen naar de toegankelijkheid van het toeristisch infokantoor, de zeedijk, de stranden, alsook van publicaties, stratenplannen, websites en bewegwijzering. Dit resulteerde in een aantal praktische adviesrapporten.

Het initiatief 'Zon, zee ... zorgeloos' is een unieke combinatie van infrastructuuringrepen en het inzetten van opgeleide assistenten om de stranden toegankelijker te maken. Tussen 1 juli en 31 augustus 2008 worden daartoe op de stranden van Nieuwpoort, Middelkerke, Westende en De Haan volgende ingrepen voorzien: het realiseren van een toegankelijke weg vanaf de aankomstplaats (halte kusttram of voorbehouden parkeerplaats) tot aan het strand, het voorzien van een rolstoeltoegankelijke douche, omkleedruimte en toilet en het aanleggen van een verhard pad op het strand met strandmatten. Verder wordt voorzien in de mogelijkheid om strandrolstoelen te ontlenen en wordt op het strand een verharde zone aangelegd waarop rolstoelen kunnen staan. Speciaal opgeleide assistenten kunnen tijdens de zomermaanden aangesproken worden voor assistentie bij toiletbezoek of omkleden, begeleiding tot op een geschikte plek op het strand of het afhalen aan een tramhalte of parkeerplaats. Het is de bedoeling om dit project de komende jaren verder uit te breiden naar andere kustgemeenten.

Afbeelding 4: Logo toegankelijke strandtoegang



In een aantal badplaatsen zoals De Panne, Koksijde, Oostende en Knokke en in de kustgemeenten waar het project 'Zon, zee ... zorgeloos' loopt zijn 'jutters' beschikbaar, dit zijn strandrolstoelen op luchtbanden waarmee tot 30 cm in zee kan worden gereden.

Heel wat badplaatsen zijn voorzien van strandmatten (metalen platen, roosters, houten planken e.a.) waardoor rolstoelen en kinderwagens op het strand tot aan de hoogwaterlijn kunnen komen.

In de eertijds versterkte steden Menen, Lo-Reninge, Nieuwpoort, Oostende, Ieper en Veurne werden erfgoedwandelingen geschikt gemaakt voor personen met een fysieke beperking. Er werd geïnvesteerd in hellende vlakken, het wegwerken van drempels en niveauverschillen, aangepaste parkeerplaatsen, toiletten en infoborden. De wandelcircuits zijn nu toegankelijk voor iedereen, dus ook voor rolstoelgebruikers, senioren en jonge gezinnen met kinderwagens. Voor elke wandeling is een beschrijvende brochure met routeplan beschikbaar. Dit project werd gerealiseerd in samenwerking met het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid en Westkans vzw.

Rolstoelfietsen, driewielers en tandems kunnen worden gehuurd bij de Provincie West-Vlaanderen. De Provincie besliste in 2007 om voor het vervoer van dit rollend materiaal een sociaal tarief aan te rekenen. Ook de gemeenten Nieuwpoort en Knokke-Heist verhuren rolstoelfietsen.

In Rijckevelde (Damme) is een blindentuin aanwezig die blinden aan de hand van panelen met brailleschrift duiding geeft over de aanwezige flora. Op diverse plaatsen staan voelmaquettes voor blinden, bv. op de grote markt van Brugge en Roeselare. In Roeselare wordt ook een wandelplan in braille voorzien.

Hengelsteigers voor vissers in een rolstoel komen o.m. voor bij de Bergelenput en langs de Damse Vaart.

De nieuwe veerboot en de steigers over de IJzermonding in Nieuwpoort zullen integraal toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers en voor kinderwagens. Ook de voorzieningen op de wal zullen beantwoorden aan alle eisen inzake toegankelijkheid voor iedereen. Dit uitgangspunt geldt eveneens bij de ontwikkeling van een veerverbinding over de havengeul van Oostende. Ook de nieuwe recreatiebruggen over de N34 in Heist en Wenduine zijn aangepast voor rolstoelgebruikers en kinderwagens.

Vanuit de provinciale sportdienst liep in 2006 het project 'Sportief paardrijden voor personen met een handicap'. Na een onderzoek met interessepeiling, een toegankelijkheidsstudie en screening op professionaliteit van lesgevers werden negen maneges geselecteerd, verspreid over de provincie West-Vlaanderen. Onder meer in Waregem beschikt BLOSO over gebrevetteerde trainers en een speciale tillift. In 2007 verscheen een brochure ter promotie van het project en de lessenreeksen. De Provincie West-Vlaanderen ontwikkelde samen met

de Vlaamse Liga Gehandicaptensport en de Vlaamse Liga Paardrijden een uniek en permanent aanbod voor sportief paardrijden (dus geen hippotherapie) voor personen met een motorische, visuele, auditieve of verstandelijke handicap.

In het provinciedomein Bergelen investeerden de Provincie West-Vlaanderen en het gemeentebestuur van Gullegem begin 2008 in nieuwe wandelwegen met bijzondere aandacht voor de toegang voor rolstoelgebruikers en mensen met mobiliteitsproblemen.

Sedert 1 april 2007 is in West-Vlaanderen de provinciale stedenbouwkundige verordening rond toegankelijkheid van kracht. De verordening stelt normen voorop in verband met de toegankelijkheid van openbaar toegankelijke gebouwen (www.west-vlaanderen.be/ruimtelijkeordening). Begin 2008 werd door Toerisme Vlaanderen een nieuwe Vlaams toegankelijkheidslabel voor de toeristische sector ontwikkeld. Na een grondige doorlichting en een aftoetsing van de labelcriteria rijkt een labelcommissie uiteindelijk de labels uit. In 2008 ontvingen in West-Vlaanderen reeds 9 hotels, 8 jeugdverblijven, 8 vakantiecentra en 2 campings het nieuwe label.

Meer informatie omtrent de toegankelijkheid van voorzieningen voor personen met een fysieke beperking is beschikbaar via www.westkans.be, www.toevla.be, www.toegankelijkreizen.be en www.west-vlaanderen.be/gelijkekansen.

Afbeelding 5. Vlaams label toegankelijk toerisme



1.2.12.2 Recreatievoorzieningen voor kinderen

Steeds vaker worden, naast de bestaande speelvoorzieningen zoals speelpleinen, specifieke recreatievoorzieningen ontwikkeld met aandacht voor kinderen. Voorbeelden zijn o.m. de verdwaaipalen met armbandjes op de stranden, het blote voetenpad van ANB in de Galgebossen en de verhuur van kindvriendelijke accessoires bij fietsverhuurders (koppelfietsen, fietskarren, kinderhelmen e.a.). Daarnaast investeren de Provincie, de Vlaamse overheid, de gemeenten en particuliere organisaties in voorzieningen voor natuur- en milieueducatie voor kinderen en jongeren. In Kortrijk bv. kunnen kinderen van 6 tot 12 jaar met een 'holderdebolderkar' de stad spelenderwijs ontdekken. Maar een integrale kindgerichte benadering van een recreatief product (zoals het 'Station KID' of het 'Famille-Plus'-label in Frankrijk) kennen we in West-Vlaanderen niet. Ook voorzieningen voor route- en netwerkgebonden recreatie voor kinderen zijn schaars.

Daarnaast laat ook de toegankelijkheid van heel wat recreatieve paden en netwerken voor kinderwagens te wensen over. Vaak is de verharding niet geschikt, of staan wandelsluizen of draaimolentjes in de weg.

1.2.13 Andere recreatieve infrastructuur

Bewegwijzering van groene assen

Langs de oude spoorlijnen en de kanalen in de Westhoek en langs de waterwegen in de Leiestreek werden in 2004 en 2005 doelenwegwijzers voor fietsers geplaatst. Het zijn metalen flespalen met handwijzers die de weg en afstand aanduiden naar nabijgelegen steden en dorpen. Deze signalisatie is evenwel niet volledig en dient geplaatst te worden langs de andere groene assen en kanalen in West-Vlaanderen.

Fit-o-meter

In de jaren 1970 was de fit-o-meter een van de succesvolle realisaties van de BLOSO sportbiënnale. Zowat elke Vlaamse gemeente beschikte over een fit-o-meter, die druk werd gebruikt door sportclubs en individuele sporters. Niettegenstaande dit succes bleek na verloop van tijd dat de fit-o-meter ook een aantal onvolkomenheden had. Dertig jaar later beantwoordt een aantal oefeningen niet meer aan de inzichten van de moderne trainingsleer. Bovendien oogden sommige oefeningen oubollig en waren de oefentoeestellen niet aangepast aan de huidige kwaliteitseisen. Toch komt de fit-o-meter terug! De nieuwe fit-o-meter anno 2008 biedt een alternatief in de open natuur voor de gesofistikeerde fitness-toestellen in fitnesscentra. Geschikt voor zowel de recreatieve als de competitieve sporter, met eenvoudige oefeningen: 'back to basics'.

BLOSO biedt de gemeenten een fit-o-meterpakket aan, bestaande uit panelen met oefentips en panelen waarop de oefeningen staan beschreven. De gemeenten kunnen de toestellen zelf (laten) aanmaken en een eigen loopparcours uitstippelen. De eerste nieuwe fit-o-meter in West-Vlaanderen is geplaatst in het BLOSO-centrum Julien Saelens in Assebroek (Brugge).

Kleinschalige recreatieve infrastructuur in het buitengebied

Langs diverse recreatieve routes, maar ook daarbuiten, staan zitbanken, picknicktafels, vuilnisbakken, infoborden, klaphekjes, trapjes, vlonders en andere voorzieningen. Deze werden door Westtoer, de Provincie, gemeentebesturen, Regionale Landschappen, de Vlaamse overheid, natuurverenigingen of andere particuliere organisaties geplaatst. Er is geen uniformiteit in vormgeving en materialen. Bepaalde worden goed onderhouden, andere zijn verwaarloosd. Ook sommige vuilnisbakken worden niet tijdig geledigd. Onder meer daarom heeft het Agentschap voor Natuur en Bos beslist om alle vuilnisbakken in de domeinbossen te verwijderen en er nog enkel te voorzien op parkings bij ingangen van bossen.

De aankleding van recreatieve routes en paden met kleinschalige voorzieningen verdient in de toekomst meer aandacht. Daarbij kan in de mate van het mogelijke een zekere uniformiteit worden nagestreefd en moet belangrijke aandacht gaan naar het beheer van de infrastructuur.

1.3 Onderhoud en beheer van de recreatieve voorzieningen

1.3.1 Onderhoud en beheer van de provinciale recreatieve routes en netwerken

1.3.1.1 Klachtenmelding via de routechirurg

Elke recreant kan knelpunten in verband met het wegdek van een recreatieve route, de bewegwijzering ervan, de brochure of de voorzieningen doorgeven aan Westtoer. Dat kan via post, mail, fax of telefonisch maar bij voorkeur via de zogenaamde routechirurg: www.westtoer.be/routechirurg.aspx. Op deze webstek kan de klacht worden genoteerd op een invulformulier. Dit systeem is 24/24 u operationeel en garandeert dat de bemerking duidelijk en begrijpelijk terecht komt bij de verwerker van de klachten.

1.3.1.2 Controle door peters en meters

Ruim 800 vrijwilligers hebben het peter- of meterschap van een recreatieve route of een stuk recreatief netwerk op zich genomen. In de periode tussen maart en oktober gaan zij ten minste 6 keer op pad om volgens een vast stramien gebreken aan de recreatieve routes vast te stellen. Zowel mankementen aan de bewegwijzering, de slechte staat van de paden of wegen, wegomleidingen of -werkzaamheden worden aan Westtoer gesignaleerd. In 2009 kan Westtoer een beroep doen op het volgende aantal peters en meters, verdeeld over de diverse recreatieve producten:

Tabel 26. Aantallen peters en meters voor recreatieve routes en netwerken in West-Vlaanderen in 2009

Recreatief product	Aantal peters en meters
Autoroutes	5
Fietsroutes	148
Ruiterroutes	22
Wandelroutes	197
Mountainbikeroutes	17
Fietsnetwerk Brugse Ommeland	116
Fietsnetwerk Westhoek	81
Fietsnetwerk Leiestreek	95
Wandelnetwerk Heuvelland	49
Wandelnetwerk Ieperboog	40
Wandelnetwerk Westkust	44
TOTAAL	814

1.3.1.3 Behandeling van de knelpunten

De rapportage van alle klachten gebeurt op een gecentraliseerde manier bij één persoon. Die zorgt voor de dispatching van de knelpunten naar de betrokken mensen bij Westtoer die instaan voor het verhelpen van de problemen. Peters en meters en andere klachtenmelders krijgen steeds een bericht wanneer een bepaald probleem werd opgelost.

Er wordt gewerkt aan de automatisering van de input en verwerking van klachten. Dit moet het geheel beheersbaar houden en efficiënter maken.

1.3.1.4 Aanpak van de knelpunten op het terrein

Voor het verhelpen van de gesignaleerde problemen op het terrein beschikt Westtoer over drie mobiele ploegen van telkens twee mensen, voorzien van een goed uitgeruste bestelwagen. Zij staan in voor het plaatsen van nieuwe bewegwijzering en infrastructuur (zoals zitbanken, klaphekjes en knuppelpaden), en voor het onderhoud van bestaande voorzieningen (zoals herstellen en vervangen van bewegwijzering en maaien van graspaden). West-Vlaanderen telt om en bij de 18.000 opstellingen met bewegwijzeringsbordjes. Westtoer beschikt eveneens over een materialenloods met atelier voor de montage en herstelling van recreatieve infrastructuur.

1.3.2 Onderhoud en beheer van de recreatiepaden

De voorbije decennia zijn honderden kilometer nieuwe recreatieve routes in het terrein uitgezet en tientallen kilometer nieuwe recreatiepaden aangelegd. Dit gebeurde zowel door de Provincie, Westtoer, de Vlaamse overheid (Agentschap voor Natuur en Bos, NV Waterwegen en Zeekanaal, VLM) en de gemeenten. De nazorg van deze paden laat vaak te wensen over, zowel op technisch vlak (wegdek) als ecologisch vlak (bermbeheer). Er is te weinig beleidsaandacht voor en de middelen en het personeel ontbreken vaak. Onder meer onder impuls van de Provincie West-Vlaanderen en de regionale landschappen werden de afgelopen jaren enkele structuren opgezet om het beheer van het buitengebied te organiseren. Reeds in 1992 ontstond in het kader van werkervaringsprojecten het initiatief 'Landschapswacht'. Een aantal van deze organisaties (Perspectief, De Groene Kans, Duinenwacht, Loca Labora, Veloods) staat via sociale tewerkstelling in voor het beheer van natuur, groen en recreatievoorzieningen. Zij krijgen hun opdrachten (tegen betaling) van o.m. de Provincie, de gemeenten, de regionale landschappen en Westtoer. Ook ligt er een voorstel van provinciaal subsidiereglement klaar voor de ondersteuning van lokale besturen voor groenbeheer en herstel/onderhoud van de bedding van zacht-recreatieve verbindingen. Het reglement heeft betrekking op verbindingen die vallen onder de beheersverantwoordelijkheid van lokale openbare besturen en die deel uitmaken van provinciale recreatieve routes en/of recreatieve netwerken. De Provincie, noch een ander bestuur zal de onderhoudsplicht van paden van het Vlaamse Gewest op zich nemen. In de praktijk blijkt dat het beheer van jaag- en andere paden bij de NV Waterwegen en Zeekanaal en het Agentschap voor Natuur en Bos soms geen hoge prioriteit kent. Het Regionaal Landschap IJzer en Polder coördineert het beheer van natuur, landschap en recreatieve infrastructuur in het noorden van de Westhoek. De voorbije jaren werd in dit gebied ruim 15 kilometer nieuwe recreatiepaden aangelegd. Voor het zuiden

van de Westhoek is dat het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels. De regionale landschappen fungeren ook als meldpunt voor groenbeheer.

Tabel 27. Overzicht van de types recreatiepaden en hun beheer in West-Vlaanderen

Type wegenis	Onderdeel provinciaal circuit of netwerk	Geen onderdeel provinciaal circuit of netwerk
Oude spoorlijnen in beheer van Provincie	Provincie via eigen personeel, landschapswachten en aannemers	Provincie via eigen personeel, landschapswachten en aannemers
Oude spoorlijnen niet in beheer van Provincie	Eigenaar/beheerder van de oude spoorlijn (bv. gemeente)	Eigenaar/beheerder van de oude spoorlijn (bv. gemeente)
Oude buurtspoorwegen	Eigenaar/beheerder	Eigenaar/beheerder
Jaagpaden	NV Waterwegen en Zeekanaal + Agentschap voor Natuur en Bos	NV Waterwegen en Zeekanaal + Agentschap voor Natuur en Bos
Toegankelijke oeverstroken langs onbevaarbare waterlopen	Polderbesturen (met provinciale subsidie)	Polderbesturen (met provinciale subsidie)
Gemeentelijke paden	Gemeenten (al dan niet met provinciale subsidie) via eigen personeel, landschapswachten en aannemers	Gemeenten via eigen personeel, landschapswachten en aannemers
Private wegen	Eigenaar/beheerder Gebruiksovereenkomst met Westtoer	Eigenaar/beheerder
Paden in provinciedomeinen	Provincie via eigen personeel, landschapswachten en aannemers	Provincie via eigen personeel, landschapswachten en aannemers
Paden in openbare bossen	Agentschap voor Natuur en Bos + Gemeenten (met provinciale subsidies)	Agentschap voor Natuur en Bos + Gemeenten
Paden in private bossen	Eigenaar/beheerder	Eigenaar/beheerder
Paden in natuurgebieden van Natuurpunt	Natuurpunt	Natuurpunt
Paden in openbare natuurgebieden	Agentschap voor Natuur en Bos + Gemeenten (met provinciale subsidies)	Agentschap voor Natuur en Bos + Gemeenten
Paden in private natuurgebieden	Eigenaar/beheerder	Eigenaar/beheerder

1.4 Evenementen

De West-Vlaamse evenementenkalender barst uit zijn voegen, het hele jaar door. In dit beleidsplan hebben we het niet over de honderden culturele evenementen (van muziek- en theaterfestivals over erfgoed- en monumentendagen tot oorlogshedenkingen, stoeten, markten en andere feesten), noch over competitieve sportevenementen zoals wielervedstrijden, triathlons, golftornooien, paardenrennen, zeilwedstrijden en andere. Heel wat van deze manifestaties zuigen ongetwijfeld mensen aan die het gebeuren combineren met een verblijf of een (recreatieve) tocht in West-Vlaanderen, of inspireren tot een herhaalbezoek. We focussen in dit plan evenwel op de grote openluchtevenementen die louter recreatief en/of natuurgericht zijn.

Natuurgerichte evenementen

Naast de vele honderden geleide wandelingen in bossen, natuurgebieden en parken, onthouden we de volgende grote publieksevenementen: Dag van de Natuur, Nacht van de Duisternis, Groene Vingers Tuindagen (Torhout), Open Tuindagen, Dag van het Park

Recreatieve evenementen

Clubgebonden evenementen

Heel wat recreatieve manifestaties worden georganiseerd door verenigingen en clubs. Ze zijn doorgaans dan ook enkel bedoeld voor leden. Vaak werken verenigingen samen om grootschalige evenementen te organiseren en om een geografische spreiding over (West-) Vlaanderen te bekomen.

Wandelen

Zowat wekelijks gaan in het weekend grootschalige (en soms internationale) wandelevenementen door, georganiseerd door wandelverenigingen zoals Aktivia, de Vlaamse Wandelfederatie of de Vlaamse Wandel- en Omnisportfederatie. Het gaat om (tijdelijk bewegwijzerde) wandelparcours met verschillende lengtes die door honderden tot duizenden sportieve wandelaars worden gevolgd. Aktivia (www.aktivia.be) telde in 2006 13.563 leden in West-Vlaanderen. Daarvan is drie vierde ouder dan 46 jaar. Dat ledenaantal daalt. De provincie telt 107 bij Aktivia aangesloten wandelclubs en organisatoren van wandelevenementen. In 2005 werden in West-Vlaanderen 404 wandeltochten georganiseerd. Dat is bijna de helft van alle in Vlaanderen georganiseerde tochten. De Vlaamse Wandelfederatie (www.vwf) verenigt 77 wandelclubs in Vlaanderen, goed voor bijna 17.000 wandelaars. Een volledige wandelkalender met alle nodige praktische informatie voor de wandelaar verschijnt jaarlijks onder de titel 'Marching' (www.marching.be). De Vlaamse Wandel- en Omnisportfederatie (www.vwofederatie.be) is ontstaan uit de Sportfederatie Vlaamse Kampeerders (SFVK) en de Vlaamse Wandelaarsbond (VWB) en verenigt in West-Vlaanderen 11 sportclubs die op recreatief niveau wandel- en fietsactiviteiten organiseren voor hun leden. De federatie telt een zestigtal clubs in Vlaanderen, samen goed voor ruim 10.000 leden. Jaarlijks organiseren zij een 800-tal activiteiten, zowel voor leden als voor niet-leden.

Fietsen

Nergens bestaan zo veel wiel(er)verenigingen als in Vlaanderen. Ze zijn gegroepeerd in o.m. de Wielerbond Vlaanderen, de Belgische Bond voor Rijwieltoerisme en de Vlaamse Wielrijdersbond. Vanuit zowat elk dorp vertrekken 's zondags groepen kleurrijk uitgedoste recreatieve wielrijders voor een fikse wegrit door het landelijk gebied.

Mountainbiken

De West-Vlaamse wielerbonden stellen samen met de Provinciale Sportdienst twee keer per jaar een stevig gevulde mountainbikekalender samen. In het winterseizoen 2006-2007 vonden 102 geregistreerde veldtoertochten plaats. Zowat wekelijks gaat in de provincie een mountainbiketoertocht door waarbij fietsers van verschillende clubs éénmalig een tijdelijk bewegwijzerd parcours kunnen afrijden. Deze parcours zijn voor 60-70 % onverhard en lopen nogal eens over privé-terreinen waarover de doorgang éénmalig toegestaan wordt. Het gemiddeld aantal deelnemers per toertocht varieert van 200 tot meer dan 3.000. De afgelopen 5 jaar is het aantal toertochten met een vijfde toegenomen. In het seizoen 2005-2006 waren er bijna 90.000 deelnemers. De belangrijkste organiserende federaties zijn de Wielerbond Vlaanderen en de Belgische Bond voor Rijwieltoerisme. Een paar keer per jaar worden ook strandraces voor mountainbikes georganiseerd.

Paardrijden

Diverse ruiterverenigingen, zoals de Landelijke Rijverenigingen vzw, organiseren regelmatig dagwandelingen en meerdaagse tochten voor ruiters en menners, vaak begeleid door

gebrevetteerde gidsen. De Vlaamse Vereniging voor Ruitertoerisme organiseert jaarlijks een 'VVR TREK'. Trekruiters en recreatieve menners te paard of met de koets komen vanuit heel Vlaanderen samen om drie dagen te kamperen, te verbroederen en wandeltochten te paard of met de koets te maken. Het 'VVR TRAIL TOGETHER' weekend brengt jaarlijks paardenliefhebbers uit Wallonië en de buurlanden samen.

Auto- en motortoeren

Heel wat motorrijders zijn verenigd in motorclubs. Zij organiseren geregeld dagtoertochten en zoektochten in binnen- en/of buitenland, waarbij ze in kolonne de mooiste wegen en plekjes verkennen. Ook eigenaars van oldtimers trekken er vaak in groep op uit.

Waterrecreatie

Sommige kajakclubs organiseren jaarlijks een aantal kano- en kajaktoertochten waarop ook andere Vlaamse (en buitenlandse) clubs worden uitgenodigd. Toervaartclubs uit heel Vlaanderen bezoeken elkaar tijdens toervaartreünies, waarbij enkele honderden motorjachten samen komen. Ook West-Vlaanderen was al vaak de locatie voor een dergelijke bijeenkomst. De jachtclubs van de kustjachtavens organiseren af en toe konvooitochten waarbij in groep naar bv. het Verenigd Koninkrijk wordt gezeild. Hengelclubs zijn actief in het organiseren van hengelwedstrijden.

Publieksevenementen

Wandelen/lopen

Bekende (meerdaagse) wandelevenementen zijn o.m. de Vierdaagse van de IJzer (Westhoek), de 100 kilometer van Ieper, Kroenkelen (Brugge), de Nationale Wandeldag (30.000 wandelaars in 2009, waarvan 6.500 in West-Vlaanderen) en de Nacht van Vlaanderen (Torhout). Grote Routepadenvzw organiseert regelmatig wandeltochten die voor iedereen toegankelijk zijn. Op 11 november 2006 had de eerste editie van 'Vlaanderen Wandelt' plaats, een initiatief van BLOSO, Aktivia en de Vlaamse Wandelfederatie in nauwe samenwerking met de gemeentelijke sportdiensten en de lokale wandelclubs. De organisatoren willen met themawandelingen, bewegwijzerde wandeltochten, initiaties Nordic Walking en wandelparcours voor rolstoelgebruikers een zo groot mogelijk publiek met de wandelsport laten kennis maken. De In Flanders Fields Marathon en het evenement 'De Kust Beweegt' brachten in het verleden enkele duizenden recreatieve wandelaars, joggers en lopers op de been. 's Zomers worden op vele stranden massajoggings georganiseerd. Hier en daar vinden ook massalopen plaats.

Fietsen

De toenemende populariteit van het fietsen blijkt onder meer uit het succes van de vele fietsevenementen die jaarlijks op touw worden gezet. De bekendste zijn Kroenkelen (Brugge), De Kust Beweegt, de Ronde van Vlaanderen voor wielertoeristen en het fietsfeest van de Leiestreek. Hier en daar worden ook fietszoektochten, fietsmarathons, 'Gordels' en fietstoertochten voor het brede publiek georganiseerd.

Autotoeren

Er bestaan nog steeds een aantal autozoektochten, zoals de autozoektocht 'Door de Westhoek' (24^{ste} editie in 2008) en de Bakelandtzoektocht, waarbij men aan de hand van foto's en raadsels een bepaald parcours afrijdt en vragen moet oplossen.

Water- en strandrecreatie

Het grote publiek kan kennis maken met de watersport tijdens de jaarlijkse Watersportdag van BLOSO. Andere publieksevenementen zijn o.m. de intrede per schip van Sinterklaas in diverse gemeenten, vlottentochten, badkuipraces, Open Havendagen, de Nieuwpoortweek en het gebeuren 'Te Land, ter Zee en in de Lucht' op het Lokanaal. Tijdens de zomermaanden

worden op veel stranden strandspelen voor kinderen georganiseerd en richten gemeentelijke spordiensten recreatieve beachvolleytornooien in.

Beurzen

Naast de klassieke vakantiebeurzen worden steeds meer nichebeurzen georganiseerd die een gespecialiseerd publiek aanspreken. Voorbeelden zijn o.m. Zenith ('Beurs voor levensgenieters vanaf 50 jaar', Brussel), Adventure Affair, Countryside, Belgian Boat Show, Hunting ('De beurs voor jagers met een hart voor de natuur'), Fiets- en Wandelbeurs Amsterdam, Flanders Horse Expo '09 ('Vlaanderens grootste beurs voor ruiters, menners, fokkers en paardenliefhebbers'), Fietsreisbeurs Retie, Movin'Bike in Leuven, Velofollies in Kortrijk, 50+beurzen in Utrecht en Genk en diverse lifestylebeurzen.

1.5 Arrangementen

De al dan niet meerdaagse recreatieve arrangementen op de markt zijn schaars. In de brochures van binnen- en buitenlandse touroperators en reisorganisaties moet je met een loep op zoek naar kant-en-klare pakketten rond fietsen en wandelen in West-Vlaanderen. De West-Vlaamse reisorganisatie VOS-Travel, gespecialiseerd in fietsreizen, biedt volgende fietsarrangementen met bagagetransport aan: 'Vier dagen onthaasten in de polders' (Westhoek), 'Zes dagen Brugge en Kust' en 'Negen dagen Brugge en Vlaamse Ardennen'. Bij Belgian Biking kun je een vijfdaagse individuele fietsvakantie boeken met vast verblijf in een comfortabele vakantieboerderij. De Nederlandse reisorganisator Cycletours Amsterdam biedt een fietsarrangement aan van 2, 4 of 7 overnachtingen op het Fietsnetwerk Brugse Ommeland. De socialistische mutualiteiten bieden via hun vakantiecentra eveneens meerdaagse fietsarrangementen aan op de West-Vlaamse fietsnetwerken.

In de brochure Vlaanderen Vakantieland 2009 werden diverse recreatieve arrangementen opgenomen waarin fietsen centraal staat (verkrijgen van een fiets, fietsnetwerkkarten en fietsroutebrochures, bagagenabrengservice).

Vanuit Waregem start het driedaags 'Briek-en in Waregem'-arrangement (centraal thema: Briek Schotte). Anders Reizen pakte in 2007 in samenwerking met VJH-reizen uit met wandelarrangementen over GR-routes in Vlaanderen vanuit een vast verblijf. Voor West-Vlaanderen werd het West-Vlaamse Hoppe- & Heuvelland opgenomen, een 2 tot 4-daags arrangement met dagwandelingen vanuit een vast verblijf in Poperinge. De Mobike-hotelgids 2006-2007 vermeldt 6 West-Vlaamse 'fiets- en mountainbikehotels' (www.mobikehotel.com; www.101adressen.com).

GR West-Vlaanderen organiseert geregeld Midweektochten op donderdag en elke maand een GR-trektocht, een geleide wandeling van 18 à 25 kilometer in combinatie met busvervoer.

Formules rond wandelen en fietsen met bagagenabreng bleken in het verleden niet rendabel of praktisch moeilijk te organiseren. Toch vinden we in de reisbrochure van Cycletours Amsterdam een achtdaagse fietsrondreis met bagagenabreng vanuit Roeselare. Organisatoren van wandelreizen zoals Te Voet, Baobab, SNP-reizen, VOS-Travel, Koning Aap Reizen, Joker, Connections, De Wandelwaaier, Topo-Aktief Wandelvakanties, Anders Reizen en andere laten (West-)Vlaanderen aan zich voorbij gaan.

Arrangementen trein + huurfiets bestaan (NMBS), evenals de combinatie wandelen/openbaar vervoer via de Groene Halte-wandelroutes van de Bond voor Trein-, Tram- en Busgebruikers. Met het hotelschip De Vier Vaargetijden kun je een meerdaags vaararrangement boeken dat je naar de Westhoek (Westhoektocht) of de Leiestreek (Oude Leietoht) brengt.

1.6 Organisatie en structuur van het beleid op het vlak van openluchtrecreatie in West-Vlaanderen

Het recreatiebeleid op provinciaal niveau

Wat voorafging...

In 1969 publiceerde het West-Vlaams Economisch Studiebureau (WES) de studie 'Vrije Tijd. Een sociologische analyse van het vrijetijdsgebruik en de vrijetijdsbesteding van de West-Vlaamse bevolking', een rapport van Michiel Zwaenepoel. Uit dit onderzoek bleek onder meer de behoefte aan recreatieruimten in een groen kader met een bovengemeentelijk verzorgingsniveau.

Inspelend op deze vraag richtte het Provinciebestuur van West-Vlaanderen in 1970 de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw (WVT) op. Deze vereniging kreeg een beleidsvoorbereidende opdracht m.b.t. openluchtrecreatie. Mede onder haar impuls startte de Provincie met de uitbouw van een netwerk van provinciedomeinen, dat op vandaag ruim 1.400 hectare bos, water en groene ruimte vertegenwoordigt. Daarnaast werkte de WVT aan de realisatie van een reeks lusvormige bewegwijzerde fietsroutes en aan de grensoverschrijdende LF1 Noordzeefietsroute. Er werden ook enkele recreatieve gidsen voor het grote publiek uitgegeven (bv. Focus op Groen) en diverse studiedagen en studiereizen voor de recreatieve sector georganiseerd. Bijkomend recreatie-onderzoek gebeurde in 1979 rond de wensen en behoeften van bezoekers aan de provinciedomeinen en in 1982 rond het natuurreservaat De Westhoek. Later werd de hengelsport in West-Vlaanderen in beeld gebracht (1989), het recreatief medegebruik van de Westkustduinen (1993) en de toervaart (1997). Ook het WES voerde nog een aantal onderzoeken uit m.b.t. openluchtrecreatie, o.m. in verband met hoefvetoerisme en pleziervaart. In de tweede helft van de jaren 1990 was de WVT nog betrokken bij het opmaken van inrichtingsplannen voor de zeeerende duinen aan de Vlaamse Kust en van een onthaalplan voor de duinen. Een omvattende en globale benadering van het fenomeen 'recreatie', gekoppeld aan een beleidsplan voor West-Vlaanderen, is er evenwel nooit gekomen. De WVT groeide van een beperkte equipe van enkele mensen tot een team van 15 mensen in 2001.

Intussen was er binnen het Provinciebestuur een aantal medewerkers actief rond water- en ruitertoerisme en rond de uitbouw en het beheer van de provinciedomeinen en de groene assen (aangekochte en/of gehuurde oude spoorwegbeddingen). In 1997 werd binnen het Provinciebestuur een afzonderlijke Dienst Toerisme en Recreatie opgericht. Deze dienst was in datzelfde jaar de trekker van het grootschalige onderzoek naar de openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking in 1996. In het Tillegemkasteel was Westtoerisme gevestigd, dat de promotie en commercialisatie van West-Vlaanderen als toeristisch-recreatief product behartigde.

Het autonoom Provinciebedrijf Westtoer

Pas in 2000 kwam er onder impuls van wijlen gedeputeerde Fernand Peuteman een fusie tussen de drie genoemde organisaties tot stand. Westtoer zag het licht als autonoom Provinciebedrijf voor toerisme en recreatie van de Provincie West-Vlaanderen. Tussen het Provinciebedrijf en de Provincie wordt een beheersovereenkomst afgesloten voor een periode van 6 jaar waarin o.m. de jaarlijkse dotatie aan Westtoer wordt vastgesteld en de kerntaken worden afgesproken. Binnen Westtoer is de afdeling productontwikkeling specifiek belast met beleidsvoorbereidend, uitvoerend en beheerswerk rond toerisme en openluchtrecreatie. De afdeling telt in 2009 25 medewerkers en is als volgt gestructureerd:

Sectie toeristische productontwikkeling

- Beleidsvoorbereiding
- Adviesverlening
- Projectmanagement

Sectie recreatieve productontwikkeling

- Beleidsvoorbereiding
- Adviesverlening
- Projectmanagement
- Ontwikkeling van recreatieve producten (routes, netwerken, gidsen e.a.)

Sectie recreatieve infrastructuur en onderhoud

- Coördineren en uitvoeren van werken m.b.t. recreatieve infrastructuur
- Ontwerp van recreatieve voorzieningen
- Beheer en onderhoud van recreatieve voorzieningen

Cel kwaliteit

Westtoer beschikt over een eigen materiaalloods, een wagen- en machinepark en personeel voor de plaatsing en het beheer van recreatieve infrastructuur.

Het Adviescomité Openluchtrecreatie vormt de klankbordgroep voor de toetsing van het gevoerde en het ontwikkelde recreatiebeleid in West-Vlaanderen. De adviesgroep komt 3 keer per jaar samen en is samengesteld uit vertegenwoordigers van o.m. de Regionale Landschappen, recreatieverenigingen, Toerisme Vlaanderen, de Provincieraad, provinciale diensten (sportdienst, gebiedswerking), de Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Natuur en Bos, de afdeling Wegen en Verkeer, de NV Waterwegen en Zeekanaal, Pasar en de regionale adviescomités voor toerisme en recreatie van de West-Vlaamse regio's.

Via de afdeling Strategische Planning, Databeheer en Onderzoek worden strategische beleidsplannen voor de vier toeristische regio's en voor gemeenten opgemaakt en wordt fundamenteel recreatieonderzoek verricht (enquêtes, bestedingsonderzoek, dataverzameling en -verwerking e.a.).

De Marketingafdeling van Westtoer staat dan weer in voor de communicatie en commercialisatie van de recreatieve producten. Dit gebeurt o.m. via beurzen en pers- en mediacampagnes. De afdeling ontwikkelde en beheert ook de algemene website van Westtoer (www.westtoer.be), de regiowebsites (www.toerismewesthoek.be, www.dekust.org, www.brugseommeland.be en www.toerisme-leiestreek.be) en de recreatiewebsites www.fietsen-wandelen.be en www.randonner.be.

Door de regiowerking (zie verder) houdt Westtoer de vinger aan de recreatieve pols op lokaal niveau. Via de lokale sportdiensten, groendiensten, technische diensten en diensten voor toerisme/VVV's, de regionale landschappen en recreatie- en natuurverenigingen worden de lijnen met het gemeentelijke niveau strak gehouden. Westtoer werkt met deze actoren samen bij de ontwikkeling van nieuwe recreatieve producten zoals wandel- en fietsroutes, netwerken en infrastructuur.

Westtoer volgt het recreatiegebeuren in (West-)Vlaanderen en het buitenland op de voet via contacten, studiedagen, benchmarking en prospecties, literatuur en internet en transnationale projecten. Zij vertegenwoordigt de recreatieve sector in overleg- en adviesorganen zoals de Provinciale Werkgroep Platteland, de Provinciale Commissie voor Ruimtelijke Ordening, de Werkgroep Kust, het subteam Kustjachthavens, het Coördinatieteam Integraal Waterbeleid, PROCLAM, de Stuurgroep Landinrichting Westhoek, RESOC en andere.

Ook met de onderwijswereld worden nauwe banden onderhouden. Medewerkers van de afdeling productontwikkeling van Westtoer doceren de vakken 'Vrije Tijd en Recreatie' en 'Recreatieve productontwikkeling', respectievelijk aan de studenten Tourism & Recreation Management van de KHBO en de studenten Toerisme en Recreatie Management van de Hogeschool West-Vlaanderen. Daarnaast lopen elk jaar meerdere studenten stage bij een van de afdelingen van het Provinciebedrijf, en worden regelmatig studenten in het bedrijf ontvangen en proefschriften begeleid. Ook diverse opleidingen bij SYNTRA West worden door Westtoermedewerkers verzorgd.

Westtoer beschikt in haar zetel in Brugge over een eigen info- en verkoopsbalie waar alle recreatieve producten van Westtoer, Toerisme Vlaanderen en de Regionale Landschappen kunnen verkregen worden. Ook in het Provinciaal Infocentrum Tolhuis in Brugge zijn alle Westtoerproducten te koop.

De ervaring leert dat het provinciale niveau het meest aangewezen is voor het voeren van een gedegen recreatiebeleid. Het schaalniveau laat toe het werkveld te overzien en de nodige terreinkennis en netwerken op te bouwen, maar anderzijds ook afstand te nemen van het lokale belang. Samen met de andere Vlaamse provincies kunnen onder de koepel van Toerisme Vlaanderen richtlijnen worden uitgewerkt voor de aanleg van recreatieve routes, netwerken en andere recreatieve voorzieningen. Ook voor het ontwikkelen van huisstijlen en productlijnen en voor het plaatsen en onderhouden van recreatieve voorzieningen blijkt het provinciale niveau bij uitstek geschikt.

De Provinciale administratie

Op 21/06/2007 stelde de West-Vlaamse Provincieraad een nieuw organogram van de provinciale diensten vast. Binnen de provinciale organisatiestructuur worden vijf beleidsdomeinen en vier beheersdomeinen onderscheiden. Een beleidsdomein omvat materies en diensten die een externe output leveren. Het zijn gebiedenbeleid, economie, opleiding en ontwikkeling, leefomgeving en leefcultuur. Een beheersdomein is gericht op de performantie en het management van de organisatie in haar geheel. Daarin worden overheid, planning, realiseren en ondersteunen onderscheiden.

'Toerisme en recreatie' vormt samen met 'sociaaleconomische streekontwikkeling' en 'landbouw en visserij' een subdomein binnen het beleidsdomein economie. Voor de uitvoering van het beleid zijn respectievelijk Westtoer, de POM (Provinciale Ontwikkelings Maatschappij) en het POVLT (Provinciaal Ontwikkelingscentrum Voor Land en Tuinbouw) verantwoordelijk.

In tabel 28 zijn de provinciale diensten opgenomen, die betrokken blijven bij het recreatief gebeuren in West-Vlaanderen en die nauw samenwerken met Westtoer (flankerend beleid).

Tabel 28. Provinciale diensten die een flankerend recreatief beleid voeren

Dienst	Flankerend beleid
Sportdienst	<ul style="list-style-type: none"> • Vertegenwoordiging in Adviescomité Openluchtrecreatie • Ontwikkeling mountainbikeroutes en uitgave mountainbikekalender • Ontwikkeling van sportief-recreatieve routes voor kanovaren, skeeleren en joggen • Exploitatie van het water- en avonturensportcentrum De Gavers
Dienst cultuur	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkeling erfgoedwandelroutes • Oorlog en Vrede in De Westhoek (plaatsen van borden, ontsluiten van sites)
Dienst Ruimtelijke Planning en Mobiliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Opmaak beleidskaders • Opmaak Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan • Opmaak Provinciale RUP's
MINAWA Planning Domeinen en Groene Assen	<ul style="list-style-type: none"> • Opmaak beheersplannen voor provinciedomeinen en groene assen • Planning van recreatieve en landschappelijke inrichting, bebossing, natuurinrichting en -ontwikkeling • Advies voor uitbreiding domeinen en groene assen
Groendienst	<ul style="list-style-type: none"> • Beheer van provinciedomeinen, groene assen en het buitengebied • Inzet van de landschapswacht • Verhuur van trekkershutten • Opvolgen van operationele afspraken met Westtoer
MINAWA Natuur- en Milieueducatie	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbouw en beheer bezoekerscentra • Natuureducatieve voorzieningen • Ontwikkelen van lesprojecten, veldwerkkoffers en gezinsrugzakjes
Wegendienst	<ul style="list-style-type: none"> • Aanleg van fiets- en wandelpaden, bruggen e.a.
Gebouwendienst	<ul style="list-style-type: none"> • Gebouwen met recreatieve (neven)functie (zwempaviljoen De Gavers)
Externe relaties	<ul style="list-style-type: none"> • Internationale projecten en relaties
Gebiedsgerichte werking	<ul style="list-style-type: none"> • Gebiedsgerichte werking • Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden
Dienst communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • Organisatie van evenementen • Balie en brochureverkoop Provinciehuis Tolhuis

Het recreatiebeleid op intergemeentelijk niveau

In 1997 startte de Provincie West-Vlaanderen met de gebiedswerking. Korte tijd later werd ook binnen de werking rond toerisme en recreatie geopteerd voor een regionale en intergemeentelijke aanpak. West-Vlaanderen werd opgedeeld in toeristische regio's met voldoende schaalgrootte om enerzijds een boeiend, gevarieerd en samenhangend toeristisch-recreatief netwerk te kunnen uitbouwen en om zich anderzijds op een efficiënte manier op de markt te kunnen profileren. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de toeristische regio's in West-Vlaanderen en van de gemeenten die er deel van uitmaken.

Tabel 29. Toeristische regio's in West-Vlaanderen

Toeristische regio	Gemeenten
Het Brugse Ommeland	Ardoorie, Brugge (enkel de rand), Beernem, Damme, Gistel, Ichtegem, Jabbeke, Lichtervelde, Oostkamp, Oudenburg, Pittem, Ruiselede, Tielt, Torhout, Wingene, Zedelgem, Zuienkerke
De Kust	De Panne, Koksijde, Nieuwpoort, Middelkerke, Oostende, Bredene, De Haan, Blankenberge, Brugge (Zeebrugge), Knokke-Heist
De Leiestreek	West-Vlaanderen: Anzegem, Avelgem, Deerlijk, Dentergem, Harelbeke, Hoogledede, Ingelmunster, Izegem, Kortrijk, Kuurne, Ledegem, Lendelede, Menen, Meulebeke, Moorslede, Oostrozebeke, Roeselare, Spiere-Helkijn, Waregem, Wervik, Wevelgem, Wielsbeke, Zwevegem Oost-Vlaanderen: Deinze, De Pinte, Gent (Drongen, Afsnee, Sint-Denijs-Westrem), Nazareth, Sint-Martens-Latem, Zulte
De Westhoek	Alveringem, Diksmuide, Heuvelland, Houthulst, Ieper, Koekelare, Kortemark, Langemark-Poelkapelle, Lo-Reninge, Mesen, Poperinge, Staden, Veurne, Vleteren, Wervik, Zonnebeke

De Leiestreek is als enige regio georganiseerd in een vzw-structuur. De vzw Toerisme Leiestreek werd opgericht in 2000 en groepeerd naast West-Vlaamse ook enkele Oost-Vlaamse gemeenten. De VVV Leiestreek en de VVV West-Vlaamse Scheldestreek functioneren verder als intergemeentelijke organisaties onder de koepel Toerisme Leiestreek. Ook in de andere regio's zijn nog intergemeentelijke toeristisch-recreatieve samenwerkingsverbanden actief: Het land van Permeke, Het Molenland, De Blankenbergse Polder, Zwinoverleg, De Drie Frontsteden, de VVV Veurne-Ambacht.

Voor elk van de toeristische regio's werd er in de periode tussen 1999 en 2005 een strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie opgemaakt. Begin 2008 werd voor de Westhoek reeds de tweede, volledig herziene uitgave voorgesteld. In elke regio is er een regiomanager en zijn er één of meerdere regio-assistenten actief. De hoofdpdracht van de regio's bestaat in het ontwikkelen en implementeren van promotie- en marketingcampagnes om hun regio in de markt te plaatsen. Dit betekent o.m. de uitgave van regiopockets, logiesbrochures en thematische publicaties zoals voor boottochten of m.b.t. de Eerste Wereldoorlog of de fietsnetwerken. Daarnaast staan ook heel wat beursdeelnames en persacties op het programma. De regiomedewerkers zijn bovenal aanspreekpunten voor alles wat toerisme en recreatie in hun regio aanbelangt. Zij houden de lijnen strak met lokale ambtenaren, gemeentebesturen en belangengroepen via de regionale overlegplatformen. Ook met de gebiedswerking van de Provincie worden nauwe banden onderhouden. De recreatieve productontwikkeling en -beleidsvoorbereiding wordt in grote mate gestuurd vanuit de centrale diensten van Westtoer in Brugge. Niettemin zijn de regio's trekker van de fietsfeesten (zowel coördinerend als promotioneel) en zijn ze betrokken bij regionale recreatieve evenementen. Voor hun dagelijkse werking beschikken de verschillende regio's over een eigen budget.

Het recreatiebeleid op gemeentelijk niveau

Het recreatiebeleid op gemeentelijk niveau krijgt meestal vorm vanuit de Dienst voor Toerisme of VVV, de Sportdienst en de Technische Dienst. In veel gemeenten is er geen meerjarenstrategie m.b.t. recreatie voor handen. Actiepunten zitten verspreid in Gemeentelijke Ruimtelijke Structuurplannen, Mobiliteitsplannen, GNOP's, Jeugdwerkbeleidsplannen en andere. Slechts enkele West-Vlaamse gemeenten (Oostende, Knokke, Roeselare, de West-Vlaamse Scheldestreek, Torhout, Jabbeke, Oostkamp, Poperinge, Kortrijk en Brugge) beschikken over een Strategisch Beleidsplan voor toerisme en recreatie.

De lokale niveaus werken samen met Westtoer en de Regionale Landschappen aan de ontwikkeling van recreatieve routes en netwerken van bovenlokaal belang. Daarnaast geven zij vaak vorm aan eigen recreatieve producten die eerder een lokaal publiek aanspreken. Gemeenten zijn belangrijke partners bij de realisatie van fiets- en wandelpaden, brugjes en andere recreatieve infrastructuur (zoals dorpsontmoetingspunten). Ze zijn eigenaar van paden, landbouwwegen en gronden en zijn aldus van cruciaal belang bij de realisatie van recreatieve netwerken. Door de (her)aanleg van het publieke domein (straten, pleinen, jachthavens), het stimuleren van dorps- en hoeveverfraaiing, het opzetten van haagplantacties, de restauratie van erfgoed en andere initiatieven dragen de gemeenten in belangrijke mate bij tot de beeldkwaliteit van de bebouwde omgeving en het buitengebied. Gemeentebesturen bouwen ook zwembaden en sportaccommodatie, leggen speelpleintjes en parken aan en geven vorm aan de onmiddellijke woonomgeving van de mensen. Daarom kan het belang van een onderbouwd gemeentelijk beleid op het vlak van groen, recreatie, sport, jeugd, ruimtelijke ordening en mobiliteit nauwelijks onderschat worden.

1.7 Marketingbeleid

1.7.1 Het marketingbeleid voor 2002

De West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw

Tot voor 2002 gebeurde de ontwikkeling van de provinciale recreatieve producten door de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw. Deze stond eveneens gedeeltelijk in voor de vermarkting ervan. De WVT had evenwel geen eigen verkoopsbalie en nam slechts aan een beperkt aantal kleine publieksbeurzen deel. Zij verspreidde haar producten overwegend via de lokale diensten voor toerisme, die een regionale selectie van het productassortiment aanboden.

Westtoerisme vzw

De WVT-producten liften ook mee met de marketingcampagnes die door de vzw Westtoerisme werden opgezet. De vzw beschikte daartoe over de volgende informatiedragers: de brochure Fietsen en Wandelen in West-Vlaanderen (jaarlijkse oplage van 60.000 exemplaren, Nederlands- en Franstalige versie), de Toeristisch-recreatieve kaart van West-Vlaanderen (viertalig), de brochure 'De West-Vlaamse Vakantiegids' (jaarlijkse oplage van 65.000 exemplaren, eentalig Nederlands) en de brochure 'Dagtrips voor groepen' (jaarlijkse oplage van 20.000 exemplaren, eentalig Nederlands). Westtoerisme verspreidde ook het drukwerk van de lokale diensten voor toerisme, waarin per gemeente de openluchtrecreatieve mogelijkheden waren opgenomen.

Het promotie- en communicatiebeleid richtte zich op de volgende markten: Vlaanderen, Brussel, Wallonië, Nederland, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Verenigd Koninkrijk. De promotie-activiteiten van Westtoerisme bestonden uit een combinatie van persreizen, persontvangsten, beursdeelnames, mailings, advertenties, persberichten, nieuwsbrieven, TV, radio en reclamecampagnes. Aan de balie van Westtoerisme waren verschillende fiets- en wandelkaarten te koop. De kaarten konden ook telefonisch en schriftelijk besteld worden.

De vzw **Westtoer Incoming** was de commerciële cel van Westtoerisme. Deze organisatie had tot doel het aantrekken van groepen (bedrijven en verenigingen) uit het buitenland. Hiervoor werden speciale verblijfsarrangementen (zoals de kasteelfeesten) uitgewerkt op maat van de klanten. Daar waar het opportuun was, werden ook openluchtrecreatieve activiteiten opgenomen in de programmatie. Westtoer verrichtte hier evenwel pionierswerk door als eerste in Vlaanderen specifiek te werken op Duitse touroperators gespecialiseerd in

fietsreizen voor groepen. West-Vlaanderen was daardoor als eerste provincie in Vlaanderen opgenomen in de brochures van de belangrijkste fietstouroperators in Duitsland.

Het gebrek aan financiële slagkracht liet noch de WVT, noch Westtoerisme toe om op een efficiënte en doelgroepgerichte manier de West-Vlaamse recreatieve producten in binnen- en buitenland te vermarkten.

1.7.2 Het marketingbeleid vanaf 2002

De oprichting van het autonoom Provinciebedrijf Westtoer (de fusie van de WVT, Westtoerisme en de Dienst Toerisme en Recreatie van de Provincie) betekende de start van een vernieuwd, geïntegreerd en doorgedreven marketingbeleid rond openluchtrecreatie in West-Vlaanderen.

De regionale benadering (Kust, Westhoek, Brugse Ommeland, Leiestreek) ging gepaard met het oprichten van promotiepools (samenbrengen van provinciale en lokale middelen), waardoor substantiële budgetten vrijkwamen voor een nog professionelere en doelgroepgerichte marketingaanpak. De fysieke samenvoeging van alle diensten in één gebouw leidde alvast tot een vlottere informatie-uitwisseling. Hierdoor werd de informatie rond openluchtrecreatie in West-Vlaanderen beter opgenomen in de informatiedragers van de regio's.

Doorgaans lift de openluchtrecreatie mee met de regiomarketing voor de Britse, de Franse, de Duitse en de Nederlandse markt. In zoverre Westtoer een specifiek promotiebeleid rond openluchtrecreatie voert, richt het zich bijna uitsluitend op de binnenlandse markt, meer specifiek op de West-Vlaamse bevolking. In het kader van het 'Fietsjaar 2006' werd evenwel voor het eerst een geïntegreerd meerjarig promotieconcept m.b.t. fietsen opgezet, waarbij middelen van de Provincie West-Vlaanderen, Toerisme Vlaanderen, de Europese Unie en Westtoer werden gebundeld (ruim 750.000 EUR). Om de prioritaire markt (de West-Vlaamse bevolking) maximaal te kunnen penetreren werd de krant 'Fietsen en Genieten in West-Vlaanderen' op 700.000 exemplaren gedrukt en in elke West-Vlaamse brievenbus geschoven en werd de regionale pers bewerkt. Andere belangrijke markten zoals de individuele dagtoeristen uit de rest van Vlaanderen en de individuele verblijfstoeristen uit Nederland werden benaderd via fiets- en wandelbeurzen, doelgroepgerichte media (fietsmagazines), joint-promotions met fietsproducent Kettler, mailings, events en de (inter)nationale en gespecialiseerde pers. Het fietsmarketingplan voorziet in een tweede fase ook een bewerking van de verblijfstoeristen aan de Vlaamse Kust en de individuele verblijfstoeristen uit Vlaanderen.

Afbeelding 4. Logo Fietsjaar 2006



1.7.3 De informatiedragers

De recreatieve productlijn van Westtoer gaat uit van het onderscheid tussen de diverse recreatievormen. Voor elke recreatievorm werden één of meerdere producten op de markt gebracht, ontwikkeld volgens een consequente huisstijl en kleur. Er werden eveneens nieuwe

logo's ontwikkeld die in de klassieke informatiedragers worden opgenomen, maar ook in niet-marketingmatige instrumenten zoals administratief drukwerk en op het koetswerk van dienstvoertuigen.

Wandelen: kleur groen

Reeks 1: landschapswandelroutes: plooifolders met accordeonvouw, eentalig Nederlands (enkele routes vertaald in Frans en Duits), basiskleur lichtgroen, kaarten op schaal 1/7.500, routebeschrijving en streekinformatie, verkoopprijs €2,00

Reeks 2: erfgoedwandelroutes: plooifolders met accordeonvouw, eentalig Nederlands en Frans, basiskleur groen-blauw, kaarten op schaal 1/2.500, routebeschrijving en informatie over erfgoedwaarden, verkoopprijs €2,00

Reeks 3: wandelnetwerken: plooifolders met accordeonvouw, eentalig Nederlands en Frans, basiskleur donkergroen, kaarten op 1/10.000, beschrijving van bezienswaardigheden en streekinformatie, verkoopprijs €6,00

Regiowandelbox Westhoek: verkoopprijs €29,50

Regiowandelbox Brugse Ommeland: verkoopprijs €19,50

Regiowandelbox Leiestreek: verkoopprijs €22,50

Erfgoedbox: verkoopprijs €20,00

Fietsen: kleur rood

Reeks 1: lusvormige fietsroutes: plooifolder met accordeonvouw, eentalig Nederlands (enkele routes vertaald in Frans en Duits), basiskleur oranje-rood, routebeschrijving en streekinformatie, verkoopprijs €2,00

Reeks 2: fietsnetwerken: plooifolders met accordeonvouw, viertalig NL-F-D-E, basiskleur donkerrood, kaarten op 1/50.000, streekinformatie en praktische richtlijnen, verkoopprijs €6,00

Reeks 3: themafietsstochten: pockets met uitklapkaart, eentalig Nederlands, basiskleur donkerrood, kaarten op 1/50.000-1/125.000, routebeschrijving en thematische informatie, verkoopprijs €3,00

Fietsbox met 36 lusvormige fietsroutes, verkoopprijs €50,00

Fietsnetwerkbox met 7 fietsnetwerkkaarten, verkoopprijs €30,00

Mountainbiken: kleur geel

Reeks mountainbikeroutes: plooifolders met accordeonvouw, eentalig Nederlands, basiskleur geel, kaarten op variabele schalen, streekinformatie en praktische richtlijnen, verkoopprijs €2,50

Paardrijden: kleur bruin

Reeks ruiterroutes: plooifolders met accordeonvouw, eentalig Nederlands, basiskleur bruin, kaarten op variabele schalen, streekinformatie en praktische richtlijnen, verkoopprijs €2,00

Autotoeren: kleur blauw (nog in oude huisstijl)

Reeks autoroutes: pockets met uitklapkaart, eentalig Nederlands (enkele routes vertaald in Frans en Engels), basiskleur blauw, kaarten op 1/100.000, routebeschrijving en streekinformatie, verkoopprijs €3,00

Naast deze routegebonden brochures geeft Westtoer nog volgend drukwerk m.b.t. openluchtrecreatie uit:

Recreatiegids, pocket, eentalig Nederlands (oplage 60.000) en Frans (oplage 10.000), gratis

Kaart Fietsen en Wandelen in West-Vlaanderen, eentalig Nederlands, wegenkaart en overzichtskaart recreatief aanbod op schaal 1/200.000, verkoopprijs €2,50

Grensoverschrijdende toeristisch-recreatieve kaart van de Westhoek, eentalig Nederlands en Frans, wegenkaart en overzichtskaart toeristisch-recreatief aanbod op schaal 1/100.000, gratis

Wegwijzer voor natuur en recreatie aan de Vlaamse Kust, eentalig Nederlands en Frans, kaart op schaal 1/40.000 met overzicht van de recreatieve voorzieningen aan de Kust.

De afgelopen jaren werden verder nog uitgegeven: Toeristische vaargids voor West- en Oost-Vlaanderen, Vlaams- en Waals-Brabant, Brussel, Henegouwen en Nord-Pas de Calais, brochure Strandclubs, Vaarkaart voor West- en Oost-Vlaanderen, Vlaams- en Waals-Brabant,

Brussel, Henegouwen en Nord-Pas de Calais, brochure Yachtclubs en promotieflyers voor de wandel- en fietsnetwerken.

1.7.4 Promotie- en communicatieinstrumenten

De communicatie rond de openluchtrecreatie is de afgelopen jaren veel efficiënter en uitgebreider geworden. Naast de klassieke instrumenten zoals persreizen, persconferenties, mailings en advertenties worden ook voor het eerst nieuwe marketingtechnieken (brochurefinders, Story Ideas, Joint-Promotions) met succes toegepast. Goede voorbeelden vormen joint-promotions met een fietsproducent, het streven naar free-publicity in magazines voor fietsers en wandelaars, deelname aan fietsbeurzen,...

Fysieke verkooppunten

Het volledige recreatieve productaanbod van Westtoer is verkrijgbaar bij de balie van Westtoer en in het Provinciaal Infocentrum Tolhuis in Brugge, via telefonische of schriftelijke bestelling en via diverse websites. De lokale VVV's en diensten voor toerisme bieden een regionale selectie van dit aanbod aan, naast eigen recreatieve producten. Ook een aantal boekhandels, buitensportzaken, kaartspecialzaken en meerdere horecazaken, fietshandels en fietsverhuurders maken deel uit van het verkoopsnetwerk.

Merchandising

Voor merchandisingdoeleinden beschikt Westtoer over o.m. fietshandschoenen, pennen, drinkbussen, fietsnetwerklabele, fietsherstelkits, houwtouwen en andere. Ze worden ter gelegenheid van manifestaties verdeeld.

Beurzen

Vanaf 2005 wordt een nieuw beursconcept toegepast voor de beursdeelnames van Westtoer. Er gaat nu meer aandacht naar de promotie van de openluchtrecreatieve mogelijkheden in West-Vlaanderen. Ook worden de adressen van geïnteresseerden verzameld om hen in de toekomst op de hoogte te houden van nieuwe ontwikkelingen op recreatief vlak. De beursbezoekers worden ook pro-actief benaderd met het oog op de verkoop van recreatiebrochures.

Westtoer is o.m. vertegenwoordigd op de volgende beurzen: Fietsvakantiebeurs Amsterdam, Salon de la Randonnée in Parijs, Vakantiesalon Brussel, Vakantiebeurs Utrecht, Vakanz Luxembourg, Utrecht 50+, Infomarkt Nederland, Langer Actief Kortrijk, Vakantiesalon Antwerpen, Vert Liège, Fiets- en Wandelbeurs Roeselare en Fietsreisbeurs Retie.

Internet

Vanaf 2002 kent internet ook bij Westtoer zijn definitieve doorbraak. Alle regio's gaan online met websites waarop ook de openluchtrecreatie speciale aandacht krijgt:

www.dekust.org (gemiddeld 3.314 bezoekers per dag in 2008)

www.brugseommeland.be (gemiddeld 1.086 bezoekers per dag in 2008)

www.toerismewesthoek.be (gemiddeld 1.027 bezoekers per dag in 2008)

www.toerisme-leiestreek.be (gemiddeld 1.084 bezoekers per dag in 2008)

Door de explosieve groei van het internet werd in 2005 besloten om het aanbod aan toeristisch-recreatieve mogelijkheden ook ter beschikking stellen via het internet door middel van de nieuwe websites www.fietsen-wandelen.be (gemiddeld 134 bezoekers per dag in 2008) en www.randonner.be (gemiddeld 13 bezoekers per dag in 2008).

De regio's hebben ook een e-zine dat maandelijks verstuurd wordt. Hierin staan alle actuele items over toerisme en recreatie voor de voorbije en komende maand.

Overzicht van de aantallen abonnees van de e-zines eind 2008:

Kust: 24.117

Brugse Ommeland: 13.838

Westhoek: 4.200

Leiestreek: 3.660

MICE

Sedert 2002 werkt Westtoer ook sterk op de MICE-markt: meetings, incentives, congresses en events. De MICE-websites voorzien in links naar de website www.fietsen-wandelen.be, zodat geïnteresseerde bedrijven kunnen kennis maken met het aanbod aan openluchtrecreatieve activiteiten in de provincie.

1.8 Socio-economische betekenis van de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen

1.8.1 Welvaartseffecten

Met de toename van de participatie en de frequentie van deelname aan openluchtrecreatieve activiteiten groeit ook het besef van het economisch belang van de recreatieve sector. Het Continu Vrije Tijds Onderzoek uit 2005 in Nederland leert dat de Nederlanders per vrijetijdsactiviteit gemiddeld 16,00 EUR uitgeven (TNS NIPO, NRIT & NBTC, 2005). De totale bestedingen bedragen daardoor op jaarbasis zowat 77 miljard EUR, dat is zes keer zoveel als de bestedingen van Nederlanders voor vakanties! Nog in Nederland geven fietsers en wandelaars tijdens hun dagtochten gemiddeld respectievelijk 4,27 en 4,63 EUR uit (CBS, 2003). Met 48 miljoen fietstochten en 66 miljoen wandeltochten van meer dan twee uur per jaar, besteden de fietsers jaarlijks 204 miljoen EUR en de wandelaars 306 miljoen EUR. Dat is heel wat ondernemers en beleidsmakers inmiddels niet ontgaan. Recreanten genereren niet alleen bestedingen in de horeca, ook aan de aankoop van materiaal (fietsen, surfboards, boten, skeelers, GPS, golfuitrusting), kledij (wandelschoenen, fietskledij, wetsuits, zeilkledij) en documentatiemateriaal (gidsen, kaarten, routebrochures) wordt steeds meer geld uitgegeven. Modetrends zorgen er bovendien voor dat de consumenten regelmatig een nieuw model van surfplank, een andere kleur van regenjas of het nieuwste technologische snuffje aanschaffen. De nieuwe en de tweedehandsmarkt draaien op volle toeren. Komen daarbij nog de budgetten voor lessen, stages, overnachtingen en transport en het is duidelijk dat recreatie big business is geworden.

De recreatiesector zorgt ook voor een niet te verwaarlozen rechtstreekse en geïnduceerde tewerkstelling. De rechtstreekse tewerkstelling heeft betrekking op de directe aanbieders van recreatieve activiteiten en de producenten van recreatieve voorzieningen zoals bv. verhuurders van fietsen en kano's en ontwikkelaars van fiets- en wandelroutes. Met afgeleide tewerkstelling worden o.m. jobs in de horeca, de productie van fietsen en GPS-toestellen bedoeld. Steeds meer mensen kunnen ook aan de slag voor de plaatsing en het beheer van recreatieve voorzieningen (o.a. sociale tewerkstelling) en voor het beheer van natuur- en bosgebieden.

Recreatievoorzieningen zorgen plaatselijk voor een aantrekkelijke woon- en leefomgeving en voor een hogere waarde van het nabijgelegen onroerend goed. Op het platteland biedt recreatie daarenboven mogelijkheden voor landbouwverbreding. Uit een studie van de Vakgroep Landbouweconomie van de Universiteit Gent uit 2004 blijkt dat de verkoop van hoeveproducten en hoevetoerisme in West-Vlaanderen leidden tot 600 à 900 extra arbeidsplaatsen. De totale omzet van de verbrede landbouw in West-Vlaanderen wordt geraamd op 100 à 125 miljoen EUR.

In 2003 voerde Westtoer een bestedingsonderzoek uit bij ruim 30.000 dagtoeristen aan de Kust (WESTTOER, 2004). Daaruit bleek dat de Kusttoerist gemiddeld bijna 35 EUR per dag uitgeeft. Ongeveer 37 % van deze gemiddelde uitgave per persoon of circa 13 EUR gaat naar restaurantkosten. De kosten verbonden aan terras- en tearoombezoek bedragen circa 19 % of bijna 7 EUR. Winkelen aan de Kust slurpt nog eens een kwart van de totale uitgaven per persoon op (ongeveer 9 EUR). De overige uitgaven zijn vrij versnipperd en betreffen transport (aan de Kust zelf), aankoop van voeding en drank, toegangsgelden, huur van (sport)materiaal en andere. Uit het onderzoek kan niet worden afgeleid wat de specifieke bestedingen voor recreatieve activiteiten zijn. De totale omzet van het dagtoerisme naar de Kust werd voor 2006 geraamd op 652 miljoen EUR.

In een onderzoek van Sustrans naar de economische voordelen van fietsen en wandelen in het Verenigd Koninkrijk wordt gesteld dat elke euro die gespendeerd wordt aan de verbetering van wandel- en fietsvoorzieningen, 20 euro oplevert. Die meerwaarde wordt

gehaald uit een verbetering van de publieke gezondheid (minder gezondheidszorgkosten), de besparing voor werkgevers door afname van het ziekteverzuim, tijdswinst, afname van de verkeerscongestie en daling van de CO2-uitstoot (COPE, A., 2006).

Systematisch en grootschalig onderzoek naar de economische effecten van de recreatiesector in (West-)Vlaanderen is niet voor handen, noch met betrekking tot de globale omzet in de sector, noch met betrekking tot de tewerkstelling. We beperken ons in dit beleidsplan tot het weergeven van enkele resultaten van bestedingsonderzoeken m.b.t. specifieke recreatievormen.

Wandelen

Uit een bevraging van wandelaars op het wandelnetwerk Kempense Heuvelrug blijkt dat 6 op de 10 wandelaars de lokale horeca bezoekt.

Fietsen

Een bevraging in 2006 van tweeduizend fietsers in het Benelux Middengebied (o.m. de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant) leert dat vooral vijftigplussers veel fietsen. 45 procent van de fietsers trekt er op uit met een partner, maar ook alleen (34 procent) of met vrienden (14 procent) wordt heel wat afgefietst. Drie op de vier fietsers brengen tijdens de fietstocht een bezoek aan een café of taverne voor een hapje of een drankje. Voor een maaltijd betalen de fietsers gemiddeld 16,00 EUR per persoon, voor drank 5,50 EUR per persoon.

Uit een bevraging van 1475 fietsers op het fietsnetwerk van de Westhoek door Westtoer in 2006 blijkt de recreatieve fietser gemiddeld 10,90 EUR uit te geven tijdens of aansluitend op één fietstocht (WESTTOER, 2007). Van dit totaalbedrag per persoon en per tocht geeft men ruim vier vijfden (8,90 EUR) uit in een restaurant, café, tearoom, cafetaria of snackbar. 7,5 % van de totaalsom wordt besteed aan de aankoop van drank en levensmiddelen in winkels. Andere uitgaven zijn: tanken van brandstof (3,2 %), huur van fietsen (3 %), bezoeken van bezienswaardigheden (1,6 %), aankoop van hoeveproducten (0,8 %) en herstel van de fiets (0,3 %).

Omgevingsrecreanten, die van thuis vertrekken, geven met 6,80 EUR merkkelijk minder uit dan verblijfstoeristen (16,70 EUR).

Fietsers ouder dan 40 jaar geven beduidend meer uit dan jongere fietsers. De medioren spenderen tijdens of aansluitend op een fietstocht op het fietsnetwerk Westhoek het meest. En hoe langer de tocht, hoe hoger de uitgaven.

Het fietsnetwerk Westhoek is goed voor een totale omzet van 16,3 miljoen EUR. 13,5 miljoen komt op rekening van de recreatieve netwerkfietsers. De lusfietsers besteden 1,6 miljoen EUR en de ritjesfietsers 1,2 miljoen EUR. Binnen de omzet van de recreatieve netwerkfietsers zijn de bestedingen van de verblijfstoeristen het hoogst met 10,6 miljoen EUR. De dagtoeristen die verblijven aan de Kust spenderen 1,5 miljoen EUR. Wanneer het zuiver toeristisch belang van het fietsnetwerk Westhoek in rekening gebracht wordt (de omzet van de dagtoeristen van buiten de regio en van de verblijfstoeristen in de Westhoek), dan heeft het een omzet gegenereerd van om en bij de 14,3 miljoen EUR.

Het meet- en onderzoeksproject fietsnetwerk Leiestreek brengt volgende resultaten naar voor.

Op basis van de bestedingen die bevestigd werden bij de recreatieve fietsers en het volume kunnen we de omzet inschatten gegenereerd door de recreatieve fietsers op het fietsnetwerk van de Leiestreek op jaarbasis (1/03/2007 tot 29/02/2008). Deze omzet kan geraamd worden op 10,7 miljoen euro.

De omzet van het Oost-Vlaamse deel van het fietsnetwerk is ondanks het kleiner totaal aantal recreatieve fietsers belangrijker dan deze van het West-Vlaamse deel respectievelijk 6,3 miljoen euro en 4,4 miljoen euro. Dit verschil in omzet tussen beide delen komt door het grote verschil in het profiel van de recreatieve fietsers op deze onderdelen van het fietsnetwerk.

In het Oost-Vlaamse deel is de omzet van 6,3 miljoen euro samengesteld uit:

- 4,4 miljoen euro vanwege netwerkfietsers;

- 0,8 miljoen euro vanwege routefietsers;
- 1,1 miljoen euro vanwege ritjesfietsers.

In het West-Vlaamse deel is de omzet van 4,4 miljoen euro in verhouding helemaal anders samengesteld nl.:

- 1,5 miljoen euro vanwege netwerkfietsers;
- 0,6 miljoen euro vanwege routefietsers;
- 2,3 miljoen euro vanwege ritjesfietsers.

De toeristische omzet, dit is de omzet gegenereerd door recreatieve fietsers van buiten de Leiestreek (dag- en verblijfstoeristen), bedraagt 5,7 miljoen euro. In toeristische omzet is de Oost-Vlaamse Leiestreek goed voor 4,6 miljoen euro en de West-Vlaamse Leiestreek slechts voor 1,1 miljoen euro.

Een netwerkfietsers geeft gemiddeld 7,6 euro uit tijdens en aansluitend op de fietstocht. Omgevingsrecreanten, zowel de Oost- als de West-Vlaamse, spenderen circa 6 euro, beduidend minder dan de dagtoeristen die 9,6 euro en de verblijfs-toeristen die 14,7 euro uitgeven aansluitend op de fietstocht.

Een uitgebreid fietsonderzoek van Toerisme Provincie Antwerpen uit 2006-2007 leert dat een fietser in de provincie Antwerpen gemiddeld 8,80 EUR per persoon per dag uitgeeft. Mensen die een dagfietstocht maken geven 11,80 EUR per dag uit, fietsvakantiegangers (minstens 1 overnachting) spenderen 84,00 EUR per dag. Twee derde daarvan wordt besteed in eetgelegenheden, een derde in cafés en op terrasjes. Het fietstoerisme in de provincie Antwerpen genereert een omzet van om en bij de 80 miljoen EUR. 32 miljoen hiervan wordt rechtstreeks door het fietsknooppuntennetwerk gegenereerd. Het grootste gedeelte komt ten goede aan de horecasector. Uitgedrukt in werkgelegenheid komt dit neer op ca. 1.745 extra jobs, waarvan 685 jobs rechtstreeks naar aanleiding van het fietsknooppuntennetwerk.

Waterrecreatie

Volgens Nederlands onderzoek bedragen de jaarlijks terugkerende vaste uitgaven voor een pleziervaarttuig gemiddeld 2.500,00 EUR. Tot de vaste kosten behoren o.m. onderhoud, liggeld, winterberging, verzekeringen, vaarvignet, lidmaatschap watersporvereniging. Bij aankoop van een nieuw of tweedehands pleziervaarttuig heeft men de volgende initiële kosten: aankoopsom (de gemiddelde dagwaarde van de Nederlandse plezierboot wordt geraamd op ruim 35.000,00 EUR), financieringskosten, jachtmakelaarskosten, eenmalige taks op de aankoop van een vaarttuig, bijkomende zend- en navigatieapparatuur e.a.

Een bevraging bij toervaarders in West-Vlaanderen in 1999 door de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw leert dat toervaarders tijdens een vaarvakantie gemiddeld 21,60 EUR per persoon per dag uitgeven (PROVOOST, T., 2000). De aankoop van voeding neemt een grote hap uit het budget (40,5 %). Telkens een vijfde van het dagbudget wordt gereserveerd voor het liggeld in een jachthaven en voor horeca-bezoek. Ruim 10 % van de dagelijkse uitgaven is bestemd voor allerlei aankopen (behalve voeding), 6,7 % voor ontspanning, sport en bezoek aan attracties en evenementen. Bij deze variabele uitgaven zijn niet inbegrepen: brandstof, boeken, vaarkaarten en vaargidsen, watersportkledij, opleidingen e.a.

In 2002 en 2003 voerde het WES in opdracht van de Administratie Waterwegen en Zeewezen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een onderzoek naar profiel, gedrag en bestedingen van toeristen en recreanten op en langs de waterwegen in Vlaanderen (MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2003). De gemiddelde bestedingen aan randactiviteiten door beoefenaars van activiteiten op of langs de waterwegen in Vlaanderen worden samengevat in onderstaande tabel (in EUR).

Tabel 30. Bestedingen van toeristen en recreanten op en langs de waterwegen in Vlaanderen (bron: WES, 2003)

Activiteit	Restaurant	Café	Museum	Boottocht	Huur boot of fiets	Totaal per persoon
Zeilen	5,23	2,29	0,00	0,00	0,00	7,52
Vissen	0,00	2,26	0,00	0,59	0,00	2,85
Andere activiteiten op het water	7,22	3,86	0,89	0,89	0,22	13,08
Wandelen	4,61	3,22	0,03	0,06	0,00	7,92
Fietsen	2,50	3,80	0,03	0,00	0,00	6,33
Andere activiteiten langs het water	2,37	3,49	0,00	0,00	0,00	5,86

1.8.2 Welzijnseffecten

Beschouwd vanuit het oogpunt van de beleidsmaker is de zorg voor openluchtrecreatie veeleer ingegeven vanuit sociaal-maatschappelijke motieven dan vanuit louter economische motieven. Recreatie is naast wonen, werken en verkeer een basisvoorwaarde voor het goed functioneren van de mens. Het veilig kunnen recreëren vlakbij of buiten de leefomgeving, kortstondig of langdurig, in natuur en landschap, draagt bij tot de fysieke en mentale gezondheid van de bevolking, tot het onderhouden van sociale contacten, het opdoen van kennis en vaardigheden en tot een toename van het natuur- en milieubewustzijn. Onderzoek door de Sustrans Research and Monitoring Unit in het Verenigd Koninkrijk toont aan dat investeringen in voorzieningen voor wandelaars en fietsers niet enkel goed zijn voor het milieu en voor kortere reistijden, maar ook voor het drukken van de publieke gezondheidskosten. Lichaamsbeweging vermindert de kans op hart- en vaatziekten en heeft positieve effecten op de conditie, het ontwikkelen van lichamelijke vaardigheden, het opbouwen van reserves, weerstand, slaap en eetlust en het verbetert cognitieve functies zoals geheugen en reactievermogen. Bovendien worden ouderdomsprocessen vertraagd en herstelt men sneller bij ziekte (ELZINGA, G. en WONG, R., 1996). Eén en ander geldt op voorwaarde dat de beweging regelmatig (minstens één keer per week) wordt herhaald. Daarom is het belangrijk om over recreatieve groenvoorzieningen te beschikken in de nabijheid van werk of woning. Onderzoek wijst uit dat sportieve recreatie bovendien een positieve werking heeft bij psychosociale spanningen, depressies en stress. Het is verder goed voor geestelijke functies zoals prestatievermogen, doorzettingsvermogen en psychosociale ontwikkelingen zoals zelfbeheersing, verantwoordelijkheidsgevoel en probleemoplossend vermogen (ELZINGA, G. en WONG, R., 1996).

Het belang van recreatie voor het individu vat zich samen in begrippen als vrijheid, welzijn, ontspanning, ontplooiing en beleving. Niet voor niets komt het woord 're-creatie' van 'her-scheppen', het zich vernieuwen van een persoon in geestelijk en lichamelijk opzicht. De betekenis van recreatie voor de samenleving vertaalt zich daarnaast ook nog in geluk, creativiteit, zelfvertrouwen, maatschappelijke participatie en innovatie, socialisatie, integratie van bevolkingsgroepen, voorkomen van verveling en criminaliteit en verhogen van de sociale veiligheid.

Recreatievoorzieningen en groen dragen bij tot de leefbaarheid van de steden en creëren op het platteland een draagvlak voor het behoud en de zorg voor een kwalitatief hoogwaardige omgeving (trage wegen, kleinschalig erfgoed, rust en natuur). Groene speelruimte is vooral ook voor de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van kinderen van belang.

Het kwantificeren van de maatschappelijke baten van openluchtrecreatie valt buiten de opzet van dit beleidsplan. Er zijn hierover trouwens in de literatuur nauwelijks gegevens beschikbaar.

1.9 De actuele openluchtrecreatieve vraag in West-Vlaanderen

In (West-)Vlaanderen gebeurt nauwelijks systematisch onderzoek naar de participatie van de bevolking aan openluchtrecreatie en naar het recreatiegedrag. Voor het in kaart brengen van

de (participatie aan de) recreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking doen we een beroep op:

- tijdsbestedingsonderzoeken
- bevragingen naar het recreatiegedrag en vrijetijdsonderzoek
- enquêteringen m.b.t. specifieke recreatievormen zoals fietsen, wandelen, toervaren e.a.
- onderzoek naar dagtrips
- onderzoek naar de recreatieve activiteiten van verblijfstoeristen
- geregistreerde bezoeken aan bezoekerscentra, recreatiedomeinen e.a.
- screenings van bezoekers aan groen- en natuurgebieden
- ledenaantallen van sport- en recreatiefederaties
- verkoopcijfers van recreatieve brochures

1.9.1 Tijdsbestedingsonderzoek

Uit een bevraging in 2003 van de Administratie Planning en Statistiek van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap bij 1.500 Nederlandstalige Vlamingen en Brusselaars tussen 18 en 85 jaar bleek dat men op een week- of werkdag gemiddeld 3 uur en 47 minuten vrije tijd heeft (SCHEERDER, J. en PAUWELS, G., 2004). Op zaterdag en zondag is dat gemiddeld 6 uur en 43 minuten. Mannen blijken iets meer vrije tijd te hebben dan vrouwen. Alleenstaanden hebben bijna dubbel zoveel vrije tijd als mensen met kinderen. Het vrijetijdsvolume daalt ook naarmate de scolarisatiegraad toeneemt. Het onderzoek wijst ook uit dat bijna driekwart van de bevolking minstens éénmaal per jaar een bos- of natuurgebied bezoekt.

Volgens een grootschalig tijdsbudgetonderzoek van de Vrije Universiteit Brussel in 2002 blijkt dat Vlamingen tussen 16 en 76 jaar bijna 27 uur per week aan vrijetijdsactiviteiten besteden (GLORIEUX, I. e.a., 2002). 10,4 % daarvan (twee uur en driekwart) wordt besteed aan recreatieve activiteiten zoals wandelen, fietsen, hengelen e.a. Voor sport wordt wekelijks 54 minuten uitgetrokken. Het 'schermkijken' (TV, video, computer) heeft zich ontwikkeld tot de belangrijkste vrijetijdsbesteding. 51 % van de vrije tijd of ruim 13 uur en 45 minuten gaat er wekelijks in op.

De moderne consument heeft meer vrije tijd dan hij denkt. De jachtige maatschappij en de prestatiedwang creëren de illusie dat er weinig vrije tijd overblijft. Mensen schatten de hoeveelheid tijd die ze besteden aan het huishouden meestal te hoog in.

1.9.2 Onderzoek naar openluchtrecreatieve activiteiten

In 1997 deed de toenmalige Dienst Toerisme en Recreatie van de Provincie West-Vlaanderen, in samenwerking met de WVT vzw, een onderzoek naar de openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 1998). 1.500 mensen, tussen 15 en 79 jaar, werden telefonisch ondervraagd over de recreatieve activiteiten van langer dan 1 uur die ze in 1996 ondernamen. Een overzicht van de belangrijkste conclusies:

Negen op de tien respondenten hebben in 1996 ten minste één recreatieve activiteit ondernomen. In totaal werden ruim 70 miljoen trips in West-Vlaanderen geteld, waarbij openluchtrecreatie de hoofdactiviteit vormde. Dit komt neer op 79 trips per persoon per jaar of gemiddeld anderhalve trip per week.

Onder de West-Vlaamse bevolking valt het op dat jongeren, kustbewoners en hogere sociale klassen globaal gezien meer participeren aan openluchtrecreatieve activiteiten. Daarnaast vertonen de ouderen (veelal gepensioneerden) een lagere participatie, maar zij die participeren doen dat met een hogere frequentie en eerder aan 'ontspannende' dan 'inspannende' activiteiten.

De West-Vlaamse recreant blijkt zich nooit ver te verplaatsen. Recreatie is voor veel mensen geëvolueerd tot een routine activiteit in de eigen leefomgeving. De enige reden om een grote verplaatsing te maken, zowel binnen de eigen provincie als daarbuiten, is het opzoeken van

andere geomorfologische omstandigheden zoals zee, strand en duinen, steile heuvels of sterk stromende rivieren.

De Kust bezet een zeer vooraanstaande plaats in het recreatiepatroon van de West-Vlaamse bevolking. Ongeveer een derde van alle recreatieve trips heeft de Kust als bestemming. Meer dan de helft van de (naar raming) 20 miljoen trips naar de Kust is voor rekening van de kustbewoners.

De West-Vlaamse bossen en wandeldomeinen vormen de bestemming van een tiende van alle recreatieve trips. Wandelaars en joggers die deze bossen en wandeldomeinen opzoeken verplaatsen zich binnen een beperkte straal, zodat de groene zones in de nabijheid van de woonkernen en bevolkingsconcentraties hoge bezoekersaantallen laten optekenen. Onderstaande tabel geeft een beeld van het aantal wandeltrips van de West-Vlaamse bevolking naar de populairste bossen, natuurgebieden en provinciedomeinen.

Tabel 31. Aantal wandeltrips van de West-Vlaamse bevolking naar bossen, natuurgebieden en provinciedomeinen in 1996 (bron: Westtoer, 1997)

Gebied	Geraamd aantal trips (x 1.000)	%
Tillegem	741	13,4
De Gavers	596	10,7
Lippensgoed-Bulskampveld	491	8,9
Sterrebos	315	5,7
Beisbroek	290	5,2
Palingbeek	238	4,3
't Zwin	169	3,0
Kemmelberg	155	2,8
't Veld	144	2,6
Duinbossen (De haan)	138	2,5
Polygoonbos	133	2,4
Houthulstbos	127	2,3
Brugse Vesten	106	1,9
Rodeberg	98	1,8
Helleketelbos	95	1,7
Leieoevers	88	1,6
TOTAAL (inclusief overige gebieden)	5.457	100,0

Twee derde van alle trips heeft betrekking op wandelen en fietsen. 20 tot 30 % van de West-Vlaamse bevolking doet aan zonnen en strandbaden, toeren met wagen of motor of natuurobservatie. 4 à 6 % beoefent het mountainbiken, paardrijden of hengelen. Watersport wordt door een kleine tien procent van de ondervraagden beoefend.

Een peiling naar recreatievormen waarin de West-Vlamingen interesse vertonen leert dat paardrijden, golfen en strand- en waterrecreatie (vooral water- en jetski, zeilen/windsurfen en kano/kajak) reële groeipotenties bezitten. Ruim 10.000 West-Vlamingen vertonen daarnaast interesse voor het motortoeren.

De vijf meest vermelde spontane bemerkingen van de respondenten staan in verband met het fietsen. Vooral veiligheid en fietscomfort blijken aandachtspunten. Daarnaast is de belangrijkste vaststelling een terugkerende vraag naar meer openbaar groen en bossen die openstaan voor recreanten en een betere bekendmaking van de bestaande recreatiemogelijkheden.

Het wandelen is met zijn lage toegangsdrempel de meest populaire vorm van openluchtrecreatie bij de West-Vlamingen. Bijna drie vierde van de bevolking wandelt minstens één keer per jaar. Elke wandelaar onderneemt gemiddeld circa 47 trips per jaar. Respondenten uit de middenleeftijd (35-54 jaar), en dan vooral de groep tussen 45 en 54

jaar, vertonen een grotere deelname voor het volgen van wandelroutes. Binnen dezelfde leeftijdscategorie is de hogere deelname nog meer uitgesproken voor koppels zonder kinderen. Daarnaast vertonen ook gezinnen van hoger opgeleiden, kaders en leerkrachten een sterkere oriëntatie op wandelroutes. Zowat de helft van het totaal aantal wandeltrips grijpt plaats aan zee. Bijna één vijfde van de wandeltrips heeft plaats in bossen en wandeldomeinen. Ruim een tiende van de West-Vlaamse bevolking heeft in 1996 minstens één keer langs een GR-pad of een bewegwijzerde wandelroute gewandeld.

Circa 175.000 West-Vlamingen (d.i. 20 % van de bevolking tussen 15 en 79 jaar) hebben in 1996 ten minste één trip ondernomen met als hoofddoel natuurobservatie. Samen realiseerden zij 2,8 miljoen trips of 15,5 trips per participant. De grootste interesse voor natuurobservatie ligt bij de respondenten uit de middelleeftijd (35-54 jaar) en dan vooral bij de groep tussen 45 en 54 jaar.

Een tiende van de West-Vlamingen gaat regelmatig joggen. Het gaat voornamelijk om jongeren en hogere sociale klassen. Joggers beoefenen hun hobby zeer regelmatig en vertrekken doorgaans van thuis.

Zonnen, strandbaden en zwemmen in openlucht kunnen elk ongeveer een vijfde van de bevolking bekoren. Het zijn vooral de jongeren en de kustbewoners zelf die veel zonnen en strandbaden. De toegangsdrempel voor deze recreatievorm is laag, maar deze activiteit kan slechts gedurende een beperkte periode van het jaar beoefend worden.

Eén op vijf West-Vlamingen gaat regelmatig toeren met de wagen of de motor. Binnen deze groep van de bevolking zitten opvallend veel koppels, met of zonder kinderen. De toeristische autoroutes kennen een beperkte maar fervente groep aanhangers. De West-Vlamingen die met de motor toeren zijn meestal mannen van jongere tot middelbare leeftijd. Zij volgen zeer zelden een uitgestippelde route. Motorrijden is een activiteit die vaak individueel of in kleinere groepen beoefend wordt en die een belangrijk groeipotentieel bezit.

Ruim de helft van de West-Vlamingen ging in 1996 eens fietsen. Gemiddeld ondernamen de participanten 33 fietstochten per jaar in West-Vlaanderen. De grote populariteit bij de West-Vlaamse bevolking van het fietsen heeft te maken met de laagdrempeligheid ervan (goedkoop, gemakkelijk), het vlakke reliëf en de aanwezige fietsvoorzieningen. De overgrote meerderheid van de fietstrips (85,6 %) vertrekt vanuit de woonplaats. Dit duidt op het grote belang van goede fietsfaciliteiten aansluitend op de woonkernen. Een zevende van de West-Vlamingen (15,0 %) of 28,5 % van de fietsende bevolking blijkt over één of meer brochures van bewegwijzerde fietsroutes in West-Vlaanderen te beschikken. In totaal hebben naar schatting 130.000 West-Vlamingen in 1996 samen 1.183.000 trips gemaakt langs bewegwijzerde routes in West-Vlaanderen.

Het mountainbiken valt bij één op de twintig West-Vlamingen, vooral jongeren, mannen en hooggeschoolden, in de smaak. Mountainbikers volgen relatief veel routes. De instapdrempel voor het mountainbiken is belangrijk: aankoop van een mountainbike en speciale kledij.

Jongeren vormen de grootste groep participanten bij het paardrijden. Eén op de twintig West-Vlamingen wordt door het paardrijden aangetrokken. Ongeveer een vierde van de ruiters bezit een eigen paard. Het volgen van routes is populair. Ruiters vertrekken doorgaans vanuit de eigen manege. De verplaatsingen met een trailer zijn beperkt.

Bijna een tiende van de West-Vlaamse bevolking beoefent één of meerdere vormen van actieve strand- en waterrecreatie. De beoefenaars zijn vooral jongeren, mannen en hoger opgeleiden. Het strandzeilen en het kanovaren/kajakken treden op de voorgrond. Verder valt op dat veel West-Vlamingen voor hun watergebonden recreatie andere regio's buiten West-Vlaanderen opzoeken. Aan het hengelen participeren relatief veel jongeren. De laatste jaren constateert men een daling van het aantal verstrekte hengelverloven voor openbare wateren, terwijl steeds meer hengelaars in private vijvers vissen.

De golfsport is in opmars in België. Het aantal West-Vlaamse golfers (die zowel in West-Vlaanderen als daarbuiten golfen) wordt op circa 20.000 personen geraamd, dat is 2,3 % van

de West-Vlaamse bevolking. De frequentie van de golfactiviteit (althans in West-Vlaanderen) valt erg laag uit.

Slechts 0,5 % van de West-Vlamingen heeft in 1996 gejaagd of deelgenomen aan een jachtpartij in of buiten West-Vlaanderen. Opvallend is dat de jagers erg veel jagen gedurende een beperkt jachtseizoen, gemiddeld 27 keer per jaar.

Recent heeft ook het rolschaatsen in al zijn varianten (waaronder skeelers) een snelle groei gekend. Naar schatting 22.000 jongeren leven zich regelmatig uit op wielen. Vooral de kust scoort erg hoog.

1.9.3 Onderzoek naar sport en vrije tijd

Het Continu Vrije Tijds Onderzoek uit 2005 in Nederland leert dat de Nederlanders jaarlijks 4,6 miljard vrijetijdsactiviteiten ondernemen buiten de eigen woning (TNS NIPO, NRIT & NBTC, 2005). Onder 'vrijetijdsactiviteiten' verstaat men dagrecreatieve activiteiten buiten de eigen woning, waarbij men minimaal 1 uur (inclusief reistijd) van huis is. Bezoek aan familie, vrienden, kennissen en vakantieactiviteiten bleven buiten beschouwing. Het meest populair zijn het winkelen voor het plezier, het fietsen en het wandelen. 40 % van alle activiteiten heeft plaats in de eigen woongemeente, een derde in het weekend. Per Nederlander telt men 300 vrijetijdsactiviteiten per jaar. Dat is 5 à 6 per week.

Uit een grootschalig Vlaams vrijetijdsonderzoek uit 1999 blijkt dat 91,7 % van de Vlaamse bevolking in 1997 ten minste één daguitstap heeft gemaakt (BOLLAERT, L., MATTHIJS, K. e.a., 1999).

Een onderzoek rond sportbeoefening in Vlaanderen in 2002 leert dat 55 % van de 16- tot en met 75-jarigen in Vlaanderen actief aan sport doet in de vrije tijd (SCHEERDER, J. en PAUWELS, G., 2002). 60 % zijn mannen, 50 % zijn vrouwen. De populairste sporttak zowel bij mannen als bij vrouwen is fietsen. Bijna een derde van alle sportievelingen en bijna een vijfde van de totale bevolking fietst. Naast fietsen scoren ook andere recreatieve sportactiviteiten zoals wandelen, zwemmen, joggen en fitness hoog. Deze sporten worden door het merendeel individueel of in een ander, niet clubgeorganiseerd verband, beoefend. Ze zijn populair bij alle opleidingsniveaus en vooral bij 45-plussers.

De VUBrussel-Onderzoekseenheid Vrijetijd, Toekomst en Beleidsplanning en de KULeuven-Departement Sociologie kwamen er in 2000 achter dat de participatie aan een aantal vrijetijdsactiviteiten door volwassenen in Vlaanderen als volgt was (in %)(BOLLAERT, L. e.a., 2000):

Tabel 32. Participatie van volwassenen aan vrijetijdsactiviteiten (bron: Bollaert, L. e.a., 2000)

Vrijetijdsactiviteit	Wel eens	Maandelijks	Wekelijks
Op reis gaan	67	-	-
Water en strand bezoeken	67	12	2
Actief sport beoefenen	64	-	47
Natuurreservaat, park, bos of duinen bezoeken	50	13	3

1.9.4 Enquêteering wandelnetwerk Heuvelland

Tussen 15 juli en 15 november 2004 peilde Westtoer naar het profiel, het gedrag en de bestedingen van de wandelaars op het wandelnetwerk Heuvelland. Dat gebeurde aan de hand van schriftelijke enquêteformulieren.

Profiel van de wandelaars

Ruim de helft van de wandelaars op het wandelnetwerk is tussen 35 en 54 jaar. 37 % is ouder dan 55 jaar, slechts 10 % is jonger dan 35 jaar. 90 % van de ondervraagden is afkomstig uit België, 8 % uit Nederland en 2 % uit Frankrijk. Van de Belgen komt drie vierden

uit West-Vlaanderen: 40 % uit de Westhoek, 36 % uit de Leiestreek, 25 % uit het Brugse Ommeland en 6 % uit de Kust.

Kenmerken van de wandeltochten

Ruim de helft van de wandelnetwerkwandelaars volgt ook lusvormige routes. 35 % gaat wandelen met of zonder kaart op zelf uitgestippelde routes. 22 % van de ondervraagden is lid van een wandelclub. Een wandelgezelschap bestaat gemiddeld uit 4,4 personen. Men vertrekt meestal uit een dorp (Kemmel, Westouter) vermits daar parkeergelegenheid en horeca aanwezig zijn. 96 % van de wandelaars wandelt een circuit, 4 % kiest voor een doorgaande wandelroute (zoals een GR-pad). De gemiddelde wandeling is 8,8 kilometer lang. Slechts 10 % van de wandelaars legt meer dan 15 kilometer af. 83 % van de respondenten is met de auto naar het startpunt van de wandeling gekomen.

Beoordeling van het wandelnetwerk

96 % beoordeelt het wandelnetwerk Heuvelland als zeer goed tot uitstekend. Vooral het gebruiksgemak, de vrijheid en de flexibiliteit van het knooppuntensysteem worden gesmaakt. Wel vindt men dat er te weinig ingerichte rustpunten zijn langs het netwerk.

1.9.5 Fietsenquêtes

Onderzoek fietsnetwerk Westhoek

In 2006 voerde Westtoer een gedetailleerd onderzoek uit op het fietsnetwerk van de Westhoek (CALLENS, M., 2007). Enerzijds werd via een innovatieve methodologie (o.m. met slangdetectoren) het aantal fietsers op het netwerk in kaart gebracht, anderzijds werd aan de hand van een bevraging ook gepeild naar het profiel, de activiteiten, de tevredenheid en de bestedingen van de fietsers op het netwerk.

De belangrijkste conclusies uit dat onderzoek worden hieronder samengevat.

Op het fietsnetwerk Westhoek worden op jaarbasis ongeveer 1.060.000 recreatieve fietsers geteld. Daarvan volgen ongeveer 350.000 personen bewust de knooppunten van het netwerk. Ruim 110.000 fietsers volgen een lusvormige route. Het merendeel (ruim 600.000 fietsers) maakt evenwel een fietstocht zonder zich veel van het fietsnetwerk of de knooppunten aan te trekken. De focus van het onderzoek lag op de eerste groep van fietsers die bewust voor het fietsnetwerk hebben gekozen.

De belangrijkste groep van fietsers op het fietsnetwerk zijn de verblijfstoeristen aan de Kust (voornamelijk vanuit Koksijde en Nieuwpoort). Zij vertegenwoordigen 32 % van de fietstochten op het netwerk (ongeveer 100.000 tochten). Eén vijfde van de bevroegden is omgevingsrecreant (bewoner van de Westhoek), één vierde is dagtoerist vanuit de eigen woonplaats niet in de Westhoek. Het fietsnetwerk trekt ook iets meer dan 50.000 verblijfstoeristen in de Westhoek aan. Voor 9 op de 10 van deze verblijfstoeristen is het fietsnetwerk dé motivatie voor hun vakantie in de Westhoek. Zij genereren samen 110.000 overnachtingen.

Iets meer dan de helft van de fietsers op het fietsnetwerk zijn West-Vlamingen. Bij de dagtoeristen die vertrekken vanuit de eigen woonplaats loopt dit aandeel op tot vier vijfden. De Westhoek oefent vooral een aantrekkingskracht uit op de verstedelijkte Leiestreek. Er zijn opvallend weinig Walen en Fransen op het fietsnetwerk Westhoek.

63 % van de fietstochten wordt gemaakt door gezelschappen van twee volwassenen. Slechts 11 % van de fietsers is vergezeld van kinderen.

Vooral de leeftijdsgroep van 50-65 jaar houdt van fietsen op het fietsnetwerk: van 51 % van de gezelschappen op het fietsnetwerk is de oudste persoon tussen 50 en 64 jaar. Ruim twee derde van de fietsers is ouder dan 50 jaar. De jongere leeftijdsgroep van 18-39 jaar is bijna niet aanwezig.

De fietsnetwerken zijn nog niet zo lang bekend in Vlaanderen. Toch hebben al veel fietsers op het fietsnetwerk Westhoek er ervaring mee. Eens men gefietst heeft op een netwerk, blijft men het doen. Ruim vier vijfde van de Westhoeknetwerkfietzers heeft al meer dan eens op het netwerk gefietst en bijna de helft zijn fervente fietsers met meer dan 5 tochten op het Westhoeknetwerk.

Circa 40 % van de recreatieve netwerkfietzers is aan de fietstocht begonnen op een knooppunt in een kustgemeente. Er zitten meer fietsers in het noorden van de Westhoek dan in het midden of het zuiden. Het zuiden trekt meer fietsers vanuit de Leiestreek aan. Ieper en Diksmuide scoren hoog als vertrekpunten.

Vermits het onderzoek van Westtoer zich toespitst op de recreant die bewust voor het netwerk kiest, ligt de gemiddelde fietsafstand vrij hoog op 45,3 kilometer per tocht. Slechts 23 % van deze recreanten fietst een afstand van minder dan 43 kilometer. Iets meer dan de helft fietst tussen de 35 en de 55 kilometer.

92 % van de fietsers op het fietsnetwerk onderbreekt de fietstocht onderweg. 70 % van alle fietsers op het netwerk houdt halt bij een café, restaurant of taverne. Andere populaire stopplaatsen zijn de rustbanken op het netwerk en de dorpen.

84 % van de fietsers gebruikt de fietsnetwerkkarten van Westtoer. Enkel omgevingsrecreanten gebruiken de kaarten minder, vermits hun woonomgeving bekend terrein is. De kaarten worden in de meeste gevallen zowel gebruikt om de tocht voor te bereiden als om zich te oriënteren tijdens een fietstocht. Er wordt vrij weinig afgeweken van het vooropgestelde traject. Men is zeer tevreden over de fietsnetwerkkarten.

82 % is tevreden over het fietsnetwerk en 43 % zeer tot uiterst tevreden. Dit is een goede score voor een vrij jong product. Het fietsnetwerk wordt vooral geapprecieerd omwille van de degelijke knooppuntenbewegwijzering, de aantrekkelijke dorpskernen en stadjes waarlangs men fietst, de veiligheid van de oversteekplaatsen en de verwijzingen naar de nabijgelegen dorpen en steden. Aandachtspunten voor de toekomst zijn: het voorzien van picknicktafels en rustbanken, de kwaliteit van het wegdek van de vrijliggende fietspaden, de informatie langs het traject over de omgeving en het aantal eet- en drankgelegenheden met aangepaste openingsuren. Er zijn vooral klachten over het slechte wegdek van de Frontzate.

Meet- en onderzoeksproject fietsnetwerk Leiestreek

In het fietsseizoen van 2007 heeft Westtoer een uitgebreid onderzoek gevoerd onder de fietsers op het fietsnetwerk van de Leiestreek (CALLENS, M., 2008). Het onderzoek had als doel het inschatten, op jaarbasis, van het totaal aantal recreatieve fietsers op het fietsnetwerk van de Leiestreek en het inschatten van de omzet die zij genereren. Dit moest op een zodanige manier gebeuren dat diezelfde inschatting jaar na jaar opnieuw kan gemaakt worden met een beperkte inzet van middelen, met andere woorden er moest een permanent meetsysteem uitgewerkt worden op het fietsnetwerk. Het onderzoek moest ook een inzicht verlenen in het profiel, het gedrag en het bestedingspatroon van de netwerkfietser in de Leiestreek. Bovendien is ook de tevredenheid van de recreatieve netwerkfietser bepaald en van daaruit werden beleidsvoorstellen geformuleerd voor het verbeteren van de kwaliteit van de beleving op het fietsnetwerk.

De voornaamste conclusies uit het onderzoek:

Het onderzoek 'Fietsnetwerk Leiestreek' toont aan dat het Leiestreekfietsnetwerk goed is voor 1,5 miljoen recreatieve fietsers op jaarbasis. Het West-Vlaamse deel van dit netwerk staat voor 0,9 miljoen, het Oost-Vlaamse voor 0,6 miljoen recreatieve fietsers. Deze aantallen geven aan dat het fietsnetwerk een heel belangrijk recreatief product is voor de Leiestreek.

Deze recreatieve fietsers kunnen ingedeeld worden in ritjesfietsers die niet bewust voor het fietsnetwerk hebben gekozen maar een ritje doen op trajecten die vallen op het fietsnetwerk,

routefietsers, die een klassieke lusroute affietsen en netwerkfietsers die bewust kiezen voor het fietsnetwerk als recreatief product.

Het grootste aantal recreatieve fietsers, circa 1 miljoen, zijn ritjesfietsers. Wellicht gaat dit hier in belangrijke mate over fietsers die de grote assen op de jaagpaden van de Leie en de kanalen in de regio gebruiken. We kunnen aannemen dat deze omgevingsrecreanten zijn die in de Leiestreek wonen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het sterk bevolkte West-Vlaamse deel van de Leiestreek, dat ook een stuk groter is in oppervlakte dan het Oost-Vlaamse deel, heel wat meer recreatieve ritjesfietsers telt nl. 0,7 miljoen dan het Oost-Vlaamse deel met 0,3 miljoen.

Van de routefietsers werden er op het fietsnetwerk van de Leiestreek zowat 130 000 geteld. Het Oost-Vlaamse deel is sterker vertegenwoordigd dan het West-Vlaamse deel met respectievelijk circa 74 000 en 57 000 routefietsers.

Circa 0,3 miljoen recreatieve fietsers volgen heel bewust het fietsnetwerk van de Leiestreek en noemen we de netwerkfietsers. Er zijn meer netwerkfietsers op het Oost-Vlaamse deel van het netwerk (circa 180 000) dan op het West-Vlaamse deel (circa 130 000). Wanneer we inzoomen op het profiel van de netwerkfietsers zien we opnieuw een duidelijke differentiatie tussen het Oost- en West-Vlaamse deel. In het West-Vlaamse deel van het fietsnetwerk zijn diegenen die bewust op het fietsnetwerk fietsen en dit hoofdzakelijk doen op het West-Vlaamse deel voor 73% West-Vlaamse omgevingsrecreanten. Er zijn op dit deel van de Leiestreek heel weinig verblijfstoeristen en ook niet veel dagtoeristen. Bij de netwerkfietsers die hoofdzakelijk in de Oost-Vlaamse Leiestreek fietsten, zijn er minder omgevingsrecreanten (38 %), maar opvallend meer dagtoeristen en verblijfstoeristen. Er is slechts een beperkte groep van fietsnetwerkers (5 %) die de twee netwerken gelijkmatig aandoet.

Uit deze observaties kunnen we duidelijk stellen dat het West-Vlaamse deel van het fietsnetwerk van de Leiestreek heel sterk beantwoordt aan de omgevingsrecreatieve behoeften van de West-Vlamingen.

Het Oost-Vlaamse deel heeft daarentegen een veel sterkere toeristische functie en trekt relatief meer dagtoeristen en verblijfstoeristen aan, zowel recreatieve netwerkfietsers als recreatieve routefietsers.

Het is belangrijk dat bij de promotie en communicatie van en over het fietsnetwerk Leiestreek rekening gehouden wordt met deze diversiteit in doelgroepen.

Het onderzoek concentreert zich verder op het profiel en het gedrag specifiek van de recreatieve netwerkfietser op het fietsnetwerk Leiestreek.

Volgende observaties zijn van belang:

De gemiddelde leeftijd van de netwerkfietsers in de Leiestreek bedraagt 51,8 jaar. Iets meer dan de helft van de recreatieve netwerkfietsers in de Leiestreek behoort tot de leeftijdsklasse van de medioren (50-64 jaar) en fietst als koppel zonder kinderen. Gelijkaardige observaties werden reeds gemaakt op andere fietsnetwerken (Westhoek, Limburg, Antwerpen, Vlaams-Brabant). De verblijfs- en dagtoeristen zijn iets ouder dan de omgevingsrecreanten. Slechts 12 % van de gezelschappen fietst met kinderen.

Veel netwerkfietsers in de Leiestreek hebben eerder ervaring opgedaan met fietsen op een netwerk. Het is duidelijk dat het concept van fietsnetwerken reeds een relatief gekend recreatief product is. 42 % van de netwerkfietsers in de Leiestreek is zelfs frequente bezoeker van het specifieke Leiefietsnetwerk. Zij fietsten reeds meer dan vijf maal op het netwerk. Slechts 23% fietste voor de eerste keer op het fietsnetwerk van de Leiestreek.

De gemiddelde lengte van een fietstocht ligt op 40,2 km. De lengte van de fietstocht is evenwel heel variabel: zeer korte of lange tochten komen net zo goed voor. Het fietsnetwerkconcept beantwoordt dus aan de behoefte van flexibiliteit: iedereen vindt zijn gading, zowel diegenen die een korte tocht willen maken als deze die zich willen wagen aan een langere tocht. De gemiddelde duur van de fietstocht ligt op 4,2 uren.

93 % van de fietsers onderbreekt de fietstocht. 76 % van de fietsers stopt voor een drankje of een hapje in een reca-zaak. De aanwezigheid van voldoende restaurants of cafés langsheen het netwerk is dus belangrijk voor de beleving van het fietsen op een fietsnetwerk. Dit is een argument om in de context van het ruimtelijk beleid op gemeentelijk en provinciaal vlak te pleiten voor het toelaten van reca-functies in bestaande gebouwen in de open ruimte voor zover ze gelegen zijn langs grote recreatieve assen of langs een fietsnetwerk. Heel dikwijls worden de bestaande reca-zaken nu als zonevreemd beschouwd en worden ook geen ontwikkelingskansen geboden voor nieuwe reca-zaken in bestaande gebouwen in de open ruimte tenzij zij kerngebonden voorkomen.

In Oost-Vlaanderen is vooral Deinze een populaire vertrekgemeente voor netwerk-fietsers, meer nog dan Gent. In de West-Vlaamse Leiestreek zijn de startpunten veel meer gespreid over de verschillende gemeenten van de stedelijke agglomeratie.

De fietsnetwerkkarten worden zeer veel gebruikt en worden hoofdzakelijk gekocht bij lokale toeristische diensten, ook door omgevingsrecreanten. Door de ligging van Westtoer buiten de Leiestreek is het niet verwonderlijk dat de West-Vlaamse omgevingsrecreanten veel frequenter hun kaarten kopen in lokale toeristische diensten dan via Westtoer. De Oost-Vlaamse omgevingsrecreanten kopen hun kaarten veel meer in Toerisme Oost-Vlaanderen dat op de rand van de Leiestreek ligt. De verblijfstoeristen die fietsen op het netwerk lenen of kopen de kaart ook in belangrijke mate bij de logiesuitbaters. Voor deze toeristen vormen de logies-uitbaters dan ook een interessant distributiekanaal voor de fietsnetwerkkarten.

Men gebruikt de kaarten op twee manieren:

De *omgevingsrecreanten* gebruiken de kaarten in de diepte: zij zoeken naar alternatieve routes op de kaart. We konden vaststellen dat frequente gebruikers van het fietsnetwerk in hogere mate de kaarten gebruiken. Dit wijst er op dat ze de kaarten gebruiken om minder bekende routes in eigen streek te kunnen ontdekken.

De *verblijfstoeristen en dagtoeristen* gebruiken de kaarten eerder als wegenkaart. Ze verschaft hen tevens een overzicht van de hen onbekende omgeving en toont de mogelijke bezienswaardigheden.

Naar GPS-toepassingen toe stellen we vast dat 9% van de netwerkfietsers bereid zou zijn om 10 euro te betalen voor de huur van een GPS-systeem. Het is belangrijk om te weten dat 37 % van die netwerkfietsers die een gehuurde GPS zou gebruiken dit toch nog zou doen in combinatie met een kaart die hen een overzicht geeft over gans de streek waar ze fietsen. Het gaat hier niet over het gebruik van eigen GPS met downloadbare trajecten. Deze vraag zal worden gesteld bij de bevraging van recreatieve netwerkfietsers op het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland die in 2008 wordt uitgevoerd.

Van alle netwerkfietsers gebruikt 99 % de eigen fiets op het netwerk. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat er maar een heel kleine niche blijkt te bestaan voor de verhuur van fietsen op het fietsnetwerk van de Leiestreek. Slechts 4% is echt geïnteresseerd om een fiets te huren. Daarnaast heeft 8% van de netwerkfietsers interesse in een systeem waarbij fietsen, gehuurd bij fietsenverhuurder A, kunnen achtergelaten worden bij fietsenverhuurder B waarbij A en B aan een NMBS station gelegen zijn. Op basis van deze interesse kan ingeschat worden of dit aanbod een rendabele activiteit kan zijn in de regio.

De netwerkfietsers kennen het fietsnetwerk Leiestreek uit diverse informatie-bronnen.

De twee belangrijkste informatiebronnen zijn:

- het netwerk zelf: een kwart van de netwerkfietsers kent het netwerk door de knooppuntenbordjes te zien die over de hele regio verspreid staan.
- artikels in tijdschriften en/of kranten: voor alle types netwerkfietsers is dit een belangrijk infokanaal.

Het informatiegedrag van de omgevingsrecreanten is verschillend van dat van de dagtoeristen en de verblijfstoeristen. Dit is een belangrijk gegeven voor de toekomstige communicatie naar deze doelgroepen.

Bij de omgevingsrecreanten op het fietsnetwerk Leiestreek zijn volgende infokanalen verhoudingsgewijs belangrijker dan bij de toeristen:

- knooppuntenbordjes langs het fietsnetwerk: de omgevingsrecreanten worden natuurlijk veel frequenter in de regio met de bordjes;
- artikels in krant of tijdschriften (wellicht meer lokale publicaties)
- fietskrant bij alle West-Vlamingen en Wegwijsbrochure van Toerisme Oost-Vlaanderen en fietskrant voor Oost-Vlaanderen;
- info via familie, vrienden en kennissen;
- deelname aan fietsevenement;
- websites van Westtoer en Toerisme Oost-Vlaanderen.

De dagtoeristen op het fietsnetwerk van de Leiestreek informeren zich proportioneel meer via:

- artikels in kranten of tijdschriften;
- de algemene website van Toerisme Oost-Vlaanderen (veel van de dagtoeristen fietsen in het Oost-Vlaamse deel);
- info van familie, vrienden en kennissen.

De verblijfstoeristen informeren zich meest via:

- de website van de Leiestreek;
- de lokale toeristische diensten;
- artikels in kranten of tijdschriften.

De netwerkfietsers op het Oost-Vlaamse deel van de Leiestreek komen er fietsen vooral omwille van het aantrekkelijke landschap. De netwerkfietsers in het West-Vlaamse deel gaan fietsen op dit netwerk vooral omdat het dichtbij hun woonplaats ligt én omdat ze hun eigen streek willen ontdekken.

De netwerkfietsers zijn heel tevreden over het fietsnetwerk van de Leiestreek en geven het een gemiddelde score van 3,9 op 5. Drie vierden van hen zijn zeer tot uitermate tevreden. Slechts 2% is niet tevreden. De verblijfstoeristen en dagtoeristen zijn iets minder tevreden dan de omgevingsrecreanten. Zij vergelijken wellicht met andere fietsnetwerken in hun eigen streek en hebben daardoor wellicht ook hogere verwachtingen.

Onderzoek fietsnetwerk Brugse Ommeland

Westtoer voerde in de loop van 2008 een uitgebreid meet- en onderzoeksproject uit naar de impact van het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland op de regio. Met 7 vaste slangdetectoren, verspreid over de volledige regio die reeds van in 2007 metingen verrichtten en tellingen met mobiele telposten in de loop van 2008 op de andere segmenten van het netwerk werden alle fietsers geteld. De methodologie laat toe om naar de toekomst het totaal aantal fietsers op het netwerk op te volgen maar ook met een terugblik naar 2007. Naast tellingen werden de recreatieve fietsers op het netwerk kort bevroegd en werden schriftelijke enquêtes uitgedeeld. In totaal werden 5.600 blits-enquêtes afgenomen en 1.100 correct ingevulde schriftelijke enquêtes verzameld.

Het onderzoek 'Fietsnetwerk Brugse Ommeland' toont aan dat het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland goed was voor 1,5 miljoen recreatieve fietsers in 2008. Tegenover 2007 betekent dit een stijging van 6%. Zowat 415.000 recreatieve fietsers volgen bewust het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland. Het zijn deze netwerkfietsers die in het onderzoek verder in detail werden onderzocht: waar komen ze vandaan, waar fietsen ze, waar onderbreken ze, waarom hebben ze het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland er uitgekozen, wat geven ze uit en zijn ze wel tevreden met het fietsnetwerk.

Het grootste aantal recreatieve fietsers, iets meer dan 900.000, heeft niet bewust voor het fietsnetwerk gekozen maar maakt een ritje op trajecten die vallen op het fietsnetwerk. We noemen deze de ritjesfietsers. Wellicht gaat het hier in grote mate over fietsers die de grote assen op de jaagpaden langs kanalen in de regio gebruiken. We kunnen aannemen dat deze eerder omgevingsrecreanten zijn die in Brugge of het Brugse Ommeland wonen. Verder zijn er nog de routefietsers. Zij fietsen een klassieke lusroute af. Daarvan werden er op het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland zowat 150.000 geteld.

Een groot deel van de netwerkfietsers in het Brugse Ommeland zijn toeristen van buiten de regio. 37% van de netwerkfietsers in het Brugse Ommeland zijn dagtoeristen die buiten de regio (inclusief Brugge) wonen. 16% zijn dagtoeristen die logeren aan de Kust en 7% is op vakantie in Brugge of in het Brugse Ommeland. Het netwerk van het Brugse Ommeland heeft dus een belangrijke toeristische functie met een hoge aantrekkingskracht voor dagtoeristen. 41% van alle netwerkfietsers zijn inwoners van Brugge en het Brugse Ommeland.

Bijna twee derden van de fietstochten wordt gemaakt door twee volwassenen. Slechts 8% is vergezeld van kinderen. Vooral de leeftijdsgroep van 50-64 jaar is sterk vertegenwoordigd bij de netwerkfietsers: meer dan de helft is tussen 50 en 65 jaar. Daarnaast komt de leeftijdsgroep van 40-49 jaar vrij frequent voor met 25%. De senioren van meer dan 65 jaar zijn ook nog goed voor 13%.

Het aantal afgelegde kilometers door de netwerkfietsers is heel variabel maar komt gemiddeld per tocht op 43 km. Meer dan de helft van de fietstochten heeft een lengte ergens tussen 35 en 54 km. 17% fietst meer dan 54 kilometers maar ook een aanzienlijk aantal, 29%, fietst minder dan 24 km. Bijna alle netwerkfietsers (95%) onderbreken hun fietstocht onderweg en bijna 80% doet dat in een café, restaurant of taverne. Andere populaire stopplaatsen zijn de rustbanken langs het netwerk.

Drie vierde van de netwerkfietsers is zeer tot uitermate tevreden over het fietsnetwerk en 21% is zelfs uitermate tevreden. Dit is een hoge score. Men geeft een hoge waardering voor het landschap in het Brugse Ommeland en voor de aantrekkelijke dorpskernen en stadjes. Ook de duidelijke bewegwijzering en de veiligheid langsheen de trajecten krijgen een hoge score. Aandachtspunten voor de toekomst zijn: het voorzien van meer picknicktafels en rustbanken en van meer eet- en drankgelegenheden langs het netwerk die ook open zijn. Ook vraagt men naar een betere kwaliteit van het wegdek waarbij asfalt duidelijk wordt verkozen boven beton, klinkers en steenslag.

Op basis van de bestedingen die bevestigd werden bij de recreatieve fietsers en hun volumes kunnen we de omzet inschatten gegenereerd door de recreatieve fietsers op het fietsnetwerk van het Brugse Ommeland op jaarbasis. Voor de 2008 kan deze omzet geraamd worden op 17,5 miljoen euro.

De toeristische omzet, dit is de omzet gegenereerd door fietsers van buiten Brugge en het Brugse Ommeland (dag- en verblijfstoeristen) bedraagt 11,2 miljoen euro.

Fietsonderzoek Provincie Antwerpen

Een uitgebreid fietsonderzoek van Toerisme Provincie Antwerpen uit 2006-2007 op basis van fietstellingen, een face-to-face enquête bij 2.000 fietsers en een enquête bij sport- en socioculturele verenigingen bracht volgende resultaten naar voor.

De helft van de fietsers in de provincie Antwerpen behoort tot de medioren (50-64 jaar). Bijna drie vierde van de fietsers is ouder dan 50 jaar. Velen van hen zijn gepensioneerd. Slechts een minderheid fietst in het gezelschap van kinderen.

De meeste fietsers (45,9 %) in de provincie Antwerpen fietsen enkel in gezelschap van hun partner. De gemiddelde groeps grootte van een doorsnee fietsgezelschap bedraagt 1,95 personen.

De gemiddelde afstand van een fietstocht in de provincie Antwerpen bedraagt ruim 42,1 kilometer.

Ongeveer 40 % van de fietsers volgt het fietsknooppuntennetwerk, 10 % een lusvormige thematische route (al dan niet gebaseerd op knooppunten) en de helft van de mensen geen specifieke route. Het fietsknooppuntennetwerk heeft duidelijk aan populariteit en bekendheid gewonnen, ten koste van de lusvormige routes.

De fietsvakantiegangers in de provincie Antwerpen verblijven gemiddeld 6,4 nachten in de regio. 42 % verblijft op hotel, dikwijls in half pension. De kampeerders vormen de tweede grootste groep met 23 %.

Het aantal recreatieve fietstochten in de provincie Antwerpen wordt geschat op jaarlijks 9,1 miljoen. 3,6 miljoen betreffen fietstochten van mensen die (bewust) het fietsknooppuntennetwerk volgen. Daarnaast vinden nog ca. 910.000 fietstochten plaats langs thematische lusvormige routes (al dan niet op basis van het fietsknooppuntennetwerk).

Uit onderzoek van TNS NIPO in opdracht van fietsenfabrikant Gazelle onder 1.200 Nederlanders van 16 jaar en ouder bleek dat fietsen zo leuk gevonden wordt omdat je tijdens het fietsen ook andere dingen kunt doen zoals 'eens diep nadenken over het leven', 'zingen' of 'hardop praten tegen jezelf'.

Onderzoek van de K.U. Leuven bij 6.469 Vlamingen tussen 18 en 75 jaar leert dan weer dat fietsen voor 32 % van de ondervraagden de favoriete sport is, gevolgd door wandelen met 20 %. Fietsen kan je op elke leeftijd, met wie je wil, hoe lang en hoe snel je wil, je kan van thuis uit vertrekken, het is goedkoop en laagdrempelig, neemt weinig tijd in beslag, is gezond en heeft een sociaal karakter (samen zijn met vrienden, praten tijdens het fietsen).

1.9.6 Toervaren

1.9.6.1 Objectieve gegevens m.b.t. de toervaart in (West-)Vlaanderen

Aantal vaartuigen

Volgens de Algemene beleidsnota van de staatssecretaris voor mobiliteit zijn er in 2008 alles bij elkaar circa 92.500 pleziervaartuigen geregistreerd in België (ALGEMENE BELEIDSNOTA VAN DE STAATSSECRETARIS VOOR MOBILITEIT, 2008). Tot bij de verplichte invoering van de immatriculatieplaat in België in 1992 moest elk vaartuig dat zich op de Belgische waterwegen bevond over een **inschrijvingsplaat** beschikken. In het laatste registratiejaar (1991) werden 17.550 inschrijvingsplaten afgeleverd (Ministerie van Verkeer en Infrastructuur, Bestuur voor Infrastructuur, Sector Waterwegen, 1992). Dit aantal omvat naast kajuitmotorboten ook zeilboten, open motorboten, roeiboten, kano's en kajaks. Vaartuigen in de kustjachthavens zijn hier niet bij inbegrepen. Er wordt verondersteld dat het aantal ingeschreven boten slechts een fractie vertegenwoordigt van het totaal aantal vaartuigen in België.

Sedert de invoering van de **immatriculatieplaat** op 1 januari 1992 werden circa 47.000 vaartuigen in België officieel geregistreerd (FOD Mobiliteit en Vervoer). De immatriculatieplaat is verplicht voor alle pleziervaartuigen op de Belgische waterwegen, met uitzondering van zeilplanken, opblaasbare bootjes die niet geschikt zijn om met een motor te varen en buitenlandse pleziervaartuigen die in hun land van herkomst geregistreerd zijn. De plaat wordt éénmalig aangekocht, wordt op de achtersteven van het vaartuig aangebracht en blijft bij het vaartuig, ook als dat van eigenaar verandert.

Het aantal pleziervaartuigen dat uitsluitend op zee vaart kan worden afgeleid uit het aantal uitgereikte **vlaggenbrieven**. De vlaggenbrief is een vorm van nationaliteitsbewijs, waardoor

een vaarttuig in het buitenland op hulp en bijstand van de Belgische autoriteiten kan rekenen, en de nationale vlag mag voeren. In België is de vlaggenbrief verplicht voor pleziervaartuigen die varen op de Beneden-Zeeschelde, Het Kanaal Gent-Terneuzen, het Boudewijnkanaal, het Kanaal Brugge-Oostende en alle kustwateren. Men schat het aantal vlaggenbrieven in omloop in België tussen de 12.000 en de 15.000 (Ministerie van Verkeer en Infrastructuur, Bestuur van Maritieme Zaken en Scheepvaart, Dienst Scheepvaartcontrole, 2000).

Gelijktijdig met de invoering van de immatriculatieplaat op nationaal niveau werd in 1992 in Vlaanderen het **waterwegenvignet** ingevoerd. Op de Vlaamse binnenwateren moeten zowel Belgische als buitenlandse pleziervaartuigen met een lengte groter dan 6 meter en/of die met een grote snelheid varen over een waterwegenvignet beschikken. Dit vignet wordt jaarlijks hernieuwd en moet op de achtersteven van het vaarttuig worden gekleefd. Tabel 33 geeft een beeld van het aantal vignetten dat de afgelopen 10 jaar werd uitgereikt. De cijfers omvatten de Vlaamse toervaartboten (hoofdzakelijk), toervaartboten op doorvaart in Vlaanderen (Waalse, Nederlandse, Franse) en snelvaartboten (speedboten).

Tabel 33. Aantallen uitgereikte waterwegenvignetten in Vlaanderen (Administratie Waterwegen en Zeewezen, 2008)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Afdeling Waterwegen Kust	530	525	581						
Afdeling Bovenschelde	2.467	2.382	1.689	2.574	2.672	2.742	3.355	3.525	3.486
Afdeling Zeeschelde	375	350	370	326	294	241	272	113	
Dienst voor de Scheepvaart	2.146	2.277	2.528	2.560	2.391	2.611	2.590	2.737	2.354
N.V. Zeekanaal	824	891	741	882	964	988	1.030	-	-
N.V. Waterwegen en Zeekanaal	-	-	-	-	-	-	-	1040	

Het totaal aantal **motorboten** in de West-Vlaamse jachthavens (met inbegrip van de kustjachthavens) wordt geraamd op 1.300 eenheden. Dit aantal vertegenwoordigt ruim een derde van alle boten in de jachthavens van West-Vlaanderen (geraamd op 3.600 eenheden)(gegevens verstrekt door de West-Vlaamse jachthavens).

Aantal watersporters

Het totaal aantal mensen dat actief aan watersport doet in België wordt geraamd op 1 per 300 inwoners (ALGEMENE BELEIDSNOTA VAN DE STAATSSECRETARIS VOOR MOBILITEIT, 2008). Voor het overige zijn er nauwelijks cijfers bekend.

Het aantal uitgereikte **stuurbrevetten** voor de pleziervaart geeft ons eveneens een beeld van de (potentiële) toevaarderspopulatie. Een stuurbrevet is verplicht voor het besturen van een pleziervaarttuig dat ten minste 15 meter lang is en/of sneller kan varen dan 20 km/u (ongeacht de lengte). Er bestaat een beperkt stuurbrevet, waarmee men mag varen op alle Belgische binnenwateren, behalve de Beneden-Zeeschelde, en een algemeen stuurbrevet, dat geldig is op alle Belgische binnenwateren. Intussen werden voor heel België reeds circa 140.000 stuurbrevetten uitgereikt (FOD Mobiliteit en Vervoer, 2008). Het werkelijk aantal actieve watersporters ligt vermoedelijk een flink stuk lager.

Gebruiksfrequentie van de West-Vlaamse waterwegen

Passages aan bruggen en sluizen

De beste graadmeter voor de gebruiksfrequentie van de West-Vlaamse binnenwateren vormt de registratie van de doorvaart van pleziervaartuigen door de bruggen en sluizen. In principe wordt aan alle (West-)Vlaamse sluizen en beweegbare bruggen per dag geteld hoeveel (plezier)vaartuigen er passeren. Tabel 34 geeft een overzicht van de passages van pleziervaartuigen op zon- en feestdagen tussen begin mei en eind september van 1998 tot 2007 voor de belangrijkste West-Vlaamse bruggen en sluizen. De weergegeven cijfers hebben betrekking op doorvaarten in de beide richtingen door de kunstwerken en laten niet toe de

grote 'toervaartstromen' in beeld te brengen. De herkomst (en nationaliteit) van de vaartuigen wordt sedert 2007 geregistreerd.

Tabel 34. Passages van pleziervaartuigen aan de belangrijkste West-Vlaamse bruggen en sluisen op zon- en feestdagen tussen begin mei en eind september (bron: Waterwegen en Zeekanaal NV, 2009)

SLUIS/BRUG	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Leie									
Menen	85	184	136	258	218	151	173	211	171
Harelbeke	263	249	318	404	394	423	429	573	195
Sint-Baafs-Vijve	277	313	371	476	-	437	381	440	410
Bovenschelde									
Kerkhove	113	124	109	170	153	188	185	204	158
Kanaal Roeselare-Leie									
Ooigem	116	132	145	172	-	172	174	156	139
Kanaal Bossuit-Kortrijk									
Bossuit	92	82	106	-	-	36	21	10	16
Sluis 11 Kortrijk	59	68	75	-	-	-	2	-	-
Kanaal Plassendale-Nieuwpoort									
Gravensluis	237	184	182	230	368	95	236	224	244
Plassendalesluis	305	354	328	449	-	315	460	418	452
Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke									
Veurnesluis	85	96	93	112	209	42	89	79	111
Nieuwpoortsluis	87	106	156	148	-	124	113	168	158
Lokanaal									
Fintele	84	113	123	90	77	51	77	86	110
Kanaal Ieper-IJzer									
Boezingedorp	90	92	96	87	88	-	-	90	105
IJzer									
Sint-Jorissluis	304	314	237	436	613	193	426	336	379
Tervatebrug	-	-	-	-	-	-	617	605	607
Knokkebrug	-	-	-	-	-	-	171	123	103
Stavelebrug	-	-	-	-	-	-	19	29	23
Kanaal Brugge-Oostende									
Dampoortsluis	331	439	386	560	390	10	421	344	374
Doksluis	48	91	83	-	-	37	86	57	54

Overnachtingen in jachthavens

De overnachtingen van bezoekers in jachthavens worden niet stelselmatig bijgehouden, of worden door de jachtclubs niet of zeer zelden vrijgegeven. Nochtans zou deze informatie nuttig zijn voor het achterhalen van de herkomst van de toervaarders, de gemiddelde verblijfsduur of de toeristische of andere aantrekkingskracht van een bepaalde jachthaven.

Watersportbeurzen

De **Belgian Boat Show** is in een goeie 15 jaar tijd uitgegroeid tot een watersportsalon dat Europese uitstraling geniet. De laatste vijf jaar bezochten gemiddeld 66.500 mensen de beurs in Gent. In 2008 telde de Belgian Boat Show 60.133 bezoekers.

1.9.6.2 WVT-enquête toervaart 1999

In de zomer van 1999 voerde de West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw een onderzoek uit naar het profiel en het vaargedrag van de toervaarders in West-Vlaanderen (PROVOOST, T., 2000).

Zowat 9 op de 10 toervaarders in West-Vlaanderen blijken Belgen te zijn, waarvan drie vierden uit West- en Oost-Vlaanderen. 7 % van de ondervraagden kwam uit Nederland, 2 % uit Frankrijk. Ruim vier op vijf is 45 jaar of ouder. 13,6 % is zelfs ouder dan 65. De generatie jonger dan 35 jaar is sterk ondervertegenwoordigd. In bijna één op de twee gevallen bestaat de bemanning van een toervaartboot uit een koppel zonder inwonende kinderen. Het gemiddeld aantal opvarenden per boot bedraagt 2,5. Er wordt per dag gemiddeld 5,4 uur gevaren. Dit betekent dat een groot deel van de dag op het aangemeerde schip of aan wal wordt doorgebracht. Wandelen, horeca-bezoek, fietsen, stadsbezoek en shopping zijn de populairste activiteiten van toervaarders aan wal. West-Vlaanderen blijkt een populair vaargebied voor dagtrips. Er worden er elk jaar gemiddeld 7 à 8 ondernomen. Voor korte trips (maximum drie nachten) trekken veel toervaarders naar Frankrijk. Op de tweede en derde plaats staan België en Nederland. Voor een lange vaarvakantie trekken de West- en Oost-Vlaamse toervaarders massaal de grens over naar Nederland en Frankrijk. Bijna alle respondenten (94 %) vinden West-Vlaanderen een aantrekkelijk vaargebied. De troeven van West-Vlaanderen schuilen in de grote variatie aan landschappen en waterwegen. Verder spreken ook het erfgoed en de gastronomie veel mensen aan. Het uitgebreide voorzieningennet en de degelijke informatieverstrekking maken van West-Vlaanderen een uitgelezen vaargebied. De kleine helft (43 %) van de ondervraagden beschikt aan boord over toeristische informatie met betrekking tot West-Vlaanderen. 58 % heeft deze informatie tijdens de vaarvakantie verzameld, 42 % had ze reeds mee van thuis. De door de ondervraagde toervaarders aangereikte suggesties voor de verbetering van het toervaartnet hebben in één op de drie gevallen betrekking op de infrastructuur en voorzieningen voor de pleziervaart: meer passantenplaatsen, verbetering van de kwaliteit van de sanitaire voorzieningen, meer brandstofbevoorrading. Eén op de vijf respondenten vraagt een betere service bij de bediening van bruggen en sluizen: uitbreiden van de bedieningstijden, verminderen van de wachttijden, meer informatie en betere communicatie met het bedieningspersoneel.

1.9.6.3 WES-enquête waterrecreatie 2002-2003

In 2002 en 2003 voerde het WES in opdracht van de Administratie Waterwegen en Zeewezen van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een onderzoek naar profiel, gedrag en bestedingen van toeristen en recreanten op en langs de waterwegen in Vlaanderen (MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2003). Ruim 500 recreanten werden mondeling ondervraagd in jachthavens, op jaagpaden en bij een toeristische site langs een waterweg. Respectievelijk 75,3 % en 69,4 % van de respondenten fietst of wandelt wel eens langs de Vlaamse waterwegen. 80 % daarvan doet dat minstens enkele keren per maand. Ruim een derde van de hengelaars gaat minstens enkele keren per week vissen. Onder vissers en fietsers wordt een relatief ouder publiek aangetroffen. Ongeveer 65 % van de ondervraagde water- en oeverrecreanten behoort tot de sociale middenklasse. Zeilers behoren relatief vaker tot de hogere, hengelaars tot de lagere sociale klassen. Ongeveer 12 % van de respondenten is lid van een watersportclub. Recreatieve activiteiten op het water nemen duidelijk meer tijd in beslag dan deze aan wal, respectievelijk 5 uur tegenover 3 uur. Ongeveer 72 % van de recreanten combineert hun belangrijkste activiteit met één of twee andere activiteiten. Voor één op de twee is dat een bezoek aan een café of terras. 16 % gaat op restaurant. Zowat een derde van de wandelaars en fietsers vindt de aanwezigheid van reca-voorzieningen langs hun route belangrijk. Nagenoeg een derde van de respondenten ondervindt hinder van andere recreanten of gebruikers van de waterwegen en de jaagpaden.

Vooraf fietsers en wielertoeristen blijken voor sommige recreanten een bron van ergernis. Ongeveer een vijfde van de recreanten vindt het over het algemeen te druk op en langs het water.

Hengelonderzoeken

Uit cijfers van de voormalige afdeling Bos en Groen van AMINAL uit 2003 blijkt dat het aantal hengelaars op openbaar water de voorbije decennia gedaald is. Zowel de verkoop van het gewone visverlof als van het jeugdvisverlof gaat achteruit. De verkoop van het duurdere visverlof dat onder meer recht geeft op wadend vissen en bootvisserij, kent sedert 1996 geen daling. Aangezien dat visverlof sinds 2004 recht geeft op het nachtvisserij in de daarvoor aangeduide wateren, kan in de toekomst zelfs een stijging in de verkoop van dit laatste worden verwacht. In het algemeen neemt de hengeldruk op de openbare wateren evenwel af. Die dalende trend is al langer merkbaar en wordt ook in de ons omringende landen vastgesteld (DE VOCHT, A. en DE BRUYN, L., 2005).

De trend is onder meer het gevolg van de verhoging van de prijs van het visverlof in 1987 en 1995, de slechte bereikbaarheid en bevisbaarheid van een aantal viswateren, de sterke opkomst van private viswateren met een zeer hoge bezetting aan makkelijk vangbare vissoorten, de beperkte instroom van nieuwe en jonge hengelaars, het groeiend aantal beperkingen op de visserij (kruisnetten, fuiken), de achteruitgang van de vangsten en de kennis van de viswijzen en de terugzetsplicht voor paling. Ook het medegebruik van de waterlopen door andere recreatievormen (pleziervaart, oeverrecreatie) is voor sommige hengelaars een doorn in het oog.

Uit een wetenschappelijk 'surveyonderzoek' uitgevoerd in het najaar van 2003 worden concrete gegevens over het profiel en de attitudes van de Vlaamse hengelaar bekomen (DE VOCHT, A. en DE BRUYN, L., 2005). De gemiddelde leeftijd van de hengelaar in openbare wateren is 45 jaar en 98 % zijn mannen. Hengelaars zijn ondervertegenwoordigd in de leeftijdsgroep tot 40 jaar. In de leeftijdsklasse van 40 tot 69 jaar zijn er procentueel meer hengelaars.

De meest beoefende hengeldiscipline is de witvisserij (52,3 %), gevolgd door de karpervisserij (17,6 %). Verder is de gerichte bevissing van roofvis en paling een belangrijke discipline (resp. 13,6 en 8,3 %). De wedstrijdvisserij is met 6,3 % niet onbelangrijk. Vliegvisserij en bootvisserij worden duidelijk minder frequent beoefend (resp. 0,7 en 0,8 %). Naar schatting een derde van de hengelaars is aangesloten bij een hengelsportvereniging. Bij die verenigingen bevinden zich ook vele private clubs. De organisatiegraad is het hoogst bij wedstrijdvisserij (90 %), vliegvissers (73 %) en bootvissers (50 %).

De meest beviste soorten zijn blankvoorn, brasem en rietvoorn (witvis), gevolgd door karper, paling en de roofvissoorten snoekbaars, baars en snoek. De Vlaamse hengelaar gaat gemiddeld 38 keer per jaar op Vlaamse openbare wateren vissen. Een visbeurt duurt gemiddeld tussen 4 en 6 uur. Bijna drie vierden van de hengelaars beoefenen de 'catch and release' bevissing. Ze laten de vis weer vrij op de plek waar ze gevangen werd. De totale hengelonttrekking uit Vlaamse openbare wateren in 2003 kan geschat worden op 431 ton. In West-Vlaanderen is de palingonttrekking duidelijk hoger dan in andere provincies. De fuikvisserij en de kruisnetvisserij in vele polderwateren, die sinds 1 januari 2004 tijdelijk verboden zijn, zijn hiervoor de verklaring.

1.9.7 Onderzoek gebruik vaste ligplaatsen in Kustjachthavens

In het kader van het KITS-project (Kustactieplan) onderzocht Westtoer het toeristisch en economisch belang van de vier Kustjachthavens (VINCKE, M., 2009). Aan de hand van schriftelijke enquêtes werd gepeild naar het profiel van de jachthavengebruiker en naar het toeristisch gebruik van de jachthavens in 2007. De gemiddelde leeftijd van de jachthavengebruiker ligt op 57 jaar. 40 % van de respondenten was met pensioen. 70 % onder hen bechikt over een diploma hoger (al dan niet universitair) onderwijs. Kaderleden, zelfstandige handelaars of ambachtslui en ondernemers maken meer dan de helft van de ondervraagden uit. Negen op de tien respondenten is Belg, 9 % is Frans. Van de Belgen woont het grootste aantal in West-Vlaanderen. Van de West-Vlamingen woont meer dan de helft aan de Kust.

Een boot in een Vlaamse Kustjachthaven is gemiddeld bijna 40 nachten bezet, waarvan 25 nachten in de thuishaven. Het gemiddeld aantal overnachtingen per boot (dus rekening houdend met het aantal personen) bedraagt 106,8. Daarvan vinden er 61,6 plaats in de thuishaven. Alle Kustjachthavens samen staan garant voor circa 260.000 overnachtingen, waarvan er een kleine 150.000 in de thuishaven worden doorgebracht. Gepensioneerde clubleden overnachten meer op hun boot dan beroepsactieve leden. De gemiddelde vaste kost (liggeld, onderhoud, investeringen) wordt per ligplaats geraamd op 3.794 EUR. De totale bestedingen door jachtclubleden van buiten de Kustregio, gekoppeld aan overnachtingen in de jachthaven, worden voor 2007 geraamd op 1,9 miljoen EUR. De direct gegenereerde omzet door gebruikers van vaste ligplaatsen in de Vlaamse Kustjachthavens wordt geraamd op 12,4 miljoen EUR.

1.9.8 Verkoop recreatieve brochures door Westtoer

1.9.8.1 Evolutie van de verkoop van recreatiebrochures

De verkoop van provinciale recreatiebrochures startte in 1990. Toen werden nog maar 6.000 brochures per jaar verkocht. In 2006 was dat al bijna 200.000. Deze spectaculaire toename hangt samen met de uitbreiding van het assortiment aan brochures, maar bovenal met het bijzonder groot succes van de fietsnetwerkkarten. Tabel 35 geeft de evolutie weer inzake de verkoop door Westtoer van recreatieve routebrochures tussen 1999 en 2008. Uit de tabel leiden we onder meer af dat de verkoop van fietsroutebrochures in 2006 een flinke duik heeft genomen na de lancering van de fietsnetwerken. De verkoop is in 2007 alweer licht toegenomen. Na het fietsjaar 2006 en de hype rond de fietsnetwerken met een topverkoop van 140.000 stuks, is de verkoop van fietsnetwerkkarten in 2008 gedaald tot 75.000 stuks. Wandelroutes blijven populair. De autoroutes handhaven zich. De ruiterroutes vertonen een neerwaartse trend. De nieuwe producten (wandelnetswerken, erfgoedwandelnetsroutes en themafietsstochten) blijken aan te slaan.

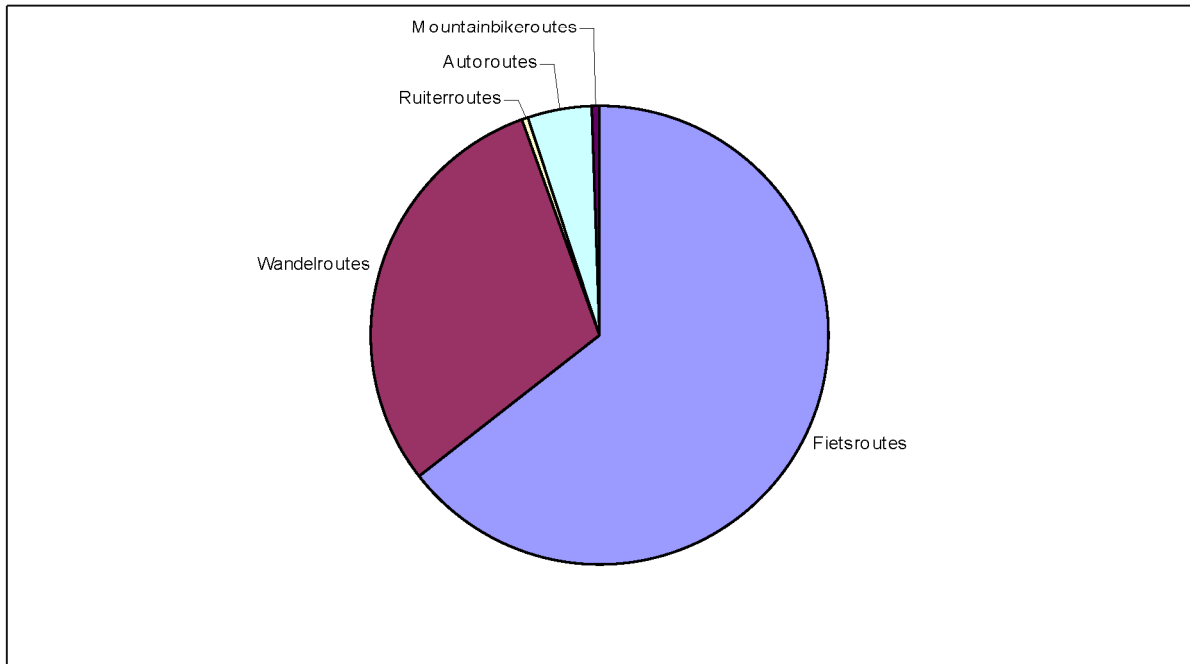
Tabel 35. Evolutie van de verkoop van recreatieve brochures door Westtoer 1999-2008 (bron: Westtoer, 2009)

PUBLICATIE	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
FIETSRUTES	43.036	50.008	44.996	67.715	54.995	50.842	40.393	21.234	32.274	25.781
FIETSNETWERK	-	-	-	-	-	-	45.683	140.768	90.567	75.172
THEMATOCHTEN	-	-	-	-	-	-	828	3.780	3.368	3.764
WANDELROUTES	10.107	12.326	11.060	22.417	16.193	22.241	20.450	13.456	31.789	30.392
ERFGOEDWR.	-	-	-	-	-	-	-	3.644	5.036	5.609
WANDELNETWERK	-	-	-	-	-	-	3.584	3.401	4.235	12.990
AUTORUTES	13.102	10.389	9.556	9.604	10.794	11.624	8.080	9.490	6.554	7.305
PROV. RUITERR.	740	1.159	891	1.120	1.656	1.227	2.093	779	663	815
VAARGIDS/KAART	-	273	2.047	1.864	873	769	305	284	86	28
MOUNTAINBIKE	-	-	-	-	-	-	380	1.309	1.588	698
TOTAAL	66.985	74.155	68.550	102.720	84.511	86.703	121.796	198.145	176.160	162.554

1.9.8.2 Analyse van de verkoopsijfers van 2008

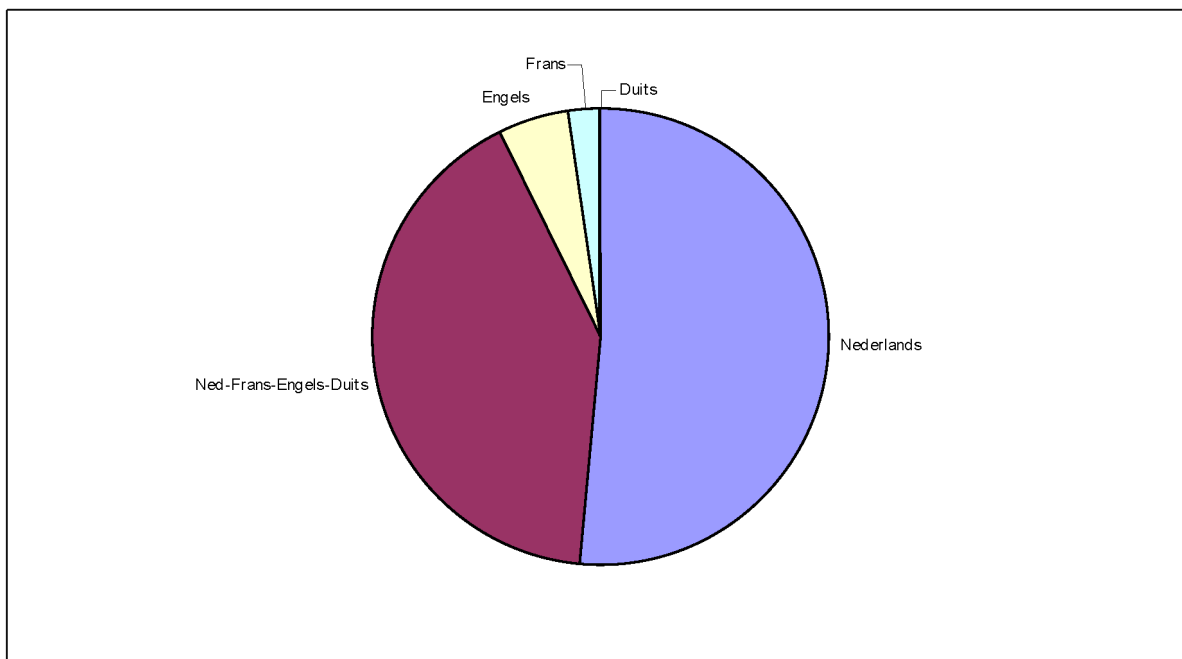
In 2008 had 64,4 % van de verkoop betrekking op fietsen en 30,1 % op wandelen. Van de resterende 5,5 % ging het gros (4,5 %) naar autotoeren. De verkoop van mountainbikeroutes (0,5 %) en rutterroutes (0,5 %) is marginaal. In totaal werden in 2008 bijna 3.500 bestellingen online geplaatst via de websites van Westtoer.

Afbeelding 7. Verdeling van de verkoop van recreatieve brochures door Westtoer in 2008 (bron: Westtoer, 2009)



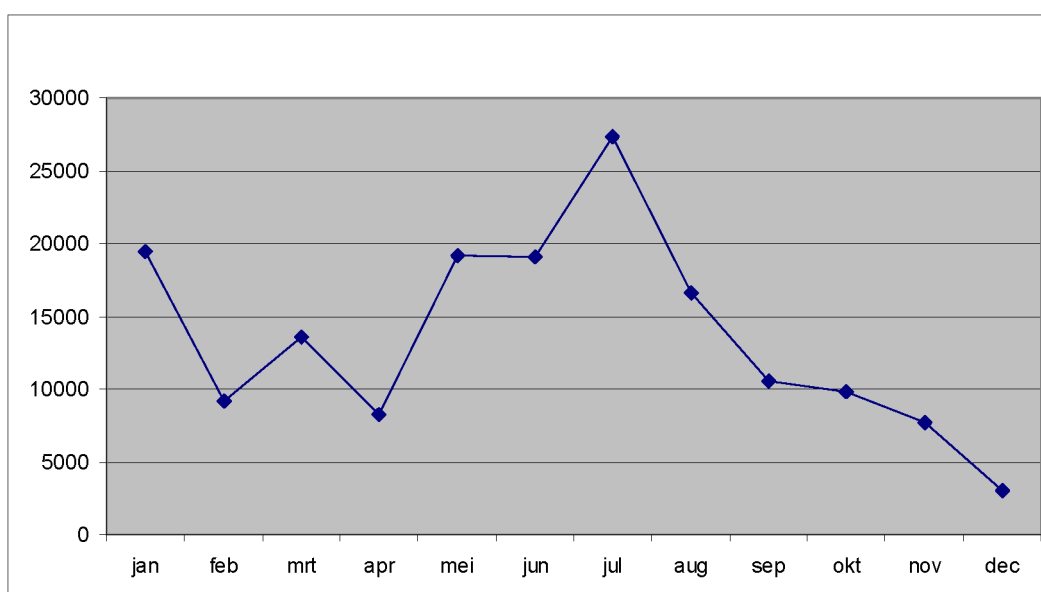
93 % van de verkochte brochures is in het Nederlands of in meerdere talen. 5 % is in het Engels. Dit wordt verklaard door de goede verkoop van de In Flanders Fieldsautoroute aan Britse toeristen. Nog eens 2 % van de verkochte brochures is in het Frans.

Afbeelding 8. De verkoop van recreatiebrochures door Westtoer in 2008 per taal (bron: Westtoer, 2009)



Als we de evolutie van de verkoop analyseren over het jaar 2008 dan blijkt dat de grootste omzet gerealiseerd wordt tussen half april en half september. In die periode kan nog een piek worden waargenomen in juli. Maar dit patroon is bijzonder afhankelijk van het weer. Absoluut dieptepunt in de verkoop situeert zich in de eindejaarsperiode. De hoge waarde in januari is te wijten aan het grote aantal bestellingen van diensten voor toerisme.

Afbeelding 9. Evolutie op jaarbasis van de verkoop van recreatieve brochures door Westtoer in 2008 (Bron: Westtoer, 2009)



1.9.8.3 Analyse van de verkoop in 2008 per recreatievorm

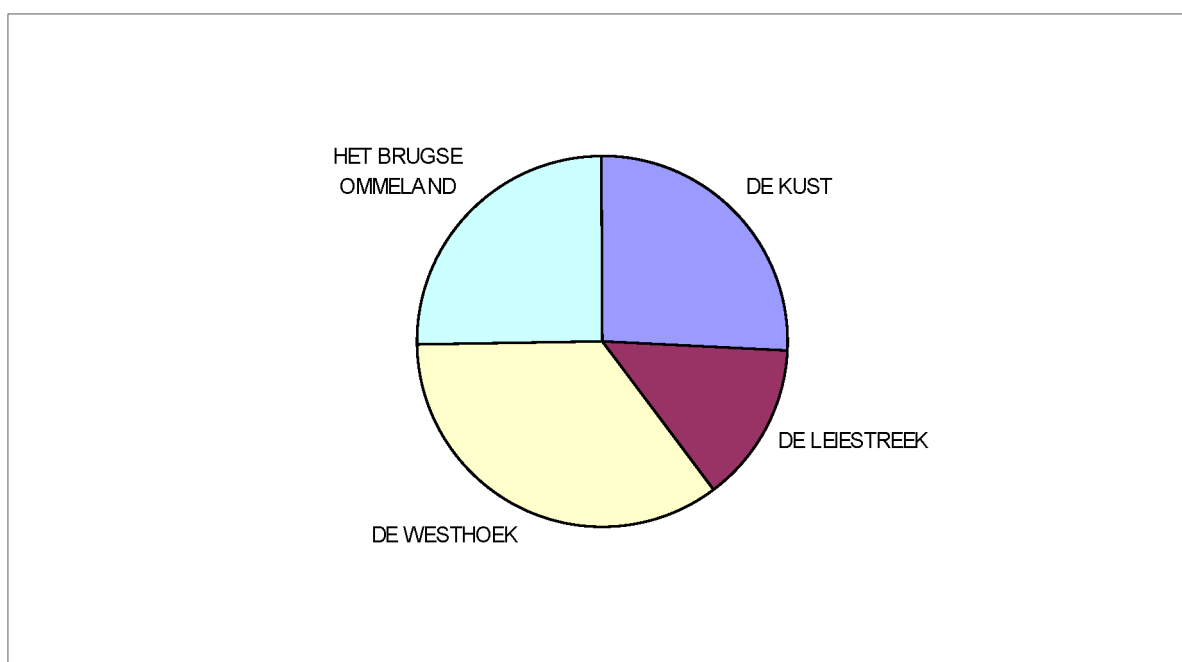
Wandelen

Westtoer verkocht in 2008 31.789 provinciale wandelroutebrochures. De vijf best verkopende routes zijn de Duinbossenwandelroute (Kust, 1.698 exemplaren), de Doornpannewandelroute (Kust, 10562 exemplaren), de Meersenwandelroute (Brugse Ommeland, 1.524 exemplaren), de Kemmelbergwandelroute (Westhoek, 1.456 exemplaren) en de Hazegraswandelroute (Kust, 1.190 exemplaren).

Tabel 36. Verkoop van provinciale wandelroutes door Westtoer in 2008 (bron: Westtoer, 2009)

Regio	% aandeel wandelroutes (aantal)	% aandeel verkoop wandelroutes	Aantal verkochte wandelroutes
Brugse Ommeland	26,0 (13)	25,3	7.683
Kust	12,0 (6)	26,0	7.890
Leiestreek	26,0 (13)	13,7	4.159
Westhoek	36,0 (18)	35,1	10.660
West-Vlaanderen	100 (50)	100	30.392

Afbeelding 10. Verkoop van provinciale wandelroutes door Westtoer (bron: Westtoer, 2009)



Fietsen

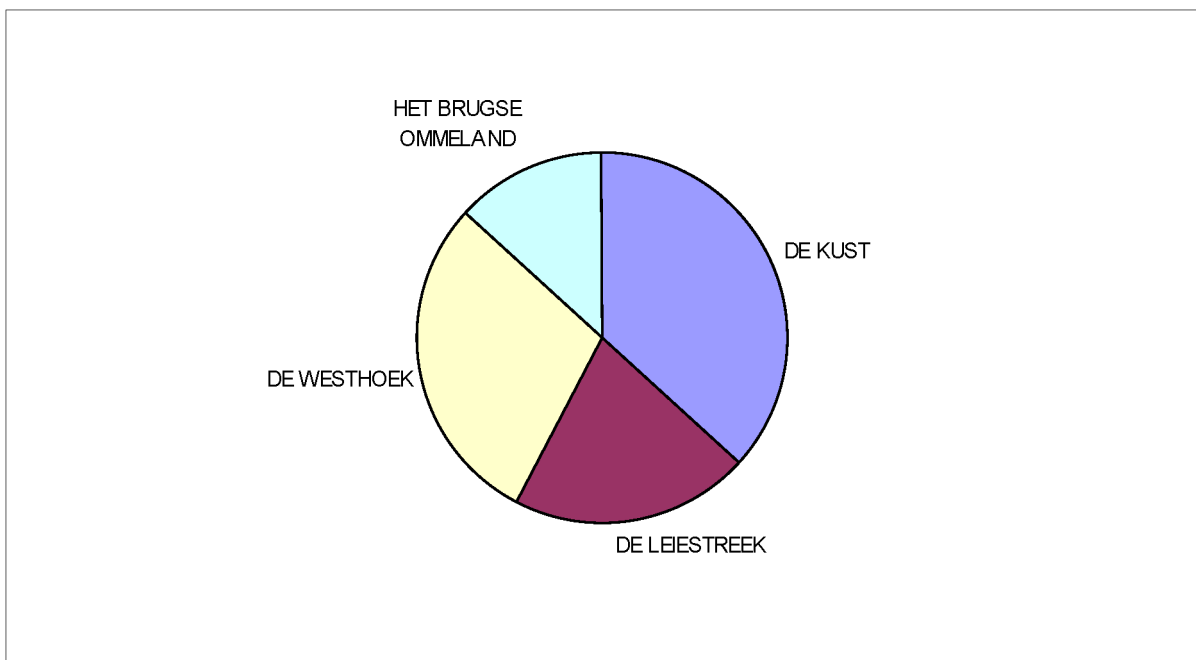
Fietsroutes

Westtoer verkocht in 2008 26.143 provinciale fietsroutebrochures. De vijf best verkopende routes zijn de Maerlantfietsroute (Brugse Ommeland, vertrekplaats Damme, 1.470 exemplaren), De Riante Polderfietsroute (Kust, vertrekplaats Knokke-Heist, 1.402 exemplaren), de Vredesfietsroute (Westhoek, vertrekplaats Ieper, 1.295 exemplaren), de Veurne-Ambachtfietsroute (Kust, vertrekplaats Koksijde, 1.200 exemplaren) en de Cobergherfietsroute (Kust, vertrekplaats De Panne, 1.159 exemplaren).

Tabel 37. Verkoop van provinciale fietsroutes door Westtoer in 2008 (bron: Westtoer, 2009)

Regio	% aandeel fietsroutes (aantal)	% aandeel verkoop fietsroutes	Aantal verkochte routes
Brugse Ommeland	14,6 (6)	13,3	3.416
Kust	22,0 (9)	36,7	9.474
Leiestreek	36,6 (15)	20,9	5.376
Westhoek	26,8 (11)	29,1	7.515
West-Vlaanderen	100 (41)	100	25.781

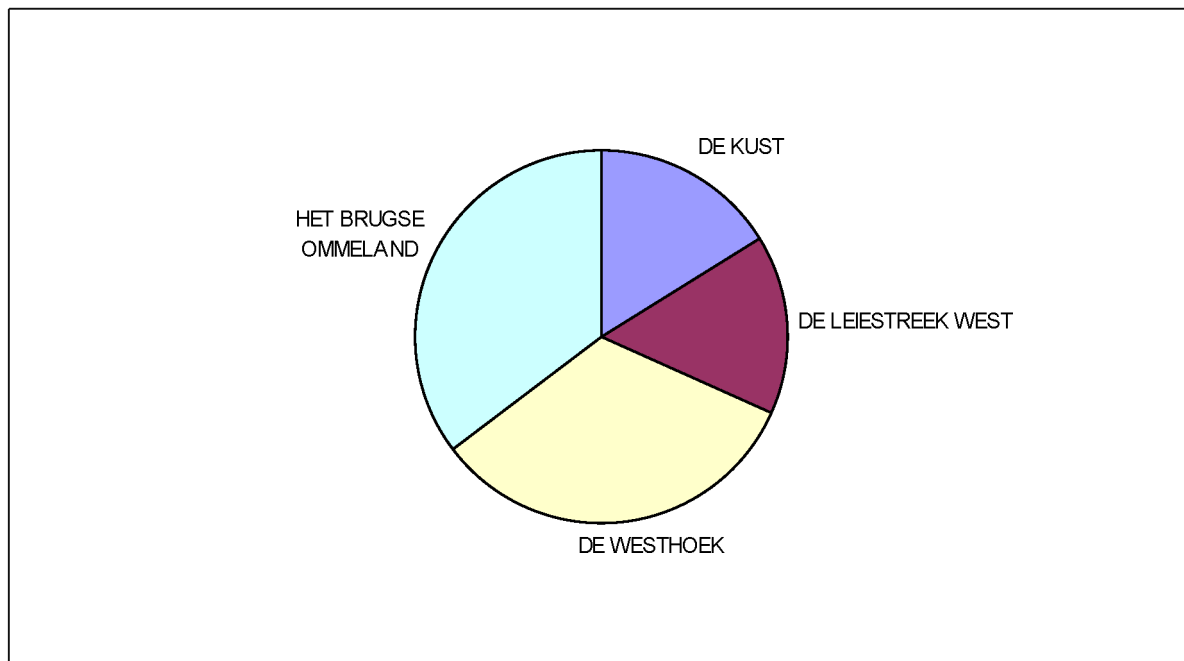
Afbeelding 11. Verkoop van provinciale fietsroutes door Westtoer (bron: Westtoer, 2009)



Fietsnetwerken

Westtoer verkocht in 2008 75.172 fietsnetwerkkarten. De verdeling over de regio's is als volgt: Brugse Ommeland (35,2 %), Westhoek (33,2 %), Leiestreek (15,4 %) en Kust (16,2 %).

Abbeiding 12. Verkoop van fietsnetwerkkarten door Westtoer (bron: Westtoer, 2009)



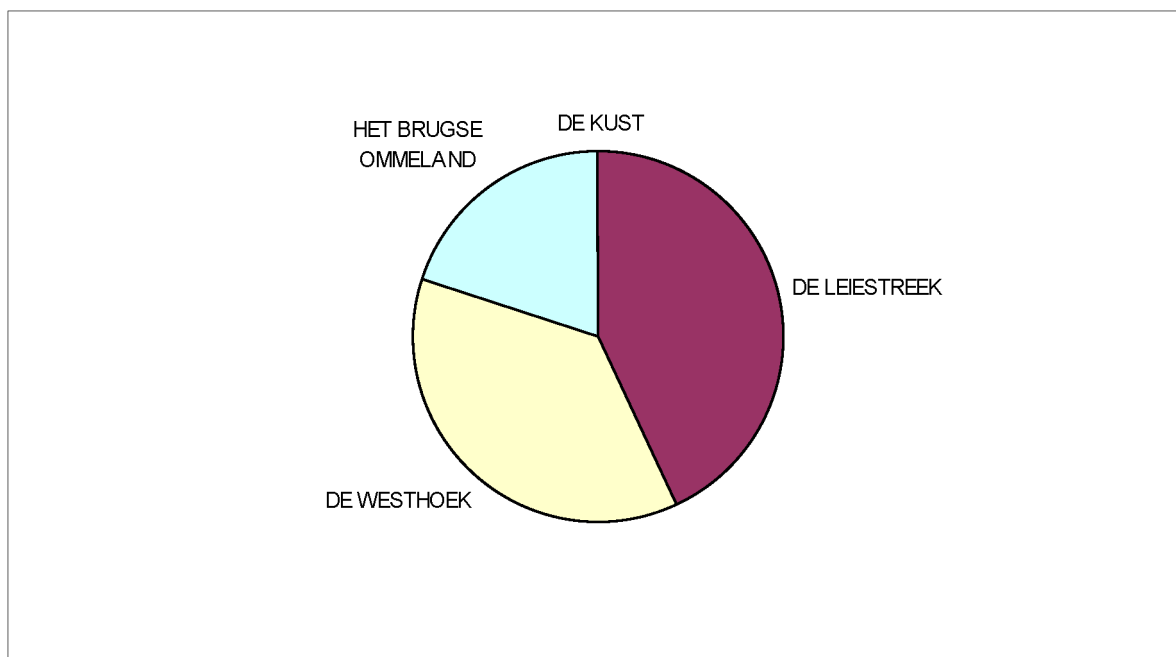
Paardrijden

Westtoer verdeelde in 2008 815 provinciale ruiterroutebrochures. De vijf best verkopende routes zijn: Vleter ruiters- en menroute (Westhoek, 153 exemplaren), Polygoneruiterroute (Westhoek, 86 exemplaren), Trimardruiteroute (Leiestreek, 83 exemplaren), Kerstenburgruiterroute (Leiestreek, 77 exemplaren) en Bulskampveldruiteroute (Brugse Ommeland, 65 exemplaren).

Tabel 38. Verkoop van provinciale ruiters- en menroutes door Westtoer in 2008 (bron: Westtoer, 2009)

Regio	% aandeel ruiterroutes (aantal)	% aandeel verkoop ruiterroutes	Aantal verkochte routes
Brugse Ommeland	21,5 (3)	20,0	163
Kust	7,0 (1)	0,0	0
Leiestreek	50,0 (7)	42,9	350
Westhoek	21,5 (4)	37,1	302
West-Vlaanderen	100 (15)	100	815

Afbeelding 13. Verkoop van provinciale ruiters- en menroutes door Westtoer (bron: Westtoer, 2009)



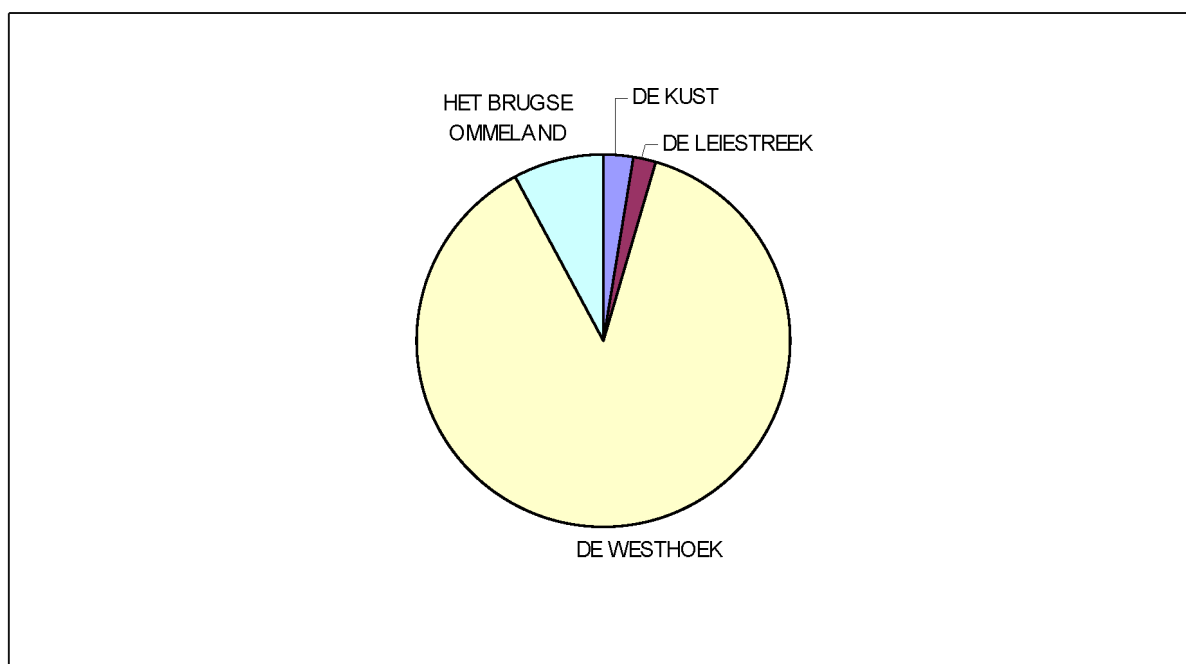
Auto-toeren

Westtoer verkocht in 2008 7.305 provinciale autoroutebrochures. De vijf best verkopende routes zijn: In Flanders Fields autoroute (Engels)(Westhoek, 2.411 exemplaren), In Flanders Fields autoroute (Nederlands)(Westhoek, 1.887 exemplaren), IJzerfront autoroute (Westhoek, 1.001 exemplaren), Bachten-de-Kupe autoroute (Westhoek, 605 exemplaren) en Uilenspiegel autoroute (Brugse Ommeland, 299 exemplaren).

Tabel 39. Verkoop van provinciale autoroutes door Westtoer in 2008 (bron: Westtoer, 2009)

Regio	% aandeel autoroutes (aantal)	% aandeel verkoop autoroutes	Aantal verkochte routes
Brugse Ommeland	40,0 (4)	7,7	564
Kust	10,0 (1)	2,4	173
Leiestreek	20,0 (2)	2,1	152
Westhoek	30,0 (3)	87,8	6.415
West-Vlaanderen	100 (10)	100	7.305

Afbeelding 14. Verkoop van provinciale autoroutes door Westtoer (bron: Westtoer, 2009)



1.9.9 Dagtoerisme aan de Kust

In 2003 voerde Westtoer een publieksonderzoek uit naar het dagtoerisme aan de Kust in 2003 (WESTOER, 2004). Onder de dagtoeristen aan de Kust in 2003 zijn 88 % Belgen (waarvan vier vijfden Nederlandstalig), 10 % Fransen en een minderheid Nederlanders (2,4 %). Van de Belgische dagtoeristen is 29,4 % afkomstig uit West-Vlaanderen, 22,9 % uit Oost-Vlaanderen, 14,0 % uit Antwerpen en 10,2 % uit Vlaams-Brabant. Een derde van hen is in het gezelschap van kinderen. Tabel 40 geeft een beeld van het activiteitenpatroon van dagtoeristen aan de Kust. Hieruit blijken wandelen en activiteiten op het strand door respectievelijk 82,8 en 39,1 % van de bezoekers te worden beoefend.

Tabel 40. Activiteiten van dagtoeristen aan de Kust (bron: Westtoer, 2005)

Activiteit	% van het aantal gezelschappen
Wandelen/rondkuieren op de dijk	82,8
Bezoek aan terras/tearoom/café	78,1
Restaurantbezoek	55,4
(Window)Shopping	42,7
Activiteiten op het strand	39,1
Bezoek aan vrienden of familie	13,6
Bijwonen van evenement	9,3
Rondrit met billenkar	8,5
Activiteit in de duinen	6,4
Observatie van fauna en flora	6,3
Rondrit met fiets	5,4
Bezoek aan attractie/museum	3,6
Andere activiteiten	6,0

In het kader en met de steun van het tweede Kustactieplan van de Vlaamse regering ontwikkelde Westtoer, in samenwerking met verkeersspecialisten van Groep Planning, een permanent meetsysteem voor het dagtoerisme aan de Kust (WESTTOER, 2005). Uit de resultaten van het onderzoek blijkt onder meer dat de afgelopen 10 jaar gemiddeld 17,6 miljoen dagtoeristen per jaar de Kust opzoeken. Hoe warmer en hoe droger het weer, hoe hoger dat aantal ligt. 84,2 % van die dagtoeristen komt met de wagen, 13,6 % met de trein

en 2,2 % met de autocar. De drukste periodes zijn de zomer- en de paasvakantie, gevolgd door de herfstvakantie, de Kerstvakantie en de krokusvakantie.

1.9.10 Dagtochten van de Belgen

Uit de analyse van het WES-onderzoek i.v.m. de dagtochten van de Belgen in 1996 blijkt dat van de Belgische bevolking de West-Vlamingen veruit de meeste daguitstappen maakt (WES, 1997). Dit wordt allicht ingegeven door de ruime aanwezigheid van recreatieve voorzieningen in West-Vlaanderen, waarvan de Kust de voornaamste is. Twee derde van de daguitstappen van West-Vlamingen wordt in de eigen provincie doorgebracht. Dit heeft o.m. te maken met de nabijheid van de Kust en de excentrische ligging van West-Vlaanderen. West-Vlaanderen als bestemming realiseert circa 30 % van alle (binnen- en buitenlandse) daguitstappen van de Belgen.

1.9.11 Recreatieve activiteiten van verblijfstoeristen aan de Kust

Westtoer organiseerde in 2005 in samenwerking met Toerisme Vlaanderen een grootschalige enquête bij verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen aan de Kust (WESTTOER, 2005). Deze verblijfstoeristen ondernamen in 2005 bijna 4,7 miljoen excursies naar een badplaats van een andere gemeente dan de kustgemeente waar ze logeerden. Oostende is daarbij de populairste bestemming, gevolgd door Blankenberge, De Panne, Nieuwpoort en Knokke-Heist. 44 % van de verblijfstoeristen die een rondrit ondernamen, bezocht de Westhoek, 40,5 % het Brugse Ommeland. In 2005 werden naar schatting ruim 2,7 miljoen fietstochten van meer dan één uur ondernomen door verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen aan de Kust. Het grootste deel daarvan (2,1 miljoen) betreft fietstochten langs de Kust. Daarnaast werden naar schatting 616.000 fietstochten naar het hinterland van de Kust gemaakt. Daarvan verliep ongeveer 45 % langs een bewegwijzerde route. Van alle verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen aan de Kust blijkt iets minder dan de helft van het bestaan van de kustfietsroute op de hoogte te zijn. Van alle verblijfstoeristen die een fietstocht van meer dan één uur ondernomen hebben langs de Kust, heeft ongeveer de helft daarbij stukken van de kustfietsroute gevolgd.

1.9.12 Bezoekersscreening Kemmelberg

In 1998 publiceerde de vzw TOBOS de resultaten van de bezoekersscreening Kemmelberg, een onderzoek in opdracht van de Provincie West-Vlaanderen (TOBOS VZW, 1998). De studie had betrekking op het jaar 1997. Het totaal aantal reguliere bezoekers aan de Kemmelberg, met uitsluiting van de bezoekers aan evenementen zoals rally's en wielervedstrijden, bedroeg in 1997 circa 223.000. Zowat een derde van de bezoeken had plaats in de maanden juli en augustus. Bezoekersconcentraties werden vastgesteld op zon- en feestdagen en in de namiddag. Op piekmomenten bevonden zich circa 250 wagens op de Kemmelberg. De overgrote meerderheid van de bezoekers is West-Vlaming, ruim de helft daarvan is afkomstig uit het arrondissement Ieper. 86,5 % is dagtoerist. Wandelen is voor 7 op de 10 ondervraagden de hoofdactiviteit. Een meerderheid wandelt langer dan 1 uur. Bijna 80 % van de bezoekers is per auto naar de Kemmelberg gekomen. Daarvan parkeerde de helft hun wagen boven op de berg. Toch reageert drie vierde van de respondenten positief op het voorstel om de wagen aan de voet van de berg te laten staan en het bezoek al wandelend af te leggen.

1.9.13 Fietsverplaatsingen

In Europa staat België op de 3^{de} plaats wat betreft het aantal afgelegde kilometers met de fiets per persoon en per jaar (MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2002). Een kleine 20 % van de fietsverplaatsingen in Vlaanderen is niet functioneel (dus recreatief en sportief).

1.10 Westtoer als kenniscentrum voor openluchtrecreatie

1.10.1 Kennisontwikkeling

Westtoer (en voorheen de WVT) heeft in de voorbije jaren een degelijke expertise opgebouwd op het vlak van openluchtrecreatie. Zo lag zij mee aan de basis van de richtlijnen van Toerisme Vlaanderen voor de erkenning van recreatieve routes en netwerken. Westtoer beschikt over ervaren medewerkers die een ruim netwerk van contacten hebben, een gedegen kennis van het recreatief product en een goede terreinkennis. Deze kennis wordt permanent bijgewerkt via bezoeken aan beurzen, bijwonen van studiedagen en symposia en ervaringsuitwisseling met andere regio's en beleidsniveaus. Westtoer bezit ook een degelijke interne vakbibliotheek met een ruim aanbod aan nationale en internationale naslagwerken en tijdschriften.

1.10.2 Kennismanagement

De afdeling Strategische Planning, Databeheer en Onderzoek en de afdeling Productontwikkeling van Westtoer hebben zich de afgelopen jaren onder meer toegelegd op volgend onderzoekswerk in de sfeer van openluchtrecreatie:

- Grootschalig onderzoek naar de openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking in 1996;
- Onderzoek naar profiel, gedrag en tevredenheid van wandelaars op het wandelnetwerk Heuvelland in 2004;
- Onderzoek naar profiel, gedrag en bestedingen van dagtoeristen aan de Kust in 2003;
- Onderzoek naar profiel, gedrag en bestedingen van verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen aan de Kust in 1999 en in 2005;
- Onderzoek naar profiel, gedrag, tevredenheid en bestedingen van recreatieve fietsers op de fietsnetwerken van de Westhoek (2006), de Leiestreek (2007) en het Brugse Ommeland (2008);
- De toervaart in West-Vlaanderen in feiten en cijfers (2000).

Naast het onderzoek van Westtoer is nog een beperkt aantal relevante studies beschikbaar dat verband houdt met openluchtrecreatieve activiteiten in (West-)Vlaanderen. In 1998 voerde TOBOS vzw een bezoekersscreening uit op de Kemmelberg. Op Vlaams niveau werden in opdracht van Toerisme Vlaanderen diverse studies rond openluchtrecreatieve activiteiten uitgevoerd. Een van de meest recente is het onderzoek rond wandelen in Vlaanderen (2006). In opdracht van de Vlaamse overheid werkten de V.U.B. en de K.U.L. in 1999 aan een grootschalig vrijetijdsonderzoek in Vlaanderen en verrichte het WES in 2002-2003 een onderzoek naar profiel, gedrag en bestedingen van toeristen en recreanten op en langs de waterwegen in Vlaanderen. De afgelopen jaren hebben ook o.m. de Provincies Antwerpen en Limburg zich op recreatief onderzoek toegelegd.

Het beschikbare onderzoeksmateriaal rond openluchtrecreatie in (West-)Vlaanderen is al bij al nog vrij beperkt. Er is nood aan meer permanent en periodiek beleidsvoorbereidend onderzoek.

1.10.3 Kennisverspreiding

Westtoer organiseert interne en externe vorming, onder meer in verband met openluchtrecreatie. Er werden al studiedagen, binnen- en buitenlandse studiereizen en lezingen georganiseerd.

2 Externe analyse

2.1 Globale maatschappelijke en recreatieve trends

Het is van belang dat het recreatiebeleid marktconform blijft. Het zal daarom rekening moeten houden met enkele maatschappelijke en recreatieve macrorends.

2.1.1 Maatschappelijke trends

2.1.1.1 Demografische ontwikkelingen

- Stagnerende bevolking
Op 1 januari 2007 waren er in West-Vlaanderen 1.150.693 inwoners. Dat aantal blijft al jaren min of meer constant. De beperkte bevolkingsaanwas is grotendeels het gevolg van een negatief natuurlijk geboortesaldo, dat gedeeltelijk gecompenseerd wordt door een licht positief migratiesaldo.
- Vergrijzing en ontgroening
De veroudering van de bevolking in Europa, de Verenigde Staten en Japan is opmerkelijk. De FOD Economie schat dat in 2020 in België circa 27 % van de bevolking ouder zal zijn dan 60 jaar. Tussen 2010 en 2030, wanneer de meeste 'babyboomers' (geboren kort na de Tweede Wereldoorlog) de pensioenleeftijd bereiken, zal de groei in dit segment het grootst zijn. De ouderdomscoëfficiënt (de verhouding van de bevolking van 60 jaar en ouder ten opzichte van de bevolking jonger dan 20 jaar) steeg tussen 1996 en 2006 in West-Vlaanderen van 94,7 naar 116,5. Begin 2006 waren er dus meer 60-plussers dan jongeren in de provincie. West-Vlaanderen bereikt daarmee de hoogste score van het Vlaamse Gewest. De coëfficiënt is het hoogst in de kustarrondissementen Oostende en Veurne, het laagst in de arrondissementen Tielt, Ieper en Diksmuide (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2007). Deze 'grijze druk' wordt onder meer veroorzaakt door de uitstroom van actieven uit de Westhoek en de instroom van gepensioneerden naar de kustplaatsen. Vooral in Koksijde en Knokke neemt de vergrijzing sterk toe.
Het is vooral het aantal vijftigers dat de komende jaren flink zal toenemen. Deze 'medioren' zijn gezond, trendsettend, hedonistisch ingesteld en relatief kapitaalkrachtig. Bovendien beschikken ze in toenemende mate over heel wat vrije tijd die ze graag besteden aan reizen, korte vakanties en recreatieve vormen zoals wandelen, fietsen en golf. In België maakt deze groep 13 % van de bevolking uit, goed voor ruim een derde van de totale besteedbare rijkdom. Deze bevolkingsgroep wordt ook wel eens de 'yeepies' (young energetic elderly people into everything) of de SKI-generatie (Spending Kids' Inheritance) genoemd.
Ook de senioren (65 plus) van vandaag zijn niet meer de 'bejaarden' van weleer. Zij verkeren in vergelijking met vroeger in het algemeen in een betere gezondheid, proberen zich zo lang mogelijk jong te voelen en zijn veel mobieler. Het is een groep met relatief veel geld en tijd die men wil besteden aan rust, ruimte, uitstappen, reizen en beleven.
Tegelijk met de vergrijzing zet de ontgroening zich door. In Vlaanderen was in 2003 22 % van de bevolking jonger dan 20 jaar. Verwacht wordt dat het aandeel van die leeftijdsgroep tegen 2020 zal afnemen tot 20 %.
- Gezinsverdunning
De gemiddelde grootte van een West-Vlaams gezin daalde tussen 1996 en 2006 van 2,6 naar 2,4. Het aantal één- en tweepersoonshuishoudens blijft stijgen. Deze groep is zeer verscheiden: studenten en werkende jongeren, eenoudergezinnen, mensen die gescheiden zijn (met of zonder kinderen), weduwen en weduwnaars, latters (mensen met een LAT-relatie), singles en andere. Het aantal alleenstaanden in West-Vlaanderen (29 %) stijgt sterker dan gemiddeld in Vlaanderen.

- Stijgend aantal koppels zonder kinderen
Heel wat jonge koppels wachten met kinderen tot op latere leeftijd. Deze 'DINKS' (Double Income No Kids) hebben vaak meer tijd en middelen die ze besteden aan korte en lange vakanties en recreatieve activiteiten.
- Stijgend aantal 'nestklevers'
Een interessante doelgroep voor de recreatiesector vormen de twintigers die nog bij hun ouders inwonen. Het aantal van deze zogenaamde 'nestklevers' of 'twixters' neemt overal in Europa toe. Het gaat om jongeren met een goede baan en bijhorend inkomen. Ze hebben weinig overheadkosten en daardoor veel te besteden, ook al omdat ze de kinderen van babyboomers zijn. Twixters geven veel geld uit aan kleding, entertainment, technologie, reizen en recreatie. Ze worden ook KIPPERS genoemd: Kids In Parents Pockets Eroding (their) Retirement Savings.

2.1.1.2 Sociaal-economische ontwikkelingen

- Afname van de hoeveelheid vrije tijd
De hoeveelheid netto vrije tijd (na aftrek van zorgtaken) is de laatste 25 jaar min of meer stabiel gebleven. De laatste 15 jaar kan zelfs een lichte achteruitgang worden waargenomen. Anno 2003 hadden Vlamingen gemiddeld 3 uur 47 minuten vrije tijd op weekdays en 6 uur 43 minuten op weekenddagen. Vrouwen hebben iets minder vrije tijd dan mannen. 25-44-jarigen hebben dan weer beduidend minder vrije tijd dan 18-24-jarigen en 45-plussers (MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2004 en SCHEERDER, J. & PAUWELS, G., 2004). Alleenstaanden hebben dubbel zoveel vrije tijd als mensen met kinderen. Personen tot 50 jaar en vooral hoger opgeleiden hebben steeds minder vrije tijd door arbeid, studie, huishoudelijke taken en zorgtaken. Vijftigplussers hebben vaak een behoorlijk inkomen via betaald werk, een afvloeiingsregeling of pensioen. Over het algemeen heeft deze leeftijdsgroep veel vrije tijd en ze is daarin ook zeer actief. Door de verhoging van de pensioenleeftijd zou de omvang van deze groep wel eens kunnen dalen.
- Time management
Omdat mensen steeds meer vrije tijd willen, gaan ze taken combineren. Men gaat televisiekijken tijdens het fitnesssen of tijdens de file in de wagen werktaken uitvoeren. Steeds vaker nemen de mensen coaches die helpen in de tijdsplanning. Time management is een modewoord. Onprettige klussen worden vaak uitbesteed: schoonmaken, werken in de tuin of de boekhouding. Er bestaan zelfs al hondenuitlaatservices!
- Toenemende flexibiliteit
Door flexibele arbeidstijden (deeltijds werken, tijdskrediet opnemen, ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking) en openingstijden zal de vrije tijd anders over de tijd worden verdeeld: meer korte vakanties, het recreatiegedrag wordt individualistischer omdat vrienden, familie of huisgenoten niet meer op hetzelfde moment beschikbaar zijn. De hyperactieve samenleving maakt dat de vrije tijd steeds intensiever wordt gebruikt. Men onderneemt meer verschillende vrijetijdsactiviteiten (zapgedrag) en de tijd besteed per activiteit neemt af.
- Wijzigende gezinsbudgetten
De krapper wordende gezinsbudgetten en de stagnerende koopkracht van de middenklasse, onder meer als gevolg van de wereldwijde economische recessie in 2009, maken dat in de nabije toekomst wellicht meer in eigen land en regio zal gerecreëerd en uitgegeven worden. De middenklasse zal in de toekomst ook meer en langer moeten blijven werken, met op termijn een invloed op de hoeveelheid vrije tijd. Anderzijds wordt bij de oudere leeftijdsgroepen een stijgend inkomen uit kapitaal genoteerd. Bij een toenemend aantal superrijken zal de vraag naar 'high-end luxevakanties' toenemen.

- De overheid treedt terug
Door de 'vermarkting' van de vrijetijdsbesteding verliest de overheid steeds meer de greep op het activiteitenpatroon van de burgers. Vrijetijdsbesteding betekent steeds vaker consumptie van commerciële vrijetijdsdiensten, en steeds minder participatie aan het door de overheid gecreëerde recreatieve voorzieningenaanbod.
- Toegenomen mobiliteit
De mobiliteit, zowel met privaat als openbaar vervoer, is flink toegenomen. West-Vlaanderen is intern en extern uitstekend ontsloten, maar op piekmomenten (toeristische topweekends) raakt het wegennet plaatselijk verzadigd.
- Landbouwverbreding
Binnen de landbouwsector wordt steeds vaker gestreefd naar een inkomensdifferentiatie. Een aanvulling van het gezinsbudget met inkomsten uit bv. hoevetoerisme is zeer welkom.
- Schaalvergroting versus specialisatie
Toeristische en recreatieve bedrijven werken steeds vaker samen. Daarnaast is er zowel op nationaal als internationaal vlak sprake van schaalvergroting en ketenvorming. Deze ontwikkeling staat haaks op de 'superspecialisatie': bedrijven gericht op hoogwaardige producten en diensten en veel aandacht voor direct contact met de klant. In de recreatieve sector is er een duidelijke professionalisering waarneembaar.
- Branchevervaging
In de stedelijke centra verdwijnen de traditionele grenzen tussen functies zoals entertainment, winkelen, cultuuraanbod en horeca. Er is sprake van branchevervaging en brancheverbreding. In het landelijk gebied worden de grenzen tussen natuur, landbouw en recreatie minder scherp.
- Nieuwe economische dragers
Er is een groeiend besef van het (economisch) belang van toerisme en recreatie. Steeds meer regio's beschouwen ze als een belangrijke economische factor of zelfs als een nieuwe economische drager en investeren er ook in.

2.1.1.3 Sociaal-culturele ontwikkelingen

- Toenemende vraag naar omgevingsrecreatie
De stijgende belangstelling voor recreatiemogelijkheden in de onmiddellijke woonomgeving hangt samen met de afname en de versnippering van de vrije tijd van jonge actieven (snel even gaan joggen, een korte fietstocht of een ommetje maken met de hond). Daarnaast is een steeds groter wordende groep ouderen op de woonomgeving aangewezen omwille van mobiliteits- of gezondheidsredenen. Vandaar het belang van randstedelijk groen (o.a. speelbossen, stadsrandbossen) dat vlot en verkeersveilig bereikbaar is.
- Groeiende aandacht voor gezondheid
De subjectieve gezondheid van de West-Vlaming gaat er niet op vooruit. In 1997 verklaarde 84 % van de inwoners zich in zeer goede gezondheid te bevinden, in 2001 was dit gedaald tot 78 %, meteen de laagste score van Vlaanderen. Nochtans heeft de West-Vlaming veel aandacht voor zijn gezondheid. Er zijn relatief weinig rokers, vrouwen laten regelmatig een mammografie uitvoeren en bijna een kwart van de bevolking laat zich inenten tegen griep (FOD ECONOMIE).
De groeiende interesse in een gezonde leefstijl ('wellness') bestaat reeds enkele decennia maar werd recent aangezwengeld door milieurampen en schandalen in de voedingsindustrie (MKZ, dioxinecrisis, vogelgriep-epidemie e.a.). Dit vertaalt zich in een toegenomen belangstelling voor biologische producten en gezonde voeding (omega 3, light-producten), maar ook in meer actieve en sportieve vormen van vrijetijdsbesteding, gericht op beweging en verbeteren van de fysieke conditie.

- Een maatje meer
Extreme vormen van overgewicht (obesitas) zijn al lang geen typisch Amerikaans verschijnsel meer. Ook in West-Europa worden mensen niet alleen steeds langer, maar ook steeds dikker. Vooral kinderen, die steeds meer tijd achter de computer doorbrengen en steeds minder vaak buiten spelen, worden het slachtoffer.
- Aandacht voor het 'beleven'
Het 'fietsen om te fietsen' en het 'wandelen om te wandelen' maken plaats voor een actievere en bewuste beleving. De recreant gaat vanuit deze optiek planmatiger met zijn tijd om. Musea en tentoonstellingen worden interactief en participatief. De bezoeker wordt actief ingeschakeld in een totaalbeleving. Men spreekt ook over 'edutainment'. Men voelt zich betrokken bij de activiteiten en men wil het gevoel hebben iets unieks meegemaakt te hebben. Het aspect 'beleven' hangt samen met emotie, fascinatie, uitdaging, avontuur en breken met routine. Maar de beleveniseconomie maakt ook dat de consument snel is uitgekeken op attracties en telkens weer iets anders, snellers en beters wil.
- Stijgende interesse voor cultuur en geschiedenis:
 - bouwkundig, militair, religieus, ruraal, archeologisch en maritiem erfgoed: steeds meer bouwwerken worden gerestaureerd en voor het publiek ontsloten (bv. Fort Napoleon in Oostende). Bemerkt ook de enorme belangstelling voor de Eén-programma's 'Monumentenstrijd' en 'Het mooiste dorp van Vlaanderen'.
 - de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek: in het spoor van het In Flanders Fields Museum in Ieper zien nieuwe musea en bezoekerscentra het licht, begraafplaatsen worden ontsloten, loopgravenstelsels blootgelegd: Bayernwald Wijtschate, Museum Passendale, Tyne Cot Cemetery, Duitse begraafplaats Langemark e.a.
 - literatuur: Poëziesomer Watou, boekendorpen Damme en Watou
 - muziek: Folkcentrum en Muziektuin Dranouter
 - beeldende kunst: open tuinen, beeldenroutes
- Natuur en milieu
Natuur en landschap spelen een steeds belangrijkere rol bij de vrijetijdsbesteding. Niet alleen als decorum maar ook als gebruiksruimte voor diverse vormen van recreatie. Hoe meer afgelegen, hoe stiller, woester en meer ongeschonden, hoe beter. Ook de belangstelling voor natuurobservatie en geleide natuurwandelingen neemt toe. Daarnaast blijkt een grote bekommernis om de kwaliteit van het milieu: stilte, zuivere lucht en schoon water, geen zwerfafval. Er is behoefte aan creatieve, natuurvriendelijke vrijetijdsbesteding en aan minder gestructureerde vormen van recreatie.
- Kwaliteit
Toeristen en recreanten worden steeds meer kritische consumenten, met een hoger opleidingsniveau en veel aandacht voor de fysieke en geestelijke ontwikkeling. Het kwaliteitsaspect wordt daarbij uiterst belangrijk. De recreant is bereid meer geld uit te geven voor een dienst of product, maar verwacht dat de kwaliteit daarvan dan ook onberispelijk is. Kwaliteit heeft zowel betrekking op logies, dienstverlening, infrastructuur als op het landschap.
- Opleidingsniveau
De kloof tussen de laag- en hoogopgeleiden in de samenleving komt in de invulling van de vrije tijd sterk tot uiting. Hoogopgeleiden willen zoveel mogelijk doen, ongeacht hoeveel tijd ze hebben. Ze gaan sporten en recreëren, op café, naar het theater en op restaurant. Lager opgeleiden hebben een eenzijdiger profiel in hun vrije tijd. Zij kijken ook veel meer televisie.
- Authenticiteit
De appreciatie voor het authentieke neemt toe. Authenticiteit wordt beleefd in echte gastvrijheid, de pure beleving van natuur, rust en schoonheid, het genieten van een

ongedwongen sfeer zonder een te grote commercialisatie van de dienstverlening en het ontdekken van typische streekelementen zoals de gastronomie en de streekambachten.

- Terugkeer van de 'local village'

Tot voor kort waren we allemaal kosmopolieten en bewoners van de 'global village'. De opkomst van uiteenlopende bewegingen, van anti-globalisten tot terroristen, stelt grenzen aan de globalisering. De regio neemt revanche en het oude vertrouwde dorp dat Wim Sonneveld bezong, de 'local village' is weer terug. De wereld waarin we leefden was zowel erg klein en bereikbaar als erg groot en gevaarlijk geworden. De-globalisering en anti-globalisering leiden niet alleen tot de nadruk op de eigen, vertrouwde omgeving, maar ook tot een grotere nadruk op het eigen land.

- Duurzaamheid

'Duurzame ontwikkeling' is een begrip dat niet meer weg te denken is uit onze samenleving. De recreant wordt zich meer bewust van zijn gedrag en staat open voor de consequenties ervan. Niet enkel de intrinsieke kwaliteit van producten en diensten zijn tegenwoordig van belang, ook de wijze waarop ze geproduceerd of gerealiseerd werden en de wijze waarop hij ze kan verbruiken spelen mee.

- Groeiend individualisme

Het individu maakt zich meer en meer los van gestructureerde verbanden zoals het gezin, de familie, de kerk, de vakbond en de politiek. Dit heeft een marktfragmentatie tot gevolg, en de vraag naar maatwerk. Men wil producten die inspelen en tegemoetkomen aan de individuele wensen van de consument. Naast kant-en-klare pakketten dienen ook flexibele modules te worden aangeboden. Dit groeiend individualisme wordt meer en meer gecompenseerd door weekendjes uit met de uitgebreide familie of een grotere vriendengroep. Deze nieuwe reisgezelschappen hebben behoefte aan een aangepaste groepsaccommodatie.

2.1.1.4 Technologische ontwikkelingen

- Beschikbaarheid van informatie

De opmars van het Internet is niet te stuiten. 56% van de Vlamingen beschikt inmiddels over een internetaansluiting (N.I.S., 2006). Hierdoor is ook informatie over recreatieve activiteiten en voorzieningen permanent en snel beschikbaar. Het Internet wordt steeds meer een complementair medium voor de televisie. Ook de interactieve (digitale) televisie is aan een opmars bezig! Onze leefomgeving slibt dicht met allerlei tekstuele, visuele en auditieve vormen van informatie. In winkels en winkelstraten, in bushokjes en in trams en treinen, op de snelweg (file-informatie) en zelfs in de lucht (vliegtuigjes met banners) worden we willens nillens van informatie voorzien ('information overload').

- Technologische innovaties

Hoewel de internethype voorbij is, is de digitale revolutie nog lang niet ten einde. Technologisering staat tegenwoordig voor digitalisering en miniaturisering. Maar ook vernieuwingen inzake biotechnologie en duurzame technologie (milieuvriendelijke energie, waterstoftechnologie) en de integratie van verschillende technologieën staan ons nog te wachten. In 2005 en in 2006 verkozen de lezers van De Standaard de draagbare GPS tot 'Product van het Jaar'. Dit toestel opent nieuwe mogelijkheden voor recreatieve toepassingen. Eind 2006 beschikte één op de tien Vlamingen over een GPS-toestel. De verkoop van nieuwe toestellen lag in 2006 drie keer hoger dan in 2005. Ook nieuwe beeldschermtoepassingen op de mobiele telefoon (cf iPhone van Apple) zien het licht. De razendsnelle evolutie van de digitale technologie zal een belangrijke impact hebben op de manier waarop wordt gerecreëerd in de toekomst.

- Communicatie

De communicatietechnieken evolueren razendsnel en maken dat er meer en sneller gecommuniceerd wordt. België telt nu bijna 9,5 miljoen mobilfoongebruikers. In 2006 werden in ons land 4,3 miljoen gsm's verkocht. E-mail en gsm met sms- en

WAP-toepassingen zorgen voor een inflatie aan nieuwsuitwisseling, die tegelijkertijd ook steeds oppervlakkiger wordt. De gsm van de toekomst is niet enkel telefoon maar ook gps, muziekspeler en TV.

2.1.1.5 Ruimtelijke ontwikkelingen

- In rurale gebieden worden de niet-agrarische functies steeds belangrijker. De grens tussen stad en platteland vervaagt. Traditioneel stedelijke functies zoals wonen, economische bedrijvigheid, kleinhandel en dienstverlening zijn uitgewaaierd over het buitengebied (120). Er vindt een transformatie plaats van hoeves in woningen, kinderboerderijen, maneges, tuincentra, horeca en kleine bedrijfjes. De absolute oppervlakte landbouwareaal krimpt, terwijl de landbouwsector zelf werkt aan verbreding (plattelandstoerisme, verkoop van hoeveproducten e.a.) en diversificatie. Het productielandschap wordt consumptielandschap.
- De landbouw ondergaat een verdere schaalvergroting op basis van technologisch-financiële innovaties.
- De aandacht voor de recreatieve ontsluiting van het platteland neemt toe. De vzw Trage Wegen plaatste de problematiek van veld- en buurtwegen, kerkwegels, jaagpaden en oude spoorwegbeddingen op de agenda. Provincies, gemeenten en recreatieverenigingen zetten zich in om in onbruik geraakte trage wegen te herwaarderen door ze in te schakelen in recreatieve routes en netwerken.
- De sector natuur wordt de grote ruimtevrager van de komende decennia. De oppervlakte bos en natuurgebied is de laatste jaren langzaam toegenomen.
- Steeds meer natuurgebieden worden opengesteld voor recreanten.
- Het ruimtebeslag van verblijfsrecreatieve infrastructuur (bv. campings, vakantieparken e.a.) neemt toe.
- De directe ruimtevrage van de toeristisch-recreatieve sector zal vermoedelijk betrekkelijk gering blijven. Daar tegenover staat een stijgende indirecte ruimtevrage voor medegebruik van natuurgebieden, stadjes en dorpen, watervlakken en aantrekkelijke landbouwgebieden. Er ontstaat met andere woorden een vraag naar meer toegankelijke landschappen.
- Recreatieve routenetwerken worden steeds dichter.
- Bij de woonplaatskeuze zijn gebieden met grote recreatieve mogelijkheden sterk in opmars. Dit leidt tot een toenemende aandacht voor de belevingskwaliteit en beeldkwaliteit van de leefomgeving.
- Er is een langzame verbetering in de kwaliteit van het leefmilieu. Zo opent de verbeterende oppervlaktewaterkwaliteit perspectieven voor de kleine waterrecreatie (kanovaren, zeilen, roeien, zwemmen e.a.).

2.1.2 Recreatieve trends

De hierboven geschetste maatschappelijke ontwikkelingen vertalen zich in specifieke trends in het recreatiegedrag. We sommen er enkele op.

- Naast de beroeps- en quasi professionele paardensport (o.a. wedrennen) ontwikkelt het paardrijden zich van een sportieve ontspanning tot een zelfstandige openluchtrecreatieve activiteit.
- Naast de toenemende belangstelling voor de ruitery, wordt onder impuls van de vergrijzing van de bevolking ook een groei van de golfsport en de toervaart verwacht.
- Het aanbod aan collectieve recreatiegebieden met veel groen en water wordt aangevuld met meer op individuele beleving gerichte recreatiemogelijkheden: skeelerbanen, fietscrossterreinen, skipistes e.a.
- Er is een toenemende belangstelling voor (korte) verblijven of uitstappen in een rustige, kwalitatieve plattelandsomgeving. Het plattelandstoerisme zit in de lift.
- De belangstelling voor het klassieke kamperen neemt af. De heeft te maken met veranderende consumenteneisen en met de concurrentie van andere verblijfsvormen zoals tweede verblijven. Wie wel nog kampeert, vraagt meer ruimte en comfort. Daartegenover staat wel een toename van de belangstelling voor hoeve-, en natuurkamperen: individueel, rustig, natuurlijk en kleinschalig. Ook de vraag naar ruimte voor bungalows, vakantiehuizen en hotelaccommodatie neemt toe.

- De toekomstige ouderen zullen zeer vertrouwd zijn met wat de vrijetijdsindustrie te bieden heeft en zullen meer recreëren dan de ouderen van vandaag. Zij vormen ook de eerste generatie ouderen die bekend is met de moderne informatica- en communicatietechnologie.
- Sterk groeiende belangstelling voor zachte recreatievormen in een groene omgeving. Het wandelen, en vooral het fietsen worden steeds populairder.
- De spectaculaire groei van het wielertoerisme blijkt uit de evolutie van het ledenaantal van de Vlaamse Wielrijdersbond. Eén op de drie sportieve fietsers is een vrouw. De gemiddelde leeftijd van de wielertoeristen is 35 jaar bij de dames en 41 jaar bij de heren. Ook gezinnen springen steeds vaker samen op de (koers)fiets.
- Behoeftes aan prikkels en risicoloos avontuur en aan natuuractiviteiten met een grensverleggend karakter: klimmen (indoor, outdoor), mountainbiken, duiken (open water, indoor duiktanks), survivaltochten e.a.
- Toenemende belangstelling voor tafelen/drinken en couleur locale.
- Nieuwe wandelvormen zien het licht zoals 'Nordic Walking', een zeer effectieve manier van wandelen met behulp van speciaal ontworpen wandelpoles. Nordic walking is ontwikkeld in samenwerking met medici, wetenschappers en fitnessprofessionals en biedt grote fysieke (gezondheids)effecten met een laag inspanningsniveau. De allernieuwste hype op wandelgebied is 'Masai Walking', een wandelvorm gebaseerd op de typische blootsvoetse loopwijze van de Masai-stam. De Zwitserse ingenieur Karl Müller ontwierp de Masai Barefoot Technology-schoen, waarin hij de natuurlijke instabiliteit van een zachte, oneffen ondergrond imiteerde. Door de instabiele ondergrond moet je lichaam je steeds in evenwicht houden waardoor ongebruikte spieren worden geactiveerd en gewrichten en knieën ontlast. Het wandelen met de MBT-schoenen is spierversterkend en voorkomt blessures.
- Onder impuls van het Start-to Run programma blijft de joggingrage aanhouden en ontstaat de nood aan gestructureerde joggingparcours (bv. met afstandsaanduidingen en schokvrije ondergrond). Ook de belangstelling voor het lopen van grotere afstanden zoals marathons zit in de lift.
- Nieuwe vervoermiddelen verschijnen ... en verdwijnen vaak ook weer: de Segway (een zelfbalancerend tweewielig vervoermiddel voor voetgangers op batterijen) en de Wheelman (een soort mini-motorfiets zonder zadel en stuur).
- De fietsenmarkt evolueert razendsnel. In Nederland is de mountainbike helemaal uit (nog slechts 3 % van het aantal verkochte fietsen in 2007 tegenover 15 % in 1999). Ook in Vlaanderen heeft deze fiets wat aan belangstelling ingeboet. Wie er wel een koopt, kiest meteen voor een gespecialiseerd model. Twee jaar geleden is in Nederland de opmars van de ouderwetse 'omafiets' begonnen en nu is de Beach Cruiser of Chopper uit Californië zeer in trek: een eenvoudige fiets met een hoog stuur, breed zadel, dikke banden en opvallend gelakt kader. Om mee op te vallen op strand en dijk. Koersfietsen verkopen ook als zoete broodjes. Daar zit het Tom Boonen-effect zeker voor iets tussen. Het Technonolie Centrum Noord-Nederland ontwikkelde de Drymer, een driewielers met elektrische trapondersteuning. En uit Australië komt de StreetSurfer, een soort mountainbike met vier kleine wieltjes vooraan. Intussen wordt de markt overspoeld door goedkope, vaak onveilige en in China gefabriceerde fietsen via supermarktketens. In Nederland wordt 1 op de 4 fietsen gekocht in de supermarkt. De fiets wordt een wegwerpartikel. Anderzijds investeren steeds meer vijftigers in een degelijke toerfiets van grote merken als Trek of Koga Myata. En ook de belangstelling voor het elektrisch fietsen neemt toe. Nieuwste snufjes op de fietsenmarkt zijn de naafdynamo, de ondoordringbare fietsband en de fiets-GPS.
- Klassieke fietsroutebeschrijvingen lijken hun beste tijd te hebben gehad. Het Landelijk Fietsplatform Nederland doekt haar lusvormige fietsroutes met beschrijving op en vervangt deze door knooppuntennetwerken. Ook de topogidsen van de LF-routes worden niet langer uitgegeven en worden vervangen door een routeplanner op het internet.
- Vrijheid en creativiteit staan voorop. Recreanten laten zich niet enkel meer leiden over vastgelegde routes, ze willen startplaats en traject voortaan zelf bepalen. De knooppuntennetwerken die zowel voor wandelaars als voor fietsers werden ontwikkeld, spelen hier handig op in.

- Nieuwe informatietechnologieën beïnvloeden de tijdsbesteding en het recreatiegedrag. Jongeren kijken bv. thuis via een webcam of de golven op zee hoog genoeg zijn om te gaan surfen! Via fietsrouteplanners op het internet kun je zelf een fietsroute selecteren op basis van afstand, moeilijkheidsgraad en startplaats. Routes kunnen worden uitgeprint of gedownload.
- De opmars van de GPS is niet meer te stuiten. De GPS wordt steeds compacter, handiger in gebruik en goedkoper. Recreatieve routes kunnen tegenwoordig worden gedownload van het internet op de GPS, kant-en-klare GPS-gestuurde fietstochten worden ontwikkeld. Toerisme Limburg introduceerde in 2005 de Verhalenfluisteraar, een combinatie van GPS, audio en video die je begeleidt tijdens het fietsen en via beeld en klank informeert over wat er onderweg te beleven valt. Geocaching of schatten jagen via GPS is een van de nieuwste trends.
- Nieuwe technologie inzake communicatie wordt toegepast in de recreatieve sector. Een nieuwe service van Aktivia maakt het mogelijk om het wandelaanbod in je regio op te vragen via sms. In Heuvelland staan luisterzuilen in het landschap die uitleg verschaffen over cultuur en landschap. Middelkerke broedt op een plan om digitale informatiezuilen te plaatsen in de polders. In een aantal grotere steden kun je een stadswandeling maken en op bepaalde plaatsen informatie opvragen via je GSM.
- De hang naar avontuur en niet-alledaagse belevenissen verklaart de opmars van spectaculaire recreatievormen en sporten zoals paramotoren en Extreme Croquet. Het rijden met trikes en quads zit sterk in de lift. Jaarlijks worden in Vlaanderen ruim 4.000 nieuwe quads en bijna honderd nieuwe trikes ingeschreven. Sport wordt lifestyle.
- Er is een groeiende belangstelling voor allerlei recreatievormen op de boerenbuiten: maïsdoolhoven, boerengolf, boerendart (vogelpik met een riek), discogolf (in zo min mogelijk worpen met een frisbee naar een metalen mand een parcours afleggen) e.a.
- Inspanningen worden geleverd voor het ontwikkelen van recreatieve producten voor personen met een beperking: paden voor rolstoelgebruikers, bewegwijzerde paden voor blinden en slechtzienden, scootmobielroutes, rolstoelwandelnetwerk Heuvelland e.a.
- Nieuwe recreatieve routestructuren spelen in op zintuiglijke gewaarwordingen en avontuur: boomkroonpaden, klompenpaden, laarzenpaden, blote voetenpaden, avonturenparcours e.a.
- Avontuurlijke natuur zit in de lift: natuurspeelplaatsen, struinnatuur, waterspeelplaatsen, de Ruige Routes van Staatsbosbeheer, ...
- De combinatie recreatie/openbaar vervoer wint aan betekenis: Groene Halte-wandelroutes van Natuurpunt en BTTB, de uitgave van treinwandelfolders (GR-paden en NMBS), onderzoeken naar ketenmobiliteit aan de Kust, transferia voor het overstappen van auto of openbaar vervoer op fiets e.a.

2.2 Externe beleidsactoren: de spelers op het recreatieveld

Europees niveau

De Europese Commissie heeft haar werkzaamheden verdeeld over een aantal directoraten-generaal. Een klein aantal daarvan houdt zich – meestal maar zijdelings – bezig met recreatie en toerisme. Zo houdt het DG Ondernemingen zich o.m. bezig met het toerismebeleid, terwijl DG Landbouw en DG Regionaal Beleid meer affiniteit hebben met recreatie.

De Europese invloed op het recreatiebeleid is niet erg groot, vermits recreatie behoort tot de competentie van de afzonderlijke lidstaten. Specifieke Europese wet- en regelgeving is daardoor niet voorhanden. De meeste invloed verloopt via structuurfondsen. Onder meer via projectfinanciering in het kader van Interreg, Doelstelling 2, Leader en andere werd reeds heel wat Europees geld naar West-Vlaanderen gedraineerd. Het kwam vaak ten goede aan projecten met een toeristisch-recreatieve inslag. Ook vanuit het Plattelandsontwikkelingsprogramma zijn middelen beschikbaar. Vanuit WVT/Westtoer werd het afgelopen decennium in het kader van Europese projecten gewerkt rond routegebonden recreatie, watertoerisme en cultuuroerisme. Zowel recreatieve productontwikkeling, promotie als kennisuitwisseling kwamen daarbij aan bod.

De Europese regelgeving op het gebied van natuur-, landschaps- en soortenbescherming heeft vaak een belangrijke doorwerking. De invloed van de Habitat- en de Vogelrichtlijn op de activiteiten van recreatie-ondernemers en overheden is niet te onderschatten.

Federaal niveau

Op het federale beleidsniveau wordt alleen een flankerend beleid gevoerd als het op recreatie aankomt. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het beleid van de federale overheidsinstanties en -bedrijven dat raakvlakken vertoont met openluchtrecreatie.

Tabel 41. Flankerend recreatief beleid door federale overheidsinstanties

Beleidsinstantie	Beleidsinstrumenten	Impact op recreatie
Ministerie van Defensie (www.mil.be)	Landsverdediging	Recreatief medegebruik van militaire domeinen
Infrabel (www.nmbs.be)	Beheer en exploitatie van het openbare spoornet	Recreatief medegebruik van oude spoorlijnen (via koop of huur)
FOD Mobiliteit en Vervoer DG Mobiliteit en Verkeersveiligheid (www.mobiliteit.fgov.be)	Duurzame mobiliteit Verkeersveiligheid Organisatie wegverkeer	Federaal beleid m.b.t fietsgebruik Wetgeving en verkeersreglementering
FOD Mobiliteit en Vervoer DG Maritiem Vervoer (www.mobiliteit.fgov.be)	Exploitatie, Beveiliging en Havenaangelegenheden Juridische aspecten m.b.t. zeevaart, binnenvaart en pleziervaart Veiligheid en Milieuvrijwaring Scheepvaartcontrole	Wetgeving op de pleziervaart Uitreiken van immatriculatieplaten, vlaggenbrieven en brevetten

Vlaams niveau

Vlaanderen heeft geen minister voor recreatie. Ook in de Vlaamse administratie is er geen enkele afdeling die zich specifiek met openluchtrecreatie inlaat, in tegenstelling tot bv. in Nederland. De door de verschillende administraties en agentschappen geproduceerde beleidsintenties op het vlak van recreatie (zo die er al zijn) zijn doorgaans niet of nauwelijks op elkaar afgestemd. Met name op het gebied van wet- en regelgeving lopen diverse instanties elkaar geregeld voor de voeten.

In het Vlaamse Regeerakkoord staan drie verwijzingen naar het recreatiebeleid:

- Het tot stand brengen van een constructieve dialoog tussen alle actoren en zorgen voor duidelijke afspraken in verband met de toegankelijkheid en de recreatiemogelijkheden in het buitengebied;
- Het creëren van voldoende ruimte voor kinderen en jongeren: speelruimte, ruimte voor kampplaatsen e.a.;
- Een multifunctionele invulling geven aan de Vlaamse waterwegen, waarbij ook recreatie en toerisme aan bod komen.

Er is sedert enkele jaren wel een minister bevoegd voor toerisme. In de beleidsnota van voormalig minister Bourgeois wordt in verband met het kerntakendebat o.m. gepleit voor een dubbele Vlaamse rol i.v.m. recreatie en toerisme:

- Regelgeving en kwaliteitscontrole
- Ontwikkeling van een kwalitatief productaanbod via een voorwaardenscheppend beleid en financiële ondersteuning

Het recreatiebeleid is op Vlaams niveau dus sterk versnipperd. Verschillende beleidsdomeinen vertonen raakvlakken met het recreatiebeleid. Recreatie vormt daarbij nooit de core-business, maar de recreatieve belangen worden meegenomen in diverse projecten en investeringen. Een overzicht van de betrokken beleidsactoren op Vlaams niveau.

Tabel 42. Flankerend recreatief beleid door de Vlaamse overheid

Beleidsinstantie	Beleidsinstrumenten/ doel stellingen	Impact op recreatie
Toerisme Vlaanderen (www.toerismevlaanderen.be)	Werkgroep Toeristische Beweegijzering Kwaliteitscontrole logiesector (vergunningen, sterren, premies) Promotie van Vlaanderen in binnen- en buitenland Vorming en professionalisering Planning en onderzoek Subsidiereglement toeristische en recreatieve infrastructuur Productdatabank Kustactieplan Premies m.b.t. toegankelijkheid van toeristische infrastructuur	LF-routes Vlaanderenfietsroute Richtlijnen voor bewegwijzering en infoborden Trekshutten Fietsactieplan Studie wandelgebieden
Afdeling Ruimtelijke Planning	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen Gewestelijke RUP's Afbakening regionaalstedelijke gebieden (Brugge, Oostende, Kortrijk, Roeselare)	Openluchtrecreatieve verblijven Individuele weekendverblijven Golfterreinen, afbakening natuur-bos-landbouw
Agentschap voor Natuur en Bos (www.anb.be)	Natuurdecreet Bosdecreet Natuurrichtplannen Beheersplannen Inrichtingsplannen voor natuurgebieden	Openstellen/afsluiten van natuur- en bosgebieden Aanleg recreatiepaden Aanleg recreatieve en natuureducatieve voorzieningen
Vlaamse Milieumaatschappij Afdeling Water	Waterbeleidsnota Bekkenbeheersplannen Beheer waterlopen 1 ^{ste} categorie	Aandacht voor recreatief medegebruik Problematiek kanovaren
Waterschappen	Deelbekkenbeheersplannen	Aandacht voor recreatief medegebruik Problematiek kanovaren
Polderbesturen	Verhuur van visrechten aan PVC West-Vlaanderen	Hengelrecreatie Oeverrecreatie
Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust	Beheer kustjachthavens Overleg Kustjachthavens Inrichtingsplannen stranden en duinen Investerings in kustinfrastructuur Beheer van stranden en territoriale wateren Reglementering	Inrichting zeewerende duinen en strandlagen Bouw infrastructuur (bruggen, staketsels, promenades, dijken) Exploitatie voet- en fietsveren
NV Waterwegen en Zeekanaal (www.wenz.be)	Beleidsplan watertoerisme en -recreatie <ul style="list-style-type: none"> • Overleg binnenwaterwegen • Beheer jachthavens, bruggen, sluizen en jaagpaden Scheepvaartreglement	Aanleg fietspaden Aanleg recreatiebruggen
Agentschap Infrastructuur Afdeling Wegen en Verkeer	Beheer, onderhoud en optimalisatie	Aanleg wegen, bruggen, tunnels en fietspaden

West-Vlaanderen (www.wegen.vlaanderen.be/awv)	wegenpatrimonium Organisatie van het verkeer Informatie en sensibilisering Beleidsvoorbereiding	Wegsignalisatie Verkeersreglementering Vlaams totaalplan fiets Vademecum fiets- en voetgangersvoorzieningen
Vlaamse Landmaatschappij (www.vlm.be)	Landinrichting Ruilverkaveling Natuurinrichting Niet instrumentgebonden projecten Grondenbank Beheersovereenkomsten Mestbank	Aanleg recreatieve routestructuren Verbeteren kwaliteit landschap en publieke ruimte Aanleg recreatieve infrastructuur Inrichting van groen- en recreatiedomeinen
Natuurpunt (www.natuurpunt.be)	Aankoop en beheer van natuurgebieden Natuur- en milieueducatie Recreatief medegebruik Erkende vereniging van toeristisch belang	Bezoekerscentra Wandelpaden Recreatieve infrastructuur Groene Halte wandelingen Fiets- en wandelgids Park & Walk
vzw Grote Routepaden (www.groteroutepaden.be)	Ontwerpen en bewegwijzeren van wandelpaden en fietsroutes over lange afstand Uitgave van topogidsen	GR-wandelpaden GR-fietspaden
Trage Wegen vzw (www.tragewegen.be)	Behoud, aanleg, herstel en multifunctionele ontwikkeling van trage wegen	Inventarisatie trage wegen Heropening trage wegen Opstellen van buurtwegenplannen Belangenbehartiging
Pasar vzw (www.pasar.be)	Socio-culturele vereniging die mensen wil motiveren en kansen geven om hun vakantie en recreatie zo waardevol mogelijk in te vullen via magazine Pasar, organisatie van activiteiten en reizen en medewerking aan het toeristisch beleid.	Organisatie van recreatieve activiteiten en evenementen Organisatie van fiets- en wandelvakanties Medewerking aan het toeristisch-recreatief beleid Uitstippelen en bewegwijzeren van wandel- en fietsroutes
BLOSO (www.bloso.be)	Exploitatie van sportcentra met verblijfsinfrastructuur in Waregem (Gaverbeek), Woumen (De Rhille) en Nieuwpoort (Havengeul en Wittebrug) Subsidiëring van de Vlaamse sportfederaties Promotie van de sport Vorming (Vlaamse Trainersschool) Topsport Organisatie van evenementen (De Gordel, Sportlint, Watersportdag)	Vorming en opleiding in verband met sport en recreatie Realisatie van mountainbikeroutes Organisatie van sportieve en recreatieve evenementen
Fietsersbond (www.fietsersbond.be)	Promotie van duurzame vormen van vervoer, inzonderheid de fiets	Opleidingen voor senioren Promotie van toeristisch-recreatief fietsen is geen topprioriteit Enkel onrechtstreekse impact op het recreatiebeleid

Provinciaal en bovenlokaal niveau

Tabel 43. Flankerend recreatief beleid op provinciaal en bovenlokaal niveau

Beleidsinstantie	Beleidsinstrumenten	Impact op recreatie
Regionale Landschappen (RL Houtland: www.rlhoutland.be , RL IJzer & Polder, RL West-Vlaamse Heuvels: www.rlwh.be)	Natuur- en landschapsonwik-keling Natuur- en milieu-educatie Recreatie Gebiedsgerichte en geïntegreerde werking	Overleg en sensibilisering i.v.m. recreatie en natuur Uitwerken van toeristisch-recreatieve producten gestoeld op landschap en natuur Onthaal van bezoekers in kwetsbare landschappen en natuurgebieden Groenbeheersmanagement van zacht-recreatieve verbindingen
Intercommunales (WVI, Leiedal)	Opmaak gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen Opmaak RUP's Opmaak thematische en regionale visies	Ruimtelijke planning Beleidsvoorbereiding
Provinciale Visserijcommissie		Aanleg van hengelplaatsen
Polderbesturen		
Bosgroepen Houtland en IJzer-Leie	Vrijwillig samenwerkingsverband tussen boseigenaars Gezamenlijke (beheers)werken Advies, vorming, afspraken	Stimuleren en coördineren van samenwerking op het vlak van recreatie

2.3 Concurrentieanalyse

Om het belang van het recreatief aanbod in West-Vlaanderen toch enigszins te kunnen inschatten, wordt hieronder een beknopte vergelijking gemaakt met de andere Vlaamse provincies. De weergegeven routes betreffen allemaal provinciale routes, behalve indien anders aangegeven.

Tabel 44. Vergelijking van het recreatief aanbod in de vijf Vlaamse provincies

	West-Vl.	Oost-Vl.	Antwerpen	Vl.-Brabant	Limburg
Oppervlakte (ha)	314.467	298.224	286.740	210.610	242.210
Aantal inwoners (01/01/2008) in miljoen	1,15	1,40	1,72	1,06	0,83
Bevolkingsdichtheid (inwoners/km ²)	366	472	598	503	341
FIETSEN					
Lusvormige fietsroutes	36	62	51	22	-
Kilometer fietsnetwerk	2.580	3.173	2.750	950	1.862
Percentage FNW autovrij	18	19	35		40
Fietsnetwerkkarten	6	3	4	2	1
Themafietsroutes op FNW	12	6			1
Mountainbikeroutes (1)	24	33	7		
Mountainbikenetwerk	-	-	-		1
WANDELEN					
Lusvormige wandelroutes	50	56	300?	182	
Wandelnetwerken	4	2	2	2	
PAARDRIJDEN					
Ruiter- en menroutes	16	8	5	8	lokaal (3)
Ruiter- en mennetwerken	-	-	1	1	1
AUTOTOEREN					
Autoroutes	10	11	7		4
PERSONEEL					
Aantal personeelsleden (2)	18	8	8		

(1) BLOSO-routes en eigen routes

(2) Aantal voltijdse personeelsleden (VTE) binnen de provinciale toeristische federatie, actief inzake recreatieve productontwikkeling (inclusief beheer en onderhoud, maar exclusief toeristische productontwikkeling, marketing e.a.)

DEEL 2: DIAGNOSE

1. Sterkte-zwakte analyse

Alvorens tot de probleemformulering te komen vatten we de belangrijkste elementen uit de situatieanalyse overzichtelijk samen in (interne) sterkten/zwakten en (externe) kansen/bedreigingen.

1.1 Sterkten en zwakten

Het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte

STERKTEN	ZWAKTEN
West-Vlaanderen ligt aan de Noordzee	De kustregio is sterk verstedelijkt en lang niet altijd aantrekkelijk
Grote landschappelijke verscheidenheid: van zee, strand en duinen over open polders en een bosrijke zandstreek tot de riviervalleien van Leie en Schelde en de West-Vlaamse heuvels	Het West-Vlaamse landschap is volledig op de schop gegaan. Het is een man-made cultuurlandschap met nauwelijks wilde natuur of ongerepte landschappen.
Het vlakke reliëf maakt West-Vlaanderen bij uitstek geschikt voor het recreatief fietsen	De beperkte reliëfsvariatie en de vaak extreme landschappelijke openheid maken het landschap vaak monotoon en saai en in globa minder geschikt voor wandelrecreatie
West-Vlaamse heuvels zijn een aantrekkingspool voor openluchtrecreatie	De meest natuurlijke, gevarieerde en aantrekkelijke landschappen krijgen af te rekenen met overrecreatie
West-Vlaanderen heeft nog relatief veel open ruimte. Deze ligt vrij dicht tegen de bewoningscentra.	Er is weinig recreatieruimte in het sterk verstedelijkte gebied Roeselare-Kortrijk
De bewoning is vrij sterk verspreid. Daardoor komen recreanten op korte afstand in aanraking met 'couleur locale': stadjes, dorpen, horeca e.a.	Stilte, duisternis en natuurlijke horizonnen zijn schaars.
Het landschap draagt de sporen van een rijke agrarische en industriële cultuurgeschiedenis	Er is weinig exclusieve recreatieruimte. De recreatie is bijna volledig aangewezen op recreatief medegebruik van ruimte met andere hoofdbestemmingen (landbouw, natuur e.a.)
Het landschap is sterk en fijnmazig ontsloten, o.m. door landbouwwegen en een uitgestrekt net van trage wegen	Door de extreme dichtheid aan lijninfrastructuren is het landschap zeer sterk versnipperd en is er een grote barrièrewerking
West-Vlaanderen beschikt over bijna 450 km jaagpaden en oude spoorwegbeddingen	De meeste jaagpaden en groene assen zijn niet met elkaar verbonden tot een netwerk
De Provincie verwierf of huurde ruim 110 km aan oude spoorwegbeddingen en stelde ze open voor recreatief gebruik	Met uitzondering van de Frontzate en de Vloethemveldzate ontbreekt een degelijke inrichting van de oude spoorwegbeddingen
West-Vlaanderen wordt gekenmerkt door een maritiem en wisselvallig klimaat zonder extreme seizoensverschillen	Het gematigde en vrij natte klimaat maken toerisme en recreatie in West-Vlaanderen zeer weersgevoelig

Groenvoorzieningen

STERKTEN	ZWAKTEN
West-Vlaanderen gaat prat op een aantal grote en bekende natuurgebieden: de duinen en bossen van De Panne, De Blankaart, de bossen van de Ieperboog, de bosgordel rond Brugge en het Zwin	West-Vlaanderen is de bos- en natuurarmste provincie van Vlaanderen
Doorlopende, brede en toegankelijke zandstranden	Het groen is niet gelijkmatig verdeeld over de provincie. De meest verstedelijkte regio (Kortrijk-Roeselare-Tielt-Waregem), met de grootste behoefte aan groen, heeft nauwelijks bossen en natuurgebieden.
De kustregio beschikt over ruim 3.500 ha duinen	Het duinareaal is sterk versnipperd en nog niet volledig ontsloten en ingericht in functie van recreatief medegebruik
Het overgrote deel van de groengebieden is ten minste gedeeltelijk toegankelijk voor recreatie	De natuur- en bosoppervlakte is ruimtelijk erg versnipperd. De gebieden zijn meestal klein, waardoor de draagkracht voor recreatief medegebruik beperkt is.
Heel wat bossen en natuurgebieden beschikken	Het grote aantal (privé)eigenaars van

over recreatieve onthaalinfrastructuur zoals bezoekerscentra, parkings, rustbanken, vogelkijkhutten e.a.	groengebieden bemoeilijkt het beheer en de recreatieve ontsluiting.
De Provincie West-Vlaanderen beschikt over 16 provinciedomeinen, goed voor ruim 1.400 hectare recreatief groen.	Sommige provinciedomeinen hebben op piekmomenten te kampen met een recreatieve overdruk: De Gavers, Tillegembos, De Palingbeek, Kemmelberg
Ruim aanbod van een 90-tal kasteelparken in de regio Brugge	De meeste kasteelparken zijn privaat bezit en niet of slechts occasioneel toegankelijk
Toenemende aandacht voor (natuur)educatie in de bossen en natuurgebieden	De verschillende beheerders van natuur- en bosgebieden werken naast elkaar op het vlak van inrichting, infrastructuur en bebording
De rage van geboortebossen, de Dag van de Natuur en andere initiatieven zorgen niet alleen voor een uitbreiding van het natuurareaal, maar ook voor de draagvlakverbreding voor natuurontwikkeling bij de burger	Er is een tekort aan (kleine) speel- en wandeldomeinen op 'slipperafstand' van de woning: speelbossen, stadsrandbossen
Bepaalde West-Vlaamse natuurgebieden hebben een sterke reputatie als pleisterplaats voor vogels (Het Zwin, De Blankaart, De IJzermonding e.a.). Ze genieten dan ook een Europese bescherming als RAMSAR- en/of Vogelrichtlijngebied	Er zijn nauwelijks doelgroepgerichte voorzieningen: voor kinderen (blote voetenpaden, avonturenpaden, boomkroonpaden e.a.) of voor personen met een beperking (voorzieningen voor blinden en slechtzienden, rolstoelgebruikers)
Het bijzonder uitgestrekte net van rivieren, kanalen en polderwaterlopen is van grote betekenis voor de migratie van fauna en flora, maar ook voor routegebonden recreatievormen	West-Vlaanderen beschikt niet over 'spektakelnatuur' waar bijzondere natuurverschijnselen of merkwaardige fauna en flora kunnen bewonderd worden

Route- en trajectgebonden recreatie

STERKTEN	ZWAKTEN
Wandelen	Wandelen
West-Vlaanderen beschikt over een aantal kwalitatieve wandelgebieden, geënt op natuur- en bosgebieden, aantrekkelijke landschappen en couleur locale	West-Vlaanderen staat niet bekend als de wandelprovincie bij uitstek door het gebrek aan reliëf en grote bos- en natuurgebieden en door de sterke verstedelijking en industrialisering van bepaalde regio's
Westtoer beschikt over een kwalitatief en divers wandelaanbod van 49 lusvormige en bewegwijzerde landschapswandelroutes. Ook heel wat gemeenten en particuliere organisaties stippelden wandelroutes uit.	Het aanbod aan provinciale lusvormige landschapswandelroutes is onvoldoende gespreid. Blinde vlekken bevinden zich in de driehoeken Roeselare-Kortrijk-Deinze en Koekelare-Oostende-Damme.
Westtoer realiseerde 15 lusvormige erfgoedwandelroutes.	De erfgoedwandelroutes situeren zich overwegend aan de Kust. Bovendien zijn de meeste nog niet bewegwijzerd
In West-Vlaanderen zijn drie wandelknooppuntennetwerken operationeel: Heuvelland, Ieperboog en Westkust. Het wandelnetwerk Bulskampveld en enkele kleinere netwerken zijn in voorbereiding.	Er is te weinig ondersteunende recreatieve infrastructuur voor wandelaars langs de wandelroutes: parking, zitbanken, picknicktafels, uitkijkpunten e.a.
Zowel voor de lusvormige wandelroutes als voor de wandelnetwerken zijn degelijke kaarten beschikbaar.	Wandelaars moeten de paden van routes en netwerken vaak delen met andere recreanten (ruiters, mountainbikers) waardoor er conflicten kunnen ontstaan
Westtoer beschikt over een netwerk van vrijwillige peters en meters voor het nazicht van de wandelvoorzieningen en over onderhoudsploegen die het werk op het terrein verzorgen	Er zijn te weinig mogelijkheden voor korte wandelingen dicht bij huis (ommetjes), vooral in de verstedelijkte gebieden
Sedert de invoering (en subsidiëring) van de uniforme bewegwijzering voor wandelroutes door Toerisme Vlaanderen is het wandelaanbod kwalitatief opgewaardeerd	Buiten de natuur- en bosgebieden is er een tekort aan (onverharde) trage wegen
West-Vlaanderen wordt doorkruist door meerdere kwaliteitsvolle en bewegwijzerde GR-paden in functie van de langeafstandswandelaar en de trekker	De infoborden van de vzw Grote Routepaden langs de GR-paden zijn sterk verouderd en aan vervanging toe.
Goed beheer van recreatiepaden door Landschapswachten	Veel wandelroutes zijn afhankelijk van de doorgang over private en/of openbare eigendommen. Hiervoor ontbreken vaak sluitende medegebruikovereenkomsten.
	Het beheer van heel wat recreatiepaden in het

	buitengebied is problematisch.
	Met uitzondering van de Groene Haltewandelingen van Natuurpunt wordt de combinatie openbaar vervoer en wandelen niet uitgespeeld
Fietsen	Fietsen
Door haar vlakke reliëf, haar grote variatie aan natuur- en cultuurlandschappen, haar excellente ontsluiting en haar rijke couleur locale vormt West-Vlaanderen de fietsprovincie bij uitstek	De fietsmogelijkheden in West-Vlaanderen zijn nog te weinig bekend in Vlaanderen en in het buitenland. West-Vlaanderen kampt met een negatieve beeldvorming door het gebrek aan groengebieden en door de verstedelijking van het zuiden van de provincie.
Westtoer beschikt over een kwalitatief en divers aanbod van 36 lusvormige en bewegwijzerde fietsroutes. Daarnaast stippelden ook heel wat gemeenten en particuliere organisaties fietsroutes uit.	Er is te weinig ondersteunende recreatieve infrastructuur voor fietsers langs de fietsroutes en -netwerken: parking, zitbanken, picknicktafels, uitkijkpunten e.a.
Het aanbod van provinciale fietsroutes is evenwichtig gespreid en quasi gebiedsdekkend.	De verkeersonveiligheid op bepaalde wegen is groot. Vooral het oversteken van gewestwegen baart zorgen. Een vlotte en veilige verbinding tussen de steden en het buitengebied ontbreekt vaak.
West-Vlaanderen beschikt over een uitgebreid netwerk van fietsverhuur	Er is nog een tekort aan vrijliggende en autovrije fietspaden, zowel in het landelijke gebied als in de stedelijke omgeving
Sinds 2006 beschikt West-Vlaanderen over een gebiedsdekkend en bewegwijzerd fietsknooppuntennetwerk van ruim 2.500 kilometer	Op het fietsnetwerk zijn er onvoldoende kwalitatieve fietsinrijpunten ingericht
Op het fietsnetwerk zijn diverse themafietstochten uitgewerkt. Voor elke tocht is er een pocket met diepteinformatie beschikbaar.	Er is te weinig afstemming tussen het recreatief fietsnetwerk en het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk van de Provincie West-Vlaanderen
Zowel voor de lusvormige fietsroutes als voor de fietsnetwerken zijn er degelijke kaarten en routebeschrijvingen beschikbaar.	Er zijn nog missing links in het fietsnetwerk
Westtoer beschikt over een netwerk van vrijwillige peters en meters voor het nazicht van de fietsvoorzieningen en over onderhoudsploegen die het werk op het terrein verzorgen	Er is geen doorgedreven en consequente labeling van fietsvriendelijke reca in West-Vlaanderen.
West-Vlaanderen wordt doorkruist door meerdere kwaliteitsvolle en bewegwijzerde langeafstandsfietsroutes zoals de Kustfietsroute, de Vlaanderenfietsroute en de Noordzeefietsroute.	Op Damme na beschikt West-Vlaanderen niet over rijwielhulpkisten met reparatiemateriaal, noch over mobiele pechverhelping voor individuele fietsers
In functie van de fietstrekkers zijn onder impuls van Toerisme Vlaanderen tientallen trekkershutten geplaatst	Er is een tekort aan betaalbare, kleinschalige (kampeer)infrastructuur voor fietstrekkers
	De combinatie fiets en openbaar vervoer is zwak uitgebouwd. Op de trein kan het af en toe, op de tram helemaal niet.
	Er is een gebrek aan veilige fietsenstallingen, vooral bij bezoekersattracties
	Het fietscomfort van de fietspaden en landelijke wegen is onvoldoende. Er zijn te veel onverharde of slecht verharde stukken.
Mountainbiken	Mountainbiken
West-Vlaanderen beschikt over een evenwichtig verdeeld aanbod aan bewegwijzerde BLOSO-mountainbikeroutes	De kwaliteit van een aantal BLOSO-mountainbikeroutes is niet altijd gegarandeerd.
Sedert 2005 ontwikkelen Westtoer en de Provinciale sportdienst nieuwe kwalitatieve en bewegwijzerde mountainbikeroutes	Het ontbreekt bij de meeste routes aan specifieke voorzieningen voor mountainbikers zoals afsputplaatsen en douches
Conflicten tussen natuur en recreatie worden besproken in de provinciale mountainbikecommissie	Er doen zich vaak conflicten voor tussen mountainbikers en andere recreanten: ruiters, wandelaars e.a. De doortocht van honderden mountainbikers tijdens een toertocht kan het onverharde padennet zware schade toebrengen.
Er is een beperkt aantal verhuurplaatsen voor mountainbikes	Het aantal onverharde paden is zeer schaars.

Paardrijden	Paardrijden
Westtoer realiseerde in West-Vlaanderen 16 bewegwijzerde en beschreven ruiter- en menroutes	Het aanbod aan ruiterroutes in de kuststreek en centraal West-Vlaanderen is beperkt
Er is een ruim aanbod van 72 maneges, stoeterijen en ruiterscholen	De infrastructuur voor de ruitersport rijst overal in het landschap uit de grond, vaak onvergund - de 'verpaarding' van het landschap.
Er is een toenemende belangstelling merkbaar voor het paardrijden en het mennen	Het maken van nieuwe ruiterroutes is bijzonder moeilijk door het gebrek aan onverharde en publiek toegankelijke paden en door verkeersonveiligheid
Op diverse plaatsen kan men huifkartochten maken. Sommige daarvan zijn toegankelijk voor personen met een handicap.	Er doen zich geregeld conflicten voor met andere recreatievormen zoals wandelen en mountainbiken door het gemeenschappelijk gebruik van dezelfde (smalle) paden
	Een aantal maneges is zonevreemd ingeplant en slecht gelegen voor wat de veilige ontsluiting betreft
	Er zijn geen ruiternetwerken of doorgaande ruiterroutes
	Er is geen sluitende en afgestemde reglementering inzake paardrijden in de kustgemeenten en inzake de registratie van paarden/ruiters
	Het aanbod inzake ruiter- en menroutes is te weinig bekend
	Er zijn te weinig ruitervriendelijke afspanningen
Auto- en motortoeren	Auto- en motortoeren
West-Vlaanderen is door zijn grote variatie aan landschappen, zijn dicht netwerk van stadjes, dorpen en bezienswaardigheden en door zijn rijke couleur locale bij uitstek geschikt voor toertochten met de auto of de moto	Het fijne netwerk van smalle verharde wegen wordt in eerste instantie voorbehouden voor de fietsers. Daarom worden auto- en motorrijders afgeleid naar de secundaire wegen.
De provincie beschikt over 10 bewegwijzerde autoroutes, evenwichtig gespreid over het grondgebied	De belangstelling van de consument beperkt zich vooral tot een viertal Westtoerroutes, overwegend in de Westhoek en rond het thema WOI.
Voor elke autoroute is er een kaart met wegbeschrijving beschikbaar	De autoroutes zijn niet voorzien van GPS-coördinaten en een roadbook
De autoroute is een vaste waarde als elkweervoorziening, voor mensen die slecht te been zijn, voor gezinnen met kleine kinderen of voor toeristen die in één dag een hele regio willen verkennen	Het bestaande aanbod is niet gericht op de motorrijder. Er is een tekort aan specifieke parkeerplaatsen voor motoren en aan lockers voor het opbergen van veiligheidskledij en helmen.
	Grote groepen motorrijders op kleine, landelijke wegen worden door de fietsers als hinderlijk ervaren.

Water- en strandrecreatie

STERKTEN	ZWAKTEN
Algemeen	Algemeen
West-Vlaanderen bezit 67 km kustlijn. De Noordzee is een uitgelezen resource voor de waterrecreatie.	De Noordzee is een complex vaarwater: drukke handelsscheepvaart, pleziervaart en visserij, strakke reglementering en omvangrijke bebakening, getijden, zandbanken, stromingen en golfbrekers, geregelde vervuiling van het strandwater
West-Vlaanderen beschikt over 248 km bevaarbare waterwegen. Dit netwerk ontsluit alle regio's van de provincie, staat in verbinding met de waterwegen in de rest van België en de buurlanden en is op drie plaatsen verbonden met de Noordzee.	Een aantal 'bevaarbare' waterwegen zoals de Damse Vaart is in de praktijk niet toegankelijk voor de pleziervaart.
Het vaarwater op de binnenwateren is veilig door afwezigheid van getij en stromingen, door een eerder beperkte en soms zelfs afwezige beroepsvaart. Er is nauwelijks bebakening.	Het gematigd klimaat beperkt het vaarseizoen tot 7 maanden per jaar
Op Tielt, Torhout en Mesen na zijn alle West-Vlaamse steden via het water bereikbaar. Pleziervaarders kunnen in contact komen met de stedelijke en landelijke omgeving en met de natuur.	De beperkte diepte van o.m. het Kanaal Ieper-IJzer bemoeilijkt de bereikbaarheid van sommige plaatsen (bv. Ieper)(baggering voorzien in 2009)

Het vaarwater is sterk gevarieerd: rivieren, gekanaliseerde rivieren, (zee)kanalen en een estuarium.	Stukken van bepaalde waterwegen worden als gevolg van technische en/of veiligheidsredenen gekenmerkt door kunstmatige (damplanken, beton) en hoge (beperkte zichtbaarheid van op het water) oevers
Er is een beperkt aantal sluizen door het vlakke reliëf	Een 45-tal beweegbare bruggen, alle in de noordelijke helft van de provincie, zorgen voor wachttijden bij scheepvaart én wegverkeer
De kunstwerken (bruggen en sluizen) worden bediend voor de pleziervaart	De kwaliteit van de oppervlaktewateren verbetert, maar laat nog steeds te wensen over
Er is een uitgebreid netwerk van 'onbevaarbare' waterlopen van 1 ^{ste} , 2 ^{de} en 3 ^{de} categorie in de polders	Er bestaat een juridisch vacuüm m.b.t. het varen met kano's en kajaks op de 'onbevaarbare' waterlopen, waardoor dat momenteel niet mogelijk is
West-Vlaanderen beschikt over een vrij goed verspreid aanbod van plassen met mogelijkheden voor (water)recreatief medegebruik	Weinig plassen zijn ingericht in functie van waterrecreatie. De vraag naar recreatieve watervlakken is vooral in de stedelijke omgeving erg groot.
Toervaart	Toervaart
West-Vlaanderen beschikt over een verspreid aanbod van kleine en goed uitgeruste jachthavens op de binnenwateren.	Het ontbreekt aan goede en voldoende aanmeerinfrastructuur en voorzieningen in Kortrijk, Ieper en Roeselare
Buiten de jachthavens zijn er ruim 200 aanmeerplaatsen aanwezig	Er is een tekort aan bunkermogelijkheden voor brandstof in de regio's Brugge en Kortrijk
Veurne, Diksmuide en Nieuwpoort beschikken over een milieustation voor de pleziervaart	Het netwerk van milieustations is beperkt tot de Westhoek. Bovendien beschikken nog te weinig boten over ingebouwde vuilwatertanks.
Tussen 1 mei en 30 september worden de bruggen en sluizen voor de pleziervaart bediend op zon- en feestdagen	De periode en de uurregeling voor de bediening van de kunstwerken kan nog worden geoptimaliseerd. Bovendien worden de kunstwerken op het Kanaal Bossuit-Kortrijk omwille van financiële redenen niet bediend op zon- en feestdagen.
Er bestaat een netwerk van informatiemodules voor de pleziervaart langs de waterwegen	Een aantal informatiemodules voor de pleziervaart is verouderd en aan een update toe
De toervaartactiviteiten brengen sfeer en bedrijvigheid langs de waterfronten van diverse steden en stimuleren de heraanleg van straten en pleinen	De doortocht rond Brugge verloopt niet vlot door de beperkte bediening van de kunstwerken (wachttijden tot 1 uur)
Er zijn goede vaarkaarten voor toervaarders beschikbaar	De bestaande toeristische vaargids is verouderd en niet meer beschikbaar
In Nieuwpoort bevindt zich een verhuurbedrijf van toervaartboten	Huurders van toervaartboten in Nieuwpoort kunnen in 1 week geen lus in West-Vlaanderen varen
	Het omzetten van preciaire vergunningen in concessieovereenkomsten voor de watersportclubs verloopt moeizaam
Passagiersvaart	Passagiersvaart
Er is een goed gespreid aanbod aan passagiersboottochten, zowel op zee als op de binnenwateren	Het ontbreekt aan degelijk ingerichte aanmeerplaatsen voor passagiersschepen met voorzieningen zoals een schuilplaats en sanitair
Havenrondvaarten zijn mogelijk in Nieuwpoort en Zeebrugge. Zeecruises (o.m. zeevogeltrips) vertrekken vanuit Oostende. In Brugge zijn de stadsrondvaarten op de Reien zeer populair.	Er zijn nauwelijks voorzieningen voor rolstoelgebruikers
Meerdaagse vaarkanties op passagiersschepen zitten in de lift	De combinatie fietsen, wandelen en varen wordt nog te weinig uitgespeeld
Kustvaart	Kustvaart
West-Vlaanderen bezit een goed gespreid aanbod van 4 grote en goed uitgeruste kustjachthavens	Er bestaan wachtlijsten voor een ligplaats in een jachthaven aan de Vlaamse Kust
Met uitzondering van de Mercatorjachthaven in Oostende zijn alle ligplaatsen rechtstreeks toegankelijk vanuit zee	Bepaalde jachthavens zijn te weinig ontsloten voor het grote publiek, de link met de stad ontbreekt, er is weinig sfeer buiten het vaarseizoen
Op Blankenberge na zijn alle kustjachthavens verbonden met de binnenwateren	Het jaarlijks baggeren van de jachthavens is een dure en hinderlijke noodzaak
Er zijn nog uitbreidingsmogelijkheden voor de kustjachthaven in Nieuwpoort en Zeebrugge	
Het subteam Kustjachthavens van het Vlaams	

Overleg Waterrecreatie houdt de vinger aan de pols van de recreatieve kustvaart	
Snelvaart	Snelvaart
Er is bijna 30 km snelvaartzone afgebakend op de waterwegen	De snelvaartzones situeren zich op 1 na allemaal in de zuidelijke helft van de provincie
Op 3 waterplassen is snelvaart mogelijk	Jetski op zee is niet toegelaten
De Noordzee biedt mogelijkheden voor waterski en varen met een waterscooter	Er is nood aan bijkomende ruimte (bij voorkeur afgesloten waterplas) voor waterski. De 'hardere' waterrecreatie wordt steeds vaker geweerd en moet plaats ruimen voor zacht-recreatieve en groene bestemmingen.
Er zijn meerdere actieve waterskiclubs	Snelvaart is lawaaiiger en soms gevaarlijk. Er doen zich af en toe conflicten voor met de natuursector (golflslag, verstoring) en met andere waterrecreanten.
Kanovaren, kajakken en roeien	Kanovaren, kajakken en roeien
West-Vlaanderen heeft een bijzonder uitgestrekt netwerk van bevaarbare waterwegen dat geschikt is voor kanovaren, kajakken en roeien	Sluizen vormen hindernissen voor kano- en kajakvaarders. Er zijn lang niet altijd overstapvoorzieningen aanwezig. Ook de slechte waterkwaliteit en de drukke beroepsvaart op sommige waterwegen zijn hinderpalen.
Kanovaren en kajakken is mogelijk op een aantal waterplassen en op de Noordzee	Met uitzondering van de polderwaterlopen is het niet mogelijk om kleine (dag)circuits te varen. Er zijn dan ook geen bewegwijzerde of beschreven kanoroutes in West-Vlaanderen.
Er is een aanbod aan vlottende en vaste kanosteigers	Er zijn te weinig plaatsen waar kano's veilig in en uit het water kunnen worden genomen
Er zijn diverse huurmogelijkheden voor kano's en kajaks	Er zijn te weinig voorzieningen (steigers, overnachtingsmogelijkheden) voor het organiseren van meerdaagse kanotrekkingen
Kano- en kajakvaren zijn zeer laagdrempelige activiteiten die voor iedereen haalbaar zijn	Het kanovaren op 'onbevaarbare' waterlopen van 1 ^{ste} en 2 ^{de} categorie is momenteel onmogelijk door lacunes in de wetgeving
	Een aantal waterlopen is niet aantrekkelijk voor de kanovaarder door de verharde en hoge oevers
Zeilen en windsurfen	Zeilen en windsurfen
De Noordzee biedt ongekende mogelijkheden voor de zeil- en windsurfsport. Men kan zee kiezen van op het strand of vanuit een kustjachthaven.	Toerzeilen op de binnenwateren is niet mogelijk door de beperkte vrije doorvaarthoogte (vaste bruggen). Enkel het Boudewijnkanaal is toegankelijk voor zeilboten.
De kleinzeilerij kan terecht op enkele waterplassen in het hinterland	Het huren van materiaal ligt voor de occasionele gebruiker (bv. toerist en niet-clublid) niet voor de hand
Er zijn diverse mogelijkheden voor chartervaart en bootverhuur	Het windsurfseizoen is kort omwille van de lage watertemperatuur
Er is een uitgebreid net van clubs en opleidingen	Er is nood aan kleinschalige infrastructuur voor windsurfers op een aantal waterplassen (bv. spaarbekken Nieuwpoort)
Duiken	Duiken
Er zijn uitstekende mogelijkheden voor (wrak)duiken in de Noordzee	Het water in de Noordzee is koud en de zichtbaarheid is er beperkt
Veel duikclubs organiseren trainingssessies in zwembaden	Er is geen diepe duiktank in West-Vlaanderen. Het aantal waterplassen waar kan gedoken worden is zeer beperkt.
Zwemmen in open lucht	Zwemmen in open lucht
75 bewaakte bad- en strandzones aan zee	Bij hevige regenval vaak periodes met slechte waterkwaliteit in de Noordzee. Dan krijgen bepaalde badzones een zwemverbod.
Efficiënte en betrouwbare reddingsdiensten	Niet overal bewaking van baders tijdens drukke weekends buiten juli en augustus
Openluchtzwembaden in Izegem, Wielsbeke, Kortrijk, Oostduinkerke en Oostende	Tekort aan publiek toegankelijke openluchtzwembaden
Zwemplassen in Jabbeke (Klein Strand) en Kortrijk/Harelbeke (De Gavers)	Er is juridische onduidelijkheid (scheepvaartreglement, VLAREM e.a.) omtrent het zwemmen in de bevaarbare waterwegen.

	Tekort aan sanitaire voorzieningen op en bij de stranden
Hengelen	Hengelen
Uitgebreid aanbod aan hengelwateren: van zee en strand over de bevaarbare en de onbevaarbare waterlopen en oude riviermeanders tot private hengelvijvers	Onvoldoende kwaliteit van de oppervlaktewateren
Toenemend aantal hengelsteigers en aanduiding op het terrein van de hengellocaties. Bepaalde daarvan zijn toegankelijk voor rolstoelgebruikers.	Conflicten tussen hengelaars en andere water- en oeverrecreanten
Provinciale Visserijcommissie als aanspreekpunt voor de hengelaars	Tekort aan trailerhellingen voor de bootvisserij
Goeie hengelkaarten beschikbaar	Moeilijke bereikbaarheid van bepaalde waterlopen voor hengelaars
IJsschaatsen	IJsschaatsen
Ruim aanbod aan waterlopen en plassen waarop geschaatst kan worden	De opwarming van het klimaat maakt dat strenge (schaats)winters uitblijven
De aanwezige voorzieningen voor de pleziervaart zijn bruikbaar voor schaatser	Er zijn geen open ijsbanen en andere vergelijkbare voorzieningen
Rijke traditie van schaatsevenementen	
Heel wat tijdelijke schaatspistes in de kerstperiode	
Strandrecreatie	Strandrecreatie
Uitgestrekte, brede zandstranden	Stranden plaatselijk onderbroken door haveningangen en golfbrekers
Zowat elke badplaats bezit één of meerdere droge jachthavens of strandclubs	Strandrecreatie is sterk weer- en tijafhankelijk
Ruime mogelijkheden voor huur van materiaal, stages en opleidingen	Conflicten tussen diverse gebruikers van het strand
Provinciale RUP's 'Strand en Dijk'	Nog een aantal strandclubs is zonevreemd gehuisvest
De strandrecreatie vindt zichzelf steeds opnieuw uit door de introductie van nieuwe recreatievormen	Een aantal strandrecreatievormen is sterk trendgevoelig en verdwijnt even snel als ze gekomen zijn (wetgeving kan niet volgen)
De stranden zijn kindvriendelijk ingericht (o.a. verdwaaipalen en bijhorende armbandjes)	De netheid van de stranden kan nog beter. De stranden worden niet steeds op een natuurvriendelijke manier gereinigd.
Rodekruisposten op de meeste stranden	Er is geen internationaal kwaliteitslabel, zoals de Blauwe Vlag, voor de stranden
Nieuwe uniforme reglementering voor strandactiviteiten onder impuls van de Provincie	De kwaliteit van de strandvoorzieningen kan beter
Het is veilig recreëren op de stranden van de Vlaamse Kust	De toegankelijkheid van de stranden en de strandvoorzieningen voor personen met een beperking is onvoldoende uitgebouwd.

Andere recreatievormen

STERKTEN	ZWAKTEN
Golf	Golf
West-Vlaanderen beschikt over 7 golfterreinen, waarvan er 2 concrete uitbreidingsplannen hebben	De golfsport blijft kampen met een elitair en weinig democratisch karakter (enkel toegankelijk voor leden, dresscode, minimum handicap vereist)
In Koksijde en Blankenberge komt er een nieuwe publieke ecogolf	Er stellen zich problemen i.v.m. de planologische inpassing van een aantal golfterreinen in de open ruimte
	De bestaande golfterreinen bieden geen mogelijkheden voor recreatief medegebruik
Rolschaatsen en skeelers	Rolschaatsen en skeelers
Door zijn vlakke karakter en zijn dicht verhard wegennet heeft West-Vlaanderen de rolschaatser/skeeler heel wat te bieden	De slechte staat van veel wegen bemoeilijkt het skeelers
De verharde jaagpaden zijn bij uitstek geschikt voor het skeelers	Er zijn geen uitgetekende skeelerroutes in West-Vlaanderen
Er zijn diverse skeelerclubs. In Oostende is er zelfs een openluchtskeelerpiste aanwezig.	Het uittekenen van skeelerroutes is moeilijk door de veelal slechte wegen en door de verkeersonveiligheid

	Er zijn nog te weinig skatevoorzieningen in de regio's Ieper, Brugge en Diksmuide (skatebowls e.a.)
Quadrijden	Quadrijden
	Er doen zich (voornamelijk in de heuvelstreek) grote conflicten voor tussen quadrijders en natuur/milieu (beschadigingen van flora, lawaai) en tussen quadrijders en andere recreanten. De onverharde (wandel)wegen worden niet alleen kapotgereden, er stelt zich ook een probleem van verkeersveiligheid.
	Het weren van quads in kwetsbare regio's met veel trage recreanten stelt problemen op het vlak van wetgeving en handhaving.
Andere recreatieve infrastructuur	Andere recreatieve infrastructuur
Langs heel wat oude spoorlijnen en kanalen in de Westhoek en de Leiestreek werd een doelenbewegwijzering aangebracht	Het netwerk van de doelenbewegwijzering langs de recreatieve hoofdstructuur in West-Vlaanderen is niet sluitend
Er is reeds heel wat kleinschalige recreatieve infrastructuur op het terrein aanwezig. De afgelopen jaren werd flink geïnvesteerd in eigentijdse rustplaatsen langs de IJzer, langs de Leie en de Kustfietsroute.	Langs heel veel recreatiewegen ontbreekt elke ondersteunende infrastructuur. De aanwezige voorzieningen zijn vaak verouderd en in slechte staat.

Recreatieve voorzieningen voor doelgroepen

STERKTEN	ZWAKTEN
Personen met een beperking	Personen met een beperking
Verspreide initiatieven voor de verbetering van de toegankelijkheid voor iedereen (versterkte steden, stranden e.a.)	Tot op heden weinig beleidsaandacht vanuit de recreatiesector voor de toegankelijkheidsproblematiek
De vzw Westkans en het Provinciaal Steunpunt Toegankelijkheid nemen het op voor de belangen van specifieke doelgroepen	Er bestaat nauwelijks communicatie over toegankelijke recreatievoorzieningen. M.a.w. er is wel veel toegankelijk maar men heeft er geen weet van.
Heel wat bestaande recreatievoorzieningen zijn nu al toegankelijk voor iedereen, zonder dat daarvoor specifieke maatregelen werden getroffen	De meeste recreatieve producten zijn niet gescreend op toegankelijkheid
Nieuw toegankelijkheidslabel voor toeristische voorzieningen van Toerisme Vlaanderen	
Kinderen	Kinderen
Aanwezigheid van speelzones in bossen en natuurgebieden	Onvoldoende kindgerichte inrichting van de publieke ruimte
Verdwaalpalen en armbandjes op de stranden	Heel wat recreatieve routes zijn niet toegankelijk met kinderwagens (onverharde paden, draaimolens, ...)
Uitgebreid NME-aanbod (o.m. in de provinciedomeinen)	
Medioren en senioren	Medioren en senioren
Toenemende aandacht voor aangepaste voorzieningen (o.a. verhuur van elektrische fietsen)	

Recreatieve onthaalinfrastructuur

STERKTEN	ZWAKTEN
West-Vlaanderen beschikt over een ruim en goed gespreid aanbod aan (streek)bezoekerscentra, kinderboerderijen en educatieve tuinen	De openingsuren van veel onthaalcentra zijn te beperkt
Alle onthaalcentra bieden recreatiemogelijkheden aan en verstrekken (beperkte) recreatieve informatie	De (museale) inrichting van een aantal centra kan beter
	Verdere professionalisering van het recreatief onthaal dringt zich op

Recreatieve verblijfsinfrastructuur

STERKTEN	ZWAKTEN
West-Vlaanderen heeft een uitgebreid aanbod aan kampeerterrijnen	Er is een tekort aan kleinschalige, groene, rustige en betaalbare kampeervoorzieningen voor trekkers
Onder impuls van het 'Decreet op de terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven' is een sanering van de campings aan de gang waardoor de kwaliteit toeneemt	De bestaande kampeerterrijnen zijn vaak sterk residentieel uitgebouwd. Sommige terreinen worden tweeverblijfparken.
In de provincie is een kwalitatief netwerk van trekkershutten voorhanden, geënt op de Vlaanderen fietsroute	Er is een tekort aan groepskampeerterrijnen
Fietstrekkers en andere recreanten kunnen terecht in heel wat fietsvriendelijke hotels en gastenkamers, verspreid over West-Vlaanderen	Er is een tekort aan kampeerautostandplaatsen (problemen met wildkamperen als gevolg)

Evenementen

STERKTEN	ZWAKTEN
De recreatieve sector is goed georganiseerd in honderden clubs en verenigingen	Sommige massa-evenementen zorgen voor overlast bij de lokale bevolking, de natuur en het milieu
Er is een ruim aanbod aan recreatieve evenementen beschikbaar, voor alle leeftijden, voor clubleden en voor het grote publiek en met een goede spreiding over het jaar	Te weinig overleg met alle betrokken sectoren bij het organiseren van wedstrijden en evenementen (bv. voor wat betreft timing, wegkeuze e.a.)
Er is een kwetsbaarheidskaart beschikbaar voor de organisatoren van mountainbike-evenementen in Heuvelland	Mountainbiketoertochten maken gebruik van onverharde wandelpaden, waardoor die tot onbegaanbare modderpistes worden herschapen

Arrangementen

STERKTEN	ZWAKTEN
Basisaanbod aan arrangementen rond fietsen/wandelen en verblijf	Nauwelijks fiets- en wandelarrangementen met bagagenabreng
Arrangementen fiets+trein	Weinig aandacht van buitenlandse reisorganisatoren en touroperators
Groene Haltewandelingen	
Meerdaagse vaararrangementen	

Promotie en commercialisatie

STERKTEN	ZWAKTEN
Degelijk, uitgebreid en gevarieerd aanbod aan informatiedragers (brochures, folders)	Promotie is nog weinig doelgroepgericht (weinig aandacht voor specifieke nichemarkten)
De marketingaanpak is productlijn georiënteerd	Budgettaire beperkingen
Er is afstemming tussen de productontwikkeling en de marketing	Te weinig evaluatie van de marketingcampagnes
Uitgebreid netwerk van promotie- en communicatiekanalen	Het wandelen in West-Vlaanderen wordt nauwelijks gepromoot buiten de provincie
Succesvolle beursaanwezigheid	Promotie en communicatie nog te vaak in verspreide slagorde (gemeenten, Provincie, Westtoer, Toerisme Vlaanderen)
Degelijke en bekroonde online-promotie	Het product vernieuwt zichzelf slechts langzaam
	Permanent tekort aan degelijk en actueel fotomateriaal
Specifieke werking rond MICE	Zeer beperkte bewerking van het bedrijfsleven
Goede integratie van het recreatief productaanbod in de regionale promotiecampagnes	
Uitgebreid netwerk van fysieke verkooppunten	
Themagerichte aanpak (bv. fietsjaar 2006)	
Merchandising	
Goede afzetmarkten dichtbij	
Samenwerking met private marktspelers (joint-promotions)	

Organisatie van de recreatiesector in West-Vlaanderen

STERKTEN	ZWAKTEN
Bundeling van beleidsvoorbereiding, -uitvoering en monitoring in één autonoom Provinciebedrijf Westtoer	De rolverdeling tussen Toerisme Vlaanderen, de regionale landschappen, de Provincie, de gemeenten en Westtoer op het vlak van recreatieve productontwikkeling is niet altijd even helder
Clustering van gemeenten via regiowerking	Gebrekkige coördinatie en afstemming tussen diverse gemeentelijke diensten die werken rond recreatie
Eigen technische ploegen bij Westtoer die instaan voor realisatie en beheer van recreatieve infrastructuur	Nood aan verdere professionalisering
Een aantal goed werkende lokale diensten voor toerisme	Een aantal lokale diensten voor toerisme is onderbemand
Adviescomité Openluchtrecreatie als provinciaal overlegplatform	Marketingactiviteiten van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden overlappen soms met regio-acties
Gestructureerd overleg via regionale overlegplatformen	

Recreatiebeleid

STERKTEN	ZWAKTEN
Recreatie en recreatief medegebruik worden steeds vaker meegenomen in beleidsplannen van diverse overheden	Te weinig statistische gegevens beschikbaar i.v.m. openluchtrecreatie.
De Provincie West-Vlaanderen maakt via Westtoer werk van een uitvoeringsgericht recreatiebeleid	Sterke versnippering van het recreatiebeleid over de verschillende bestuursniveaus
In de strategische beleidsplannen voor de 4 toeristische regio's gaat heel wat aandacht naar recreatie	Een recreatiebeleid is op Vlaams niveau eigenlijk niet aanwezig. Er is ook geen minister bevoegd voor recreatie.
De economische betekenis van de recreatie dringt stilaan door bij de besluitvormers	Recreatie wordt door een aantal beleidsdomeinen nog steeds als een 'bedreiging' gezien, eerder dan een opportuniteit (o.m. naar draagvlakverbreding)
Recreatieve projecten zijn concreet en uitvoeringsgericht en komen makkelijk in aanmerking voor projectsubsidies (Europees, Vlaams, provinciaal)	Ongelijke snelheden inzake recreatief beleid bij gemeentebesturen
De subsidies van Toerisme Vlaanderen voor toeristisch-recreatieve projecten zorgen voor een verdere kwaliteitsverhoging en professionalisering	Sterk tegenstrijdige belangen van recreantengroeperingen
Recreatie is voor politici een interessante bevoegdheid omwille van de vele gelegenheden tot 'scoren' met concrete realisaties	Er is nog te weinig aandacht voor de welzijnsdimensie van de openluchtrecreatie
Toerisme Vlaanderen beschikt over een fietsactieplan	Er gaat nog te weinig beleidsaandacht naar onderhoud en beheer van recreatieve paden, netwerken en infrastructuur.
Zowel het Agentschap voor Natuur en Bos als Natuurpunt maken werk van de verdere ontsluiting en inrichting van hun groengebieden voor recreatief medegebruik	
De Regionale Landschappen werken hard aan het samengaan van natuur, landbouw en recreatie	
Beleidsinstrumenten zoals landinrichting, ruilverkaveling en natuurinrichting hebben aandacht voor recreatie	

1.2 Kansen en bedreigingen

Vanuit diverse beleidssectoren

KANSEN	BEDREIGINGEN
Natuur en landschap, bos en milieu	Natuur en landschap, bos en milieu
De oppervlakte toegankelijk bos- en natuurgebied neemt verder toe	Afname van de landschappelijke kwaliteit door schaalvergroting, bebouwing en de aanleg van lijninfrastructuren
Er is een zeer langzame verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater	Zee- en strandpollutie door de lozingen van zeeschepen
Toegenomen aandacht voor de leefbaarheid van het platteland op Vlaams (IPO) en provinciaal niveau.	Recreatieve druk op sommige groendomeinen
Ruilverkaveling, landinrichting (o.a. Brugse Veldzone) en natuurinrichting bieden mogelijkheden voor recreatief medegebruik	De opmaak van natuurrichtplannen kan beperkend zijn voor de recreatie in natuurgebieden
De verwerving door diverse overheden van het Zwin en de uitbreidingsplannen ervoor	Bermbesluit laat in principe niet toe om voor 15 juni te maaien, waardoor de toegankelijkheid van bepaalde paden in het gedrang komt
Sterke werking rond landschapsontwikkeling door de gemeenten, provincies en Regionale landschappen: erfbeplanting, landschapsbedrijfsplannen, haagplantacties e.a.	Verzanding van de Baai van Heist
Toenemende aandacht vanuit het Agentschap voor Natuur en Bos voor recreatief medegebruik	
'Natuur voor iedereen' als slogan voor Natuurpunt	
Het Ministerie van Defensie gaat over tot de verkoop van een aantal van haar militaire domeinen (bv. Vloethemveld)	
Landbouw en platteland	Landbouw en platteland
De interesse voor verkoop van hoeveproducten en plattelandstoerisme neemt toe. 18 % van de West-Vlaamse landbouwers doet aan landbouwverbreding.	Er bestaat in beleidskringen een sterke terughoudendheid m.b.t. landbouwverbreding, met name in verband met logiesverstrekking
De nieuwe functies van het platteland (wonen, recreatie, toerisme) bieden nieuwe economische kansen	De landbouw ondergaat een sterke schaalvergroting, met grotere machines en omvangrijkere percelen. Dit gaat ten koste van de landschappelijke kwaliteit en de staat van de landbouwwegen.
Sterke toename van leegstaande en leegkomende landbouwerven. Deze bieden kansen aan 'nieuwe economische dragers' op het platteland	Hoge landbouwgewassen zoals mais belemmeren de zichtbaarheid voor fietsers waardoor verkeersonveilige situaties ontstaan.
Het plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 en de LEADER-benadering betekenen een financiële stimulans voor nieuwe projecten	
Ruimtelijke planning en ruimtelijke ontwikkelingen	Ruimtelijke planning en ruimtelijke ontwikkelingen
In het provinciaal ruimtelijk structuurplan West-Vlaanderen gaat aandacht naar de openluchtrecreatie. Er worden o.m. toeristisch-recreatieve netwerken, knooppunten en lijnelementen geselecteerd.	Bepalingen in het RSV en het PRS-WV staan toeristisch-recreatieve ontwikkelingen of mogelijkheden soms in de weg, bv. met betrekking tot de inplanting van reca in het buitengebied.
De herziening van het Vlaams en het provinciaal ruimtelijk structuurplan biedt mogelijkheden voor actualisering en bijsturing in functie van nieuwe recreatieve behoeften	Het ruimtebeslag van verblijfsrecreatieve infrastructuur neemt (vooral aan de kust) sterk toe
De opmaak van gewestelijke, provinciale en gemeentelijke RUP's en de afbakening van de stedelijke gebieden bieden kansen voor recreatief medegebruik (uitbreiden bossen, aanleg speelbossen, recreatieve paden e.a.)	De belangstelling voor collectieve recreatiegebieden neemt af ten voordele van individuele recreatiemogelijkheden in bos en natuur
Toenemende aandacht voor beeldkwaliteit	De opmaak van gewestelijke RUP's voor de afbakening van natuur-, bos- en landbouwgebied dreigt de mogelijkheden voor recreatief medegebruik in te perken (bv. afbakening van natuurgebieden op de stranden)

De kwaliteit van de publieke ruimte in de steden gaat er op vooruit	
Toerisme en recreatie	Toerisme en recreatie
Toegenomen professionalisering van de sector	Verdere toename van het aantal recreatieve routes van diverse initiatiefnemers en van variabele kwaliteit
Nieuwe recreatievormen ontstaan permanent: Nordic Walking, strandsurfen, parasailing e.a.	Het succes van de fietsnetwerken doet een resem aan afgeleide producten ontstaan waarvan de kwaliteit niet steeds gegarandeerd is en waardoor het aanbod voor de fietser ondoorzichtig wordt
De strategische beleidsplannen voor de 4 West-Vlaamse regio's besteden heel wat aandacht aan openluchtrecreatie	Gebrek aan onderhoud van recreatieve paden en infrastructuur in het buitengebied
Seizoenspreiding van het dagtoerisme (naar de kust)	De komst van meer en nieuwe gemotoriseerde recreatievormen zorgt voor meer conflicten op het terrein tussen diverse recreatievormen
Het KAP-project KITS (Kust Indicatoren Toeristisch Statistisch) kan bijdragen tot een betere gegevensverzameling i.v.m. toerisme en recreatie aan de Kust.	
Nieuw koepeldecreet i.v.m. de vergunning en classificatie van logiesvoorzieningen	
Mobiliteit en verkeer	Mobiliteit en verkeer
Sterk toenemende mobiliteit, zowel met privaat als openbaar vervoer	Toenemende verkeerscongestie
De NMBS wil discontinue oude spoorlijnen verkopen aan de Provincie	Een aantal oude spoorlijnen blijft eigendom van de NMBS
De combinatie recreatie/openbaar vervoer kan sterker worden uitgebouwd	De aanleg van nieuwe (lijn)infrastructuur en het afsluiten van spoorwegovergangen versnipperd verder het landschap en vormt vaak barrières voor recreanten (cf. aanpassing N8 Ieper-Veurne, aanleg AX Dudzele-Westkapelle)
De realisatie van het provinciaal functioneel fietsroutenetwerk (via het Fietsfonds) biedt kansen voor de verbetering van de fietsnetwerken	Verkeersonveiligheid (o.m. sluijverkeer op kleine wegen)
	Afbouw van het vervoer van fietsen met de trein
	Onveiligheid van de N34 (Koninklijke Baan) door de Kusttram
Wegen, spoorwegen en waterwegen	Wegen, spoorwegen en waterwegen
Het Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme van de waterwegen en kust in Vlaanderen vernieuwt de aandacht van de Vlaamse overheid voor de waterrecreatie	Toename van de beroepsvaart op Schelde, Leie en Kanaal Roeselare-Leie
Heropening van het Spierekanaal/Canal de Roubaix voor de pleziervaart	Onderbreken van jaagpaden door de uitbreiding van watergebonden industrie (bv. Kanaal Roeselare-Leie)
De omvangrijke waterwerken aan de Leie kunnen een meerwaarde opleveren voor de toervaart en de passagiersvaart	Gebrekkig onderhoud (o.a. baggering) van de kleinere waterwegen
De polderwaterlopen van 1 ^{ste} en 2 ^{de} categorie bieden nog ruime mogelijkheden voor de kano- en kajakvaart	Onaangepaste wetgeving staat het varen op 'onbevaarbare' waterlopen in de weg
Natuurvriendelijke oeverinrichting	Beperkte bedieningstijden van de kunstwerken voor de pleziervaart
Verder investeren in milieustations en opvangtanks voor vuilwater in schepen	Conflicten tussen de natuursector en de waterrecreatie
Digitalisering van de Atlas der Buurtwegen en het ontwikkelen van een provinciaal beleid m.b.t. trage wegen (opening Geoloket Trage Wegen)	Problematiek i.v.m. verbod op rode diesel aan boord van pleziervaartuigen
De aanleg van nieuwe weginfrastructuur kan worden aangegrepen om maatregelen in functie van recreatie te treffen: zuidelijke ontsluitingsweg Diksmuide, fietstunnels onder gewestwegen	Verder verdwijnen (afschaffen) van trage wegen
De geplande herinrichting van de provinciale Groene Assen (oude spoorwegbeddingen) biedt mogelijkheden voor o.m. routegebonden recreatievormen	Steeds meer waterplassen (Lac Loppem, De Drie Vijvers) komen in handen van de natuursector waardoor de recreatieve medegebruiks-mogelijkheden vaak gehypothekeerd worden

Vervollediging van het netwerk van befietsbare jaagpaden	Verdergaande verharding van wegen en paden
Nieuwe overlegstructuur rond waterrecreatie op Vlaams niveau	De invoering van vaarbrevetten voor de pleziervaart op zee dreigt (vooral voor boothuurders) de toegankelijkheid tot de kustpleziervaart te bemoeilijken
	Gebrekkelijk beheer van de nieuwe en bestaande recreatiepaden
	De invoering van de marifoonplicht (+ brevet) voor motorschepen vanaf 7 meter lengte vormt een bedreiging voor de bootverhuursector

Vanuit maatschappelijke ontwikkelingen

KANSEN	BEDREIGINGEN
Demografische ontwikkelingen	Demografische ontwikkelingen
Toenemend aantal gezonde, actieve en kapitaalkrachtige vijftigers en zestigers (medioren) met belangstelling voor fietsen, wandelen, golf, toervaart e.a.	Verdere vergrijzing van de watersport verhoogt de toegangsdrempel voor jongeren.
Toenemend aantal koppels zonder kinderen met tijd en middelen om te besteden aan openluchtrecreatieve activiteiten	Sterke vergrijzing van de Kust
Stijgend aantal nestklevers met interesse in sport, reizen en recreatie	
Sociaal-economische ontwikkelingen	Sociaal-economische ontwikkelingen
Toename van de hoeveelheid vrije tijd voor vijftigplussers	Stabilisatie tot achteruitgang van de hoeveelheid vrije tijd voor de actieve bevolking
Toenemend besef van het (economisch) belang van toerisme en recreatie	Dalende koopkracht bij veel gezinnen
Stijgend inkomen uit kapitaal bij oudere leeftijdsgroepen	
Arbeidsflexibiliteit (deeltijds werken, tijdskrediet, loopbaanonderbreking) leidt potentieel tot meer tijd voor recreatieve activiteiten	
Sociaal-culturele ontwikkelingen	Sociaal-culturele ontwikkelingen
Toenemende vraag naar mogelijkheden voor omgevingsrecreatie nabij de woonomgeving	Toenemende belangstelling voor ruige en ongerepte natuur
Toenemende aandacht voor gezondheid, wellness, ontstressen e.a.	Drang naar minder gestructureerde en geleide vormen van recreatie
Stijgende belangstelling voor het beleven, voor emotie, avontuur en het breken met de dagelijkse routine	Toenemende belangstelling voor actieve sporten in de natuur zoals quadrijden e.a.
Toegenomen interesse voor cultuur en geschiedenis	Toenemende sociale onveiligheid van (rand)stedelijke gebieden
Groei van de belangstelling voor de paardensport	De 'verpaarding' van het landschap door de inplanting van ruitersinfrastructuur in het buitengebied

Vanuit technologische ontwikkelingen

KANSEN	BEDREIGINGEN
Er is steeds meer informatie beschikbaar via steeds meer kanalen (internet, digitale televisie, teletekst, sms e.a.)	Er dreigt een informatie-infarct door de blootstelling aan té veel gegevens. De informatie op het internet is vaak ook sterk achterhaald, foutief of oppervlakkig.
Ontwikkelingen m.b.t. GPS en integratie ervan in andere toestellen zoals de GSM	De hoeveelheid 'beeldschermtijd' neemt toe ten koste van het lezen, muziek beluisteren, recreëren in open lucht e.a.
Nieuwe informatiedragers en opslagmedia zoals MP3, PDA, GDA	Onvoldoende standaardisatie van hard- en software
De huidige en komende generaties medioren zijn de eerste die vertrouwd zijn met nieuwe technologieën zoals computer, GSM en GPS	

Vanuit concurrerende regio's

KANSEN	BEDREIGINGEN
West-Vlaanderen beschikt over een kwalitatief, zeer ruim en verscheiden aanbod aan recreatiemogelijkheden	Stijgende inspanningen in concurrerende regio's i.v.m. de kwaliteitsverhoging en uitbreiding van recreatief aanbod en dienstverlening
De Kust, het Kortrijkse en Brugge zijn complementair aan de kwalitatieve landelijke regio's	Recreatief aanbod in andere Vlaamse provincies, Zeeland en Noord-Frankrijk
Grote landschappelijke verscheidenheid	Imago van West-Vlaanderen als natuur- en bosarme, dichtbebouwde en vlakke provincie
Er zal altijd een grote behoefte bestaan aan recreatiemogelijkheden voor de lokale bevolking	

2. **Probleemformulering**

In wat volgt worden de situatie-analyse en de evaluatie ervan samengevat in een aantal brede probleemvelden. Deze vormen de aandachtspunten waarrond een actiegerichte strategie zal worden gebouwd. De probleemformulering maakt samen met de SWOT-analyse deel uit van de diagnose van het strategisch beleidsplan voor openluchtrecreatie.

Er worden 14 probleemgebieden, in willekeurige volgorde van belang, onderscheiden.

Probleemgebied 1

Tekort aan (exclusieve) recreatieruimte

West-Vlaanderen is de bos- en natuurarmste provincie van Vlaanderen. Met uitzondering van de kustregio is de recreatieve vraag vrij goed gespreid over de provincie. Maar het groen in de provincie is dat niet. Vooral in de sterk verstedelijkte regio Roeselare-Kortrijk is het tekort aan natuurgebieden schrijnend. De kust kampt dan weer met pieken in de toeristische vraag, die de draagkracht van het natuurlijk systeem vaak overschrijden. De toenemende vergrijzing doet de vraag naar recreatiegebied nog stijgen. Door het tekort aan recreatiegroen is de recreant in West-Vlaanderen sterk aangewezen op recreatief medegebruik van gebieden met andere hoofdfuncties zoals het agrarisch gebied. Komt daar nog bij dat de West-Vlaamse natuur- en bosgebieden zeer klein van oppervlakte en sterk versnipperd zijn. Bovendien laat ook de behoefte aan speelzones voor kinderen in bos en duin, aan stadsrandbossen en aan ruimte voor het maken van ommetjes in de woonomgeving zich steeds meer voelen.

Probleemgebied 2

Onvoldoende kwaliteit van de publieke ruimte

Hoewel er de afgelopen jaren flink is geïnvesteerd in stads- en dorpskernvernieuwing blijft de kwaliteit van de openbare ruimte in West-Vlaanderen een aandachtspunt. Architecturale- en erfgoedparels verdwijnen nog geregeld en nieuwe gebouwen zijn lang niet altijd van hoge kwaliteit. Ook de keuze van de gebruikte materialen, stadsmeubilair en verlichtingsarmaturen is niet altijd gelukkig. In het buitengebied duiken nog steeds lange rijen verlichtingspalen, metalen vangrails, metalen veevangers, elektriciteitspalen, omegaprofielen en GSM-masten op. Omwille van de 'veiligheid' verschijnen bij bruggen en sluizen metershoge afrasteringen. Betonnen loods schieten bij boerderijen als paddenstoelen uit de grond. Het landbouwlandschap 'verglaast' door inplanting van nieuwe serrecomplexen. Nieuwe industrieterreinen duiken op nabij dorpskernen en in het open landschap. Maar ook de recreatie zelf draagt haar steentje bij. De toename van infrastructuur voor de paardenhouderij doet het landschap 'verpaarden'. Honderden geparkeerde auto's ontsieren de Kemmelberg. En het aantal infoborden en bewegwijzeringsbordjes voor recreatieve routes is al lang niet meer te tellen. Het landschap is 'vol'. De kwaliteit van het landschap is nochtans van essentieel belang voor de openluchtrecreatie. Het besef moet groeien dat de afname van de kwaliteit van het landschap ook zijn gevolgen heeft voor de kwaliteitsbeleving van West-Vlaanderen door de toerist en recreant.

Probleemgebied 3

Onvoldoende ontsluiting van het buitengebied voor recreatie

Het netwerk van verharde en onverharde wegen en paden, oude spoorwegbeddingen, jaagpaden en waterlopen in de open ruimte is van wezenlijk belang voor de recreant in West-Vlaanderen. Het maakt het buitengebied toegankelijk voor al dan niet routegebonden vormen van openluchtrecreatie. Dat netwerk staat onder druk door de versnijding van het landschap door verkeersinfrastructuur (wegen, spoorwegen, kanalen), door ruilverkaveling en schaalvergroting in de landbouw, door de privatisering van de open ruimte en het afschaffen van oude buurtwegen. Ook de verharding van veel paden zet zich door. De aanleg van nieuwe recreatiewegen (o.a. in het kader van de landinrichting) houdt geen gelijke tred met de sterk toenemende vraag naar (gescheiden) paden voor diverse recreatievormen: wandelen, fietsen, mountainbiken, paardrijden, mennen, e.a. Ook de toegankelijkheid van de waterwegen kan nog worden verbeterd.

Probleemgebied 4

Verkeersonveiligheid

De toename van het aantal wegen en kruispunten en van het verkeer op deze wegen komt de verkeersveiligheid niet te goede. Er komt ook steeds meer gemotoriseerd verkeer bij. Dit subjectieve gevoel van verkeersonveiligheid hypothekeert de (mentale) bereikbaarheid van het buitengebied. Vooral de verbinding tussen de stedelijke gebieden met hun ringwegen en invalswegen enerzijds en het platteland anderzijds baart zorgen. Het buitengebied zelf wordt doorsneden door gewestwegen en spoorwegen met gevaarlijke kruispunten en overwegen. Maar ook op lokale wegen en in dorps- en stadskernen wordt te snel gereden.

Probleemgebied 5

Overrecreatie

Bepaalde delen van de provincie, met name de kust, de West-Vlaamse Heuvels en sommige provinciedomeinen (Damse Vaart, Tillegembos, De Gavers, Sterrebos, Wallemote-Wolvenhof) hebben geregeld af te rekenen met een recreatieve druk die de natuurlijke en de sociale draagkracht overstijgt. Dit komt omdat niet alle West-Vlaamse landschappen even geschikt zijn om in te recreëren. Terreinen met veel toegankelijke natuur en bos, watervlakken en reliëf en die aansluiten bij bewoningsconcentraties zijn het meest in trek. Eén en ander leidt tot overbetreding en schade aan natuur en recreatiepaden, parkeerproblemen en bovenal veel irritatie bij diverse recreanten: mountainbikers versus wandelaars en ruiters; toervaarders, snelvaarders en kanovaarders versus hengelaars; problemen met quads en jetski's. In het Heuvelland dreigt een keerpunt te worden bereikt, waarbij zachte en natuurgerichte recreanten verdrukt worden en afhaken.

Probleemgebied 6

Onvoldoende recreatieve inrichting en onthaal

Nu het fietsnetwerk operationeel is, en het aanbod aan recreatieve routes bijna gebiedsdekkend, laat de nood zich voelen aan specifieke recreatieve infrastructuur in functie van het onthaal, het comfort en de beleving van de recreanten. Inspanningen uit het verleden blijken onvoldoende en zijn vaak achterhaald op het vlak van materiaalgebruik, vormgeving en inplanting. Het uitgebreide recreatieve aanbod mist overzicht en structuur op (sub)regioniveau. Het gaat o.m. om instappunten en fietsinrijpunten, parkeergelegenheid, oriëntatie- en informatieborden, bewegwijzering, zitbanken en picknickplaatsen, toiletten, fietskluizen, observatieplatforms, kunst, spel- en belevingselementen e.d.m. Het ontbreekt ook aan een gestructureerd en geüniformiseerd onthaal van recreanten in de wandelgebieden. De onthaalvoorzieningen van diverse terreinbeheerders (Agentschap voor Natuur en Bos, Provincie, gemeenten, Natuurpunt e.a.) zijn bovendien niet op elkaar afgestemd.

Probleemgebied 7

De beleidsaandacht is te weinig doelgroepgericht

In het verleden ging de beleidsaandacht overwegend naar dé recreant. Ook inzake promotie werden alle recreanten op eenzelfde manier en veelal gezamenlijk benaderd. De toename van het aantal recreanten, de omvang van het recreatief product voor elke recreatievorm afzonderlijk en de multimediale promotiekanalen laten toe om de aandacht voor productontwikkeling en promotie te focussen op de diverse gebruikersgroepen. Wandelaars hebben vaak weinig uitstaans met mountainbikers, het fietserspubliek is niet geïnteresseerd in informatie over ruiterroutes. Dit blijkt o.m. uit de gespecialiseerde websites, beurzen, tijdschriften en zelfs winkels die ontstaan.

Daarnaast lopen specifieke sociale doelgroepen zoals kinderen, medioren, senioren of personen met een beperking (rolstoelgebruikers, blinden en slechtzienden e.a.) in het recreatiebeleid nog te weinig in de kijker.

Probleemgebied 8

Onderhoud en beheer van recreatieve voorzieningen worden onderschat

Het beheer van recreatieve paden, bewegwijzering en infrastructuur wordt de uitdaging van de nabije toekomst. De afgelopen decennia werden honderden kilometer nieuwe recreatiepaden in gebruik genomen en tienduizenden bewegwijzeringsbordjes, zitbanken, picknicktafels en infoborden geplaatst. De beheerslast daarvan wordt onderschat en krijgt nog maar recent beleidsaandacht en financiële middelen. De coördinatie van het beheer van de recreatiewegen in West-Vlaanderen staat nog niet op punt. Voor bepaalde tracés is nog geen sluitende beheersregeling voorhanden. Voor sommige administraties is het maaien van een recreatief pad geen topprioriteit. In functie van het beheer van de recreatieve infrastructuur van Westtoer zijn een grondige inventarisatie en digitalisering en een doorgedreven automatisatie van klachtenbehandeling en -opvolging noodzakelijk.

Probleemgebied 9

Te weinig aandacht voor ketenmobiliteit

De mogelijkheden om gecombineerde trajecten te ondernemen met fiets, boot of te voet enerzijds, en met het openbaar vervoer anderzijds, zijn vrij beperkt. Dit komt onder meer doordat de recreatieve routes en netwerken nog te weinig op het openbaar vervoer aansluiten, maar vooral door de dienstverlening van de openbare vervoersmaatschappijen zelf. Er zijn technische beperkingen (geen fiets op bus of tram, geen fiets op alle treinen), ruimtelijke beperkingen (trein, tram en bus komen niet overal) en beperkingen in de uurregelingen (te weinig verbindingen). De mogelijkheden voor fietsverhuur vanuit de NMBS-stations zijn de afgelopen jaren verminderd.

Probleemgebied 10

Onvoldoende kleinschalige (trekkers)logies

West-Vlaanderen beschikt over te weinig kleinschalige logiesmogelijkheden (voor recreatieve trekkers). Van de klassieke kampeerterreinen ligt 90 % aan de Kust. De ruimtelijke spreiding van de campings is dus niet evenwichtig. Daarnaast staat het aantal staanplaatsen voor trekkers, in tegenstelling tot de residentiële staanplaatsen, steeds meer onder druk. Kampeerterreinen worden ook vaker kampeerverblijfparken met vaste constructies (verstening). Daardoor komen de sociale dimensie van het kamperen, evenals het belang van kampeerplaatsen voor fiets- en wandeltrekkers, in het gedrang. De nood laat zich voelen aan alternatieve vormen van kleinschalig kamperen. Ook het tekort aan groepskampeerterreinen voor jeugdgroepen is schrijnend.

Probleemgebied 11

Bepaalde routegebonden recreatievormen zijn niet meer marktconform

Vooraf aan de Kust bestaat verwarring omtrent de tracés van diverse langeafstandsfietsroutes: Kustfietsroute, Noordzeefietsroute, Vlaanderenfietsroute. Een vereenvoudiging van dit routeaanbod en het ontwikkelen van een eenduidige tracering dringen zich op.

De vraag naar de 'klassieke' fietsroutes neemt af na de lancering van de fietsnetwerken. In andere Vlaamse provincies en in Nederland is de beslissing genomen om de bewegwijzerde fietscircuits af te schaffen en te vervangen door fietstochten op de fietsnetwerken, o.m. omwille van de dalende publieksvraag en omwille van financiële en beheersredenen.

De verkoop van toeristische autoroutes stagneert. Het product beantwoordt niet meer aan de wensen van deze tijd. Het richt zich vooral op autotoeristen en niet op motorrijders. Bovendien ontbreken een degelijk roadbook en GPS-coördinaten.

Overrecreatie in bepaalde delen van West-Vlaanderen noopt ten slotte tot het uit elkaar trekken van diverse routegebonden recreatievormen.

Probleemgebied 12

De recreatieve productontwikkeling heeft nood aan permanente vernieuwing

Zowel socio-economische, demografische, socio-culturele als technologische ontwikkelingen zorgen voor een permanente evolutie in de recreatieve vraag. Het is belangrijk om de recreatieve producten zo goed mogelijk bij de wensen en noodzakelijkheden van het moment te laten aansluiten.

De indruk bestaat dat de recreatieve sector weinig 'hip en sexy' is; trendsettend evenmin. Bepaalde producten, zoals de autoroutes en de fietsroutes, lijken op hun retour. Het ontwikkelen van de fietsnetwerken is al een tegemoetkoming aan de vraag naar meer vrijheid en keuzemogelijkheden bij het fietsen. Maar nog meer nieuwe en marktconforme concepten dienen pro-actief te worden ontwikkeld.

Probleemgebied 13

Hiaten in de wetgeving hypothekeren recreatieve ontwikkelingen

Bij heel wat gewenste recreatieve ontwikkelingen staat wetgeving in de weg. We denken onder meer aan zonevreedde maneges, strandclubs en golfterreinen, aan de wettelijke beperkingen inzake aantal kamers voor plattelandslodges, aan de beperkte mogelijkheden voor horeca in recreatieve knooppunten buiten dorpen en steden, aan het juridisch vacuüm in verband met kanovaren op onbevaarbare waterlopen, aan de problematieken rond jetski en het inzetten van jetscooters voor redding op zee, aan de niet-afgestemde regels m.b.t. vaarvignetten en bediening van kunstwerken op de waterwegen e.a. Het opruimen van deze en andere juridische obstakels kan heel wat wrevel oplossen, rechtszekerheid scheppen, groeikansen bieden en recreatieve activiteiten mogelijk maken.

Probleemgebied 14

Gebrek aan permanente meting en monitoring van de openluchtrecreatie

Er is nog maar relatief weinig beleidsvoorbereidend en -ondersteunend onderzoek gebeurd inzake openluchtrecreatie in (West-)Vlaanderen. Dit is nochtans noodzakelijk om het economische en het maatschappelijke belang van de recreatiesector in het voetlicht te kunnen plaatsen. Tellingen en bevragingen van recreanten zijn, in tegenstelling tot bv. in Nederland, schaars. Daarnaast leveren ook de monitoring van recreatieve activiteiten en het opzetten van permanente meetsystemen een niet te onderschatten bron van informatie voor het evalueren en actualiseren van het gevoerde recreatie- en groenbeleid.

STAP III: Strategische doelstellingen

In deze stap van het strategische planningsproces wordt de missie, zoals verwoord in stap I, vertaald in strategische doelstellingen en streefdoelen. Hierbij wordt rekening gehouden met de sterkten en zwakten van de huidige situatie en met de kansen en bedreigingen voor de toekomst die werden geïdentificeerd in de diagnose in stap II.

De strategische doelstellingen zijn cruciaal in het strategische beleidsplan omdat zij ijkpunten vormen voor het beleid op middellange termijn en uitdrukking geven van de ambitie van West-Vlaanderen als recreatieve regio. Er worden niet alleen doelstellingen met betrekking tot recreatie sensu stricto geformuleerd, maar ook met betrekking tot natuur en landschap, mobiliteit, ruimtelijke ordening, wetgeving, beleid en organisatie. Het recreatiebeleid is immers bij uitstek domeinoverschrijdend en geïntegreerd.

De strategische doelstellingen zijn per definitie resultaatgericht en worden indien mogelijk omgezet in meetbare streefdoelen, zodat het gevoerde beleid regelmatig kan geëvalueerd en bijgestuurd worden. De planhorizon voor het strategisch beleidsplan openluchtrecreatie is 2018. De referentieperiode voor de evaluatie is 2009.

Doelstelling 1

Organiseren van een efficiënt en doelgericht beleid met betrekking tot openluchtrecreatie

Bij het uitstippelen van het recreatiebeleid dient de overheid vooreerst voorwaarden te creëren, waarbinnen andere overheden, maatschappelijke organisaties of de private sector recreatieve initiatieven kunnen ontwikkelen. Dat kunnen beleidskaders zijn, juridische en planologische kaders of financiële stimuli. Daarnaast heeft de overheid een belangrijke regisserende functie. Zij moet de relaties tussen recreatievormen onderling, tussen recreatieve beleidsmakers en met andere maatschappelijke sectoren optimaliseren, zorgen voor overleg en advies verstrekken. Er dient ook werk gemaakt te worden van de verdere professionalisering van de lokale diensten voor toerisme op het vlak van openluchtrecreatie en van de samenwerking met de private sector en de recreatieorganisaties.

Doelstelling 2

Realiseren van een voldoende omvangrijke, kwalitatieve en verkeersveilig ontsloten publieke recreatieruimte

Meer ruimte voor recreatie

West-Vlaanderen kampt met een grote (en toenemende) recreatieve druk, zowel van (dag)toeristen als van de lokale bevolking. Daartegenover staat enerzijds de kleinste oppervlakte natuur en bos van alle Vlaamse provincies, en anderzijds een zeer uitgestrekt agrarisch areaal. In een aantal kwetsbare gebieden is de maximum draagkracht bereikt. Het komt er nu op aan om de hoeveelheid recreatiegroen in de provincie uit te breiden, beter te ontsluiten en in te richten. Daarnaast moet nog meer de kaart van het recreatief medegebruik getrokken worden. Medegebruik van het agrarisch gebied, de natuur, publieke én private terreinen. Tot slot is het ook van belang om voldoende oppervlakte voor te behouden voor exclusief recreatieve bestemmingen.

Een hogere (beeld)kwaliteit van de publieke recreatieruimte

Het landschap is het decor waarin we recreëren, zowel in de stedelijke omgeving als in het buitengebied. Recreanten zijn bijzonder gevoelig voor de kwaliteit van die buitenruimte. Het is dan ook vanzelfsprekend dat hier zowel door de overheid, de privé-sector als door de recreanten zelf aandacht aan besteed wordt. Het gaat onder meer om de herinrichting van publieke plaatsen, het saneren van recreatieve infrastructuur, het integreren van gebouwen in het landschap, het zorgen voor kleine landschapselementen en het nemen van milieumaatregelen.

Een verkeersveilige recreatieve ontsluiting van de stedelijke gebieden, het buitengebied en de verbinding ertussen

In een plaatselijk dicht bevolkte regio met weinig toegankelijk groen, een grote privatisering van de buitenruimte en een sterke versnijding door lijninfrastructuur, is het vinden van recreatiepaden geen makkelijke opgave. Een fundamentele doelstelling van het recreatiebeleid is te zoeken naar veilige en aantrekkelijke recreatieve netwerken die het landelijke gebied ontsluiten en verbinden met de steden.

Doelstelling 3

Actualiseren en verder ontwikkelen van een eigentijds, marktconform en doelgroepgericht recreatief productaanbod

Het recreatief product in West-Vlaanderen is reeds vrij uitgebreid en van goede kwaliteit. Toch kan dit aanbod nog worden verbeterd door het werken aan een grotere gebiedsdekking in de provincie, het verhogen van de belevingswaarde van routes en netwerken, het wegwerken van knelpunten en missing links, het verhogen van het comfort voor de recreant en het introduceren van nieuwe, marktconforme technologieën. Daarnaast moet ook gezorgd worden voor vernieuwing in het productaanbod zoals netwerken voor wandelaars en ruiters, een Kustwandelroute, thematische producten en een nieuw concept voor de auto- en motorroutes. Trekkers en kleinschalige kampeerders kunnen in West-Vlaanderen nog beter worden bediend door een verruiming van het aanbod aan trekkershutten en trekkersplaatsen op campings, de labeling van fietsvriendelijke logies, de introductie van nieuwe vormen van kleinschalig kamperen en het uitbreiden van het aantal standplaatsen voor kampeerauto's. Tot slot dient bijzondere aandacht te gaan naar nichemarkten (recreatief paardrijden en mountainbiken, watertoerisme) en naar doelgroepen zoals kinderen, ouderen en personen met een beperking.

Doelstelling 4

Organiseren van een efficiënt beheer van recreatieve voorzieningen

De Provincie en Westtoer maken van de verbetering van de kwaliteit van de recreatieve infrastructuur een prioriteit. Daartoe wordt een databank ontwikkeld voor recreatieve voorzieningen en een beheersmodel voor de recreatieve padenstructuur. Meldingen in verband met de kwaliteit van het recreatief product moeten in de toekomst deels automatisch verwerkt worden. De werking met vrijwillige peters en meters en het functioneren van de onderhoudsploegen voor inrichting en beheer dienen verder geoptimaliseerd te worden. Het is tevens wenselijk om beter met de recreant te communiceren omtrent aanpassingen aan het recreatief product en om heldere afspraken te maken met grondeigenaars en beheerders inzake het onderhoud van recreatieve voorzieningen.

Doelstelling 5

Ontwikkelen van een efficiënt en doelgroepgericht marketing- en communicatiebeleid met betrekking tot openluchtrecreatie

De Provincie en Westtoer selecteren fietsen en wandelen als de prioritaire producttypes. Rond deze producten worden onder meer themajarcampagnes opgezet. De regiopromotiecampagnes focussen daarnaast ook op nichelijnen zoals passagiersvaart in de Leiestreek en strandrecreatie aan de Kust. Via het regiopromotieplan van de Provincie kan het mountainbiken worden meegenomen. De nichemarkt van het watertoerisme wordt het best op Vlaams niveau bewerkt.

Een aantal klassieke informatiedragers is aan een evaluatie toe. Het fiets- en het wandelproduct zijn intussen dermate sterk dat ze afzonderlijk in de markt kunnen worden gezet. Inzake digitale communicatie verdient de verdere uitbouw van de websites van Westtoer aandacht, met onder meer de lancering van een website per producttype. Het beurzenbeleid dient te worden afgestemd op nichebeurzen voor specifieke doelgroepen. Tot slot moet verder worden gewerkt aan de commercialisering van het West-Vlaams recreatief product.

Doelstelling 6

Bestendigen en verder ontwikkelen van Westtoer als kenniscentrum met betrekking tot openluchtrecreatie

De expertise m.b.t. openluchtrecreatie die bij Westtoer aanwezig is moet verder worden uitgebreid en geactualiseerd. Dat kan via kennisgeving op beurzen en studiedagen en via onderzoek van literatuur en 'best practices'. Trendanalyses en marktonderzoek kunnen daarbij behulpzaam zijn. Het is noodzakelijk om een managementinformatiesysteem rond openluchtrecreatie op te zetten. Daarvoor is een monitoringsysteem voor het vrijetijdsgedrag in Vlaanderen nodig, evenals het opvolgen van een set van basisindicatoren m.b.t. openluchtrecreatie op provinciaal niveau. Westtoer wenst in de toekomst onderzoek te blijven voeren rond specifieke recreatieve producten. Verder is het van belang om de opgedane kennis en ervaring in verband met openluchtrecreatie intern en extern uit te wisselen en te verspreiden.

STAP IV: Actiegerichte strategie

De globale strategie vertaalt zich in meer concrete en actiegerichte strategieën, die hieronder worden geformuleerd voor de volgende werkvelden:

- Beleid
- Ruimte
- Product
- Beheer
- Marketing en communicatie
- Kennismanagement

Voor elk werkveld worden een strategische doelstelling, operationele doelstellingen en concrete actiemaatregelen naar voor geschoven.

De geformuleerde maatregelen overstijgen de capaciteiten en bevoegdheden van de recreatieve sector. Vermits het recreatiebeleid bijna per definitie integraal en sectoroverschrijdend is, zullen ook inspanningen worden verwacht van andere sectoren zoals natuur, ruimtelijke ordening, landbouw, mobiliteit, cultuur en andere.

DEEL 1: CONCEPTUALISERING VAN HET PRODUCT

In wat volgt wordt de bestaande en verder te ontwikkelen recreatieve structuur in West-Vlaanderen op macro-, meso- en microschaal geschematiseerd.

Op **macroschaal** kunnen we in de provincie een onderscheid maken tussen herkomstgebieden, bestemmingsgebieden en verbindingsassen (zie Kaart 25).

Herkomstgebieden: dit zijn de belangrijkste bevolkingsconcentraties of stedelijke gebieden. Het zijn de woonomgevingen waaruit men 'ontsnapt' op zoek naar ruimte om te ontspannen en te recreëren.

Bestemmingsgebieden: in principe is het hele West-Vlaamse buitengebied een bestemmingsgebied voor recreatieve activiteiten, met nadruk op fietsen (fietsnetwerk). Toch kunnen we in dat buitengebied een aantal gebieden of landschappen aanduiden die 'populairder' zijn dan de andere, en waar mensen in hun vrije tijd naartoe trekken om zich al dan niet op een actieve manier te ontspannen en vermaken. Het zijn ruimtelijk samenhangende regio's met relatief veel groen en aantrekkelijke landschappen, waar het rustig en veilig is, waar heel wat te beleven en te bezoeken valt (cultuur, natuur) en waar het aanbod aan recreatieve voorzieningen ruim en kwalitatief is. Het zijn bovendien gebieden die voldoende groot zijn om er ten minste een halve dag te kunnen in wandelen en fietsen. Ze hebben een regionale tot internationale aantrekkingskracht. We noemen ze recreatieve kerngebieden of recreatielandschappen. Het gaat meer concreet over de volgende gebieden:

- De Kust (is zowel herkomst als bestemmingsgebied)
- Zwinstreek
- Heuvelland
- Ieperboog

Daarnaast bezitten heel wat gebieden potenties om recreatief kerngebied te worden:

- Bovenloop IJzervallei
- Hoppeland
- Omgeving Houthulstbos
- Oostends Krekengebied
- Uitkerkse Polders
- Omgeving Bulskampveld
- Brugse rand

- Land van Mortagne
- Land van Streuvels

Verbindingsassen: dit zijn groene, recreatieve verbindingen die herkomst- en bestemmingsgebieden of bestemmingsgebieden onderling op een veilige en aantrekkelijke manier verbinden en het landelijk gebied ontsluiten. In West-Vlaanderen gaat het om ruim 110 kilometer oude spoorlijnen en bijna 280 kilometer jaagpaden langs rivieren en kanalen. Samen goed voor een behoorlijk aaneengesloten 'recreatieve superstructuur' van bijna 400 kilometer autovrije recreatiepaden.

Op **mesoschaal** (en dus eigenlijk binnen de recreatieve bestemmingsgebieden) maken we een onderscheid tussen de volgende structurerende recreatieve elementen:

Recreatieve knooppunten: dit zijn goed bereikbare instappunten of toegangspoorten (gateways) tot de recreatieve netwerken die een regio ontsluiten. Het zijn ook plaatsen waar verschillende recreatieve routes elkaar kruisen. Het zijn plekken waar men openbaar vervoer of voortransport met de wagen inruilt voor de fiets, waar men een recreatieve tocht start en/of eindigt, waar toeristisch-recreatieve informatie beschikbaar is (bezoekerscentrum), horeca, verhuur (bv. fietsen), sanitair e.a. We onderscheiden recreatieve knooppunten van eerste en tweede orde op basis van het aanwezige voorzieningenniveau.

Voorzieningen dienen zo veel mogelijk gebundeld te worden in knooppunten, om vier redenen:

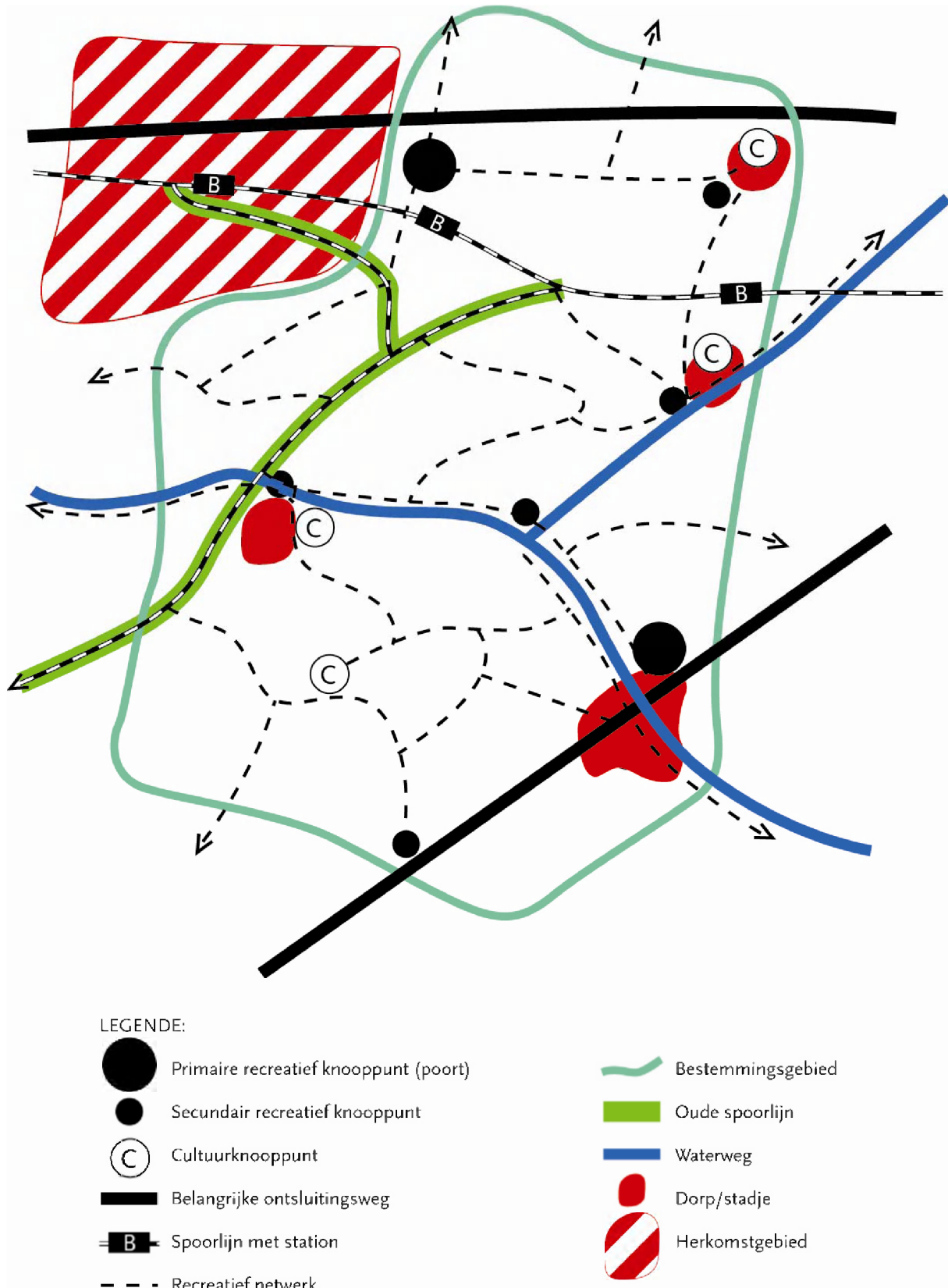
- Het is de bedoeling om buiten de recreatieve knooppunten de recreatieve druk te verlagen en om de natuur- en landschapsverstoring te beperken
- Voorzieningen in knooppunten worden optimaal benut omdat meerdere routes en activiteiten er samenkomen, er wordt een hogere economische rendabiliteit bereikt
- Voorzieningen versterken elkaar als ze bij elkaar liggen: bv. bushalte, fietsverhuur, infokantoor, startplaats wandelroute
- In een knooppunt kan het totaalproduct (het toeristisch-recreatief netwerk) voor de recreant gevisualiseerd worden, de verschillende keuzemogelijkheden worden er voorgesteld

Natuurknooppunten: bossen, natuurgebieden, provinciedomeinen die ingericht zijn om recreanten te onthalen en waar specifieke voorzieningen aanwezig zijn

Cultuurknooppunten: steden en dorpen met ontsloten cultuurhistorische bezienswaardigheden en aangepaste voorzieningen

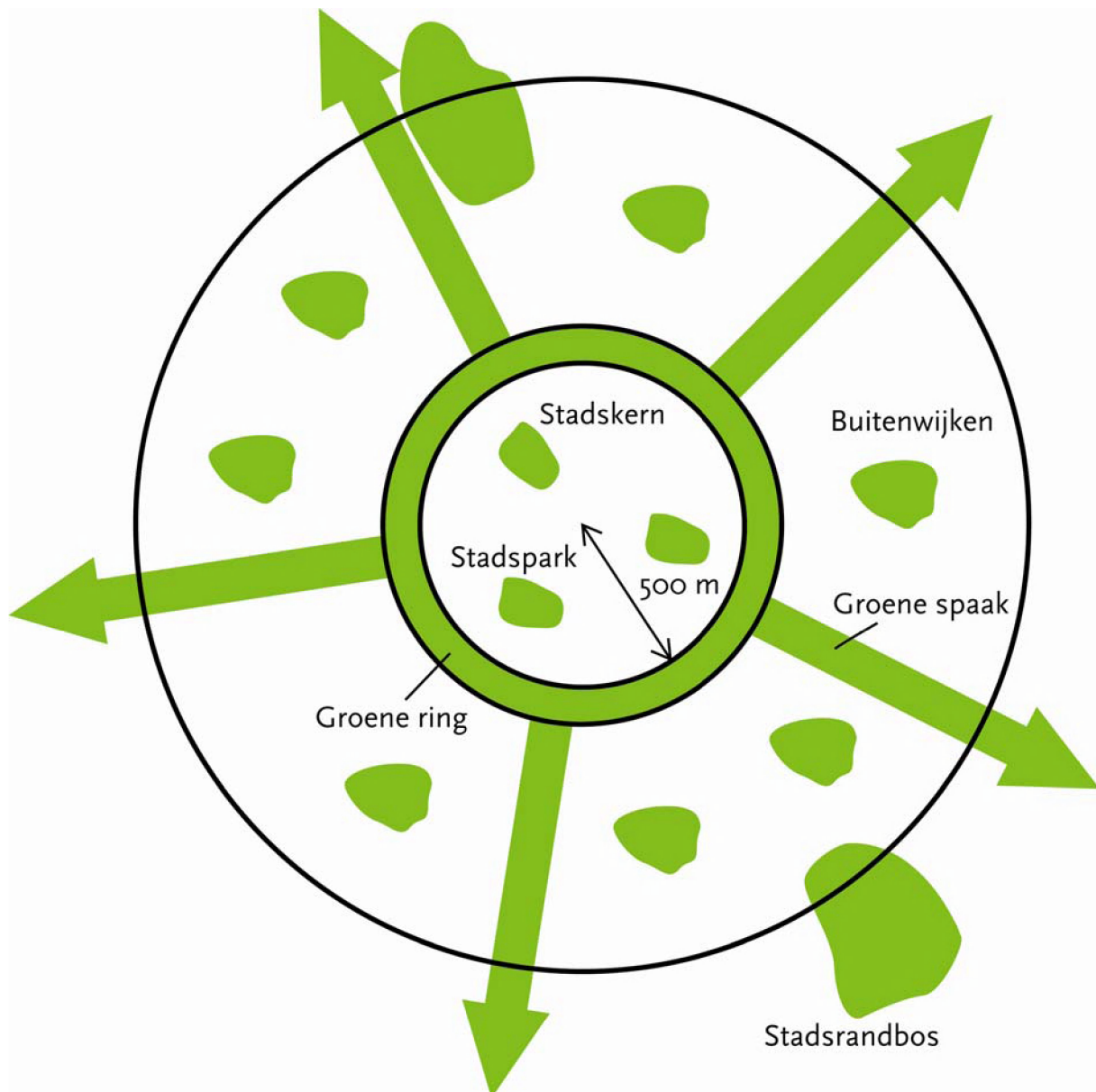
Recreatieve netwerken: het geheel van al dan niet met elkaar verbonden en bewegwijzerde recreatieve routes en paden die een regio openleggen voor de recreant: fietsroutes en fietsnetwerken, wandelroutes en wandelnetwerken, rutterroutes, autoroutes, vaarroutes e.a.

Afbeelding 16. Schematische weergave van de recreatieve structuur op mesoschaal



Op (klein)stedelijke schaal (**microschaal**) staat volgend theoretisch model garant voor het voldoen van de recreatiebehoefte binnen een afstand van maximum 5 kilometer van de woning.

Afbeelding 17. Theoretisch model voor de groenstructuur in en om de stad (naar Elzinga, G. & Wong, B.A., 1996)



Het model doet denken aan het model van de 'lobbenstad' dat sinds enige tijd opgang maakt en gaat uit van groene spaken, assen of vingers die o.m. via (oude) spoorlijnen en waterwegen de link leggen tussen de stadskern en het buitengebied. Ze zorgen ook voor veilige en groene verbindingen tussen de stad en de stadsrandbossen. Verder opteert het model voor een groene ring omheen de binnenstad en benadrukt het het belang van stadsparken in het stadscentrum en in de buitenwijken.

DEEL 2: ACTIEGERICHTE STRATEGIEËN

ACTIEGERICHTE STRATEGIE MET BETREKKING TOT HET RECREATIEF BELEID

1. Strategische doelstelling 1: Organiseren van een efficiënt en doelgericht beleid met betrekking tot openluchtrecreatie

Tot in de jaren '80 van de vorige eeuw ving men de toenemende behoefte aan recreatie in de verstedelijkende samenleving op door het aanleggen van vaak monofunctionele voorzieningen, gericht op de opvang van grote groepen recreanten: pretparken, recreatiedomeinen, vakantiedorpen, openluchtzwembaden e.a. De afgelopen decennia zijn de maatschappelijke omstandigheden dermate gewijzigd, dat de beleidsaandacht is verlegd naar het recreatief medegebruik van natuur en landschap in het buitengebied. En ook de recreatieondernemers zijn op het toneel verschenen.

Een belangrijke uitdaging voor het beleid op de diverse niveaus bestaat in het combineren van recreatie (en toerisme) met de grote overheidsopgaven voor deze eeuw: optimaliseren van de waterhuishouding, kustverdediging, oplossen van de verkeersproblematiek, (sociale) woningbouw, leefbaar houden van het platteland, uitbreiden en verbinden van natuurgebieden en bossen, stadsontwikkeling, wegenbouw e.a.

In essentie is de rol van het recreatiebeleid van de overheid gebaseerd op het maatschappelijk belang (het welzijn van de burgers) en op het economisch belang (de welvaart van de burgers). Bij het (provinciaal) recreatiebeleid staan volgende uitgangspunten voorop:

- zorgen voor voldoende mogelijkheden voor openluchtrecreatie, ook en vooral in de eigen woonomgeving, die voor iedereen bereikbaar, toegankelijk en veilig zijn
- laten aansluiten van het basisrecreatieaanbod op de behoefte (marktvraag) van de burgers. Anderzijds dient gesteld dat recreatiebehoeften vaak latent aanwezig zijn en tot uiting komen van zodra een behoorlijk aanbod ter beschikking komt.
- zorgen voor recreatievoorzieningen voor doelgroepen (kinderen, personen met een beperking, ouderen)
- aanleggen en beheren van collectieve 'resource-based' recreatieve voorzieningen zoals domeinen en bovenlokale recreatieve basisnetwerken
- realiseren en beheren van op het individu gerichte voorzieningen die niet op commerciële wijze door ondernemers of maatschappelijke organisaties kunnen ontwikkeld worden
- creëren van kaders en randvoorwaarden en het wegnemen van belemmeringen voor de ontwikkeling van 'facility-based' recreatieve producten en voorzieningen door de privé-sector
- kwalitatief inrichten van de publieke ruimte
- organiseren van onderwijs, onderzoek, kennisoverdracht en voorlichting op het gebied van openluchtrecreatie
- zorgen voor een goede geografische spreiding van de recreatievoorzieningen met specifieke aandacht voor de randstedelijke gebieden en voor de ontsluiting van het landelijk gebied vanuit de stad
- het stimuleren van het recreatief medegebruik
- een pro-actieve opstelling ten aanzien van nieuwe ontwikkelingen

1.1. Operationele doelstelling 1.1. Voeren van een voorwaardenscheppend recreatiebeleid

Het recreatiebeleid dient in de eerste plaats voorwaarden te creëren, waardoor andere overheden, maatschappelijke organisaties of de private sector recreatieve initiatieven kunnen ontwikkelen.

Maatregel 1.1.1. Aanreiken van recreatieve beleidskaders

De overheden zijn verantwoordelijk voor het uittekenen van het recreatiebeleid in visies, actieplannen en strategische beleidsplannen, en dit voor welbepaalde termijnen. Deze beleidskaders zijn richtinggevend en/of dwingend voor de eigen overheid en voor andere overheden. Het Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie voor West-Vlaanderen heeft een planhorizon tot 2018 en vormt een belangrijk referentiekader voor het lokaal, provinciaal en regionaal recreatiebeleid. Het dient na de provinciale legislatuur 2007-2012 te worden geëvalueerd en bijgesteld. Ook de strategische beleidsplannen voor de toeristische regio's zijn richtinggevend. Daarnaast stimuleren de Provincie en Westtoer de opmaak van strategische beleidsplannen voor steden en gemeenten.

Maatregel 1.1.2. Creëren van geschikte juridische en planologische kaders

Juridische en planologische belemmeringen staan vaak recreatieve ontwikkelingen in de weg. Anderzijds noodzaakt de snelle maatschappelijke evolutie de invoering van nieuwe of de herziening van bestaande wetgevende kaders. In sommige gevallen is een afstemming van wetgeving noodzakelijk. Ook de handhaving van reglementeringen verdient meer aandacht. Bij de herziening van het provinciaal ruimtelijk structuurplan West-Vlaanderen kunnen een aantal planologische hinderpalen die bepaalde recreatieve ontwikkelingen in de provincie in de weg staan worden opgeruimd. Bovendien moet rekening worden gehouden met de behoeften aan recreatieruimte van de komende generaties.

Onder meer voor de volgende thema's is wetgevend werk en/of onderzoek vereist:

- Toelaten van logies en reca-activiteiten op recreatieve knooppunten en langs recreatieve assen buiten de bebouwde omgeving
- Bevaarbaarheid van de onbevaarbare waterlopen voor kano's, kajaks en roeiboten
- Kleinschalige logies in het buitengebied (o.m. via Koepeldecreet voor de logiessector en via decreet op de ruimtelijke ordening)
- Reglementering recreatieactiviteiten en beperkt toelaten van (tijdelijke) reca en evenementen/activiteiten op de stranden
- Verankeren van het recreatief medegebruik van de stranden gelegen in VEN-gebieden
- Marifoongebruik op pleziervaartuigen
- Stuurbrevetten voor de pleziervaart op zee en op de binnenwateren
- Gemotoriseerde en geluidsintensieve activiteiten in het buitengebied (o.a. quads, lawaaierige motorsporten e.a.)
- Afstemming van de reglementering voor pleziervaart op Europees niveau.

Maatregel 1.1.3. Activeren van het beleid met betrekking tot de trage wegen

De belangstelling voor de problematiek van de trage wegen is de afgelopen jaren sterk toegenomen, zowel vanuit recreatieve hoek als vanuit natuurbehoud en cultuurhistorie. De vraag naar het inschakelen van buurtwegen en andere paden in recreatieve netwerken en in functionele fiets- en wandelroutes staat in schril contrast met de sluipende afbouw van het fysieke buurtwegennet. Een sterk verouderde wetgeving voldoet niet langer om juridische procedures tussen eigenaars, gebruikers en gemeenten te beslechten. De vzw Trage Wegen komt sinds kort op voor de belangen van de trage wegen en hun gebruikers.

De Provincie West-Vlaanderen heeft dan ook in 2006 de krachtlijnen van een vernieuwd beleid met betrekking tot buurtwegen en andere trage wegen vastgelegd. Uitgangspunt vormt een gebiedsgerichte opwaardering van het netwerk van trage wegen voor een multifunctioneel gebruik van traag verkeer. Een theoretisch netwerk, bestaande uit alle juridisch bewaarde buurtwegen en aangevuld met andere trage wegen, wordt op lokaal niveau en projectgewijs verder geconcretiseerd. Daarbij wordt een maximaal draagvlak van gemeenten, omwonenden, eigenaars en gebruikers nagestreefd.

De operationalisering van deze visie gebeurt in twee stappen:

- 1) Een gecoördineerd provinciaal beleid rond buurtwegen

- Geïntegreerd advies m.b.t. wijzigingsdossiers
Sedert begin 2007 is er een provinciale ambtelijke adviescommissie trage wegen opgericht, die de deputatie adviseert bij haar beslissingen omtrent trage wegen. De commissie is samengesteld uit diverse betrokken provinciale administraties (Wegendienst, Dienst Ruimtelijke Planning, landbouw, gebiedswerking, Minawa en cultuur) en Westtoer en komt een paar keer per jaar samen.
- Uitvoeren van een buurtwegentoets
Het onderwerpen van ruimtelijke uitvoeringsplannen en aanverwante planprocessen (zoals ruilverkaveling, landinrichting e.a.) aan een 'buurtwegentoets' in de voorontwerpfase, kan het 'ongemerkt' verdwijnen van buurtwegen verhinderen. Tijdens de plenaire vergadering gaat het Provinciebestuur na of het bewuste plan geen schade toebrengt aan het theoretische netwerk van trage wegen. Eventueel kunnen compenserende maatregelen opgelegd worden.

2) Een stimulerend en pro-actief provinciaal beleid rond trage wegen

- Actualiseren en digitaliseren van de Atlas der buurtwegen
De digitalisering en georeferering van de oude atlaskaarten, maakt het mogelijk daarop recente kaarten te projecteren en wijzigingen vast te stellen. Aan het digitale kaartenbestand wordt een databank gekoppeld waarin alle wijzigingen/afschaffingen bijgehouden worden. Eind 2007 werd de digitalisering van de 241 West-Vlaamse Atlassen en de 3031 wijzigingsdossiers voltooid. Het geheel werd vervolgens voor de provinciediensten en voor de West-Vlaamse gemeenten ter beschikking gesteld via het Geoloket Trage Wegen.
- Vastleggen van een provinciaal basisnetwerk
Op basis van de digitale kaarten en de wijzigingsdocumenten wordt een theoretisch netwerk van trage wegen opgemaakt, bestaande uit de juridisch overblijvende buurtwegen uit de Atlas, aangevuld met andere trage wegen zoals oude (buurt)spoorwegbeddingen, kerkwegels, jaagpaden, dijkwegen, nieuw aangelegde recreatiewegen e.a.
- Stimuleren van een lokale/gebiedsgerichte aanpak rond trage wegen
Het Provinciebestuur wenst lokale en gebiedsgerichte actoren (gemeenten, intercommunales, regionale landschappen e.a.) te stimuleren om in een bepaald gebied een inhoudelijke visie omtrent trage wegen uit te werken. De Provincie (de ambtelijke adviescommissie) staat dan in voor de kwaliteitscontrole en de regionale samenhang van het netwerk. Doel is het selecteren, voor een bepaald gebied, van een 'primair netwerk trage wegen' (gewenste structuur: te behouden wegen en nieuw te voorziene wegen, hier worden de investeringsmiddelen voor ingezet), een 'secundair netwerk trage wegen' (wegen te vrijwaren voor de toekomst, zonder prioritaire investeringen) en een reeks van af te schaffen trage wegen (waarover consensus bestaat).
In 2005 startte de Provincie in samenwerking met de vzw Trage Wegen een proefproject op rond de herwaardering van de trage wegen in de Oudlandpolder (Blankenberge, De Haan, Zuienkerke). In 2006 is het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels gestart met de inventarisatie in een GIS-omgeving van alle onverharde wegen die deel uitmaken van provinciale recreatieve routes en/of netwerken. Verder lopen nog lokale inventarisaties in onder meer de gemeenten Poperinge en Langemark-Poelkapelle.
- Technische en financiële ondersteuning van het lokale niveau
De Provincie beschikt over de volgende beleidsinstrumenten, waarmee zij de openstelling/inrichting van trage wegen kan ondersteunen: investeringen in het bovenlokaal functioneel fietsroutenetwerk via het Fietsfonds, investeringen in het kader van recreatieve routes en netwerken (via Westtoer). De invoering van een provinciale subsidieregeling voor de ondersteuning van lokale besturen inzake groenbeheer en onderhoud van recreatiepaden is in voorbereiding.
- Kennismanagement
De Provincie kan lokale actoren ook inhoudelijk ondersteunen door het verstrekken van informatie en vorming, het uitwisselen van ervaringen, sensibilisering e.a.

Daarnaast blijft evenwel de dringende noodzaak bestaan aan een nieuwe en betere wetgeving op Vlaams niveau. Die is nodig om op een systematische manier en met meer rechtszekerheid een netwerk van trage wegen uit te bouwen dat tegemoet komt aan de hedendaagse noodwendigheden. Voorstellen van decreet van Jacky Maes, Jos Bex en Tom Dehaene zijn voorlopig zonder gevolg gebleven.

Maatregel 1.1.4. Realiseren van financiële stimuli

Overheden financieren niet enkel hun eigen projecten en initiatieven. Ze hebben subsidiereglementen en projecttoelagen uitgewerkt om lagere overheden, recreatieorganisaties en de particuliere sector te ondersteunen. Voorbeelden zijn o.m. het Interregprogramma en het PDPO-programma van de Europese Unie, het subsidiereglement voor Toeristisch-Recreatieve Projecten van Toerisme Vlaanderen, de subsidies voor Landinrichtingsprojecten van de Vlaamse Landmaatschappij en het Kustactieplan van de Vlaamse regering. Deze financiële stimuli liggen aan de basis van vele recreatieve ontwikkelingen, ook in West-Vlaanderen. Het is dus van belang ze te bestendigen of te vervangen door gelijkaardige projectfinanciering. Met het oog op de versnelde vervollediging van het groen-blauwe netwerk en de fiets- en wandelnetwerken, en de verdere recreatieve ontsluiting van het landelijk gebied, kan gezocht worden naar systemen van projectfinanciering om de aanleg van ontbrekende recreatieve schakels mee te realiseren. Daarbij kunnen bij voorbeeld lokale besturen en de private sector gestimuleerd worden. Het voorbeeld van het Fietsfonds werkt hiervoor inspirerend. Een ander voorbeeld is het 'Fonds Vernieuwingsimpuls Openluchtrecreatie', waarin de Nederlandse provincie Noord-Holland 4 jaar lang jaarlijks 5 miljoen euro ter beschikking stelde als cofinanciering (max. 50 %) van projecten rond 'recreatie dicht bij huis'. Recreatieschappen, gemeenten, verenigingen en bedrijven dienden ruim 100 projecten in.

Bijkomende middelen voor landschapsontwikkeling kunnen gegenereerd worden via een 'visitor payback' systeem, waarbij een gedeelte van de opbrengsten uit bv. kaartenverkoop, toegangsgelden, fietsverhuur e.a. in een fonds wordt gestopt. Westtoer engageert zich om vanaf 2009 met de ontwikkeling van een dergelijk systeem te starten.

1.2. Operationele doelstelling 1.2. Waarnemen van een regisseursfunctie in het recreatiebeleid

Naast een belangrijk voorwaardenscheppend beleid voert de overheid ook een regisserend beleid. Zij is aanspreekpunt voor andere overheden en de private sector, ze zorgt voor afstemming tussen verschillende beleidsdomeinen, voor adviesverlening en voor conflictbemiddeling.

Maatregel 1.2.1. Optimaliseren van de relaties tussen de diverse recreatievormen en tussen recreatie en natuur en landbouw

In een beperkt aantal gebieden in West-Vlaanderen is de recreatiedruk zo hoog, dat er gerichte maatregelen noodzakelijk zijn om zowel de natuur, het landschap als de recreant zelf te beschermen. Bij voorbeeld in Heuvelland is er op piekdagen sprake van een overschrijding van de fysieke draagkracht van de padenstructuur, van de ecologische draagkracht van de natuur en van de sociale draagkracht (dit is de opnamecapaciteit van een gebied tot het moment waarop dit, vooral door te grote drukte, zijn aantrekkelijkheid voor de recreanten verliest). Ook bepaalde provinciedomeinen zoals de Gavers, en sommige duingebieden aan de Kust staan onder grote druk. De recreatiedruk is in West-Vlaanderen, door het ontbreken van grote steden, eerder tijdelijk (weekends, schoolvakanties, zomer aan de Kust) dan wel permanent.

Volgende reeks maatregelen kan bijdragen tot het verlichten van de recreatieve druk of het vergroten van de draagkracht van een gebied:

- Vergroten van de oppervlakte van natuur- en bosgebieden en provinciedomeinen
- Instellen van een zonering met een onderscheid tussen:
 - Afgesloten gedeelten: hier kom je enkel in onder begeleiding

- Gedeelten die toegankelijk zijn op de paden en waar de recreant dus wordt 'geleid'
 - Gedeelten die vrij betreden mogen worden (zoals bv. speelzones)
- Ruimtelijk spreiden van de recreatiedruk. Hiervoor is voldoende alternatieve recreatieruimte en een voldoende aanbod aan (veelal onverharde) paden nodig. Een verdere ontsluiting van het buitengebied door het opnieuw in gebruik nemen van veld- en buurtwegen, het aanleggen van nieuwe paden en het afsluiten van gebruiksovereenkomsten met privé-eigenaars is hierbij van belang. Aan de Kust kunnen bosgebieden aan de binnenduinrand en in de polders fungeren als 'overloopgebieden' (bv. Zeebos Blankenberge).
- Spreiden van de recreatiedruk in de tijd. De toename van het aantal actieve gepensioneerden met veel vrije tijd zorgt automatisch voor een beperkte spreiding van de recreatieactiviteiten over het jaar. De schoudermaanden naast het toeristisch hoogseizoen winnen aan belang.
- Scheiden van recreatievormen waar mogelijk, verweven waar nodig. Er moet met andere woorden gestreefd worden naar een maximale fysieke scheiding van paardrijden, mountainbiken en wandelen. Dat kan door het aanleggen van aparte ruit- of bandensporen, van elkaar gescheiden door een haag of draad; of door het kiezen van afzonderlijke paden. Vooral waar paden smal zijn, bochtig, sterk hellend en dicht begroeid, kunnen zich gevaarlijke situaties voordoen. Soms kan het nodig zijn om specifieke infrastructuur te voorzien om de toegang van bepaalde recreatievormen onmogelijk te maken (klaphekkentjes, draaihekkentjes, overstapjes, fietsluizen e.a.).
- Een doordachte en consequent uitgevoerde herinrichting van een gebied, waarbij het een overzichtelijke en leesbare structuur krijgt. Dat begint al met een goede signalisatie en omvat verder de aanleg van geïntegreerde parkeerterreinen, het voorzien van sanitair, infoborden e.a.. Dergelijk onthaalplan dient te worden opgemaakt voor alle 'recreatieve bestemmingsgebieden' en is met name voor de Kemmelberg en omgeving prioritair.
- Quadrijders zorgen soms voor schade aan onverharde recreatieve paden, zijn vaak een bron van geluidsoverlast en leveren af en toe een gevaar op voor andere recreanten. Ze dienen derhalve te worden geweerd van de smalle en meest verstoringgevoelige onverharde paden. Dat kan door middel van een gemeentelijk politiereglement, waarin per straat een functietoekenning gebeurt, ondersteund door aangepaste verkeersborden. Dergelijk reglement werd reeds ingevoerd in Veurne, Heuvelland en Ieper. Verder zijn ook nog fysieke hindernissen noodzakelijk om deze voertuigen te weren.
- Massa-evenementen zoals mountainbiketoertochten maken best geen gebruik van de meest kwetsbare (wandel)paden. Dat kan door voldoende alternatieven te bieden, en door de goedkeuring van het traject te laten voorafgaan door een grondige screening. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de regionale landschappen. Het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels speelt hierbij een voortrekkersrol door de uitgave van een kwetsbaarheidskaart voor MTB-toertochten en door het bundelen en dispatchen van de aanvragen voor toertochten van mountainbikeverenigingen, wandelclubs en quadrijders. Westtoer voorziet in het kader van het Interreg IV-project MIRRA de uitgave van een brochure met richtlijnen voor de organisatie van een recreatief massa-evenement in de grensregio Westhoek/Noord-Frankrijk.
- Alle bovenstaande maatregelen kunnen verhinderen dat onverharde paden kapotgereden worden, waardoor recreanten gedwongen worden naast het pad door de landbouwgewassen te lopen, met alle gevolgen van dien voor de oogst van deze gewassen.
- Permanente en uitgekende communicatie- en sensibiliseringsacties via overlegvergaderingen, infoborden, perscampagnes, publicaties op websites, brochures van Westtoer, regionale landschappen, gemeenten en clubs zijn noodzakelijk om de genoemde conflicten onder controle te houden en naar oplossingen te streven.

Maatregel 1.2.2. Verbeteren van de afstemming tussen de recreatieve beleidsmakers

Het recreatiebeleid van de overheid is in Vlaanderen bijzonder versnipperd en zit verspreid over het Vlaamse, het provinciale en het gemeentelijke niveau. Binnen elk niveau zijn er dan nog eens verschillende sectoren betrokken (ruimtelijke ordening, landbouw, natuur en bos, sport e.a.). Vaak is er te weinig informatieuitwisseling, af en toe voelen instanties zich meer concurrenten dan collega's en soms zijn de belangen zelfs tegengesteld. Dit komt de efficiënte inzet van mensen en middelen vaak niet ten goede, en de recreant heeft hier al helemaal geen boodschap aan.

Een betere stroomlijning van het recreatief beleid kan onder meer door:

- De organisatie van structureel overleg
Westtoer houdt de vinger aan de recreatieve pols in West-Vlaanderen via de regionale overlegplatforms en het adviescomité openluchtrecreatie. Dat laatste adviseert Westtoer inzake het recreatief beleid.
Op provinciaal niveau komt recreatie aan bod op de volgende overlegcircuits: mountainbikecommissie, werkgroep platteland, regioteams, stuurgroep gebiedsgerichte werking, overleg gebiedsgerichte werking-MINAWA-Westtoer-regionale landschappen, commissie trage wegen, commissie integraal waterbeleid en taakgroep Kust.
Het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels organiseert 2 keer per jaar een overlegmoment rond recreatie. Het is de bedoeling dat ook de andere regionale landschappen hiermee starten.
Bij de Vlaamse en federale overheid zijn o.m. de volgende structurele overlegorganen actief waarin recreatie aan bod komt en waarbij de Provincie en Westtoer betrokken zijn: ambtenarenwerkgroepen van de bekkencomités, Vlaams overleg waterrecreatie (subteam kustjachthavens en subteam binnenwateren), federaal overlegplatform pleziervaart, stuurgroep landinrichtingsproject De Westhoek en planbegeleidingsgroepen landinrichtingsproject Brugse Veldzone, IPO-werkgroep lawaaierige recreatiesporten.
De Provincie en Westtoer zijn vragende partij voor een structureel overleg met de andere Vlaamse provincies en Toerisme Vlaanderen in een Werkgroep Recreatieve Productontwikkeling (in opvolging van de Werkgroep Toeristische Bewegwijzering) en voor een breed Vlaams overleg rond openluchtrecreatie waarbij ook de andere sectoren (ruimtelijke ordening, natuur, sport, milieu, wegen, waterwegen e.a.) worden betrokken. Een goed voorbeeld vormt het recent opgestarte Vlaams overleg rond waterrecreatie. De oprichting van een federaal overlegplatform voor waterrecreatie dient eveneens te worden aangemoedigd. Ook met de buurlanden dienen verder nauwe banden te worden onderhouden.
- Samenwerking op het vlak van visievorming en productontwikkeling
Het belang van de wederzijdse betrokkenheid bij de opmaak van beleidsdocumenten groeit. De sector toerisme en recreatie wordt steeds vaker uitgenodigd in advies en begeleidingsgroepen allerhande: landinrichting, natuurinrichting, commissies voor ruimtelijke ordening, bekkencomités, PROCLAM, mogelijke aanleg van de vaarverbinding Seine-Schelde West e.a. Omgekeerd leverde het breed samengestelde adviescomité voor openluchtrecreatie in West-Vlaanderen input voor onderhavig beleidsplan.
Inzake productontwikkeling wordt op dit moment geregeld samengewerkt met de sectoren natuur en landinrichting voor het uitstippelen van recreatieve routes en netwerken. Deze samenwerking dient te worden geïntensifieerd, onder meer op het vlak van het onthaal van recreanten (parkings, bebording, huisstijlen e.a.). Het nieuwe concept van de zogenaamde recreatieve bestemmingsgebieden vormt hiervoor een belangrijke aanzet. Daarnaast is een nauwere samenwerking wenselijk met de beheerders van waterlopen en wegen en met de militaire overheid (medegebruik van militaire domeinen). De mogelijkheden voor gezamenlijke productontwikkeling rond bv. fietsen, toervaren en de implementatie van nieuwe technologieën op Vlaams niveau (bv. maken van een fietsrouteplanner) dienen verder te worden onderzocht.
- Gezamenlijke promotie en communicatie

De regiowerking is een uitstekend voorbeeld van samenwerking op het vlak van marketing inzake toerisme en recreatie. Voor de (dure) bewerking van buitenlandse markten is zelfs een samenwerking op Vlaams niveau aangewezen: voor fietsen en varen in Vlaanderen bij voorbeeld.

- Samenwerking op het vlak van beheer van recreatievoorzieningen
Inzake beheer van recreatieve paden en infrastructuur kan niet alleen ervaring worden uitgewisseld (databanken, geautomatiseerde systemen van klachtenregistratie en – behandeling), er kan ook concreet worden samengewerkt. Het is wenselijk om op vrij korte termijn te komen tot een gecoördineerde en geïntegreerde aanpak van het beheer van recreatiepaden en –voorzieningen. Partners hierbij zijn o.m. de Vlaamse overheid, de Provincie, Westtoer, de gemeenten en de regionale landschappen.

Maatregel 1.2.3. Verstrekken van advies

In de beheersovereenkomst Westtoer-Provincie is opgenomen dat Westtoer advies moet geven over toerisme en recreatie aan de provinciale diensten. In de samenwerkingsovereenkomsten tussen Westtoer en de West-Vlaamse gemeenten is het engagement ingeschreven voor de ontwikkeling van een quick-scan-procedure, waarbij gemeenten een eenmalig en vrijblijvend gefundeerd advies kunnen ontvangen i.v.m. toerisme en recreatie. Ook derden kunnen een beroep doen op het advies van Westtoer.

Maatregel 1.2.4. Professionaliseren van de lokale besturen en diensten op het vlak van openluchtrecreatie

Het is belangrijk dat lokale diensten voor toerisme en VVV's meer kunnen doen dan onthaal en promotie. Ook andere beleidsaspecten zoals strategische planning, productontwikkeling en het opzetten van een monitoringsysteem zijn van belang. Hiervoor zijn evenwel bijzondere competenties en een meer gekwalificeerde personeelsbezetting nodig. De Provincie en Westtoer pleiten daarom bij de Vlaamse overheid voor het financieel ondersteunen van de lokale toeristische diensten. De gemeenten moeten autonoom kunnen beslissen naar welke categorie van toeristische dienstverlening ze willen evolueren. Samenwerking tussen meerdere kleine gemeenten behoort daarbij tot de mogelijkheden.

Westtoer kan ook andere gemeentelijke diensten ondersteunen door het verstrekken van vorming rond de kennis van recreatieve productontwikkeling, beheer en onderhoud en de kennis van de recreatieve structuren en beleidsactoren.

Maatregel 1.2.5. Stimuleren van samenwerking met de private sector en met recreatieorganisaties

De recreatiesector organiseert zich steeds beter. Het aantal clubs, federaties en verenigingen is haast niet meer bij te houden. De sector wordt ook steeds mondiger en professioneler. Belangenconflicten duiken op, ook tussen diverse recreatievormen onderling. De sector spreekt niet langer met één stem. Westtoer onderhoudt goede relaties met diverse recreatieorganisaties, via formele en informele contacten, maar het overzicht dreigt zoek te raken. Er is behoefte aan een stuk inventarisatie van de sector en een beter gestructureerde informatieuitwisseling.

Daarnaast dienen de banden verder aangehaald te worden met de logies- en kampeersector, UNIZO, buitensportorganisaties, reca, verhuursector (fietsen) en andere.

Vermits het recreatief medegebruik van de (private) buitenruimte aan belang wint, zullen in de toekomst ook steeds meer gebruiksovereenkomsten worden afgesloten met eigenaars van bossen en andere terreinen. Het is daarom belangrijk oog te hebben voor subsidieregelingen voor toegankelijkheid van private terreinen en goede contacten te onderhouden met bv. de bosgroepen en de landbouworganisaties in de provincie.

1.3. Operationele doelstelling 1.3.: Voeren van een initiërend recreatiebeleid

Westtoer en de Provincie zijn niet alleen makelaar en regisseur, ze zijn ook zelf in het terrein actief via de ontwikkeling van recreatieve producten, het realiseren van recreatieve infrastructuur en het vermarkten van dat alles. Veelal gebeurt dit als reguliere uitvoering van

de beheersovereenkomst, soms in het kader van één of ander project. Het intermediaire bestuursniveau waarin de Provincie en Westtoer opereren, laat toe voeling te hebben met het concrete werkveld, en anderzijds oog te hebben voor het bovenlokaal belang en voor het structurerende karakter van de voorzieningen. Het recreatiebeleid op dit niveau dient in ruimtelijk opzicht te focussen op:

- de provinciedomeinen als recreatieve kerngebieden
- het groen-blauwe netwerk, bestaande uit de groene assen (oude spoorlijnen) en de recreatiepaden langs de waterwegen
- bovenlokale fiets- en wandelnetwerken
- bovenlokale routes

Het is van belang dat het recreatief beleid van de Provincie en Westtoer zich kristalliseert rond enkele heldere en concrete concepten, die ook makkelijk communiceerbaar en 'verkoopbaar' zijn. Voor de planperiode tot 2018 gaat het o.m. over:

- de fietsnetwerken
- de wandelnetwerken
- het groen-blauwe netwerk
- de integraal in te richten en nog te benoemen 'recreatieve bestemmingsgebieden'

Westtoer vervult ook een cruciale rol als beheerder van duizenden kilometer recreatieve routes, netwerken, signalisatie en recreatieve voorzieningen.

De initiërende rol van Westtoer vertaalt zich tot slot o.m. ook in het begeleiden van gemeenten bij de ontwikkeling van tweedelijnswandelingen. Westtoer biedt hiervoor richtlijnen aan maar is zelf verder niet betrokken bij de realisatie van de wandelingen.

ACTIEGERICHTE STRATEGIE MET BETREKKING TOT DE RECREATIEVE RUIMTE

2. Strategische doelstelling 2: Realiseren van een voldoende omvangrijke, kwalitatieve en verkeersveilig ontsloten recreatieruimte

Meer ruimte voor recreatie

2.1. Operationele doelstelling 2.1.: Uitbreiden van de oppervlakte met exclusief recreatieve bestemming

Volgens de bodembezettingsstatistieken van de federale overheid was in 2003 nauwelijks 0,24 % van de gekadastreerde oppervlakte in West-Vlaanderen gekend als 'recreatieterrein'. Dat is 16,8 % van de totale Vlaamse oppervlakte recreatieterrein (FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, 2004).

In het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) wordt 1,37 % van de ruimte ingevuld als recreatiegebied. In het totaal gaat het om 18.500 hectare die verdeeld moet worden onder de deelsectoren recreatie, toerisme en sport. Van die 18.500 hectare wordt 10.000 hectare (54 %) voorzien als verwevingsgebied. Het RSV begroot in haar ruimteboekhouding tegen 2007 1.000 ha extra recreatiegebied, te realiseren door bestemmingswijzigingen ten opzichte van de gewestplannen. Daarnaast berekende het WES in 2006 nog een planologische ruimtevraag van 1.816 ha voor bestaande toeristisch-recreatieve voorzieningen in Vlaanderen (WES, 2006). Voor economisch belangrijke toeristisch-recreatieve bedrijven en domeinen werd de indicatieve uitbreidingsvraag geschat op 1.146 ha. Deze behoeften zijn exclusief de ruimtevraag voor sportactiviteiten en exclusief de diverse overige toeristisch-recreatieve activiteiten die in verweving voorkomen.

Op het vlak van de ruimteboekhouding inzake openluchtrecreatie (en toerisme) zijn onder meer volgende aandachtspunten voor de toekomst van belang:

- Verwerven van inzicht in het feitelijk gebruik van de planologisch als recreatiegebied bestemde gebieden (o.m. heel wat sportactiviteiten maken gebruik van deze gebieden)
- Oplossing van de spanning tussen het feitelijk ruimtegebruik en de planologische bestemming inzake recreatie
- Regulariseren van een aantal zonevreemde recreatieve activiteiten
- Voorzien van bijkomende oppervlakte voor exclusief recreatieve functies: golfterreinen, terreinen voor buitensportactiviteiten, skatepistes, paintballterreinen e.a.
- Onderzoeken van mogelijkheden voor de planologische 'bescherming' van hotelaccommodatie, om de verdrukking van (familiale) hotels door de immobiëlen tegen te gaan

Deze aandachtspunten kunnen worden meegenomen bij de herziening van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen en bij de opmaak van ruimtelijke uitvoeringsplannen en afbakeningen van (klein)stedelijke gebieden. Westtoer wordt hier alvast in betrokken via haar adviserende rol in de PROCORO en in de diverse ruimtelijke planningsprocessen.

2.2. Operationele doelstelling 2.2.: Uitbreiden van de oppervlakte toegankelijk groengebied

Maatregel 2.2.1. Vergroten van de oppervlakte bos, park en natuurgebied

Het is wenselijk dat de Vlaamse overheid de geleverde inspanningen voor de verwerving van natuur- en bosgebieden onverminderd verder zet. West-Vlaanderen heeft op dit vlak nog een grote achterstand op andere Vlaamse provincies. Niet enkel de bosuitbreiding is hierbij van belang, maar eveneens de realisatie van structuurrijke ecologische verbindingen tussen de bosgebieden (ruigtes, permanente graslanden, kleine landschapselementen e.a.), en de kwalitatief ecologische opwaardering van de bossen (zoomvegetatie, bufferstroken aan de rand van bossen, behoud en creatie van dreven en open plekken, aanwezigheid van dood hout e.a.). In 2008 beschikt de Vlaamse overheid over 4,2 miljoen EUR voor de verwerving van Kustduinen. Een verdere ontsnippering van de duinen kan worden gerealiseerd door gerichte aankopen en door het voorkooprecht uit te breiden naar lokale overheden. Zij zijn vaak geïnteresseerd in de aankoop van kleinere percelen duin, die eerder belangrijk zijn als recreatieve verbinding dan als natuurgebied. Er is aan de Kust nog 2.100 hectare duingebied te verwerven door de overheid.

Nieuwe natuur wordt ook gecreëerd via natuurherstelprojecten. Voorbeelden zijn o.m. de Life-projecten ANDREA (natuurherstel in fossiele duinmassieven) en DANA.H.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen gaat uit van de uitbreiding (met planologische bestemmingswijziging) van het bosbestand in Vlaanderen in de planperiode tot 2007 met 10.000 ha. Hiervan is in de periode 1998-2005 nauwelijks 13 % gerealiseerd.

Rekening houdend met het gewenste herstel van historische bosstructuren, de inhaalbeweging voor bosarme streken en de nood aan stadsrandbossen, stelt het Agentschap voor Natuur en Bos volgende taakstelling voorop voor de provincie West-Vlaanderen (WES, 2006):

Planologische bosuitbreiding: 2.500 ha

Ontbossing (1994-2000): 59 ha

Effectieve bosuitbreiding: 2.441 ha

Op een termijn van 40 jaar beoogt de Vlaamse overheid een uitbreiding van het areaal domeinbos met circa 5.000 ha per provincie. De ontwikkeling van stadsrandbossen is hierbij prioritair.

Aandachtszones voor bosuitbreiding en voor de aankoop en ontwikkeling van natuurgebieden in West-Vlaanderen zijn onder meer:

In het Brugse Ommeland:

- Bosgebied Ryckeveld/Male
- Assebroekse Meersen
- Huwynsbossen
- Vloethemveld
- Kampveld
- Bulskampveld/Vagevuurbossen
- Lage Moere Meetkerke

In de Leiestreek:

- Boscomplexen in het Leie-Schelde-interfluvium
- Scheldemeersen
- Meikensbossen
- Rhodesgoed
- Vierkaven
- Preshoekbos
- Mortagnebos
- Oude Leiearmen
- Vaarttaluds Kanaal Bossuit-Kortrijk (Orveytbos)
- Kleiputten Roeselare

In de Kustregio:

- Binnenduinrand van De Panne en Koksijde
- Plaatsduinen, de Simluiduinen en de Oostvoorduinen in Koksijde
- Hemmepolder en de Lenspolder in Nieuwpoort
- Duinen Oosteroever Oostende
- Oostends Krekengebied
- d'Heye in Bredene-De Haan
- Uitkerkse Polder
- Zwinpolders

In de Westhoek:

- IJzer- en Handzamevallei
- West-Vlaamse heuvels
- Omgeving van Woesten
- Sixtusbossen
- Galgebossen
- Helleketelbos
- Omgeving van Houthulst

Ook de Vlaamse Landmaatschappij kan in het kader van land- en natuurinrichtingsprojecten overgaan tot de verwerving van terreinen met een (na)bestemming bos of natuur. En ook terreinverwervingen door de beheerders van wegen en waterlopen kunnen bijdragen tot een toename van het bos- en natuurareaal en de interne ontsluiting van het landelijk gebied voor recreatie.

Ten slotte kan Natuurpunt vzw als belangrijkste terreinbeherende private instantie hiertoe een steentje bijdragen.

Maatregel 2.2.2. Vergroten van de publieke toegankelijkheid van openbare en private bossen, parken en natuurgebieden

In Nederland is zowat 4 op 5 van de bos- en natuurgebieden ten minste op de paden publiek toegankelijk (GRONTMIJ, 1995 en VEER, M.M., 2004). De overheid streeft er naar 90 % openstelling.

Een ontwerpbesluit van de Vlaamse regering betreffende de toegankelijkheid van bossen en natuurgebieden werd op 14 december 2007 goedgekeurd. Het voorziet o.m. in de opmaak van een toegankelijkheidsregeling voor alle bossen en natuurreservaten, die op een infobord met kaart zal worden uitgehangen. Er wordt eveneens voorzien in signalisatie van paden en borden voor de aanduiding van specifieke zones zoals een speelzone, een vrij toegankelijke zone, een begrazingszone, een bivakzone en een hondenzone.

De aankoop van het Vloethemveld in Zedelgem door de Vlaamse overheid biedt op middellange termijn kansen voor recreatief medegebruik van een voorheen afgesloten bosgebied. Ook het in beheer nemen van de Cabourduinen door het Agentschap voor Natuur en Bos opent in die zin perspectieven. In het natuurreservaat De Blankaart kan de toegankelijkheid worden vergroot door het aanbieden van een ruimer vaarcircuit met de fluisterboot.

Private eigenaars kunnen vergoed worden voor het openstellen van hun bossen en kunnen materiële ondersteuning krijgen via de bosgroepen.

2.3. Operationele doelstelling 2.3.: Uitbreiding van de provinciedomeinen

Maatregel 2.3.1. Uitbreiden van de provinciedomeinen

Voor een aantal provinciedomeinen is een verdere uitbreiding wenselijk, zowel omwille van de sterke behoefte aan groene recreatieruimte in de verstedelijkte omgeving, als omwille van de spreiding van de bestaande recreatieve druk.

Maatregel 2.3.2. Instellen van nieuwe provinciedomeinen

De Provincieraad van West-Vlaanderen stemde eind 2008 in met de aankoop van de voormalige proefhoeve met slachthuis van de Westhoek Scholengroep in Diksmuide. De hoeve en de omliggende terreinen palen aan de IJzer en omvatten in totaal circa 22 hectare. Na aanleg van de zuidwestelijke omleidingsweg en een eventuele grondruil zou de Provincie naast de hoeve nog ruim 17 hectare overhouden in de zone tussen de IJzer, de spoorweg en de nieuwe omleidingsweg. Het terrein wordt geconcipieerd als een open recreatief groengebied (referentiebeeld is het Parc de la Dêule) met een stedelijke en regionale betekenis rond een voormalige schoolhoeve en met ruimte voor o.a. laagdynamische recreatie, groepskamperen, trekkerlogies en tijdelijke evenementen. Het domein vormt daarnaast een belangrijke rustplaats op het fietsnetwerk van de Westhoek en moet mogelijkheden bieden voor recreatief wandelen en joggen. In de hoevegebouwen kunnen o.m. een brigade van de provinciale groendienst en de vzw 'De Groene Kans' een onderdak vinden.

Het verdient aanbeveling te onderzoeken of de beide Leieoevers in de driehoek Ooigem/Bavikhove/Beveren-Leie in aanmerking komen om als provinciedomein te worden erkend en verder uitgebreid en ingericht. Het Goed te Beaulieu en de Zavelput kunnen de kern vormen van een gevarieerd groendomein met bossen, graslanden, oude Leie-armen, een kasteel, een oude vlasroterij, de gerestaureerde drietrapssluis en de Leie. Voor de volwaardige ontwikkeling van het gebied als recreatieve groenpool is een fiets- en wandelbrug over de Leie ter hoogte van de site Beaulieu noodzakelijk.

Maatregel 2.3.3. Diversifiëren van recreatieve activiteiten in de provinciedomeinen

De provinciedomeinen zijn bij uitstek recreatiedomeinen met een belangrijke sociale functie. Natuur en recreatie gaan er hand in hand. Deze domeinen bieden uitgelezen kansen voor het aanleggen van recreatieve paden, routes en voorzieningen, waar dit in het omgevende landschap vaak zeer moeilijk is. De provinciedomeinen bieden onder meer opportuniteiten voor de aanleg van paden voor ruiters, fietsers, wandelaars en mountainbikers, voor de realisatie van avonturenparcours, joggingparcours, fit-o-meters, blotevoetenpaden e.a. Ze kunnen evengoed (gedeeltelijk) de functie van speelbos vervullen, of plaats bieden voor kleinschalig kamperen en jeugdkamperen.

De provinciedomeinen bieden eveneens mogelijkheden voor een kindgerichte uitbouw. Op basis van landschappelijke potenties en planologische beperkingen kunnen zones met een verschillende spelintensiteit worden gedefinieerd. In het kader van het Jeugdruimteplan van de Provincie West-Vlaanderen ontwikkelde het onderzoekscentrum Kind & Samenleving een voorstel voor de kindgerichte uitbouw van het provinciedomein Bergelen.

Verder zouden de openingsuren van diverse cafetaria, toiletgebouwen, bezoekerscentra en andere infrastructuur in de domeinen nog beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Dit kan o.m. via de opname van openingsuren in de diverse concessieovereenkomsten die de Provincie in haar domeinen afsluit.

2.4. Operationele doelstelling 2.4.: Realiseren van grensoverschrijdende natuurparken in De Panne en Knokke-Heist

Het Vlaams natuurreservaat De Westhoek in De Panne en het natuurcomplex Zwinduinen en –polders/Provinciaal Natuurpark Zwin/Zwin in Knokke-Heist bieden uitgelezen kansen om zich verder te ontwikkelen tot grote, aaneensluitende en grensoverschrijdende natuurparken. In de Dunes du Perroquet in Frankrijk is alvast een verderzetting van het wandelnetwerk Westkust voorzien. Het natuurreservaat de Duinen en Bossen van De Panne is met zijn 640

hectaren het op één na grootste erkende natuurreservaat van Vlaanderen, na de Kalmthoutse Heide. Het Zwingebied moet in een interbestuurlijke aanpak opgeschaald worden tot de belangrijkste natuurattractie in West-Vlaanderen, met een internationale uitstraling. Die hoge ambitie moet zich onder meer weerspiegelen in de realisatie van een volwaardige bezoekersattractie. Een integrale benadering, vergelijkbaar met de aanpak in de Veluwe (NL) of het Nationaal Park Hoge Kempen is hiervoor noodzakelijk. Ordewoorden zijn hierbij onder meer natuurherstel, landschapsontwikkeling, bezoekersonthaal en recreatieve en natuureduatieve inrichting.

2.5. Operationele doelstelling 2.5.: Vergroten van het aantal speelzones

De vraag naar bijkomende speelzones voor de jeugd is reëel, vooral in stedelijke gebieden en aansluitend bij jeugdlokalen en jeugdverblijven. Het is wenselijk om het aantal speelzones in bossen en natuurgebieden, ook in de duinen aan de Kust verder uit te breiden, steeds in relatie tot de draagkracht van de natuur. Daarnaast kunnen ook nieuwe speelbossen worden aangeplant. Een minimale oppervlakte van 3 hectare per speelzone wordt daarbij vooropgesteld.

2.6. Operationele doelstelling 2.6.: Realiseren van nieuw en uitbreiding van bestaand binnen- en randstedelijk groen

Maatregel 2.6.1. Uitbreiden van het randstedelijk groen

Stadsrandbossen zijn voor de omgevingsrecreatie van wezenlijk belang. Ze laten mensen toe om vanuit hun eigen (verstedelijkte) woonomgeving, op dagelijkse basis, te voet of met de fiets de natuur in te trekken om te wandelen, de hond uit te laten, te joggen, te verpozen en te spelen. Daarom is het van belang dat stadsrandbossen zo dicht mogelijk aansluiten bij de bebouwde omgeving (bij voorkeur minder dan 5 kilometer), voldoende groot zijn (de norm is 1 ha per 100 inwoners) en bovenal voldoende toegankelijk zijn voor recreatieve activiteiten. In de meeste stadsrandbossen wordt best ook een speelzone voorzien. Deze bossen dienen ook dermate ingericht te worden dat ze een grotere opvangcapaciteit of draagkracht voor recreatieve activiteiten hebben, dan andere bosgebieden. Er zijn meer paden nodig, en meer infrastructurele voorzieningen. In stadsrandbossen is de natuur onder- tot nevens geschikt aan de recreatieve functie. Het zijn de overloopgebieden van de stad. In die zin is het ook van belang dat deze bossen in de afbakening van de regionaalstedelijke en stedelijke gebieden in het kader van de structuurplanning opgenomen worden. Vermits nieuw aangeplante bossen een zekere leeftijd en ontwikkelingsfase nodig hebben om recreatiedruk aan te kunnen, is het zaak zo snel mogelijk aan te vatten met de planning ervan.

In West-Vlaanderen dienen zich onder meer de volgende mogelijkheden aan voor de inplanting of uitbreiding van stadsrandgroen:

- Veurne: park vestingen
- Diksmuide: omgeving sportpark De Pluimen
- Poperinge: De Bommelaer
- Ieper: Tortelbos
- Nieuwpoort: Lenspolder
- Blankenberge: lineair park in het projectgebied 'De Sol', tussen het Oosterkwartier en het Zeebos
- Oostende: Geuzenbos Stene-Zandvoorde, westelijke groene gordel (Ensorkerk Raversijde – Sportpark Stene)
- Brugge: stadsrandbos Assebroek (Hoeve Engelendale), Waggelwater, Ryckveldebos, Fort van Beieren, Tudor-Beisbroek-Tillegem, Duivekete
- Roeselare: Sterrebos/Kleiputten
- Kortrijk/Menen/Wevelgem: uitbouw 'Park van de Leie' naar het voorbeeld van het Parc de la Dêule: uitbreiden Preshoekbos en verbinden met Leiebos en andere groencomplexen
- Waregem: Schoendalebos
- Izegem: Rhodesgoed

- Bredene: Vicognebos, De Grasduinen (recreatiezone van 8 ha tussen 14 campings, in te richten tegen 2010)
- Torhout: Groenhovebos
- Knokke-Heist: omgeving nieuw golfterrein

Maatregel 2.6.2. Uitbreiden van het binnenstedelijk groen

Ook groen en ruimte in de stad zelf hebben een heilzaam effect op de leefbaarheid van de binnensteden en op het welzijn van de bewoners. Een interessant initiatief vormt de aanplanting van 'smulboomgaarden' in een aantal gemeenten van het Regionaal Landschap IJzer & Polder. Ook concepten zoals 'speelweefsel' en 'speeldernis' (groene, wilde speelruimten in de stad) zijn hier te vermelden.

Onder meer de volgende projecten in verband met de uitbreiding of herinrichting van binnenstedelijk groen verdienen ondersteuning en verdere aanmoediging. We selecteren de projecten gelinkt aan het fietsnetwerk en van bovenlokaal belang:

- Nieuwpoort: ontwikkeling van de groene en waterrijke gordel rond de stad en de sanering van de oude verffabriek Zwartjes, vernieuwing stadspark
- Veurne: vernieuwen van het stadspark, reconversie site suikerfabriek
- Diksmuide: realisatie van het Vestingspark
- Poperinge: verder inrichten van de Vleterbeek/Poperingevaart als groen lint door de stad
- Langemark: integratie van het Vijverpark, de oude spoorwegbedding Vrijbosroute en het stationsgebouw tot één groene recreatieve site
- Kortrijk: stadsgroen Marionetten
- Beauvoorde: vernieuwen kasteelpark
- Kortemark: uitbouw 'Krekedalpark'
- Waregem: park Baron Casier
- De Panne: park Dumontwijk

2.7. Operationele doelstelling 2.7.: Vergroten van de mogelijkheden voor recreatie op watervlakken

De afgelopen jaren kreeg een aantal watervlakken in West-Vlaanderen een natuurbestemming. Dat had vaak tot gevolg dat recreatieve activiteiten er aan banden werden gelegd of helemaal gebannen. Intussen verdween ook een aantal openluchtwembaden in de provincie. De druk op de resterende recreatieplassen neemt toe en de behoefte aan bijkomende watervlakken stijgt. Daarom dient te worden onderzocht hoe bestaande plassen beter kunnen worden ingericht voor recreatie en welke bijkomende watervlakken prioritair in aanmerking komen voor verwerving en/of inrichting.

Watervlakken met bijkomende potenties op recreatief vlak zijn o.m. de Put van Nieuwkapelle (Diksmuide), De Kluiten in Ettelgem (Oudenburg), Lac Loppem (Zedelgem), Polderwind (Zuienkerke), het Kanaal Bossuit-Kortrijk (als een soort watersportbaan) en de Stationsput in Eernegem (Ichtegem)

Ook de nabestemming van (oude) kleiwinningsputten biedt mogelijkheden voor het realiseren van recreatieplassen.

Verhogen van de (beeld)kwaliteit van de publieke recreatieruimte

2.8. Operationele doelstelling 2.8.: Herinrichten van de provinciale groene assen

Op basis van een nieuwe en eigentijdse huisstijl, ontwikkeld in 2007 in het kader van een ontwerpwedstrijd, dienen de provinciale groene assen (oude spoorwegbeddingen) te worden heringericht. Hierbij zal niet alleen aandacht gaan naar de padenstructuur (kwalitatieve verharding) en de kruispunten, maar eveneens naar het terreinmeubilair, de belevingsgerichte en educatieve voorzieningen en de groenstructuur. Voor elk van de groene assen wordt achtereenvolgens een visie ontwikkeld in een overzichtsplan, wordt een afpalingsplan opgemaakt en worden concrete en gedetailleerde inrichtingsplannen

opgemaakt. Waar nodig en wenselijk zal ook de ruimere omgeving van de oude spoorwegzates worden betrokken. De prioritering voor de herinrichting van de 111 kilometer groene assen wordt bepaald volgens de gebruiksintensiteit, de regionale spreiding en de mogelijke financiering van de 8 assen. In 2009 wordt als eerste de Groene 62 aangepakt.

2.9. Operationele doelstelling 2.9.: Opmaken en uitvoeren van inrichtingsplannen voor de nog niet ingerichte duingebieden

Er moet absolute prioriteit gegeven worden aan de inrichting en openstelling van de duinen aan de Vlaamse Kust. Belangrijke actiemaatregelen in dit verband zijn:

- Het op het terrein uitvoeren van de inrichtingsplannen die reeds beschikbaar zijn. Concreet gaat het onder meer om de duinen tussen Lombardsijde en Westende, de duinen tussen Westende en Oostende, de duinen tussen De Haan en Wenduine, het Dir. Gen. Willemspark in Knokke-Heist en de Nordic-site in Blankenberge.
- Het opmaken (en uitvoeren) van inrichtingsplannen voor de resterende duingebieden. Volgende natuurgebieden zijn prioritair: Oosteroever in Oostende, het Zwin en het Provinciaal Natuurpark Zwin in Knokke-Heist. Voor de Zwinduinen en -polders, het PN Zwin en het Zwin moet het ambitieniveau zeer hoog zijn en is een interbestuurlijke en professionele aanpak essentieel. Deze cluster van natuurgebieden kan evolueren tot één van de belangrijkste natuurattracties van (West-)Vlaanderen (zie hoger).

2.10. Operationele doelstelling 2.10.: Verhogen van het aantal heringerichte recreatieve knooppunten

De afgelopen decennia werden door diverse overheden grote inspanningen geleverd om de kwaliteit van de publieke ruimte te verhogen, en dit zowel in de badplaatsen aan de Kust als in de steden en in kleinere dorpen. Ook het feit dat steeds vaker een beroep wordt gedaan op de Vlaamse Bouwmeester voor het begeleiden van de bouwheer, op de organisatie van architectuur- en ontwerpwedstrijden en op het advies van de provinciale kwaliteitskamer stemt vreugdevol. Maar er is nog een lange weg te gaan. Het gaat hierbij niet alleen om het stimuleren van een onderbouwd erfgoed- en architectuurbeleid, maar ook om de herinrichting van straten en pleinen, de keuze van materialen, van stadsmeubilair, het parkeerbeleid, de begroening en de openbare verlichting.

Bij de inzet van middelen en de keuze van (her) in te richten plekken dient prioriteit te worden gegeven aan aantrekkelijke en bezienswaardige steden (of delen ervan) en dorpen met toeristisch-recreatieve potenties, d.w.z. gelegen langs recreatieve routes en netwerken en langs waterwegen en oude spoorwegbeddingen.

Naast de bebouwde omgeving verdienen ook de recreatieve punten in het buitengebied de nodige aandacht. Het gaat onder meer om:

- kruisingen van belangrijke recreatieassen (waterwegen, oude spoorwegbeddingen e.a.): bv. Knokkebrug langs de IJzer, Bossuit langs de Schelde, drietrapssluis Ooigem, kruising Spierekanaal/Schelde
- kleine gehuchten: bv. Fintele langs de IJzer, Plassendale (Oudenburg), Stalhillebrug (Kanaal Brugge-Oostende), Hoeke (Damse Vaart)
- horecazaken: bv. Sifons (Damse Vaart), Steenstrate (langs Kanaal Ieper-IJzer)
- overhoekjes op kruisingen van wegen, (oude)spoorwegen en/of waterwegen. Dergelijke plekjes zijn vaak verwaarloosde restgronden die potenties bezitten voor een herinrichting in functie van natuur- en landschapsontwikkeling en recreatief medegebruik.
- andere: oud station Ledegem (Kezelbergroute), Demedtshuis Sint-Baafs-Vijve, oud zwembad Spiere (langs de Schelde), Molen Ter Klare (Zwevegem), Transfo Zwevegem, oud station Langemark (Vrijbosroute), oud station Staden (Vrijbosroute), Balokken (Wervik) e.a.

Al te vaak wordt nog voorbij gegaan aan het feit dat recreatie niet alleen een consument van ruimte is, maar ook een co-ontwikkelaar van ruimtelijke kwaliteit kan zijn. Recreatie is mee verantwoordelijk voor de inrichting van mooie binnensteden, groene recreatiedomeinen, golfterreinen en vakantieparken.

Bij de inzet van middelen en de keuze van (her) in te richten plekken dient prioriteit te worden gegeven aan aantrekkelijke en bezienswaardige knooppunten met toeristisch-recreatieve potenties, d.w.z. gelegen langs recreatieve routes en netwerken en langs waterwegen en oude spoorwegbeddingen.

2.11. Operationele doelstelling 2.11.: Saneren en standaardiseren van recreatieve infrastructuur en bebording

De overheid en de recreatiesector zelf geven lang niet altijd het goede voorbeeld als het aankomt op de kwalitatieve inrichting van de openbare ruimte. De hype van de natuur- en milieueducatie, de trend om werkelijk alles aan de recreant te gaan uitleggen, de explosieve ontwikkeling van route- en netwerkgebonden recreatie met de duizenden bewegwijzeringspaaltjes en bordjes en de manifestatiedrang van de diverse overheidsinstanties hebben geleid tot een ware 'verpaling' en 'verbording' van het landschap, zowel in de bebouwde omgeving als in het buitengebied. Tientallen verschillende huisstijlen en maten dingen naar de aandacht van de recreant. Er is met andere woorden niet alleen te veel; er is ook weinig logica in de vorm, afmetingen en stijl van de signalisatie. En de onderhouds- en beheerslast wordt steeds complexer en duurder.

Er is dus nood aan:

- 1) een beperking van het aantal borden en palen
- 2) een logica inzake het gebruik van bepaalde huisstijlen

Maatregel 2.11.1. Verstandig omgaan met bebording

Inzake bebording ontwikkelden Westtoer en de Provincie in 2006 alvast een leidraad.

Het doel is om een eenduidig antwoord te verschaffen op de vraag welk type infobord/drager/layout voor een bepaalde functie moet worden aangewend op welke locatie in West-Vlaanderen. Er wordt ook een hiërarchisering ingevoerd voor het geval er meerdere borden op één plaats dienen geplaatst te worden.

Een aantal algemene uitgangsprincipes staat hierbij voorop:

- Het aantal infoborden moet worden beperkt. We moeten kritisch afwegen of de mee te delen informatie wel zinvol is en of zij niet in gedrukte vorm kan verspreid worden. Er dient ook rekening te worden gehouden met de actualiteit van de verstrekte informatie, met het onderhoud van de borden en van het terrein eromheen. Verouderde borden (bv. startborden routes Westtoer, borden LF1-Noordzeeroute) worden best verwijderd.
- Indien beslist wordt een infobord te plaatsen, dient de locatie zorgvuldig te worden bepaald, rekening houdend met de eventuele verstoring van het landschap, het onderhoud, de aanwezigheid van andere borden en/of terreinmeubilair.
- Indien mogelijk, moet het ophangen van het bord aan een muur/wand gestimuleerd worden.
- In het buitengebied wordt voor informatieve borden in principe enkel gewerkt met tafelopstellingen.
- De leesbaarheid voor kinderen, ouderen en personen met een beperking is een belangrijk aandachtspunt.

In verband met het verminderen van verkeersbebording in de bebouwde omgeving is het 'shared-space'-concept van de in 2008 overleden Nederlandse verkeerskundige Hans Monderman vermeldenswaard. Het concept gaat uit van het wegnemen van alle bebording in de openbare ruimte van bv. een dorp. De weg wordt er gezien als een openbare verblijfsruimte, niet enkel als een verkeersruimte. De dorpsbewoners staan centraal, automobilisten moeten zich maar aanpassen. Deze ingreep verhoogt het 'zelfregulerende vermogen' van de weggebruikers, waardoor het voor iedereen veiliger wordt. Veel verkeersborden bieden volgens de bedenkers van het concept 'schijnveiligheid'. In meerdere Nederlandse dorpen lopen experimenten met dit systeem. De beeldkwaliteit en de leefbaarheid van de dorpen varen er in elk geval wel bij.

Maatregel 2.11.2. Werken met een beperkt aantal kwalitatieve huisstijlen

Zowat elke overheid en terreinbeherende instantie heeft de afgelopen jaren één of meerdere huisstijlen ontwikkeld voor terreinmeubilair en informatieborden. Dit heeft als voordeel dat er al een eerste sanering is opgetreden en dat diensten zich kunnen profileren. Ook de herkenbaarheid voor de recreant is positief.

Bij een rondgang door West-Vlaanderen kan men al gauw volgende (gemeentegrens-overschrijdende) huisstijlen ontdekken:

- Westtoer: startborden van bewegwijzerde recreatieve routes, inrijpunten en instappunten op recreatieve netwerken
- Provincie West-Vlaanderen: oude en vernieuwde signalisatie provinciedomeinen en provinciale aandachtspunten (bv. windmolen) en de oude bebording langs de groene assen
- Westhoek: dorpsonthaalpunten (DOP's)
- Westhoek: Oorlog en Vrede
- Westhoek: huisstijl van bureau CIDES voor infoborden
- Agentschap voor Natuur en Bos: infoborden, rustbanken, infokiosken. Afzonderlijke huisstijl voor de duingebieden.
- Natuurlandpunt: huisstijl voor infoborden e.a.
- Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust: diverse huisstijlen voor de zeeverende duinen en de stranddoorgangen
- Beheerseenheid Mathematisch Model Noordzee: infoborden op de zeedijken
- Leie: schuilhuisjes met infoborden
- IJzer: informatiehutten met grondmodules

Daarnaast beschikt elke gemeente nog eens over diverse types van straat- en terreinmeubilair: zitbanken, picknicktafels, vuilnisbakken, fietsenstallingen e.a.

In het kader van een Niveau III-project in het Leie-Schelde-interfluvium hebben studenten van de Provinciale Industriële Hogeschool Kortrijk in 2007 een typologie ontwikkeld voor terreinmeubilair op recreatieve knooppunten langs het Fietsnetwerk Leiestreek.

De Provincie West-Vlaanderen is in de Westhoek gestart met de uitbouw van een netwerk van dorpsonthaalpunten. Het betreft aantrekkelijke en sober ingerichte rustplekjes waar één of meer infomodules worden ingeplant.

In de loop van 2007 organiseerden Westtoer en de Provincie een ontwerpwedstrijd voor terreinmeubilair en infrastructuur langs de provinciale groene assen (oude spoorwegbeddingen). Het geselecteerde ontwerp voorziet o.m. in een sobere en eenvormige inrichting van de voormalige overwegen en een modulair systeem van picknicktafels en infodragers.

Voor de provinciedomeinen is in 2006 een vernieuwde huisstijl uitgewerkt. Het is wenselijk versneld werk te maken van de vervanging van de verouderde bebording in de domeinen door de nieuwe. Prioriteit dient te gaan naar de domeinen die nog geen enkele signalisatie hebben. Er wordt gestart met de plaatsing van de 'welkomborden'. De volgende chronologische rangorde wordt daarbij gehanteerd: Lippensgoed-Bulskampveld, Fort van Beieren, Wallemote-Wolvenhof, Kemmelberg, Gavers, Tillegem, Sterrebos, Palingbeek.

Het integreren van al deze huisstijlen is praktisch bijna niet te realiseren is. Toch is het belangrijk volgende richtlijnen in overweging te nemen:

- Elke instantie kan in haar eigen gebieden haar eigen huisstijl verder implementeren, mits zij daar consequent aan vasthoudt en niet om de haverklap nieuwe varianten lanceert. Toch is het bv. wenselijk om de huisstijlen voor de inrichting van duingebieden aan de Kust beter op elkaar af te stemmen.
- Het combineren van meerdere huisstijlen naast elkaar op dezelfde plaats moet zoveel mogelijk worden vermeden. Daarom is het wenselijk om in de 'recreatieve bestemmingsgebieden' of wandelgebieden (cf. supra) te streven naar uniforme en gemeenschappelijke onthaalinfrastructuur (parkings, infoborden, externe bewegwijzering). Hiervoor zijn afspraken tussen de diverse terreinbeheerders noodzakelijk. Een goed voorbeeld vormt het Nationaal Park Hoge Kempen.

- Sobere en eenvormige huisstijlen zijn goedkoper en gemakkelijker te beheren.
- Terreinmeubilair moet goed in het landschap en in de bebouwde omgeving te integreren zijn. Ze kan er mee contrasteren, maar ze mag er niet storen.
- Duurzaamheid, onderhoudsvriendelijkheid, het gebruik van streekelijke materialen en vandalisbestendigheid staan voorop.
- Terreinmeubilair moet gebruiksvriendelijk zijn en moet oog hebben voor het gebruik door doelgroepen zoals kinderen, ouderen en personen met een beperking.
- Het ontwikkelen en toepassen van een thematische huisstijl kan alleen maar als het thema op zichzelf sterk genoeg is en op zich een volwaardig toeristisch product betreft.

Samengevat: hoe omgaan met huisstijlen in West-Vlaanderen:

- Bebouwde omgeving: gemeentelijke huisstijl. Wel streven naar kwaliteitsverbetering en uniformisering binnen de gemeente. In de dorpen kan een DOP volgens de bestaande huisstijl worden uitgewerkt.
- Individuele bos-, natuur- en recreatiegebieden: consequent toepassen van de huisstijl van de eigenaar/beheerder. Twee bijzondere gevallen:
 - Duingebieden: afstemming tussen de huisstijlen nastreven
 - Wandelgebieden bestaande uit diverse bos- en natuurgebieden: afstemming tussen huisstijlen zoeken voor gemeenschappelijke onthaalvoorzieningen (toegangspoorten) en voor signalisatie op de toegangswegen
- Groen-blaauwe assen:
 - Provinciale groene assen: ontwikkelen en implementeren nieuwe huisstijl
 - Blaauwe assen (waterwegen): te ontwikkelen eigen huisstijl, bij voorkeur gelijk of afgeleid van de groene assen
- Thematische huisstijlen:
 - Verder te ontwikkelen: Oorlog en Vrede in de Westhoek
 - Nieuw te ontwikkelen: Industrieel erfgoed Leiestreek, eventueel Wereldoorlog II en Staats-Spaanse Linies
- Buitengebied:
 - Recreatieve routes en netwerken van Westtoer: nieuwe huisstijl te ontwikkelen door Westtoer
 - Elders: bestaande huisstijl CIDES

Maatregel 2.11.3. Beperken van bewegwijzing

We hebben het hier enkel over de recreatieve bewegwijzing op de openbare weg buiten de groendomeinen, dus zowel in de bebouwde kom als in het buitengebied.

De spectaculaire toename van het aantal bewegwijzeringspaaltjes met bordjes sedert de ingebruikname van de fiets- en wandelnetwerken doet vragen rijzen over de stijgende beheerskost en over de verstoring van het landschap en de bezetting van de trottoirs in de bebouwde omgeving. Ook de komende jaren worden nog nieuwe provinciale recreatieve routes in het terrein bewegwijzerd.

Volgende maatregelen worden voorgesteld om de overlast te beperken:

- Verminderen van het aantal palen:
 - Onderzoeken of het mogelijk is om enkel een bordje te plaatsen bij een richtingswijziging. Met andere woorden: als het rechtdoor is wordt er geen bordje geplaatst. Dit vergt evenwel een omslag in het denken van de recreant en vergt een verduidelijking op de brochures en startborden.
 - Integratie van diverse bewegwijzeringsbordjes op een kleiner aantal palen. Hiervoor is een zekere standaardisering en compatibiliteit (uitwisselbaarheid) van palen en bordjes noodzakelijk. Westtoer werkt momenteel met 2 soorten houten palen en 1 type metalen paal. Er moeten systemen worden uitgedacht om elk type bord op elk type paal te kunnen bevestigen.

- Er dient zoveel mogelijk gebruik gemaakt te worden van reeds aanwezige palen. Hiervoor is een soepele opstelling inzake het verlenen van wederzijdse toestemming door de initiatiefnemers noodzakelijk.
- Westtoer integreert zoveel mogelijk de bewegwijzering van lusvormige routes in de netwerkenbewegwijzering. Dit levert al een aanzienlijke besparing van palen op. Daarnaast kan overwogen worden om de traces van bepaalde lusvormige routes aan te passen en (volledig) op de netwerken te leggen. Bij het hertraceren van de 36 lusvormige fietsroutes zou dit een aanzienlijke besparing van palen opleveren.
- Betere inplanting van de palen: bewegwijzeringspalen kunnen vaak op een minder dominante manier op het terrein worden ingeplant. Ook het formaat van de palen speelt daarbij een rol. In de meeste gevallen kan de hoogte van de palen boven het maaiveld een flink stuk verminderd worden. Dit is met name het geval bij de zware houten wandelnetwerkpalen.
- Tijdig verwijderen van tijdelijke bewegwijzering die vaak aan de bestaande palen wordt aangebracht in het kader van mountainbiketoertochten en wandelevenementen. Hierbij dient te allen tijde de aanwezige bebording zichtbaar te blijven.
- Verwijderen van disfunctionele bewegwijzering zoals de fietspaddenstoelen in het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels.
- Nieuwe, GPS-gestuurde technologieën kunnen in de toekomst bewegwijzering op het terrein voor bepaalde routes overbodig maken. Mensen zullen dan met hun GPS-toestel (hand-held, op de fiets, motor of auto, in de GSM of PDA) hun weg in het terrein vinden. Voorbeeld hiervan zijn de GPS-ruitenetwerken in de provincie Vlaams-Brabant.

2.12. Operationele doelstelling 2.12.: Verminderen van de verrommeling van het landschap

De visuele kwaliteit van de landschappen in het buitengebied, maar ook in de stad, wordt negatief beïnvloed door de aanwezigheid van allerhande storende artefacten. Het landschap verrommelt. Het gaat daarbij onder meer over reclameborden, afficheborden, GSM- en zendmasten, elektriciteits- en telefoonpalen, frituurtenten, drankautomaten, oude bushokjes en puinbestortingen, maar ook over metalen veevangers, badkuipen als veedrinkbakken en afrasteringen van paardenweiden. En over infoborden en recreatieve bewegwijzering. Hun impact is minder dwingend dan deze van gebouwen, maar ze kunnen fraaie landschappen toch behoorlijk verknoeien.

Onder het motto 'less is more' pleiten we voor een algehele versobering en uitpuring van het landschap, het terugbrengen van het landschap naar zijn essentie. Dit houdt een verantwoordelijkheid in van diverse overheden en sectoren (ook de recreatieve), maar evenzeer van elke particulier, van elke bewoner en gebruiker van het landschap. Lokale besturen kunnen hiertoe alvast bijdragen door het opstellen van gemeentelijke reglementen of verordeningen, en door het 'werk met werk maken'. Het ondergronds brengen van elektriciteitsleidingen tijdens het uitvoeren van wegenwerken is daar een voorbeeld van. En vooral ... het durven weglaten.

2.13. Operationele doelstelling 2.13.: Integreeren van storende gebouwen en landbouwzetels in het landschap

Kwalitatieve architectuur dient niet aan het oog te worden onttrokken, wel integendeel. Het kan een verrijking zijn voor het landschap, of een referentiepunt. Maar al te vaak nog ontsieren (industrie)gebouwen, betonnen landbouwloodsen of verkeersinfrastructuur het landschap waarin we recreëren. We houden nu eenmaal meer van arcadische landschappen met veldkapelletjes, oude windmolens en veel groen. Dat wijzen studies uit.

Aanbevelingen m.b.t. het wegwerken van horizonvervuiling:

- Strengere handhaving door gemeenten van de vigerende wetgeving m.b.t. de landschappelijke inkleding van bestaande en nieuwe bouwwerken

- Ondersteunen van bestaande en nieuwe initiatieven inzake het ontwikkelen van kwaliteitsvolle industriële en agrarische architectuur: uitgave van sensibiliserende brochures met voorbeeldprojecten, vormingsreeksen voor architecten en overheden (zoals WinVorm), ontwerpwedstrijden, subsidiereglementen, provinciale kwaliteitskamer e.a.
- Kwalitatieve inpassing van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen. Dit is onder meer het werkterrein van intercommunales zoals WVI en Leiedal. In de meest recente plannen voor nieuwe bedrijventerreinen gaat ruime aandacht naar de groenbuffering en de groenaanleg op het terrein zelf. Ook de POM en de Provincie nemen initiatieven voor de begeleiding van bedrijven bij de landschappelijke integratie. Het is wenselijk dat het model van stedenbouwkundige verordening betreffende de aanplant en het rooien van houtachtige beplantingen, ontwikkeld door het Westhoekoverleg in opdracht van de Provincie, in zo veel mogelijk gemeenten toegepast wordt.
- Stimuleren van gemeenten tot het voeren van een doordacht ruimtelijk ordeningsbeleid met aandacht voor integratie van industriële en agrarische nieuwbouw en voor clustering van bedrijvigheid, eerder dan versnippering over diverse dorpen.
- Vertegenwoordiging van de toeristisch-recreatieve sector in diverse overlegplatformen. Het is van wezenlijk belang dat o.m. Westtoer betrokken wordt bij het beleid rond ruimtelijke planning en plattelandsontwikkeling. De toeristisch-recreatieve sector is een volwaardige economische sector waarvoor de kwaliteit van natuur en landschap van fundamenteel belang zijn. Het gaat hier onder meer om de PROCORO, de provinciale Werkgroep Platteland, het landinrichtingscomité e.a.
- Ondersteunen van de Regionale Landschappen en de provinciale gebiedswerking bij hun inspanningen voor de opmaak van landschapsbedrijfsplannen (erfbeplanting en landschapsontwikkeling rondom hoeves). In de afgelopen 14 jaar werden al bijna 650 dergelijke plannen opgemaakt.

2.14. Operationele doelstelling 2.14.: Vergroenen van het landschap

De afgelopen decennia zijn reeds belangrijke acties ondernomen om de uitgekede West-Vlaamse productielandschappen opnieuw een stuk te begroenen. Dank zij acties zoals 'De Groene Zetel' en 'Behaag het Landschap' zijn vele tientallen kilometers hagen en houtkanten opnieuw aangeplant. De Provincie (gebiedswerking), de Vlaamse Landmaatschappij en de Regionale Landschappen zetten zich in voor het graven van nieuwe poelen, het aanplanten van hagen en boomgaarden en het opmaken van beplantingsplannen voor landbouwzetels (landschapsbedrijfsplannen). Daarnaast heeft de Provincie al heel wat oeverstroken langs onbevaarbare waterlopen tweede categorie ecologisch ingericht.

De recreatieve sector kan hiertoe haar steentje bijdragen, onder meer door:

- het invoeren van een 'visitor-payback'-systeem, waarbij een gedeelte van de bijdrage van recreanten en toeristen voor een bezoek of voor de aankoop van een recreatieve brochure in een fonds wordt gestopt, waarmee het landschap kan worden verfraaid en waarmee recreatieve infrastructuur optimaal kan worden ingekleed in het landschap
- het groen inkleden van recreatieve knooppunten
- het aanbrengen van lijnbeplanting bij de aanleg of heropening van recreatiepaden in het buitengebied
- het mee helpen sensibiliseren rond integrale landschapszorg

2.15. Operationele doelstelling 2.15.: Aandacht voor het milieu

De klimaathype heeft in het algemeen de aandacht voor de milieuproblematiek weer bovenaan de agenda geplaatst. De toeristisch-recreatieve sector heeft zelf een niet te verwaarlozen invloed op de milieukwaliteit, maar is er anderzijds ook in grote mate van afhankelijk.

Ten einde de milieu-impact van toerisme en recreatie verder te verlichten, worden volgende acties voorgesteld:

- ondersteunen van recreatieondernemers (onder meer in de logiesector) inzake integrale kwaliteitszorg
- acties rond milieuzorg bij toeristische en recreatieve evenementen (cf. ervaringen met het Folkfestival Dranouter)
- voeren van communicatie over milieubewust gedrag (voornamelijk i.v.m. de afvalproblematiek) naar de recreant toe via infoborden, drukwerk (netwerkkarten, routebrochures, recreatiegids) en beurzen
- streven naar een afvalbeleid dat afgestemd is tussen diverse terreinbeheerders en bestuursniveaus en dat uitgaat van de volgende principes:
 - vuilnisbakken enkel plaatsen bij start- en eindpunten van routes en op belangrijke knoop- of rustpunten
 - vuilnisbakken enkel plaatsen waar men er gemakkelijk bij kan om ze leeg te maken
 - de recreant stimuleren om zijn afval mee te nemen naar huis of bij te houden tot op de plek waar er vuilnisbakken staan
- ontmoedigen van gemotoriseerde en lawaaierige sporten en recreatievormen. Er wordt o.m. een herdenking van het concept 'toeristische autoroute' in het vooruitzicht gesteld.
- werken met duurzame, milieuvriendelijke en streekeigen materialen inzake bewegwijzering, infoborden, infrastructuur en terreinmeubilair, drukwerk e.a. (voorbeeldfunctie van de overheid)

De volgende ingrepen komen dan weer de ontwikkeling van de openluchtrecreatie ten goede:

- de verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit door de ingebruikname van afvalwaterzuiveringsstations zal een stimulans betekenen voor de waterrecreatie
- het verminderen van de geurhinder van kippenkwekerijen, varkensfokkerijen en industriële bedrijven betekent een zegen voor fietsers en wandelaars
- het beperken of weren van lawaaierige activiteiten zoals quads, moto's, helikopters, parapentes en jetski's komt de rust in het landelijk gebied ten goede

Verder zijn ook stilte en duisternis elementen die zeldzamer worden en waarnaar steeds meer behoefte ontstaat.

Ontsluiten van het landschap voor recreatie

2.16. Operationele doelstelling 2.16.: Realiseren van recreatieve netwerken in het landelijk gebied

Maatregel 2.16.1. Aanleggen van nieuwe recreatiewegen

Het beleid voor de landelijke gebieden beschikt over diverse instrumenten die de juridische verankering, de (co)financiering en de effectieve aanleg van nieuwe (recreatie)wegen mogelijk maken. We hebben het onder meer over ruilverkaveling, landinrichting, natuurinrichting en de opmaak van natuurrichtplannen. Ook de Provincie beschikt in het kader van het Fietsfonds over middelen voor de aanleg van fietspaden die deel uitmaken van het functioneel fietsroutenetwerk. De afdeling Wegen en Verkeer en de gemeenten kunnen beslissen tot de aanleg van nieuwe (recreatie)paden.

De aanleg van nieuwe recreatiewegen is vanzelfsprekend geen doel op zich. Deze paden kunnen wenselijk zijn om een gebied beter te ontsluiten of om een veiliger, aantrekkelijker, vrijliggend of korter alternatief te bieden voor de bestaande paden. Dergelijke nieuwe recreatiepaden hebben vaak ook een belangrijke betekenis voor het functionele fietsverkeer (woon-school en woon-werk).

Maatregel 2.16.2. Verhogen van de kwaliteit van de landelijke wegen

De kwaliteit van de landelijke wegen in het buitengebied gaat er niet op vooruit. Dit heeft voor een deel te maken met de toename van het verkeer op deze smalle wegen, en met name van het zware landbouwverkeer. Maar anderzijds ondervinden steeds meer landelijke gemeenten met een beperkte financiële draagkracht moeite om hun zeer uitgestrekte wegenpatrimonium in goede staat te onderhouden.

De goede staat van het landelijke wegennet is van groot belang voor het recreatief fietsverkeer. Het is dan ook van belang te zoeken naar beleidsmodellen voor het economisch beheer van landelijke wegen in functie van het gewijzigd gebruik. In die zin is naast inventarisatiewerk en het opsporen van knelpunten ook een functietoekenning van kleine wegen denkbaar. Deze moet leiden tot het opmaken van inrichtingstypologieën voor elk type landelijke weg.

Maatregel 2.16.3. Aanleggen van recreatiepaden langs onbevaarbare waterlopen

Het afgelopen decennium heeft onder andere de Vlaamse Landmaatschappij paden voor voetgangers, fietsers, mountainbikers en ruiters aangelegd op oeverstroken langs onbevaarbare waterlopen in De Westhoek. Vergelijkbare initiatieven vonden o.m. plaats langs de Bourgognevaart in Oudenburg. Er zijn nog een aantal andere waterlopen van 1^{ste} en 2^{de} categorie in West-Vlaanderen die potenties bezitten voor een al dan niet integrale herinrichting waarbij naast recreatie ook waterbeheersing, natuur, wonen, industrie en landbouw aan bod kunnen komen. Onder meer de volgende waterlopen komen hiervoor in aanmerking: de Vleterbeek tussen de Franse grens en Poperinge, de Poperingevaart stroomafwaarts Poperinge, de Handzamevaart tussen Kortemark en Diksmuide, de Heulebeek in de gemeenten Kuurne, Kortrijk en Wevelgem (project Heerlijke Heulebeek) en verder stroomopwaarts Ledegem, Moorslede en Zonnebeke, de Pluimbeek in Kortrijk (bedrijventerrein Evolis) e.a.

2.17. Operationele doelstelling 2.17.: Wegwerken van barrières als gevolg van lijninfrastructuren

De bijzonder sterke versnijding van het West-Vlaamse landschap door allerhande lijninfrastructuren (auto(snel)wegen, spoorwegen, waterwegen) bemoeilijkt de aanleg van een dicht recreatief netwerk. Heel wat rustige landelijke wegen lopen dood op een recent aangelegde autosnelweg. Spoorwegen en kanalen vormen onoverkomelijke hindernissen. Bij de aanleg van de meeste lijninfrastructuren is geen rekening gehouden met de gevolgen voor de recreatie.

De versnippering van het landschap wordt stilaan door de overheid als een probleem erkend, maar dan vooral in ecologische, en minder in recreatieve zin. In het Nationaal Park Hoge Kempen verschenen de eerste 'ecoducten' en 'ecoveloducten' over de snelweg. In het najaar van 2007 liep een 'ontsnipperingsstudie' voor de E40 in opdracht van de Vlaamse overheid. Westtoer leverde hierbij advies i.v.m. de onderdoorsteek/oversteek van de autosnelweg voor wandelaars op het geplande wandelnetwerk Bulskampveld. Aan de Kust wordt reeds jaren nagedacht over de plaatselijke 'verduining' van de N34 (Koninklijke Baan). Onder meer in De Haan bestaan mogelijkheden voor het uitbreken van het noordelijk tracé van de Koninklijke Baan, waardoor kansen ontstaan voor natuurontwikkeling, parkeren en recreatie.

Tegelijkertijd voorziet Infrabel in België de afschaffing van minstens 50 spooroverwegen tegen 2012. Sedert 2002 is het aantal spooroverwegen in België al met 90 gedaald.

Kaart 26 geeft een overzicht van de belangrijkste recreatieve knelpunten inzake het dwarsen van bestaande lijninfrastructuren in West-Vlaanderen.

Daarnaast vormen geplande infrastructuren een potentiële bedreiging voor de recreatieve ontsluiting. We pleiten hierbij voor vooroverleg met de recreatieve sector. Het gaat onder meer over:

- de aanleg van de A11 tussen de N31 (Dudzele) en de N49 (Westkapelle)
- de herinrichting van de N8 tussen Ieper en Veurne
- de omvorming van de N49 Knokke-Antwerpen tot autosnelweg

- de eventuele aanleg van de binnenvaartverbinding Seine-Schelde West tussen Zeebrugge en de Schipdonksluis
- de verdubbeling van de spoorlijn Gent-Brugge met de afsluiting van een aantal overwegen als gevolg
- de aanleg van de omleidingswegen in Tielt en Diksmuide

2.18. Operationele doelstelling 2.18.: Verbeteren van de toegankelijkheid van de bevaarbare waterwegen

De toegankelijkheid van de bevaarbare waterwegen voor de pleziervaart hangt onder meer af van de waterdiepte, de vrije doorvaarthoogte en de aanwezigheid van hindernissen.

Sedert de recente baggering van de IJzer en het Lokanaal is de bevaarbaarheid van de waterwegen in de Westhoek flink verbeterd. Belangrijk aandachtspunt blijft de baggering van het Kanaal Ieper-IJzer en vooral het wegwerken van de slibdrempel ter hoogte van Drie Grachten. Deze werken zijn in 2008 gestart. Dit obstakel verhindert de doorvaart van vaartuigen met een grotere diepgang (waaronder passagiersschepen) naar Ieper. Een regelmatige monitoring van de waterdiepte van de waterwegen blijft noodzakelijk, zowel omwille van de waterafvoer als omwille van de bevaarbaarheid. De permanente aanslibbing van de monding van de Handzamevaart in de IJzer in Diksmuide vormt in dit verband een belangrijk aandachtspunt.

In het begin van de jaren 1990 werd in het toenmalige Overleg Waterrecreatie Westhoek afgesproken om de IJzer stroomopwaarts Fintele voor te behouden voor de niet-gemotoriseerde pleziervaart. Er werd in die zin een signalisatiebord op de oever geplaatst in Fintele. Na de baggering van de IJzer en onder druk van de pleziervaart werd het vaarverbod voor gemotoriseerde pleziervaart in 2005 opgeheven en is de pleziervaart opnieuw toegelaten van 1 juli tot het einde van het vaarseizoen. Omwille van de beperkte breedte van de IJzer stroomopwaarts Fintele, de sterke begroeiing van de oevers (overhangende takken) en het gebrek aan zwaaimogelijkheden op het traject, en omwille van de kwetsbaarheid van de oevers, is gemotoriseerde pleziervaart tussen Fintele en Roesbrugge niet wenselijk. Voor het kanovaren zijn de mogelijkheden dan weer optimaal.

De voorziene heropening van het Spierekanaal en het Canal de Roubaix voor de scheepvaart opent schitterende vooruitzichten voor de pleziervaart op deze waterwegen. De openstelling voegt een nieuw en grensoverschrijdend vaarcircuit toe tussen Leie en Schelde.

De bouw van nieuwe vaste bruggen over de bevaarbare waterwegen kan een bedreiging vormen voor de vrije doorvaart van pleziervaartuigen. Zo hypothekeren de bouw van de Kasteelbrug en een houten fietsbrug over de Leie de doorvaart van vaartuigen tot bij de Broeltorens in Kortrijk. Bij de voorziene bouw van een brug over de IJzermonding ter hoogte van Nieuwpoort-Stad dient gestreefd te worden naar een maximale toegankelijkheid voor zeilboten met een staande mast.

Voor een aantal nieuwe vaarverbindingen in West-Vlaanderen kunnen de opportuniteiten worden onderzocht: de doorvaart door Kortrijk (Reepkaai/Gentkaai/Damkaai) voor kleine en lage pleziervaartuigen en de ontsluiting van Waregem Yachtclub via de oude sluis van Sint-Eloois-Vijve en de oude Leiearm in de richting van Gent.

De nautische toegankelijkheid van de kustjachthavens verdient bijzondere aandacht. Het verzanden van de havengeul van Blankenberge vormt een gevaar voor de zeegaande pleziervaart en een bedreiging voor het voortbestaan ervan. De baggering van de kustjachthavens is een noodzakelijke, maar bijzonder dure en hinderlijke bezigheid. Bij het maken van uitbreidingsplannen voor (onder meer) de jachthaven van Nieuwpoort verdient het verzandings- en aanslibbingsprobleem dan ook specifieke aandacht, ten einde bijkomende baggerkosten zoveel mogelijk te vermijden.

2.19. Operationele doelstelling 2.19.: Wegwerken van het juridisch vacuüm met betrekking tot het varen op de onbevaarbare waterwegen

Heel wat onbevaarbare waterlopen van 1^{ste} categorie zijn uitstekend geschikt voor roeien, kajakken en kanovaren. Ze zijn vrij breed, niet zo diep en vrij van gemotoriseerde plezier- en beroepsvaart en van hindernissen. Het is er veilig, aantrekkelijk en ontspannen varen. Het varen gebeurt dan ook geregeld, hetzij in georganiseerd verband (bv. kanotoertochten in de Westhoek), hetzij in individueel verband. Op de Zuidlede (provincie Oost-Vlaanderen) en op de Kleine Nete (provincie Antwerpen) realiseerden Vlaamse en provinciale overheden specifieke voorzieningen (steigers) voor het kanovaren. Er werden ook routebrochures uitgegeven. Op de Handzamevaart in Diksmuide heeft de waterwegbeheerder vaste aanmeersteigers en aanmeerringen aangelegd.

Toch kon de – in het kader van het Interreg IIIA-project RANDO – voorziene kanoroute rond Pervijze in de Westhoek niet worden gerealiseerd. De noodzakelijke middelen waren beschikbaar en alle betrokken partijen waren het eens over het concept, maar de verantwoordelijkheden i.v.m. ongevallen konden niet worden geregeld. Dat is een gevolg van een juridisch vacuüm in de wetgeving op de onbevaarbare waterlopen. De Werkgroep Ecologisch Waterbeheer van het CIW moet zich zo snel mogelijk kunnen uitspreken of het kanovaren kan geregeld worden binnen de bestaande wetgeving, dan wel of nieuwe Vlaamse wetgeving noodzakelijk is.

2.20. Operationele doelstelling 2.20.: Realiseren van vlotte en veilige recreatieve verbindingen tussen de stadskernen en het buitengebied

De nood aan ruimte en voorzieningen voor omgevingsrecreatie is het grootst bij mensen die in een stedelijke omgeving wonen. Vermits het creëren van bijkomende groen- en recreatiegebieden in de stad geen evidentie is, is het realiseren van groene en vooral veilige verbindingen tussen stad en buitengebied van belang. Het concept van de 'groene vingers' die vanuit het landelijk gebied de stad binnendringen, is beproefd: het zogenaamde lobbenstadmodel. Waterwegen en oude spoorwegbeddingen spelen als in- en uitvalsassen een belangrijke rol. Vaak komt het er op neer om de schil van ringwegen, shoppingcentra en industrieterreinen omheen de steden te doorbreken. Het realiseren van verkeersveilige recreatieve verbindingen vanuit de stadscentra naar het buitengebied verdient grote prioriteit. In West-Vlaanderen verdienen o.m. volgende verbindingen de aandacht: de verbinding Veurne-Adinkerke langs het Kanaal Nieuwpoort-Dunkerque via een doorsteek onder de N8, de verbinding Sterrebos-Kleiputten in Roeselare, aansluiting Groene 62 in Oostende, de verbinding Heist-Ramskapelle via het Leopoldkanaal (Groene As Heist West) en de verbinding Poperinge-buitengebied via de Vleterbeek en de Poperingevaart.

2.21. Operationele doelstelling 2.21.: Inrichten van gevaarlijke wegen, kruispunten en oversteekplaatsen

Het groot aantal (gevaarlijke) wegen in West-Vlaanderen en het tekort aan beveiligde kruispunten en oversteekplaatsen, vrijliggende recreatiepaden en fietstunnels of -bruggen maken de verkeersveiligheid tot een belangrijk aandachtspunt bij de ontwikkeling van recreatieve routes en netwerken.

Bij het uitvoeren van werken met het oog op het veiliger maken van gewest-, provincie- en gemeentewegen pleiten de Provincie en Westtoer voor het voorrang geven aan de kruisingen die deel uitmaken van het functioneel en het recreatief fietsnetwerk en van de wandelnetwerken.

Een inventarislijst van gevaarlijke kruispunten en onbeveiligde fietsoversteken is niet beschikbaar. Op basis van een dergelijk overzicht zouden prioriteiten voor inrichting kunnen worden gelegd.

Het is eveneens wenselijk te zoeken naar type-oplossingen voor recreatieve oversteken, weliswaar binnen het kader van de geldende richtlijnen voor de aanleg en inrichting van openbare wegen. Daarbij dient zo veel mogelijk gestreefd te worden naar uniforme (materialen, signalisatie), betaalbare, duurzame en integreerbare (in de omgeving) voorstellen.

Daarnaast kunnen voor wegen die kampen met druk autoverkeer dat conflicteert met het recreatieve verkeer bijzondere maatregelen worden getroffen, eventueel tijdelijk, om fietsers en wandelaars te beschermen. Dat kunnen verkeersborden zijn (bv. enkel plaatselijk verkeer) of fysieke maatregelen zoals paaltjes in de weg. Problematische wegen met veel sluipverkeer zijn o.a. de Heirweg in Beernen, de weg op de linkeroever langs de IJzer en de weg langs het Kanaal Ieper-IJzer tussen Drie Grachten en Knokkebrug.

2.22. Operationele doelstelling 2.22.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor recreatief medegebruik

In de ruimtelijke ordening en het beleid m.b.t. het buitengebied vindt het concept 'functieverweving' steeds meer ingang. Dit wordt verklaard door:

- de toenemende ruimtevraag, o.m. vanuit de sectoren recreatie en toerisme;
- het vervagen van de mentale en fysieke grenzen tussen de stad en het platteland;
- de opkomst van de vrijetijdssamenleving en de beleveniseconomie, waarin afwisseling troef is;
- de toenemende vraag naar nieuwe en hardere vormen van recreatie (zoals paintball, mountainbike, karting e.a.) waarmee het ruimtelijk beleid tot nu toe te weinig rekening hield en die zich moeilijk in een zuiver stedelijke of traditioneel landelijke ruimte laten inpassen.

Het begrip 'recreatief medegebruik' dook voor het eerst op aan het eind van de jaren 1970 in Nederland en wordt gedefinieerd als 'die vormen van openluchtrecreatie die plaats hebben in een omgeving met een niet-recreatieve hoofdfunctie, waarbij het medegebruik onder- of nevens geschikt is aan de hoofdfunctie en het hoofdgebruik' (MINISTERIE VAN LNV en MINISTERIE VAN VROM, 1985).

De verweving van recreatie met andere functies vormt zowel op planologisch als op organisatorisch vlak (samenwerking) een belangrijke uitdaging voor het beleid.

Maatregel 2.22.1. Inschrijven van het recreatief medegebruik als beleidsprincipe voor de buitenruimte

Het recreatiebeleid van de overheid focuste tot in de jaren 1980 vooral op de inrichting van collectieve recreatievoorzieningen (vaak voor massarecreatie) zoals provinciedomeinen en openluchtzwembaden. De toename van de vrije tijd, de drang naar de natuur, het avontuur en de vrijheid dreven de recreant naar het buitengebied. Recreatieve routes schoten als paddenstoelen uit de grond. Het recreatief medegebruik van de buitenruimte was een feit voor iemand er erg in had!

Intussen hebben recreanten zich het (West-)Vlaamse platteland, de bossen en natuurgebieden toegeëigend alsof het nooit anders is geweest. De exclusieve recreatieruimte is te beperkt, waardoor medegebruik van terreinen met een niet-recreatieve hoofdfunctie noodzakelijk is geworden. De recreatiesector moet letterlijk en figuurlijk de ruimte krijgen om zich in het buitengebied tot een volwaardige economische drager te kunnen ontwikkelen, conform de maatschappelijke behoeften. Conflicten tussen recreatie en natuur, tussen recreatie en landbouw en tussen recreanten onderling duiken evenwel steeds vaker op. Het wordt tijd om het recreatief medegebruik nog verder in de wetgeving en in het beleid voor het buitengebied te verankeren.

Door de toevoeging van het artikel 145 sexies §2 aan het decreet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening van 18 mei 1999 werd het recreatief medegebruik, voor zover het door de beperkte impact de realisatie van de bestemming niet in het gedrang brengt, in het decreet ingeschreven (DE SPIEGELEIRE, D., CABUS, P. en BRYON, J., 2006). Daarnaast kan het ruimtelijke orderingsbeleid (en de bijhorende plannen en reglementen) het recreatief medegebruik nog beter faciliteren door bv. het invoeren van een planologische zoneringsregeling.

In het Vlaams natuurbeleid dan weer, is recreatief medegebruik lang onderbelicht gebleven. Dat is anders in het bosbeleid waar de verscheidenheid van functies sinds het bosdecreet het sturend principe is. De laatste jaren is er evenwel een kentering merkbaar. Zo is er een nieuw

uitvoeringsbesluit dat de toegankelijkheid in bos- én natuurgebieden regelt. Recreatief medegebruik staat sinds 1997 ook ingeschreven als maatregel in het Vlaams Ecologisch Netwerk. Met de opmaak van natuurrichtplannen wordt daar concrete invulling aan gegeven. Vrij recent is aan het natuurdecreet een artikel toegevoegd zodat ook in erkende natuurreservaten onder voorwaarden recreatief medegebruik kan worden toegestaan.

Maatregel 2.22.2. Stimuleren van de publieke ontsluiting van private terreinen

Bij de realisatie van recreatieve routes en netwerken wordt Westtoer vaak geconfronteerd met een tekort aan publiek toegankelijke paden om een veilige en aantrekkelijke lus of route te ontwikkelen. Vooral het gebrek aan half- en onverharde paden speelt de ontwikkelaars van wandel-, mountainbike- en ruiterroutes parten. Nochtans liggen in het buitengebied vele tientallen kilometers sporenpaden, dreven en slagen die particulier bezit zijn.

Het afsluiten van overeenkomsten (soms recreatieve beheersovereenkomsten genoemd) met de eigenaars voor het recreatief medegebruik van (delen van) deze paden biedt uitgelezen opportuniteiten voor zowel de recreatieorganisatie als de particulier:

- De particulier ontvangt voor het openstellen van het pad een beperkte jaarlijkse vergoeding die berekend wordt per lopende of vierkante meter pad. Westtoer hanteert in 2009 het tarief van 0,125 EUR/lopende meter. Eventueel kan een onderscheid worden gemaakt tussen bouwland (in NL 13 tot 21 eurocent per m²) of grasland (in NL 10,5 tot 12,5 eurocent per m²). In gebieden met een extra hoge recreatieve druk (bv. aan de rand van dorpen of steden) kan een extra toeslag worden toegestaan.
- De overheid kan zich engageren om het onderhoud van het pad op zich te nemen. Indien de eigenaar instaat voor het beheer kan hij een extra vergoeding krijgen (bv. 1,5 keer de vastgestelde vergoeding voor het medegebruik).
- Er wordt bijgedragen tot de verbreding van het draagvlak van de landbouw.
- De route- of netwerkontwikkelaar kan in zijn netwerk een veilige (want meestal geen ander verkeer) en aantrekkelijke verbinding opnemen.
- Dit systeem werkt voor de overheid (en de belastingbetaler) kostenbesparend vermits geen gronden aangekocht of onteigend dienen te worden en er geen zware infrastructuurwerken dienen te worden uitgevoerd.
- Het is een manier om vrij snel vooruitgang te boeken bij de ontwikkeling van een recreatief netwerk.

De ervaring leert dat deze openstelling voor beide partijen ook beperkte risico's inhoudt:

- De overeenkomsten zijn in principe opzegbaar, waardoor een verbinding op zeker moment kan wegvallen. Daardoor kan het voortbestaan van een recreatieve route (met startbord, gedrukte brochure en bewegwijzering) in het gedrang komen.
- Er zijn soms klachten over de schending van de privacy van de eigenaars, wanneer bv. een woonerf of huis vlak bij de bewuste wegel staat.
- Er zijn gevallen bekend waarbij recreanten afval achterlaten. Wanneer dat in een landbouwmachine terechtkomt, kan het ernstige problemen veroorzaken. Ook vee kan hinder ondervinden van afval: verstikking, darmklachten e.a.
- Eigenaars komen soms niet alle afspraken na en stoppen bv. een gevaarlijke stier in een weide waar wandelaars door moeten, of laten een gevaarlijke hond loslopen. Anderzijds berokkenen de honden van wandelaars ook vaak overlast aan de dieren in de weide.
- Insluip van ziekten bij dieren (vogelpest, mond- en klauwzeer) en gewassen.
- Opbrengstderving en schade aan/diefstal van gewassen.

Westtoer (en de voormalige W.V.T.) heeft inmiddels een tiental jaar ervaring met recreatief medegebruik van particulier domein, over het algemeen tot eenieders grote voldoening. Het is de bedoeling om dit systeem verder uit te bouwen. Aandachtspunten hierbij zijn o.m.:

- Herzien en actualiseren van de huidige modelovereenkomst
- Streven naar overeenkomsten van 10 jaar

- Plaatsen van bordjes waarop duidelijk wordt aangegeven dat het pad over privégrond loopt, dat honden aangelijnd moeten worden en eventueel dat (brom)fietsen en mountainbikes niet toegelaten zijn
- Regelen van de aansprakelijkheid voor ongevallen en schade berokkend aan de landbouwer, aan het vee of aan de wandelaar zelf (bv. door losgeslagen vee)
- Opzetten van een registratiesysteem voor het bijhouden van de overeenkomsten, het opvolgen van de vervaldata ervan en het eventueel gepresteerde onderhoud
- Preventieve bebording te plaatsen door de eigenaar i.v.m. giftige planten of paddenstoelen, eikenbladprocessierupsen (huidirritatie), vogelpest, mond- en klauwzeer, vervuild water e.a.

Ook inzake recreatief medegebruik van private bossen, landgoederen en kasteelparken dienen zich mogelijkheden aan. Zo kunnen privé-boseigenaars een vergoeding van circa 100 EUR/ha/jaar krijgen indien ze hun bos als speelzone openstellen.

Ook scholen en medische of sociale instellingen tonen interesse in het openstellen van hun terreinen voor wandelaars en fietsers. Zo ontwikkelde het Sint-Amandusinstituut in Beernem samen met het Regionaal Landschap Houtland het Sint-Amanduswandelpad. De instelling is eveneens vragende partij om het fietsnetwerk in haar domein te integreren. Ook elders in West-Vlaanderen liggen nog onbekende troeven voor recreanten in allerlei private domeinen.

Maatregel 2.22.3. Stimuleren van het recreatief medegebruik van terreinen in overheidsbeheer

De vraag naar recreatief medegebruik van terreinen in (semi-)overheidsbeheer slaat niet alleen op bossen en natuurgebieden, maar ook op andere types van domeinen. We denken hierbij onder meer aan:

- **Golfterreinen**
Bij de aanleg van nieuwe (eco)golfterreinen is recreatief medegebruik tegenwoordig als principe ingeschreven. Het is immers niet langer verantwoord om dergelijke grote oppervlakten monofunctioneel in te richten. Bij de geplande golfterreinen van Koksijde en Blankenberge worden de medegebruiksmogelijkheden onderzocht.
- **Watervlakken**
Een aantal waterplassen biedt nog onbenutte mogelijkheden voor recreatief medegebruik (zwemmen, windsurfen, snelvaart, hengelen, kanovaren e.a.).
- **Haven- en industrieterreinen**
Wie aan recreatieve routes denkt, ziet niet meteen zeehavens en bedrijventerreinen voor zich. Nochtans liggen ook daar kansen voor recreatief medegebruik. Het kan gaan om doorsteken en verbindingen in routes en netwerken, maar evengoed om uitkijkpunten (bij een sluis), infoborden of thematische tochten. In heel wat buitenlandse havens (bv. Rotterdam, Dunkerque) bestaan uitgestippelde en bewegwijzerde fiets- en wandelroutes.
- **Terreinen van de spoorwegen**
Spoorlijnen vormen vaak barrières voor recreatieve routes en netwerken. Maar evengoed kunnen fiets- en wandelpaden worden aangelegd op gronden parallel aan de spoorlijn. Infrabel stelt hiervoor vaak grond ter beschikking. Voorbeelden hiervan zijn o.m. te vinden in Blankenberge, Kortrijk en binnenkort tussen Veurne en Avekapelle. Een aantal oude spoorlijnen werd verkocht of in concessie gegeven aan de Provincie West-Vlaanderen voor de omvorming tot groene recreatieas.
- **Scholen**
Scholen beschikken vaak over uitgestrekte sport- en spelterreinen die slechts enkele uren per week worden gebruikt. Deze infrastructuur kan 's avonds, in het weekend en tijdens de schoolvakanties opengesteld worden voor medegebruik door derden, eventueel mits betaling. Dit verhoogt het rendement van de voorzieningen en bespaart ruimte op andere plaatsen.
- **Militaire domeinen**
Op dit moment zijn militaire domeinen bijna per definitie ontoegankelijk en enkel in gebruik door de militaire overheid. Slechts in een aantal gevallen worden militaire domeinen opengesteld: Ryckveldebos, bunker Kemmelberg. De mogelijkheden voor

een verdere samenwerking tussen de militaire overheid en de recreatiesector dienen verder te worden onderzocht.

- Waterwinningsgebieden

Aan de Kust zijn bepaalde drinkwaterwinningsgebieden zoals het Calmeynbos en de Doornpanne eerder al opengesteld voor recreatie. Andere gebieden, zoals de Cabourduinen in Adinkerke, bieden bijkomende mogelijkheden voor recreatieve ontsluiting. Ook waterwingebieden in de omgeving van het Bulskampveld bieden nog potenties.

ACTIEGERICHTE STRATEGIE MET BETREKKING TOT HET RECREATIEF PRODUCT

3. Strategische doelstelling 3: Actualiseren en verder ontwikkelen van een eigentijds, marktconform en doelgroepgericht recreatief productaanbod

3.1. Operationele doelstelling 3.1.: Inrichten en promoten van wandelgebieden

West-Vlaanderen beschikt over een aantal homogene en aantrekkelijke landschappelijke eenheden, meestal opgehangen aan grote natuur- en bosgebieden, opgeladen met een rijke en interessante cultuurgeschiedenis, met een concentratie van bezienswaardigheden en een ruim aanbod aan trage wegen. Het zijn de recreatieve bestemmingsgebieden bij uitstek (zie kaart 27). Deze regio's zijn minstens en duizendtal hectaren groot en aaneengesloten en beschikken over voldoende recreatief aanbod om de wandelaar ten minste een hele dag (1^{ste} orde) of een halve dag (2^{de} orde) te kunnen boeien. Westtoer ziet in de nabije toekomst de ontwikkeling van de volgende wandelgebieden:

1^{ste} orde: Westkustduinen, Zwinstreek, Heuvelland, Ieperboog, Bulskampveld, Kust
2^{de} orde: Bovenloop IJzervallei, Hoppeland, Oostends Krekengebied, Uitkerkse Polders, Beisbroek/Tudor/Tillegem/Vloethemveld, Land van Streuvels, Land van Mortange, Houthulstbos, Assebroekse Meersen/Rijkevelde/Beverhoutsveld

Westtoer wenst in deze wandelgebieden, in overleg met alle betrokkenen, het recreatief product verder te ontwikkelen met de focus op het wandelen, en het onthaal te optimaliseren over de eigendoms- en beheersgrenzen heen.

Het bundelen van beleidsaandacht en middelen in deze wandelgebieden, kan ook voor natuur, landbouw, landschapsontwikkeling, waterbeheer en bewoning winst opleveren. Dat leert de ervaring met recente ruilverkavelings- en landinrichtingsprojecten, uitgevoerd door de Vlaamse Landmaatschappij. De integrale herinrichting van de rivieren de Berkel en de Spaarne en de integrale aanpak rond de Veluwe in Nederland, het Nationaal Park Hoge Kempen en het Zoniënwood zijn op dit vlak inspirerende voorbeelden. Voor het Vlaams natuurreservaat De Westhoek in De Panne en voor het natuurcomplex rond het Zwin in Knokke-Heist moet de ambitie naar een grensoverschrijdend niveau worden opgetild. Hier vormt de ontwikkeling van grensoverschrijdende natuurparken een uitdaging.

Aandachtspunten bij de inrichting van de wandelgebieden zijn onder meer:

- Het aanbrenge van een duidelijke en leesbare (memoriseerbare) structuur in het gebied: grote toegangspoorten ('gateways'), grote assen, verblijfsgebieden, doorgangsgebieden, knooppunten, attracties. Dit kan onder meer door het uitgeven van een overzichtskaart en het plaatsen van plattegronden.
- Het streven naar uniformiteit inzake signalisatie, onthaalbebording, recreatieve infrastructuur e.a.
- Het spreiden van de recreatieve druk in het gebied
- Het voorzien van lusvormige recreatieve routes of netwerken die het hele gebied omvatten
- Het hiërarchiseren van het bezoekersonthaal met bezoekerscentra, (dorps) onthaalpunten, infoborden e.a.

Het concept van de wandelgebieden biedt ook promotioneel nieuwe mogelijkheden. De recreant moet deze gebieden gepresenteerd krijgen als ultieme tips voor een verrassend dagje wandelplezier in het groen in West-Vlaanderen. Daarbij moet voor elk gebied gezocht worden naar een identiteit (merk, imago) die in de promotie kan uitgespeeld worden.

3.2. Operationele doelstelling 3.2.: Realiseren van een groen-blauw recreatief netwerk

West-Vlaanderen beschikt over een potentieel van bijna 400 kilometer autovrije recreatiepaden langs een aantal structurerende assen. Dit netwerk is opgebouwd uit 111 kilometer oude spoorwegbeddingen (groene assen) en bijna 300 kilometer jaagpaden langs de waterwegen (blauwe assen). Het geheel is evenwel onvoldoende samenhangend, ingericht en herkenbaar. Om dit unieke aanbod verder op te waarderen tot een provinciedekkende recreatieve superstructuur (het groen-blauwe netwerk) worden volgende concrete actiepunten vooropgesteld (zie Kaart 26):

- Aanleggen van ontbrekende schakels in het netwerk:
 - Jaagpad rechteroever IJzer tussen Warmoesstraat en Tervatebrug
 - Jaagpad rechteroever IJzer stroomopwaarts Schoorbakkebrug (aanleg fietspad in samenhang met landinwaarts verleggen van de dijk)
 - Jaagpad Kanaal Plassendale-Nieuwpoort tussen de Slijpebrug en de Gravensluis
 - Onderbrekingen jaagpaden door industrie in de Leiestreek
 - Verbinding Veurne-Adinkerke onder Europaweg (N8) via nieuw stadspark en langs Kanaal Nieuwpoort-Dunkerque
 - Stukken van het Kanaal Veurne-Bergues
 - De as Vleterbeek-Poperingevaart en een link met het Kanaal Ieper-IJzer
 - De link Diksmuide-Kortemark via Handzamevallei
 - Verbinding Ieper-Roeselare via de Storoute
 - Verbinding Roeselare-Vrijbosroute
 - Verbinding Waregem-Leie
 - Rechteroever van het Kanaal Bossuit-Kortrijk stroomafwaarts Zwevegem
 - Afwerking koppelingen Trimaarzate met Leie en Spierekanaal
 - Verzekeren van de verbindingen met de aangrenzende regio's
 - Menen-Kezelbergrouete
 - Kezelbergrouete-Roeselare
 - Verbinding Vrijbosroute Kortemark met Groene 62 Torhout
 - Openstelling van de middenberm tussen Schipdonkkanaal en Leopoldkanaal voor wandelaars en hengelaars
 - Jaagpad langs de linkeroever van het Boudewijnkanaal tussen Herdersbrug en Zwankendamme
 - Verbinding Brugge-Lissewege via as Boudewijnkanaal
 - Verbinding Blankenberge-Lissewege
 - Verbinding Ramskapelle-Heist
 - Verbinding Sluis-Cadzand
 - Westelijke ring van Brugge
 - Blankenbergse Dijk tussen Brugge en Blankenberge
 - Verzekeren van de links met de Kustfietsroute
- Wegwerken van knelpunten:
 - Inname jaagpad rechteroever Kanaal Roeselare-Leie door bedrijf tussen Schaapsbrug (Roeselare) en E403
 - Inname jaagpad rechteroever Kanaal Roeselare-Leie door de aanleg van kades bij de Zuidkaai in Izegem
 - Slechte staat van het jaagpad langs de linkeroever van de IJzer tussen Roesbrugge en Stavele
- Verhogen van de verkeersveiligheid van bepaalde trajecten. Dit kan o.m. door het verbieden van het doorgaand verkeer, het plaatsen van paaltjes in de weg of het tijdelijk (bv. op zondag tussen mei en oktober) afsluiten van de weg voor gemotoriseerd verkeer.
 - Linkeroever van de IJzer tussen Fintele en Diksmuide
 - Linkeroever van de IJzer tussen Diksmuide en Dodengang (herinrichten van het wegprofiel)
 - Damse Vaart
 - Jaagpad tussen Knokkebrug en Drie Grachten langs het Kanaal Ieper-IJzer
 - Inrichting van kruispunten

- Integrale (her)inrichting van de assen. Voor de provinciale groene assen is alvast door de Provincie en Westtoer een nieuwe huisstijl uitgewerkt. Deze wordt op korte tot middellange termijn geïmplementeerd langs alle groene assen. Voor de jaagpaden langs de waterlopen is een gelijkaardige aanpak wenselijk.
- Verhogen van het comfort voor de fietsers door het aanbrengen van een kwalitatieve verharding in asfalt of beton.
- Aanleg van oeververbindingen: voet- en fietsveren over de IJzermonding in Nieuwpoort en over de havengeul in Oostende, brug over het Kanaal Nieuwpoort-Dunkerque ter hoogte van de grens en tunnel onder de A18 ter hoogte van de grens, bruggen over de IJzer ter hoogte van Beveren a/d IJzer en Eversambos, bruggen in de Trimaarzate over het Kanaal Bossuit-Kortrijk en over de Schelde, brug over de Leie ter hoogte van de site Beaulieu.
- Realiseren van een uniforme en continue bewegwijzering met flespalen en handwijzers. Deze zijn nu reeds aanwezig langs een aantal assen in de Westhoek en langs de waterwegen in de Leiestreek. De vervollediging van deze signalisatie verdient prioritaire aandacht.
- Verzekeren van de aansluiting met het recreatief padennet buiten de provincie West-Vlaanderen: Nederland, Oost-Vlaanderen en Noord-Frankrijk (o.a. Rijsel).
- Inrichting van recreatieve punten zoals bv.: station Langemark, Fintele, Knokkebrug, Steenstrate, opruiming omgeving Boterdijk Nieuwpoort, Plassendale, station Staden, Kortemark, stationsput Eernegem, Steenstrate, site Beaulieu (Waregem), Transfo Zwevegem, zwembad Spiere, sluis Ooigem
- Uitgave van een recreatieve kaartbrochure

3.3. Operationele doelstelling 3.3.: Versterken van het aanbod voor de recreatieve wandelaar

De belangstelling voor het recreatief wandelen zit in de lift. Dit wordt grotendeels verklaard door de groei van het aantal gepensioneerde medioren en actieve senioren, evenals door de belangstelling voor een gezonde en actieve beleving van de vrije tijd. Wandelen is bovendien bijzonder laagdrempelig door de lage kostprijs (een paar goeie schoenen en een regenjas), de relatieve weersonafhankelijkheid (in alle seizoenen, bij elk weertype) en door de mogelijkheid om zowel in de bebouwde omgeving als in het buitengebied te wandelen.

Westtoer heeft het afgelopen decennium een ruim aanbod voor de recreatieve wandelaar ontwikkeld. Het ziet voor zichzelf op het intermediaire niveau een belangrijke rol weggelegd inzake de verdere ontwikkeling van kwalitatieve wandelroutes en wandelnetwerken van bovenlokaal belang en inzake de inrichting van 'wandelgebieden' (zie hoger). Het realiseren van 'ommetjes' in de eigen woonomgeving, lokale wandelcircuits en GR-paden behoort niet tot haar kerntaken.

In een poging tot het structureren en overzichtelijk maken van het provinciale wandelaanbod in West-Vlaanderen wordt de volgende indeling van de provincie voorgesteld op basis van de (potentiële) geschiktheid voor het wandelen:

Wandelgebieden (zie Kaart 28)

- Volgende wandelproducten kunnen in een wandelgebied ontwikkeld worden:
 - Lusvormige landschapswandelroute (buitengebied)
 - Lusvormige erfgoedwandelroute (dorpen/steden)
 - Klein wandelnetwerk (kleiner dan circa 4.000 ha)
 - Groot wandelnetwerk (vanaf circa 4.000 ha)

Overige gebieden

In de gebieden die niet als wandelgebied werden geselecteerd kunnen volgende wandelproducten worden ontwikkeld:

- Lusvormige landschapswandelroute (in het buitengebied)
- Lusvormige erfgoedwandelroute (dorpen/steden)

Daarnaast wordt een zeer beperkt aanbod gecreëerd van lange-afstands-wandelroutes.

Tabel 25. Overzicht van de verschillende types wandelroutes in West-Vlaanderen

Type wandelroute	Locatie	Startplaats	Lengte/ oppervlakte	Initiatiefnemer	Signalisatie (aantal richtingen)	Duur wandeling	Tracé
Ommetje	dorpsrand/stadsrand	voordeur	1-4 km	gemeente/stad	geen	1 uur	variabel
Dorpswandeling (tweedelijns- wandeling)	dorpsrand/stadsrand	dorpskern/stadskern	4-10 km	gemeente/stad/regionaal landschap	soms (1)	2 uur	variabel
Erfgoedwandelroute	dorpskern/stadskern	dorpskern/stadskern	2-5 km	Westtoer/Provincie	klinknagels (1)	2 uur	verhard
Landschapswandelroute	buitengebied	dorpskern/buitengebied	5-15 km	Westtoer/Provincie	zeshoek (1)	dagdeel	verkeersarm, comfortabel
Klein wandelnetwerk	landelijk gebied	instappunten	vanaf 1000 ha	Westtoer/Provincie	knooppunten (2)	dagdeel tot dag	verkeersarm, zo veel mogelijk onverhard
Groot wandelnetwerk	landelijk gebied	instappunten	vanaf 4000 ha	Westtoer/Provincie	knooppunten (2)	dagdeel tot meerdere dagen	verkeersarm, zo veel mogelijk onverhard
Lange-afstands- wandelroute	landelijk gebied/kust	instappunten	Doorgaand of circuit	Westtoer	Knooppunten (2)	dagdeel tot meerdere dagen	verkeersarm, zo veel mogelijk onverhard
GR-pad	doorgaand	onbepaald	doorgaand	GR-paden	verfstrepen (2)	dag tot meerdere dagen	verkeersarm, zoveel mogelijk onverhard

Voor wat de wandelbewegwijzering betreft, worden de volgende principes gehanteerd:

- Voor lusvormige landschapswandelroutes is de voorgeschreven zeshoek met wandelfiguurtje en naam van de route ideaal. Deze kan eventueel ook worden gebruikt om aanlooproutes, uitbreidingen of inkortingen te bewegwijzeren (opschriften nog te bepalen). De bewegwijzering gebeurt steeds in één richting. De zeshoek kan worden bevestigd op een houten plank of paal.
- Voor lusvormige erfgoedwandelroutes wordt een bewegwijzering met metalen klinknagels voorgesteld. Ze zijn discreet in de bebouwde omgeving en tegelijk duurzaam en stijlvol. De bewegwijzering gebeurt steeds in één richting. Het nastreven van uniformiteit op Vlaams niveau is wenselijk. Normering door Toerisme Vlaanderen dringt zich op.
- Kleine en grote wandelnetwerken en lange-afstands-wandelroutes van Westtoer worden bewegwijzerd met het voorgeschreven knooppuntensysteem (witte rechthoekige bordjes met rode opdruk) van Toerisme Vlaanderen. De bordjes worden bevestigd op vierkante houten palen. De bewegwijzering gebeurt steeds in twee richtingen.

Inzake promotie wordt voorgesteld om 2010-2011 uit te roepen tot 'wandelaar' en daarvoor een geïntegreerde communicatie- en promotiecampagne op het getouw te zetten.

Maatregel 3.3.1.: Vervolledigen van het aanbod aan landschapswandelroutes

Westtoer ontwikkelde reeds 50 kwalitatieve landschapswandelroutes. In de beheersovereenkomst tussen de Provincie en Westtoer voor de periode 2007-2012 is voorzien in de realisatie van 12 wandelroutes (a ratio van 2 per jaar). Volgende aandachtspunten staan daarbij voorop:

- nastreven van een goede spreiding van de routes. Bijzondere aandacht dient te gaan naar de driehoeken Roeselare-Kortrijk-Deinze en Koekelare-Oostende-Damme. Dit betekent evenwel niet dat er toegevingen kunnen gedaan worden inzake de kwaliteit (zowel landschappelijk als op het vlak van veiligheid en bezienswaardigheden) van de wandelroutes.
- het gebundeld aanbieden van de provinciale landschapswandelroutes, in een regiowandelbox met overzichtskaartje, een wandelboek of op andere wijze, is wenselijk.
- de uitgebreide tekstuele routebeschrijving kan op termijn worden vervangen door een beknopte roadbook, ten voordele van de inhoudelijke informatie
- wandelroutes dienen te worden gescreend op de toegankelijkheid voor personen met een beperking en voor kinderwagens en eventueel op hun geschiktheid voor Nordic Walking

Maatregel 3.3.2.: Ontwikkelen van een aanbod van erfgoedwandelroutes

De voorbije jaren heeft Westtoer 10 erfgoedwandelroutes aan de Kust ontwikkeld, alsook 1 route in Roeselare, Kortrijk, Poperinge, Veurne, Tielt, Menen en Damme. Dat aanbod valt bij de recreant in de smaak en wordt dan ook de komende jaren uitgebreid. Daarbij kan worden uitgegaan van de herwerking van bestaande stadswandelingen (Diksmuide, Lo, Ieper, Nieuwpoort) of van compleet nieuwe erfgoedroutes. De erfgoedwandelroutes moeten de ambitie hebben om niet enkel het meest merkwaardige architecturale erfgoed te ontsluiten, maar om de ultieme stadswandeling te zijn, waarmee de wandelaar in circa anderhalf uur een volledig beeld krijgt van de stad.

Aandachtspunten hierbij zijn:

- de strenge selectie van erfgoedwandelroutetrajecten op basis van de kwaliteit van de aanwezige erfgoedwaarden en van de bebouwde omgeving en op basis van de veiligheid van de wandelaars
- het gebundeld aanbieden van de provinciale erfgoedwandelroutes, in een erfgoedbox, wandelboek of op andere wijze, is wenselijk
- de erfgoedwandelroutes moeten een eigen bewegwijzering krijgen aan de hand van metalen klinknagels in de grond. Deze vorm van bewegwijzering dient door Toerisme Vlaanderen te worden erkend.

- de uitgebreide tekstuele routebeschrijving kan op termijn, na het plaatsen van de klinknagelbewegwijzering, worden vervangen door een beknopt roadbook, ten voordele van de inhoudelijke informatie en het beeldmateriaal in de brochure.
- erfgoedwandelpaden dienen te worden gescreend op de toegankelijkheid voor personen met een beperking (o.m. rolstoelgebruikers)

Maatregel 3.3.3.: Uitbreiden van het aanbod aan wandelnetwerken

In 2009 beschikt West-Vlaanderen over drie wandelnetwerken: Heuvelland, Ieperboog en Westkust. Ze komen tegemoet aan de toenemende vraag naar meer avontuurlijke en vrije vormen van wandelen. Naar de toekomst toe zijn er potenties voor de ontwikkeling van een klein of groot wandelnetwerk in de volgende wandelgebieden:

- Bulskampveld
- IJzervallei (grensoverschrijdend)
- Hoppeland
- Houthulstbos en omgeving
- Uitkerkse Polders
- Zwinstreek (grensoverschrijdend)
- Groene Gordel rond Brugge
- Assebroekse Meersen/Rijkevelde/Beverhoutsveld
- Land van Mortagne
- Land van Streuvels

Het wandelnetwerk Heuvelland kan nog in zuidelijke en beperkt in noordelijke richting worden uitgebreid. In de omgeving van de Rodeberg kan het netwerk een stuk minder dicht worden gemaakt, en meer gescheiden van ruiter- en mountainbikepaden. Ook het gedeelte dat aansluit op de grens in Frankrijk kan verder worden verruimd.

Het wandelnetwerk Westkust kan in westelijke richting (Dunkerque) over de grens worden uitgebreid.

Maatregel 3.3.4. Ontwikkelen van drie nieuwe lange-afstands-wandelroutes

Westtoer wenst haar wandelproduct te vervolledigen met drie bijzondere lange-afstands-wandelroutes. Het gaat om een nieuw concept van routes met als kenmerken:

- je kunt de routes over één (gedeeltelijk) of meerdere dagen (volledig) aflopen;
- er zijn sterke links met het openbaar vervoer (trein, Kusttram)
- je kunt de routes in twee richtingen lopen;
- de routes zijn in twee richtingen bewegwijzerd met knooppunten;
- de routes bieden een selectie van het mooiste dat West-Vlaanderen aan de wandelaar te bieden heeft;
- je kunt de wandeling starten of beëindigen waar je wil;
- er wordt een koppeling gemaakt met diverse types logiesvoorzieningen en reca;
- de routes kunnen digitaal worden ontsloten via het internet.

De volgende regio's komen in beeld voor de ontwikkeling van een lange-afstands-wandelroute:

- De Kust: de Kustwandelpad zal als tegenhanger van de Kustfietsroute worden ontwikkeld. Het concept dat wordt voorgesteld is dat van een wandelpad in ladderstructuur, met een wandelpad langs het strand en een wandelpad door de duinen en de badplaatsen. Beide assen worden verbonden via wandelpaden haaks op de kustlijn (de sporten van de ladder). Het hele netwerk wordt geënt op de Kusttram en wordt ontsloten via de NMBS-stations.
- De Brugse regio: een meerdaagse 'groene ring' rond Brugge
- De zuidelijke Westhoek: een meerdaags circuit in de regio Poperinge-Ieper-Heuvelland

Maatregel 3.3.5. Optimaliseren van het aanbod aan GR-paden

Het aanbod aan Grote Routepaden is in West-Vlaanderen vrij ruim en kwalitatief. De aandacht dient zich naar de toekomst toe vooral te richten op het beheer van de bestaande paden en op het verbeteren van de tracé's door de realisatie van nieuwe dwarsingen van lijninfrastructuren (bruggen, tunnels) en de integratie van nieuw aangelegde en/of weer opengestelde paden. Aandachtspunten zijn o.m. de verbinding Sterrebos-Rhodesgoed op de GR 128 en de verbinding tussen het Vlaams natuurreservaat De Westhoek en De Moeren op de GR 5A Zuid.

Belangrijk knelpunt is verder de vervanging van de verouderde informatieborden die op diverse plaatsen in de provincie langs de GR-paden staan, zowel aan grensovergangen als op snijpunten van diverse GR-paden. Tot slot is het wenselijk het wandelaanbod van de vzw Grote Routepaden in West-Vlaanderen nog beter bekend te maken, onder meer via de Recreatiegids en via de website www.fietsen-wandelen.be.

Maatregel 3.3.6.: Het wandelroute en -netwerkaanbod voorzien van kleinschalige infrastructuur

Uit een bevraging van wandelaars op het wandelnetwerk Heuvelland blijkt de behoefte aan meer ingerichte rustpunten langs de wandelpaden. Het gaat meer specifiek over rustbanken en picknickplaatsen. Westtoer maakt zich sterk om hier de komende jaren samen met haar partners (gemeenten, regionale landschappen, Provincie e.a.) werk van te maken. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het bewaken van de eenvormigheid van de infrastructuur, de duurzaamheid en onderhoudsvriendelijkheid en de geschiktheid voor medegebruik door kinderen en personen met een beperking. Ook de aanleg van en signalisatie naar wandelparkeerterreinen (principe van Park & Walk) is wenselijk.

Maatregel 3.3.7.: Verhogen van de belevingswaarde van wandelroutes en -netwerken

Zowel voor kinderen als voor volwassenen kan de belevingswaarde van het wandelaanbod worden verhoogd. Dat kan onder meer op de volgende manieren:

- Verfraaien van het landschap door het aanplanten van groen, het bufferen van storende gebouwen en constructies, het aanbieden van landschappelijke afwisseling (openheid en weidsheid versus geslotenheid en geborgenheid, horizontale versus verticale structuren, vermijden van monotone landschappen), het aanreiken van vergezichten e.a. Ook het aanplanten/zaaien van geurende en/of eetbare planten en bloemen kan de zintuigen van de wandelaar prikkelen.
- Zorgen voor een avontuurlijke afwisseling van de padenstructuur: diverse verhardingen, voldoende afwisseling en zo weinig mogelijk lange stukken recht door, spannende infrastructuur: brugjes, veerponten (bv. inschakelen fluisterboot in Blankaartwandelroute), knuppelpaden, trappen, poortjes, klaphekjes, pittige hellingen, vlonderbruggen
- Aanbrengen van educatieve en informatieve voorzieningen: infoborden, panoramatafels, maquettes, sprookjesfiguren in uitgehakte boomstammen, reuze zonnewijzer, voelwand e.a.
- Integratie van (beeldende) kunst langs wandelroutes
- De belevingswaarde van een wandelroute of -netwerk wordt verhoogd door het toekennen van een exclusief karakter voor wandelaars. Medegebruik van wandelpaden door andere recreanten zorgt voor verstoring en een lagere waardering door de wandelaar.
- Voorzien van spelelementen: verrekijkers, periscopen, allerlei constructies die de zintuigen prikkelen, de fysiek aanscherpen of louter tot vermaak dienen
- Plaatsen van origineel terreinmeubilair: ligzetels, picknicktafels in de vorm van een bar met barkrukken, hangmatten, barbecues, allerlei leuke zit- en ligbanken e.a.
- Het integreren van reca-zaken langs de wandelparcours. Aandachtspunt hierbij zijn de openingsdagen van de cafés, restaurants en tea-rooms, vooral tijdens het toeristisch seizoen en in de schoolvakanties. In bepaalde regio's, zoals het Heuvelland, leidt het sluiten van reca-zaken op toeristisch-recreatieve topdagen tot onbegrip en frustratie bij de recreanten. Sensibilisering en

informatieverstrekking zowel naar de recreant als naar de reca-uitbater lijken een taak voor de gemeentelijke dienst voor toerisme, Unizo, horecafederaties e.a.

Maatregel 3.3.8.: Ondersteunen van gemeenten en regionale landschappen bij de ontwikkeling van een wandelrouteaanbod in tweede lijn

Naast de provinciale wandelroutes en -netwerken met een bovenlokale betekenis, die Westtoer ontwikkelt, is er behoefte aan een kwalitatief aanbod voor de recreatieve wandelaar op lokaal niveau.

De regionale landschappen van de Westhoek werken in dit kader aan een reeks wandelroutes 'Verhalen voor onderweg'. Westtoer ondersteunt dit initiatief door de routebrochures op te nemen in haar promotiecampagnes.

Daarnaast ontwikkelen ook gemeentelijke diensten voor toerisme (en cultuur) en diverse recreatieorganisaties lokale wandelroutes, al dan niet bewegwijzerd en voorzien van een brochure. Westtoer ziet op dit vlak geen rol voor zichzelf weggelegd inzake de ontwikkeling en promotie van dit wandelproduct, maar is wel bereid haar know how ter beschikking te stellen en een set van kwaliteitsrichtlijnen uit te werken.

Maatregel 3.3.9.: Ontwikkelen van wandelproducten m.b.t. ketenmobiliteit

De combinatie wandelen + openbaar vervoer is in West-Vlaanderen zeer kansrijk, maar nog nauwelijks in recreatieve producten uitgewerkt, op een groene-halte-wandeling van TreinTramBus en Natuurpunt na (www.groenehalte.be). In de Veluwe in Nederland zijn hiervan goede voorbeelden te vinden (www.groenehaltes.nl).

Volgende acties kunnen hierrond worden ontwikkeld:

- Uitbreiden van het concept 'groene-halte-wandeling', waarbij een wandelcircuit wordt geënt op één of meer stopplaatsen van het openbaar vervoer. De bereikbaarheid van de Westtoerwandelroutes via het openbaar vervoer komt nog te weinig aan bod. Bij haltes van het openbaar vervoer kan bijkomende bebording verwijzen naar wandelmogelijkheden in de buurt.
- Realiseren van een bewegwijzerde Kustwandelroute tussen De Panne en Knokke, gelinkt aan de Kusttram en de NMBS-stations aan de Kust
- Communiceren m.b.t. de wandelmogelijkheden, gekoppeld aan openbaar vervoer

Maatregel 3.3.10.: Onderzoek naar de ontwikkeling van nieuwe wandelproducten

Nordic Walking

Nieuwe wandelvormen zoals Nordic walking winnen sterk aan populariteit. Het doelpubliek is wat ouder (vijftigers en zestigers) en begint zich stilaan te organiseren in clubs. In Nederland en in andere Vlaamse provincies (Antwerpse Heuvelrug) worden al specifieke Nordic walkingroutes uitgestippeld. De internationale Nordic Walking organisatie heeft inmiddels in Europa al veertig Nordic Walking Parken aangelegd (www.nordicportal.nl). Ook in West-Vlaanderen bestaat een vraag. Nader onderzoek dient uit te maken:

- of de belangstelling voor Nordic walking voldoende groot is
- of Nordic walkingroutes kunnen geënt worden op bestaande wandelcircuits of -netwerken, dan wel dat er nieuwe routes dienen te worden uitgestippeld
- of Nordic walkingroutes een afzonderlijke uitgave vereisen, dan wel of ze kunnen vermeld worden op bestaand kaartmateriaal
- wat de criteria zijn voor goede Nordic walkingroutes

Combinatiewandelingen

Steeds vaker wordt het wandelen gecombineerd met een andere activiteit zoals bv. een maaltijd in een goed restaurant. De combinatie wandelen/eten biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van specifieke producten, in samenwerking met de privésector (reca). Daarbij kan bv. een wandelroute gelinkt worden aan een bepaald eethuis.

Themawandelingen

Diverse thema's lenen zich tot het uitwerken in een wandelroute: laarzenpad, blote voetenpad, boomkroonwandeling (te realiseren in een provinciedomein), natuurtocht met gids

(naar het voorbeeld van de Ruige Routes® van Staatsbosbeheer in Nederland: vijfdaags arrangement met natuur, kunst, origineel overnachten, fiets- en boottochten e.a.), wandelroute door een industrie- en/of haventerrein, avonturenpad (cf. Abel Tasmanpad in Nederland) e.a.

3.4. Operationele doelstelling 3.4.: Afwerken van het aanbod voor de recreatieve fietser

Nog meer dan het wandelen heeft het recreatief fietsen de afgelopen jaren een hoge vlucht genomen. Dat heeft onder meer te maken met de lancering van de fietsnetwerken, maar ook – en vooral – met de toename van het aantal gezonde vijftig- en zestigplussers met veel vrije tijd.

Een sterke uitbreiding van het routeaanbod voor de recreatieve fietser in West-Vlaanderen staat niet op de agenda. Prioritair is de verhoging van de kwaliteit, de veiligheid, het comfort en de belevingswaarde van de bestaande routes en netwerken, evenals de integratie van nieuwe technologieën.

Maatregel 3.4.1.: Verhogen van de kwaliteit van de fietsnetwerken

Nu de basisinfrastructuur van de fietsnetwerken bijna volledig is afgewerkt, dienen de inspanningen zich te focussen op het onthaal van de fietsers, de verkeersveiligheid, het fietscomfort en de ondersteunende voorzieningen. De volgende doelstellingen worden vooropgesteld:

- Realiseren van een aantal 'missing links'
Het basisfietsnetwerk kan nog worden geoptimaliseerd door een aantal nieuwe fietsverbindingen te maken (en aldus de lussen te verkleinen), door bestaande verbindingen te verleggen en door barrières op te heffen. Kaart 29 geeft een overzicht van de belangrijkste nog te realiseren missing links. Tegelijkertijd dient erover gewaakt te worden dat bestaande fietsverbindingen niet verloren gaan. Deze bedreiging is onder meer reëel bij het afsluiten van gedeelten van jaagpaden door inname door watergebonden bedrijven, bij de aanleg van nieuwe wegen en spoorwegen en bij de afschaffing van spoorwegovergangen.
- Communiceren in verband met aanpassingen aan het fietsnetwerk
De recreatieve fietser wenst maximaal geïnformeerd te worden over de staat van de wegen van het fietsnetwerk, wegenwerken, tijdelijke omleidingen, nieuwe of gewijzigde trajecten en knooppunten, de herdruk van de fietskaarten en andere zaken. Deze informatieverstrekking kan gerealiseerd worden via de website www.fietsen-wandelen.be en via persberichten. De recreant moet er op elk ogenblik de recentste informatie over het fietsnetwerk kunnen terugvinden om zijn tocht te kunnen voorbereiden en om verrassingen te vermijden. Daarnaast dienen ook de diensten voor toerisme op de hoogte te zijn van belangrijke aanpassingen aan het fietsnetwerk.
- Aanpakken van knelpunten inzake verkeersveiligheid
Het fietsnetwerk dwarst een hele reeks gewest-, provincie- en gemeentewegen. Een aantal daarvan is druk en gevaarlijk en onvoldoende uitgerust met beveiligde oversteekplaatsen. De verkeersveiligheid op de fietstrajecten zelf kan plaatselijk nog worden verbeterd door de aanleg van gescheiden fietspaden. Door het plaatselijk beter laten aansluiten van het recreatief en het functioneel fietsnetwerk kunnen middelen gegenereerd worden via het Fietsfonds voor het verbeteren van de veiligheid en het wegcomfort van de fietsers.
Verder kunnen de drukte en de verkeersveiligheid langs een aantal recreatieve assen (bv. IJzer, Kanaal Ieper-IJzer) worden aangepakt door:
 - invoeren van 'plaatselijk verkeer'
 - tijdelijk afsluiten van de weg voor gemotoriseerd verkeer (bv. op zondagen in het toeristisch seizoen)
 - plaatsen van wegversperringen (paaltjes) zodat het doorgaand (sluip)verkeer onmogelijk wordt

- Verhogen van het comfort van de fietspaden
 Uit onderzoek van Westtoer blijkt dat fietsers groot belang hechten aan het comfort van de fietspaden. Bij fietsers op de fietsnetwerken van de Westhoek en de Leiestreek is asfalt het meest populair als verharding. Uit een door de Fietsersbond uitgevoerde enquête bij 3.000 fietsers in 2006 bleek ook dat monolithische verhardingen (asfalt en cementbeton) de voorkeur genieten van ruim 80 % van de ondervraagden. Ook het Vademecum Fietsvoorzieningen van de Vlaamse overheid pleit voor meer gesloten verhardingen. Daarnaast dient te worden gestreefd naar naadloze fietspaden naar Scandinavisch model. Niet de fietser, maar de auto moet hinder ondervinden van dorpels, rioolputjes e.a. De zwakke weggebruiker moet maatgevend worden bij de aanleg van het openbaar domein. Niet alleen het comfort en de veiligheid van de fietser, maar ook het onderhoud van de fietspaden is een belangrijk aandachtspunt. Uit een grootschalige inspectie van de Vlaamse functionele fietspaden door het Agentschap Wegen en Verkeer in 2008 bleek 17,2 % van de West-Vlaamse fietspaden zich in slechte tot zeer slechte staat te bevinden. Daarmee scoort West-Vlaanderen het minst goed van alle Vlaamse provincies. Een verhard fietspad met een minimale breedte van 2,0 meter is toegankelijk voor onderhoudsvoertuigen zoals maaibalken en andere. Dat drukt de beheerskost aanzienlijk. Ook het probleem van de ingroei van de paden is daarmee verholpen.
 De Provincie en Westtoer pleiten voor een degelijke en onderhoudsvriendelijke verharding van de fietspaden van het groen-blauwe netwerk (de recreatieve hoofdstructuur) en het fietsnetwerk en wensen daarvoor een gedifferentieerde aanpak te hanteren die onder meer rekening houdt met planologische randvoorwaarden, natuurwaarden en het gebruik van de paden.

- Realiseren van fietsinrijpunten
 Om het onthaal van de recreatieve fietsers beter te organiseren is er nood aan goed gelokaliseerde, goed bereikbare (met de wagen en/of het openbaar vervoer) en degelijk uitgeruste fietsinrijpunten. De fietsinrijpunten vormen de toegangspoorten tot het fietsnetwerk voor dagtoeristen/recreanten die (al dan niet) van buiten de betreffende regio komen. Wie in de regio woont of verblijft heeft vaak al een fietsnetwerkkkaart en kan starten waar hij of zij wil. In haar Fietsactieplan Vlaanderen 2006-2010 stelt Toerisme Vlaanderen dat minimaal de volgende voorzieningen aanwezig dienen te zijn op een fietsinrijpunt (TOERISME VLAANDEREN, 2006):
 - een informatie- en verkoopbalie met toeristische fietsinformatie;
 - overzichtsbornen met het traject van de fietsnetwerken en fietslussen in de omgeving;
 - voldoende parkeergelegenheid in de onmiddellijke omgeving;
 - fietsenstalling.

Volgende voorzieningen vormen een meerwaarde:

- fietsverhuurdienst;
- kleine herstelruimte voor fietsen;
- fietspomp;
- sanitair en opfrisruimte voor fietsers;
- fietsvriendelijke horeca;
- picknickplaats

Bijkomende (optionele) voorzieningen zijn o.m.: drinkwaterfontein, stopcontact ecofietsen, weerstation, hotspot voor internet

Het fietsinrijpunt dient altijd vrij toegankelijk te zijn. De informatie- en verkoopbalie en de fietsvriendelijke horeca (indien aanwezig) moeten open zijn tijdens de weekends van het toeristisch seizoen (vanaf krokusvakantie tot en met herfstvakantie) en op de dagen van de schoolvakanties.

De Provincie en Westtoer wensen een beperkt aantal fietsinrijpunten per toeristische regio te selecteren, deze te markeren met het opschrift 'fietsinrijpunt' en deze verder uit te rusten met o.m. infoborden, fietsenstalling, zitbanken en picknicktafels. Bijkomende signalisatie naar het fietsinrijpunt vanaf de hoofdwegen

dient te worden onderzocht. Daarenboven is het de bedoeling dat er over deze inrijpunten wordt gecommuniceerd via de regio-promotie, de fietsnetwerkkarten, het internet, de pers e.a.

De volgende locaties komen in beeld voor de ontwikkeling van een fietsinrijpunt (zie Kaart 29):

DE KUST

- De Panne: VBNC De Nachtegaal
- Koksijde: Ten Duinen 1138
- Nieuwpoort: te onderzoeken
- Oostende: Fort Napoleon
- De Haan: Oude Tramstatie
- Blankeberge: stationsomgeving/VVV-kantoor
- Knokke-Heist: nieuw bezoekerscentrum Zwin

HET BRUGSE OMMELAND

- Brugge: station
- Beernem: Bulskampveld (parking Aanwijs)
- Beernem: DVT Oedelem
- Damme: randparking
- Jabbeke: Permekemuseum
- Oudenburg: Romeins Archeologisch Museum
- Lissewege: station
- Tielt: Mulle de Terschueren
- Torhout: Kasteel van Wijnendale

DE LEIESTREEK

- Avelgem: Pompgebouw Bossuit
- Harelbeke: De Gavers
- Izegem: Eperon d'Or
- Kortrijk: te onderzoeken
- Roeselare: Sterrebos
- Wervik: Tabaksmuseum
- Zwevegem: Transfo
- Dentergem: Baliekouter Wakken
- Waregem: Veloods

DE WESTHOEK

- Diksmuide: Markt
- Heuvelland: Bezoekerscentrum De Bergen
- Ieper: Markt
- Lo-Reninge: Lauka
- Poperinge: Markt
- Veurne: Markt
- Zonnebeke: Park
- Koekelare: DVT/Oude brouwerij

- Labelen van fietsvriendelijke logies en reca-voorzieningen
Fietsvriendelijke logies krijgen van Toerisme Vlaanderen een keurmerk als ze voldoen aan een hele reeks criteria. De labeling van fietsvriendelijke reca is een opdracht voor de provinciale toeristische federaties. De labeling voorziet onder meer in het toekennen van een label (sticker) met beperkte geldigheidsduur, dat bij de reca-zaak kan worden aangebracht en de vermelding van de reca-zaak op de fietsnetwerkkarten, op de websites en in een overzichtsbrochure. Westtoer realiseerde de labeling van fietcafés in 2009.

Maatregel 3.4.2.: Uitbreiden van het aanbod aan themafietstochten

Halfweg 2009 beschikt Westtoer over 12 themafietstochten op de West-Vlaamse fietsnetwerken. Uit onderzoek bij recreatieve fietsers blijkt een duidelijke interesse te bestaan voor het fietsen rond een inhoudelijk sterk thema. In uitvoering van de beheersovereenkomst tussen de Provincie en Westtoer zal Westtoer tot 2012 jaarlijks minstens 2 nieuwe themafietstochten ontwikkelen. Vermits uit de ervaring met eerder ontwikkelde tochten blijkt dat niet alle onderwerpen even goed aanslaan, is het zaak prioriteit te geven aan de sterkste en best onderbouwde thema's, die een zo ruim mogelijk publiek kunnen aanspreken.

Maatregel 3.4.3.: Behoud van de lusvormige fietsroutes

De provinciale lusvormige fietsroutes zijn van bij hun lancering in het begin van de jaren 1990 een succesvol recreatief product gebleken. Er zijn zo'n 700.000 fietsroutebrochures verkocht. De afgelopen 10 jaar worden jaarlijks gemiddeld 43.500 exemplaren verkocht. In 2008 werden 25.781 exemplaren verkocht. De Provincie Limburg en de Stichting Landelijk Fietsplatform Nederland hebben de verdere instandhouding van dit product stopgezet omwille van volgende redenen:

- er is een verzadigingspunt bereikt. Veel mensen hebben alle routes afgereden en er komen geen nieuwe routes meer bij;
- voor sommige mensen zijn de bestaande circuits te kort (wielertoeristen), voor andere te lang (gezinnen met kinderen, senioren, minder geoefende fietsers);
- sedert de lancering van de immens populaire fietsnetwerken is de verkoop van de routebrochures sterk afgenomen;
- de onderhouds- en beheerskost blijven zeer hoog.

Ook andere provincies in Vlaanderen en Nederland beraden zich over de toekomst van de klassieke lusvormige en bewegwijzerde fietsroute.

De Provincie en Westtoer gaan voor een behoud en optimalisatie van de bestaande lusvormige fietsroutes op korte en middellange termijn. We stellen vast dat er een vrij aanzienlijke vraag blijft bestaan naar dit kwaliteitsproduct. Mocht de belangstelling voor de fietslussen de komende jaren drastisch afnemen, dan wordt dit standpunt herbekeken. Onder optimalisatie wordt o.m. verstaan de herdruk in de nieuwe huisstijl van Westtoer, het vernieuwen van de startborden en het verbeteren van de routetraces in functie van nieuwe fietspaden, veiligere oversteken en nieuwe bezienswaardigheden langs de routes.

Maatregel 3.4.4.: Verhogen van de belevingswaarde van fietsroutes en -netwerken

Zowel voor kinderen als voor volwassenen kan de belevingswaarde van het fietsaanbod worden verhoogd. Dat kan onder meer op de volgende manieren:

- Verfraaien van het landschap door het aanplanten van groen, het bufferen van storende gebouwen en constructies, het aanbieden van landschappelijke afwisseling (openheid en weidsheid versus geslotenheid en geborgenheid), het aanreiken van vergezichten e.a.
- Zorgen voor een avontuurlijke afwisseling van de padenstructuur: diverse verhardingen, voldoende afwisseling en zo weinig mogelijk lange stukken recht door, spannende infrastructuur: brugjes, veerponten, pittige hellingen
- Aanbrengen van educatieve en informatieve voorzieningen: infoborden, panoramatafels, maquettes e.a.
- Voorzien van spelelementen: verrekijkers, periscopen, allerlei constructies die de zintuigen prikkelen, de fysiek aanscherpen of louter tot vermaak dienen
- Plaatsen van origineel terreinmeubilair: ligzetels, picknicktafels in de vorm van een bar met barkrukken, hangmatten, barbecues, allerlei leuke zit- en ligbanken e.a.
- Integratie van (beeldende) kunst langs fietsroutes en -netwerken
- Het integreren van reca-zaken langs de fietsparcours. Vooralsnog laat de wetgeving op de ruimtelijke ordening de vestiging van reca-zaken buiten de dorpen en gehuchten niet toe. Naast deze planologische inplanting van reca-zaken zijn ook de openingsdagen van de cafés, restaurants en tea-rooms, vooral tijdens

het toeristisch seizoen en in de schoolvakanties, een aandachtspunt. In bepaalde regio's, zoals het Heuvelland, leidt het sluiten van reca-zaken op toeristisch-recreatieve topdagen tot onbegrip en frustratie bij de recreanten. Sensibilisering en informatieverstrekking zowel naar de recreant als naar de reca-uitbater lijken een taak voor de gemeentelijke dienst voor toerisme, Unizo, horecafederaties e.a.

- Het aanbieden van technische hulpmiddelen om de recreant toe te laten zijn uitgestippelde knooppuntentocht op een handige en veilige manier te rijden. Daarvoor werden al fietslabels op de markt gebracht. De Alpro-Bikepointer is dan weer een toestelletje dat op het fietsstuur wordt bevestigd en waarin kaartjes steken met de knooppuntnummers.

Maatregel 3.4.5.: Opwaarderen en uitbreiden van het aanbod aan lange-afstands-fietsroutes

Voorstellen voor de optimalisering van de bestaande LF-routes:

- Gedeeltelijke hertracering van de Noordzeeroute (LF1) zodat de veiligheid en de belevingswaarde verhogen en zodat ze minder verweven is met de Vlaanderen Fietsroute. Onder meer tussen Stavele en Oost-Cappel is een verbetering van het traject mogelijk. Deze hertracering moet resulteren in een vernieuwde uitgave van de topogids.
- De verwarrende bebording 'Noordzee-Vlaanderen route' dient te worden vervangen door eenduidige borden per route
- Verbeteren van het beheer van de LF-bewegwijzering
- Verwijderen en vervangen van verouderde LF-infoborden.

Westtoer wil een aanbod creëren van vier tweedaagse fietsroutes, één in elke toeristische regio. Ze bieden fietstoeristen de kans om het beste van elke regio te verkennen in één weekend (met één of twee overnachtingen). De fietsroutes zullen gebruik maken van het fietsnetwerk en de knooppuntenbewegwijzering en zijn aldus in twee richtingen te rijden. Ze worden gekoppeld aan NMBS-stations (met fietsverhuur) en aan diverse logiesvormen en reca. Voor de Kust gaat het om de Kustfietsroute.

Maatregel 3.4.6.: Stimuleren van fietsverhuur/fietsherstel en ketenmobiliteit

Met bijna 130 locaties is West-Vlaanderen vrij goed voorzien inzake fietsverhuur. Het is vooral van belang dat fietsen kunnen worden gehuurd op belangrijke toeristische knooppunten en op knooppunten van het openbaar vervoer. De volgende concrete suggesties worden in dit verband gemaakt:

- Verder stimuleren van de fietsverhuur vanuit de provinciedomeinen en de provinciale bezoekerscentra
- Linken van fietsverhuur aan de aanwezige fietsproducten zoals de fietsnetwerken, de bewegwijzerde fietsroutes, de themafietstochten
- Aanmoedigen van fietsverhuur door logiesuitbaters
- Uitbreiden van het aanbod inzake fietsverhuur met onder meer kinderfietsen, kinderzitjes, fietstassen, rolstoelfietsen e.a.
- Optimaliseren van fietsverhuur vanuit de NMBS-stations: uitbreiden van het aantal stations met fietsverhuur, de mogelijkheid voorzien om fietsen te huren in een station en af te geven in een ander station (zoals dat in Limburg kan), uitwerken van nieuwe fietsarrangementen (B-dagtrips)
- Stimuleren van de ketenmobiliteit aan de Kust, waarbij de combinatie trein/tram/fiets mogelijk wordt. Dit product kan worden gelinkt aan het fietsnetwerk en aan de Kustfietsroute.
- Uitbreiden van de voorzieningen voor fietsherstel buiten de openingsuren van de fietsmakers: rijwielhulpkasten, fietsherstelautomaten, fietspompen e.a.
- Beter promoten van de fietsverhuurmogelijkheden via o.m. het internet (www.fietsen-wandelen.be)
- Stimuleren van fietsmakers tot het opzetten van een mobiele pechverhelpingsdienst voor fietsers (een fietswegewacht naar het voorbeeld van het Nederlandse FietsNED)

Maatregel 3.4.7.: Het fietsroute en -netwerkaanbod voorzien van ondersteunende voorzieningen

De bevraging van fietsers op de fietsnetwerken van de Westhoek en de Leiestreek legde een tekort bloot aan rustpunten (zitbanken) en picknickplaatsen. Iets meer dan de helft van de fietsers is immers tussen 50 en 65 jaar. Ook veilige en degelijke fietsstallingen worden op prijs gesteld. Westtoer maakt hier de komende jaren werk van. Waar het fietsnetwerk samenvalt met een provinciale groene as (oude spoorlijn), wordt de huisstijl voor meubilair van deze laatste overgenomen. Elders in het buitengebied en in de bebouwde omgeving zal zo veel mogelijk een eenvormige huisstijl worden gehanteerd.

Een bijzonder aandachtspunt vormt het veilig en comfortabel stallen van fietsen (met of zonder bagage) bij bezienswaardigheden en in de bebouwde omgeving. Vaak kunnen fietstrekkers hun bagage nergens kwijt tijdens een stads- of museumbezoek. Veelal zit er voor koppels dan niets anders op dan om beurten buiten te blijven om fietsen en bagage te bewaken. Fiets- en/of bagagekluisen en bewaakte fietsstallingen vormen hiervoor een oplossing.

3.5. Operationele doelstelling 3.5.: Saneren en uitbreiden van het aanbod voor de recreatieve mountainbiker

Maatregel 3.5.1.: Kwalitatief opwaarderen van bestaande mountainbikeroutes

Het versnipperde aanbod aan mountainbikeroutes (deels van BLOSO en deels van Provincie/Westtoer) komt verwarrend over bij de consument. Ook de promotie van deze routes gebeurt in verspreide slagorde. Daarom zal worden gewerkt aan een afstemming en integratie van het totale mountainbikerouteaanbod. Dit zal de kwaliteit van de routes en de beeldvorming bij de recreant ten goede komen.

De bestaande mountainbikeroutes kunnen verder opgewaardeerd worden door:

- Het uniformiseren van de bewegwijzering, de startborden en de routekaarten van alle West-Vlaamse mountainbikeroutes op Vlaams niveau.
- Het scheiden van de mountainbiketracés van andere recreatiepaden, vooral ruiter- en wandelpaden. Vooral in Heuvelland kan hieraan worden gewerkt.
- Het wegwerken van onveilige oversteekplaatsen
- Uitwerken van een regeling voor grootschalige mountainbike-evenementen (toertochten), die geregeld schade toebrengen aan de bestaande paden. Het is o.m. wenselijk om afspraken te maken tussen organisatoren, gemeenten, provinciale sportdienst en regionale landschappen omtrent de timing van de toertochten (niet te dicht op elkaar en niet samenvallend met andere evenementen) en omtrent het ontzien van bepaalde paden en/of gebieden. Eén en ander dient allicht te gebeuren in de schoot van de provinciale mountainbikecommissie.
- Uitwerken en aanleggen van technische parcours.

Maatregel 3.5.2.: Ontwikkelen van nieuwe mountainbikeroutes

De vraag naar bijkomende mountainbikeroutes leeft. De beheersovereenkomst tussen Westtoer en de Provincie voorziet in de ontwikkeling van 6 nieuwe mountainbikeroutes tegen 2012. Naast de optimalisering van een aantal BLOSO-mountainbikeroutes is het o.m. de bedoeling mountainbikenetwerken van 3 à 4 lussen te ontwikkelen aan de Westkust, Middenkust en Oostkust en in de grensoverschrijdende Zwinstreek. Ook de haalbaarheid van het onderling verbinden van de diverse West-Vlaamse mountainbikeroutes dient te worden onderzocht.

Maatregel 3.5.3.: Verhogen van het comfort voor de mountainbiker

Het comfort van de mountainbikers kan worden uitgebreid met de volgende voorzieningen:

- Meer mogelijkheden voor mountainbikeverhuur
- Voorzien van afsputplaatsen voor mountainbikes
- Voorzien van omkleedruimtes en douches bij de aankomstplaatsen

- Introductie van nieuwe technologieën (o.a. vermelden GPS-coördinaten startplaats route op de brochure)

3.6. Operationele doelstelling 3.6.: Bestendigen en uitbreiden van het recreatieve productaanbod voor ruiters en menners

Het paardrijden en mensen zitten flink in de lift, en daarbij ook de vraag naar bijkomende paden. De krappe voorraad aan onverharde paden in West-Vlaanderen, de geringe oppervlakte aan bos- en natuurgebied en de 'concurrentie' met andere recreatievormen maakt van het uitstippelen van ruiter- en menroutes een ware uitdaging.

Maatregel 3.6.1.: Opwaarderen van de bestaande ruiter- en menroutes

De ruiter- en menroutes van Westtoer en hun bewegwijzering worden, onder meer met steun van meters en peters, in goede staat onderhouden. De grootste uitdaging vormt hier het oplossen van een aantal knelpunten inzake doorgang over privaat terrein. Voor een aantal ruiterroutes, gerealiseerd in de jaren 1990, ontbreken sluitende overeenkomsten met grondeigenaars. Verder is ook het onderhoud van de ruiterspaden een belangrijk aandachtspunt. Het gaat onder meer over de staat van het ruiterspoor zelf, de aanwezigheid van gevaarlijke draadafsluitingen (metaaldraad, prikkeldraad), brugjes over beken, het maaien van bermen en het snoeien van bomen en struiken. Ook de relatie met andere recreatievormen die van dezelfde paden gebruik maken, verdient aandacht. Tot slot is het de bedoeling om de vernieuwde huisstijl inzake bewegwijzering en startborden voor alle bestaande ruiter- en menroutes toe te passen.

Maatregel 3.6.2.: Uitbreiden en vernieuwen van het productaanbod voor recreatieve ruiters en menners

Tussen 2007 en 2012 voorziet Westtoer de ontwikkeling van 5 nieuwe ruiter/menroutes in West-Vlaanderen. Een aantal daarvan kan worden gerealiseerd uit stukken van verouderde en verwaarloosde routes, zoals de Lamme Goedzakrouterroute. Mogelijkheden voor volledig nieuwe routes situeren zich onder meer in de omgeving van De Moeren, het Zwin en de Brugse Veldzone (in het kader van het landinrichtingsproject). Bij de ontwikkeling van nieuwe ruiter- en menroutes wordt doorgaans uitgegaan van de aanwezigheid van een of meerdere maneges en van het bestaande of nog uit te breiden aanbod aan conflictvrije en toegankelijke onverharde paden. Indien mogelijk moeten vanuit de omliggende maneges aanlooproutes naar de ruiterroutes worden voorzien. Ook de mogelijkheid tot het ruimer inschakelen van provinciedomeinen en groene assen in de ruiterroutes dient verder onderzocht te worden.

Op vraag van de ruiterssector wensen de Provincie en Westtoer de mogelijkheid te onderzoeken om bestaande circuits met elkaar te verbinden. Hierdoor kunnen echte ruiternetwerken ontstaan, die ook bruikbaar zijn voor trekruiters die meerdaagse tochten ondernemen. Op lokaal vlak behoren kleinschalige ruiternetwerken ook tot de mogelijkheden (bv. Westkust, regio Bulskampveld-Vagevuurbossen).

Om het productaanbod voor recreatief paardrijden en mensen nog beter bekend te maken voorziet Westtoer de volgende acties:

- bundeling van het volledige provinciale aanbod op één overzichtskaart;
- lancering van een website waarop het volledige ruiteraanbod wordt gepresenteerd;
- realiseren van links tussen de website(s) van Westtoer en deze van de ruiterverenigingen;
- ontwerpen en implementeren van een pictogram voor 'mennen'.

Een actiepoint is verder het verruimen van de paard- en ruitervriendelijkheid van afspanningen en logies. Daarbij wordt een behoefte vastgesteld aan plaatsen waar men paarden veilig kan stallen en vastbinden, waar men paarden water te drinken kan geven en waar voldoende (verharde) ruimte is voor het parkeren van en manoeuvreren met trailers. Om ruiters en menners inzicht te kunnen verschaffen inzake de mogelijkheden en voorzieningen van diverse maneges, afspanningen, stoeterijen en dergelijke is de invoering van een labeling of classificatie denkbaar. Toerisme Limburg ontwikkelde eerder al, in

samenwerking met de vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen, een label voor ruiterslogies en voor ruiterscafés.

Sedert 1 juli 2008 geldt in Vlaanderen de wettelijke plicht tot identificering van elk paard met een chip. Via een encoding in een databank zal daardoor elke eigenaar en sanitair verantwoordelijke van elk paard bekend zijn. Daarmee is evenwel de zichtbare identificatie van paarden/ruiters (cf. nummerplaat), waardoor overtredingen kunnen worden vastgesteld, nog niet geregeld. Het is wenselijk om hier rond op Vlaams niveau afspraken te maken. Verder zorgt onvoldoende afstemming tussen de politiereglementen van de diverse kustgemeenten inzake paardrijden aan de Kust voor onduidelijkheid. Ook hier is een gecoördineerde aanpak gewenst, bij voorbeeld onder impuls van het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer.

Tot slot dient de introductie van nieuwe technologieën zoals de GPS te worden onderzocht. Deze technologie wordt eerder als aanvullend dan als vervangend voor de bewegwijzering en de kaartbrochure gezien.

Zowel voor de uitstippeling van routes en netwerken, voor het beheer ervan, als voor de promotie en communicatie rond recreatief paardrijden en mensen, staat een nauwe samenwerking met de recreatieve ruitersector voorop.

3.7. Operationele doelstelling 3.7.: Herconceptualiseren van het autorouteaanbod

Het bestaande autorouteaanbod is geen onverdeeld succes. Goed verkopende routes zijn o.m. de In Flanders Fields autoroute, de Bachten de Kupe autoroute en de IJzerfrontautoroute. De belangstelling voor de andere routebrochures is bijna te verwaarlozen. Met uitzondering van de eerstgenoemde, zijn de routes veeleer regiogericht, dan thematisch uitgewerkt. Dat spreekt blijkbaar minder mensen aan. Sterke thema's kunnen dan weer wel op belangstelling rekenen.

De komende jaren zal dan ook gewerkt worden aan een vernieuwend concept, waarbij de volgende uitgangspunten voorop staan:

- het product moet bruikbaar zijn voor autorijders en motorrijders
- de invalshoek is thematisch. Hiervoor dient een selectie van thema's te worden gemaakt, die voldoende belangstelling wegdragen bij het grote publiek. Eventueel kunnen niche-markten worden bespeeld. Mogelijke thema's: Eerste Wereldoorlog (Westhoek), Tweede Wereldoorlog, industrieel erfgoed (Leiestreek), forten en dijken (grensgebied West-, Oost- en Zeeuws-Vlaanderen), hedendaagse architectuur & design, gastronomie (kaasmuseum, brouwerijen e.a.), ...
- het product is niet regiogebonden, kan regio- en landsgrensoverschrijdend zijn, al naargelang de situering van de bezienswaardigheden
- het product wordt gematerialiseerd onder de vorm van een vouwkaart op stevig en kwalitatief papier, waarop een verbindingstraject voor auto's en moto's wordt aangeduid. De ommezijde bevat naast een roadbook voor de auto- en motorrijder vooral zakelijke no-nonsense informatie en foto's van de attractiepunten die op de kaartzijde staan vermeld
- eventueel kan samen met de kaart een pocket met meer diepgaande informatie worden verkocht (samengevoegd in een mapje)
- goede voorbeelden: architectuurkaart Flevoland, Route der Industriekultur (Emsher Park)
- er wordt bij voorkeur geen routebewegwijzering aangebracht. Recreanten kiezen zelf waar ze hun tocht starten en beëindigen. Kunnen worden overwogen: richtingsaanduiding van de attractiepunten vanaf het fietsnetwerk/de secundaire weg en uniforme aanduiding van de attractiepunten (cf. huisstijl Oorlog en Vrede in de Westhoek).
- er wordt een beroep gedaan op nieuwe technologieën zoals GPS

3.8. Operationele doelstelling 3.8.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor toervaart in West-Vlaanderen

In de jaren 1990 was West-Vlaanderen een voortrekker inzake de ontwikkeling van de toervaart. Infrastructuur, dienstverlening en promotie verbeterden gevoelig en het aantal boten en vaarbewegingen nam flink toe. De afgelopen jaren is de groei minder sterk, maar blijft de vraag bestaan naar bijkomende aanlegplaatsen en naar een optimalisatie van de dienstverlening. Investerings in jachthavens en waterfronten komen niet enkel de waterrecreanten ten goede, ze verhogen de kwaliteit en de belevingswaarde van de publieke omgeving en betekenen aldus ook een meerwaarde voor andere toeristen, recreanten en voor de lokale bevolking.

Maatregel 3.8.1. Uitbreiden van het toervaartnet

In verband met de uitbreiding van het toervaartnet kunnen volgende actiepunten naar voor worden geschoven:

- verder baggeren van het Kanaal Ieper-IJzer (voorzien in 2009)
- baggeren Coupure Brugge
- opnieuw openstellen van het Spierekanaal (voorzien najaar 2009) en het Canal de Roubaix voor de pleziervaart
- onderzoeken van de mogelijkheid om de vaarverbinding te herstellen door Kortrijk via Reepkaai/Gentkaai/Damkaai voor kleine vaartuigen en om de oude sluis van Sint-Eloois-Vijve te heropenen om Waregem Yachtclub via de Oude Leie te ontsluiten richting Gent
- verbeteren van de waterkwaliteit in de bevaarbare waterwegen

Maatregel 3.8.2. Optimaliseren van de infrastructurele voorzieningen voor de toervaart

Op infrastructureel vlak zijn volgende acties prioritair (zie Kaart 21):

- realiseren van nieuwe jachthavens/waterfronten in Ieper en Kortrijk (aan weerszijden van de Broeltorens)
- uitbreiden van de jachthavens in Izegem (o.m. aanpassen koker onder N382c) en Beernem
- onderzoeken van de haalbaarheid van een kleine jachthaven bij de geplande golf Ter Hille in Wulpen (Koksijde) en bij de Plassendalesluis in Oudenburg/Oostende
- werk maken van toeristische onthaalinfrastructuur in de jachthavens (infoborden, bewegwijzering, beschikbaarheid van toeristische informatie e.a.)
- voorzien van nieuwe/bijkomende aanmeerplaatsen in Dodengang (IJzer), Steenstrate (Kanaal Ieper-IJzer), Kleine zwaikom Ingelmunster (Kanaal Roeselare-Leie), Adinkerke (Kanaal Nieuwpoort-Dunkerque, gekoppeld aan woonproject), Plassendale (Kanaal Gent-Oostende), Roeselare (kop Kanaal Roeselare-Leie), drietrapsluis Ooigem, Lissewege (Boudewijnkanaal), Izegem (Kanaal Roeselare-Lei, centrumbrug), Menen (Leie) en Bossuit (Schelde)
- uitbreiden/optimaliseren van de aanmeerplaatsen in Ooigem (opwaarts de drietrapsluis), Zwevegem (Transfo), Bossuit (Pompgebouw)
- realiseren van voldoende passantenplaatsen voor bezoekers
- realiseren van aanmeerfaciliteiten voor historische vaartuigen (varend erfgoed) en de inrichting van een museumhaven aan de Oosteroever in Oostende
- realiseren van aanmeervoorzieningen voor pleziervaartuigen in de sluisen (bv. Dampoortsluis Brugge – voorzien in 2009)
- uitrusten van alle bruggen en sluisen met wachtsteigers aan beide zijden
- uitbreiden bunkermogelijkheden voor brandstof in de regio's Brugge en Kortrijk
- uitbreiden van het netwerk van milieustations buiten de Westhoek en aanpassen jachthavens aan de VLAREM-wetgeving. Voor de milieustations moet naar een samenwerking gestreefd worden voor beheer en exploitatie tussen lokale besturen, watersportclubs, W&Z NV, Aquafin en VMM. De stations moeten zowel voor beroepsvaart als pleziervaart bruikbaar zijn.
- Optimaliseren van de trailerhellingen in de jachthaven van Diksmuide en op het spaarbekken in Nieuwpoort

- stimuleren van de inbouw van vuilwatertanks in pleziervaartuigen
- doorlichten, saneren en updaten van de informatieborden voor pleziervaarders langs de waterwegen

De preciaire vergunningen van de watersportclubs moeten worden omgezet in langlopende concessieovereenkomsten met de waterwegbeheerders. Daarbij is o.m. transparantie en eenvormigheid bij de gehanteerde tarieven van belang.

Maatregel 3.8.3. Verbeteren van de dienstverlening aan toervaarders

De dienstverlening aan de toervaarders kan op volgende punten verbeterd worden:

- optimaliseren van de periode en de uurregeling voor de bediening van de kunstwerken voor de pleziervaart (o.m. door invoeren van bediening op afstand, automatische bediening, zelfbediening)
- optimaliseren van de doortocht rond Brugge
- (beperkte) openstelling van het Kanaal Bossuit-Kortrijk voor de pleziervaart op zonen feestdagen
- verbeteren van de communicatie tussen schippers en bedienaars van kunstwerken door het gebruik van lichtkranten, drukknoppen, oproepsystemen e.a.
- afschaffen van het verplichte marifoonbrevet. Hierdoor kunnen ook huurders van toervaartboten met andere schepen en met bedienaars van de kunstwerken communiceren.
- uitgeven van een nieuwe vaargids voor Vlaanderen, waarin eventueel ook de Noord-Franse waterwegen zijn opgenomen
- verlagen van de drempel voor het verkrijgen van vlaggenbrieven, immatriculatieplaten en andere door het invoeren van online-bestelmogelijkheden

In functie van een duurzame exploitatie van de jachthavens is het voeren van een aangepast concessiebeleid noodzakelijk. Alle partijen zijn gebaat met concessieovereenkomsten op langere termijn.

3.9. Operationele doelstelling 3.9.: Ondersteunen van de passagiersvaart

De passagiersvaart is laagdrempelig en laat het brede publiek kennis maken met het varen in West-Vlaanderen.

Volgende actiepunten kunnen bijdragen tot een toename van de passagiersvaart in de provincie:

- realiseren van bijkomende aanlegplaatsen voor passagiersschepen (waaronder hotelschepen en historische vaartuigen (varend erfgoed)) met aandacht voor de toegankelijkheid voor personen met een handicap (rolstoelen) en voor fietsen. Onder meer bij het Kanaaleiland in Brugge dienen zich hiervoor mogelijkheden aan.
- stimuleren van de combinatie fietsen/wandelen en varen
- realiseren van onthaalvoorzieningen bij de aanlegplaatsen: parkeergelegenheid, schuilhuisje, infobord, zitbanken e.a.
- verder uitwerken en promoten van arrangementen rond passagiersvaart in de Leiestreek, De Westhoek, Het Brugse Ommeland en aan de Kust

3.10. Operationele doelstelling 3.10.: Uitbreiden en optimaliseren van de kustjachthavens

In verband met de verdere uitbouw van de kustjachthavens kunnen volgende specifieke krachtlijnen worden vooropgesteld:

- stimuleren van de vaarbewegingen in de havens en aantrekken van meer (buitenlandse) bezoekers
- uitbreiden van de jachthaven in Nieuwpoort (600 ligplaatsen op rechteroever IJzer en 75 ligplaatsen op linkeroever IJzer) en in Zeebrugge (bijkomende ligplaatsen in bestaande haven)
- organiseren van mededinging bij de toekenning van (bijkomende) ligplaatsen aan exploitanten

- werk maken van toeristische onthaalinfrastructuur in de jachthavens (infoborden, bewegwijzering, beschikbaarheid van toeristische informatie e.a.)
- verplaatsen jachtclub RYCO Oostende naar het Vuurtorendok
- voorzien van wachtsteigers bij de openbare trailerhellingen
- zoeken naar goedkopere en milieuvriendelijke baggertechnieken
- werken aan een betere ontsluiting van de jachthavens voor het brede publiek door het realiseren van fysieke verbindingen (zoals een brug over de IJzer in Nieuwpoort, of een watertaxi) en door het inschakelen van de havens in recreatieve routes
- uitwerken en implementeren van een vernieuwd concessiebeleid voor de jachtclubs vanuit de Vlaamse overheid met als doelstellingen: bieden van meer rechtszekerheid aan jachthavenexploitanten, aanmoedigen van investeringen door de clubs, verankeren van kwaliteitsnormen inzake dienstverlening, milieuzorg en veiligheid, voorkomen van oneigenlijk gebruik van de ligplaatsen (woonfunctie, 2^{de} verblijfsfunctie, verwaarlozing), verstrekken van beleidsinformatie (statistiek)
- integratie van de jachthavens in de publieke ruimte van de badplaatsen met specifieke aandacht voor de omgevingskwaliteit en het multifunctioneel karakter (horeca, detailhandel, wonen, recreatie, ...)
- uitwerken van een systeem van kwaliteitslabeling van de kustjachthavens
- onderzoek naar de introductie van het 'port à sec'-systeem, waarbij een groter aantal boten op de wal wordt geplaatst en pas te water gelaten als de schipper effectief wil varen. Door een ingenieus systeem met aangepaste bootstoelen en een efficiënte manier van boothandling kunnen schepen op eenvoudig verzoek van de schipper (telefonisch, via mail) binnen het half uur te water worden gelaten. Dit systeem bestaat reeds in o.m. Zuid-Frankrijk, vraagt een minder grote haven voor een grotere botencapaciteit, is voordeliger voor de klant, vermindert risico's op schade en de onderhoudskosten van het schip (www.port-napoleon.com).

3.11. Operationele doelstelling 3.11.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor snelvaart

Onder meer uit onderzoek van Waterski Vlaanderen vzw blijkt de noodzaak aan bijkomende watervlakken voor het beoefenen van de snelvaart (waterski, jetski, snelle motorboten). De activiteiten op een aantal bestaande plassen zijn bedreigd (Lac Loppem, De Kluiten). Verscheidene clubs hebben noodgedwongen een ledenstop ingevoerd. Topsporters ondervinden problemen om te kunnen trainen. Vooral in de noordelijke helft van West-Vlaanderen zijn de mogelijkheden voor snelvaart beperkt.

We stellen volgende actiepunten voorop:

- onderzoeken van bijkomende snelvaartvakken op het Afleidingskanaal van de Leie (Schipdonkkanaal), het Kanaal Gent-Oostende ter hoogte van Plassendale of de eventuele toekomstige vaarweg Seine-Schelde West
- verlengen van de snelvaartzones op de Leie
- afwegen of een verhoging van de maximaal toegelaten snelheid voor snelvaarders (40 km/u) mogelijk is
- zoeken naar 1 bijkomende waterplas voor snelvaartactiviteiten (waaronder waterskiwedstrijden)
- onderzoek naar de mogelijke realisatie van een stille en milieuvriendelijke waterski-kabelbaan
- herlocalisatie waterskiclub De Wante in Ingelmunster omwille van problemen met veiligheid, huisvesting clubgebouw, in- en uitlaat van boten, uitbreidingsmogelijkheid e.a.

3.12. Operationele doelstelling 3.12.: Stimuleren van het kano-, kajakovaren en roeien

Op de bevaarbare waterwegen in West-Vlaanderen, maar ook meer en meer op zee, komen kanovaarders, kajakers en roeiers reeds flink aan hun trekken. Toch kunnen de vaarmogelijkheden nog worden uitgebreid en infrastructureel ondersteund.

Aandachtspunten:

- wegwerken van het juridisch vacuüm met betrekking tot het varen met kano's en kajaks op de onbevaarbare waterlopen. Dit opent nieuwe perspectieven voor het realiseren van een kanoroute op de polderwaterlopen in de Westhoek en mogelijk ook in de polders tussen Brugge en de Kust. Het laat ook toe lusvormige routes te ontwikkelen.
- voorzien van kanosteigers/kanotrappen langs de IJzer ter hoogte van de Brouckmolen in Beveren a/d IJzer, Stavele, Dodengang
- verbeteren van de oppervlaktewaterkwaliteit
- voorzien van overstapmogelijkheden bij een aantal sluizen, bv. op het Kanaal Ieper-IJzer, bij de drietrapslus in Ooigem
- realiseren van kleinschalige overnachtingsmogelijkheden langs het water zodat meerdaagse kanotrekkingen mogelijk worden
- uitbreiden en promoten van de mogelijkheden voor kanoverhuur
- realiseren van (meerdaagse) arrangementen rond kanovaren en de combinatie kano/fiets/te voet
- herlocaliseren van de Koninklijke Kortrijkse Kano- en Jachtclub op de Leie

3.13. Operationele doelstelling 3.13.: Bevorderen van de kleinzeilerij en het windsurfen

In functie van de kleinzeilerij en het windsurfen wordt voorgesteld om verder te investeren in infrastructuur bij enkele zeilplassen in de provincie. De voorzieningen voor waterrecreanten in het provinciedomein De Gavers en bij de Sint-Pietersplas zijn recent vernieuwd. In de Spuikom van Bredene wordt nieuwe infrastructuur voor de watersport voorzien. Bij het spaarbekken op de IJzer in Nieuwpoort ontbreekt elke voorziening. Prioritaire aandacht dient daarom te gaan naar een algemene en integrale herinrichting van de oevers van dat watervlak, met o.m. volgende aandachtspunten: parkeergelegenheid, weren van gemotoriseerd verkeer, groene inkleding, aanleg van ligweiden, een zwemstrand, openbare trailerhelling, zeil- en surfsteiger, wandel- en fietspaden. Ook het betrekken van het dorp Sint-Joris bij het waterrecreatief gebeuren is van belang. De voorziene storting van 60.000 m³ baggerslib in het spaarbekken, de komende 5 jaar, legt mogelijk een hypotheek op de kwaliteit van de waterbodem en op de veiligheid van de watersporters (bij kapseizen raakt de mast van een zeilboot vast in het slib). Ook de waterplas Polderwind in Zuienkerke en Zillebeke- en Dikkebusvijver bieden mogelijkheden voor de kleine waterrecreatie.

3.14. Operationele doelstelling 3.14. Ondersteunen van de duiksport

De duikmogelijkheden in open water in West-Vlaanderen zijn zeer beperkt. Een aantal duikplassen dreigt te verdwijnen. Er is nood aan één bijkomende open duikplas. Daarnaast zou de realisatie van een grote duiktank in een oud reservoir bij de Transfosite in Zwevegem de provincie meteen op de duikkaart zetten (zie Kaart 21).

3.15. Operationele doelstelling 3.15.: Vergroten van de mogelijkheden voor het zwemmen in open lucht

Onder meer de sluiting van een aantal West-Vlaamse openluchtwembaden heeft de vraag naar mogelijkheden voor openluchtwemmen doen toenemen. Vermits de bouw van nieuwe openluchtwembaden er niet meteen zit aan te komen, verlegt de aandacht zich naar de inrichting van open waterplassen en op termijn (bij een betere waterkwaliteit) naar het zwemmen in kanalen en rivieren.

Maatregel 3.15.1. Realiseren van bijkomende zwemlocaties in zoet water (zie Kaart 21)

Een aantal plassen in West-Vlaanderen komt in aanmerking om te worden ingericht als zwem- en recreatieplas: de Put van Nieuwkapelle (omgeving wordt in 2009 beperkt ingericht), het spaarbekken op de IJzer in Nieuwpoort, Polderwind in Zuienkerke. De vooropgestelde inrichting kan beperkt zijn (aanleg parking, strand en ligweide) tot volwaardig (sanitair blok, redderspost, strand, ligweide, parking,...).

Naar het voorbeeld van de tijdelijke (zomerse) initiatieven zoals Paris Plage en Brussel Strand, kunnen langs een aantal waterwegen tijdelijke of zelfs permanente 'stranden' worden gerealiseerd, al dan niet met zwemmogelijkheden: Buda Beach langs de Leie in Kortrijk, recreatiezone langs de IJzer in Diksmuide, zone langs het Kanaal Bossuit-Kortrijk. Bedoeling hiervan is de link met het water te herstellen door de aanleg van zacht hellende oevers, ligweiden e.a.

Maatregel 3.15.2. Optimaliseren van het zwemmen in zee

Voor het optimaliseren van de zwemmogelijkheden in zee kunnen volgende actiepunten worden geformuleerd:

- uitbreiden van de bewaking in drukke weekends in de schoudermaanden
- verbeteren van de zeewaterkwaliteit en de informatie daaromtrent aan de recreanten
- optimaliseren van de infrastructuur en voorzieningen voor zwemmers en baders in zee: toiletten, douches e.a.

3.16. Operationele doelstelling 3.16.: Faciliteren van de hengelse recreatie

Maatregel 3.16.1. Verbeteren van de toegankelijkheid van de oevers voor hengelaars

De bereikbaarheid van de hengelse wateren is vaak niet optimaal. Hengelaars beschikken over heel wat materiaal voor het beoefenen van hun hobby, en willen daarom zo dicht mogelijk bij de hengelse plaats parkeren. Bovendien is het hengelse publiek relatief verouderd. Er is dus behoefte aan meer (en veilige) parkeergelegenheid langs het water, en aan goed toegankelijke oevers. Er is eveneens vraag naar hengelse plaatsen die toegankelijk zijn voor personen met een beperking.

Maatregel 3.16.2. Uitbreiden en optimaliseren van de voorzieningen voor hengelaars

Het recent toelaten van de bootvisserij doet de vraag ontstaan naar trailerhellingen voor het te water laten van hengelse bootjes. Deze bootjes hebben geen motor of een lichte (elektrische) motor, waardoor ze geen grote afstanden kunnen afleggen. De realisatie van een kleine trailerhelling is onder meer wenselijk in Diksmuide (IJzer), Steenstrate (Kanaal Ieper-IJzer) en Fintele (IJzer).

Hengelse steigers zijn onder meer mogelijk langs de rechteroever van het Kanaal Plassendale-Nieuwpoort ter hoogte van de nautische site, langs het spaarbekken op de IJzer in Nieuwpoort, langs het Kanaal Nieuwpoort-Dunkerque in Veurne (Ieperbrug), langs de Koolhofput in Nieuwpoort, langs de Rivierbeek (monding en Nieuwenhovebos), langs het Kanaal Gent-Oostende (Moerbruggebrug, Houtkaai, Nieuwegebrug, oude kanaalarm Gevaerts, Stalhillebrug) en langs het Leopoldkanaal (palingpot in Ramskapelle).

Maatregel 3.16.3. Uitbreiden van de vispopulatie

Voor de uitbreiding van de vispopulatie in de hengelse wateren kunnen o.m. volgende initiatieven worden genomen: de aanleg van paaiplassen, het verbinden van oude meanders met de nieuwe waterloop, het uitvoeren van verantwoorde bepotingen, het bevorderen van de vismigratie (vistrappen, palinggoten) en de vis- en natuurvriendelijke inrichting van oevers.

3.17. Operationele doelstelling 3.17.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor ijsschaatsen

Door zijn waterrijk karakter biedt West-Vlaanderen enorme mogelijkheden voor het ijsschaatsen in open lucht, mits het nog voldoende wil vriezen! Vermits ijsschaatsers veelal gebruik kunnen maken van de aanwezige infrastructuur voor toervaarders en kanovaarders (trappen, steigers) is de aanleg van bijkomende infrastructuur niet aan de orde.

Volgende initiatieven kunnen daarentegen wel nuttig zijn:

- de uitgave van een kaart van West-Vlaanderen met schaatsmogelijkheden op openbare (en private) wateren (en ijspistes), in combinatie met veiligheidsvoorschriften (o.a. in verband met de dikte van het ijs), een gedragscode en andere nuttige informatie
- de aanleg van 'droge' ijsbanen in open lucht, die bij vriesweer vol water kunnen gespoten worden. Dergelijke ijsbanen zijn goedkoop en veilig (slechts enkele centimeters ijs) en worden in Nederland vaak aangelegd. In West-Vlaanderen geldt de skeeler-/ijsbaan van Heist als een goed voorbeeld.

3.18. Operationele doelstelling 3.18.: Stimuleren van de strandrecreatie

Maatregel 3.18.1. Behouden van ononderbroken en toegankelijke stranden

De Vlaamse Kust telt 67 kilometer kustlijn. De stranden zijn altijd toegankelijk gebleven voor wandelaars en andere recreanten. Het is voor het toerisme en de recreatie aan de Kust van kapitaal belang dat alle stranden permanent toegankelijk blijven voor wandelaars en gedeeltelijk ook voor ruiters. Strandonderbrekingen als gevolg van haventoeegangen (Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge, Zeebrugge) dienen zoveel mogelijk te worden kortgesloten door het inleggen van veerponten.

Een belangrijk aandachtspunt vormt de problematiek van de aangroeiende zandbank voor het strand van Heist. Westtoer pleit voor de valorisatie van dat groeiend strand (zandbank) voor recreatief medegebruik, conform de ligging van dat strand in centrumgebied.

Maatregel 3.18.2. Verbeteren van de strandaccommodatie

Het kwaliteitsniveau van de basisvoorzieningen voor strandrecreanten en baders moet opgekrikt worden. Er is een inhaalbeweging nodig die tegelijk kansen biedt voor innovatie inzake sanitaire voorzieningen (toiletten, douches), EHBO-ruimten, reddersposten, toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers en kindgerichte voorzieningen. Het voorzien van lockers op de stranden voor mensen die niet over een strandcabine beschikken is een concreet actiepunt.

Onder meer door een gebrek aan langlopende concessies voor de meeste strandclubs is de investeringsbereidheid van de clubs in accommodatie beperkt tot onbestaande. Ook de financiële middelen ontbreken vaak. Daarenboven stellen er zich op diverse plaatsen problemen op het vlak van ruimtelijke ordening. Eén en ander heeft de afgelopen jaren gezorgd voor een schrijnend gebrek aan ruimtelijke kwaliteit inzake de huisvesting van strandclubs aan de Vlaamse Kust.

Er is nood aan:

- een positief investeringsklimaat als gevolg van het toekennen van langlopende concessies aan de strandclubs
- meer ruimtelijke kwaliteit bij de bouw of vernieuwing van strandclubgebouwen
- een regeling voor de surfclubs in Zeebrugge (Animal Surfclub) en Knokke-Heist (Surfers Paradise)
- een projectmatige aanpak van de strandclubproblematiek (cf. Kustactieplanproject)
- parkeergelegenheid voor windsurfers nabij de surfzones
- voldoende botenstalling voor kleine zeilboten
- afgebakende en ingerichte sportstranden

Maatregel 3.18.3. Dynamiseren van de strand- en watersportclubs

De meeste strand- en watersportclubs aan de Vlaamse Kust zijn niet toegankelijk voor niet-leden ('members only') en hebben daardoor een gesloten en weinig toeristvriendelijk karakter. Het is wenselijk dat de clubs hun werking opentrekken en aldus bijdragen tot het toeristisch-recreatief belang van de strandrecreatie. Een aantal aandachtspunten:

- het openstellen van het clubhuis/cafetaria/bar/toiletten voor alle toeristen en recreanten
- het verhuren van watersportmateriaal ook aan niet-leden
- het geven van initiaties en korte opleidingen aan geïnteresseerde toeristen/recreanten die met de waterrecreatie willen kennismaken
- het aanbieden van mogelijkheden voor het te water laten van je eigen materiaal
- het aanbieden van mogelijkheden voor incentives
- het bekend maken van het water- en strandsporaanbod aan de lokale diensten voor toerisme
- het fungeren als toeristisch onthaalpunt door het verspreiden van toeristische basisinformatie
- het aanbieden van watersportkampen in combinatie met logies voor jongeren en/of volwassenen (cf. Club Mistral in Frankrijk)
- het verder ontwikkelen van de watersportvoorzieningen op de stranden met het oog op nieuwe trends
- het afstemmen van het aanbod met de andere strandclubs aan de Vlaamse Kust

Maatregel 3.18.4. Actualiseren en afstemmen van de wetgeving m.b.t. strandrecreatie

De wetgeving die de strandactiviteiten regelt is bijzonder uitgebreid, complex (versnipperde bevoegdheden) en nauwelijks afgestemd tussen de diverse kustgemeenten. Bovendien duiken permanent nieuwe recreatievormen op (bodyboarden, kitesurfen e.a.). Omwille van veiligheid en handhaving moeten deze nieuwe recreatievormen in de wetgeving worden opgenomen. Het gaat niet enkel om water- en strandporten, maar ook om de toegang voor honden en paarden op het strand, de plaatsing van strandcabines, de strandvisserij e.a. Pogingen om gemeentelijke politiereglementen te uniformiseren zijn 'gestrand'. Er is dringend nood aan een gemeenschappelijke wetgevende basis voor strandactiviteiten in de diverse badplaatsen. Hierover is een eenduidige communicatie naar de kustbewoner, toerist en recreant wenselijk. Verder is het wenselijk om in de concessies van de strandclubs een bepaling op te nemen waarin jetscooters onder bepaalde voorwaarden voor reddingsdoeleinden kunnen worden toegelaten.

Maatregel 3.18.5. Onderzoeken van de haalbaarheid van één enkele reddingsinstantie voor zowel strandbadende als voor strand- en waterrecreanten

Waar de strandreddingsdiensten op de bewaakte stranden verzekerd worden door een intercommunale of gemeente, staan de strandclubs in voor hun eigen reddingsdienst. Om redenen van kostenefficiëntie, veiligheid, professionaliteit en uniformiteit is het wenselijk om de haalbaarheid van één uniforme Vlaamse strandreddingsdienst voor alle strandgebruikers te onderzoeken.

3.19. Operationele doelstelling 3.19.: Faciliteren van de golfsport

Maatregel 3.19.1. Uitbreiden van de mogelijkheden voor de golfsport

De ingezette democratiseringsbeweging met betrekking tot de golfsport dient verder gestimuleerd te worden, zodat het golfen zich kan ontplooiën tot een echte 'volkssport', zoals dat eerder met het tennis gebeurde. Daarvoor dient de golfsport letterlijk de nodige ruimte te krijgen. Naast de regularisatie van een aantal bestaande terreinen als gevolg van het golfmemorandum, biedt de opvolgingsnota 'Nieuwe multifunctionele zones voor niet-lawaaierige buitensporten' – door de Vlaamse regering goedgekeurd in 2006 – de kans om na te gaan welke bestaande golfterreinen kunnen uitbreiden en waar nieuwe golfterreinen kunnen worden voorzien (zie Kaart 22).

Regularisatie bestaande golfterreinen:
Damme Golf en Country Club

Uitbreiding bestaande golfterreinen:
Damme Golf en Country Club (van 18+9 naar 27+9 holes)
Golf en Countryclub De Palingbeek Ieper (van 18 naar 27 holes)

Nieuwe golfterreinen
Knokke (27 holes)
Blankenberge (9 holes)
Koksijde (Oostduinkerke) (18 holes)
Nieuwpoort (8 holes)

In verband met de aanleg van nieuwe golfterreinen legde de Vlaamse regering vier belangrijke principes vast:

- 1) Multifunctionaliteit of recreatief medegebruik voor iedereen: ook niet-golfers en niet-leden moeten gebruik kunnen maken van het golfterrein via wandelwegen, fietspaden, visvijvers, tennisterreinen, petanquebanen e.a.
- 2) Eco-golfterreinen: golfterreinen moeten met de best beschikbare technieken worden onderhouden zodat de meest natuur- en milieuvriendelijke resultaten worden bereikt
- 3) Minstens de helft van de nieuwe golfterreinen moeten 'democratische golfterreinen' zijn: nieuwe golfers moeten geen instapgelden betalen, het abonnementsgeld mag maximaal 1.000,00 EUR per jaar bedragen, er moet een goed uitgebouwde jeugdwerking zijn en bezoekers moeten er tegen een 'greenfee' (een lage gebruikersvergoeding) kunnen spelen en les krijgen.
- 4) Er moet worden gestreefd naar een mix van verschillende exploitatievormen: puur privaat, puur publiek of publiek-privaat.

Studies voorspellen dat tegen 2015 ruim 53.000 Vlamingen aan de golfsport zullen participeren.

Maatregel 3.19.2. Organiseren van het recreatief medegebruik van golfterreinen

Conform het eerste principe van de Vlaamse regering (zie hierboven) dienen inspanningen te worden geleverd voor het mogelijk maken van recreatief medegebruik van golfterreinen. Kansen dienen zich o.m. aan bij de aanleg van de ecogolf in Koksijde en in Blankenberge. Westtoer heeft reeds positieve ervaringen met de aanleg van een verzonken fietspad doorheen het golfterrein van Ieper.

3.20. Operationele doelstelling 3.20.: Ondersteunen van minder beoefende recreatievormen

Maatregel 3.20.1. Stimuleren van het rolschaatsen/skeelers/skateboarden

Het sporten en recreëren 'op kleine wieltjes' spreken vooral een jeugdig publiek aan. Rondom het skaten heeft zich een heuse life-style ontwikkeld, inclusief muziek, kledij en levensfilosofie. Rolschaatsen, skeelers en skateboarden zijn democratische en gezonde recreatievormen met een niet te verwaarlozen sociaal aspect. Ze verdienen ondersteuning in de vorm van:

- de realisatie van skateparken en skatebowls (o.a. in velodroom Oostende)
- aandacht bij het verharderen van recreatiepaden (gladde oppervlakten zoals asfalt zijn wenselijk)
- het uitstippelen en op kaart zetten van skeelerroutes, o.m. aan de Kust

Maatregel 3.20.2. Faciliteren van de oriëntatiesport

De oriëntatiesport is vragende partij voor meer vaste parcours in de West-Vlaamse bos- en natuurgebieden. Met het oog op de spreiding van hun activiteiten is het wenselijk om nog enkele bijkomende parcours te kunnen voorzien van oriëntatiepalen met knijptangen. Potenties dienen zich aan o.m. in de provinciedomeinen Lippensgoed-Bulskampveld en De Gavers.

Maatregel 3.20.3. Bevorderen van het joggen

De fitnessrage doet ook de belangstelling voor het joggen en het hardlopen toenemen. Programma's zoals start-to-run en andere zijn bijzonder populair. Daarbij weerklinkt de vraag naar veilige, technisch geschikte (aangepaste verharding) en aantrekkelijke joggingpaden, bij voorkeur in de onmiddellijke omgeving van de woning. Om het joggen te stimuleren zijn aldus bijkomende joggingparcours wenselijk met zachte ondergrond (dolomiet, boomschors, aarde) en kilometeraanduiding. Een aantal gemeentelijke parken, provinciedomeinen en bossen van de Vlaamse overheid kunnen hiervoor worden geselecteerd.

3.21. Operationele doelstelling 3.21.: Realiseren van recreatieve producten voor specifieke doelgroepen

Maatregel 3.21.1. Bevorderen van de toegankelijkheid van recreatie voor personen met een beperking

Ondanks het belang dat de afgelopen jaren besteed werd aan toegankelijkheid van voorzieningen voor personen met een beperking, is het voor deze mensen nog steeds geen evidentie om te gaan recreëren. Nochtans kunnen vaak kleine ingrepen volstaan om een recreatief product 'toegankelijk' te maken.

Volgende initiatieven verdienen de aandacht:

- Toetsen van recreatieve voorzieningen (routes, netwerken, infrastructuur) op hun toegankelijkheid in de ruime betekenis: verhardingen, toegankelijke toiletten, hellingsgraden, leesbaarheid, afmetingen, doorgangen, toegankelijke reca, verhuur van tandems e.a.
- Communiceren m.b.t. de toegankelijkheid van het bestaande recreatieve aanbod via vermelding van toegankelijkheidspictogrammen, hellingspercentages, breedtes, verhardingen e.a. op route- en netwerkbrochures.
- Uitwerken van routes (of delen van netwerken), toegankelijk voor rolstoelen en/of scootmobielen
- Realisatie van een recreatieve route voor blinden en slechtzienden
- Aandacht voor het gebruik van recreatieve kaarten en brochures door kleurenblinden (cf. Kleurkeur-kaarten van ANWB in Nederland)
- Uitbreiden van de huurmogelijkheden voor strandjutters, velo-plus, handbikes, rolstoelfietsen, tandems (voor personen met een visuele beperking), driewielers (voor personen met een mentale beperking) e.a.
- Bundelen van het recreatief aanbod voor personen met een beperking in een brochure en via een toegankelijke website (AnySurfer, www.ansurfer.be)

Maatregel 3.21.2. Realiseren van kindgerichte recreatieve voorzieningen

Niet alle bestaande recreatieve voorzieningen zijn kindvriendelijk of geschikt voor kinderen, laat staan speciaal voor kinderen ontworpen. Al te vaak wordt voorbijgegaan aan de toegankelijkheid voor kinderwagens, aan de grootte en de fysieke capaciteiten en aan de beleving van kinderen.

Daarom zijn de volgende maatregelen van belang:

- Meer aandacht voor een kindgerichte inrichting van de publieke ruimte. Kindergerichtheid verwijst onder meer naar: ontdekken en verrassen, manipuleerbaarheid (ergens aankomen, dingen die bewegen), zintuiglijke gerichtheid, speelsheid en bespeelbaarheid, aangepaste maatvoering, verbeeldbaarheid, bespeelbaarheid, veiligheid, avontuurlijkheid, ritme en geometrie. Voorbeelden:

infoborden, rustplaatsen, educatieve- en spelelementen, verharding voor kinderwagens, aangepaste poortjes, labyrint, levende groenconstructies, klimbomen, boomhutten, lianen om aan te slingeren, eetbaar groen, munitiegroen (bv. helikoptervruchten) e.a.

- Betere communicatie omtrent toegankelijkheid voor kinderwagens
- Uitbreiden verhuur van voorzieningen op kindermaat: koppelfietsen, fietskarren, kinderzitjes, gezinsrugzakjes, doe-koffers e.a.
- Realiseren van specifieke recreatieve producten op kindermaat: belevingspaden, blote voetenpaden, avonturenparcours, klompenpaden, laarzenpaden, kabouterpaden, natuurspeelplaatsen, waterspeelplaatsen, belevingsfietsroutes met verhaallijnen e.a.
- Voorzien van inkortmogelijkheden op recreatieve routes (gezinsvriendelijke afstanden)
- Bundelen van 'recreatiemogelijkheden op kindermaat' in brochure en op internet
- Zorgen voor een veilige en nette recreatieomgeving.
- Optimaliseren van de kindvriendelijkheid van reca en logiesaccommodatie: aanwezigheid van een bad, microgolfoven, lift, plek om kinderen te verversen, speelhoekje, kindermenu en kinderporties, ontlener van sport- en spelmateriaal, speeltoestellen, aparte kinderkamer, zwembad, was- en droogmachine, toilet en/of handwasbakje op kindermaat, kinderstoel e.a.

Maatregel 3.21.3. Aanpassen van de recreatieve producten aan de noden van medioren en senioren

Ook de sterk groeiende doelgroep van de medioren en de senioren stelt specifieke eisen. Het is wenselijk om bij de ontwikkeling van recreatieve producten rekening te houden met:

- de fysieke en medische beperkingen van deze doelgroep: inkortmogelijkheden op recreatieve routes, lettergroottes op infoborden, op brochures en websites, verhuur van fietsen met trapondersteuning (elektrische hulpmotor), openbare toiletten e.a.
- hun hogere comfortwensen: voldoende rustbanken met leuning, goed begaanbare paden e.a.

3.22. Operationele doelstelling 3.22.: Ontwikkelen van specifieke producten

Een aantal grote thema's biedt aanknopingspunten voor het ontwikkelen van recreatieve producten, waarbij de recreatieve vorm niet het doel, maar het middel is om het thema te verkennen. De eerder vernoemde themafietstochten spelen hier op in. Thema's die sterk genoeg zijn laten toe specifieke producten te ontwikkelen, waarmee men themagerelateerde bezienswaardigheden op het terrein kan ontdekken, met een vervoermiddel naar keuze (te voet, per fiets, met de auto, met het openbaar vervoer) en in een volgorde naar keuze. Het volstaat daarvoor kaarten te ontwikkelen met autowegen, (een gedeelte van) fietsnetwerken, haltes van openbaar vervoer en wandelpaden, gecombineerd met een localisatie en een beperkte beschrijving (en/of foto) van de bezienswaardigheden.

Dit concept verdient nader onderzoek voor onder meer de volgende thema's:

- Eerste Wereldoorlog in de Westhoek (o.m. in het kader van de herdenking 2014-2018)
- Industrieel erfgoed in de Leiestreek
- Maritiem erfgoed aan de Kust
- Militair erfgoed m.b.t. WOII aan de Kust (Atlantikwall)
- Architectuur (al dan niet hedendaags) en landschapsarchitectuur/tuinen
- Staats-Spaanse Linies/forten/versterkingen

Uit Nederland komt het idee van de stadsrecreatiekaarten. Deze geven voor de grotere steden een overzicht van alle recreatiemogelijkheden dicht bij huis. Het is zeker zinvol om de haalbaarheid van en de interesse voor dit product verder te onderzoeken. Steden als Brugge, Oostende en Kortrijk komen ervoor in aanmerking.

Ook de regelmatige heruitgave van de overzichtskaart met het recreatieve aanbod in West-Vlaanderen is voorzien.

3.23. Operationele doelstelling 3.23.: Digitaal ontsluiten van het recreatief productaanbod

Nieuwe technologieën vinden stilaan hun weg naar de recreatieve productontwikkeling. Enerzijds gaat het om technologie die behulpzaam is bij het bepalen van de locatie en het vinden van de weg (GPS), anderzijds om toestellen die een nieuwe dimensie geven aan het verstrekken van informatie (beeld, geluid) tijdens een tocht (luisterpalen, PDA, ipod, GSM). Soms worden beide in één toestel gecombineerd. De grote doorbraak komt er wellicht wanneer satellietnavigatie, digitale cartografie, weergave van beeld en geluid en andere 'tools' standaard aanwezig zullen zijn in de betaalbare mobiele zaktelefoon. Westtoer opteert ervoor om niet zelf toestellen te gaan aankopen en verhuren (cf. Verhalenfluisteraar Limburg), maar om digitale informatie aan te leveren aan mensen die zelf over een GPS-toestel, ipod, PDA of GSM beschikken.

In een eerste fase zal Westtoer de GPS-coördinaten van de startplaats van een route opnemen in de routebrochure zodat mensen er met behulp van het GPS-toestel in de auto naartoe kunnen rijden. Vervolgens is het de bedoeling om afzonderlijke routetracés en suggestietracés op de wandel- en fietsnetwerken via het internet downloadbaar te maken. De tracés kunnen dan worden uitgeprint op papier of in de GPS/PDA worden opgeladen. Dit concept kan nog worden uitgebreid met al dan niet aanklikbare informatie (beeld, geluid) over bezienswaardigheden (POI's) en horeca langs het gekozen traject. De autoroutes zullen op basis van deze technologie en rond enkele sterke thema's worden herwerkt. Ook voor themafietsroutes, wandel- en ruiterroutes biedt de digitale ontsluiting mogelijkheden. Op basis van de WIN-databank en de databank routes en netwerken (TRIS) zullen op korte termijn digitale netwerkplanners worden ontwikkeld voor de wandel- en de fietsnetwerken. Recreanten kunnen dan hun eigen routes samenstellen, uitprinten en/of downloaden en op het terrein beleven.

3.24. Operationele doelstelling 3.24.: Ondersteunen van de kleinschalige logiesmogelijkheden voor trekkers

Maatregel 3.24.1. Laten toenemen van het aantal fietsvriendelijke hotels, gastenkamers en campings

Het labelen van fietsvriendelijke logies gebeurt door Toerisme Vlaanderen op basis van een hele reeks criteria. Om het fietsproduct in West-Vlaanderen verder te ontwikkelen is een toename van het aantal gelabelde fietslogies wenselijk. Ook initiatieven zoals 'Vrienden op de fiets' verdienen verdere ondersteuning. Verder dient het label gepromoot te worden via de fietsnetwerkkarten, websites e.a.

Maatregel 3.24.2. Laten toenemen en beter spreiden van het aanbod aan trekkershutten

Trekkershutten zijn een bijzonder populair logies voor fietstrekkers. Je vindt de hutten dan ook vooral langsheen de bewegwijzerde lange-afstands-fietsroutes. Vermits ruim de helft van de West-Vlaamse trekkershutten zich aan de Kust bevindt, is het wenselijk te werken naar een ruimere spreiding. De regio tussen Gent en Brugge, de Oostkust en de regio tussen de Westkust en Ieper vormen relatief blinde vlekken. Naast de klassieke trekkershutten (houten blokhutten) kunnen ook meer alternatieve vormen van trekkerslogies, zoals bv. op een boot, worden aangemoedigd.

Maatregel 3.24.3. Laten toenemen van het comfort en het aantal plaatsen voor trekkers op campings

Soms komen trekkers (blijven slechts 1 à 2 nachten kamperen) nog onvoldoende aan bod op de klassieke grote camping. Daarom wordt specifiek aandacht gevraagd voor een minimaal aantal trekkersplaatsen op elk kampeerterrein. Deze plaatsen worden bij voorkeur enigszins afgezonderd van de rest van de camping, zijn rustig en groen ingekleed en bieden kwalitatieve voorzieningen zoals sanitair, kookgelegenheid, mogelijkheid om kledij te drogen en/of te wassen e.a.

Volgende locaties komen in beeld in verband met de eventuele vestiging van nieuwe kampeerterrinen: Poperinge, Wervik (De Balokken), Zwevegem (recreatiepark Lettenhof), Brugge (Sint-Pietersplas).

Maatregel 3.24.4. Ontwikkelen van nieuwe vormen van kleinschalig kamperen

Er is vraag naar nieuwe vormen van kleinschalig, budget- en natuurvriendelijk kamperen in (West-)Vlaanderen. Onder meer trekkers (fietsers, wandelaars, ruiters, kanovaarders) kunnen hier dankbaar gebruik van maken. Eén en ander wordt mogelijk door het nieuwe koopeldecreeet voor de logiesverstrekende sector.

Volgende kampeervormen verdienen aanmoediging:

- Hoevekamperen: plaatsen van tenten (bij voorkeur geen caravans) bij actieve landbouwbedrijven. Groene inkleding van de voorzieningen en strenge handhaving (hygiëne, verwijderen van de tenten na het zomerseizoen) vormen belangrijke randvoorwaarden.
- Kleinschalige campings: het exploiteren in het zomerseizoen van kleine campings op wandelafstand van dorpskernen en met enkel toeristische standplaatsen (cf. 'camping municipal' in Frankrijk). Mogelijke locaties zijn o.m. de trekkerscamping in Waregem en De Balokken in Wervik.
- Natuurkamperen: het voorzien van toeristische standplaatsen tijdens het zomerseizoen in (of aan de rand van) bos- of natuurgebieden. De exploitatie kan gebeuren door de provinciale (in de provinciedomeinen) of de Vlaamse overheid (bv. Agentschap voor Natuur en Bos). De natuurkampeerterrinen in Nederland vormen hiervoor een referentie.

Maatregel 3.24.5. Uitbreiden van het aantal standplaatsen voor kampeerauto's

De vraag naar toeristische standplaatsen voor kampeerauto's is bijzonder groot, vooral aan de Kust, maar even goed in het hinterland. Veel gemeenten hebben een parkeerverbod voor kampeerwagens op de openbare weg ingesteld, waardoor de druk op de schaarse voorzieningen toeneemt. Een recente regeling van Toerisme Vlaanderen voorziet dat zowel lokale besturen als particulieren (al dan niet kampeeruitbaters) een subsidie kunnen bekomen voor het inrichten van een kampeerautoparking met de nodige voorzieningen. Verschillende gemeenten zijn alvast kandidaat. Initiatieven in die zin dienen dan ook te worden aangemoedigd. Naast een versterking van het aanbod (zowel via nieuwe kampeerautoterreinen als via kampeerautoplaatsen op regulier vergunde 'gewone' kampeerterrinen) en het voeren van een handhavingsbeleid als rem op het wildkamperen, is ook het voeren van promotie en sensibilisering van belang. Eventueel kan het invoeren van een 'kampeerautovriendelijk' label overwogen worden.

Naast de Kustgemeenten (o.m. parking provinciedomein Raversijde) komen onder meer de volgende locaties in beeld voor de inrichting van een kampeerautoterrein: Diksmuide (IJzertoren), Zwevegem (Transfo), Kortrijk (geplande jachthaven), Bossuit (Pompgebouw), Deerlijk (De Gavers), Harelbeke (sporthal De Dageraad), Veurne, Poperinge, Ieper, Tiegem (Sint-Arnolduspark), Izegem (Eperon d'Or), Wervik (De Balokken), Waregem (bij trekkerscamping) e.a.

Maatregel 3.24.6. Realiseren van groepskampeerterrinen

West-Vlaanderen beschikt over bijzonder weinig groepskampeerterrinen, geschikt voor de organisatie van tentenkampen en bivakken door scouts, Chiro, JNM en andere jeugdbewegingen. Onder meer aan de Kust is het gebrek groot. De provinciale en de Vlaamse overheden beschikken over voldoende terreinen op interessante locaties (o.m. vlakbij bosgebieden) om deze vorm van groepskamperen tijdens de zomermaanden te organiseren. De noodzakelijke voorzieningen beperken zich tot een degelijke ontsluiting, parkeerterreinen en sanitair. In de volgende provinciedomeinen wordt het kamperen door jeugdgroepen voor maximaal 75 dagen per jaar toegestaan: Palingbeek, Gasthuisbossen, Gavers, Lippensgoed-Bulskampveld, Tillegem. Ook in Diksmuide wordt de inplanting van een groepskampeertrein overwogen (site voormalige schoolhoeve KTA).

ACTIEGERICHTE STRATEGIE MET BETREKKING TOT HET BEHEER VAN RECREATIEVE VOORZIENINGEN

4. Strategische doelstelling 4: Realiseren van een kwaliteitsvol en efficiënt beheer van de recreatieve voorzieningen

4.1. Operationele doelstelling 4.1. Inventariseren van recreatieve voorzieningen

Westtoer en de toenmalige WVT vzw stippelden de afgelopen decennia een paar duizend kilometer recreatieve routes en netwerken uit in West-Vlaanderen. De bewegwijzering daarvan is goed voor meer dan 10.000 paaltjes in hout en metaal, nog meer signalisatiebordjes in allerlei types en honderden klinknagels. Daarbij komen nog een paar honderd startborden en tientallen knuppelpaden, klaphekjes, bruggetjes, zitbanken en picknicktafels. De inplanting van al die voorzieningen is nooit stelselmatig bijgehouden. Om het beheer ervan te optimaliseren is een grondige inventarisatie en lokalisatie nodig.

Maatregel 4.1.1. Ontwikkelen van een databank voor recreatieve voorzieningen

De Provincie en Westtoer stellen de ontwikkeling van een uitgebreide TRIS-databank (Toeristisch Recreatief Informatie Systeem) voorop waarin in essentie de volgende gegevens worden opgeslagen:

- met betrekking tot de trajecten van routes en netwerken: eigenaar, beheerder, verharding, localisatie met GPS-coördinaten, van welke route of netwerk maken ze deel uit
- met betrekking tot de palen: materiaal, type, aanwezige signalisatie, localisatie met GPS-coördinaten, eigenaar, beheerder
- met betrekking tot de recreatieve infrastructuur: type, eigenaar, beheerder

Ook trajectwijzigingen (omleidingen, nieuwe verbindingen e.a.) worden in de databank opgeslagen. Dit moet een aanzienlijke administratieve vereenvoudiging tot gevolg hebben.

Op basis van deze databank zullen diverse types kaarten kunnen worden aangemaakt in een GIS-omgeving en is een permanent en actueel overzicht beschikbaar van de recreatieve routes, netwerken en voorzieningen.

Aan de hand van een koppeling van deze inventaris met de geplande WIN-databank, waarin informatie over bezienswaardigheden zit opgeslagen, zal een digitale route- of netwerkplanner voor fietsers of wandelaars ontwikkeld kunnen worden. Het systeem zal ook behulpzaam zijn bij het traceren van nieuwe recreatieve routes en netwerken.

Maatregel 4.1.2. Opmaken van een beheersmodel voor de recreatieve paden- en groenstructuur in West-Vlaanderen

Al te vaak is het onduidelijk welke instantie verantwoordelijk is voor het beheer van een bepaald stuk weg of recreatief pad of voor kleine landschapselementen. Daardoor blijft het onderhoud ervan soms achterwege wat dan weer klachten van recreanten veroorzaakt.

Het is wenselijk om op niveau West-Vlaanderen te komen tot een beheersmodel waarin in principe voor elk traject van een recreatieve route of netwerk een beheerder kan worden aangewezen. De coördinatie van het uit te voeren beheerswerk in het buitengebied kan gebeuren door bovenlokale en gebiedsdekkende 'Loketten Onderhoud Buitengebied' (LOB). Zij kunnen worden gefinancierd door de Vlaamse overheid, de Provincie en de lokale besturen. Deze loketfuncties kunnen worden opgenomen door bestaande intersectorale en interbestuurlijke samenwerkingsverbanden zoals intercommunales en/of regionale landschappen.

4.2. Operationele doelstelling 4.2.: Registreren en verwerken van aanpassingen en opmerkingen i.v.m. het recreatief product

Problemen in verband met trajecten, bewegwijzering en infrastructuur bereiken Westtoer op drie verschillende manieren:

- via de peters en de meters: schriftelijk of via e-mail, gecentraliseerd op één punt
- via de routechirurg: via het internet, gecentraliseerd op één punt
- via andere kanalen: mondeling (bv. via de telefoon), via e-mail, fax of brief, niet gecentraliseerd

De verwerking van deze meldingen moet in de toekomst deels geautomatiseerd in plaats van volledig manueel gebeuren. Daartoe zal de in punt 4.1.1. genoemde databank en bijhorende software gehanteerd worden. De op te lossen knelpunten worden automatisch doorgegeven aan de coördinator van de onderhoudsploegen van Westtoer en aan andere instanties bevoegd voor beheer en onderhoud (gemeenten, Provincie en andere).

Maatregel 4.2.1. Optimaliseren van de werking met peters en meters

Door het invoeren van de geautomatiseerde databank kan de werking met peters en meters verder verfijnd worden:

- verminderen van het aantal peters/meters per route;
- beperken van de administratieve afhandeling van de meldingen, door de peters en meters via het internet rechtstreekse toegang te verlenen tot de databank;
- efficiënter maken van het adressenbeheer en de organisatie van mailings, bijeenkomsten e.a.

4.3. Operationele doelstelling 4.3.: Efficiënt uitvoeren van beheerswerkzaamheden op het terrein

Maatregel 4.3.1. Optimaliseren van de onderhoudsploegen van Westtoer

De geautomatiseerde databank zal ook de werking van de onderhoudsploegen op het terrein efficiënter maken:

- nieuw geplaatste bewegwijzering wordt onmiddellijk op het terrein en online in de databank ingevoerd;
- de status van elke klacht kan op elk moment online worden opgeroepen via tablet-PC's;
- opgeloste knelpunten worden meteen aangepast in de databank.

4.4. Operationele doelstelling 4.4.: Communiceren in verband met wijzigingen aan het recreatief product

Aanpassingen aan recreatieve routes en netwerken, al dan niet als gevolg van gemelde knelpunten, moeten op een vlotte en duidelijke manier kenbaar gemaakt worden aan:

- de databank van Westtoer: hierin wordt steeds de actuele situatie op het terrein weergegeven;
- de aanbrengrer van de eventuele opmerking: de peter of meter of iemand anders;
- de recreant: die dient op de hoogte te zijn van wijzigingen van trajecten van routes en netwerken als gevolg van wegwerkzaamheden, realisatie van nieuwe verbindingen, tijdelijke omleidingen en andere. Dat kan via de website(s) van Westtoer en via de media. Vaak beschikt de recreant immers over een kaartbrochure die niet langer de toestand op het terrein weergeeft.

ACTIEGERICHTE STRATEGIE VOOR MARKETING EN COMMUNICATIE

5. Strategische doelstelling 5: Ontwikkelen van een efficiënt en doelgroepgericht marketing- en communicatiebeleid met betrekking tot openluchtrecreatie

5.1. Identificatie van de prioritaire producttypes voor West-Vlaanderen

Het aanbod aan openluchtrecreatieve activiteiten in de 4 West-Vlaamse regio's is zo uitgebreid dat een onderbouwde keuze van de prioritaire recreatieve producten zich opdringt. Dit garandeert een efficiënte inzet van de beperkte middelen voor marketing en communicatie.

Bij de selectie van de aanbodelementen op het vlak van openluchtrecreatie in West-Vlaanderen leggen we de nadruk op die activiteiten die een bovenlokale aantrekkingskracht uitoefenen.

5.1.1 Aanwezigheid van producttypes in de diverse regio's

Producttype/Regio	Kust	Leiestreek	Westhoek	Brugse Ommeland
Wandelen	x	x	x	x
Fietsen	x	x	x	x
Mountainbiken	x	x	x	x
Paardrijden/mennen	x	x	x	x
Auto/motortoeren		x	x	x
Toervaart	x	x	x	x
Passagiersvaart	x	x	x	x
Kustvaart	x			
Snelvaart	x	x		x
Kanovaren	x	x	x	x
Zeilen/windsurfen	x	x	x	x
Duiken	x	x	x	x
Zwemmen in open lucht	x	x	x	x
Hengelen	x	x	x	x
IJsschaatsen		x	x	x
Strandrecreatie	x			
Golf	x	x	x	x
Skeelers	x	x	x	x

5.1.2 Identificatie van de prioritaire producttypes in West-Vlaanderen

Voor de selectie van de prioritaire recreatieve producttypes in West-Vlaanderen beroepen we ons op de resultaten van het onderzoek dat de toenmalig Dienst Toerisme en Recreatie van de Provincie, in samenwerking met de WVT vzw, in 1997 uitvoerde naar de openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking (PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 1998). De uitkomsten van dat onderzoek worden bevestigd in andere binnen- en buitenlandse literatuur en blijken ook uit de belangstelling voor de diverse recreatieve producten die Westtoer op de markt brengt.

Het wandelen is met zijn lage toegangsdrempel de meest populaire vorm van openluchtrecreatie bij de West-Vlamingen. Bijna drie vierde van de bevolking wandelt minstens één keer per jaar. Ruim de helft van de West-Vlamingen ging in 1996 eens fietsen. Naar schatting 130.000 mensen hebben in dat jaar een fietstocht gemaakt langs een bewegwijzerde fietsroute. Wandelen en fietsen zijn duidelijk de meest beoefende recreatievormen. Zij krijgen de hoogste prioriteit.

Daarnaast gaat één op de vijf inwoners van West-Vlaanderen regelmatig toeren met de wagen of motor. Het mountainbiken en paardrijden spreekt ruim één op de twintig West-Vlamingen aan. Deze recreatievormen krijgen de tweede prioriteit.

De promotie- en communicatie-inspanningen van Westtoer zullen focussen op 2 primaire hoofdlijnen, 3 secundaire hoofdlijnen en 2 nichelijnen.

Hoofdlijnen

Primair

De belangrijkste recreatieve producttypes in West-Vlaanderen zijn het **wandelen** en het **fietsen**.

Secundair

In tweede orde van prioriteit komen **mountainbiken, paardrijden en mennen** en **auto/motortoeren** in beeld.

Deze 5 hoofdlijnen komen in alle toeristische regio's voor.

Nichelijnen

In de Leiestreek en aan de Kust komen producttypes voor die zich richten op een nichepubliek. Ze zijn voor de betreffende regio's niet onbelangrijk en maken deel uit van de positionering van deze regio's. Het gaat specifiek over de **passagiersvaart in de Leiestreek** en de **strandrecreatie aan de Kust**. Deze worden in het marketing- en communicatiebeleid als nichelijnen weerhouden.

5.2. Productmarktcombinaties

We rangschikken de productmarktcombinaties volgens 3 prioriteiten:

1 = Eerste prioriteit: bewerking in de diepte

2 = Tweede prioriteit: selectieve bewerking

3 = Derde prioriteit: bewerking bij opportuniteiten en indien er voldoende budget beschikbaar is

We geven hieronder de productmarktcombinaties weer voor de prioritaire hoofdlijnen fietsen en wandelen.

Productmarktcombinaties voor fietsen

Markt \ Product	Bevolking West-Vlaanderen	Bevolking Vlaanderen en Brussel	Vakantiegangers in West-Vlaanderen	Bevolking Nederland
Fietsen in het Brugse Ommeland	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen) en in groep	2. Omgevingsrecreatie en dagtrips (inclusief 2 ^{de} verblijvers aan de Kust)	2. Korte vakanties individueel en/of in groep
Fietsen in de Westhoek	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen) en in groep	2. Omgevingsrecreatie en dagtrips (inclusief 2 ^{de} verblijvers aan de Kust)	2. Korte vakanties individueel en/of in groep
Fietsen aan de Kust	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen) en in groep	2. Omgevingsrecreatie en dagtrips (inclusief 2 ^{de} verblijvers aan de Kust)	2. Korte vakanties individueel en/of in groep
Fietsen in de Leiestreek	1. Omgevingsrecreatie en dagtrips	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen) en in groep	2. Omgevingsrecreatie en dagtrips	3. Korte vakanties individueel en/of in groep

Eerste prioriteit:

Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties in de 4 regio's

De promotiemiddelen worden prioritair ingezet op de vermarkting van het fietsproduct in de 4 West-Vlaamse regio's aan de eigen bevolking. Het creëren en aanbieden van een kwalitatief recreatief fietsproduct aan de lokale bevolking in haar eigen woonomgeving vormt een kerntaak voor de Provincie en Westtoer en komt tegemoet aan een belangrijke maatschappelijke behoefte. Het verhogen van het lichamelijk en geestelijk welzijn van de inwoners staat hierbij voorop. Daarnaast draagt de fietsrecreatie door West-Vlamingen en dag- en verblijfstoeristen ook bij aan de West-Vlaamse economie. De praktijk leert dat West-Vlamingen ook kiezen voor korte vakanties in de eigen provincie. Doelgroep vormt de brede bevolking met een focus op de individuele medioren en senioren.

Korte vakanties door individuen uit Vlaanderen, Brussel en Nederland

Er zal vooral gewerkt worden op fietstoeristen (korte verblijvers) die zoeken naar een fietsbeleving met een plus: authenticiteit, couleur locale, gezelligheid, landschappelijke afwisseling, sterk cultuurhistorisch aanbod. We mikken hierbij vooral op actieve medioren en senioren, alsook op jonge tweeverdieners en kleine groepen van familie of vrienden die samen enkele dagen willen doorbrengen.

Tweede prioriteit:

Dagtrips door individuen (Oost-Vlamingen) en groepen uit Vlaanderen en Brussel

Hier wordt gemikt op recreanten uit (Oost-)Vlaanderen en Brussel die in het kader van een dagtrip (in groep of individueel) een fietstocht in één van onze 4 regio's ondernemen. Belangrijke doelgroep vormen hierbij de socio-culturele verenigingen die in het kader van hun daguitstappen meer en meer een "sportieve" activiteit wensen te organiseren.

Vakantiegangers in West-Vlaanderen

Hier gaat het om vakantiegangers die reeds in West-Vlaanderen verblijven en in het kader daarvan een fietstocht plannen in de omgeving van de regio waar ze logeren. Hierbij worden ook de vakantiegangers aan de Kust gerekend die een uitstap maken naar het Brugse Ommeland, de Westhoek en aan de Kust zelf.

Individuele vakantiegangers en groepsreizen uit Nederland

De Nederlandse markt is de buitenlandse markt bij uitstek die het grootste potentieel in zich heeft van vakantiegangers die in het kader van hun korte vakanties fietsen als hoofdactiviteit voorzien. Hierbij wordt vooral gefocust op de groep van actieve medioren. Het gaat om individuele vakantiegangers die zelfstandig hun reis organiseren en om individuen die deelnemen aan door touroperators georganiseerde fietsreizen. De producten waarmee deze markten bewerkt worden zijn fietsen in het Brugse Ommeland, fietsen in de Westhoek en fietsen aan de Kust.

Derde prioriteit:

Individuele vakantiegangers en groepsreizen uit Nederland

Fietsen in de Leiestreek vormt voor de individuele vakantiegangers uit Nederland die alleen of in het kader van een georganiseerde fietsreis reizen de laagste prioriteit.

Productmarktcombinaties voor wandelen

Markt \ Product	Bevolking West-Vlaanderen	Bevolking Vlaanderen en Brussel	Vakantiegangers in West-Vlaanderen	Bevolking Nederland
Wandelen in het Brugse Ommeland	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen)	2. Vakantiegangers aan de Kust 2. Vakantiegangers in het Brugse Ommeland	3. Korte vakanties individueel en groepsreizen
Wandelen in de Westhoek	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen)	2. Vakantiegangers aan de Kust 2. Vakantiegangers in de Westhoek	3. Korte vakanties individueel en groepsreizen
Wandelen aan de Kust	1. Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties individueel	1. Korte vakanties individueel 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen)	2. Vakantiegangers aan de Kust 2. Vakantiegangers in de Westhoek 2. Vakantiegangers in het Brugse Ommeland	3. Korte vakanties individueel en groepsreizen
Wandelen in de Leiestreek	1. Omgevingsrecreatie en dagtrips	3. Korte vakanties individueel (in het interfluvium) 2. Dagtrips individueel (uit Oost-Vlaanderen)	2. Vakantiegangers in de Leiestreek	

Eerste prioriteit:

Omgevingsrecreatie, dagtrips en korte vakanties door de bevolking uit West-Vlaanderen

De promotiemiddelen worden prioritair ingezet op de vermarkting van het wandelproduct in de 4 West-Vlaamse regio's aan de eigen bevolking. Het creëren en aanbieden van een kwalitatief recreatief wandelproduct aan de lokale bevolking in haar eigen woonomgeving vormt een kerntaak voor de Provincie en Westtoer en komt tegemoet aan een belangrijke

maatschappelijke behoefte. Het verhogen van het lichamelijk en geestelijk welzijn van de inwoners staat hierbij voorop. Daarnaast draagt de wandelrecreatie door West-Vlamingen en verblijfstoeristen ook bij aan de West-Vlaamse economie. De praktijk leert dat West-Vlamingen ook korte vakanties nemen in de eigen provincie.

Meer concreet zullen de marketingacties zich concentreren op het nog beter bekend maken van het wandelaanbod in de 4 regio's van West-Vlaanderen, het verhogen van de frequentie van het gebruik van de routes en netwerken en op nieuwe en vernieuwde wandelproducten. Het wandelaanbod is in West-Vlaanderen inmiddels zeer kwalitatief, gevarieerd en uitgebreid en in de promotie nog wat onderbelicht gebleven.

Doelgroep vormt de brede bevolking met een focus op medioren, senioren en jonge gezinnen.

Korte vakanties door individuen uit Vlaanderen en Brussel

Hier wordt gemikt op toeristen uit Vlaanderen en Brussel die naar de Kust, de Westhoek of het Brugse Ommeland trekken voor een korte wandelvakantie. Er zal vooral gewerkt worden op medioren en senioren die zoeken naar een ruim aanbod van degelijk bewegwijzerde, veilige en comfortabele wandelpaden in een gevarieerde en natuurlijke omgeving met heel wat couleur locale en bezienswaardigheden. Het wandelproduct zal in die zin verder worden ontwikkeld. Aan de Kust wordt het hippe en trendy karakter uitgespeeld en wordt op een jonger publiek gemikt.

Tweede prioriteit:

Dagtrips door individuen uit Vlaanderen en Brussel

Hier wordt gewerkt op recreanten uit Vlaanderen en Brussel die in het kader van een dagtrip een wandeltocht in één van onze 4 regio's ondernemen. Belangrijke doelgroep vormen hierbij de socio-culturele verenigingen die in het kader van hun daguitstappen meer en meer een "sportieve" activiteit wensen te organiseren.

Vakantiegangers in West-Vlaanderen

Hier gaat het om vakantiegangers die reeds in West-Vlaanderen verblijven en in het kader daarvan een wandeltocht plannen in de omgeving van hun logies.

Derde prioriteit:

Korte vakanties door individuen uit Vlaanderen en Brussel

Hier wordt gefocust op toeristen uit Vlaanderen en Brussel die naar het interfluvium van de Leiestreek trekken (tussen Schelde en Leie) voor een korte wandelvakantie. Er zal vooral gewerkt worden op medioren en senioren die zoeken naar een ruim aanbod van degelijk bewegwijzerde, veilige en comfortabele wandelpaden in een gevarieerde en natuurlijke omgeving met heel wat couleur locale en bezienswaardigheden. Het wandelproduct zal in die zin verder worden ontwikkeld.

Korte vakanties door individuen en groepen uit Nederland

Het gaat hierbij zowel om individuele toeristen als om mensen die via een organisator van wandelreizen naar West-Vlaanderen komen voor een korte wandelvakantie.

5.3. Positionering

De positionering is een essentieel onderdeel van de marktstrategie. In de positionering willen we West-Vlaanderen gedifferentieerd opstellen ten aanzien van haar concurrenten, voornamelijk de andere Vlaamse provincies. Het is een aanpak waarin we vastleggen hoe wij door de consument willen gepercipieerd worden. Dit gebeurt in het licht van de concurrentie en rekening houdend met de behoeften en de motivaties van de consument.

We gaan na wat West-Vlaanderen onderscheidt van de andere Vlaamse provincies:

- een uitgesproken landschappelijke verscheidenheid: zee-strand-duin, vlakke en groene polders, de bossen van de zand(leem)streek, de grote rivieren IJzer, Leie en Schelde, het heuvelland
- kleinste bevolkingsdichtheid en het meest open ruimte

- de aanwezigheid van de Noordzee
- steden op mensenmaat: Brugge, Kortrijk, Oostende, Roeselare. Geen grootsteden.
- de landbouwprovincie bij uitstek met veel mogelijkheden voor recreatief medegebruik in het buitengebied
- een bijzonder rijk en verscheiden cultuurhistorisch aanbod
- een niet te evenaren couleur locale: streekgeschiedenis en folklore, streekgastronomie, restaurants en cafés

Op basis hiervan wordt recreatief West-Vlaanderen als volgt gepositioneerd:

West-Vlaanderen = ruimte voor gezellig wandelen en fietsen in een authentiek en gevarieerd decor met een rijke couleur locale en met zicht op zee

5.4. Operationele doelstelling 5.1.: Opzetten van gerichte campagnes voor de promotie van de recreatieve producten in West-Vlaanderen

Maatregel 5.1.1.: Integreren van de prioritaire recreatieve productlijnen in de regio-promotie

Elke West-Vlaamse toeristische regio promoot zijn recreatief aanbod via zijn regio-promotiecampagnes op de prioritaire markten, zoals vastgelegd in de respectievelijke strategische beleidsplannen van de regio's. Het aanbod aan openluchtrecreatieve mogelijkheden is opgenomen in de basis-informatiedragers van elke regio: de brochures (o.m. regiopocket), de website e.a.

De nadruk ligt uiteraard op het **wandelen en fietsen**, maar ook het **paardrijden/mennen, auto-toeren en mountainbiken** worden meegenomen in de regiopromotie.

Maatregel 5.1.2.: Bundelen van promotiemiddelen

Naast de klassieke regiopromotie, is het noodzakelijk om rond de hoofdlijnen van hoogste prioriteit (fietsen en wandelen) apart te communiceren. Voor het voeren van dergelijke specifieke promotieactiviteiten op de Vlaamse markt moeten energie en middelen van Westtoer, de toeristische regio's, de Provincie en andere partners worden gebundeld. Hierdoor ontstaan substantiële budgetten waarmee de markt op een efficiënte manier kan worden bewerkt.

In 2006 ging het eerste West-Vlaamse 'themajaar' door rond het thema 'fietsen'. Voor de komende jaren wordt onder meer gefocust op 'fietsen en tafelen' (2009) en op 'wandelen' (2010-2011).

Hetzelfde principe wordt gehanteerd door Toerisme Vlaanderen. Hier wordt meegelift met de belevingscampagnes van Toerisme Vlaanderen op de binnenlandse en de Nederlandse markten. In het kader van deze belevingscampagnes worden communicatie-acties ontwikkeld rond de belevingen 'wandelen' en 'fietsen', twee activiteiten waarmee Vlaanderen sterk kan scoren op de Nederlandse markt. Door het groeperen van de bijdragen van alle provincies, kunnen belangrijke budgetten ingezet worden voor de bewerking van deze twee specifieke doelgroepen in Nederland.

De Provincie West-Vlaanderen plaatst binnen haar regiomarketingproject het speerpunt 'Genieten' centraal in 2010. Dat biedt mogelijkheden voor de vermarkting van de West-Vlaamse recreatieve producten aan de eigen bevolking.

Maatregel 5.1.3.: Actief promoten van het aanbod voor mountainbiken in West-Vlaanderen

Voor de promotie van de hoofdlijn van tweede prioriteit '**mountainbiken**' kan de Provincie een rol spelen in het kader van haar regiopromotieplan rond het speerpunt 'Genieten'.

Daarnaast kan samengewerkt worden met BLOSO voor de gezamenlijke promotie van het mountainbikeproduct op Vlaams niveau.

Maatregel 5.1.4.: Uitwerken van specifieke promotiecampagnes voor de nichelijnen

De **passagiersvaart** vormt een belangrijk producttype voor de Leiestreek. Vanuit deze regio worden jaarlijks naast de reguliere regiopromotie ook specifieke promotiecampagnes opgezet die de boottochten in de Leiestreek op de markt plaatsen.

Aan de Kust wint de **strandrecreatie** aan betekenis. Deze wordt nu al meegenomen in de regiopromotie. Van zodra de vernieuwing van de strandclubaccommodatie – o.m. met steun van het Kustactieplan - voltooid is, is het wenselijk een specifieke promotiecampagne rond strandrecreatie uit te werken. Een geactualiseerde heruitgave van de brochure 'Strandclubs' kan daar deel van uitmaken.

Maatregel 5.1.5.: Vlaanderen promoten als kwalitatieve topregio voor waterrecreatie

Het watertoerisme en de waterrecreatie vormen een nichemarkt die bij uitstek op Vlaams niveau moet bewerkt worden. Het Vlaamse waterwegennet met zijn tientallen jachthavens en zijn verbindingen tussen alle belangrijke steden is van bovenlokaal belang en heeft verbindingen met Brussel, Wallonië en de buurlanden. Niet alleen de productontwikkeling, maar ook – en vooral – de promotie verdienen daarom Vlaamse aandacht. De belangrijkste spelers op het veld van de waterrecreatie, zijnde de 5 Vlaamse provincies, Promotie Binnenvaart Vlaanderen vzw, Waterwegen en Zeekanaal NV, het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust, NautiV, de watersportverenigingen (jachtclubs) en de privésector moeten de handen in elkaar slaan voor de opmaak van een ambitieus marketingplan. Toerisme Vlaanderen kan hierbij een coördinerende rol spelen. Het is niet zinvol dat de afzonderlijke Vlaamse provincies initiatieven ontwikkelen rond de promotie van het watertoerisme.

5.5. Operationele doelstelling 5.2.: Optimaliseren van de marketinginstrumenten

Maatregel 5.2.1.: Opvoeren van de pro-actieve persbewerking

Creativiteit is nodig om niet reactief, maar pro-actief en innovatief de markten te kunnen bespelen. Nieuwe markten en nieuwe producten moeten vandaag worden verzonnen om morgen een vooraanstaande rol te kunnen spelen.

Media en journalisten zijn steeds op zoek naar nieuwigheden. Daarom is het belangrijk om op regelmatige basis naar buiten te komen met relevant nieuws en media-genieke producten en om de pers pro-actief te bewerken. Op deze wijze incentiveren we de media voor opname van gratis redactionele artikels (free publicity).

Items die hiervoor in aanmerking komen zijn onder meer de herlancering van de bestaande, maar vernieuwde producten, de labeling van fietscafés, de lancering van het concept 'groen-blauwe netwerk' (400 kilometer autovrij fietsen in West-Vlaanderen), het werken met 'wandelgebieden' e.a. Verder kan ook worden gedacht aan 'limited editions' (top topical werken) en werken rond nieuwe thema's zoals de seizoenen (herfstwandeling). De 'verpakking' van de producten (zoals de naamgeving van routes) is van cruciaal belang voor de vermarkting ervan.

Maatregel 5.2.2.: Ontwikkelen van nieuwe informatiedragers

De bestaande recreatiegids wordt momenteel voornamelijk ingezet als 'how-to-use-the-product'-brochure via de lokale diensten voor toerisme. De gids geeft een overzicht van alle recreatiemogelijkheden in de provincie.

Inmiddels zijn het fiets- en wandelproduct dermate uitgebreid geworden, dat ze elk een aparte informatiedrager verdienen. Beide recreatievormen spreken ook een eigen doelgroep aan. Er wordt dan ook gekozen voor het vervangen van de recreatiegids, vanaf 2011, door een specifieke promotionele informatiedrager voor het fietsen en voor het wandelen.

Dit betekent niet dat er niet meer over de andere recreatievormen zal gecommuniceerd worden. Ze blijven opgenomen in de basis-informatiedragers van de regio's en krijgen een

prominentere plaats op het internet (zie verder). Daarnaast wordt de pers geïnformeerd omtrent nieuwigheden in de productontwikkeling en wordt meegelift met onder meer de regiomarketingcampagnes van de Provincie (voor mountainbike). Voor het recreatief paardrijden en mensen zal de eventuele uitgave van een overzichtsbrochure worden onderzocht.

Verder wordt de communicatiemarkt verder gescand op nieuwe vormen van communicatie die inzetbaar kunnen zijn voor het bewerken van onze specifieke doelgroepen. Een voorbeeld zijn de de nieuwe sociale netwerken zoals Facebook en andere.

Maatregel 5.2.3.: Uitbreiden van het online aanbod

Het internet speelt bij de promotie en communicatie m.b.t. de recreatieve producten een steeds belangrijkere rol. Het is een virtueel onthaalpunt dat zowel een informerende als een wervende functie heeft, en dat op een one-to-one basis. De Westtoer-websites moeten verder uitgebouwd worden en krijgen een centrale rol in de communicatie over het aanbod aan voorzieningen voor openluchtrecreatie in West-Vlaanderen.

- **Invoeren van meervoudige url's**
In het kader van een meer producttypematische benadering wordt geopteerd voor de ontwikkeling van specifieke url's per recreatievorm. Dit betekent dat voor de prioritaire productlijnen wandelen, fietsen, paardrijden, mountainbiken en autotoeren, maar ook voor populaire recreatieve producten zoals de Kustfietsroute en de geplande Kustwandelroute afzonderlijke websites worden gelanceerd. De nichelijnen passagiersvaart en strandrecreatie kunnen daar eventueel aan toegevoegd worden.
- **Contentaanpassing**
Er is nood aan diepere informatieverstrekking die nog meer praktisch van aard is. Zo kan het route-aanbod gepresenteerd worden op aanklikbare kaarten, kunnen nog meer nuttige adressen en verwijzingen worden opgenomen en kan aandacht gaan naar o.m. gedragscodes voor recreanten, reglementeringen, melden van wegenwerken, omleidingen en wijzigingen aan het route- en netwerkaanbod, de vermelding van gelabelde fietscafés e.a. Verder kunnen e-nieuwsbrieven en nieuwsflashes ingezet worden om recreanten te werven.
- **Verhogen van de interactiviteit**
Westtoer wenst ook de interactiviteit met de internetgebruiker te verhogen. Dat kan onder meer door het opzetten van blogs, het lanceren van digitale enquêtes en 'webstrijden' en het optimaliseren van de 'routechirurg'. Peters en meters van routes en netwerken zullen in de nabije toekomst hun opmerkingen rechtstreeks via het internet kunnen ingeven. Ook zal worden onderzocht hoe het route- en netwerkaanbod rechtstreeks kan ontsloten worden voor de internetgebruiker via het downloaden van routetrajecten en -beschrijvingen (in printversie, in GPS, in PDA e.a.) en het online plannen van een fiets- of wandeltocht aan de hand van een route- of netwerkplanner.

Maatregel 5.2.4.: Optimaliseren van de distributie en verkoop van recreatiebrochures

De distributie en verkoop van de recreatiebrochures kan verder worden geprofessionaliseerd door de invoering van een geautomatiseerd kassasysteem waardoor de 'handling' sterk wordt vereenvoudigd. Het distributienet kan worden uitgebreid met fietscafés en met verkooppunten op plaatsen waar veel (verblijfs)toeristen aanwezig zijn zoals vakantieverblijfparken. Er moet ook worden nagedacht over een betere presentatie van de Westtoerproducten in de diverse verkooppunten. Het provinciaal infocentrum Tolhuis blijft voor de promotie en verkoop van recreatiebrochures een belangrijk verdeelpunt.

5.6. Operationele doelstelling 5.3.: Kiezen voor nichebeurzen

Algemene toeristische publieksbeurzen komen steeds vaker in competitie met gespecialiseerde beurzen en evenementen. Het grote voordeel van deze laatste is dat ze zeer gericht werken op nichedoelgroepen. Daarnaast is de kostprijs voor deelname aan dergelijke beurzen en evenementen beduidend lager dan die van de grote algemene toeristische publieksbeurzen.

Westtoer zal in de toekomst afzien van deelname aan de grote klassieke beurzen en meer gericht deelnemen aan nichebeurzen in binnen- en buitenland met betrekking tot de producttypes wandelen en fietsen en/of gericht op specifieke doelgroepen zoals medioren. Voor het niche-producttype waterrecreatie wordt gezocht naar een samenwerking op Vlaams niveau.

5.7. Operationele doelstelling 5.4.: Sensibiliseren van de reisindustrie

Fiets- en wandelreizen of vaararrangementen in West-Vlaanderen vind je nauwelijks. Het aanbod aan voorzieningen is nochtans bijzonder groot en kwalitatief, maar wellicht te weinig bekend. Westtoer wenst de reisindustrie in binnen- en buitenland dan ook te sensibiliseren voor het organiseren van wandel- en fietsreizen naar de Kustprovincie. Dat kan op twee manieren:

- Een helpende hand aanreiken bij de ontwikkeling van arrangementen voor opname bij intermediairen (Bongo,...)
- Ondersteunen van touroperators gespecialiseerd in fiets- en wandelvakanties door hen te informeren over de aanbodmogelijkheden in West-Vlaanderen. Dit gebeurt het best door de reisorganisatoren ter plaatse uit te nodigen en hen zo kennis te laten maken met het recreatief productaanbod in West-Vlaanderen
- Inzetten van een 'trade-incubator' die net die actoren bezoekt die mogelijk geïnteresseerd zijn in het samenstellen en verkopen van producten rond fietsen en wandelen, bv. combinatie hotels-restaurants-bezienswaardigheden-fietsroutes. Deze persoon brengt voor ons die touroperators in kaart die interesse kunnen hebben om ons fiets- en wandelproduct op te nemen in hun productgamma.

5.8. Operationele doelstelling 5.5.: Afstemmen van het databasebeheer op de doelgroepen van de producttypes wandelen en fietsen

Databasebeheer is in het huidige marketingbeleid een onmisbare schakel. Het laat ons toe om, op basis van de gegevens die we verzamelen over de consumenten (o.m. woonplaats, geslacht, leeftijd), zeer gerichte promotie te voeren. Het komt er op aan om de interessegebieden (thema's, regio's) van de consumenten waarmee wij in contact komen, onder meer op vlak van openluchtrecreatie, nauwkeurig in kaart te brengen.

Deze informatie, aangevuld met de resultaten van trendanalyses, marktonderzoek en het onderzoek naar profiel, gedrag en tevredenheid bij de recreanten, zal ons in de toekomst in staat stellen om doelgericht over openluchtrecreatie (bv. nieuwe producten) te communiceren.

5.9. Operationele doelstelling 5.6.: Realiseren van joint promotions

Joint promotions zijn in het kader van de promotie een aanvullend instrument dat ons moet toelaten om kostenefficiënt bepaalde doelgroepen te werken. Bij deze vorm van samenwerking gaan we op zoek naar niet-toeristische bedrijven die met hun producten een zelfde doelgroep bewerken als Westtoer. Een goed voorbeeld hiervan is de lopende samenwerking tussen Westtoer en fietsenproducent Kettler.

ACTIEGERICHTE STRATEGIE VOOR KENNISMANAGEMENT

6. Strategische doelstelling 6: Bestendigen en verder ontwikkelen van Westtoer als kenniscentrum met betrekking tot openluchtrecreatie

6.1. Operationele doelstelling 6.1.: Ontwikkelen van kennis met betrekking tot openluchtrecreatie

De expertise m.b.t. openluchtrecreatie die bij Westtoer aanwezig is dient verder te worden uitgebreid en permanent geactualiseerd. Dit kan op de volgende manieren:

Maatregel 6.1.1. Ondersteuning van de afdeling productontwikkeling met een performante vakbibliotheek

Westtoer beschikt over een goed gedocumenteerde, actuele interne vakbibliotheek met betrekking tot toerisme en recreatie. Het is van belang voor onderzoek, beleidsvorming en – uitvoering om de collectie op permanente basis te blijven vernieuwen met nationale en internationale boeken en tijdschriften.

Maatregel 6.1.2. Externe kennisgaring

Voor de ontwikkeling van kennis in verband met openluchtrecreatie zijn diverse bronnen beschikbaar. Vooreerst is het geregeld bijwonen van een beperkt aantal goed gekozen studiedagen en symposia in binnen- en buitenland van belang, niet enkel omwille van de kennisgaring maar ook voor de netwerkvorming met andere specialisten terzake. Verder zijn ook (niche)beurzen een belangrijke bron van informatie. Algemene toeristische publieksbeurzen en vakantiesalons worden steeds vaker aangevuld met of vervangen door gespecialiseerde beurzen voor een nichepubliek. Voorbeelden zijn o.m. de fiets- en wandelbeurs Amsterdam, wandelbeurs van Pasar in Roeselare, watersportbeurzen (zoals de Belgian Boat Show in Gent), Adventure Affair in Gent (avontuurlijk reizen, sporten en recreëren), Countryside in Gent (herontdekking van het landleven). Even interessant zijn sommige grote vakantiebeurzen zoals ITB in Berlijn. Deze beurzen gaan vaak gepaard met een uitgebreid programma van lezingen, symposia en andere. Ze staan dicht bij de nieuwste trends en ontwikkelingen. Ook het zelf op een beurs staan is vaak confronterend voor het eigen product, vermits men er rechtstreeks geconfronteerd wordt met de concurrenten en de gebruikers.

Om het recreatief aanbod en de recreatieve vraag in West-Vlaanderen op regelmatige basis te kunnen evalueren en het beleid te kunnen bijsturen is het ten slotte ook nuttig om af en toe een blik te werpen naar andere (al dan niet concurrerende) regio's in binnen- en buitenland. Daarbij moet prioritair worden gefocust op het onderzoek van 'best practices'. Wat zijn de nieuwste trends? Hoe doen anderen het? Hoe moet het niet? Eén en ander kan aan de hand van literatuuronderzoek, via het internet of via prospectie ter plaatse .

Maatregel 6.1.3. Uitvoeren van trendanalyses en marktonderzoek

Een goede kennis van de meest recente socio-culturele, economische, demografische en technologische trends en van de daaruit afgeleide toeristisch-recreatieve trends is van groot belang voor het voeren van een onderbouwd recreatiebeleid. Marktonderzoek ligt dan weer aan de basis van de creatie van marktconforme recreatieve producten en van een degelijk marketingbeleid. Westtoer beschikt niet over de middelen om dergelijk gespecialiseerd onderzoek zelf uit te voeren.

6.2. Operationele doelstelling 6.2.: Opzetten van een managementinformatiesysteem rond openluchtrecreatie

Het opstellen van dit beleidsplan heeft geleerd dat het bijzonder moeilijk is om de openluchtrecreatie in cijfers te vatten, zowel op het vlak van het aanbod, als op het vlak van de vraag. Om het recreatiebeleid in de toekomst beter te kunnen onderbouwen, evalueren en bijsturen is een permanente dataverzameling en -verwerking essentieel. Bestaande cijfergegevens dienen gebundeld te worden, nieuwe informatie moet op systematische wijze worden verzameld en verwerkt. De op te zetten acties kunnen worden samengevat in de volgende maatregelen.

Maatregel 6.2.1. Lobbyen voor het opzetten van een monitoringsysteem voor het vrijetijdsgedrag in Vlaanderen

De Provincie en Westtoer willen bij de andere toeristisch-recreatieve instanties in Vlaanderen (o.m. Toerisme Vlaanderen en de provinciale toeristische organisaties) pleiten voor het opzetten van een systeem van periodiek onderzoek (niet jaarlijks) op het niveau Vlaanderen om het openluchtrecreatief gedrag van de Vlaming permanent te monitoren. Daarbij kan het in 2004 in Nederland opgezette ContinuVrijeTijdsOnderzoek (CVTO) inspirerend werken. Dit onderzoek geeft een breed en diepgaand inzicht in de structuur, de ontwikkelingen en de trends op de vrijetijdsmarkt. Daarbij worden de meest uiteenlopende vrijetijdsactiviteiten op een continue basis en gespreid over het gehele jaar in kaart gebracht.

Maatregel 6.2.2. Verzamelen van een set van basisindicatoren m.b.t. openluchtrecreatie

Ten einde evoluties inzake openluchtrecreatie (tijdig) te kunnen onderkennen is het wenselijk over een set van basisindicatoren te kunnen beschikken, die periodiek worden geactualiseerd. We maken een onderscheid tussen basisindicatoren i.v.m. het recreatieve aanbod en basisindicatoren i.v.m. de recreatieve vraag.

Basisindicatoren i.v.m. het recreatieve aanbod

Volgende kerngegevens kunnen op periodieke basis worden geïnventariseerd:

- Groenvoorzieningen (toegankelijke bos- en natuurgebieden, speelbos, provinciedomeinen, groene assen e.a.)
- Watervlakken
- Wandelvoorzieningen (routes, netwerken)
- Fietsvoorzieningen (routes, netwerken, fietsverhuuradressen)
- Ruitervoorzieningen (routes, manèges)
- Mountainbikevoorzieningen (routes, verhuurlocaties)
- Voorzieningen voor auto- en motortoeren (routes)
- Voorzieningen voor water- en oeverrecreatie (waterwegen en jaagpaden, jachthavens en aanmeerplaatsen, snelvaartzones, passagiersvaart, kanosteigers, hengelpaatsen, zwemlocaties)
- Voorzieningen voor strandrecreatie (strandclubs)
- Voorzieningen voor golf
- Onthaal- en infopunten en bezoekerscentra
- Logiesvoorzieningen (aantal logies, fietsvriendelijke logies, kampeerterreinen, aantal trekkersplaatsen, trekkershutten)

Basisindicatoren i.v.m. de recreatieve vraag

- Verkoop van recreatiebrochures
- Bezoekers websites
- Participatie aan waterrecreatie (sluispassages, verkoop van waterwegenvignetten en immatriculatieplaten, aantallen uitgereikte vlaggenbrieven en stuurbrevetten)
- Aantallen fietsers op de fietsnetwerken en op groene assen
- Aantallen wandelaars op bepaalde wandelnetwerken en wandelroutes
- Aantallen bezoekers aan provinciedomeinen

Om bovenstaande basisindicatoren te kunnen verzamelen is het van belang om te kunnen beschikken over een reeks hulpmiddelen:

(1) Permanente meetsystemen

Het opzetten van permanente meetsystemen is de enige manier om op een continue basis kwalitatief cijfermateriaal te kunnen verzamelen. Het is belangrijk dat naar de toekomst toe verder geïnvesteerd wordt in (bij voorkeur geautomatiseerde) meetsystemen. Prioriteit dient daarbij te gaan naar het op punt stellen van het systeem voor het tellen van fietsers op de fietsnetwerken en de groene assen, het ontwikkelen van een methodologie voor het tellen van wandelaars en het opzetten van een permanent meetsysteem voor bezoekers aan de provinciedomeinen.

(2) WIN-databank

Westtoer trekt een project dat vanaf 2009 voorziet in de oprichting van een West-Vlaams Informatie Netwerk, een gebruiksvriendelijk databankplatform voor het verzamelen en uitwisselen van toeristische informatie voor promotionele (web, print, pers) en beleidsdoeleinden, waarbij o.m. de gemeenten zorgen voor de invoer van informatie (met uitzondering van logiesgegevens). De opgeslagen informatie zal via gestandaardiseerde exportmodules naar andere databanken uitgevoerd kunnen worden en er zullen tools (i-frame, widget e.a.) ter beschikking worden gesteld van de gemeenten waarmee zij hun websites kunnen bouwen en stofferen. De WIN-databank moet uniformiteit brengen en de workload verlichten bij het verzamelen van toeristische informatie door de gemeenten. Daarnaast zal de databank zorgen voor een meer continue aanvoer van toeristische content.

(3) Databank voor beheer en onderhoud

De afdeling productontwikkeling van Westtoer werkt aan de oprichting van een databank voor beheer en onderhoud van provinciale recreatieve voorzieningen (TRIS-databank). Het is de bedoeling om zowel de signalisatie als de voorzieningen (zitbanken, picknicktafels e.a.) te inventariseren en te georefereren (GIS-coördinaten). Deze complexe databank moet onder meer toelaten:

- de klachtenregistratie en -behandeling te automatiseren
- de werking van de onderhoudsploegen te optimaliseren
- kaartmateriaal in functie van onderhoud en beheer te produceren
- nieuwe recreatieve producten te ontwikkelen op basis van GPS-coördinaten

Maatregel 6.2.3. Voeren van onderzoek rond specifieke recreatieve producten

Het recreatiebeleid is gebaat met actuele onderzoeken die de openluchtrecreatieve activiteiten kwantificeren. Het gaat hier onder meer om onderzoek naar de participatie aan recreatievormen en de wijze waarop dat gebeurt. En naar de bestedingen van recreanten. Het is ook interessant te weten voor wie je recreatieve producten ontwikkelt: voor welke leeftijdscategorieën, voor welke inkomensgroepen. Verder leren ook het profiel, het gedrag en de tevredenheid van de recreanten veel over de doelgroepen waarvoor je werkt en over de maatschappelijke relevantie van het gevoerde recreatiebeleid. Dergelijk onderzoek kan trends bevestigen, maar evengoed ontkrachten. Het levert nuttige input voor het recreatiebeleid. Het meest recente grootschalige onderzoek naar de participatie van West-Vlamingen aan openluchtrecreatieve activiteiten dateert uit 1997 en is aan actualisatie toe. Het kwantitatief recreatieonderzoek dient tijdens de planperiode prioritair te worden toegespitst op fietsen en wandelen. Volgende initiatieven kondigen zich reeds aan:

- bevragingen op de fietsnetwerken van de Leiestreek en van het Brugse Ommeland
- onderzoek naar de wandelaars op het wandelnetwerk Bulskampveld
- onderzoek naar bezoekers aan een nog te selecteren provinciedomein

6.3. Operationele doelstelling 6.3.: Organiseren van kennis- en ervaringsoverdracht

Maatregel 6.3.1. Organiseren van interne vorming en kennisuitwisseling

Westtoer engageert zich om in de voorziene planperiode enkele momenten te voorzien voor de interne kennisoverdracht m.b.t. openluchtrecreatie. Het doelpubliek vormen de afdelingen Marketing, Productontwikkeling en Strategische Planning, Databeheer en Onderzoek van Westtoer, evenals een aantal provinciale diensten. De fora hiervoor zijn onder meer:

- het tweemaandelijks FORUM waarop de kaderleden van Westtoer samenkomen en waar geregeld externe sprekers geprogrammeerd staan
- het adviescomité openluchtrecreatie

Maatregel 6.3.2. Organiseren van externe vorming en kennisuitwisseling

De Provincie en Westtoer wensen in de komende jaren een extra inspanning te leveren voor het organiseren van vorming voor gemeentelijke diensten (toerisme, sport, technische diensten). Openluchtrecreatie zal hierbij een belangrijk thema vormen: productontwikkeling, marketing, trendanalyse. Volgende vormingsmomenten worden voor ogen gehouden: cursus recreatieve productontwikkeling, uitnodigen van externe sprekers zoals trendwatchers, marketingcursus, cursus projectmanagement.

Daarnaast kan kennis- en ervaringsuitwisseling met andere deskundigen op het vlak van openluchtrecreatie onder meer via de samenwerkingen met Toerisme Vlaanderen en de andere Vlaamse provincies, via het opzetten van uitwisselingen (met Noord-Frankrijk, met de VLM, met provinciale diensten e.a.) en via participatie aan concrete (al dan niet grensoverschrijdende) projecten. Deze uitwisselingen betekenen voor alle partners een meerwaarde.

Maatregel 6.3.3. Organiseren van studiedagen en studiereizen

De Provincie en Westtoer hebben de ambitie om een voortrekkersrol te vervullen bij de toeristisch-recreatieve productontwikkeling en de vermarkting ervan in Vlaanderen en het buitenland. Door de organisatie van lezingen, symposia, studiedagen en studiereizen wil Westtoer bijdragen tot de netwerkvorming en de kennis- en ervaringsuitwisseling binnen de recreatieve sector.

Maatregel 6.3.4. Verspreiden van beleidsrelevante informatie

Informatie, gegaard uit onderzoek, metingen en studies, rendeert maar als ze voor beleidsmakers beschikbaar is. De Provincie en Westtoer wensen bij te dragen tot de uitwisseling van deze informatie via de uitgave van strategische beleidsplannen, informatieverspreiding via het internet, het uitbrengen van statistieken en onderzoeksresultaten over dagtoerisme, verblijfstoerisme en fiets- en wandelrecreatie. Communicatiekanalen zijn onder meer het internet, de pers, nieuwsbrieven van Westtoer en van de Provincie e.a.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

AKTIVIA	Vlaamse wandelsportfederatie
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
ANDREA	Natuurherstelproject in fossiele duingebieden
APB	Autonoom Provinciebedrijf
BBL	Bond Beter Leefmilieu
BBTB	Bond van Trein-, Tram- en Busgebruikers
BC	Bezoekerscentrum
BLOSO	Belgisch Instituut voor Lichamelijke Opvoering, Sport en Openluchtrecreatie
CVTO	Continu Vrijetijdsonderzoek Nederland
DANAH	Defensie + Anb = NATuurHerstel
DOP	Dorpsonthaalpunt
EHBO	Eerste Hulp Bij Ongevallen
FEYDRA	Fossil Estuary of the Yzer Dunes Restoration Action
Fit-o-meter	Fitnessparcours met infoborden en oefentoestellen
FOD	Federale Overheidsdienst
GIS	Geografisch Informatie Systeem
GNOP	Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan
Green Key	Internationaal keurmerk voor groene toeristische accommodaties
Groene Sleutel	Ecolabel voor campings die zuinig omspringen met water en energie
GPS	Global Positioning System
Green Fee	Eénmalige externe toegang tot een golfterrein
GR-pad	Grote Routepad
GSM	Global System for Mobile communication
Ha	Hectare
i-POD	Draagbare muziek- en mediaspeler
i-WALK	Digitale wandeling
Jutter	Strandrolstoel op luchtbanden
KAP	Kustactieplan
KITS	Kust Indicatoren Toeristisch Statistisch
Km	Kilometer
KTA	Koninklijk Technisch Atheneum
KUL	Katholieke Universiteit Leuven
KYCN	Koninklijke Yacht Club Nieuwpoort
LAT-relatie	Living Apart Together
LAZEF	Landelijke Zeilwagenfederatie
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale
LF-route	Langeafstandsfietsroute
MBZ	Maatschappij voor de Brugse Zeevaartinrichtingen
MICE	Meetings, Incentives, Congresses, Events
MINAWA	Milieu-, Natuur- en Waterbeleid (dienst Provincie West-Vlaanderen)
MKZ	Mond- en Klauwzeer
MP3	Afkorting van MPEG-1 Layer 3: bestandsformaat om geluid te comprimeren en op te slaan
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
NMBS	Nationale Maatschappij van de Belgische Spoorwegen
NME	Natuur- en Milieu Educatie
PASAR	Nieuwe naam voor Vakantiegenoegens vzw
PDPO	ProgrammeringsDocument PlattelandsOntwikkeling
PDA	Personal Digital Assistent
PODCAST	Geluidsopname die kan gedownload worden
POI	Point of Interest
POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij
POVLT	Provinciaal Ontwikkelingscentrum voor Land en Tuinbouw
PROCLAM	Provinciaal Centrum voor Landbouw en Milieu

PROCORO	Provinciale Commissie voor Ruimtelijke Ordening
PRS-WV	Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen
QUAD	Vierwielig en open gemotoriseerd voertuig
Routechirurg	Meldpunt op het internet voor tekorten en gebreken aan recreatieve routes en netwerken van Westtoer
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
RUP	Ruimtelijk Uitvoeringsplan
RWZI	RioolWaterZuiveringsInstallatie
RYCO	Royal Yacht Club Oostende
Skeelers	Rolschaatsen met de wielen op één lijn (= inline skates)
SMS	Short Message Service
TOBOS	TOerisme en Bedrijfsleven in Onderlinge Samenwerking vzw
TRIKE	Driewielig en open gemotoriseerd voertuig
TVL	Toerisme Vlaanderen
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VAB	Vlaamse Automobilisten Bond
VBC	Vlaams Bezoekerscentrum
VBNC	Vlaams Bezoekers- en Natuureducatiecentrum
VlaS	Vlaamse Traditionele Sporten vzw
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VUB	Vrije Universiteit Brussel
VVV	Vereniging voor Vreemdelingenverkeer
VVW	Vlaamse Vereniging voor Watersport
VZW	Vereniging Zonder Winstoogmerk
WES	West-Vlaams Economisch Studiebureau
Westkans	West-Vlaams Bureau voor Gelijke Kansen en Toegankelijkheid vzw
WVT	West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw

BIBLIOGRAFIE

- ABMA, R. en BERKERS, R., 2005, De openstelling van bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten, Den Haag, Stichting Recreatie, 45 p.
- AGENDA VOOR EEN VITAAL PLATTELAND, 2005, Den Haag, Ministerie van LNV, 32p.
- ALGEMENE BELEIDSNOTA VAN DE STAATSSECRETARIS VOOR MOBILITEIT, 2008, 91 p.
- ALLAERT, G., 2003, Wegwijs in Ruimtelijke Economie. Doorkijk naar planning en management van ruimte, Gent, Academia Press.
- BAKKER, J.G. en VAN DIEPEN, M.B.S., 2002, Handboek wandelvoorzieningen, Wageningen, Werkgroep Inrichting Recreatievoorzieningen in de Openlucht-WIRO, Wageningse Universiteit & Research Centrum-WUR, 147 p.
- BELGROMA, 1987, Sectorstudie recreatie Vlaanderen. Ruimtelijk gebruik en behoefte, Brussel, studie in opdracht van AROL-Bestuur voor Ruimtelijke Ordening, 123p.
- BELPAEME, K. en KONINGS Ph., 2004, De kustatlas van Vlaanderen-België, Oostende, Coördinatiepunt voor Geïntegreerd Beheer van Kustgebieden, 100 p.
- BLOCKERIJJE, A., Regelgeving Sport en Recreatie in openlucht, Mechelen, Kluwer, 858p.
- BOERJAN, P. en LOWYCK, E., 1995, Basisbegrippen recreatie en toerisme, TOBOS, Brussel.
- BOLLAERT, L., MATTHIJS, K. e.a., 1999, Toerisme, recreatie en vrijetijd in Vlaanderen anno 2000, Onderzoek in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Wetenschap en Innovatie, Brussel/Leuven, V.U.B./K.U.L., 63 p.
- BOLLAERT, L., STOFFEN, M., DE KNOP, P., MATTHIJS, K., NEEFS, H. & DELANGHE, L., 2000, Toerisme, recreatie en vrijetijd in Vlaanderen anno 2000, Brussel/Leuven, VUBrussel-Onderzoekseenheid Vrijetijd, Toekomst en Beleidsplanning en KULeuven-Departement Sociologie.
- BOSHART, M. e.a., 1981, Recreatief medegebruik ... of gewoon een eindje om, Den Haag, Stichting Recreatie, 128 p.
- BOURGEOIS, G., 2004, Toerisme: kwaliteitswerk voor een kwaliteitsbeleving van bestemming Vlaanderen. Beleidsnota Toerisme 2004-2009, 88 p.
- BUREAU STROBAND, 1996, De recreatieve betekenis van het landschap. Studie uitgevoerd in opdracht van het NRLO en het RMNO, Bilthoven.
- CALLENS, M., 2007, Meet- en Onderzoeksproject Fietsnetwerk Westhoek, Brugge, Westtoer, 123 p.
- CALLENS, M., 2008, Meet- en Onderzoeksproject Fietsnetwerk Leiestreek, Brugge, Westtoer, 130 p.
- COORDINATIECOMMISSIE INTEGRAAL WATERBELEID, 2005, Waterbeleidsnota
- COPE, A., 2006, An active travel a day keeps the doctor away, in: The Network, Issue 4-Winter 2006, p. 6-9.
- DE BOITSELIER, J. e.a., 2009, 7 dialoogdagen over de paardenhouderij, Brussel, Vlaamse Landmaatschappij, 281 p. + bijlage.

- DE FOUR, K. (red.), 2004, Strategisch Beleidsplan Toerisme en Recreatie in het Brugse Ommeland 2004-2008, Brugge, Westtoer, 300 p.
- DE FOUR, K., 2008, Strategisch Beleidsplan Toerisme en Recreatie voor de Westhoek 2008-2013, Brugge, Westtoer, 176 p.
- DENIS J. (red.), 1992, Geografie van België, Brussel, Gemeentekrediet, 623 p.
- DE ROO, N. en HINDRYCKX, K. (red.), 1995, De IJzer. Beeld van een stroom, Tielt, Lannoo, 176 p.
- DESEYN, R., 2006, Mountainbiketoertochten...is de top al in zicht?, in: Sport West, jaargang 2006, nr. 135, p. 5-9.
- DE SPIEGELEIRE, D., CABUS, P. & BRYON, J., 2006, Functieverweving en medegebruik vanuit toeristisch-recreatief perspectief, Leuven, KUL, 114 p.
- DE VOCHT, A. & DE BRUYN, L., 2005, Binnenvisserij, in: Natuurrapport 2005, p. 284-291.
- DIEGENBACH, S. en HERBERT, L., 1994, Kiezen in delen. Visie op de openluchtrecreatie in de duinen, Den Haag, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Openluchtrecreatie, 60 p.
- DIETVORST, A., 1997, Ruraal toerisme in de greep van de versnelling, Voordracht voor het Westhoekoverleg, 12 p.
- ELZINGA, G. & VAN TOL, A., 1995, Groene netwerken voor natuur en recreatie, Wageningen, Landbouwuniversiteit, Werkgroep Recreatie en Toerisme – Rapport nr. 34, 148 p.
- ELZINGA, G. & WONG, R., 1996, Recreatie dicht bij huis, Welzijn en gezondheid, Den Haag, Stichting Recreatie.
- ELZINGA, G. en WONG, B.A., 1996, Recreatie dicht bij huis. Studie naar de behoefte van recreatiemogelijkheden dicht bij huis, Den Haag, Stichting Recreatie, 153 p.
- FOD ECONOMIE, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, 2006, Land- en tuinbouwteiling.
- GHEYSEN, S. (red.), 1999, Strategisch Beleidsplan Toerisme en Recreatie voor de Westhoek, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 200 p.
- GLORIEUX, I., MOENS, M., KOELET, S. & COPPENS, K., 2001, Tijdsbesteding in Vlaanderen, 1988-1999, Brussel, VUBrussel-Vakgroep Sociologie/Onderzoeksgroep TOR.
- GLORIEUX, I., COPPENS, K., KOELET, S., MOENS, M. & VANDEWEYER, J., 2002, Vlaanderen in uren en minuten. De tijdsbesteding van de Vlamingen in 480 tabellen, Brussel, VUB Press.
- GOOSSEN, C.M., LANGERS, F. en LOUS, J.F.A., 1997, Indicatoren voor recreatieve kwaliteiten in het landelijk gebied, Wageningen, SC-DLO.
- GRONTMIJ, 1995, Bos en natuur; 'Open of gesloten?'. Inventarisatie openstelling en toegankelijkheid bos- en natuurterreinen in Nederland, Zeist, Ministerie van LNV, 65 p.
- HOPSTER, G.K. e.a., 2003, Uit de voeten met wandelpaden over boerenland. Leidraad voor de aanleg van wandelroutes, Lelystad, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Alterra en Animal Sciences Group, 52 p.
- GUIDEA, 2008, Kindvriendelijkheid aan de Vlaamse Kust

HOUTHAEVE, R., 2005, Naar een nieuwe verhouding tussen 'landbouw' en 'ruimte', in: West-Vlaanderen Werkt 4/2005, p. 18-20.

JANSEN, M. en DEN HELD, J.J., 1995, Verbindingszones voor recreatie en natuur. Een ideeënboek voor combinatie en inrichting van ecologische en recreatieve netwerken, Wageningen, WIRO, 95 p.

KATTELER, H. en VAN DER KRUIS, A., 1984, Rekreatie in agrarisch gebied. Ervaringen van boeren en rekreanten met rekreatief medegebruik, Nijmegen, Instituut voor toegepaste sociologie, 128 p.

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, 2004, Kliksons 2004. Resultaten van de vrijetijds- en buurtbelevingsbevraging bij 35.542 tieners in Vlaanderen en Brussel, Brussel, Kinderrechtencommissariaat.

KONINKLIJKE BELGISCHE GOLF FEDERATIE, 2001, Voorstel Golfnota: Afwegingskader voor golfterreinen in Vlaanderen.

KUIPER, L. en VAN BENTHEM, M., 2006, Asfalt en beton in evenwicht met bos en natuur voor mensen, in: Landwerk 6-2002, p. 35-39.

LANGZAAM VERKEER VZW, BOND BETER LEEFMILIEU & FIETSERSBOND VZW, 2001, De harde economie van de zachte recreatie. Verslag rondetafelconferentie Vlaams Parlement 16/05/2001, Brussel, 31 p.

LENGKEEK, J., 1985, Dat noemen zij recreatie. Openluchtrecreatie als onderdeel van een samenhangend recreatiebeleid, Den Haag, Stichting Recreatie, 96p.

LINTERS, A. (red.), 1985, Spoorwegen in België, Gent, Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie vzw, 78 + 228 p.

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, Departement LIN, Mobiliteitscel, 2002, Ontwerp Vlaams Totaalplan Fiets, 141 p. + Kaartenbijlage.

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, AWZ, Afdeling Beleid Havens, Waterwegen en Zeewezen, 2003, Beleidsplan waterrecreatie en -toerisme van de waterwegen en kust in Vlaanderen, Brussel, 96 p. + bijlagen.

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2004, Tijd voor vrije tijd? Vrijetijdsparticipatie in Vlaanderen: sport, cultuur, media, sociale participatie en recreatie, Stativa 32, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 87p.

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 2004, Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, Brussel, afdeling Ruimtelijke Planning, 594 p.

MINISTERIE VAN LNV & MINISTERIE VAN VROM, 1985, Structuurschema Openluchtrecreatie, Den Haag, Staatsuitgeverij.

MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1993, Kiezen voor recreatie. Beleidsnota openluchtrecreatie 1992-2010, Den Haag, Ministerie van LNV, 192 p.

MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1997, Recreatieschets 2020, Den Haag, Ministerie van LNV-Directie Groene Ruimte en Recreatie, 32p.

MINISTERIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT, 1999, Ontsnippering versnipperd Nederland, Delft, Rijkswaterstaat/Dienst Weg- en Waterbouwkunde, 32 p.

MONBALLYU, M. (red.), 2002, Strategisch Beleidsplan voor Toerisme en Recreatie aan de Kust, Brugge, Westtoer, 356 p.

- PEETERS, K., 2004, Beleidsnota leefmilieu en natuur 2004-2009.
- PERRIN, G., 1993, Chemins de traverses. Nos anciennes lignes ferroviaires, Charleroi/Bruxelles, RTBF Charleroi/RTBF Editions/Fondation Roi Beauduin, 263 p.
- PROVINCIALE DIENST TOERISME EN RECREATIE WEST-VLAANDEREN en WES, 1999, Onderzoek bij de kusttoeristen in commerciële logiesvormen
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND, 2004, Agenda Recreatie en Toerisme 2004-2007. Bruggen naar buiten, 64 p.
- PROVINCIE VLAAMS-BRABANT, s.d., Beleidsnota recreatie 2001-2006. Ruimte voor ontmoeting, Provincie Vlaams-Brabant – Directie Cultuur en Onderwijs.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 1998, Openluchtrecreatieve activiteiten van de West-Vlaamse bevolking in 1996, Brugge, Provincie West-Vlaanderen – Dienst Toerisme en Recreatie, 133 p. + bijlagen.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2002, Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 318 p.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2003, Navigatieplan voor een vitaal West-Vlaams platteland. Beleidsnota Platteland 2003-2030, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 88 p.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2005, Beleidsplan voor Land- en Tuinbouw 2005-2010, Brugge, Provincie West-Vlaanderen, 167 p.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2007, West-Vlaanderen sociaaleconomisch – feiten en cijfers 2006, Dienst Economie, Brugge, 164 p.
- PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2008, West-Vlaanderen sociaaleconomisch – feiten en cijfers editie 2008, Dienst economie, Brugge, 164 p.
- PROVOOST, S., RAPPE, G., AMPE, C., LETEN, M., HOYS, M. & HOFMAN, M., 1996, Ecosysteemvisie voor de Vlaamse Kust, 2 delen, Brussel, Universiteit Gent & Instituut voor Natuurbehoud in opdracht van AMINAL, afdeling Natuur, 375 + 130 p. + bijl.
- PROVOOST, T., 1992, Recreatie en toerisme in het landelijk gebied in Vlaanderen, proefschrift, Gent, Universiteit Gent, 216 p.
- PROVOOST, T., 1992, Recreatie en natuur: water en vuur?, in: Uit de Hoek, jg. 7, nr. 2, p. 24-25.
- PROVOOST, T., 1992, Het recreatief medegebruik van landbouwgebieden, in: Uit de Hoek, jg. 7, nr. 3, p. 22-23.
- PROVOOST, T., 1992, Recreatie in het landelijk gebied: requiem voor het plattelandsdorp?, in: Uit de Hoek, jg. 7, nr. 4, p. 20-21.
- PROVOOST, T., 1994, Toeristisch Recreatief Actie Plan voor het Regionaal Landschap West-Vlaamse Heuvels, Diksmuide, Samenlevingsopbouw Westhoek vzw.
- PROVOOST, T., 1996, Het Blauwe Netwerk. Aanzet tot een beleidsvisie voor gemotoriseerde pleziervaart op de West-Vlaamse binnenwateren, Beernem, West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw, 92 p.
- PROVOOST, T., 2000, Bewegwijzering van fietsnetwerken in Vlaanderen. Naar een geïntegreerde benadering, Brugge, West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw, 30 p.

- PROVOOST, T., 2000, De toervaart in West-Vlaanderen. Feiten en cijfers, Brugge, West-Vlaamse Vereniging voor de Vrije Tijd vzw, 26 p.
- PROVOOST, T., 2000, Een groen lappendeken. Historische geografie van de landschappen in de Westhoek, in: De Roo, N. (red.), De verbeelding van de Westhoek, Tielt, Lannoo, 223 p.
- RAAD VOOR HET LANDELIJK GEBIED, 2004, Ontspannen in het groen, Amersfoort, Publicatie RLG 04/1, 51 p.
- RAUWS, G. en MIERMANS, W., 1994, Bewegwijzering. De kunst van het vak, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 96 p.
- RESOURCE ANALYSIS, 2008, Beleidsanalyse van riviertoerisme en cruisetoeisme Vlaanderen, studie in opdracht van Toerisme Vlaanderen, 81 p. + bijlagen.
- RIJK, P.J., 2005, Wandelpaden op land- en tuinbouwbedrijven: animo, mogelijkheden en vergoedingssysteem, Den Haag, LEI, 42p.
- ROOVERS, P., 2005, Impact of outdoor recreation on ecosystems: towards an integrated approach, Doctoraatsproefschrift nr. 650 aan de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen, Leuven, KUL, 188p.
- SAMUELOV, I. (red.), 2003, Strategisch Beleidsplan Toerisme en Recreatie voor de Leiestreek, Brugge, Westtoer, 210 p.
- SCHEERDER, J. en PAUWELS, G., 2002, Vlaanderen sportief gepeild! Resultaten van de APS-survey 1999, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, Stativaria 26, 82 p.
- SCHEERDER, J., TAKS, M., VANREUSEL, B. & RENSON, R., 2002, 30 jaar breedtesport in Vlaanderen: participatie en beleid. Trends 1969-1999, Gent, Publicatiefonds voor lichamelijke opvoeding.
- SCHEERDER, J. en PAUWELS, G., 2004, Tijd voor vrije tijd? Vrijetijdsparticipatie in Vlaanderen: sport, cultuur, media, sociale participatie en recreatie, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, Stativaria 32, 87 p.
- SCHEERDER J., 2004, Spelen op het middenveld. Vrijetijdssport als ontspanning, ontplooiing en ontmoeting, Tielt, Lannoo, 237p.
- STAATS, H., 1988, Ruimtelijke ordening kan bij omgevingspsychologie te rade gaan over ruimtelijke kwaliteit, in: ROM, jg. 6, nr. 12, P. 19-23.
- STICHTING RECREATIE, 2004, Recreatiecijfers bij de hand, Den Haag, Stichting Recreatie Kennis- en Innovatiecentrum, 24p.
- STICHTING RECREATIE, 2005, Recreatie en toerisme als sociaal bindmiddel op het platteland, Den Haag, Stichting Recreatie Kennis- en Innovatiecentrum, 37p.
- STORTELDER, A. & MOLLEMEN, G., 1998, Binnendoor & Buitenom, Zieuwent, Stichting Kerkepaden, 160p.
- TNS NIPO, NRIT & NBTC, 2005, Continu Vrije Tijds Onderzoek.
- TOBOS vzw, 1998, Bezoekersscreening Kemmelberg 1997, Brugge, TOBOS vzw, 63p.
- TOERISME: KWALITEITSMERK VOOR EEN KWALITEITSBELEVING VAN BESTEMMING VLAANDEREN, 2005, Beleidsnota Toerisme 2004-2009, ingediend door de heer Geert

- Bourgeois, Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme, 88p.
- TOERISME VLAANDEREN, Toerisme Provincie Antwerpen en TPA-Antwerpse Kempen, 2005, Onderzoek Wandelnetwerk Kempense Heuvelrug, 37 p.
- TOERISME VLAANDEREN, 2006, Fietsactieplan Vlaanderen 2006-2010, Brussel, Toerisme Vlaanderen, dienst Toeristisch-Recreatieve Projecten, 143 p.
- TRAJECT, 2006, Ketenmobiliteit aan de Kust. Haalbaarheidsonderzoek met bijzondere aandacht voor de Kustfietsroute en de Kusttram, Gent, 55 p.
- VAKANTIEGENOEGENS VZW, 1992, Recreatie op en rond het water, Brussel.
- VAKANTIEGENOEGENS VZW, 1995, Ideeënboek rond recreatief medegebruik, Brussel, Vakantiegenoegens vzw, 43 p.
- VANDERSTEDÉ, W. (red.), Kind & Ruimte. Kindgerichte planning van publieke ruimte, Kind & Samenleving, Meise, 240 p.
- VANHOVE, N. & THEYS J. (red.), 1990, West-Vlaanderen 2000. Een strategie voor economische ontwikkeling, Brugge, WES, 467 p.
- VAN PRAET, J. en VALCKE, S., 2007, Toeristische strategische planning: Wat is het nut ervan en hoe begin ik eraan? Op weg naar een onderbouwde methodologie, Toerisme Vlaanderen, Brussel, 21 p.
- VEER, M.M., 2004, Openstelling bos en natuur 2003, Den Haag, Stichting Recreatie, 48 p.
- VINCKE, M., 2009, Onderzoek gebruik van vaste ligplaatsen in Kustjachthavens, Brugge, Westtoer, 13 p.
- VROM-RAAD, 2006, Groeten uit Holland, qui è fantastico!, Advies over vrije tijd, toerisme en ruimtelijke kwaliteit, Den Haag, 172 p.
- V.U.B., onderzoeksgroep Tempus Omnia Revelat, 2005, Tijdsbudgetonderzoek 2004, Vrije Universiteit Brussel
- WESTTOER, 2004, Wandelen in Heuveland: van knooppunt naar knooppunt. Resultaten enquêteering, Brugge, Westtoer – Afdeling Strategische Planning, Onderzoek en Databeheer, 19 p.
- WESTTOER, 2004, Publieksonderzoek Dagtoerisme aan de Kust in 2003, Brugge, 29 p.
- WESTTOER, 2005, Permanent Meetsysteem voor het Dagtoerisme aan de Kust, Eindrapport, Brugge, 54 p. + bijlagen.
- WESTTOER, 2005, Onderzoek bij verblijfstoeristen in commerciële logiesvormen aan de Kust in 2005 - Tekstrapport, Brugge, 55 p. + bijlagen.
- WESTTOER, 2006, Onthaalplan voor het Interfluvium Leie-Schelde 2006-2012, Brugge, 175 p.
- WESTTOER, 2006, Ontwikkelingsplan voor de toeristisch-recreatieve infrastructuur in Roeselare 2006-2012, Brugge, 167 p.
- WESTTOER, 2007, Meet- en onderzoeksproject Fietsnetwerk Westhoek, Brugge, 123 p.
- WESTTOER, 2008, Welkom in de duinen – Reflecties en aanbevelingen omtrent natuur en recreatie aan de Vlaamse Kust, Brugge, 134 p.

WEST-VLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU, 1997, Het reisgedrag van de Belgen in 1996, Brugge, WES.

WEST-VLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU, 2004, Onderzoek toervaren, Brussel, Toerisme Vlaanderen, 74 p. + bijlagen.

WEST-VLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU, 2006, Onderzoek Ruimte voor toerisme en recreatie in Vlaanderen, studie in opdracht van Toerisme Vlaanderen, Brussel, 198 p. + bijlagen.

WEST-VLAAMS ECONOMISCH STUDIEBUREAU, 2007, Recreatieve draagkracht, een kwestie van evenwicht. Identificeren van draagkracht in toeristisch-recreatieve verstedelijkte gebieden, studie in opdracht van Toerisme Vlaanderen, 44 p. + bijlagen.

WES, 2008, Aantrekkelijkheid van watertoerisme in Vlaanderen. Haalbaarheid van een meerdaagse vaarroute tussen de kunststeden voor buitenlandse toervaarders, studie uitgevoerd in opdracht van Toerisme Vlaanderen, 75 p. + bijlagen.

WEST-VLAAMSE VERENIGING VOOR DE VRIJE TIJD VZW, 1991, De Hengelsport in West-Vlaanderen. Beleidsoriënterend onderzoek naar omvang, samenstelling en verspreidingspatroon van hengelpubliek langs openbare binnenwateren in de provincie West-Vlaanderen in 1989, Beernem, WVT vzw.

WEST-VLAAMSE VERENIGING VOOR DE VRIJE TIJD VZW, 1996, Fietsen zonder grenzen. Naar een Europees netwerk van langeafstandsfietsroutes. Congresverslag, Brugge, WVT vzw, 62 p.

WEST-VLAAMSE VERENIGING VOOR DE VRIJE TIJD VZW, 2001, De Polder van Blankenberge, De Haan en Zuienkerke in toeristisch-recreatief perspectief. Een gebiedsvisie met aanzetten voor een beleidsplan, Brugge, WVT vzw, 89 p.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
1. Algemeen	4
2. Afbakening van het onderwerp: waarover gaat het?	4
3. Opzet van het beleidsplan	6
4. Het proces	6
STAP I: Waar moet het met de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen naartoe?	9
STAP II: Analyse en evaluatie van het actuele aanbod en beleid m.b.t. openluchtrecreatie in West-Vlaanderen.....	10
DEEL 1: SITUATIEANALYSE.....	10
1. <i>Interne analyse</i>	10
1.1 Situering van de provincie West-Vlaanderen	10
1.1.1 Algemene situering	10
1.1.2 Landschappelijke structuur.....	10
1.1.2.1 De betekenis van het landschap voor de recreant	10
1.1.2.2 Het West-Vlaamse landschap als recreatieruimte	12
1.1.2.3 Structuurbepalende elementen voor recreatie in het West-Vlaamse landschap	24
1.1.3 Ontsluiting	37
1.1.3.1 Algemeen	37
1.1.3.2 Recreatieve ontsluiting	38
1.1.4 Klimaat.....	40
1.2 Inventarisatie van de voorzieningen.....	41
1.2.1 Route- en trajectgebonden recreatie	41
1.2.1.1 Inleiding	41
1.2.1.2 Wandelen	41
1.2.1.3 Fietsen	47
1.2.1.4 Mountainbiken.....	58
1.2.1.5 Paardrijden en mennen.....	59
1.2.1.6 Auto- en motortoeren.....	61
1.2.2 Waterrecreatie.....	62
1.2.3 Strandrecreatie.....	72
1.2.4 Golf.....	74
1.2.5 Rolschaatsen, skeeleren en skateboarden	75
1.2.6 Quadrijden.....	75
1.2.7 Volkssporten	76
1.2.8 Oriëntatiesport	76
1.2.9 Joggen	77
1.2.10 Onthaal- en infopunten en bezoekerscentra	77
1.2.11 Recreatieve verblijfsinfrastructuur (zie Kaart 24).....	79
1.2.12 Doelgroepgerichte recreatievoorzieningen	81
1.2.12.1 Recreatievoorzieningen voor personen met een handicap.....	81
1.2.12.2 Recreatievoorzieningen voor kinderen	83
1.2.13 Andere recreatieve infrastructuur	83
1.3 Onderhoud en beheer van de recreatieve voorzieningen.....	84
1.3.1 Onderhoud en beheer van de provinciale recreatieve routes en netwerken	84
1.3.1.1 Klachtenmelding via de routechirurg	84
1.3.1.2 Controle door peters en meters	84
1.3.1.3 Behandeling van de knelpunten	85
1.3.1.4 Aanpak van de knelpunten op het terrein.....	85
1.3.2 Onderhoud en beheer van de recreatiepaden.....	85
1.4 Evenementen.....	86
1.5 Arrangementen	89

1.6	Organisatie en structuur van het beleid op het vlak van openluchtrecreatie in West-Vlaanderen	89
1.7	Marketingbeleid.....	94
1.7.1	Het marketingbeleid voor 2002.....	94
1.7.2	Het marketingbeleid vanaf 2002	95
1.7.3	De informatiedragers.....	95
1.7.4	Promotie- en communicatieinstrumenten	97
1.8	Socio-economische betekenis van de openluchtrecreatie in West-Vlaanderen	98
1.8.1	Welvaartseffecten	98
1.8.2	Welzijnseffecten	101
1.9	De actuele openluchtrecreatieve vraag in West-Vlaanderen	101
1.9.1	Tijdsbestedingsonderzoek	102
1.9.2	Onderzoek naar openluchtrecreatieve activiteiten	102
1.9.3	Onderzoek naar sport en vrije tijd.....	105
1.9.4	Enquêtering wandelnetwerk Heuvelland	105
1.9.5	Fietsenquêtes	106
1.9.6	Toervaren	112
1.9.6.1	Objectieve gegevens m.b.t. de toervaart in (West-)Vlaanderen	112
1.9.6.2	WVT-enquête toervaart 1999	115
1.9.6.3	WES-enquête waterrecreatie 2002-2003.....	115
1.9.7	Onderzoek gebruik vaste ligplaatsen in Kustjachthavens.....	116
1.9.8	Verkoop recreatieve brochures door Westtoer.....	117
1.9.8.1	Evolutie van de verkoop van recreatiebrochures	117
1.9.8.2	Analyse van de verkoopscijfers van 2008.....	118
1.9.8.3	Analyse van de verkoop in 2008 per recreatievorm	120
1.9.9	Dagtoerisme aan de Kust.....	124
1.9.10	Dagtochten van de Belgen.....	125
1.9.11	Recreatieve activiteiten van verblijfstoeristen aan de Kust.....	125
1.9.12	Bezoekersscreening Kemmelberg	125
1.9.13	Fietsverplaatsingen.....	125
1.10	Westtoer als kenniscentrum voor openluchtrecreatie.....	126
1.10.1	Kennisontwikkeling	126
1.10.2	Kennismanagement	126
1.10.3	Kennisverspreiding	126
2	<i>Externe analyse</i>	127
2.1	Globale maatschappelijke en recreatieve trends	127
2.1.1	Maatschappelijke trends	127
2.1.1.1	Demografische ontwikkelingen	127
2.1.1.2	Sociaal-economische ontwikkelingen	128
2.1.1.3	Sociaal-culturele ontwikkelingen	129
2.1.1.4	Technologische ontwikkelingen	131
2.1.1.5	Ruimtelijke ontwikkelingen.....	132
2.1.2	Recreatieve trends	132
2.2	Externe beleidsactoren: de spelers op het recreatieveld	134
2.3	Concurrentieanalyse	138
	DEEL 2: DIAGNOSE	140
1.	<i>Sterkte-zwakte analyse</i>	140
1.1	Sterkten en zwakten.....	140
1.2	Kansen en bedreigingen	150
2.	<i>Probleemformulering</i>	154
	STAP III: Strategische doelstellingen	158
	STAP IV: Actiegerichte strategie	161
	DEEL 1: CONCEPTUALISERING VAN HET PRODUCT	161

DEEL 2: ACTIEGERICHTE STRATEGIEËN	165
1. <i>Strategische doelstelling 1: Organiseren van een efficiënt en doelgericht beleid met betrekking tot openluchtrecreatie</i>	165
1.1. Operationele doelstelling 1.1. Voeren van een voorwaardenscheppend recreatiebeleid	165
1.2. Operationele doelstelling 1.2. Waarnemen van een regisseursfunctie in het recreatiebeleid	168
1.3. Operationele doelstelling 1.3.: Voeren van een initiërend recreatiebeleid....	171
2. <i>Strategische doelstelling 2: Realiseren van een voldoende omvangrijke, kwalitatieve en verkeersveilig ontsloten recreatieruimte</i>	173
2.1. Operationele doelstelling 2.1.: Uitbreiden van de oppervlakte met exclusief recreatieve bestemming	173
2.2. Operationele doelstelling 2.2.: Uitbreiden van de oppervlakte toegankelijk groengebied.....	174
2.3. Operationele doelstelling 2.3.: Uitbreiding van de provinciedomeinen	176
2.4. Operationele doelstelling 2.4: Realiseren van grensoverschrijdende natuurparken in De Panne en Knokke-Heist.....	176
2.5. Operationele doelstelling 2.5.: Vergroten van het aantal speelzones	177
2.6. Operationele doelstelling 2.6.: Realiseren van nieuw en uitbreiding van bestaand binnen- en randstedelijk groen	177
2.7. Operationele doelstelling 2.7.: Vergroten van de mogelijkheden voor recreatie op watervlakken	178
2.8. Operationele doelstelling 2.8.: Herinrichten van de provinciale groene assen	178
2.9. Operationele doelstelling 2.9: Opmaken en uitvoeren van inrichtingsplannen voor de nog niet ingerichte duingebieden.....	179
2.10. Operationele doelstelling 2.10: verhogen van het aantal heringerichte recreatieve knooppunten	179
2.11. Operationele doelstelling 2.11.: Saneren en standaardiseren van recreatieve infrastructuur en bebording.....	180
2.12. Operationele doelstelling 2.12.: Verminderen van de verrommeling van het landschap	183
2.13. Operationele doelstelling 2.13.: Integreren van storende gebouwen en landbouwzetels in het landschap.....	183
2.14. Operationele doelstelling 2.14.: Vergroenen van het landschap.....	184
2.15. Operationele doelstelling 2.15.: Aandacht voor het milieu.....	184
2.16. Operationele doelstelling 2.16.: Realiseren van recreatieve netwerken in het landelijk gebied	185
2.17. Operationele doelstelling 2.17.: Wegwerken van barrières als gevolg van lijninfrastructuren	186
2.18. Operationele doelstelling 2.18.: Verbeteren van de toegankelijkheid van de bevaarbare waterwegen	187
2.19. Operationele doelstelling 2.19.: Wegwerken van het juridisch vacuüm met betrekking tot het varen op de onbevaarbare waterwegen	188
2.20. Operationele doelstelling 2.20.: Realiseren van vlotte en veilige recreatieve verbindingen tussen de stadskernen en het buitengebied.....	188
2.21. Operationele doelstelling 2.21.: Inrichten van gevaarlijke wegen, kruispunten en oversteekplaatsen	188
2.22. Operationele doelstelling 2.22.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor recreatief medegebruik.....	189
3. <i>Strategische doelstelling 3: Actualiseren en verder ontwikkelen van een eigentijds, marktconform en doelgroepgericht recreatief productaanbod</i>	193
3.1. Operationele doelstelling 3.1.: Inrichten en promoten van wandelgebieden	193
3.2. Operationele doelstelling 3.2.: Realiseren van een groen-blauw recreatief netwerk	194
3.3. Operationele doelstelling 3.3.: Versterken van het aanbod voor de recreatieve wandelaar.....	195

3.4.	Operationele doelstelling 3.4.: Afwerken van het aanbod voor de recreatieve fietser	201
3.5.	Operationele doelstelling 3.5.: Saneren en uitbreiden van het aanbod voor de recreatieve mountainbiker	206
3.6.	Operationele doelstelling 3.6.: Bestendigen en uitbreiden van het recreatieve productaanbod voor ruiters en menners	207
3.7.	Operationele doelstelling 3.7.: Herconceptualiseren van het autorouteaanbod... ..	208
3.8.	Operationele doelstelling 3.8.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor toervaart in West-Vlaanderen.....	209
3.9.	Operationele doelstelling 3.9.: Ondersteunen van de passagiersvaart	210
3.10.	Operationele doelstelling 3.10.: Uitbreiden en optimaliseren van de kustjachthavens	210
3.11.	Operationele doelstelling 3.11.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor snelvaart	211
3.12.	Operationele doelstelling 3.12.: Stimuleren van het kano-, kajakvaren en roeien	211
3.13.	Operationele doelstelling 3.13.: Bevorderen van de kleinzeilerij en het windsurfen.....	212
3.14.	Operationele doelstelling 3.14. Ondersteunen van de duiksport.....	212
3.15.	Operationele doelstelling 3.15.: Vergroten van de mogelijkheden voor het zwemmen in open lucht.....	212
3.16.	Operationele doelstelling 3.16.: Faciliteren van de hengelse recreatie	213
3.17.	Operationele doelstelling 3.17.: Uitbreiden van de mogelijkheden voor ijsschaatsen	214
3.18.	Operationele doelstelling 3.18.: Stimuleren van de strandrecreatie.....	214
3.19.	Operationele doelstelling 3.19.: Faciliteren van de golfsport.....	215
3.20.	Operationele doelstelling 3.20.: Ondersteunen van minder beoefende recreatievormen	216
3.21.	Operationele doelstelling 3.21.: Realiseren van recreatieve producten voor specifieke doelgroepen	217
3.22.	Operationele doelstelling 3.22.: Ontwikkelen van specifieke producten.....	218
3.23.	Operationele doelstelling 3.23.: Digitaal ontsluiten van het recreatief productaanbod	219
3.24.	Operationele doelstelling 3.24.: Ondersteunen van de kleinschalige logiesmogelijkheden voor trekkers	219
4.	<i>Strategische doelstelling 4: Realiseren van een kwaliteitsvol en efficiënt beheer van de recreatieve voorzieningen.....</i>	221
4.1.	Operationele doelstelling 4.1. Inventariseren van recreatieve voorzieningen	221
4.2.	Operationele doelstelling 4.2.: Registreren en verwerken van aanpassingen en opmerkingen i.v.m. het recreatief product	222
4.3.	Operationele doelstelling 4.3.: Efficiënt uitvoeren van beheerswerkzaamheden op het terrein.....	222
4.4.	Operationele doelstelling 4.4.: Communiceren in verband met wijzigingen aan het recreatief product.....	222
5.	<i>Strategische doelstelling 5: Ontwikkelen van een efficiënt en doelgroepgericht marketing- en communicatiebeleid met betrekking tot openluchtrecreatie</i>	223
5.1.	Identificatie van de prioritaire producttypes voor West-Vlaanderen	223
5.2.	Productmarktcombinaties	224
5.3.	Positionering.....	227
5.4.	Operationele doelstelling 5.1.: Opzetten van gerichte campagnes voor de promotie van de recreatieve producten in West-Vlaanderen	228
5.5.	Operationele doelstelling 5.2.: Optimaliseren van de marketinginstrumenten.... ..	229
5.6.	Operationele doelstelling 5.3.: Kiezen voor nichebeurzen	231
5.7.	Operationele doelstelling 5.4.: Sensibiliseren van de reisindustrie.....	231
5.8.	Operationele doelstelling 5.5.: Afstemmen van het databasebeheer op de doelgroepen van de producttypes wandelen en fietsen	231

5.9.	Operationele doelstelling 5.6.: Realiseren van joint promotions	231
6.	<i>Strategische doelstelling 6: Bestendigen en verder ontwikkelen van Westtoer als kenniscentrum met betrekking tot openluchtrecreatie</i>	232
6.1.	Operationele doelstelling 6.1.: Ontwikkelen van kennis met betrekking tot openluchtrecreatie	232
6.2.	Operationele doelstelling 6.2.: Opzetten van een managementinformatiesysteem rond openluchtrecreatie	233
6.3.	Operationele doelstelling 6.3.: Organiseren van kennis- en ervaringsoverdracht	234
	VERKLARENDE WOORDENLIJST	236
	BIBLIOGRAFIE	238

COLOFON

Redactie en coördinatie

Tim Provoost

Dataverzameling

Ilse Dekeijzer

Isabelle Spenninck

Matthias Fraipont

Cartografie

Nele Vandepitte

Verantwoordelijke uitgever

Westtoer apb, Koning Albert I-laan 120, 8200 Sint-Michiels (Brugge)

Bronvermelding

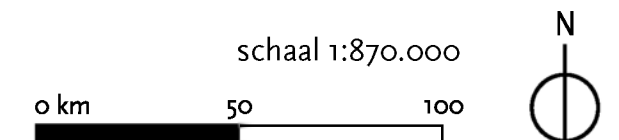
Gegevens uit deze uitgave mogen openbaar worden gemaakt, mits de volgende bronvermelding:

Westtoer apb, 2009, Ruimte voor Recreatie. Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie voor de provincie West-Vlaanderen 2009-2018, Brugge, Westtoer apb, 250 p + kaartbijlage.

KAARTENBIJLAGE

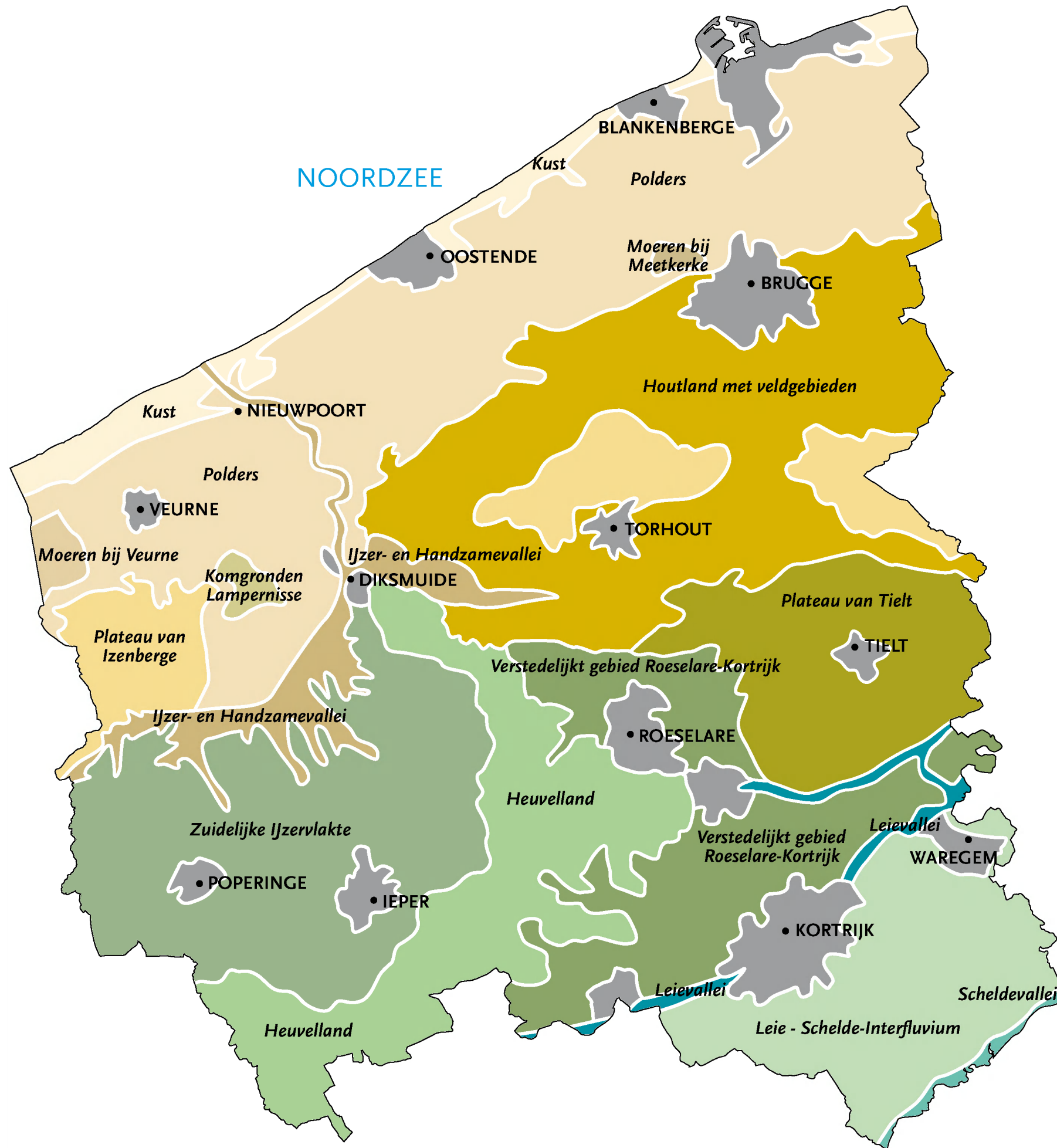


Kaart 1
Situering van West-Vlaanderen



W Cartografie: Westtoer apb
 Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

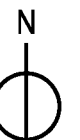
Kaart 2
Landschappen in West-Vlaanderen



LEGENDE:

- Bebouwd gebied/havengebied/industriegebied*
- Kust*
- Polders*
- Droogmakerijen*
- Komgronden van Lampernisse*
- Plateau van Izenberge*
- Ijzer- en Handzamevallei*
- Zuidelijke Ijzervlakte*
- Heuvelland*
- Houtland met veldgebieden*
- Plateau van Tielt*
- Verstedelijkt gebied Roeselare-Kortrijk*
- Leievallei*
- Leie-Schelde-interfluvium*
- Scheldevallei*

o km 5 10 15
 schaal 1:287.000





Cartografie: Westtoer apb

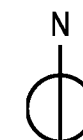
Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018


Kaart 3
Bevaarbare waterwegen en jaag-
paden in West-Vlaanderen

LEGENDE:

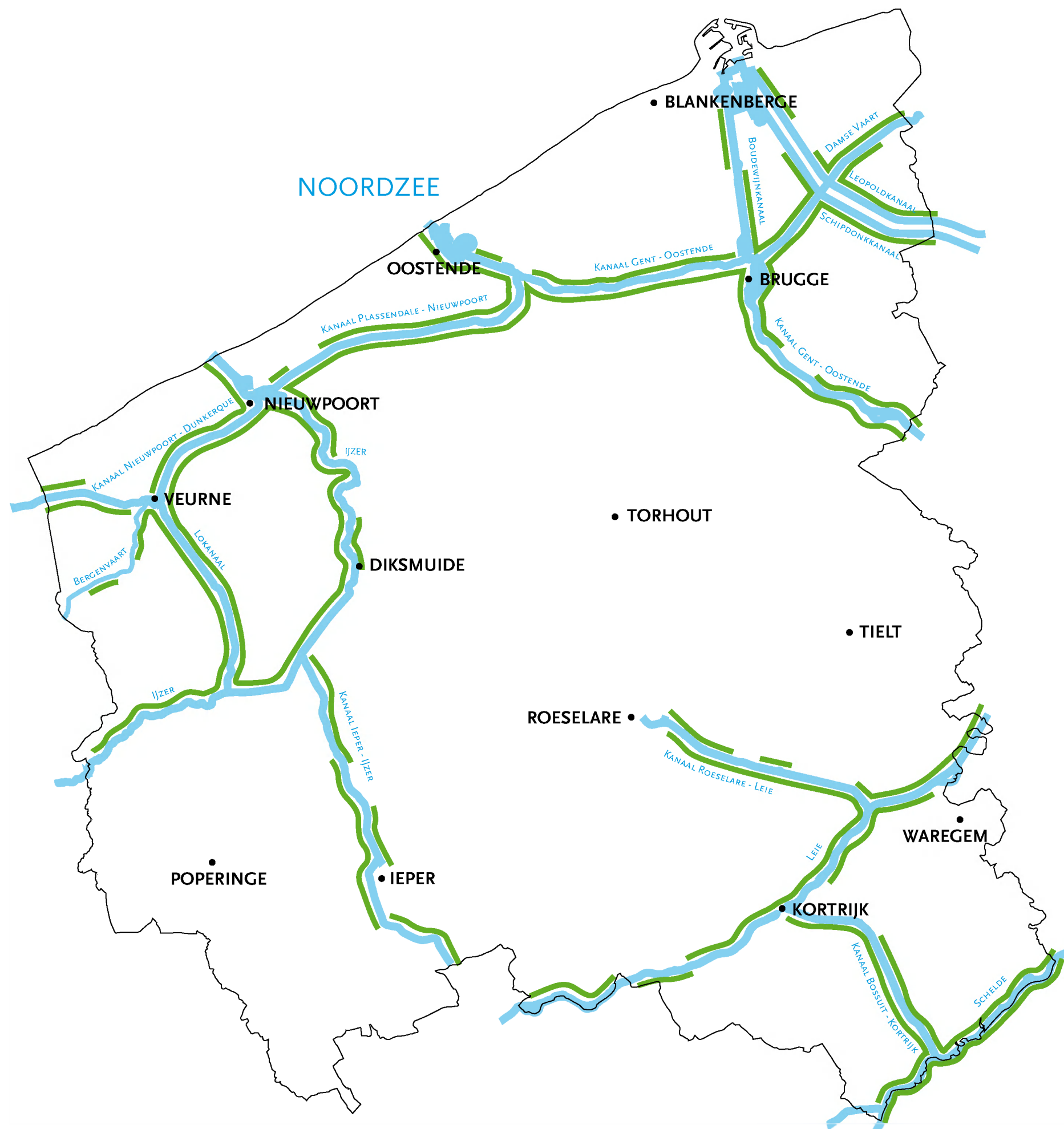
-  Bevaarbare waterweg
-  Jaagpad

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

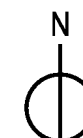



Kaart 4
Watervlakken in West-Vlaanderen
groter dan 5 ha

LEGENDE:

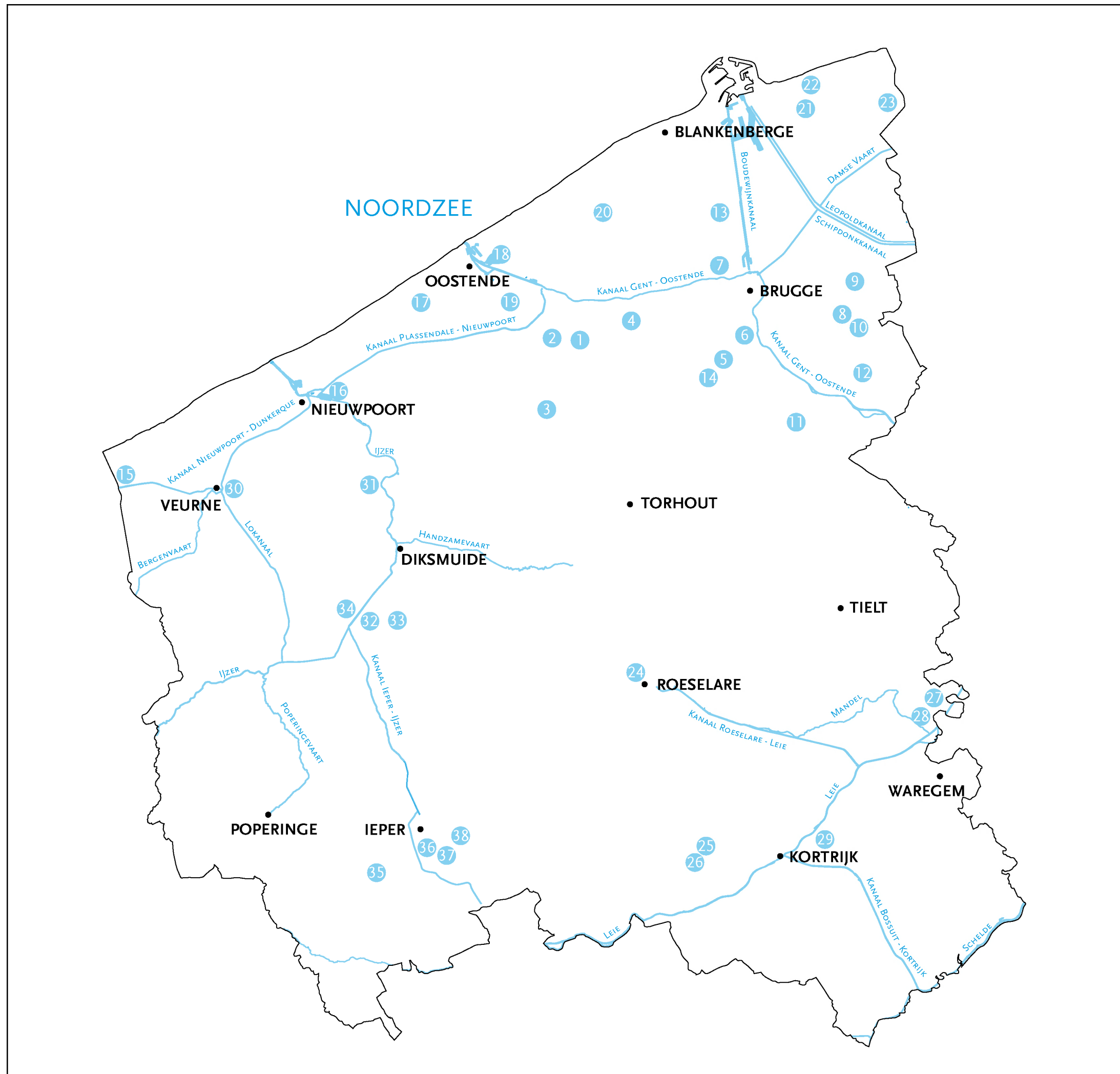
- 1 Roksempot
- 2 Put De Kluiten
- 3 Stationsput
- 4 Klein Strand
- 5 Lac Loppem
- 6 Boudewijn Seapark
- 7 Sint-Pietersplas
- 8 Meibosvijver
- 9 Stockmanshoeve
- 10 Put Zandberg
- 11 Driekoningen
- 12 Mexico
- 13 Polderwind
- 14 Plas bij de watermolen (Zevenkerke)
- 15 De Drie Vijvers
- 16 Spaarbekken IJzer
- 17 Kalkaert
- 18 Spuikom
- 19 Grote Keignaert
- 20 Vosseslag
- 21 Put van De Cloedt
- 22 Zegemeer
- 23 Burkelpolder
- 24 Grote Bassin
- 25 Bergelenput
- 26 Vijverhof
- 27 Visputten Oeselgem
- 28 Groenhove/Mandelvijver
- 29 De Gavers
- 30 Putten suikerfabriek
- 31 Viconia Kleiputten
- 32 Spaarbekken De Blankaart
- 33 De Blankaart
- 34 Put van Nieuwkapelle
- 35 Dikkebusvijver
- 36 Verdronken Weiden
- 37 Zillebekevijver
- 38 Bellewaerdevijver

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000

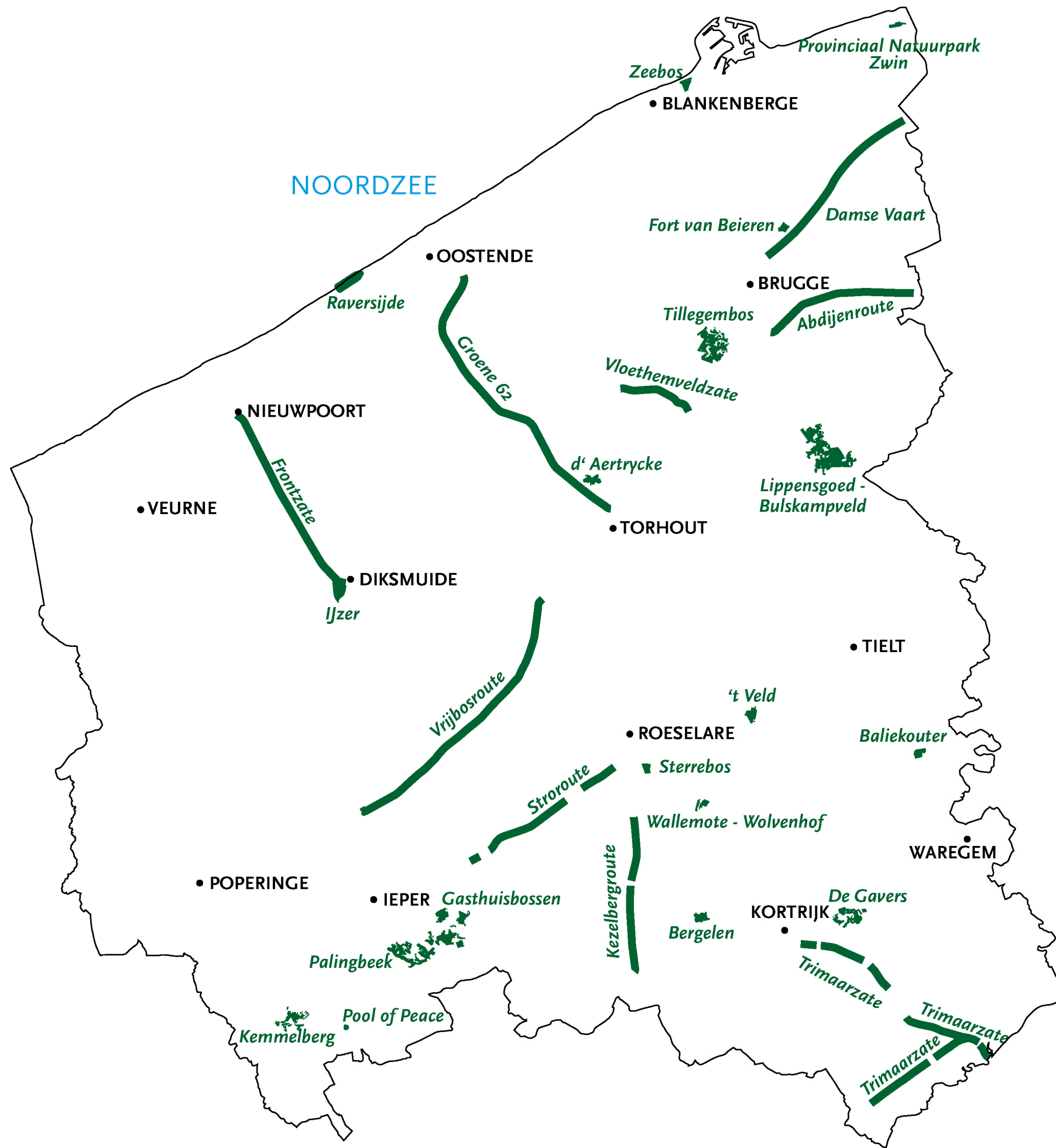


 Cartografie: Westtoer apb



Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018



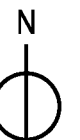
Kaart 5
Provinciedomeinen en groene assen in West-Vlaanderen




LEGENDE:

-  Provinciedomein
-  Groene as

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



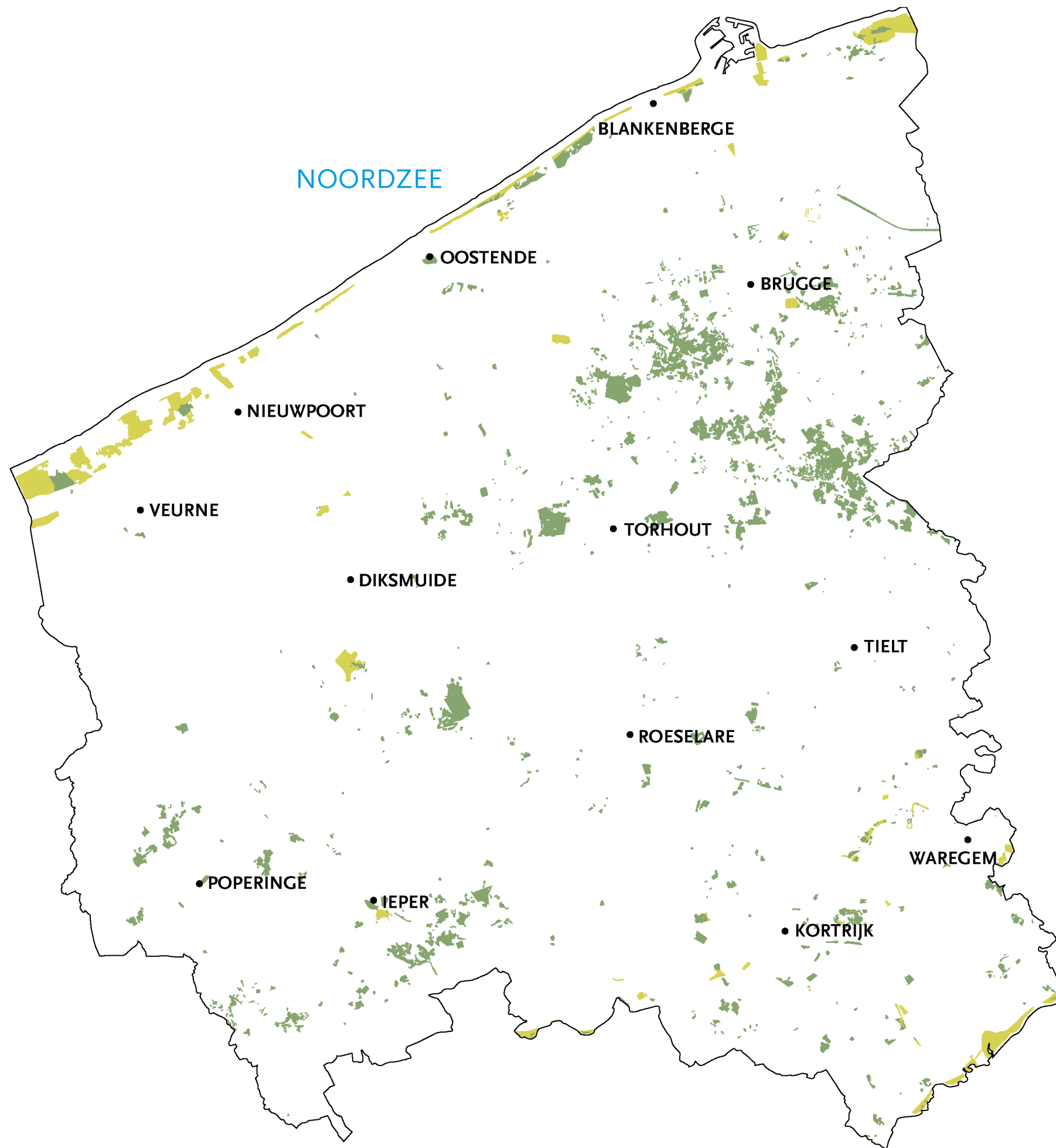
 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

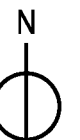
Kaart 6
Bossen en natuurgebieden in
West-Vlaanderen


LEGENDE:

-  **Bossen**
-  **Natuurgebieden**



0 km 5 10 15
schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 7
Reliëf en hydrografie in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

- < 5 meter
- 5 tot 20 meter
- 20 tot 50 meter
- 50 tot 100 meter
- > 100 meter
- Kanaal/rivier



0 km 5 10 15

schaal 1:287.000



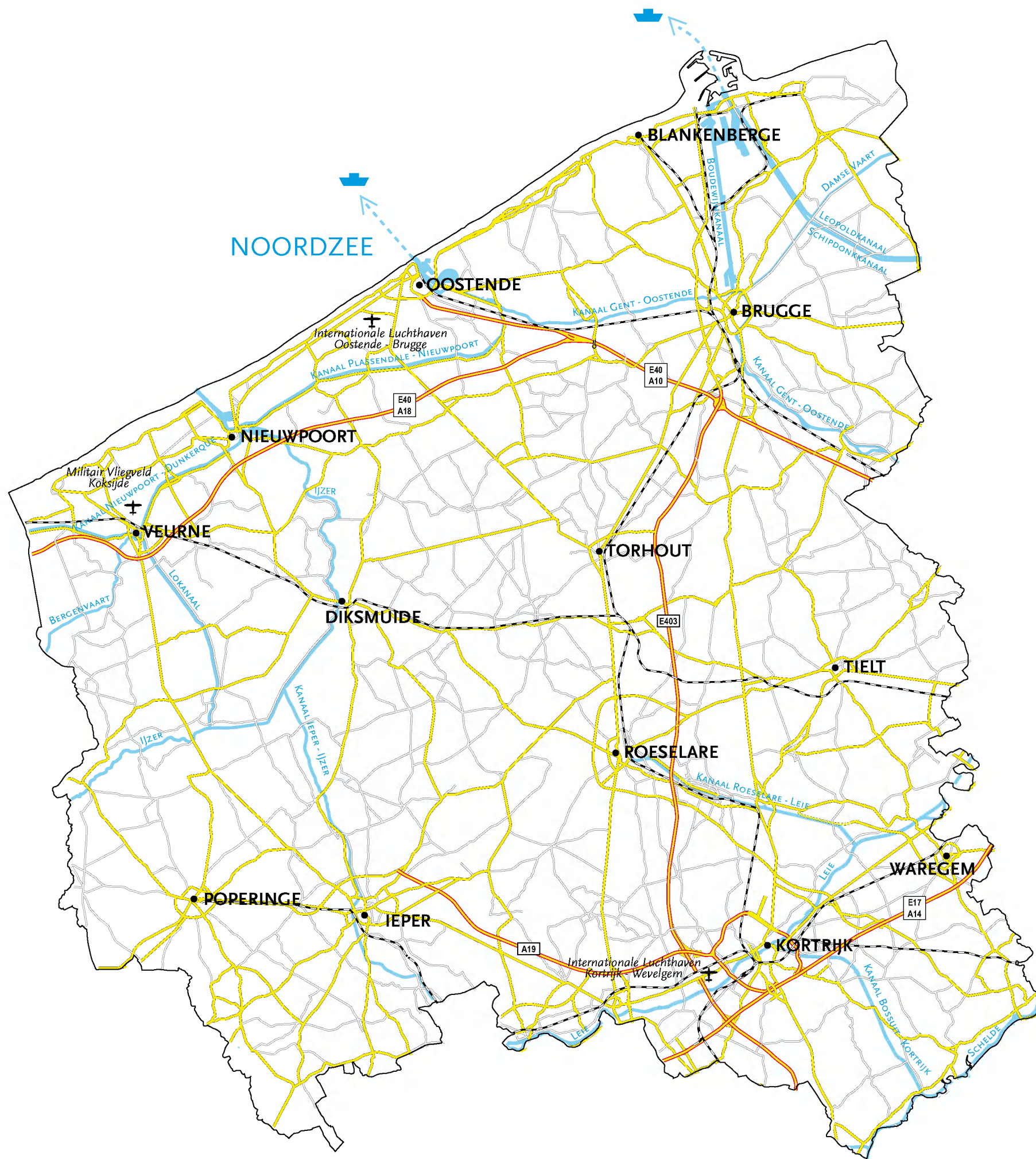
Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 8
De ontsluiting van
West-Vlaanderen

LEGENDE:

-  Autosnelweg
-  Hoofdweg
-  Secundaire weg
-  Spoorweg
-  Waterweg
-  Luchthaven
-  Scheepvaartverbinding



0 km 5 10 15

schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

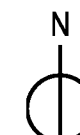
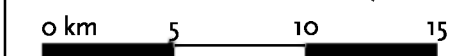
Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018


Kaart 9
Provinciale landschapswandelroutes in West-Vlaanderen

LEGENDE:

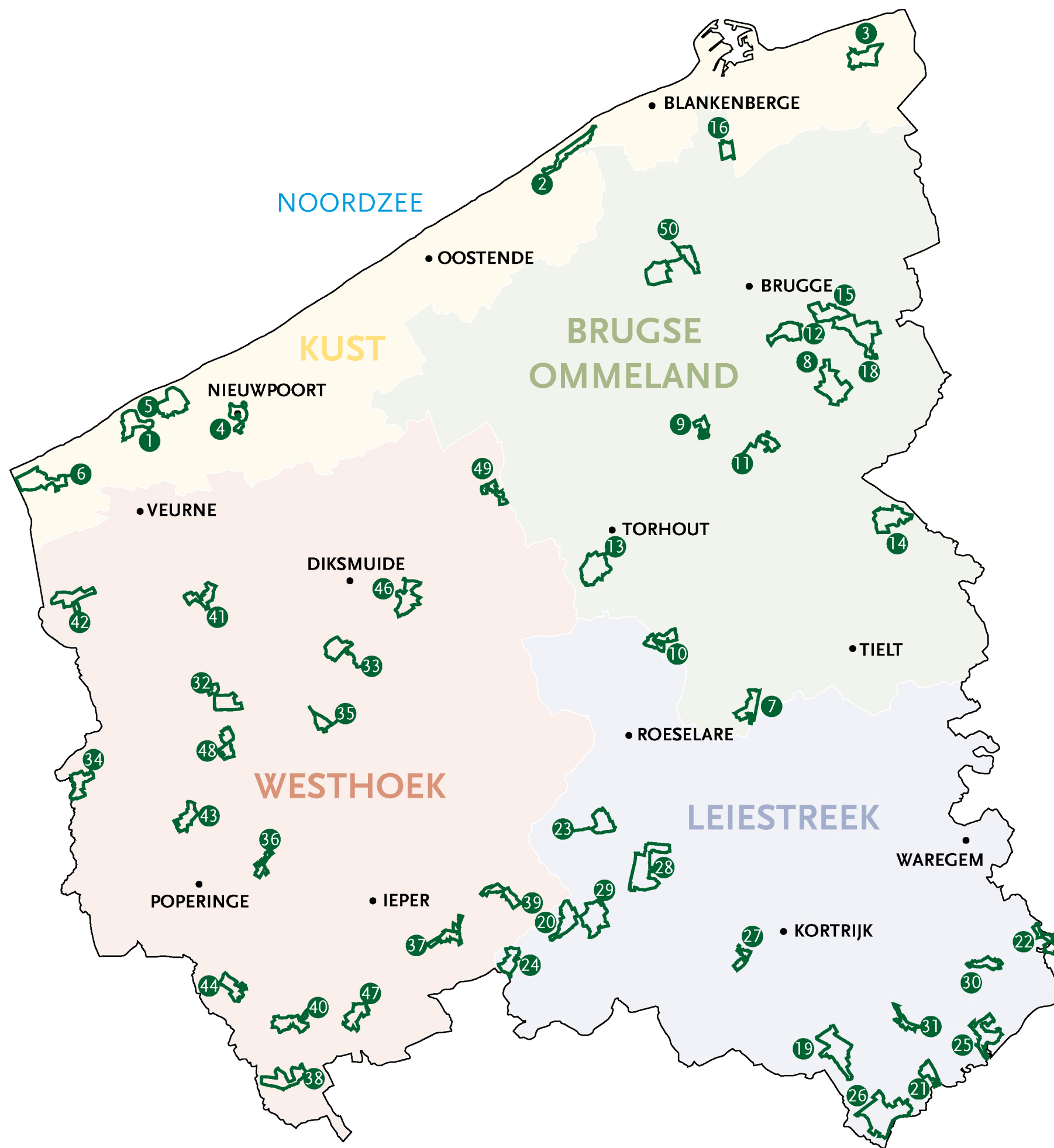
- 1 Doornpannewandelroute
- 2 Duinbossenwandelroute
- 3 Hazegraswandelroute
- 4 Koolhofwandelroute
- 5 Ter Ydewandelroute
- 6 Westhoekwandelroute
- 7 Ardooieveldwandelroute
- 8 Beverhoutsveldwandelroute
- 9 Doeverenwandelroute
- 10 Heihoekwandelroute
- 11 Kampveldwandelroute
- 12 Meersenwandelroute
- 13 Moereveldwandelroute
- 14 Parochieveldwandelroute
- 15 Ryckeveldwandelroute
- 16 Ter Doestwandelroute
- 17 Wildenburgwandelroute
- 18 Oedelembergwandelroute
- 19 Argendaalwandelroute
- 20 Boerenkrijgwandelroute
- 21 Bouvriewandelroute
- 22 Kleine Kluiswandelroute
- 23 Koekuitwandelroute
- 24 KruiSekewandelroute
- 25 Mirawandelroute
- 26 Mortagnewandelroute
- 27 Neerbeekwandelroute
- 28 Oosthovewandelroute
- 29 Pompeschitterswandelroute
- 30 Streuvelswandelroute
- 31 Orveytwandelroute
- 32 Beverdijkwandelroute
- 33 Blankaartwandelroute
- 34 Dode IJzerwandelroute
- 35 Drie Grachtenwandelroute
- 36 Galgebossenwandelroute
- 37 Gasthuisbossenwandelroute
- 38 Geuzenwandelroute
- 39 Heksenwandelroute
- 40 Kimmelbergwandelroute
- 41 Pannendorpwandelroute
- 42 Ringslotwandelroute
- 43 Sint-Sixtuswandelroute
- 44 Tweebergenwandelroute
- 45 Zannekinwandelroute
- 46 Bethoosterse Broekenwandelroute
- 47 Kraters en Mijnenwandelroute
- 48 Brabanthoekwandelroute
- 49 Koekelarebergwandelroute
- 50 Meetkerkse Moerenwandelroute

schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018



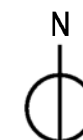
Kaart 10
Provinciale erfgoedwandelroutes
in West-Vlaanderen



LEGENDE:

- ① Blankenberge
- ② Bredene
- ③ De Haan
- ④ De Panne
- ⑤ Duinbergen
- ⑥ Nieuwpoort
- ⑦ Oostende
- ⑧ St.-Idesbald
- ⑨ Westende
- ⑩ Zeebrugge
- ⑪ Damme
- ⑫ Roeselare
- ⑬ Kortrijk
- ⑭ Poperinge
- ⑮ Veurne
- ⑯ Tielt
- ⑰ Menen

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtcreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 11
GR-paden in West-Vlaanderen




LEGENDE:

-  IJzer
-  GR 128
-  GR 129
-  GR 130
-  GR 5a

0 km 5 10 15
schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
West-Vlaanderen 2009-2018

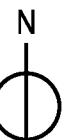
Kaart 12
Wandelnetwerken in
West-Vlaanderen


LEGENDE:

 **Wandelnetwerk**



0 km 5 10 15
schaal 1:287.000



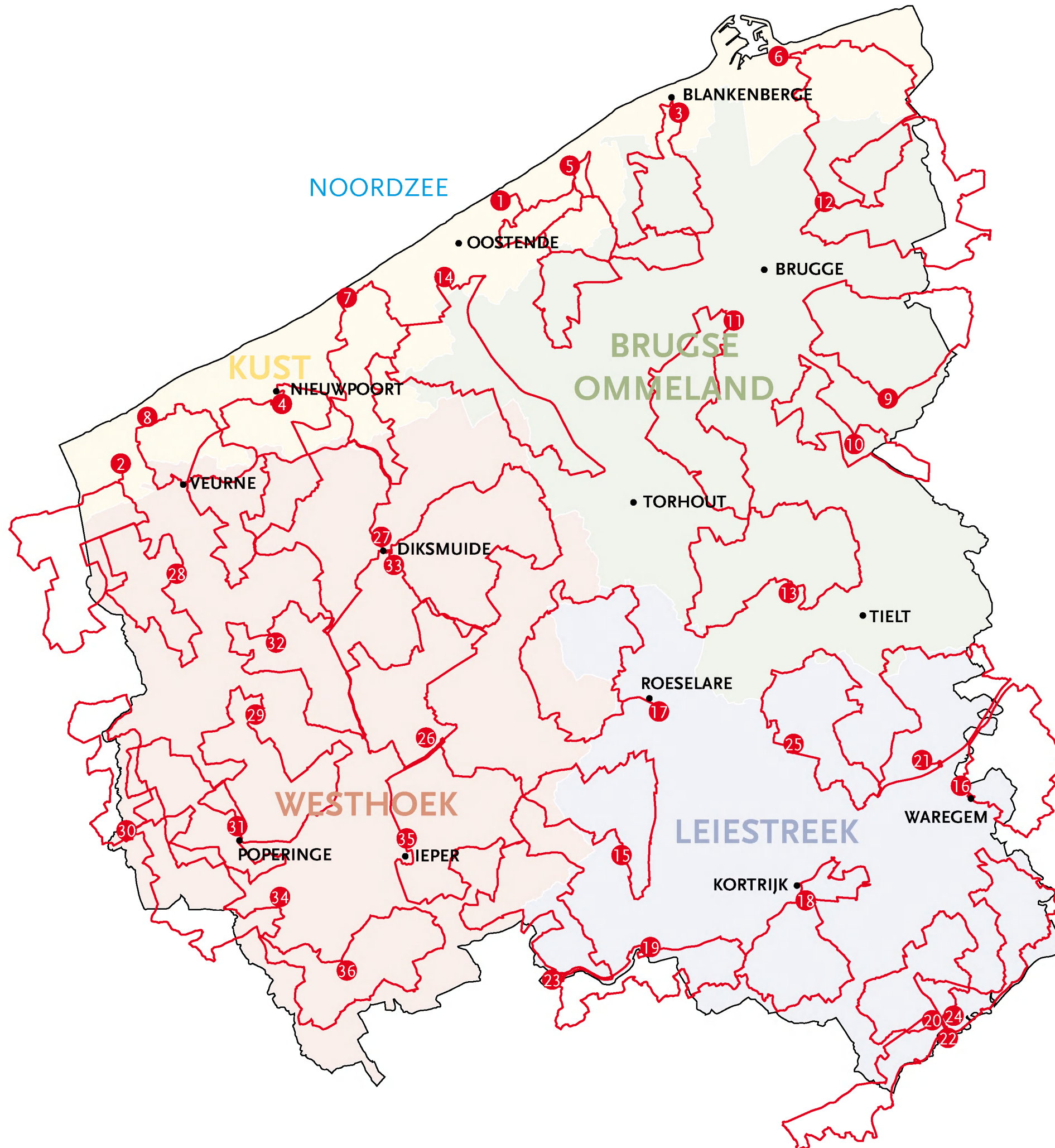
 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 13
Provinciale fietsroutes in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

- 1 Breduinafietsroute
- 2 Cobergherfietsroute
- 3 Gentefietsroute
- 4 Lange Lisfietsroute
- 5 Oude Dijkenfietsroute
- 6 Riante Polderfietsroute
- 7 Schoorbakkefietsroute
- 8 Veurne-Ambachtfietsroute
- 9 Beverhoutsfietsroute
- 10 Bulskampveldfietsroute
- 11 Kastelenfietsroute
- 12 Maerlantfietsroute
- 13 Wastinefietsroute
- 14 Wijnendalefietsroute
- 15 Bedevaartfietsroute
- 16 Gaverbeekfietsroute
- 17 Gitsbergfietsroute
- 18 Goedendagfietsroute
- 19 Kommiezenfietsroute
- 20 Leie-Scheldefietsroute
- 21 Mandeldalfietsroute
- 22 Spiervalleifietsroute
- 23 Tabaksfietsroute
- 24 Waterhoekfietsroute
- 25 Weverijfietsroute
- 26 Bakelandtfietsroute
- 27 Boterlandfietsroute
- 28 De Moerenfietsroute
- 29 Fleternafietsroute
- 30 Frontierenfietsroute
- 31 Hoppelandfietsroute
- 32 IJzerbroekenfietsroute
- 33 Krekedalfietsroute
- 34 Schrefefietsroute
- 35 Vredesfietsroute
- 36 West-Vlaamse Bergenfietsroute



o km 5 10 15

schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

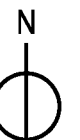
Kaart 14
LF-routes in West-Vlaanderen




LEGENDE:

- LF1: Noordzeefietsroute
- LF5 & LF6: Vlaanderen fietsroute
- LF39: Flandriensroute
- LF52: Guldensporenroute
- LF53: Artevelderoute
- LF51-511: Gravejansroute
- Kustfietsroute

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

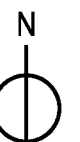
Kaart 15
Het West-Vlaams recreatief
fietsnetwerk


LEGENDE:

- Fietsnetwerktracé
- Fietsknooppunt



0 km 5 10 15
schaal 1:287.000



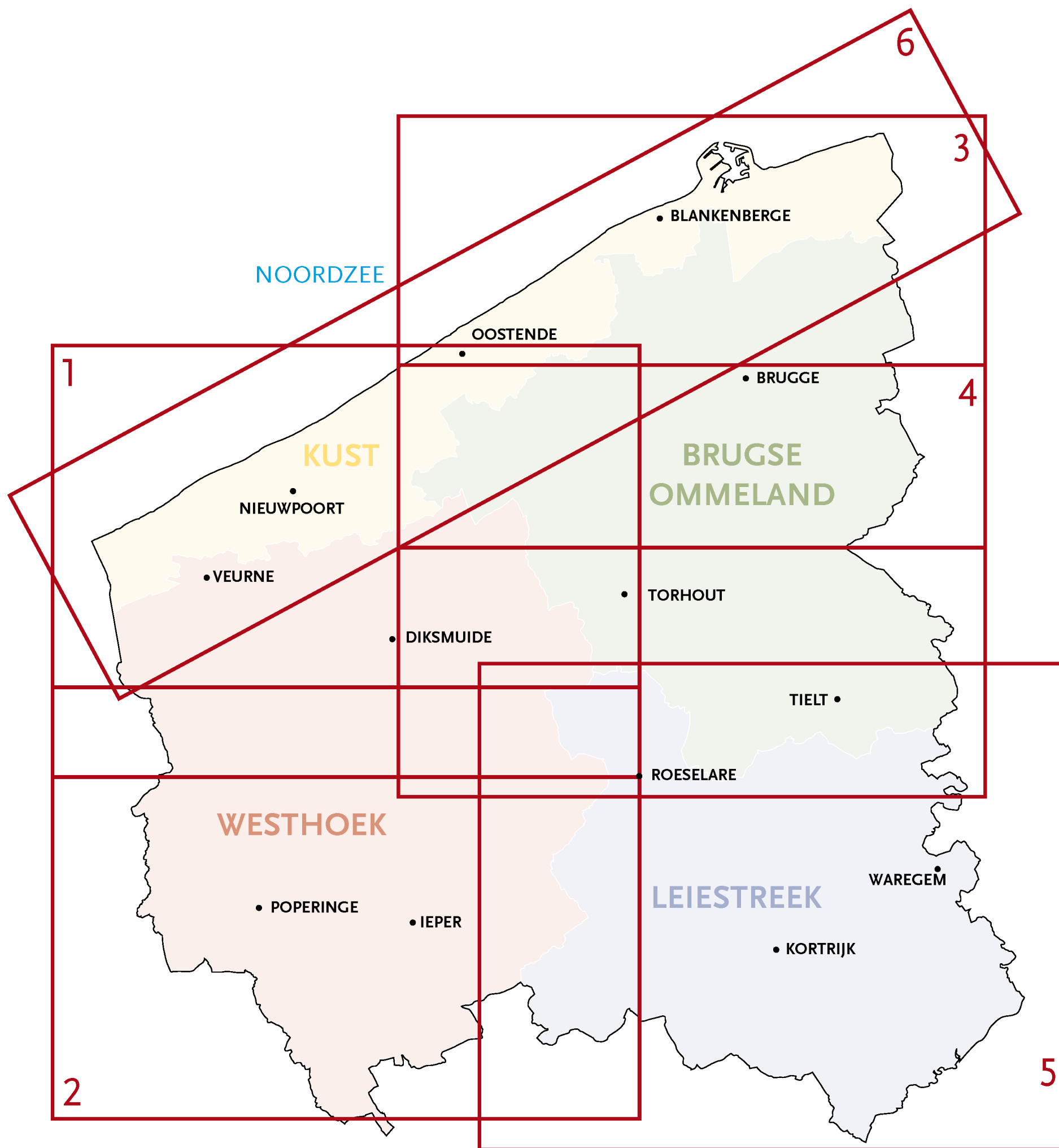
 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
West-Vlaanderen 2009-2018

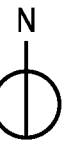
Kaart 16
Fietsnetwerkkarten in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

- 1** Westhoek Noord
- 2** Westhoek Zuid
- 3** Brugse Ommeland Noord
- 4** Brugse Ommeland Zuid
- 5** Leiestreek West
- 6** Kust



0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 17
Themafietstochten op het
West-Vlaams fietsnetwerk

LEGENDE:

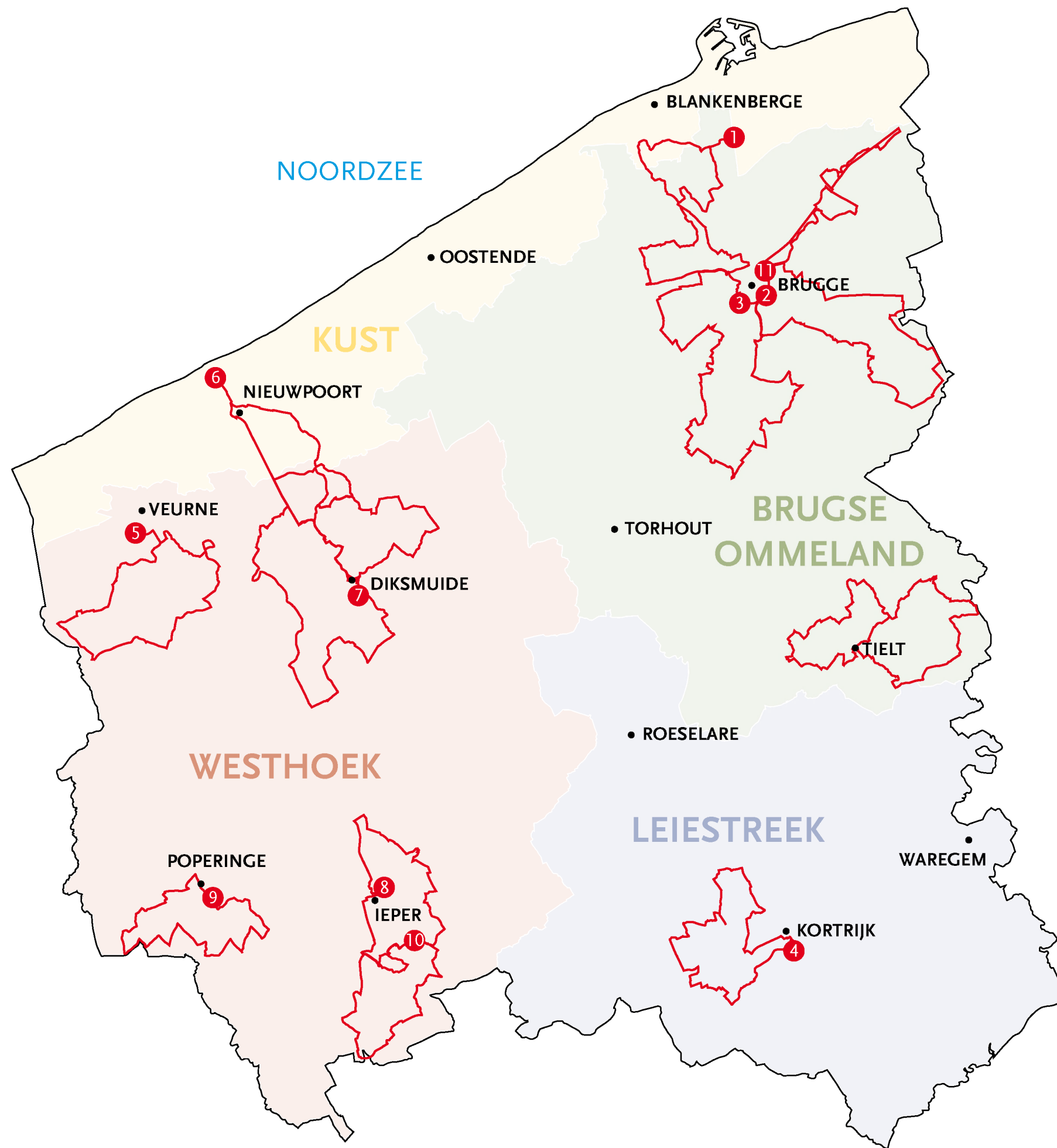
- 1** *Fietsen tussen weidevogels en vriezeganzen*
- 2** *Forten en dijken*
- 3** *Buitengoed*
- 4** *Vlas*
- 5** *Graan*
- 6** *Fietsen tussen Otter en Zeehond*
- 7** *Nooit meer oorlog*
- 8** *Ieperboog*
- 9** *Pop*
- 10** *De Mijenslag van 1917*
- 11** *Abdijen en kastelen*
- 12** *Tielts Molenland*

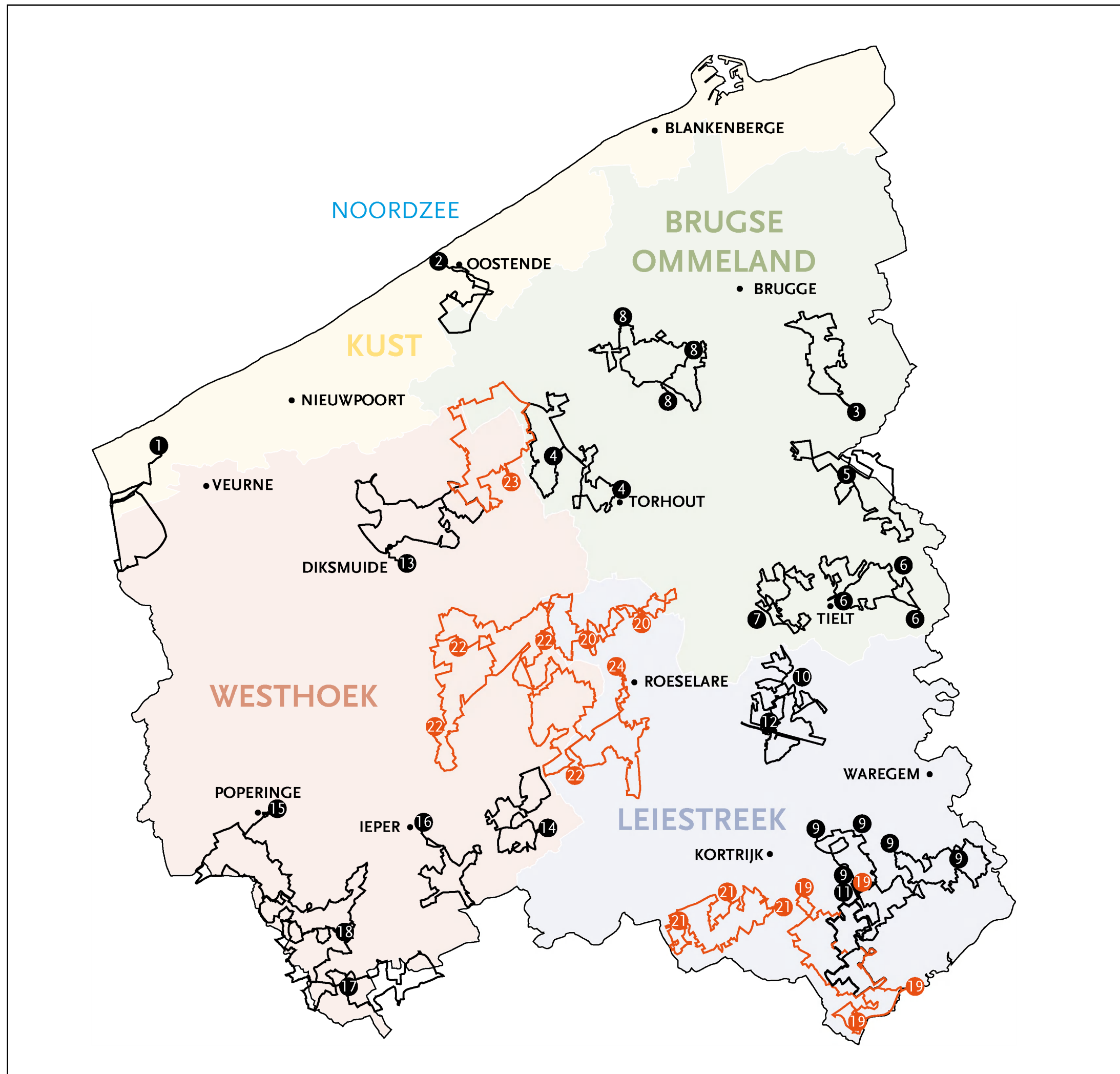
0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtcreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018





Kaart 18
Mountainbikeroutes in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

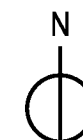
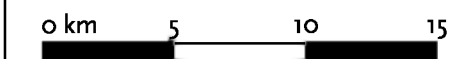
BLOSO-mountainbikeroutes

- ① Ringslot
- ② Schorre Oostende
- ③ Beernem
- ④ De Vlaamsche Leeuwen
- ⑤ Breughel Molen
- ⑥ De Akspoel
- ⑦ Pallieter
- ⑧ De Bossenroute
- ⑨ Burensportdienst
- ⑩ De Bekentocht
- ⑪ Tonterroute
- ⑫ Brigand
- ⑬ Dijkenroute
- ⑭ Gustave Bourgois
- ⑮ Poperinge
- ⑯ Ieper
- ⑰ Nieuwkerke
- ⑱ Kommel

Provinciale mountainbikeroutes

- ⑲ Boerhovenroute
- ⑳ WK 2007 Mountainbikeroute
- ㉑ Sjouwersroute
- ㉒ Heuvelrugroute
- ㉓ Poggioroute
- ㉔ Roulariusroute

schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

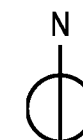
Strategisch Beleidsplan Openluchtcreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018


Kaart 19
Provinciale ruiterroutes en
maneges in West-Vlaanderen

LEGENDE:

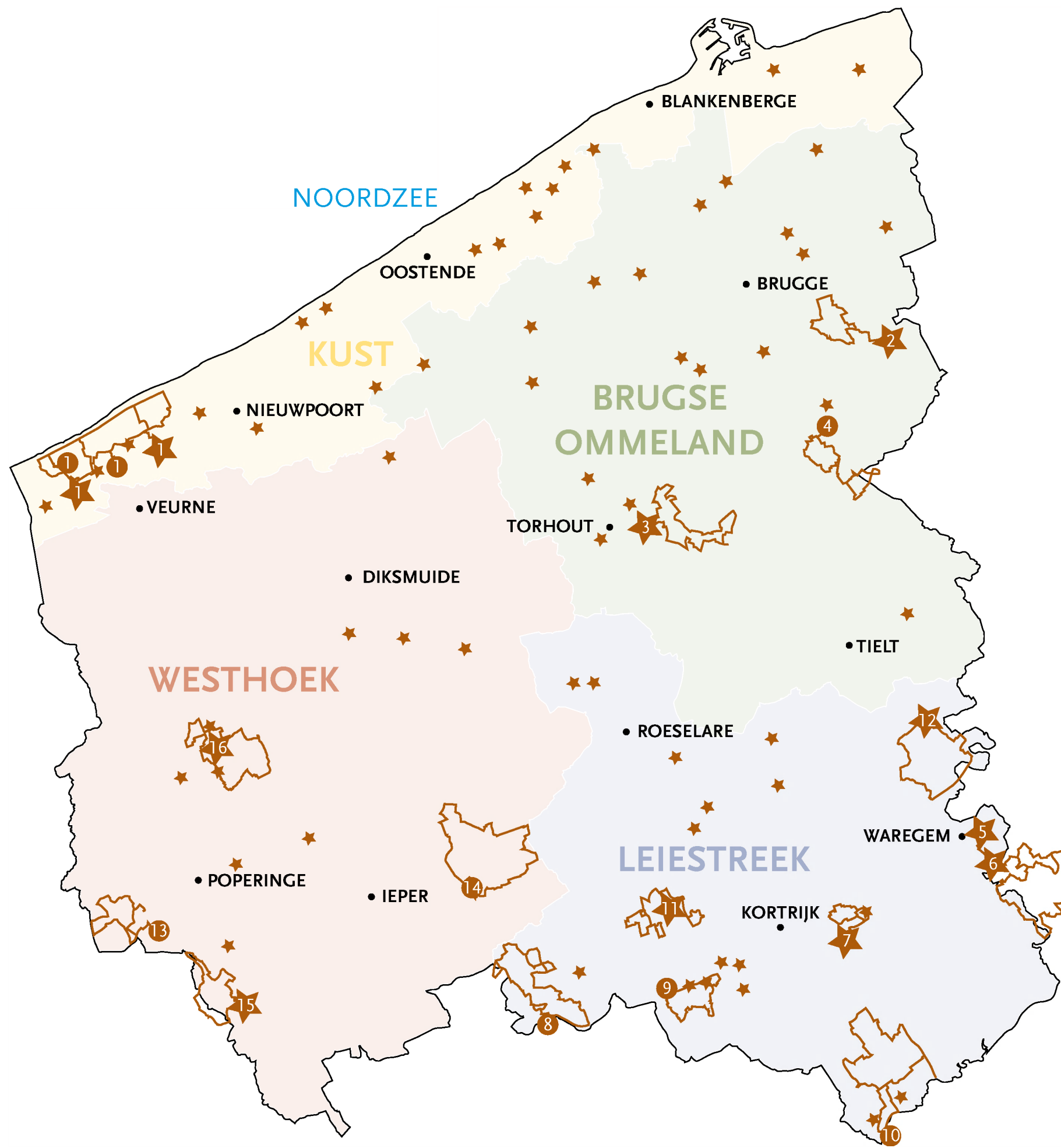
- ★ Manege
- ① Westkustruiterroutes
- ② Bulskampveldroute
- ③ Groenhoveroute
- ④ Ryckevelderoute
- ⑤ Cross-Countryroute
- ⑥ Bouveloroute
- ⑦ Gaverroute
- ⑧ Menokkeroute
- ⑨ Roterijroute
- ⑩ Trimardroute
- ⑪ Zilveren Spoor- en Bergelenroute
- ⑫ Kerstenburgroute
- ⑬ Plokkersroute
- ⑭ Polygoneroute
- ⑮ Rodebergruiterroute
- ⑯ Vleterenruiterroute

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018



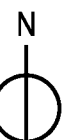
Kaart 20
Provinciale autoroutes in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

- ① *Hoeveroute*
- ② *Houtlandroute*
- ③ *Molenlandroute*
- ④ *Permekeroute*
- ⑤ *Uilenspiegelroute*
- ⑥ *A. Rodenbachroute*
- ⑦ *Streuveldroute*
- ⑧ *Bachten-de-Kuperoute*
- ⑨ *Ijzerfrontroute*
- ⑩ *In Flanders Fieldsroute*



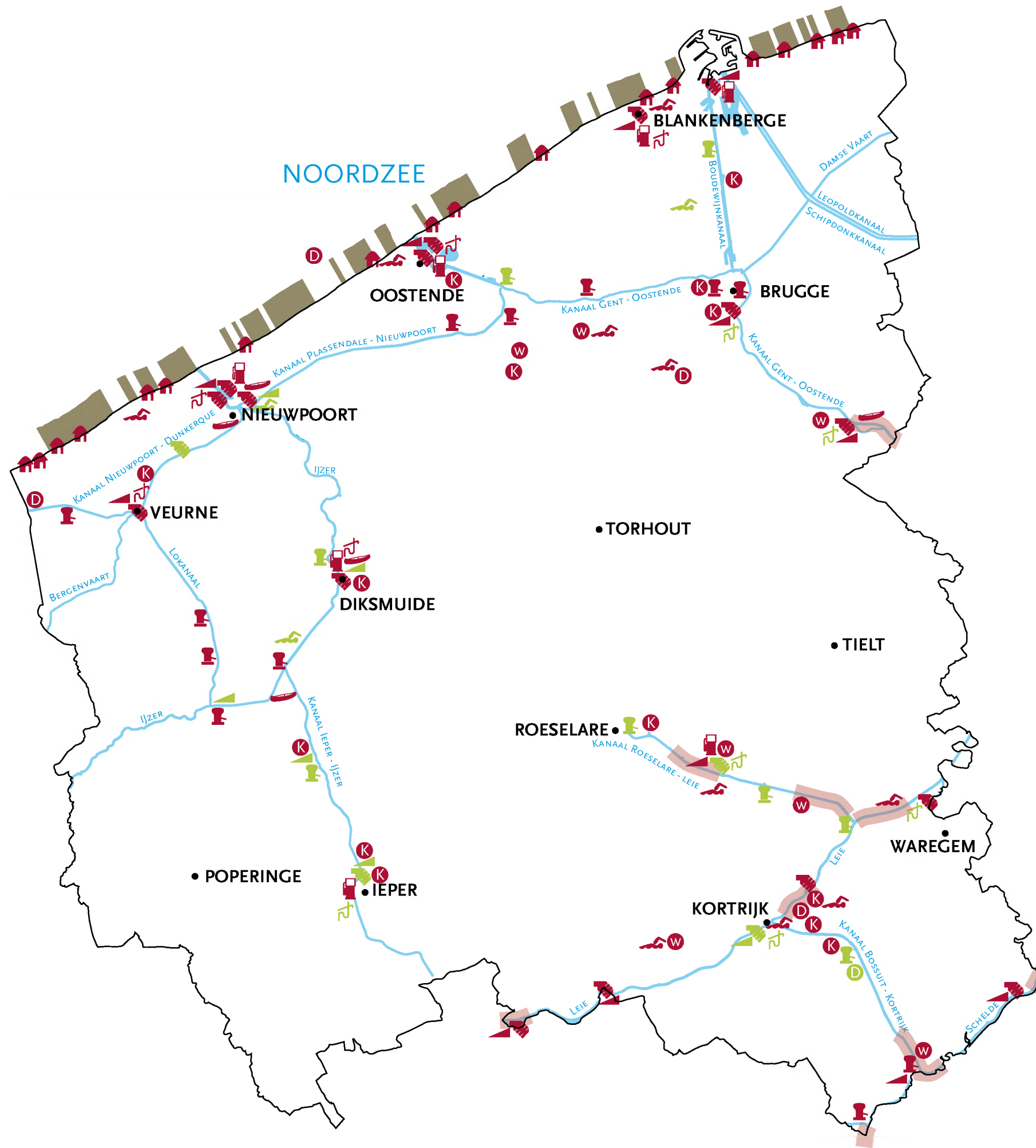
0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



W Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 21
Voorzieningen voor
waterrecreatie in West-Vlaanderen



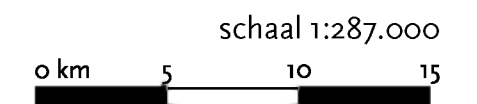
LEGENDE:

Bestaand

-  Jachthaven
-  Aanmeerplaats
-  Openluchtzwembad/zwemplas
-  Trailerhelling
-  Brandstofvoorziening
-  Duiklocatie in open lucht
-  Kanoverhuur
-  Milieustation
-  Waterskiclub
-  Kajak-/kano-/roeiclub
-  Strandclub
-  Bewaakte badzone
-  Snelvaartzone

Te ontwikkelen/uit te breiden

-  Jachthaven
-  Aanmeerplaats
-  Openluchtzwembad/zwemplas
-  Trailerhelling
-  Duiklocatie
-  Milieustation



 Cartografie: Westtoer apb
 Strategisch Beleidsplan Openlucht recreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 22
Golfterreinen in West-Vlaanderen



LEGENDE:

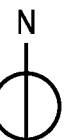
Bestaande golfterreinen


- ① Royal Ostend Golf Club
- ② Royal Zoute Golf Club
- ③ Approach Golf
- ④ Compact Golf
- ⑤ Wellington
- ⑥ Damme Golf & Country Club
- ⑦ Waregem Golf Club
- ⑧ Golf & Country Club de Palingbeek
- ⑨ Ieper Open Golf

Geplande golfterreinen

- ① Knokke
- ② Blankenberge
- ③ Oostduinkerke

0 km 5 10 15
schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 23
Bezoekerscentra en kinderboerderijen in West-Vlaanderen

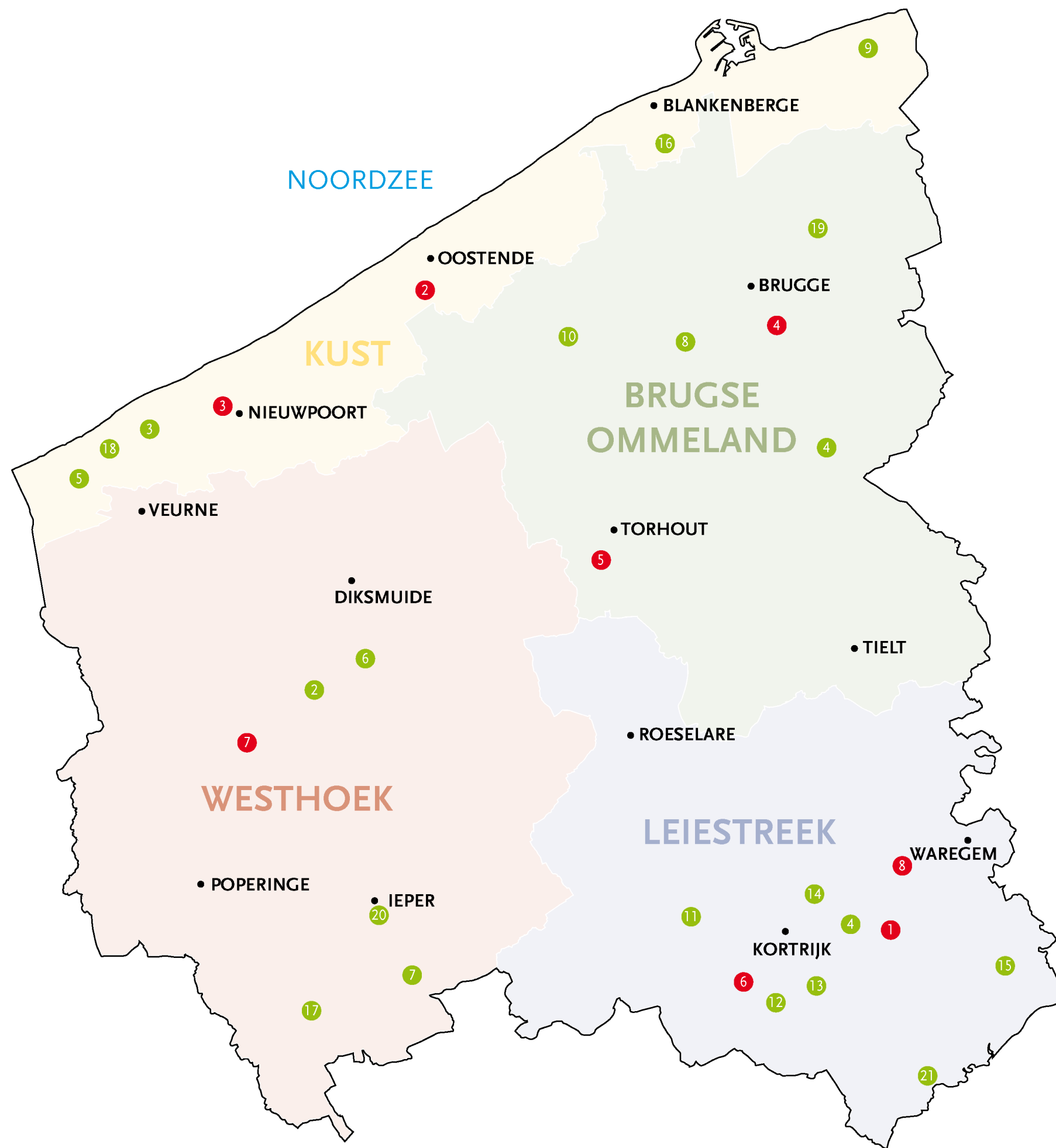
LEGENDE:

Bezoekerscentra

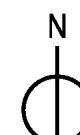
- 1 BC Bulskampveld
- 2 De Boot
- 3 De Doornpanne
- 4 De Gavers
- 5 VBNC De Nachtegaal
- 6 VBC De Otter
- 7 De Palingbeek
- 8 Natuurcentrum Beisbroek
- 9 Natuurcentrum Het Zwin
- 10 NEC De Grote Zaagbek
- 11 NEC De Rand
- 12 BC De Libel
- 13 NEC De Steenoven
- 14 NEC Het Slot
- 15 NEC Sint-Arnoldus
- 16 BC Uitkerkse Polder
- 17 BC De Bergen
- 18 Ten Duinen 1138
- 19 Huyse De Grote Sterre
- 20 BC Ieper/Westhoek
- 21 Pompgebouw Bossuit


Kinderboerderijen

- 1 Bokkeslot
- 2 De Lange Schuur
- 3 De Lenspolder
- 4 De Zeven Torentjes
- 5 D'Oude Smelterij
- 6 Van Clé
- 7 Zonnegloed
- 8 De Krekel



o km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtcreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018



Kaart 24
Kampeerterreinen, trekshutten
en kampeerautoterreinen in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

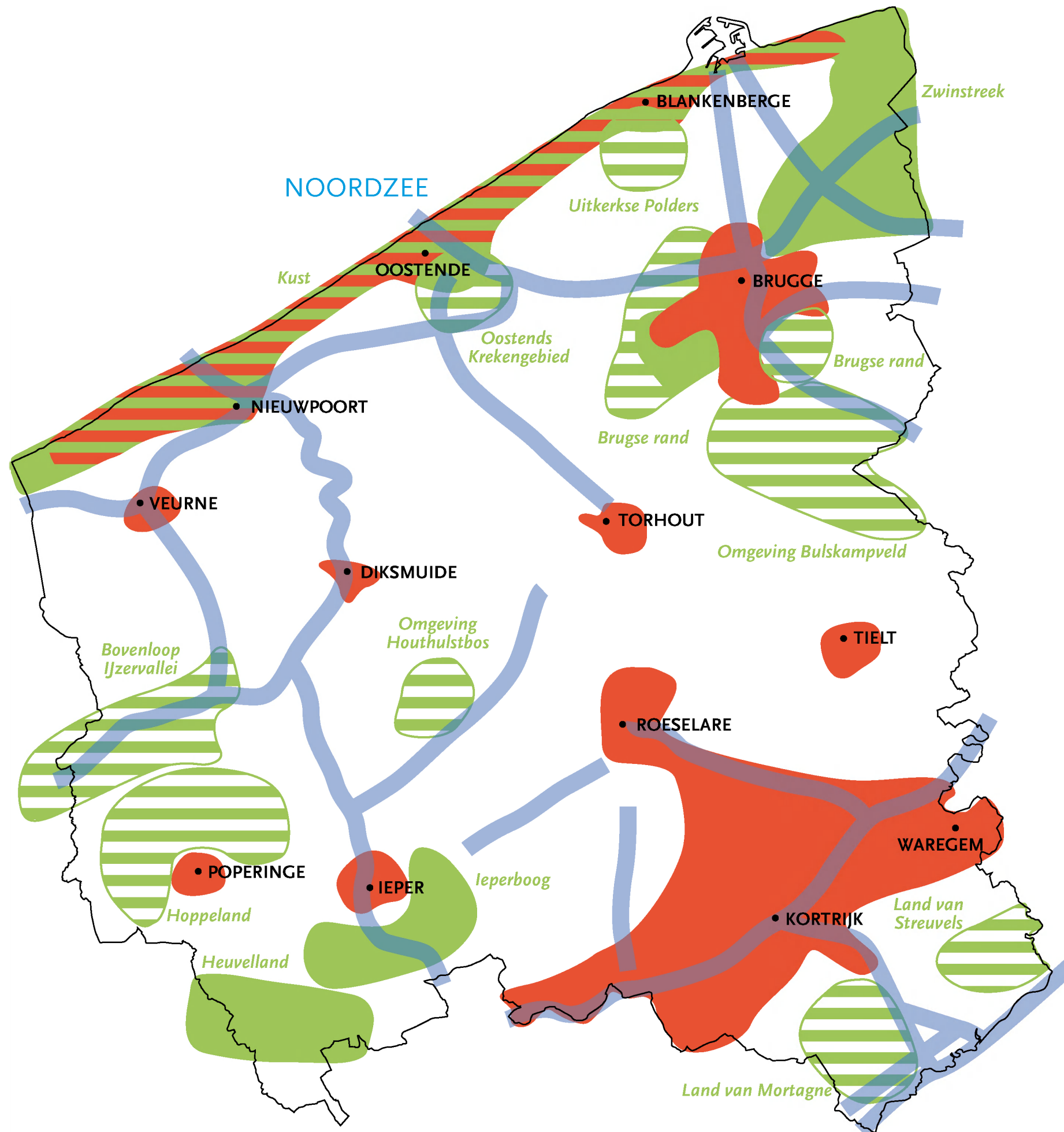
-  **Trekshut**
-  **Kampeerterrein**
-  **Kampeerautoterrein**

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb
 Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 25
De recreatieve structuur van
West-Vlaanderen op macroschaal




LEGENDE:

- Herkomstgebied**
- Bestemmingsgebied**
- Potentieel bestemmingsgebied**
- Verbindingsas**

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000







 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

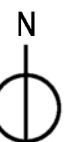
Kaart 26
Knelpunten inzake het dwarsen
van bestaande lijninfrastructuur


LEGENDE:

-  Ontbrekende veerverbinding
-  Ontbrekende brug
-  Ontbrekende tunnel
-  Zoekzone voor te realiseren tunnel



0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

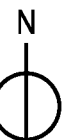
Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

Kaart 27
Wandelgebieden in
West-Vlaanderen

LEGENDE:

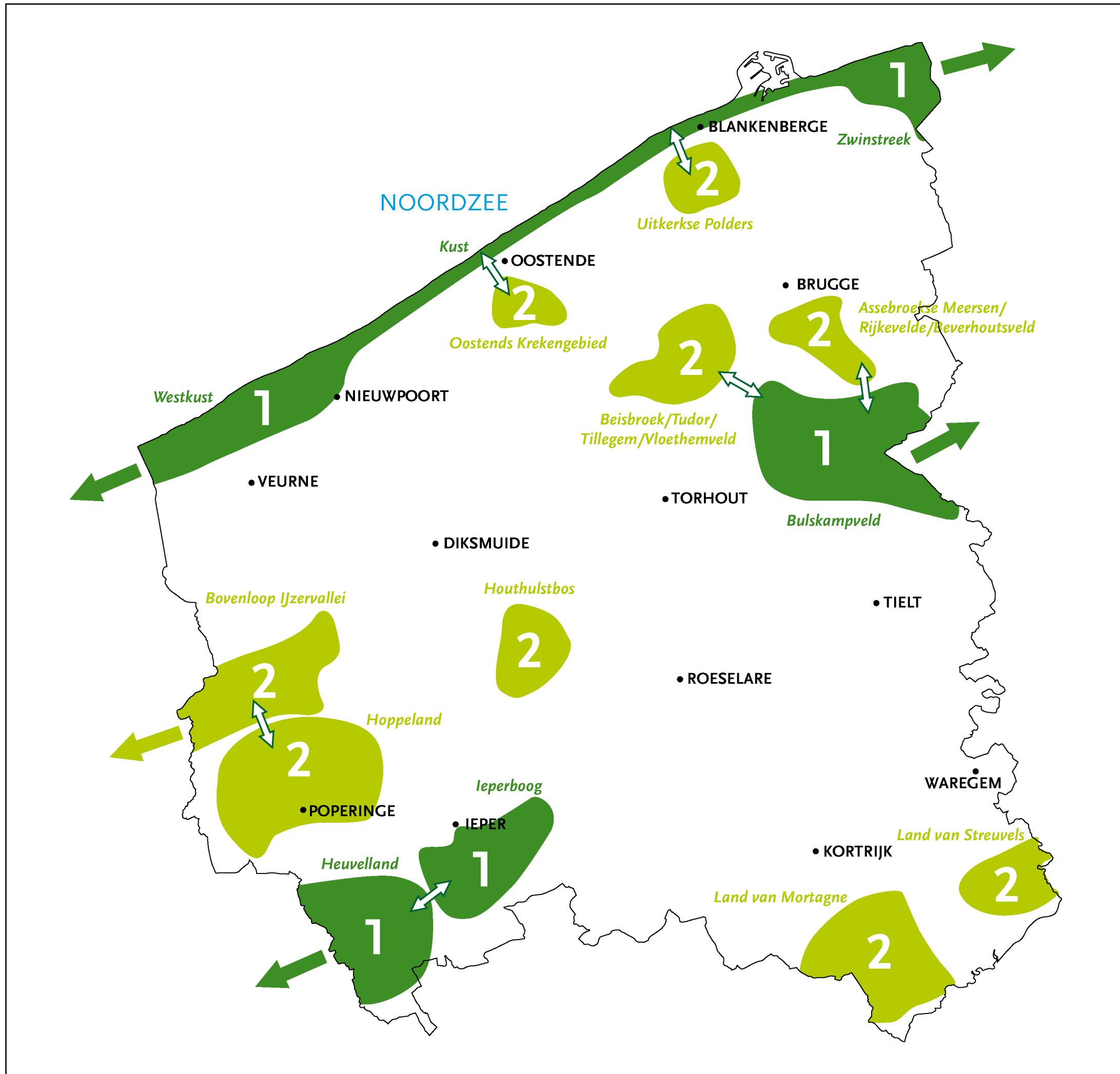
- 1** Wandelgebied 1ste orde
- 2** Wandelgebied 2de orde
- ↔** Wandelverbinding

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000

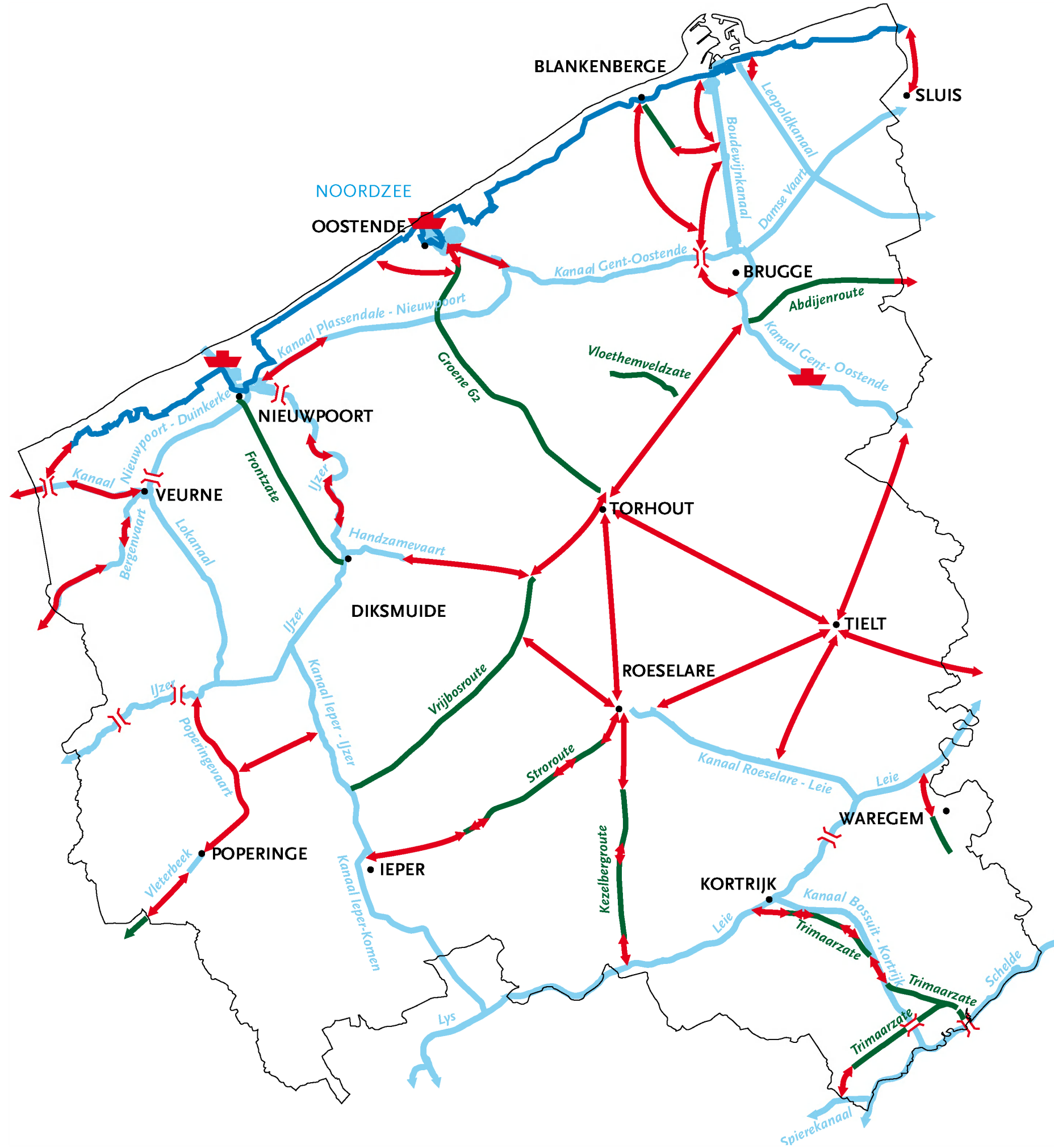


Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018



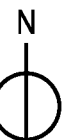
Kaart 28
Het groen-blauwe netwerk in
West-Vlaanderen




LEGENDE:

- Kustfietsroute
- Blauwe as
- Groene as
- ↔ Ontbrekende schakel
- ⌋ Te realiseren brug
- ◻ Te realiseren fietsveer

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

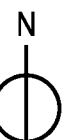
Strategisch Beleidsplan Openluchtcreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018


Kaart 29
Missing links in het West-Vlaams
fietsnetwerk

LEGENDE:

- Fietsnetwerktracé
- Fietsknooppunt
- > Missing link
- ★ Te realiseren brug
- Te realiseren tunnel/
onderdoorgang
- ▲ Te realiseren fietsveer
- Te realiseren fietsinrijpunt

0 km 5 10 15
 schaal 1:287.000



 Cartografie: Westtoer apb

Strategisch Beleidsplan Openluchtrecreatie
 West-Vlaanderen 2009-2018

